

K. W. RAUHALA

SUOMEN
KESKUSHALLINNON JÄRJESTÄMISESTÄ
VUOSINA 1808—1817

I

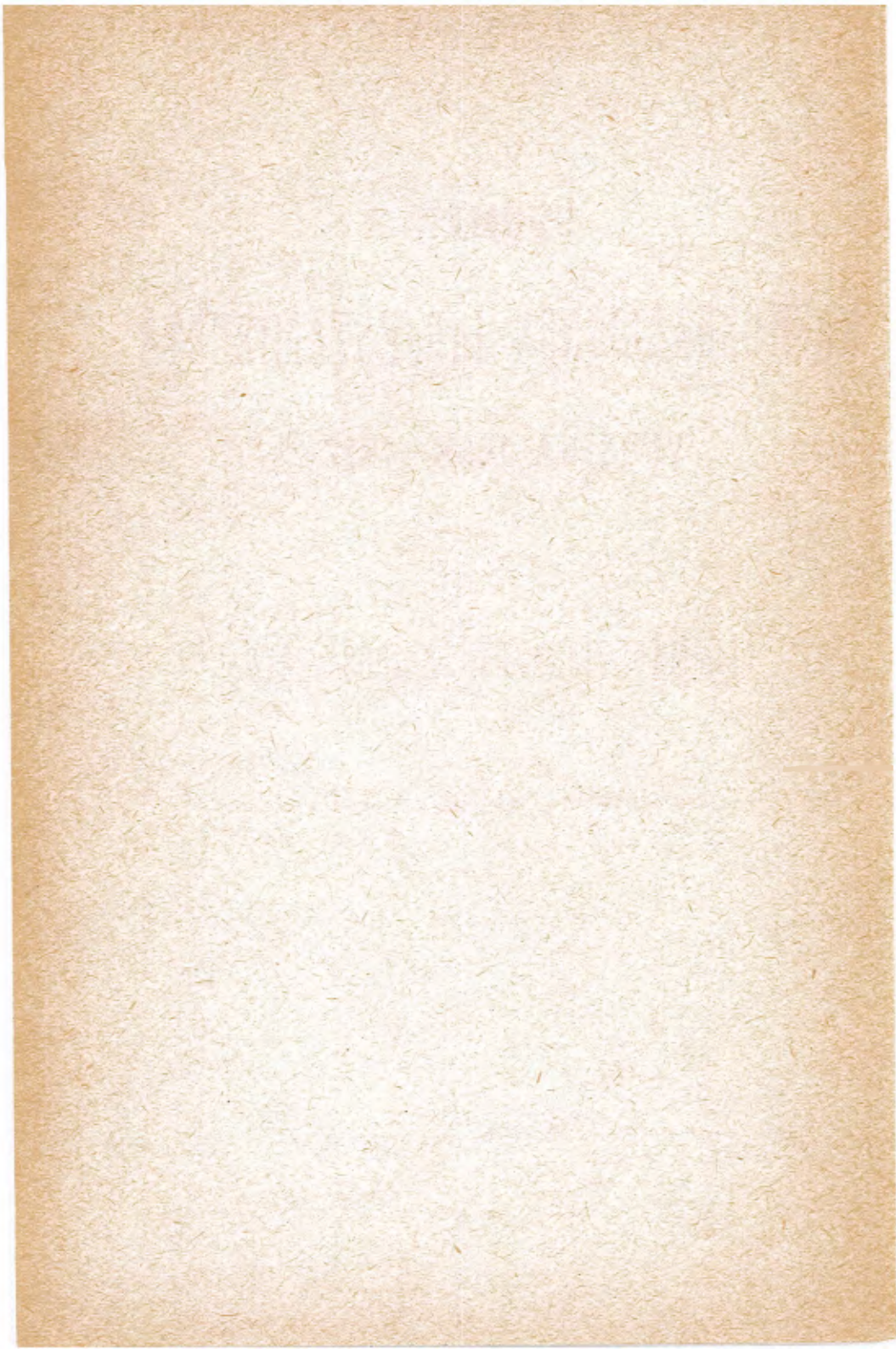
YLIMMÄT VIRKAKUNNAT 1808—1812

SUOMEN HISTORIALLISEN SEURAN JULKAISEMA

HELSINKI 1910,
SUOMAL. KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ.

Esipuhe.

Ruветessani tutkimaan Suomen keskushallintolaitoksen historiaa siitä ajankohdasta alkaen, jolloin maamme liitettiin Venäjään, huomasin pian, että olin pakotettu tekemään omavaraisia tutkimuksia myös Ruotsin vallan aikaisen hallintolaitoksen suhteen. Sitä koskevat, nykyaikaisen tieteen metodia seuraavat erikoistutkimukset, jollaisia viime aikoina on Ruotsissa ilmestynyt, eivät ulotu 1600 lukua kauemmas. Sen jälkeistä hallintolaitoksen kehitystä taas on kosketeltu vain yleispiirteisesti valtiollista historiaa käsittelevissä teoksissa tai historiikkien muodossa oikeusopillisissa julkaisuissa tai komiteain mietinnöissä, jotka historiiikit eivät ole kyllin yksityiskohtaisia eivätkä sitäpaitsi vastaa nykyajan tieteen vaatimuksia. Oli näin ollen välttämätöntä ryhtyä laatimaan osittain painamattomienkin lähteiden avulla tarkempaa esitystä Ruotsin keskushallintolaitoksen kehityksestä, kuin mitä siitä tähän astisessa kirjallisuudessa on olemassa. Kun kuitenkin tämä osa tutkimusta on pitänyt supistaa johdannon ahtaisiin puitteisiin, on siitä johdunut, että asiat on täytynyt esittää vain pääpiirteittäin, mutta toiselta puolen johdanto on paisunut nyt ilmestyvään osaan nähden suhteettoman laajaksi.

Aikomukseni oli selvittää samassa julkaisussa myös n. s. keskusvirastojen järjestämistä ja ulottaa esitys aina vuoteen 1817, jolloin saatiin päätökseen järjestämistoimet, joihin poliittisen muutoksen tapahduttua maamme asemassa oli ryhdytty, mutta jotka olivat keskeytyneet keisari Aleksanteri I:sen lähdeTTYä vuosikausiksi Europan sotänäyttämölle. Työn kuluessa näyttäytyi kuitenkin tarpeelliseksi käsitellä erityisesti ylimpiä virkakuntia vuosina 1808—1812 ja erottaa eri julkaisuiksi tut-

kimukset ylimpien virkakuntain historiasta vuosina 1812—1817 ja keskusvirastojen (postitirehtöörin viraston, lääkintökollegion, intendenttinviraston, tullihallituksen, ylimaanmittauskonttorin, luotsihallituksen y. m.) järjestämisestä vuoteen 1817. Aineen rajottamisen vuoksi on myös ollut pakko panna esityksessä pääpaino keskushallintolaitoksen varsinaiseen organisatiosiiniin, hallinto-orgaanien rakenteen, toimintamuotojen, tehtävien ja aseman järjestämiseen, ja kosketella muita, itsessään kylläkin tärkeitä puolia, esim. hallintotoiminnan sisältöä ja virkamiehistön yhteiskunnallista asemaa, vain sikäli kuin se on ollut ensinnäin nittujen seikkain vuoksi välttämätöntä.

Pyydän saada tässä tuoda julki kunnioittavan kiitokseni senaattori E. Nevanlinnalle, joka johti ajatukseni käsittelemääni aineeseen, senaattori J. R. Danielson-Kalmarille, joka on minua auttanut arvokkailla neuvoillaan, senaattori J. K. Paasikivelle, joka on opastanut minua lainopillisen kirjallisuuden tuntemiseen, ja professori E. G. Palménille hänen monella tavoin osottamastaan avuliaisuudesta.

Helsingissä toukokuussa 1910.

K. W. Rauhala.

Sisällys.

Johdanto.

Ruotsin vallan aikainen keskushallintolaitos. Siv. 1—100.

Keskushallintolaitoksen järjestäminen 1600 luvun ensi vuosikymmeninä. Valtakunnanneuvosto ja kollegiot 1. Järjestelmän luonne 14. Keskushallintolaitoksen myöhempi kehitys. Valtakunnanneuvosto 16. Valtakunnan yleisten asiain valmistelukunta, korkein tuomioistuin 33. Sijaishallitukset 38. Kansliakollegio 41. Alempi oikeusrevisioni, postitirehtöörin virasto, kanslerihallitus 50. Lääkintökollegio, serafiimihallitus 56. Kamarikollegio 60. Valtiokonttori, kamarirevisioni 63. Kauppakollegio, vuorikollegio, yli-intendentti-virasto 69. Tullihallinto, maanmittaushallinto 74. Leimapaperikonttori, kontrollikonttori, erinäisiä muita virastoja 79. Sotakollegio 83. Amiraliteettikollegio, luotsihallitus 86. Oikeushallinnon ja kirkollishallinnon organit 90. Keskushallintolaitoksen virkamiehistön asema 92. Keskushallintojärjestelmän luonne Suomen eron aikana. Järjestelmän virheet 94. Keskushallinto ja Suomen asema 99.

Ensimmäinen luku.

Keskushallinto ja sen järjestämistä tarkottaneet toimet sotavuosina 1808—1809. Siv. 101—140.

Hallinnollinen yhteys Ruotsin kanssa katkeaa 101. Hallinnon keskusjohto v. 1808. Buxhövdenin siviilikanslia 102. Ehdotuksia keskushallinnon järjestämisestä 112. Kenraalikuvernöörin viran asettaminen. Suunnitus väliaikaisen hallituksen perustamisesta 115. Suomen lähetyskunnan puolelta tehtyjä hallintolaitosta koskevia esityksiä 126. Hallinnon keskusjohto v. 1809. Hallinto Sprengtportenin johtamana 130. Barclay de Tollin johtamana 137.

Toinen luku.

Hallituskonseljin järjestäminen Porvoon valtiopäivillä. Siv. 141—231.

Ehdotuksia keskushallintolaitoksen järjestämisestä 141. Valtio­päiville jätetty propositio 143. Järjestämiskomitea ja sen valtuudet. Sprengtportenin syrjäyttäminen järjestämisistä 145. Komitean toiminta ja työn tulokset 150. Barclay de Tollyn mielipiteet keskushallinnon järjestämisestä 153. Järjestämiskysymys säätyjen käsiteltävänä 156. Konseljin ohjesäännön lopullinen valmistaminen 159. — Hallituskonseljin ohjesäännön muoto 161. Ohjesäännön sisältöonseljin kokoonpanoon, rakenteeseen ja toimintamuotoihin nähden 164; toimivaltaan ja tehtäviin nähden 182; kenraalikuvernööriin ja prokuraattoriin nähden 207. Mitkä ainekset olivat miltäkin taholta ohjesääntöön tulleet 211. Ohjesäännön puutteellisuudet 213. Järjestämistoimien yleinen luonne 214. — Erilaisia käsityksiä hallituskonseljin asemasta ja suhtautumisesta entisiin hallinto-organeeihin 216. Millaiseksionseljin asema on käsitettävä 222. Hallituskonseljin perustaminen konstitutsionaalisena kysymyksenä 227. Konseljin perustamisen merkitys 231.

Kolmas luku.

Hallituskonselji sekä kenraalikuvernööriin ja prokuraattorin virastot vuosina 1809—1812. Siv. 232—383.

1. *Hallituskonselji.* Hallituskonseljin avaus ja toiminnan alku 232. Toimintamuotojen järjestämisiä. Työajat, asiain valmistelu, esittely- ja käsittelytapa 238. Lähetteiden muoto ja valmistus 252. — Ero plenumien ja talousosaston toiminnan välillä. Hallitsijalle tehdyt esitykset, annetut lausunnot, hallitsijan päätösten ja käskyjen toimeenpano 257. Plenumien ja talousosaston itsenäinen asiain käsittely 272. Oikeusosaston toiminta 286. Hallituskonseljin ja hallitsijan vallan suhde; vertailuja aikaisempiin oloihin 289. Esiintulleet konstitutsionaaliset kysymykset 303. Toimituskuntain toiminnan laatu. Vertailuja hallituskonseljin ja Ruotsin vallan aikaisen keskushallinto-organien välillä 311. Kenraalikuvernöörionseljin puheenjohtajana 326. Konseljin auktoriteetti 330. — Vaikeuksiaonseljin toiminnassa 335. Konseljin jäsenet ja virkamiehet; arvostelua 357. Konseljin uudestimuodostamista tarkottaneiden aikeiden herääminen 367. — 2. *Kenraalikuvernööriin virasto.* Kenraalikuvernööriin kanslian kokoonpano ja tehtävät 367. Barclay de Tolly ja Steinheil kenraalikuvernöörinä 372. Kenraalikuvernööriin suhde Suomen asiain komiteaan 373. — 3. *Prokuraattorin virasto.* Prokuraattorin ja hänen apulaisensa viran asettaminen 375. Prokuraattorin viraston järjestäminen 378. Caloniuksen jaonseljin välinen konflikti 380. Prokuraattorin ja hänen apulaisensa toiminta 380.

Neljäs luku.

Kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöt vuodelta 1812.
Siv. 384—421.

Ensimmäiset johtosääntöehdotukset 384. Salainen käskykirje v:ltä 1810 385. Vuoden 1811 johtosääntöjen synty ja kumoaminen 388. Vuoden 1812 johtosääntöjen valmistus 393. Johtosääntöjen hallituskonseljia, kenraalikuvernööriä ja prokuraattoria koskevat säädökset 395.

Viides luku.

Hallituskonseljiin liitetyt virastot. Siv. 422—434.

1. *Revisionikonttori.* Konttorin järjestäminen konseljin järjestämisen yhteydessä. Konttorin virkamiehistö. Suhde konseljiin 422. Suunnitus kamarirevisionin perustamisesta; aikeen raukaminen 423. — 2. *Leimapaperikonttori.* Konttorin järjestämistä tarkoittaneet suunnitukset sotavuosina 1808—1809. Määräys konttorin perustamisesta 428. Suunnitus väliaikaisen konttorin järjestämisestä 429. Varsinaisen konttorin perustaminen, ensimmäinen johtosääntö 430. Ensimmäinen toimintavuosi, alkaneet vaikeudet. Uusi johtosääntö 432.

Kuudes luku.

Suomen asiain esittely hallitsijalle. Siv. 435—474.

1. *Suomen asiain komissioni.* Erityisen esittelyjärjestyksen määrääminen Suomen asioita varten. Speranski ja Reh binder esittelijöinä 435. Suomen asiain komissionin perustaminen 437. Komissionin kanslia ja sen virkamiehistö. Työjärjestys. Komissionin käsittelemät asiat. Vaikutusvallan laajuus 440. Suomen asiain esittely Speranskin johtamana. Venäjän ministerit ja Suomen asiain esittely 447. Speranskin ehdotus Suomen asiain esittelyn uudestaan järjestämisestä 450. — 2. *Suomen asiain komitea.* Ensimmäiset toimet komitean järjestämiseksi 451. Jägerhornin ajatukset Suomen asiain esittelyn järjestämisestä 456. Armfeltin ehdotus 458. Komitean johtosäännön valmistaminen ja sisältö 460. Jäsenet ja virkamiehistö 462. Toimintamuodot 464. Tehtävät ja asema 467. Suhteet Suomen virkakuntiin 469. Komitea ja Venäjän viranomaiset 471. Komitean jäsenten keskinäiset välit 472. Suunnitukset komitean uudestimuodostamisesta 474.

Oikaistavia:

Sivulla	16 rivi 5 ylh.	on amiraliteettikollegioihin	lue amiraliteettikollegioon
"	18 " 12 alh.	" teki	" tuli
"	27 muist. 1	" kabinettiasiaksi	" kabinettiasiaksi
"	29 " 1	" amiraliteettikollegioiden	" amiraliteettikollegion
"	40 muist. 3	" satkaista	" ratkaista
"	41 rivi 14 alh.	" pysyvä	" pysyä
"	64 muist. 4	" esiinty	" esiintyi
"	65 " 3	" budgettiehdotusten	" budgettiehdotukset
"	75 rivi 4 ylh.	" tarkasettava	" tarkastettava
"	83 " 9 alh.	" vetoukseina	" vetouksina
"	146 muist. 2	" valmistettavaksi	" suoritettavaksi
"	204 rivi 7 ylh.	" talusoasiat	" talusoasiat
"	237 muist. 2	" nimityt	" nimitys
"	274 " 2	" Turun	" Vaasan
"	302 "	" konselji asioista	" konseljin asioista
"	304 rivi 12 ylh.	" majatusohjesäännöstä	" majotusohjesäännöstä
"	316 muist. 3	" kysymyksellä	" kysymyksessä
"	347 rivi 14 alh.	" olivat	" oli
"	349 " 8 "	" ehdottikin	" ehdottikin hän
"	359 " 4 ylh.	" — m. m.	" m. m.
"	" " 12 alh.	" joilta hän	" joilta viranomaisilta hän
"	362 " 11 ylh.	" kasarmirakennusta	" kasarmien rakennusta
"	384 " 10 alh.	" varten,	" varten
"	443 " 16 "	" rahaa-	" rahaa

Johdanto.

Ruotsin vallan aikainen keskushallintolaitos.

Suomen ollessa Ruotsin valtakunnan osana ei sillä ollut omaa keskushallintokoneistoa. Niinkuin valtio- ja yhteiskuntalaitokset yleensäkin oli myös hallintolaitos ruotsalainen. Valtakunnan pääkaupungissa olevat keskushallinto-organit hoitivat Suomen kuten jokaisen muun valtakunnan osan asioita.

Vielä sinä aikana, jolloin Suomen ero Ruotsista tapahtui, oli ruotsalainen keskushallintolaitos peruspiirteiltään samanlainen, jollaiseksi se oli 1600 luvun ensi vuosikymmenien kuluessa muodostettu, vaikkakin siihen oli myöhemmin tullut useita ja syvälleikäyviä muutoksia. Mainitun keskushallintolaitoksen luonteen tunteminen, jota Suomen hallintolaitosta koskeva tutkimus edellyttää, vaatii siis perehtymistä sekä 1600 luvun ensi vuosikymmenien organisatsiooniin että myöhemmin tapahtuneisiin muutoksiin.

Hallintolaitoksen järjestäminen 1600 luvun ensi vuosikymmeninä johtui tarpeesta luoda valtakunnalle virkakoneisto, joka saattoi hoitaa hallintoa hallitsijan persoonasta riippumatta.¹⁾ Jo edellisen sataluvun alkupuolella oli alkanut käydä selväksi, että kuningas ei enään, kuten siihen saakka, saattanut persoonallisesti, vain järjestämättömien organien avulla hoitaa hallintoa, jonka tehtävät olivat suuresti laajentuneet, vaan että hän tarvitsi auttajikseen säännöllisesti toimivia virastoja. Vielä

---

¹⁾ Edén, Den svenska centralregeringens utveckling till kollegial organisation 1602—1634 ss. 106—7 y. m. Odhner, Sveriges inre historia under drottning Christinas förmyndare s. 32.

selvempänä astui virastojen järjestämisen tarve esiin unionisuhteen synnyttyä Ruotsin ja Puolan välille, jolloin kuningas oli oleva poissa valtakunnasta pitempiä tai lyhempiä aikoja ja estetty persoonallisesti hallintoa hoitamasta. Useita kokeita ja suunnituksia tehtiinkin mainitulla sataluvulla hallintokoneiston järjestämiseksi, mutta pysyviä tuloksia ei vielä tällöin saavutettu. Kustaa Vaasan aikana kuninkaan saksalaisten neuvonantajain, etupäässä von Pyhyn toimesta tehty yritys muodostaa ulkomaisten mallien mukainen virkakoneisto hallintotoimien suorittajaksi jäi onnistumatta, eivätkä myöhemmätkään suunnitukset olleet tuloksellisempia. Vasta Kustaa II Aadolfin hallituskauden kuluessa, jolloin hallitsijan pitkälinen poissaolo valtakunnasta teki virastojen muodostamisen välttämättömäksi, suoritettiin hallintokoneiston järjestäminen, jolloin siis luovutettiin persoonallisesta hallintotavasta ja virastoperiaate sai voiton.¹⁾

Keskushallintojärjestelmälle, joka Kustaa II Aadolfin ja Aksel Oxenstjernan toimesta syntyi, on erikoisesti kuvaavaa se, minkä aseman *valtakunnanneuvosto* siinä sai. Ennen 1600 luvun järjestämissä ei valtakunnanneuvosto ollut pysyväisesti koossa oleva, hallitsijan läheisyydessä toimiva neuvoskamari. Neuvosto oli kyllä keskiajalla muodostunut valtiainstituutioniksi. Sen jäsenet kuningas sai nimittää ja yleensä se vain hänen käskystään tuli kokoon. Mutta luonteeltaan se ei kuitenkaan ollut muuta kuin eri haaroilla maata asuvien maallisten ja hengellisten ylimysten kokous, korporatsioni. Herrainpäivillä tämä korporatsioni, suuraristokratian intressien edustaja, muodosti edustuslaitoksen ytimen. Näissä tilaisuuksissa tai neuvostokokouksissa kysyttiin sen mieltä tai pyydettiin sen suostumusta tärkeimmissä asioissa, kuten lainlaadintaa, verotusta ja ulkopolitiikkaa koskevista kysymyksistä. Neuvosto toimi täten sekä edustuslaitoksena että neuvonantokuntana. Jälkimmäisessä suhteessa oli sen toiminta laeilla määrätty. Aikaisemmassa maanlaissa oli säädetty, että sen oli neuvottava kuninkaalle, mitä tiesi hänelle ja valtakunnalle hyödylliseksi, ja Kristofferin maanlaissa, että kuninkaan oli hallittava sen avulla. Viimemainittu

¹⁾ Edén, Om centralregeringens organisation under den äldre Vasatiden ss. 3—4 y. m. Edén, Den svenska riksstyrelsens reorganisation 1594—1602. Historisk Tidskrift 1901 ss. 177—8, 225—6. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 51—2 y. m. Odhner, Sverige inre hist. ss. 32, 135.

säädös ei kuitenkaan sisältänyt, että kuningas olisi ollut sen neuvoihin sidottu. Todellisuudessa neuvoston vaikutuksen määräsi se, mikä mahtiasema sillä kulloinkin oli. Neuvosto näet ylimysten korporatsioonina saattoi esiintyä erikoisena valtiomahdina kuninkaan rinnalla, kasvaen aika-ajottain häntä mahtavammaksikin. Vielä 1500 luvulla oli se saattanut toimia itsenäisenä korporatsioonina, ryhtyä alkuunpanoihin ja tehdä esityksiä ilman että siltä niitä pyydettiin. Neuvosto oli tahtonut hallita, eikä yksin toimia neuvostona, kuten v. 1602 valtiopäivillä huomautettiin. Mainituilla valtiopäivillä sen tehtävät rajotettiin neuvonantotoimiin, mutta silti ei sen asemaan ja toimintamuotoihin vielä tehty muutoksia.¹⁾

Sellaisena kuin neuvosto ennen 1600 lukua esiintyi ei siitä korporatsioonina ollut hallintotoiminnassa apua. Sijaishallituksena oli neuvosto monesti toiminut, olipa se myös joskus hoitanut korkeinta tuomiovaltaa kuninkaan sijasta. Sen yksityisiä jäseniä, kuten muitakin aatelismiehiä, oli niinkään satunnaisesti käytetty hallitustehtävien suorittajina. Mutta se ei merkinnyt, että neuvosto korporatsioonina olisi ollut hallintoasiain yksityiskohtaisessa hoidossa osallinen. Pysyväinen palveleminen hallintotehtävissä ei sopinut valtakunnanneuvosten asemalle ja arvolle. Lukuisia yrityksiä oli kyllä tehty 1500 luvulla neuvosherrain sitomisesta pysyväisesti valtiopalvelukseen, mutta tuloksiin ne eivät olleet vieneet. Tällä sataluvulla oli kuitenkin aateliston asema muutunut ja siinä itsessäänkin alkanut herätä uusia käsityksiä tehtävästään. Siten olivat edellytykset valmistuneet sille perinpohjaiselle muutokselle, joka valtakunnanneuvoston asemassa 1600 luvun ensi vuosikymmeninä tapahtui. Tällöin muuttuivat neuvosherrat päivittäin asioita hoitaviksi hallintomiehiksi. Suuri osa heistä oli Kustaa II Aadolfin aikana kiinnitetty säännölliseen virastotyöhön tällöin perustetuissa kollegioissa. Neuvosherrain sitominen hallintovirkoihin oli perustana pysyvällisen neuvoskamarin muodostamiselle. Tosin neuvosto korporatio-

¹⁾ Valtakunnanneuvoston kehityksestä kts. Hildebrand, Svenska statsförfattningens historiska utveckling från äldsta tid till våra dagar ss. 71—4, 99, 103, 111—23, 149—50, 261—266 y. m. ja mainitut Edénin teokset. Vrt. myös Mechelin, Öfversigt af svenska riksrådets statsrättsliga ställning från Gustaf I till 1634 ss 2—20, 73, 99—101, 131—2. Kjellén, Riksrättsinstitut. utbildning i Sveriges historia s. 31.

nina kokoontui edelleenkin vain kuninkaan kutsusta antaakseen hyväksymisensä tärkeimmissä asioissa ja teki päätöksiä (rådslag) kuten ennenkin kuninkaan esityksien johdosta. Kuninkaankaan tarkoitus ei ollut kehittää neuvostosta pysyväistä virkakuntaa, vaan pysyttää se neuvostona.¹⁾ Ei liioin myös vuoden 1634 hallitusmuoto muodostanut siitä virkakuntaa, joka olisi lausunut mielipiteensä päivittäisistä juoksevista asioista, vaikkakin se asetettiin ensimmäiseksi keskushallitusorganien joukossa.²⁾ Mutta sellaisen virkakunnan syntymistä kohti kehitys kuitenkin kävi. Yhä useammin kutsuttiin neuvostokokouksiin suurimmaksi osaksi tai yksinomaan vain sellaisia neuvosherroja, jotka palvelivat pääkaupungin kollegioissa virkamiehinä ja jotka siis helpoimmin, milloin hyvänsä, voitiin koota neuvotteluun. Toiselta puolen neuvosto Kustaa II Aadolfin pitkällisten poissaolojen aikana oli, toimien sijaishallituksena, alkanut kehittyä pysyväiseksi laitokseksi, joka kehitys edelleen jatkui kun neuvosto todellisuudessa kokonaisuudessaan hoiti myös Kristiina kuningattaren alaikäisyyden aikana holhojahallitusta, vaikkakin se tehtävä olisi hallitusmuodon mukaan vain viidelle korkeimmalle virkamiehelle kuulunut. Täten valtakunnanneuvosto muodostui pysyväiseksi virkakunnaksi, jonka tehtäväksi tuli päivittäinen hallitusasiain hoito.³⁾ Kristiina kuningattaren valtaistuimelle noustessa oli siten Ruotsissakin valtakunnanneuvostosta tullut säännöllisesti hallinnon hoitoon osaaottava organia, jollaiseksi valtioneuvostot jo kolme vuosisataa aikaisemmin olivat Englannissa ja Ranskassa muodostuneet.⁴⁾

Sen kautta, että neuvosherrat neuvoston jäsenenä toimiesaan samalla kertaa olivat myös perustettujen keskusvirastojen, kollegioiden esimiehiä, saattoi neuvosto välittömästi johtaa näiden virastojenkin toimintaa ja siten pitää koko hallinnon val-

¹⁾ Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. s. 269. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 129—31, 143—4

²⁾ Hallitusmuoto 1634 § 5. Tämä ja myöhemmät hallitusmuodot kts. Hildebrand, Sveriges regeringsformer och konungaförsäkningar. Vrt. Edén, Den sv. centralreg. utv. s. 321.

³⁾ Hildebrand, Svenska statsföfattn. hist. s. 271. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 129—31, 136—9, 322, 345—8. Odhner, Sv. inre hist. ss. 44—5. Blom, Det svenska statsrådets organisation 1809—1840 s. 1.

⁴⁾ Englannin valtioneuvostosta Gneist, Geschichte und heutige Gestalt der Aemter in England: Das heutige englische Verfassungs- und

lassaan. Juuri tämä neuvoston ja keskusvirastojen suhde on ominaisin piirre 1600 luvun keskushallintojärjestelmälle, piirre, joka erottaa tämän järjestelmän Ruotsin keskushallinnon myöhemmästä muodostuksesta. Kollegiot eivät olleet oikeastaan neuvoston alaisia instansseja, vaan sen osastoja. Niiden presidentit usein vain suullisesti ilmottivat neuvostolle kollegioissa esiintulleita kysymyksiä ja vastauksen saatuaan huolehtivat toimeenpanosta kollegioissa, tai siirtyi neuvosto joskus kollegioon sen asioissa päätöksiaän tekemään. Täten kollegioiden muodostaessa neuvoston haaroja, neuvosto saattoi suoranaisesti tarttua hallintoasioihin kaikilla hallinnon aloilla.¹⁾

Kollegiot syntyivät, kuten ylempänä on viitattu, samaan aikaan, jolloin valtakunnanneuvoston muodostuminen pysyväiseksi neuvoskamariksi tapahtui. Aikaisempi kehitys oli luonut ainekset, joista ne saattoivat syntyä. Kustaa II Aadolf ja Oxenstjerna antoivat kehitykselle lopullisen suunnan ja ohjasivat sen päätökseen. Sikäli oli kollegioiden järjestäminen heidän työtään. Keskiaikaiset korkeat valtakunnan virkamiehet, kansleri, kamarimestari, marski ja drotsi sekä myöhemmin, 1500 luvun lopulla heidän arvoisekseen kohonnut amiraalikin olivat olleet suuraatelisia, valtakunnanneuvostoon kuuluvia dignitaareja, joita kuningas ei saattanut käyttää hallintotehtäviin, kun 1500 luvulla uusien hallinto-organien hankkiminen kävi välttämättömäksi. Senvuoksi Kustaa Vaasan ajoista nämä virat joko jäivät täyttämättä tai käytettiin niiden pitäjiä, milloin sellaisia oli, vain satunnaisesti hallintotoimissa. Miehet, jotka toimivat kuninkaan varsinaisina auttajina hallintotehtävissä, olivat häneen persoonallisten palvelijain suhteessa. Mutta aatelin aseman muuttuminen mainitun sataluvun kuluessa vaikutti myös sen, että valtakunnan korkeat viratkin alkoivat muuttua hallinnollisiksi viroiksi, niiden pitäjiä kun yhä säännöllisemmin

Verwaltungsrecht I ss. 130—3. Gneist, Englische Verfassungsgeschichte ss. 215—6. Ranskan neuvostosta Daresté de la Chavanne, Histoire de l'administration en France I ss. 62—5. Brandenburg—Preussissä muodostettiin salainen neuvosto 1600 luvun alkupuolella hallintoa ja hallitusta hoitavaksi pysyväiseksi organiksi. Isaacsohn, Geschichte des preussischen Beamtenthums I ss. 23, 29—30.

¹⁾ Edén, Den sv. centralreg. utv. s. 312. Odhner, Sv. inre hist. ss. 137, 168—9. Svedelius, Om statsrådsansvarighet ss. 222—3. Hermanson, Föreläsningar öfver inhemsk förvaltningsrätt s. 63.

voitiin ruveta käyttämään hallintotehtävien suorittajina. Näiden virkain ympärille alkoi muodostua virastoja, virat itse kohosivat muiden virkain yläpuolelle ja yhdistyivät yleisessä käsityksessä yhdeksi ryhmäksi. Käsite „viisi korkeinta valtakunnan virkaa“ sai alkunsa. Korkeat valtakunnan virkamiehet, neuvostoon kuuluva, tulivat 1600 luvun ensi vuosikymmeninä viiden keskusviraston esimieheksi ja niitä vastaavien hallintohaarojen johtajiksi.¹⁾ Siinä suhteessa, että korkeat hovivirat olivat hallinnon jaotuksen perustuksena, muistutti Europan päämaissa tapahtunut kehitys ylläkerrottua hallintolaitoksen muodostumista Ruotsissa²⁾, mutta hallintohaarojen luku ja ryhmitys oli viimeksimainitussa maassa toinen kuin muualla.

Tärkeimmän sijan syntyneiden keskusvirastojen joukossa sai *kansliakollegio*, jonka esimieheksi valtiokansleri tuli. Kanslia, joka mainitun kollegion muodostumiseen saakka oli suorittanut kuninkaan kirjelmien kokoonpanon ja muut kirjojentehtävät, ei ollut järjestetty virasto. Tosin sen henkilökunta, jota vielä Kustaa Vaasan aikana oli saatettu käyttää muihinkin kuin kansliatehtäviin, oli 1500 luvun kuluessa alkanut erottautua erityiseksi kansliavirkamiehistöksi, sen piirissä oli syntynyt jonkunlaisia virka-arvojakin ja työnjaon alkeita ruvennut esiintymään. Mutta tämä ei silti kansliasta tehnyt säännöllisesti toimivaa virastoa. Vielä 1600 luvun alussa saattoi kuningas, kuten aikaisempina aikoina, ottaa persoonallisesti osaa kansliatyöhön, ja hänen ollessaan matkoilla kulki kanslia hänen mukanaan. Siinä ei ollut muodostunut edes pysyviä sihteerinvirkoja, ja tehtäviin nähden oli se pelkkä ekspedieeraava toimisto, jolla ei ollut hallinnon hoitoa koskevia toimia.³⁾ Järjestetyksi, positiivisesti hallintoa hoitavaksi virastoksi muuttui kanslia vasta 1600 luvun ensi vuosikymmeninä. Valtiokansleri Oxenstjernan vuosina 1612 ja 1618 sekä kuninkaan itsensä v. 1613 vaiheilla ja v. 1620 antamilla kansliajärjestyksillä eli työ- ja johtosäännöillä oli valtiokanslerille jätetty kanslian valvonta ja työnjaosta annettu määräyksiä. V. 1626 annetulla kansliajärjestyksellä, joka ei

¹⁾ Kts. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 124—8, 281 ja mainitut Edénin teokset.

²⁾ Vrt. Hintze, Die Entstehung der modernen Staatsministerien. Historische Zeitschrift 1907. Band IV, ss. 59—62.

³⁾ Kanslian kehityksestä kts. mainitut Edénin teokset.

kyllä sinänsä saanut kuninkaan nimenomaista vahvistusta, mutta jota kuitenkin todellisuudessa johtosääntönä noudatettiin, määrättiin kanslian kokoonpano, työtapa, toimivalta ja tehtävät. Tällöin muodostui kansliasta säännöllisesti järjestetty, kollegiaalinen virasto. Vuoden 1634 hallitusmuoto (§ 12) muutti sen jäsenlukua, mutta ei asemaa eikä tehtäviä. Kollegioon kuului kansleri presidenttinä sekä jäsenenä neljä asesoria, joiden tuli olla valtakunnanneuvoksia, kaksi valtiosihteeriä ja hovikansleri. Sihteerien toimet olivat nyt luvultaan määrättyjä, pysyväisiä virkoja. Työnjakoon nähden, jossa suhteessa oli aikaisemmin eri jakoperusteita noudatettu, tuli määrääväksi pääasiallisesti maantieteellinen eli provinssisysteemi, s. o. asiain jako paikkakuntain mukaan, joista ne saapuivat, vaikkakin sen ohella oli jako suoritettu myös osittain asiain laatua silmällä pitäen eli n. s. reaalisysteemin mukaan. Tehtäviin nähden oli kansliakollegio kahdenlainen virasto. Ensinnäkin se oli esittely- ja ekspedieerausvirasto, joka valmisti hallitsijalle esitettävät asiat, toimitti esittelyn ja ekspedieerasi hallitsijan päätökset ja käskyt. Kaikki hallitsijalle menevät asiat, muutkin kuin kansliakollegiosta tulevat, kulkivat tämän kollegion kautta. Siten sai kansliakollegio aivan erikoisen aseman keskushallintokoneistossa. „Kanslia ei ole muuta hallituksessa kuin mitä sielu on ruumiissa“, sanotaan vuoden 1626 kansliajärjestyksen johdannossa. Kansliakollegio oli ikäänkuin tunkeutunut hallitsijan ja muiden kollegioiden väliin. Asemansa puolesta se lähinnä vastasi myöhemmän ajan hallitusdepartementtia, mikäli tätä käsitettä saattaa sen ajan oloihin sovittaa. Toiseksi oli kansliakollegio hallinto- virasto, joka harkitsi sille jätettyjä asioita, valvoi annettujen määräysten toimeenpanoa ja virkamiehistön toimintaa, sekä käsittelee tehtyjä anomuksia ja valituksia, tai eräissä suhteissa suoritti vain teknillisen työn. Sen toimipiiriin kuuluivat kaikki ulkopoliittikkaa koskevat asiat, kuten neuvottelut vieraiden valtioiden kanssa, liitot, kirjevaihto vieraiden ruhtinaitten kanssa, sodanjulistukset, rauhansopimukset, lähettiläiden johtosäännöt ja vieraiden lähettiläiden ehdotukset tai muut asiat, sekä joukko sisäasioita, nimittäin sääty- tai muiden valtiokokousten neuvottelut, valtiopäiväin ja neuvoston asiakirjat ja pöytäkirjat, säätyjen tai yksityisten privilegit, asetukset, valtakirjat, johtosäännöt ja määräykset virkamiehille, maakuntahallinto, kaupun-

kien privilegiot ja hallinto, ammattikuntalaitos, kauppa ja teollisuus, akatemiat ja koulut, lasten- ja kuritushuoneet, posti- ja kyytilaitos.¹⁾

Varsin merkitsevä sija 1600 luvun keskushallintosysteemissä oli myös *kamarikollegiolla*, joka syntyi vähää aikaisemmin kuin kansliakollegio. Sen merkitys ei kuitenkaan perustunut siihen, että sillä olisi ollut erityinen asema muihin kollegioihin verraten, vaan siihen, että sen käsiteltäviksi joutuivat silloiset valtiohallinnon tärkeimmät asiat. Ennen kamarikollegion syntyä oli valtiovarain käyttö ja enimmäkseen myös valtiotalous yleensäkin ollut „kamarin“ hoidettavana. Erinäisissä suhteissa oli kamari vielä selvemmin kuin kanslia kehittynyt viraston luontoiseksi, mutta varsinainen virasto ei sekään ollut. Kamarihallinnossa oli syntynyt erotus laskukamarin eli varsinaisen kamarin ja verokamarin välillä, joista edellinen toimitti veronkantomiesten tilien tarkastuksen ja jälkimäinen verojen vastaanoton. Näin oli jo Ruotsissakin, kuten Europan päämaissa, valtiovarain hoidon eri puolet, kontrolleeraava eli valvova hallinto ja varojen kanto ja suoritus eli kassanhoito eronneet toisistaan. Sekä lasku- että verokamarissa oli kehittynyt eri virka-arvoja ja systemaattisesti valmistettua pää- ja verokirjaa sekä erilaituisia rekisterejä oli ruvettu siellä pitämään. Mutta kuten kanslian saattoi kuningas persoonallisesti ottaa osaa myös kamarin työhön, ja usein kamarikin seurasi häntä matkoilla. Järjestetyn viraston muodosti kamarista vasta v. 1618 kanslerin toimesta laadittu ja noudatettavaksi otettu vaikkakin vahvistuksetta jäänyt kamarijärjestys. Laskukamarista tuli sen mukaan kollegiaalinen virasto, jonka esimiehenä oli varainhoitaja

¹⁾ Vuoden 1612 johtosääntö painettuna: Styffe, Samling af instruktioner rörande den civila förvaltningen i Sverige och Finland ss. 295—7. Vuoden 1613 kanslijärjestys, s. 298 ja ss., v. 1618 kanslijärjestys, ss. 300—2, v. 1620 kanslijärjestys, s. 302 ja ss., v. 1626 kanslijärjestys s. 306 ja ss. Kansliakollegion organisatsioonista kts. myös Blom, m. t. s. 1. Kun kollegion toimipiiriin luetellaan kuuluvan valtiokokousten ja neuvoston neuvottelut, asiakirjat ja pöytäkirjat, tarkotettiin niihin nähden epäilemättä vain teknillistä työtä. Kaupunkien ja yksityisten privilegioiden, asetusten, valtakirjain ja johtosääntöjen suhteen taas saattoi neuvottelu ja valmistelukin, ei yksin teknillinen työ, tulla kysymykseen. Sen harkinta ja neuvottelut jälleen koskivat m. m. ulkoasioita, valvonta postilaitosta y. m.

(skattmästare) ja jäsenenä kamarineuvoksia, jollaisia virkamiehiä oli esiintynyt jo Kustaa Vaasan aikana von Pyhyn toimesta perustetussa kamarineuvostossa ja myöhemminkin ollut asetetuna, mutta joiden toimet vasta nyt muuttuivat pysyväisiksi viroiksi.¹⁾ Paitsi virkamiehistöä sisälsi mainittu kamarijärjestys myös työmuotoja ja yleensä kaikkia organisatiosiiin kuuluvia seikkoja koskevia säädöksiä. Työjärjestyksiä ilmestyi useita 1620 luvun kuluessa.²⁾ V. 1634 hallitusmuodon kollegiota koskeva säädös (§ 13) oli, paitsi että se teki muutoksia jäsenlukuun, pääasiassa vain sen vahvistus, mitä aikaisemmin oli johtosäännössä määrätty. Presidenttinä oli varainhoitaja oleva sekä jäsenenä neljä kamarineuvosta, joista kahden piti olla valtakunnanneuvoksia, ja kaksi kollegion vanhinta kamreeria. Verokamarissa, joka oli kollegion alainen, olivat rahastonhoitajat (röntmästare) tärkeimmät virkamiehet. Työnjako oli osaksi maantieteellinen, osaksi asiain laatuun perustuva. Tehtävänä oli kollegiolla neuvotella ja määrätä valtion tuloista ja menoista, valvoa että kruunun omaisuus parhaalla tavalla hoidettiin ja huolehtia sen enentämisestä m. m. elinkeinojen parantamisella ja uutisasutuksen edistämisellä. Sen oli tehtävä laskelmia, riittivätkö varat eri tarkoituksiin, sekä annettava määräyksiä varain suorituksista. Kollegiolla oli myös oikeus asettaa voudit, kirjurit, tullimiehet ja provianttimestarit, mutta valtakirjat oli varustettava kuninkaan nimikirjotuksella. Todellisuudessa laajenivat kamari-kollegion tehtävät ulkopuolelle varsinaisen valtiovarain hoidon, niin että sen toimeksi tuli huolehtia m. m. hovin, sotajoukon ja laivaston tarpeista, ja myös kruunun varoja, läänityksiä, maariitoja tai muita sellaisia asioita koskevat valitukset, jotka oli tarkotettu pidättää kuninkaalle, jäivät kollegion ratkaistaviksi. Kollegion itsensä päättämät asiat sai sen kanslia ekspedieerata. Vuoden 1618 kamarijärjestyksen mukaan oli kollegion ekspedieerattava myös kuninkaan kruunun varoja koskevat päätökset. Kuninkaan tarkotus oli ollut jättää sen ekspedieerattavaksi yleensäkin kaikki valtiovarainhallinnon alalle kuuluneet hallitsijan ratkaisemat asiat. Näin oli myös kamari-kollegiosta

¹⁾ Kamarin kehityksestä kts. mainitut Edénin teokset. V. 1613 kamarineuvoksille annettu johtosääntö: Styffe, m. t. s. 23 ja ss. Vuoden 1618 kamarijärjestys s. 26 ja ss.

²⁾ V. 1625 annettu: Styffe, m. t. ss. 47—9, v. 1626 annettu ss. 49—51.

muodostumassa „departementti“, samalla kuin se oli hallintovirasto. Kollegiossa laadittiin päätilit ja kollegion virkamiesten huolena oli myös kaikille aloille kuuluvien, kuten läänien, sotajoukon ja laivaston, akatemiain ja koulujen, tuomiokirkkojen, hospitaalien sekä kuninkaan hovin tilien tarkastus. Kun v. 1630 vaiheilla lääninhallitukset, jotka olivat muodostuneet välivirastoiksi kamarikollegion ja paikallisten veronkantomiesten välille, saivat veronkannon kontrollin toimekseen, jäi kamarikollegiolla läänintilien tarkastus vain toisessa asteessa, sen sijaan että ennen veronkantomiehet olivat tehneet tilinsä suoraan, persoonallisesti, kamariin. Kamarikollegiolla oli oikeus tuomita tilintekoa koskevissa kysymyksissä ja sai se ulottaa tuomionsa omaisuuteen, kunniaan ja henkeenkin. ¹⁾

Sota-asiaan hoitoa varten syntyi *sotakollegio*. Sotaneuvosto sotilasasiain hoitajana oli esiintynyt jo von Pyhyn järjestämissuunnitteluissa, ja ajatus sellaisen perustamisesta heräsi jälleen 1620 luvulla, vaikka jäi tällöinkin toteuttamatta. V. 1630 perustettiin kuninkaan määräyksestä sotaoikeus, mutta se taas ei ollut hallintovirasto vaan tuomioistuin. Sitävastoin sotaneuvosto, josta v. 1634 hallitusmuodossa (§ 10) annettiin säädöksiä, mitkä säädökset perustuivat Oxenstjernan Saksassa laatimaan sotaneuvoston järjestämistä koskevaan luonnokseen, oli todellinen, kollegiaalinen hallintovirasto. Presidenttinä oli oleva marski sekä jäsenenä kaksi valtakunnanneuvosta, etupäässä sellaisia, jotka olivat palvelleet korkeimpina upseereina, neljä muuta upseeria, sotamarsalkka, valtakunnan varusmestari ja ylivahtimestari (generalvaktmästaren). Kollegiolla oli huolenaan sotaväen ja sen varustusten silmälläpito, värväyksien ja katselmuksien valvonta, sotilasrakennusten ja linnotusten hoito sekä rajalinnotusten proviantin hankinta ja aseistus. Sotaneuvoston ja kamarikollegion toimivallan välillä oli oleva sellainen erotus, että jälkimäinen sai määrätä sotatarpeisiin tarvittavien varainkäytöstä ja teki siitä tilin, ja sotakollegiolla annettiin vain tieto, miten sotaväen ylläpito oli järjestetty, ilman että siitä huolehtiminen sille kuului. ²⁾

¹⁾ Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 122—4 y. m. Odhner, Sv. inre hist. s. 159.

²⁾ Sotakollegion kehityksestä kts. mainitut Edénin teokset.

Merisota-asiain hallinto joutui *amiraliteettikollegiolle*. Laivastonhallinnon keskustana oli ollut Tukholman laivastoasema ja hoitajina ala-amiraali, saariamiraali ja myöhemmin valtakunnan amiraalikin sen jälkeen kun tätä vuodesta 1614 oli alettu käyttää hallinnollisiin tehtäviin. Käsite amiraliteetti, laivastonhallintoa merkiten, syntyi ikäänkuin itsestään ilman minkäänlaista järjestyssääntöä. Amiraliteetin toiminta oli jo v. 1630 vaiheilla muodostunut jotenkin selvästi kollegiaaliseksi. Tehtiinpä v. 1631 ehdotus sen järjestämisestä täydelliseksi kollegioksikin, mutta sitä ei toteutettu ja amiraliteetin organisatsioni jäi edelleen vaille täsmällistä muotoa. Vasta v. 1634 hallitusmuoto (§ 11) täydensi keskeneräisen kehityksen. Sen mukaan amiraliteetti oli kollegio, johon oli kuuluva presidenttinä valtakunnan amiraali ja jäseninä kaksi valtakunnanneuvosta, etenkin sellaisia, jotka olivat palvelleet meriupseereina, sekä neljä muuta upseeria, niiden joukossa vara-amiraali ja saariamiraali. Kollegion tehtävänä oli pitää huolta laivoista ja rakennuksista, merisotaväen tarpeista ja ylläpidosta, meriväkeä koskevain luetteloen laatimisesta ja laivain varustamisesta. Amiraliteetin ja kamarikollegion toimivallan raja määrättiin pääasiassa samanlaiseksi kuin sotakollegion ja kamarikollegion välinen raja ¹⁾

Aivan erikoiseksi muodostui *hovioikeuden* asema kollegioiden joukossa. Keskiaikaiset kuninkaan tuomioistuimet olivat 1500 luvulla menettäneet merkityksensä eikä pysyvää korkeinta tuomioistuinta ollut muodostunut sijalle. ²⁾ Korkeinta oikeutta jakoi joko kuningas itse persoonallisesti tai oli sen hoito jätetty satunnaisesti — neuvosherroista tai muista henkilöistä — kokoonpannuille tuomioistuimille. Vuonna 1604 herännyt aije hovioikeuden järjestämisestä ei käytännössä toteutunut. Kysymys ylituomioistuimen perustamisesta sai vasta sitten ratkaisunsa, kun säädöt hyväksyivät niille v. 1614 jätetyn oikeudenkäyntijärjestyksestä koskevan esityksen, johon sisältyi myös ehdotus hovioikeuden muodostamisesta. Tämä hovioikeus oli aivan

¹⁾ Amiraliteettikollegion kehityksestä kts. mainitut Edénin teokset.

²⁾ Konr. v. Pyhyn toimesta muodostettu hallitusneuvosto (Rege-mentsråd), jolle oli saksalaiseen malliin jätetty hallintotehtävien ohella oikeudenhoito, ei pysynyt pystyssä montakaan vuotta, ja lyhytikäinen oli niinkään Erik XIV:n aikainen kuninkaan lautakunta.

toista kuin v. 1604 suunniteltu oikeusistuin, vaikkakin nimi oli siltä lainattu. Siihen kuului drotsi presidenttinä sekä valtakunnanneuvoksia ja muita aatelisia ja aatelittomia miehiä jäseninä. Hovioikeus oli tarkotettu keskusvirastoksi, jonka tuli hoitaa kuninkaan nimessä korkeinta tuomiovaltaa sekä johtaa valtakunnan oikeushallintoa valvomalla alempia oikeusistuimia. Mutta tällaiseksi ei se muodostunut. Tukholman hovioikeus kadotti keskusvirastoluonteensa, kun uusi hovioikeus perustettiin v. 1623 Turkuun ja toinen v. 1630 Tarttoon. Hallitusmuodossa v. 1634 (§ 8), jolla vielä perustettiin Jönköpingin hovioikeus, otettiin kaikki syntyneet hovioikeudet huomioon. Sen mukaan oli Tukholman hovioikeudessa drotsi presidenttinä sekä neljä valtakunnanneuvosta ja kuusi muuta aatelistaa ynnä kuusi aatelitonta miestä jäsenenä. Muissa hovioikeuksissa jälleen ei pitänyt olla muita valtakunnanneuvoksia kuin presidentti. Uusille hovioikeuksille tunnustettiin sama asema ja toimivalta omassa piirissään, mikä Tukholman hovioikeudella oli ollut koko valtakuntaan nähden, vaikka viimeksi mainittu asetettiin arvossa ensimmäiseksi. Hovioikeus ei myöskään pysynyt kauan korkeimpana tuomioistuimena, jollaiseksi se oli aijottu. Kuninkaalle oli pidätetty henkirikosten lopullinen ratkaisu ja väärin tuomioiden purkaminen (bryta skrocksocknar och offsocknar) ja siirsi hovioikeus toisinaan omasta alotteestaankin asioita hänen päätettäväkseen. Kun sitten neuvosto sai oikeuden ratkaista kuninkaan poissaollessa asiat, joihin kuninkaalta pyydettiin muutosta, alkoi neuvosto kehittyä hovioikeutta korkeammaksi oikeusasteeksi. Ei tosin vielä hallitusmuoto v. 1634 eikä, kuten tulemme näkemään, monet myöhemmätkään asetukset tunteneet hovioikeutta korkeampaa oikeusastetta, johon hovioikeudesta olisi saanut vedota, mutta kun revisionianomukset olivat sallitut, edellytti se hovioikeutta ylempää revisioniastetta, jollaiseksi, niinkuin mainittu, neuvosto alkoi muodostua. Tukholman hovioikeus oli siis menettänyt keskusvirastoasemansa sekä todellisuudessa alentunut, kuten muutkin hovioikeudet, toisen asteen tuomioistuimeksi. Sitäpaitsi se, toisten hovioikeuksien tapaan, oli enemmän oikeusistuin kuin hallintovirasto; hallinnolliset toimet — alempien oikeusistuinten pöytäkirjain tarkastaminen, väärin tuomarien edesvastuuseen saattaminen, määräysten antaminen oikeudenhoitoa koskevissa asioissa — jou-

tuivat taka-alalle tuomiotehtävien rinnalla. Niin jäi tarkotettu keskuskollegio valtakunnan oikeushallintoa varten synty-mättä.¹⁾

Muodostuneen keskushallinto-organisatsioonin perusominaisuuksia oli, kuten olemme nähneet, luja keskitys: valtakunnan-neuvosto johti kollegioiden, noiden neuvoston osastojen asemassa olevien virastojen kautta koko hallintoa. Kollegioita alettiin katsoa kokonaisuudeksi, jonka piiriin koko hallintotoiminta sulkeutui. Hallitusmuodossakin (§ 6) edellytettiin, että mitkään hallintoasiat eivät olleet kollegioiden toiminnan ulkopuolella.²⁾ Toinen keskushallinto-organisatsioonin perusominaisuuksia oli kollegiaalinen muoto, jonka noudattamista hallitusmuoto erityisellä painolla terotti.³⁾ Kun neuvoston lopulla vuotta 1636 tekemällä päätöksellä määrättiin, että neuvostonkin oli toiminnassaan noudatettava kollegiaalista muotoa, tuli se ulotetuksi poikkeuksetta kaikkiin keskushallitusorgaaneihin.⁴⁾

Edelläesitetyn lisäksi on vielä tarpeen tuntea erinäisiä seikkoja keskushallintolaitoksen organisatsioonista voidakseen muodostaa itselleen käsityksen siitä, millä asteella sen kehitys oli 1600 luvun ensi vuosikymmeninä.

Kollegioiden paikaksi määräsi vuoden 1634 hallitusmuoto pääkaupungin Tukholman. Kollegioiden toimintaan nähden se jälleen sisälsi (§§ 14, 15) säädöksen, että kunkin kollegion tuli pysyä oman toimivaltansa rajoissa sekaantumatta muiden kollegioiden asioihin.⁵⁾ Myöskin määrättiin, että kollegioiden, joille alempain viranomaisten oli tehtävä tili toimistaan, tuli puolestaan tehdä vuosittain selvää kuninkaalle hallinnostaan, mikä määräys kuitenkin vain osittain käytännössä toteutettiin. Virkarikoksistaan olivat virkamiehet velvolliset vastaamaan tuomio-

¹⁾ Hovioikeuden kehityksestä kts. mainitut Edénin teokset ja Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 49, 103 y. m. sekä Blomberg, Om Sveriges högsta domstols statsrättsliga ställning och betydelse ss. 17—20, 27—8.

²⁾ Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 271. Odhner, Sveriges inre hist. s. 35. Kjellén, m. t. ss. 110, 123. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 126, 153, 323.

³⁾ Vrt. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 334—6.

⁴⁾ Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 270. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 67—8.

⁵⁾ Vrt. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 334—6.

istuinten edessä.¹⁾ Virkamiesten muuttuessa hallitsijan persoonallisista palvelijoista valtion palvelijoiksi oli myös saanut alkunsa erottamattomuusperiaate, s. o. katsantotapa, että virkamiehiä ei saatettu erottaa viroistaan ilman edelläkäypää tutkimusta ja tuomiota.²⁾ Niinikään alkoi esiintyä vaatimuksia, että virat oli täytettävä yksinomaan maan kansalaisilla.³⁾ Palkat maksettiin vielä pääasiallisesti luonnonpalkkoina tai läänityksinä, mutta näistä ajoista alkaen ruvettiin myös jo rahapalkkojakin jossain määrin käyttämään.⁴⁾

Vuoden 1634 hallitusmuoto oli vahvistanut periaatteet, joille edellisinä vuosina oli alettu hallinto-organisatsiona rakentaa, ja täydentänyt keskeneräisiksi jääneiden orgaanien muodostamisen sekä siten luonut kokonaisen keskushallintojärjestelmän. Mutta organisatsioni ei sillä ollut saatettu päätökseen.⁵⁾ Olojen vaikutuksesta keskushallintosysteemi joutui jo ensi vuosina hallitusmuodon hyväksymisen jälkeen eräissä suhteissa muodostusten ja täydennysten alaiseksi. Niinkuin on ylempänä viitattu⁶⁾ kehittyi valtakunnanuevostosta pysyväinen hallintoa hoitava virkakunta, jollaiseksi hallitusmuoto ei ollut sitä luonut. Hallintotoiminnan jako viidelle kollegiolle ei säilynyt yhtä kokonaisena, kuin miksi se oli ajateltu. Itse halli-

¹⁾ V. 1634 hallitusmuoto §§ 36, 37, 38, 41, 42. Vrt. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 340—4. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 136, 192—3. Svedelius, m. t. ss. 223, 231.

²⁾ Ensi kerran lausuttiin erottamattomuusperiaate ilmi kuningasvakuutuksessa v:ltä 1611. Vrt. Edén, Den sv. riksstyr. reorganis. ss. 184—5, 188. Den sv. centralreg. utv. ss. 42, 87—9.

³⁾ Edén, Den sv. centralreg. utv. s. 87. Vrt. kuningasvakuutus v:ltä 1611.

⁴⁾ Edén, Om centralreg. organis. ss. 59, 100—1, 204. Den sv. centralreg. utv. ss. 87—8 y. m.

⁵⁾ Vrt. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 320, 340, 348. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 126, 135. Huomautettakoon, että säädyt jättivät käsittelemättä hallitusmuodon sisältämät hallintolaitoksen organisatsiona koskevat seikat katsoen niiden järjestämistä hallituksen asiaksi. Vain sen kautta, että säädyt hyväksyivät hallitusmuodon kokonaisuudessaan, saivat myös hallintolaitosta koskevat säädökset säätyjen vahvistuksen. Vrt. Edén, Den sv. riksstyr. reorganis. ss. 182, 185—8. Den sv. centralreg. utv. ss. 310, 316—9, 320—1. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 31, 35—6, 126.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 4.

tusmuodossa ei oltu voitu johdonmukaisesti pysyä periaatteessa, mikä siinä oli tahdottu vahvistaa, että viiden kollegion olisi tullut olla koko hallintotoiminnan kannattajina. Jo ennen mainittujen viiden kollegion lopullista muodostumista oli pyrkinyt syntymään muitakin kollegiaalisia keskusvirastoja niiden ohelle. V. 1623 tehtiin suunnitus kollegiaalisen viraston perustamisesta kirkollisten asiain hoitoa varten, vaikka jäi toteuttamatta. ¹⁾ Vähää myöhemmin heräsi ajatus erityisen kollegion perustamisesta opetus- ja armeliaisuuslaitosten (hospitaalien ja lastenhuoneiden) hoitoa varten, vaikka sekin raukesi. ²⁾ Niinkuin nähty, muodostui Tukholman hovioikeuden rinnalle useita muita hovioikeuksia, mikä muutti ensinmainitun toisenlaiseksi virastoksi kuin mitä sillä oli tarkotettu. ³⁾ Ja hallitusmuodossa oli lueteltu keskusvirkoja — valtakunnan marsalkan, varusmestarin (rikstygmästare), tallimestarin ja jahtimestarin virat — jotka vain osittain tai välillisesti olivat yhteydessä kollegioiden kanssa. ⁴⁾ Kysymyksessäoleva keskuhallintoyhteisö ei siis ollutkaan niin ehyt, kuin miltä se ensi katsannolla näyttää. Oli olemassa tarpeita, jotka vaativat uusien organien muodostumista viiden kollegion rinnalle. Sitäpaitsi jäivät monet tärkeät organisatsioonitarkoitukset hallitusmuodossa epäselviksi ja epämääräisiksi. Valtakunnan neuvoston työtavasta ja toimintamuodoista ei hallitusmuoto antanut määräyksiä, vaan järjestettiin ne, kuten viitattu, vasta neuvoston päätöksellä lopulla vuotta 1636. ⁵⁾ Kysymys kansliakollegion asemasta, s. o. kysymys siitä, oliko mainittu kollegio yksin pysyvä esittely- ja ekspeditsiivirastona, vai tulivatko

¹⁾ Kollegiaalisen kirkollisen hallintoviraston perustaminen raukesi hengellisten miesten vastustuksen vuoksi. Vrt. aikaisemmasta kirkollisesta hallinnosta ja mainitusta kollegiaalisen viraston perustamista koskevasta suunnituksesta Edén, Om centralreg. organis. ss. 77—81, 257, 297—307. Den sv. centralreg. utv. ss. 151—2, 298—9. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 308—13.

²⁾ Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 311—4, 331—2. Opetus- ja armeliaisuuslaitosten hoito jätettiin v. 1626 kansliajärjestyksessä (vrt. ylemp. s. 7) ja v. 1634 hallitusmuodossa kansliakollegiolle.

³⁾ Kts. ylemp. s. 12.

⁴⁾ Vrt. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 337—40.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 13. Vrt. myös Edén, Den sv. centralreg. utv. s. 322. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 44, 135—7.

muutkin kollegiot sellaisiksi muuttamaan ja siten muodostumaan „departementteiksi“, mihin aikaisemmassa kehityksessä oli viittauksia¹⁾, ei vielä hallitusmuodon vahvistamisessa saanut lopullisesti ratkaisua. Kamarikollegion toimivallan rajat sota- ja amiraliteettikollegioihin nähden jäivät täsmällisesti määräämättä, vaikka niistä annettiinkin ylimalkaisia säädöksiä.²⁾ Hallitusmuoto vetosikin vastedes annettaviin spesiaalijohtosääntöihin, joilla puutteelliset kohdat oli täydennettävä.³⁾ Lähinnä seuranneina vuosina jatkettiin senvuoksi järjestämisiä, vieläpä siinä määrin, että nämäkin vuodet on oikeastaan luettava keskushallintolaitoksen järjestämisyksiköksi kuuluviksi.⁴⁾

Mutta paitsi että 1600 luvun ensi vuosikymmenien keskushallinnon organisatsioini jo itsessään edellytti keskushallintolaitoksen kehittymistä, esiintyi sen pitkän ajanjakson kuluessa, jonka 1600 ja 1700 luvut muodostavat, uusia tarpeita, jotka vaativat edelleen muutoksia keskushallintokoneistossa. Niin viehättävää kuin olisikin lähteä perusteellisesti kuvailemaan keskushallintolaitoksen myöhemmän kehityksen syitä ja tuloksia, on tässä kuitenkin pakko rajottua niiden yleispiirteiseen esittämiseen. Tehtävään ensinnä selvää eri orgaanien kehityksestä sitten antaaksemme yleiskuvan hallinto-organisatsioonin kehityksen perusrinnoista ja luonteesta.

Selvimpänä käy organisatsioonin luonne esiin hallitsijaa lähinnä olleen orgaanin, valtakunnan-neuvoston kehityksestä.

Valtakunnan-neuvosto oli edelleen senkin jälkeen, kun se oli muodostunut pysyväiseksi virkamieskollegioksi, neuvoskunta, jonka tehtävänä, kuten v:n 1634 hallitusmuoto sääti, oli etupäässä antaa kuninkaalle neuvoja, mikä hänelle ja valtakunnalle oli hyödyksi.⁵⁾ Mutta neuvoskuntanakin oli se aivan toista kuin mitä se aikaisempina aikoina oli ollut, vaikkakaan muutosta ei hallitusmuodossa oltu ilmaistu. Säädöksen, että valtakuntaa oli hallittava neuvoston avulla, mikä säädös edelleen

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 9.

²⁾ Kts. ylemp. ss. 10, 11. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 215—7, 327—8.

³⁾ Kansliakollegion ohjesääntöön § 12, kamarikollegion § 13, sotakollegion § 10, amiraliteettikollegion § 11, hovioikeuden § 7. Vrt. Edén, Den sv. centralreg. utv. s. 328.

⁴⁾ Odhner, Sveriges inre hist. ss. 133—4, 138.

⁵⁾ V. 1634 hallitusmuoto § 5.

pysytettiin voimassa,¹⁾ alettiin nyt katsoa sisältävän sen, että neuvoston tuli saada lausua mielipiteensä hallituksen yksityiskohdistakin, ei yksin tärkeimmistä valtakunnallisista asioista, kuten entisinä aikoina. Neuvosto alkoi muodostua, kuten on mainittu, päivittäisesti koossaolevaksi konseljiksi, mutta samalla se oli kollegioiden kautta hallintoa johtava virkakunta, senaatti, vaikka sen asema tässäkin suhteessa ei ollut oikeussäädöksillä määritelty. Lisäksi muodostui neuvosto korkeimmaksi oikeusasteeksi sen kautta, että se sai ratkaistavakseen oikeusrevisioniasiat.²⁾ Kysymys oli ollut 1640 luvun alkupuolella erityisen revisionikollegion perustamisesta, mutta aije ei toteutunut, ja neuvosto pysyi revisioni-istuimena. Sitävastoin alkoi tulla tavaksi käsitellä revisioniasioita erikoisessa neuvoston osastossa, joka v:nna 1670 muuttui pysyväiseksi, ja joka senjälkeen, neuvoston vallalla revisioniasiat ratkaisten, toimi ylempänä oikeusrevisionina eli korkeimpana tuomioistuimena.³⁾ Revisioniasiaien valmistelu jälleen suoritettiin kansliakollegiossa, johon syntyi sitävarten, kuten alempana tulemme näkemään, erityinen kanslia „alempaan oikeusrevisionin“ nimellä.⁴⁾ Konseljina, hallintoa johtavana senaattina ja korkeimpana tuomioistuimena toimivana virkamieskollegiona ei neuvosto ollut enään säätyjen johtaja; säädöt jo tällöin muodostivat yksinään eduskunnan. Neuvosto virkakuntana valmisti vain säädylle jätettävät esitykset. Mutta sen mahtiaseman ruvetessa nousemaan neuvoston saadessa hoitaa pitkiä aikoja sijaishallitusta tai omatessa sellaiseen suuren vaikutuksen, kuten Kaarle XI:n alaikäisyyden aikana, alkoi se esiintyä varsinaisena hallitusvaltaa harjottavana organina, joka oli itselleen ottanut hallitsijan oikeuksia. Samalla alkoi pyrkiä esiin katsantotapa, että neuvosto oli välittäjänä kuninkaan ja säätyjen välillä eli että se oli ikäänkuin viides sääty valtakunnassa.⁵⁾

¹⁾ Hallitsijavakuutus v:ita 1644.

²⁾ Kts. ylemp. ss. 4, 12.

³⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 270, 291. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 68, 141—3. Blomberg, m. t. ss. 30—2. Forsman, Suomen lainsäädännön historia s. 331.

⁴⁾ Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 291. Odhner, Sveriges inre hist. s. 142.

⁵⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 272—3, 277—9, 374, 408. Odhner, Sveriges inre hist. s. 137. Stavenow, Om riksrådsvalen under frihetstiden ss. 43—4.

Tämän kehityssuunnan katkaisi itsevaltius konaan. Nimenomaisesti säädettiin, että neuvoston mieltä tarvittiin kysyä vain niissä asioissa, missä kuningas sitä halusi, vieläpä, että hän sai hallita valtakuntaa ilman neuvostoakin¹⁾. Neuvonantokonseljiina valtakunnanneuvosto syrjäytettiin jo Kaarle XI:n ensi hallitusvuosina, kun se suuren lukumääränsä vuoksi oli kömpelö, eikä sentähden sopinut kuninkaan hallitustapaan. Sitten erotettiin suuri joukko valtakunnanneuvoksia toimistaan. Jällelääjäänneet neuvosherrat muodostivat kuninkaallisten neuvosten nimisinä neuvoston, mutta neuvoskuntana ei silläkään ollut merkitystä. Sen syrjäyttivät satunnaiset konseljit, jotka olivat kokoonpannut kuninkaan erityistä luottamusta nauttivista valtakunnanneuvoksista tai muista miehistä, ja joiden jäsenluku oli vaihteleva²⁾. Suuren vaikutusvallan saivat näinä aikoina konseljeissa valtiosihteerit, joista kaksi Kaarle XII:n aikana korotettiin valtakunnanneuvosten joukkoon, ja tulivat nämä esittelevien ministerien asemaan³⁾. Mutta paitsi että valtakunnanneuvosto konseljiina syrjäytettiin, kadotti se asemansa hallinnon johtajana. Jo sen kautta, että neuvokset vain satunnaisesti kutsuttiin konseljeihin, teki heille mahdottomaksi seurata säännöllisesti asiain kulkua, sitä vähemmin pysyttää yhteyttä hallitsijan läheisyydessä tapahtuneen asiain käsittelyn ja kollegioiden toiminnan välillä. Ja aivan kerrassaan katkesi tämä yhteys, kun useimmat neuvokset erotettiin kollegioista ja sijalle asetettiin henkilöitä, jotka eivät saaneet tilaisuutta ottaa edes satunnaisesti osaa konseljien istuntoihin. Kollegioiden asemassa teki tämä täydellisen muutoksen, siten että kollegioista muodostui — sen sijaan että ne olivat ennen olleet valtakunnanneuvoston haaroja — korkeimmasta hallituksesta erillään olevia ja sen alaisia instansseja. „Korkein hallitus“, hallitsija konseljeineen ja valtiosihteeineen, sekä toiselta puolen alemmat

¹⁾ Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 396—7, 400—1.

²⁾ Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 272, 408—10. Carlson, Om den svenska statsförvaltningens förändrade skick under konung Carl XI:s regering. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademiens Handlingar, osa 22 ss. 154, 160—1. Blom, m. t. s. 3.

³⁾ Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 410—11.

instanssit, kollegiot, muodostivat instanssijärjestelmän ¹⁾. Valtakunnanneuvostolla itsevaltiuden aikana oli merkitystä oikeastaan vain oikeusrevisioniasiaan hoitajana. Oikeusrevisionin toiminta alkoi saada yhä säännöllisemmän luonteen. Tarkoituksena oli, että se sai ratkaista asiat kuninkaan nimessä, oli sitten kuningas sen istunnoissa läsnä tai ei. Näistä ajoista alkaa myös „korkeimman tuomioistuimen“ nimityksen käyttäminen oikeusrevisionista ²⁾. Neuvoston valta alkoi kyllä kohota Kaarle XII:n pitkällisen poissaolon aikana, mutta kuninkaan palattua joutui neuvosto jälleen entiseen vaikutuksettomaan asemaansa ³⁾. Luonnollistikaan eivät vaatimukset välittäjän asemasta säätyjen ja hallitsijan välillä ja viidennen säädyn oikeuksista saattaneet itsevaltiuden aikana tulla kysymykseen ⁴⁾. Hallitustavan muutosta oli siis seurannut myös valtakunnanneuvoston aseman ja tehtävien perin pohjainen muuttuminen.

Kun hallitustapa säätyhallituksen aikana sai toisen muodon, tuotti se jälleen muutoksen valtakunnanneuvostonkin asemaan. Neuvosto on taas vapaudenajan hallitusmuotojen mukaan neuvonantokonselji, vaikkakin toisenlainen kuin aikaisemmin. Tosin oli periaatteellisesti sen tehtäväksi nyt kuten ennenkin määrätty vain neuvojen antaminen, mutta ei hallitseminen ⁵⁾. Mutta jo samoihin hallitusmuotoihin sisältyi säädöksiä, jotka tekivät neuvostosta muutakin kuin mitä mainittu periaate sisälsi, ja todellisuudessa muodostui neuvoston aseman vieläkin enemmän siitä poikkeavaksi. Neuvoston tuli antaa neuvoja, vaikkei siltä niitä pyydettykään, sekä valvoa, että konstitutsioni ja säätyjen oikeudet pidettiin voimassa. Sen neuvoi-

¹⁾ Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. s. 412. Carlson, m. e. ss. 161, 164—5. Paasikivi, Lainkäytön kehityksestä veronkanto- ja finanssikontrolliasioissa vanhemman ruotsalais-suomalaisen lainkäytön mukaan ss. 172—3.

²⁾ Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 410—11, 414. Malmström, Om riksstyrelsen under de tio första åren af Karl XII:s fränvaro. Smärre skrifter rörande sjuttonhundralets historia ss. 10—11. Blomberg, m. t. ss. 32—5.

³⁾ Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 410—11. Malmström, m. e. ss. 2—26.

⁴⁾ Vrt. Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 396—7, 400—1.

⁵⁾ Vn 1720 hallitusmuoto § 14.

hin oli hallitsija sidottu¹⁾. Kuningas ei saanut edes vapaasti valita neuvoksia, vaan tuli hänen ottaa ne säätyjen asettamien ehdokkaiden joukosta²⁾. Vuonna 1766 annetussa säädöksessä lukien toimeenpanosta oli määräys, että ehdokas, joka kolmasti oli syrjäytetty, oli neljännellä kerralla valtakunnanneuvoston jäseneksi nimitettävä³⁾. Enemmistön mielipide tuli päätökseksi asiain käsittelyssä neuvostossa. Kuninkaalla oli siinä vain kaksi ääntä sekä ratkaiseva ääni, jos äänet menivät tasan⁴⁾. Kaikki asiat piti näin ratkaistaman paitsi erityisesti luetellut vähäpätöisemmät asiat, jotka kuningas sai päättää kahden neuvoksen läsnäollessa kabinetissaan⁵⁾. Kun neuvoston enemmistö ratkaisi asiat, saatettiin päätös antaa ilman että hallitsijan tarvitsi olla edes neuvostossa läsnä. Johdonmukainen seuraus siitä myös oli tuo tunnettu, v. 1755—1756 valtiopäivillä annettu säädös, että kuninkaan nimi voitiin merkitä leimasimella päätösten alle, milloin hän kieltäytyi itse sitä kirjottamasta. Kuningas saattoi siis hoitaa hallitusta vain yhdessä neuvoston kera ja säätyjen antamien ohjeiden mukaan⁶⁾. Säädyt näet valvoivat neuvoston toimintaa pienimmissäkin asioissa, vaativat siltä tiliä sen toimista ja rankaisivat neuvoksia erottamisillakin, milloin rikkomuksia löydettiin

¹⁾ V:n 1719 hallitusmuoto §§ 13, 14. V:n 1720 hallitusmuoto §§ 13, 14. Kuningasvakuutus v:ltä 1719 §§ 7, 10; v:ltä 1720 §§ 9, 16; v:ltä 1751 §§ 7, 12, 15.

²⁾ V:n 1719 hallitusmuoto ja v:n 1720 hallitusmuoto § 12.

³⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 475—6.

⁴⁾ V:n 1719 ja v:n 1720 hallitusmuodot §§ 15, 16.

⁵⁾ N. s. kabinetiasiat olivat jonkun verran vaihtelevia eri asetusten mukaan. Vrt. kanslijärjestys toukok. 29 p:ltä 1719 § 6 (Styffe, m. t. s. 372). Hallitusmuoto toukok. 2 p:ltä 1720 § 20. Viimemain. mukaan olivat ne seuraavat: 1:o Yksityisiä henkilöitä koskevat asiat, jotka eivät kuuluneet valtakunnan yleisiin asioihin (Riksens allmänna värdande ärender) eikä oikeusasioihin. 2:o Yksityiset asiat, joista kollegiot tai muut viranomaiset olivat antaneet mietintönsä; mutta jos kuningas aikoi poiketa viranomaisten mielipiteestä, oli nämäkin neuvostossa ratkaistava. 3:o Kaikki virkain täyttämiset, joihin kollegiot tai muut viranomaiset tekivät ehdollepanot. 4:o Sotilasvirkain täyttämiset tehtyjen ehdollepanojen perustuksella. 5:o Kirkkoherrain nimittämiset regaalipastoraatteihin. 6:o Nimitykset maistraattien ja lääninhallintovirkoihin, jotka kuningas täytti ehdollepanojen perustuksella. 7:o Hovivirkoja ja -virkamiehiä koskevat asiat.

⁶⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 462—3. Stavenow, Om riksrådsvälden ss. 136—7. Vestling, Om svenska riksrådets ställning efter statshvälfningen 1772 s. 1.

heidän menettelyssään. Siten oli neuvosto asemaltaan säätyjen valtuuskunta, sen toimeenpanovaliokunta ¹⁾). Parlamenttaariseksi hallitukseksi ei neuvosto kuitenkaan muuttunut, niin pitkälle kuin se oli siihen suuntaan kehittynytkin. Neuvostoa katsottiin yhä edelleen virkamieskollegioksi, jonka jäsenten tuli omata virkamiestaitoa voidakseen antaa hallitsijalle hallintoasioissa neuvoja. Mutta tämä katsantotapa joutui ristiriitaan sen kanssa, että neuvosto, säätyjen valtuuskuntana, oli kokoonpantava säätyjen luottamusta nauttivista miehistä, ja niin virkamiestaito useinkin tuli heikosti edustetuksi, kun luottamusperiaate yleensä oli neuvosten valinnassa määräävä ²⁾). Ristiriitaisten periaatteiden sovittaminen oli kuitenkin jotenkuten mahdollinen, kun neuvoston jäseniltä ei tarvittu vaatia spesiaalitietoja eri hallintoalojen hoidossa. Neuvosto ei näet vapaudenaikanakaan ollut hallinnon johtaja. Tosin v:n 1719 hallitusmuodossa (§ 17) säädettiin, että kollegioiden presidenttien ja osan jäseniä tuli olla valtakunnanneuvoksia, mutta tämä neuvoston ja kollegioiden yhteys katkaistiin jälleen v:n 1720 hallitusmuodossa (§§ 12, 18), kun neuvokset erotettiin kollegioista. Vain kansliapresidentin ja yhden kanslianeuvoksen oli oltava valtakunnanneuvoksia, ja spesiaalitietoja vaadittiin ainoastaan yhdeltä neuvokselta, jonka tuli olla meriasioihin perehtynyt ³⁾). Neuvosten ja kollegioiden suhde jäi siis sellaiseksi, miksi se oli itsevaltiuden aikana muodostunut, ja kollegiot pysyivät korkeimman hallituksen alaisiksi alistettuina instansseina. — Haitallisimmin vaikutti puoluenäkökohtain silmälläpitäminen neuvosten valinnassa valtakunnanneuvoston oikeudenhoitotehtäviin. Monestikin neuvosten joukkoon tuli vain harvoja laintaitavia miehiä, joten oikeusasioita täytyi ratkaista ilman, että tarpeeksi oikeusoppineita jäseniä oli läsnä. Oikeusasiain kehnö käsittely synnyttikin ennen pitkää ajatuksen erityisen revisionituomioistuimen perustamisesta, mutta sitä kos-

¹⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 475, 481, 482—5. Stavenow, Om riksrådsvälen ss. 46, 124, 140—1.

²⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 478, 481—2. Stavenow, Om riksrådsvälen ss. 45—6, 55, 57—69, 71, 124, 128, 147.

³⁾ V:n 1720 hallitusmuoto § 27. Vrt. Stavenow, Om riksrådsvälen ss. 21—3, 46—8, 55—7.

kevat, niin valtiopäivillä v. 1738 kuin myöhemminkin tehdyt ehdotukset eivät tuottaneet tuloksia¹⁾.

Hallitusjärjestelmän muutos vuoden 1772 vallankumouksessa sai jälleen aikaan käänteen valtakunnan neuvoston kehityksessä. On tarpeen tehdä tarkemmin selvää siitä, millaiseksi neuvoston organisatsioni muodostui vallankumousta seuranneina vuosina, tuona viimeisenä ajanjaksona ennen neuvoston lakkautusta v. 1789.

Hallitusmuodossa v:ltä 1772, jossa tahdottiin uudelleen saattaa voimaan 1600-luvun ensi vuosikymmenien hallitusjärjestelmän periaatteet²⁾, oli neuvostosta annettu säädöksiä, jotka tekivät siitä monessa suhteessa samanlaisen laitoksen, mitä se oli ollut ennen itsevaltiuden ja vapauden aikaa. Mutta toiselta puolen oli neuvosto saanut hallitusmuodossa myös useita Kustaa III:n hallitusjärjestelmälle ominaisia piirteitä, ja lisäksi tosiolot muodostivat neuvoston aseman nytkin, kuten jo ennen oli tapahtunut, toisenlaiseksi, kuin mitä oikeussäädöksen kirjain edellytti. Hallitsija oli taaskin, niinkuin ennen vapaudenaikaa, yksin oikeutettu valitsemaan valtakunnan neuvokset. Varsinaisia jäseniä oli neuvostossa oleva 17, mutta hallitsija ei ollut tähän lukumäärään sidottu, ja todellisuudessa jäsenluku oli kuten aikaisempinakin aikoina vaihteleva³⁾. Jo aikoja vakaantuneen

¹⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 478, 480—1. Stavenow, Om riksrådsvälen s. 49—54. Stavenow, Ett förslag från frihetstiden om inrättande af en särskild högsta domstol. Historisk Tidskrift v. 1890 s. 137 ja ss. V. 1738 tehty ehdotus sisälsi, että oli perustettava oikeusneuvosto, johon tuli kuulua seitsemän oikeusneuvosta ja kaksi valtioneuvosta ja jonka käsittelyihin myös kuningas sai ottaa osaa. Lainselityksiä tai oikeudenhoitoa koskevia asetuksia valmisteltaessa oli oikeusneuvostoon kuuluvain valtioneuvosten oltava osallisina. Perusajatuksena oli uudistus suunnituksissa erottaa korkein tuomiovalta korkeimmasta hallintovallasta. Tavaksi muuten tuli kääntyä oikeusasioissa, vieläpä oikeusrevisioninkin ratkaisemissa, säätyjen puoleen, joten säädystä oikeastaan muodostui korkein instanssi. Stavenow, Om riksrådsvälen s. 53. Blomberg, m. t. ss. 38—41. Hermanson, Föreläsningar öfver Finlands statsförfattningsrätt s. 57.

²⁾ Vrt. Odhner, Sveriges politiska historia under Gustaf III:s regering I ss. 245—6.

³⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 516. Vestling, m. t. s. 7. Hallitusmuoto v:ltä 1772 § 4. Maanlain säädöksestä, että neuvoston jäsenten luku oli oleva 12, oli Kaarle IX kokenut pitää kiinni, mutta ei siinä onnistunut. Sen jälkeen ei enään yritettykään siinä pysyä. V. 1634 halli-

periaatteen mukaisesti määrättiin, että valtakunnanneuvokset oli otettava oman maan aatelismiehistä ¹⁾. Osan neuvoksista tuli olla laintaitavia ja yhden meriasioihin perehtynyt. Toimintamuotojen määräämisen jätti hallitusmuoto kuninkaan tehtäväksi. Ainoastaan sellaisen säädöksen sisälsi hallitusmuoto (§ 8), että oikeusrevisioni oli oleva yksi neuvoston osasto, johon tuli kuulua vähintään seitsemän tuomarinvirkoja toimittanutta ja vilpittömyydestä ja lainopillisista tiedoista tunnettua valtakunnan-neuvosta, ja jossa kuninkaalla oli oleva kaksi ääntä sekä ratkaisuaäni, jos mielipiteet menivät tasan. Nyt tunnustettiin oikeusrevisioni korkeimmaksi tuomioistuimeksi sillä v:n 1772 hallitusmuodon sisältämällä säädöksellä (§ 15), että oikeusrevisioni sai lopullisesti ratkaista hovioikeuksien, sota-oikeuksien y. m. tuomioistuinten päättämiä asioita, vaikka toiselta puolen hallitusmuoto entiseen tapaan yhä nimitti hovioikeutta kuninkaan korkeimmaksi lautakunnaksi ²⁾.

Valtakunnanneuvosto oli v:n 1772 hallitusmuodonkin mukaan asemaltaan sitä, mitä se aikaisemmissa oikeussäädöksissä oli ollut: neuvonantokonselji. Mutta sen tehtävänä nyt oli an-

tusmuoto määräsi jäsenluvun suunnilleen 25:ksi, seuraavina vuosina se kohosi aina 48:aan, ja v:n 1660 additamentissa se jälleen määrättiin 40:ksi. Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 113—4, 263, 270. V:n 1719 hallitusmuodossa (§ 12) oli lukumäärä 24 ja v:n 1720 hallitusmuodossa (§ 12) 16, mutta poikettiin siitä milloin työn paljouden vuoksi, milloin poliittisista tai satunnaisistakin syistä. Vrt. Stavenow, Om riksrådsvälen ss. 23—7.

¹⁾ Periaate, että neuvosten tuli olla ruotsalaisia (aatelisia tai hengellisiä) miehiä sisältyi jo maanlakiin, mutta syrjäytettiin toisinaan myöhemmin aikoina. Sittemmin, 1600-luvun alkupuolelta alkaen ruvettiin neuvokset ottamaan vain ruotsalaisista aatelismiehistä (hengelliset oli jo 1500 luvulla poistettu neuvostosta), v:n 1634 hallitusmuoto (§ 5) tämän käytännän vahvisti samoin kuin useat kuningasvakuutukset (v. 1654 § 4; v. 1672 § 6). Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 113—4, 262—3. Edén, Den sv. riksstyr. reorganis. ss. 206—9. Den sv. cenralreg. utv. ss. 47—51. Vapaudenajan oikeussäädöksiin sama periaate myös sisältyi. (V:n 1719 ja 1720 hallitusmuodot § 12, v:n 1719 ja 1720 kuningasvakuutukset § 2, v:n 1723 aateliprivilegiot. Vn 1751 kuningasvakuutus § 2). Aateliuus kompetenssiehtona synnytti kuitenkin riitoja aatellittomien ja aatelisten välillä, joista edelliset saivat aikaan, että Kustaa III:n hallitsijavakuutuksessa ei sitä mainittu. Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 477. Stavenow, Om riksrådsvälen ss. 32—7. Mutta v:n 1772 hallitusmuodossa oli siitä jälleen säädös.

²⁾ Vrt. Blomberg, m. t. ss. 37—8, 41—2. Forsman, m. t. s. 332.

taa neuvoja vain silloin, kun siltä niitä pyydettiin, ja toimitaan oli se yksin kuninkaalle vastuunalainen, ilman että säädetyt saivat sen toimintaa valvoa tai tarkastaa¹⁾. Asiat, joissa kuninkaan tuli neuvoston mieltä kuulla, olivat harvat, ja vielä harvemmat ne, joissa hän oli sen mielipiteeseen sidottu. Kuninkaan oli kysyttävä valtakunnanneuvoston neuvoa asioista, jotka koskivat rauhaa, välirauhaa tai liittoa. Jos neuvosto näissä asioissa yksimielisesti kannatti toista mielipidettä kuin kuningas, tuli neuvoston käsitys määrääväksi, mutta jos neuvosten kesken oli erimielisyyttä, päätti kuningas asian sen mielipiteen mukaan, minkä hän katsoi parhaaksi. Ulkomaanmatkoista oli hänen ilmoitettava neuvostolle ja kuultava niistä sen neuvoja. Säädylle jätettävistä lakiehdotuksista oli neuvoston saatava antaa lausuntonsa, ja korkeammat virat, everstiluutnantin arvosta sotamarsalkkaan saakka ja kaikki näiden vertaiset, eli n. s. luottamusvirat piti täytettämän neuvoston istunnossa ja neuvoston mielipidettä kuullen²⁾. Kaikki muut asiat sai kuningas ratkaista kysytyään vain niiden neuvosten ajatuksia, jotka olivat taitavia, ja joilta kuningas kulloinkin neuvoja vaati, joko kabinetissa tai jos kuningas hyväksi näki, josakin neuvoston osastossa, mutta katsottiin niitä silloinkin vain kabinettiasioiksi³⁾.

Monet tärkeät seikat jäivät näissä hallitusmuodon säädöksissä hallitsijan tahdosta riippuviksi. Kuningas sai määrätä, ketkä olivat neuvonantajina läsnä, s. o. ketkä muodostivat kulloinkin n. s. konseljin, kun hallitsija ratkaisi asioita, joita hänen ei tarvinnut neuvostossa päättää. Hänestä myös riippui, mitkä näistä asioista jätettiin neuvoston valmisteltaviksi ja mitkä päätettiin ilman sellaista valmistelua. Ohjesäännöllä syysk. 8 p:ltä 1772⁴⁾ tarkotettiin järjestää lähemmin sekä neuvoston että kon-

¹⁾ V:n 1772 hallitusmuoto § 4. Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 516. Vestling, m. t. ss. 6—8.

²⁾ V:n 1772 hallitusmuoto §§ 6, 7, 10, 42.

³⁾ V:n 1772 hallitusmuoto §§ 8, 12.

⁴⁾ Ohjesäännöstä ja siihen lokak. 26 p. tehdyistä muutoksista kts. Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 247—8. Vrt. kuninkaan suunnitusta ohjesäännöksi, Vestling, m. t. ss. 18—20. Ohjesäännössä määrättiin, että neuvoston oikeusrevisioniosastoon oli kuuluva kahdeksan neuvosta ja toiseen osastoon, joka käsitteli siviili-, sota- ja ulkoasioita, mitkä kuningas neuvostolle jätti, yhdeksän neuvosta. Neuvoston osastoille oli

seljien toiminta, mutta tätä ohjesääntöä, joka edellytti läheistä yhteyttä kuninkaan ja neuvoston välillä, ei noudatettu käytännössä, ja hallitusorganien toimintamuodot jäivät epämääräisiksi ja epävakaviksi. Neuvoston oikeusrevisioniosasto yksin pysyi jäsenluvultaan sinä, miksi se oli ohjesäännöllä muodostettu, kun sitä vastoin toinen osasto ehtimiseen kokoonpanoltaan muuttui¹⁾. Tarkotetusta neuvoston ja kuninkaan läheisestä yhteistyöstä ei tullut mitään, kun kuningas vietti pitkiä aikoja huvilinnoissa tai matkoilla, ja vuosien vieressä kävi yhä harvinaisemmaksi, että hän olisi ollut neuvoston istunnoissa läsnä silloinkaan, kun hän oli pääkaupungissa. Asiain ratkaiseminen tapahtui sen vuosi suurimmaksi osaksi konseljeissa, joihin kutsuttiin korkeita virkamiehiä neuvonantajiksi. Joukossa oli joku valtakunnan neuvoskin, mutta saattoi tapahtua, ettei ketään neuvoksista ollut läsnä. Ratkaisipa kuningas monesti asioita yksin esittelevien valtiosihteerien neuvojen perustuksella, joten valtiosihteerit saivat suuren vaikutuksen asiain kulkuun²⁾. Niinkuin itsevaltiuden aikana joutui siis nytkin valtakunnan neuvosto syrjään. Mitään yleistä säädöstä ei annettu siitä, mitkä asiat oli jätettävä neuvoston valmisteltaviksi ennen niiden ratkaisua konseljeissa ja mitkä päätettiin niissä ilman neuvoston valmistelua, vaan määräsi kuningas siitä erikseen

määrätty istuntopäivät, mutta plenumesta oli kuningas määräävä kullakin kerralla erikseen. Kuningas aikoi itse olla neuvostossa läsnä neljänä päivänä viikossa. Konselji-istuntoja oli pidettävä viitenä viikon päivänä. Ohjesääntö määräsi myös minä päivinä minkinlaiset konseljit pidettiin ja ketkä neuvoksista olivat niissä läsnä.

¹⁾ Harvoin oli siinä täyttä lukua jäseniä; monesti oli oikeusrevisionin jäseniä avustamassa; vihdoin kuningas antoi osastolle oikeuden käsitellä asioita, vaikkei enempää kuin neljä jäsentä ollut läsnä. Odhner, Sveriges polit. hist. I s. 246. Vestling, m. t. ss. 21—3. Sopii huomauttaa, että jo vapaudenajalla oli tullut tavaksi katsoa neuvostoa päätösvoipaiseksi, vaikka vain kolme a viisi jäsentä oli läsnä, jos jäsenet olivat yksimielisiä, vaikka van 1720 hallitusmuoto (§ 15) määräsi, että se oli seitsemän jäsenen läsnäollessa päätösvaltainen. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 478—9. Neuvosten nauttiessa vuoronsa mukaan virkavapautta kesäkuukausina toimi neuvosto yhtenä osastona. Vestling, m. t. ss. 16—17, 23.

²⁾ Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 248—9. Vestling, m. t. ss. 20, 48, 67, 77. Blom, m. t. ss. 7—9. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 517—8, 520—1.

kullakin kerralla luettelojen perustuksella, joita kansliakollegion ekspeditsionit valmistivat esiteltävistä asioista. Etupäässä olivat valtiovaroja, sotalaitosta ja ulkopolitiikkaa koskevat asiat sellaisia, jotka pidätettiin neuvoston käsittelyn ulkopuolella. Ei edes yhteiskuntalaitoksia koskeneista reformeista aina kysytty neuvoston mieltä, ja usein silloinkin, kun siltä vaadittiin niihin nähden lausuntoa, olivat suunnitukset laaditut erityisissä valmistelukunnissa, jollaisina toimivat m. m. monet komissionit, ja joita kuningas mielellään käytti tehtävien suorittajina ¹⁾. Tärkeiden hallintoasiain käsittely, m. m. valtion budjetin järjestely, keskittyi näin ollen konseljeihin, joissa kuningas itse ja hänen lähimmät uskottunsa, valtiosihteerit tai muut luottamus-

¹⁾ Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 249—51. Vestling, m. t. ss. 23—4, 47—8, 66, 73—8. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 520—1. Kun varmaa periaatetta asiain jaossa neuvoston ja konseljien kesken ei noudatettu, on mahdollonta täsmällisesti määrittellä, minkälaiset asiat jätettiin neuvostolle ja mitkä pidettiin sen käsittelyn ulkopuolella. Neuvostoa koskevissa tutkimuksissa on kuitenkin koetettu antaa esimerkkien avulla kuva neuvoston toimivallan laadusta. Neuvoston plenumissa kuningas kerran teki ilmoituksen valtiopäiväin kokoonkutsumisesta, mutta toisella kerralla (v. 1788) annettiin valtiopäiväkuksu neuvostoa kuulematta. Lainlaadintakysymyksiä jätettiin neuvoston plenumin käsiteltäväksi (v. 1779), samoin valtiopäiville annettavia lakiesityksiä, mutta esityksiä säädylle jätettiin myös ilman valtakunnanneuvoston mieltä kysymättä. Neuvoston osastoille joutuivat juoksevista asioista usein kamariekspeditsionin valitusasiat, ja oikeusekspeditsionista armonanomukset oikeusrevisionin valmistettaviksi, mutta muut tavallisesti konseljeihin. Kauppa- ja finanssiasiat jätettiin harvemmin neuvostolle, ja ulkoasiat sängen harvoin. Vrt. Vestling, m. t. ss. 30—5, 48—50, 66—7, 76, 82. Realisatsioonikysymys ja valtiovelkaa koskevat asiat vain ilmoitettiin neuvoston tietoon. Sam. ss. 36—8. Kuvaavata neuvoston asemalle on, että neuvosto toisinaan sille jätettäessä asioita käsiteltäväksi lausui kiitollisuutensa sitä kohtaan osotetusta luottamuksesta. Vrt. Vestling, m. t. ss. 55—6, 66—7, 73—4, 79. — Neuvoston osastot työskentelivät täydellisesti kollegiaalisten virastojen tapaan. Pöytäkirjaan merkittiin vain päätös, paitsi milloin erimielisyyttä syntyi, jolloin lausunnotkin siihen otettiin. Tärkeissä tai laajoissa asioissa antoivat jäsenet kirjallisia lausuntoja. Tarkastuksen todisti vanhin jäsen nimikirjotuksellaan. Vrt. Vestling, m. t. ss. 24—5. Neuvokset istuivat siinä järjestyksessä, missä heidät oli nimitetty neuvoston jäseniksi. Vestling, m. t. ss. 14—15. — Komissioneista, joita oli asetettuna, mainittakoon esim. finanssikomissioni, tullikomissioni, metsä- ja jahtikomissioni, lakikomissioni, maatalouskomissioni, kasvatuskomissioni. Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 213—4.

miehet, olivat ratkaisun suunnan määrääjinä. Milloin konseljeissa, joilla oli nimenä oikeuskonselji, kauppa- ja finanssikonselji, ulkoasiainkonselji, sotakonselji, kamarikonselji, valtiokonselji (statskonselj, budgetin vahvistusta vasten) aina sen mukaan, mitä asioita niissä käsiteltiin, esitettiin kuninkaalle neuvoston valmisteltavina olleita tai muita asioita, merkittiin päätös pöytäkirjaan, joka sitten jätettiin kuninkaan nähtäväksi ja hän siihen merkitsi hyväksymisensä, minkä jälkeen lähetteet valmistettiin¹⁾. Lähetteet kuningas itse allekirjotti tai määräsi ekspedieerattavaksi salasinetillä, mikä menettely tuli hyvin tavalliseksi vuoden 1783 jälkeen, kun kuningas, järjestettyään sellaisen ekspedieeraustavan ensinnä ulkomaanmatkansa ajaksi, halusi sitä käyttää valtakunnassa ollessaankin²⁾.

¹⁾ Vestling, m. t. ss. 30—2. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 518. Valtakunnanneuvoston ja konseljien pöytäkirjat, Ruotsin valtakunnanarkistossa. — Toisinaan, etenkin kuninkaan ollessa poissa pääkaupungista, merkittiin neuvoston käsittelemät asiat ja neuvoston mielipide lyhyesti listoille, joiden perusteella esittely tapahtui. Moniaasti ei konseljeissa ollenkaan pidetty pöytäkirjaa, vaan ekspedieerattiin asiat, vieläpä sangen tärkeätkin, vain kuninkaan antaman määräyksen perusteella. Vestling, m. t. ss. 20, 25—6. Odhner, Sveriges polit. hist. I s. 249. — Konselji- ja kabinettiasiajn välillä ei v:n 1772 hallitusmuoto tehnyt eroa, vaan nimettiin kaikkia asioita, jotka kuningas sai ratkaista ilman neuvoston käsittelemää, kabinettiasiaiksi. Että ne olivat toista kuin vapaudenaikaiset kabinettiasiat, on ylempänä esitetystä käynyt selväksi. Kysymyksessäolevalta ajalta on kuitenkin sekä konselji- että kabinettipöytäkirjoja. Viimemainitut ovat syntyneet sellaisten vähäisempien nimitys- y. m. asiain käsittelemisestä, jollaisia aikaisempina aikoina ratkaistiin kabinetissa. Tämä erotus konselji- ja kabinettiasiajn välillä on vain nimellinen, sillä käsittelemätapa muodostui kumpaankin asiaryhmään nähden samaksi. Vrt. Vestling, m. t. s. 23. Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 244—5.

²⁾ Salasinetin käyttämisestä annettiin ohjesääntö syysk. 7 p. 1784. Kolme neuvoksista määrättiin hoitamaan salasinettiä, ja olivat he yhteisesti sen säilyttämisestä ja käyttämisestä vastuunalaiset. Ratkaistuista asioista laativat valtiosihteerit luetteloja, joihin kuningas merkitsi, mitkä asiat salasinetillä ekspedieerattiin, ja oli salasinettiä käyttävien valtioneuvosten tehtävänä sen jälkeen varustaa merkityt asiat leimalla. Näissä asioissa ei siis ollut ollenkaan kuninkaan nimikirjotusta, vaan ainoastaan hänen sinettinsä ja sanat: „Under Vårt Sekret“ sekä valtiosihteerin vahvistus. Ohjesääntö kts. Vestling, m. t. ss. 27—8. Odhner, Sveriges polit. hist. II ss. 418—9. Täten ekspedieerattiin yleensä valtakirjat, ratkaisut yksityisten valituksiin, kirjeet viranomaisille y. m., mutta varmaa sääntöä ei kuitenkaan tästä ollut. Vrt. Vestling, m. t. s. 28.

Valtakunnanneuvoston syrjäyttäminen konseljeilla edelläkuvatulla tavoin ei ollut kaikissa suhteissa vastoin v:n 1772 hallitusmuodon säädöksiä, jotka, kuten nähty, antoivat kuninkaalle vallan hoitaa enimpää asioita konseljien avulla. Mutta siinä, että Kustaa III ei aina kysynyt neuvoston mieltä niissäkään asioissa, jotka hänen olisi pitänyt ratkaista valtakunnanneuvoston istunnossa ja neuvoston neuvoja kuullen, menetteli hän mielivaltaisesti. Sopimus Ranskan kanssa apurahan mak-
susta Ruotsille tehtiin ilman, että neuvoston mieltä siitä kysyttiin¹⁾. Ulkomaanmatkoistaan kuningas toisinaan ilmoitti neuvostolle vasta sitten kun hän oli jo lähellä rajaa²⁾. Luottamusvirkain täyttämiset siirtyivät konseljasioiksi³⁾. Onpa siitäkin esimerkkejä, että kuningas muutti konseljissa oikeusrevisionin päätöksen, vaikka hän ei olisi saanut äänillään muutosta aikaan⁴⁾.

Aivan merkityksetön ei silti valtakunnanneuvosto ollut ainakaan ensi vuosina. Jätettiinhän sille valmisteltavaksi jotenkin lukuisasti juoksevia hallinnollisia asioita, joissa kuningas yleensä yhtyi sen mielipiteeseen, ja saihan se toisinaan lausua ajatuksensa tärkeämmistäkin asioista. Mutta niinkuin on nähty ei neuvoston käsitys koskaan päässyt määräämään hallintotoiminnan suuntaa. Neuvosto ei saattanut ylläpitää yhtenäisyyttä hallinnan kulussa, kun sen jäsenet eivät saaneet olla säännöllisesti läsnä asioita ratkaistaessa konseljeissa.⁵⁾ Monesti kutsuttiin niihin toiset neuvokset, kuin mitkä olivat asiat valmistaneet, tai jätettiin, kuten on mainittu, neuvokset kokonaan niihin kutsumatta. Sitä vähemmin voi neuvosto johtaa hallinnon kulkua, kun neuvokset olivat edelleen, kuten aikaisempinakin aikoina, erotetut kollegioista. V:n 1772 hallitusmuodon mukaan

¹⁾ Vestling, m. t. s. 47.

²⁾ Venäjän matkan hän ilmoitti Turusta, Tanskan matkan Malmöstä. Vestling, m. t. s. 57.

³⁾ Vestling, m. t. ss. 8—10, vrt. ss. 35—6. Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 244—5, 250. Hildebrand, Sv. statsförfatt. hist. ss. 516—8.

⁴⁾ Vestling, m. t. s. 35. Kerran kun kuningas oli jäänyt oikeusrevisionissa äänestettäessä vähemmistöön, käski hän merkitä päätökseen, että se oli annettu neuvoston enemmistön päätöksen mukaan, vaikka tällaisissakin tapauksissa olisi säännön mukaan pitänyt antaa päätös kuninkaan nimessä. Vrt. Odhner, Sveriges polit. hist. II s. 39.

⁵⁾ Vrt. Vestling, m. t. s. 29.

(§ 21) oli tosin kansliapresidentin ja yhden kanslianeuvoksen oltava valtakunnanneuvoksia, ja aika-ajottain oli muidenkin kollegioiden presidentteinä neuvoksia.¹⁾ Mutta he olivat saaneet tämän aseman vain senvuoksi, että heitä katsottiin presidentin toimeen sopiviksi²⁾, ja oli siis tämä neuvoston ja kollegioiden yhteys satunnaista ja sellaisena erityistä merkitystä vailla. Hallintotoiminnan yhtenäisyyttä saattoivat ylläpitää ainoastaan kuningas itse ja hänen konseljeihin kokoamansa luottamushenkilöt. Sellaisiksi eivät yleensä neuvosherrat sopineet, kun heidän toimiaan edelleen, niinkuin aikaisempina aikoinakin, katsottiin elinkautisiksi viroiksi, ja kuningas valitsi luottamushenkilönsä enimmäkseen neuvoston ulkopuolelta. Nämä henkilöt, etenkin valtiosihteerit, milloin he olivat saavuttaneet kuninkaan luottamuksen, voivat esiintyä hallinnon johtajina, ministereinä, mikäli sellaisesta asemasta saattaa tuona aikana puhua.³⁾ Ennen neuvoston lakkauttamista tehtiin ehdotus konseljin perustamisesta neuvoston sijalle, jonka konseljin jäsenet olisivat olleet departementtien päällikköinä valtioministerejä.⁴⁾ Mutta tämä ajatus luoda Ruotsille ministeriaalinen hallitus, jollainen jo ai-

¹⁾ Niinpä v. 1782 olivat kanslia-, kamari-, vuori- ja amiraliteettikollegioiden presidentit valtakunnanneuvoksia. Odhner, Sveriges polit. hist. II, ss. 41—2.

²⁾ Vestling, m. t. s. 15.

³⁾ Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 516, 520—1. Erityisesti huomaa valtiosihteerin johtavan aseman niinä aikoina, jolloin he esittelijävirkinsa ohella hoitivat jonkun keskusviraston päällikkyyttä. Niinpä 1780 luvun alkupuolella finanssiasian esittelijä oli samalla valtiokonttorin presidentti. Vrt. Odhner, Sveriges polit. hist. II ss. 41—2. Alempana tulemme näkemään, että m. m. oikeuskansleri oli saavuttanut aseman, joka suuresti muistutti oikeusministeriä, ja että myös maa- ja merisota-asian johto oli ajottain ministerin asemassa olevilla miehillä.

⁴⁾ Tämä valtiosihteerin Liljencrantsin ehdotus vuodelta 1786 sisälsi, että konseljiin oli kuuluva kansliapresidentti, joka oli ulkoasiain departementin päällikkö ja neljä tai viisi kanslianeuvosta, joista yksi oli sota-asian, toinen meriasian, kolmas maanviljelyksen, vuorityön, kirkollisten ja muiden siviiliasian sekä neljäs kauppaa, valtiovaroja, käsityötä ja kalastusta koskevan asian departementin päällikönä. Kunkin alaisina tuli olla toimittajien johtama toimisto, jossa asiain valmistelu suoritettiin. Brissman, Sveriges inre styrelse under Gustaf IV Adolfs förmyndar regering ss. 3—5.

koja ennen oli Euroopan päämaissa muodostunut ¹⁾ ei toteutunut ja entinen organisatsioni jäi edelleen voimaan. Kun sitten Yhdistys- ja vakuuskirja v:ta 1789 antoi kuninkaalle vallan säätää valtakunnan hoitoon kuuluvain asiain toimittamisesta, niinkuin hän hyväksi näki (§ 1) ja määrätä valtakunnanneuvosten luvun (§ 2), erotti kuningas keväällä v. 1789 valtakunnanneuvoston tehtävistä ne neuvokset, jotka eivät olleet ennätäneet itse eroaan pyytää, jolloin valtakunnanneuvosto lakkasi

¹⁾ *Englannin* valtioneuvostossa, johon aina 1500 luvulta alkaen oli kuulunut ylimysten, m. m. valtakunnan korkeiden virkamiesten ohella kabinetti- eli myöhemp. valtiosihteeireitä, ruvettiin 1600 luvun alkupuolella muodostamaan hallinnollisia komiteoja ja saman sataluvun loppupuolella alkoi siinä syntyä varsinaisia hallintodepartementteja, joiden johtajiksi, ministereiksi, tuli entisiä valtakunnan korkeita virkamiehiä tai valtiosihteeireitä. Niinpä syntyivät, kun ministeriöt lopullisesti 1700 luvulla muodostuivat, entisistä valtakunnan korkeista virkamiehistä m. m. finanssi-, oikeus (loordikansleri)- ja meriasiajn ministerit sekä valtiosihteeireistä jälleen sisä-, ulko- ja sota-asiain ministerit. Myöhemmin, 1800 luvulla muodostui vielä uusia ministeriöitä (m. m. kauppa- ja opetusasiain ministeriöt; ylipostimestari myös tuli ministerien joukkoon). Ministeriöiden synnyttyä joutui hallitusasiain varsinainen hoito ministereille, ministerikabinetille, josta siten tuli tärkein hallitusorgaani, vaikkei laissa koskaan sen asemasta annettu säädöksiä. Varsinainen valtioneuvosto, jonka erityinen komissioni ministerikabinetti nyt oli, muodostui laitokseksi, jolle kyllä oikeudellisesti kuului hallinto- ja tuomiotehtäviä, mutta joka todellisuudessa ei niitä hoitanut. Neuvostoon, jonka jäsenluku paisui hyvin suureksi, jätettiin vain muodollista hyväksymistä varten asiat, jotka hallitsijan oli lain mukaan neuvostossa ratkaistava. Osa ministeriöistä muodostui byroiksi, osa jälleen kollegiaalisiksi virkakunniksi, mutta viimeainituissakin oli pääjäsenillä todellisuudessa yksin hallinnon valvonta ja johto huolenaan eli siis ministeriasema. Ministerien keskinäinen yhteys jälleen lujittui parlamenttaarisen vastuunalaisuuden vaikutuksesta. Gneist, Geschichte und heutige Gestalt der Aemter I ss. 185—6, 235—7, 293, 317, 334, 395. Sam., Engl. Verfassungsgeschichte ss. 330—2, 475, 503—5, 591—4, 653—4, 685—6, 692—9. Hintze, m. e. s. 92. — *Ranskan* valtioneuvostossa muodostui jo keskiajalla osastoja, jotka 1500 luvun lopulla erkanivat eri konseljeiksi. Konseljit olivat etenkin 1600 luvun loppupuolella paljoa lähemmässä suhteessa hallitsijaan kuin neuvosto kokonaisuudessaan. Ranskassa etupäässä valtiosihteeireistä muodostui hallintoaarojen johtajia; valtakunnan korkeista virkamiehistä vain kansleri säilytti johtaja-asemansa. Kanslerilla ja valtiosihteeireillä oli jo 1600 luvulla ministeriasema. Mutta varsinaisen ranskalaisen ministeriaalihallintosysteemin loi vasta vallankumous. Valtioneuvosto, joka oli ministeristölle rinnakkainen laitos, oli vain korkein neuvonantovirkakunta ja hallintotuomioistuin kun taas toimeenpano-

olemasta.¹⁾ Senjälkeen astuivat konseljit kokonaan valtakunnan-neuvoston sijalle sikäli kuin neuvonantotehtävät olivat kysymyksessä.

Muutosta ei ylläkuvattuun järjestelmään tullut ennen Suomen eroa Ruotsista. Nekin asiat, jotka v:n 1772 hallitusmuodon mukaan olisi hallitsijan pitänyt päättää valtakunnan-neuvoston istunnossa ja sen neuvoja kuulleen, ratkaistiin nyt eri tavoin kokoonpannuissa konseljeissa, ja niin kokoonpanoltaan mää-

vallan hoito oli ministereillä (sisä-, finanssi-, sota-, laivasto-, oikeus- ja ulkoasiain ministereillä), joiden kesken koko hallintotoiminta oli jaettu. Ranskalaisen hallinto-organisatiorin ominaisuuksia oli, että se oli mitä suurimmassa määrin systemaattinen ja selvä, että siinä hallintokoneisto oli täydellisesti keskustasta riippuvainen, ja byrokr. järjestelmä yksin vallitsevana antamatta sijaa kollegiaalijärjestelmälle. Ennen pitkää tämän järjestelmän periaatteet levisivät muihinkin maihin ja alkoivat vaikuttaa niiden hallintolaitosten muodostumiseen. Daresté de la Chavanne, m. t. ss. I 65—7, 70—3. Hintze, m. e. ss. 56, 59, 78—80. Jellinek, Die Entwicklung der Ministerien in der constitutionellen Monarchien. Grünhuts Zeitschrift für das Privat- und Öffentl. Recht, v. 1883 nro. X ss. 309—17. — *Preussin* salainen neuvosto (vrt. ylemp. s. 4, muist. 4) jakautui jo 1600 luvulla departementteihin, joiden päälliköistä vähitellen kehittyi ministerejä. Ennen pitkää muutamatsi asiaryhmät kuten finanssi-, sota- ja poliittiset asiat erotettiin neuvoston käsittelypiiristä, niin että neuvostolle kokonaisuudessaan jäivät 1700 luvun alkupuolella pääasiallisesti vain oikeus- ja kirkollisasiat. Muista asioista joutui osa ministerikonferenssille, toiset jälleen, nim. ulkoasiat, ratkaisi kuningas kabinetissa. V:sta 1723 alkaen muodostivat finanssi- ja sisäasioita hoitavat ministerit ylidirektoriumin, josta siitä lähtien tuli varsinainen hallinnon keskusta. Ministeriöissä oli yleensä kollegiaalisysteemi vallalla, kunnes ne v. 1806 muutettiin byroiksi. Vuosien 1806—1808 reformisuunnitusten mukaan piti neuvoston kokonaisuudessaan, vaikkakin departementteihin jaettuna, tulla hallinnon ylimmäksi johtajaksi ja valvojaksi, mutta neuvosto jäi perustamatta ja ministerit olivat hallinnon johtajat todellisuudessa. Kun neuvosto myöhemmin v. 1817 perustettiin, sai se vain lainvalmistelutehtäviä. Isaacsohn, m. t. II ss. 33—5, 111, 115. III ss. 10—17. Hintze, m. e. ss. 81—4, 102—4. E. Meier, Die Reform der Vervaltungsorganisation unter Stein und Hardenberg ss. 177—196. (Ministeriaalhallitus toimeenpantu Württembergissä v. 1806, Baijerissa v. 1808, Badenissa v. 1809).

¹⁾ Vrt. Vestling, m. t. ss. 82—3. Brissman, m. t. ss. 6, 10. Muutamatsi neuvokset siirrettiin kollegioiden päälliköiksi, toiset taas perustettujen uusien virkakuntain, valtakunnan yleisten asiain valmistelukunnan ja korkeimman tuomioistuimen jäseniksi. Kolme neuvosta sai pitää neuvoksen arvon, mutta kadottivat hekin sen jo v. 1791.

rätty valtakunnanneuvosto korvattiin vaihtelevilla konseljeilla. ¹⁾ Sinä aikana siis, jolloin Suomi erotettiin Ruotsista, ei viime-mainitussa maassa ollut valtakunnanneuvostoa, missä kuningas olisi ollut velvollinen ratkaisemaan määrätyt asiat, jollainen neuvosto aikaisemmissa perustuslaeissa aina v:n 1772 hallitusmuotoon saakka oli edellytetty olevaksi. Vasta v:n 1809 valankumous loi Ruotsille sellaisen neuvoskunnan, kun silloin perustettiin valtioneuvosto, jonka neuvoja kuninkaan tuli useimmissa asioissa kuulla, ja joka oli neuvoistaan vastuunalainen eduskunnalle. ²⁾ Mutta sellaista hallitusta, joka olisi vastanut Europan päämaissa muodostuneita tai juuri samoihin aikoihin muodostuvia ministeristöjä, ei Ruotsissa vielä silloinkaan syntynyt. ³⁾

¹⁾ V:n 1789 Yhdistys- ja vakuuskirjan muodoltaan epämääräiset säädökset tulkittiin siis käytännössä siten, että ne antoivat kuninkaalle vallan ratkaista kaikki hallitusasiat konseljeissa. Vrt. Brissman, m. t. s. 6. Virkamiehiä, joita Kustaa IV Aadolfin aikana kutsuttiin konseljeihin, olivat m. m. drotsi, valtakunnamarsalkka, kansliapresidentti, ylikäskynhaltija, hovikansleri, kenraaliadjutantit, valtiosihteerit. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 531. Brissman, m. t. ss. 37—8.

²⁾ Vuoden 1809 valtioneuvosto oli luonteeltaan konselji, mutta kokonpanoltaan määrätty, virallisesti tunnustettu ja säädyille vastuunalainen eli konstitutsionaalinen konselji. Kuningas saattoi kyllä tehdä toisenlaisenkin päätöksen kuin mitä valtioneuvosto oli puoltanut, mutta joka tapauksessa oli hänen enimmissä asioissa neuvoston mielipidettä kuultava, jotta hänen päätöksensä voi astua voimaan. Siten saattoi valtioneuvosto keskeyttäen vaikuttaa mielipiteellään hallitsijan käsitykseen ja asiain ratkaisun suuntaan. Vrt. Blom, m. t. ss. 11, 15, 29—30. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 602, 604.

³⁾ Sensijaan, että yleensä muissa maissa oli hallintotoiminnan johtajiksi muodostunut ministeristöjä, joko ne sitten olivat nimellisesti neuvoston komissionoja tai aivan itsenäisiä, neuvostolle rinnakkaisia laitoksia (vrt. ylemp. s. 30, muist. 1), tuli Ruotsissa valtioneuvosto kokonaisuudessaan hallituksen keskustaksi. Valtioneuvoston jäsenistä, jotka nyt olivat erotettavia luottamusmiehiä, eikä elinkautisia virkamiehiä, oli vain kaksi, ulko- ja oikeusasioita johtavat jäsenet, valtioministerejä ja asiain esittely neuvostossa oli edelleenkin valtio- ja revisionisihtheerien toimenä. Vasta sitten, kun useiden uudistusta tarkottaneiden mutta rauenneiden yritysten jälkeen v. 1840 pantiin toimeen departementtijärjestys, muodostui departementtien päälliköiksi tulleista valtioneuvoksista esitteleviä ministerejä, jolloin myös valtiosihteerien virat lakkautettiin. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 599—602. Eroavaisuutta oli kuitenkin edelleen Ruotsin ja useiden muiden maiden ministerien välillä siinä, että edellisillä ei ollut samanlaista itsenäistä ratkaisuvaltaa kuin jälkimäisillä.

Valtakunnanneuvoston neuvoskuntatehtävät siirtyivät, kuten on nähty, neuvoston lakkautuksen jälkeen konseljeille. Muut neuvoston toimet taas jätettiin uusille perustetuille virkakunnille. Näiden virkakuntain muodostamisen oli Kustaa III suunnitellut laatiessaan luonnoksen siitä, miten korkeimman hallinnon hoito oli järjestettävä neuvoston lakkauttamisen jälkeen.¹⁾ Toinen niistä oli *valtakunnan yleisten asiain valmistelukunta*, jolle konstitutoriaali annettiin toukok. 15 p. 1789.²⁾ Valmistelukunnassa, jossa drotsi oli toimiva puheenjohtajana milloin kuningas tai kruununprinssi ei ollut läsnä ja jäsenenä oleva aatelisia ja aatelittomia miehiä,³⁾ piti konstitutoriaalimukaan harkittaman asiat, jotka tavallisesti oli neuvoskamarissa esitetty, sekä lisäksi ne kirkolliset asiat, jotka eivät oikeustietä menneet korkeimpaan tuomioistuimeen.⁴⁾ Sen tarkemmin ei valmistelukunnan tehtäviä koskaan määrätty yhtä vähän kuin työtapakaan, kun johtosääntö, jollaiseen konstitutoriaalissa viitattiin, jäi antamatta.⁵⁾ Että ne asiat, jotka neuvoskunnan käsiteltäväksi oli jätetty, olivat yleensä olleet melkoisesti vaihtelevia, on ylem-

¹⁾ Nootti, joka sisältää suunnitelman, kts. Wallqvist, *Berättelse om Riksdagen i Stockholm 1789. Historiska Handlingar, till trycket befordrade af kongl. samfundet för utgifv. af handskrifter rör. Skandinaviens historia V ss. 443–4.* Tämä suunnitus osottaa, että kuninkaan mielessä oli tehdä suurempiakin muutoksia hallintolaitoksen organisatiosioniin, kuin vain lakkauttaa neuvosto. Näinpä ajateltiin perustaa hallinnon keskuksiksi „Grand directoire“, jolla tarkotettiin Preussin ylidirektoriumin mallista laitosta. Suunnitusta ei kuitenkaan pantu sinänsä toimeen, vaan laadittiin vielä ehdotuksia ja valmisteltiin muutoksia tarkemmin ennen lopullista järjestämistä. Kts. *Hist. Handl. V ss. 445, 448, 454, 457–9.*

²⁾ Konstitutoriaali painettuna: *Hist. Handl. V ss. 464–6.*

³⁾ Jäsenenä oli kaksi entistä valtakunnanneuvosta, hovikansleri, neljä valtiosihteerää (kolme virassa olevaa ja yksi entinen) ja kolme aatelitonta miestä (yksi kanslianeuvos ja kaksi laamannia) sekä eräs piispa kirkollisten asiain esittelijänä ilman äänioikeutta muissa asioissa. Jäsenten toimet eivät olleet varsinaisia virkoja, vaan nimitettiin niiden hoitajat määrääjiksi, useimmiten yhdeksi vuodeksi kerrallaan, ja saattoi heidän lukumääränsäkin vaihdella. Aatelisilla ei ollut erityistä palkkaakaan, vaan saivat he entisissä toimissaan nauttimansa tulot. Aatelittomilla jäsenillä sitävastoin oli määrätty palkka. Kts. konstitutoriaalia. *Vrt. myös Brissman, m. t. s. 15.*

⁴⁾ Kirkollisasiaain esittelijän asemasta vrt. *Beredningens protokoll uti inrikes civile ärenden 20/8 1789.* Ruotsin valtakunnanarkistossa.

⁵⁾ *Vrt. Brissman, m. t. ss. 15, 17.*

pänä nähty. Millaiseksi siis oikeastaan konstitutoriaaliin sisältyvällä säädöksellä oli tahdottu valmistelukunnan toiminta-ala muodostaa, on vaikea sanoa. Kuitenkin, jos säädöksen asettaa yhteyteen valmistelukunnan järjestämistä koskeneissa suunniteluissa esiintyneiden ajatusten kanssa, näyttää se viittaavan siihen, että tarkoituksena oli ollut jättää valmistelukunnan käsiteltäväksi pääasiassa ne juoksevat asiat, jotka aikaisemmin oli konseljeissa ratkaistu neuvoston valmistelemina, ja jotka yleensä säännöllisemmin kuin muut asiat oli annettu neuvoston pohdittavaksi.¹⁾ Ainakin todellisuudessa tuli valmistelukunta vastaamaan niin työmuotoihin kuin käsiteltäviin asioihin nähden jotenkin tarkoin neuvostoa, sikäli kuin se oli toiminut konseljiasioita valmistelevana laitoksena.²⁾ Niinkuin ennen neuvostoon nähden määräsi nytkin hallitsija erityisten luettelujen perustuksella, mitkä asiat oli valmistelukunnalle jätettävä. Kun asioita oli käsitelty valmistelukunnassa, joka entisen neuvoston tavoin noudatti kollegiaalista työtapaa, esitettiin sen pöytäkirjat konseljeissa kuninkaan hyväksyttäväksi.³⁾ Valmistelukunnan toimiala

¹⁾ Hist. handl. V ss. 449—50, 457, 459. Piispa Wallqvist, jolle oli annettu tehtäväksi laatia ehdotus hallinnon järjestämisestä neuvoston lakkautuksen jälkeen, mainitsi mietinnössään valmistelukunnan tulevan vastaamaan konseljia. Niinikään sanottiin eräessä kuninkaan käskystä toukok. 14 p. 1789 valmistetussa nootissa, että valmistelukunta aivan vastasi konseljia „och upptager alla saker, som förr gått till Conseillen“, „Konseljilla“ on tässä selvästi tarkotettu neuvostoa, jota siis valmistelukunta, valmistelutehtäviin nähden, oli vastaava. Valmistelukunnalle ei kuitenkaan pitänyt ollenkaan jättää finanssi- eikä virkanimitysasioita. Hist. Handl. V s. 457. Finanssiasiain hoito annettiinkin v. 1790 erityiselle direktсионille. Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 531, muist. 2. Norelius, Kungl. statsutredning, financernas historia under gustaviansk tid s. 3.

²⁾ Beredningens protokoll, v:sta 1789 alkaen. Ruotsin valtakunnan arkistossa

³⁾ Kustaa III kyllä määräsi, että asiat saatiin lähettää ekspeditsioneista valmistelukunnalle suoraan ilman kuninkaalle näyttämättä (vrt. Beredning. protok. uri inrikes civil. ärend. ^{29/}, 1789), mutta jo Kaarle herttuan hoitaessa hallitusta Kustaa IV Aadolfin alaikäisyyden aikana tuli tavaksi, että esiteltävistä asioista laadittiin luetteloja, joiden perustuksella sitten määrättiin, mitkä asiat olivat valmistelukuntaan lähetettävät. Vrt. Brissman, m. t. s. 35. Kaarle herttuan aikana myös tarkemmin järjestettiin valmistelukunnan kollegiaalinen työmuoto. Vähintään viiden jäsenen (ja niistä yhden aatelittoman) katsottiin pitävän olla läsnä, jotta valmistelukunta saattoi asioita käsitellä. Vrt. Brissman, m. t. ss. 35—6.

oli kuitenkin jonkunverran laajempi kuin lakkautetun neuvoston siihen nähden, että valmistelukunnalle annettiin käsiteltäväksi monia asioita, joita aikaisemmin enimmäkseen erityiset komissionit olivat valmistelleet. Asemaltaan ei valtakunnan yleisten asiain valmistelukunta ollut neuvosto, jonka neuvoja hallitsijan olisi tarvinnut kuulla, eikä konselji, joka olisi toiminut neuvonantokuntana, vaan yksinomaan hallinnollisia asioita valmisteleva virkakunta¹⁾. Mutta sellaisenakaan se ei valmistellut yleensä kaikkia hallintoasioita, vaan ainoastaan niitä, jotka hallitsija sen käsiteltäväksi jätti.²⁾

Toinen virkakunta, jolle osa lakkautetun valtakunnan neuvoston tehtävistä jätettiin, oli *korkein tuomioistuin*. Yhdistys- ja vakuuskirja v:ltä 1789 määräsi (§ 2), että revisioniasiat olivat päätettävät kuninkaan korkeimmassa tuomioistuimessa, jossa kuninkaalla oli kaksi ääntä ja jossa jäsenenä tuli olla aatelisia ja aateliittomia miehiä. Suunnitusten ja valmistelujen jälkeen julkaistiin toukok. 15 p. 1789 asetus korkeimman tuomioistuimen perustamisesta sekä annettiin tuomioistuimelle johtosääntö toukok. 22 p. samana vuonna.³⁾ Korkeimman tuomioistuimen muodostaminen merkitsi hallinto- ja oikeusasiain täydellistä erottamista toisistaan korkeimmassa asiain käsittelyasteessa, mikä ei siihen saakka ollut toteutettu, kun valtakunnan neuvoston revi-

¹⁾ Valmistelukunnan asemalle on kuvaavata, että valmistelukunta voitiin säilyttää vielä v. 1809 valtioneuvoston rinnalla. Se lakkautettiin vasta v. 1840, jolloin asiain valmistelu jätettiin kokonaan kanslian ekspeditsioneille. Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 601—2.

²⁾ Paitsi valtakunnan yleisten asiain valmistelukuntaa oli olemassa Pommerin asiain valmistelukunta (Beredning öfver Pommerska ärenden), joka asetettiin Kustaa III:n viime hallitusvuosina ja jolle Pommerin asiain ohella annettiin erinäisiä ulkoasioita käsiteltäväksi. Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. s. 600. Brissman, m. t. ss. 16, 39. V. 1808 alussa jälleen muodostettiin Kuninkaallinen valmistelukunta (johtosääntö tammik. 13 p:itä 1808; johtosääntö salasinetin käyttämisestä tammik. 16 p:itä: Conseil och kongl. beredningens protok. uti inrikes civil ärend. 1808, edell. nid., Ruotsin valtakunnanarkistossa), johon jäseniksi määrättiin drotsi, kansliapresidentti, hovikansleri, armeijan ja laivaston kenraaliadjutantit y. m., ja jolla oli osittain valmistelu-, osittain ekspedieeraustoimia. Vrt. Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 532, 586.

³⁾ Vrt. ylemp. s. 33 ja muist. I. Hist. Handl. V ss. 443, 446—8, 456—7. Asetus kts. Modée, Utdrag utur publicqua handlingar, placater, förordningar, resolutioner och publicationer XIV s. 402. Johtosääntö kts. Hist. Handl. V ss. 460—3.

sioniosaston jäsenet — vaikkakin kyllä osasto oikeudenhoitoon nähden oli toiminut jotenkin itsenäisenä virkakuntana — neuvoston plenumissa olivat olleet velvolliset osaaottamaan muidenkin kuin oikeusasiain käsittelyyn.¹⁾ Kun korkeimmalla tuomioistuimella on, niinkuin edempänä tulemme näkemään, erityinen merkitys Suomen keskushallinnon järjestämiseen nähden, on syytä tehdä sen organisatsioonista lähemmin selkoa järjestämissuunnitusten, tuomioistuimen perustamista koskevan asetuksen ja johtosäännön nojalla. Korkeimpaan tuomioistuimeen tuli kuulua kaksitoista laintaitavaa jäsentä, joista puolet oli oleva aatelisia, puolet aatelittomia, mutta toimessa tarvitsi jäsenistä olla vain kahdeksan kerrallaan. Jäsenet eivät olleet elinkaudeksi vaan ainoastaan määräajaksi asetettuja virkamiehiä. Minikäänlaista säädöstä ei kuitenkaan annettu siitä, kuinka pitkäksi aikaa heidät toimeensa nimitettäisiin. Todellisuudessa heidän virka-aikansa oli yleensä kolme vuotta, mutta saattoi se toisinaan olla vain vuosi.²⁾ Entiset virkansa saivat jäsenet pitää tuomioistuimessa työskennellessään. Korkein tuomioistuin, joka säilytti edelläkuvatun organisatsiooninsa aina v:n 1809 vallankumoukseen saakka, oli siis erotettavista virkamiehistä kokoonpantu oikeus.³⁾ Sen tehtävät olivat pääasiallisesti samat kuin lakkautetun valtakunnan neuvoston oikeusrevisioniosaston, mutta erinäisiä muutoksia oli niihin kuitenkin tehty.⁴⁾ Johto

¹⁾ Vrt. Brissman, m. t. ss. 16—17, Blom m. t. s. 9. Vrt. yrityksiä vapaudenajalla oikeusrevisioni-istuimen perustamisesta ylemp. s. 21.

²⁾ Alkuperäisin oli Kustaa III:n ajatuksena ollut määrätä, että jäsenet nimitettäisiin vain vuodeksi kerrallaan. Kts. nootti toukok. 14 p:ltä 1789. Hist. Handl. V s. 457. Vrt. Brissman, m. t. ss. 39—40. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 530, muist. 2.

³⁾ Tuomioistuimen jäsenenä heidän asemansa ei ollut vakava, mutta kun he saivat entiset virkansa säilyttää, eivät he taloudellisesti olleet riippuvaisia jäsenystoimestaan. Vrt. Brissman, m. t. s. 17. Blomberg, m. t. s. 43. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 537. Muuten oli palkat järjestetty aatelisille ja aatelittomille jäsenille eri tavoin. Hist. Handl. V ss. 463—4. Råds- och conseil protok. i justit. ärend. 19/5 1789 I os. Ruotsin valtakunnanarkistossa. V:sta 1809 alkaen olivat jäsenet elinkautisia virkamiehiä, mutta kuninkaalla oli edelleen kaksi ääntä korkeimmassa tuomioistuimessa ja v:teen 1840 oli oikeusministeri sen jäsenenä. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 605—6.

⁴⁾ Ensin oli ajateltu jättää tuomioistuimelle vain ne asiat, jotka oli aikaisemmin ekspedieerattu lauselmalla „med råds råde“ (vrt. Hist.

säännön mukaan oli joukko asioita, jotka korkein tuomioistuin sai itsenäisesti, kuninkaan nimessä, ratkaista ilman kuninkaalle esittämättä, ja voitiin ne ekspedieerata kuninkaan salasinetillä. Toiseksi oli ryhmä asioita, jotka olivat jätettävät tuomioistuimelle lausunnon antamista varten, mutta jotka kuningas ratkaisi. Ja kolmanneksi oli asioita, jotka kuningas ratkaisi ilman että niitä oli ollenkaan tuomioistuimessa käsitelty.¹⁾ — Paitsi

Handl. V s. 456), mutta niin ei kuitenkaan tehty. Perustamisasetuksessa sanottiin, että tuomioistuimelle jätettiin ennen oikeusrevisionille kuuluneet asiat, sekä lisäksi fataaliaika- ja päätöksenmuutos(resnings)-hakemukset, jotka kuningas oli aikaisemmin ratkaissut armoasioina. Sitten kun tuomioistuin oli perustettu, laati se alemman oikeusrevisionin avulla luettelon asioista, jotka olivat oikeusrevisionille kuuluneet, sekä niistä, jotka alemmasta oikeusrevisionista oli lähetetty oikeusrevisioniin lausunnon antamista varten ja vielä niistä, jotka kuningas oli konseljeissa tai kabinetissa suoraan ratkaissut. Luetteloihin teki kuningas eräitä muutoksia, ja näin korjattujen luettelojen perustuksella valmistettiin sitten mainittu korkeimman tuomioistuimen johtosääntö. Råds- och conseil protok. i justit. ärend. ^{23/5} 1789.

¹⁾ Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat asiat, jotka neuvoston enemmistön päätösten mukaisesti ekspedieerattiin kuninkaan salasinetillä, olivat: 1:o Hovi- ja ylioikeuksista hallitsijan tarkastettavaksi lähetetyt asiat sekä valitukset mainittujen tuomioistuinten päätöksistä niin siviili- kuin kriminaalasioissa ja virkasytjetuissa; 2:o valitukset maanjako-oikeuksien päätöksistä; 3:o riidat laillisesta saannosta (laga fång) kruunun rustholli- ja aukumenttitiiloilla (mutta eivät muut näitä tiloja koskevat jutut); 4:o valitukset kamari-, vuori- sekä kauppakollegion ja kamarirevisionin päätöksistä; 5:o valitukset linnakanslia- ja linnaoikeuksista; 6:o valitukset tuomiokapitulien päätöksistä, jotka koskivat valituksia laittomuuksista papinvaaleissa; 7:o oikeuskanslerin muistutukset ja syytökset virkamiesten virkavirheiden suhteen; 8:o anomukset ritarisyyneistä; 9:o huonesyönejä koskevat jutut yksityishenkilöiden kesken; 10:o anomukset fataaliajan takaisin saannista; 11:o hallitsijalle tulleet anomukset oikeusasioissa, jotka jossain määrin saattoivat koskea kolmannen miehen oikeutta („tredje mans rätt“). Kun korkein tuomioistuin sai ratkaista nämä asiat kuninkaan nimessä, alkoivat ekspeditionsit sanoilla: „Kongl. M:ijts utslag uppå — —“ ja oli allekirjotuksena: „Med K. M:ijts Högste Domstol beslutit“. Kustaa IV Aadolfin aikana ei salasinetiä käytetty ekspeditionsissa, vaan allekirjotti kuningas itse nämäkin asiat. Vrt. Kongl. justit. revisions registratur. — Toiseen ryhmään luetut asiat, joista vaadittiin korkeimman tuomioistuimen lausuntoa ja jotka sitten esitettiin kuninkaan ratkaistavaksi, olivat: 1:o anomukset saada vapautus rangaistuksesta ja sakoista; 2:o tuomioistuinten ja virkamiesten esitykset armosta ja rangaistuksen huojenuksesta rikillisille; 3:o tuomioistuinten ja virkamiesten esitykset, jotka

varsinaisten tuomioasioiden käsittelyä oli siis korkeimman tuomioistuimen tehtävänä antaa lausuntoja, m. m. armonanomuksista ja lainselityskysymyksistä.

Korkeimmista keskushallitusorgaaneista puhuttaessa kosketeltakoon myös muutamain piirtein *sijaishallitusten* organisaationia, koska nekin, kuten tulemme näkemään, on otettava huomioon Suomelle järjestetyn keskushallintokoneiston luonteen ymmärtämiseksi. Että valtakunnanneuvostolla ennen itsevaltiuden aikaa oli ollut määräävä vaikutus hallituksen hoitoon, milloin hallitsija oli — poissaolon vuoksi tai alaikäisyyden aikana — estetty sitä itse johtamasta, on ylempänä nähty.¹⁾ V:n 1720 hallitusmuodossa (§ 16) vielä oli valtakunnanneuvosto määrätty toimimaan tarvittaessa sijaishallituksena. V:n 1772 hallitusmuodon mukaan (§ 37) jälleen olivat hallituksen hoitajina kuninkaan ollessa sairaana tai pitkillä matkoilla hallitsijan määräämät valtakunnanneuvokset, mutta jos kuningas niin äkkiä sairastui, ettei hän voinut säätää asiain hoidosta, tuli kansliapresidentin neljän vanhimman neuvoksen kera hoitaa hallitusta, saamatta kuitenkaan antaa pois virkoja tai päättää liittoja, ja samoin oli holhojahallitusta hoidettava, ellei edellinen kuningas ollut testamentissa siitä määrännyt, mutta saatiin silloin virat väliaikaisesti täyttää. Kiinnitettäköön erityisesti huomio niihin tapauksiin, jolloin kuningas oli poissa valtakunnan keskuksesta pitemmillä matkoilla, ja joissa tapauksissa hän sai itse hallituk-

koskivat lainlulkintakysymyksiä, rangaistuksen koventamista tai työmetodin parantamista tuomioistuimissa; 4:o tuomioistuinten tai asianomaisten esitykset asiain ottamisesta esille muissa tuomioistuimissa kuin mihin ne lain mukaan kuuluivat; 5:o turvalupa-(lejd)anomukset. — Kolmanteen ryhmään kuuluvat asiat, jotka esitettiin hallitsijalle välittömästi, olivat: 1:o anomukset tai asianomaisten ilmoitukset virkavapauksista pitemmäksi tai lyhemmäksi ajaksi oikeusistuinten virkamiehille; 2:o anomukset tulla julistetuksi täysi-ikäiseksi; 3:o anomukset päästä avioliittoon laissa kielletyissä tapauksissa sekä avioeroanomukset; 4:o aatelisneitien anomukset päästä avioliittoon aatelittomien kanssa; 5:o anomukset tai esitykset puheenjohtajan määräämisestä syynioikeuksiin; 6:o anomukset armahdusplakaattien etujen ulottamisesta sotäväestä karanneisiin; 7:o anomukset tai esitykset valtakunnasta karanneiden henkilöiden takaisintuomittamisesta; 8:o kysymykset, oliko syyte nostettava majesteettirikosasioissa; 9:o pyynnöt, jotka koskivat ylituomioistuimissa tai kollegioissa viipyvien asiain jouduttamista.

¹⁾ Kts. ss. 4, 17.

sen kokoonpanon määrätä. Niin kauan kuin valtakunnanneuvosto oli olemassa sai se toimia sijaishallituksena. Neuvoston lakkautuksen jälkeen olivat sijaishallitukset eri tavoin kokoonpantuja, tavallisesti kuitenkin viisi- tai kuusi-jäsenisiä. Sijaishallitus, toimipa sellaisena sitten valtakunnanneuvosto tai erityinen hallitus, ei koskaan saanut ratkaista kaikkia asioita, vaan oli osa niistä pidätetty kuninkaan itsensä päätettäväksi, ja viikottain oli myös lähetettävä hallitsijalle luetteleja sijaishallituksen ratkaisemista asioista, joihin luetteleihin oli merkittävä päätösten laatu. Kuninkaalle pidätettyjä asioita oli eri kerroilla eri lukumäärä. Kun v. 1772 kuningas teki matkan Norjan rajalle, oli asetetun sijaishallituksen toimipiiristä pidätetty joukko asioita sekä määrätty, että kiertokirjeet ja lainselitykset, jollaisia sijaishallitus oli oikeutettu antamaan ja johon nähden se siis sai käyttää itsenäistä käskyvaltaa, olivat kansliapresidentin ja neljän vanhimman neuvoksen, mutta muut asiat valtakunnanneuvoston allekirjottamina ekspedieerattavat. V. 1783 syksyllä asetetun sijaishallituksen aikana, kuninkaan ollessa ulkomaanmatkalla, oli kuninkaalle pidätettyjä asioita kaksi vertaa enemmän kuin ensinmainitulla kerralla ja oli tällöin erinäisiä, lähinnä kuninkaalle kuuluvia asioita jätetty kolmelle valtakunnanneuvokselle päätettäväksi ja kuninkaan salasinetillä ekspedieerattavaksi, mutta kaikki muut asiat oli kansliapresidentin ja neljän vanhimman neuvoksen allekirjotettava.¹⁾ Sijaishallitukset antoivat päätöksensä kuninkaan nimessä ja käyttivät allekirjotuksessa lauselmaa: „H. K. M:nsa poissaol-

¹⁾ V:n 1772 sijaishallituksen johtosäännön sisällöstä kts. Vestling, m. t. ss. 58—60. Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 196—7. Jos epäjärjestyksiä syntyi, sai Kaarle herttua ottaa yksin vallan käsiinsä ja antaa kuninkaan nimessä määräyksiä viranomaisille ja sotajoukolle. Samanlaatuisen oli v. 1774 asetetulle sijaishallitukselle annettu johtosääntö. Vrt. Vestling, m. t. ss. 60—1. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 520. V:n 1783 johtosääntö kts. Vestling, m. t. ss. 61—2. Odhner, Sv. polit. hist. II ss. 260—1. Tällöin oli myös suuri joukko asioita jätetty eri komissioille ja komiteoille. Sitäpaitsi kuningas itsekkin ryhtyi toimiin ilman että hän aina niistä olisi sijaishallitukselle ilmoittanut (vrt. Vestling, m. t. s. 70). V. 1785, 1787 ja 1788 asetetuille sijaishallituksille annetut johtosäännöt muistuttivat enemmän aikaisempia kuin v. 1783 johtosääntöä. Vrt. Vestling, m. t. ss. 64—5.

lessa Hänen asettamansa hallitus“.¹⁾ Neuvoston lakkautuksen jälkeen asetetuista sijaishallituksista mainittakoon se, joka hoiti hallitusta kuninkaan poissaollessa valtakunnasta v. 1803—1805. Samanlainen johtosääntö kuin tälle annettiin myös syksyllä 1805 asetetulle ja v. 1807 loppupuolelle saakka toimineelle sijaishallitukselle.²⁾ Tämän johtosäännön mukaan tuli sijaishallituksen kollegiaalisesti käsitellä ja ratkaista asiat paitsi niitä, jotka hallitsijalle olivat pidätetyt. Hätätilassa sai se käyttää hallitsijan omaa valtaa (magt och myndighet). Ne asiat, jotka valtakunnan yleisten asiain valmistelukunnassa olivat olleet käsiteltävinä, expedieerattiin valmistelukunnan pöytäkirjojen mukaan sitten kun sijaishallitus oli niihin merkinnyt hyväksymisensä. Kuninkaalle jälleen pidätettiin m. m. valtiovaroja koskevat asiat muutamilla poikkeuksilla, armonosotukset, virkanimitykset ja valtiorikokset.³⁾

1) „Under H. K. M:ts frányaro. Dess tillförordnade regering.“ V. 1789 sijaishallituksen asettamista koskevassa asetuksessa m. m. nimenomaisesti mainittiin, että hallitus sai antaa käskynsä kuninkaan puolesta ja hänen nimessään. Modée, m. t. XIV ss. 409—10. Seuraavina vuosina asetettujen sijaishallitusten kokoonpanosta vrt. Modée, m. t. XIV s. 519, XV ss. 67, 210.

2) Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 531—2.

3) Johtosääntö kts. Conseil protok. uti inrikes civile ärend. 1803, I nid. Päätösten teossa piti vähintään kolmen jäsenen olla läsnä. Todellisuudessa sijaishallituksen toiminta muodostui seuraavanlaatuisiksi. Toisia asioita se ratkaisi yleisten asiain valmistelukunnan niitä käsiteltä, toisia jälleen ilman että valmistelukunta oli niistä lausuntoa antanut. Kuninkaalle lähetettävissä asioissa taas joko vain sijaishallitus antoi lausuntonsa tai käsitelivät niitä sekä valmistelukunta että sijaishallitus ennen hallitsijalle jättämistä. Vrt Berednings protok. uti inrikes civile ärend. Inrikes civile exped. protok. i finance ärend. Rapportlistor till protokollen öfver inrik. civile ärend., öfver krigsärend. Utrikes expeditions protokoll. Hallitsijalle pidätetyt asiat olivat tarkemmin lueltuinä: 1:o Kaikki valtiovaroja koskevat asiat, paitsi että sijaishallitus sai määrätä yli menoarvion erinäisiä menoja, jotka eivät nousseet yli 6,000 riikintaaalerin; 2:o armonosotukset rikosasioissa; 3:o anomukset jura patronatusasioissa; 4:o anomukset armovuosista; 5:o kaikki mikä koski julkisia rakennuksia suuremmissa kaupungeissa; 6:o virkanimitykset ja niitä koskevat asiat, paitsi valitukset ehdollepanoista ja vaaleista papin-virkoihin, jotka hallitus sai satakaista; 7:o valtiorikokset; 8:o erinäiset ulkoasiat ja Pommerin asioista ne, jotka koskivat palkkoja, eläkeitä ja armonosotuksia. — Oikeusasiat käsiteltiin entiseen tapaan sillä erotuksella, että sijaishallitus oli kuninkaan asemassa. Niitä asioita mitkä

Minkälaiseksi kollegioiden asema muodostui kysymyksessä olevan ajanjakson kuluessa, on osittain käynyt esiin ylempänä annetusta valtakunnanneuvoston vaiheita koskevasta kuvauksesta. Niiden kehityksen yksityiskohtaisempi selvitys on kuitenkin välttämätön oikean käsityksen saamiseksi keskushallinto-organisatsioonin luonteen muodostumisesta.

Niinkuin on nähty oli *kansliakollegiolla* 1600 luvun ensi vuosikymmenillä syntyneessä keskushallintosysteemissä aivan erikoinen asema siihen katsoen, että se oli esittelevä ja ekspedieeraava „departementti“ samalla kuin se oli keskushallintovirasto. Mutta kamarikollegion kehitys viittasi mahdollisuuteen, että muistakin kollegioista olisi muodostunut ekspedieerausvirakuntia ja kansliakollegio kadottanut yksinomaisen departementtiasemansa. Se seikka, tulivatko muutkin kollegiot saamaan samanlaisen aseman kuin kansliakollegio, vai voiko viimeainnuttu pysyvä edelleen hallituksen „sieluna“, oli keskushallintokoneiston vastaiselle kehitykselle mitä tärkein. V:n 1634 hallitusmuodossa, kuten on mainittu, ei sitä oltu ratkaistu. Samoin oli siinä jäänyt määräämättä kehityksen suunta toisessakin erittäin merkityksellisessä suhteessa. Aikaisempien kansliajärjestysten mukaan piti kansliakollegion sihteerien esittää kuninkaalle hänen ratkaistavanaan olevat asiat jonkun kanslianeuvoksen läsnäollessa. Tulivatko esittelytehtävät vastedes siirtymään kanslianeuvoksille vai pysyivätkö sihteerit edelleen esittelijöinä, missä tapauksessa heistä saattoi kehittyä uusi neuvonantajakunta, oli mainitsemamme toinen seikka, joka jäi ratkaisematta.¹⁾ Miten kehityksen kulku tuli niin toisessa kuin toisessakin suhteessa määräytyksi, sen näkee siis vasta kollegioiden myöhemmistä vaiheista.

korkein tuomioistuin sai itsenäisesti ratkaista, ei siis sijaishallitus saanut enään käsitellä, vaan tuli sen ainoastaan varustaa päätökset allekirjotuksellaan, kuten kuningaskin oli tehnyt. Sellaisista oikeusasioista jälleen, jotka kuningas oli ratkaissut ilman että korkein tuomioistuin oli niitä käsitellyt (vrt. ylemp. s. 37 muist. 1, kolmas ryhmä), sai sijaishallitus ratkaista anomukset päästä avioliittoon lain kieltämissä tapauksissa ja aatelisneitten anomukset päästä avioliittoon aatelittomien kanssa. Muita asioita, jotka hallitus sai ratkaista, olivat m. m. virkavapaudet siviilivirkamiehille ja sotilaillekin aina kuudeksi kuukaudeksi, yli-intendenttivraston ehdotukset kirkkoja, siltoja y. m. yleisiä rakennuksia varten sekä anomukset kirjojen painatusprivilegioista (johtas. §§ 8—11).

¹⁾ Vrt. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 160, 166—9, y. m.

Edellinen avoimiksi jääneistä kysymyksistä sai ennen pitkää ratkaisunsa. Useiden korkea-arvoisten virkamiesten aloitteesta heräsi 1640 luvulla ajatus antaa kollegioille oikeus esitellä hallitsijalle omat asiansa ja ne ekspedieerata, jota ajatusta kuningatarkin kannatti. Mutta kansleri Oxenstjerna, joka tahoi pysyttää kanslian sen entisessä erikoisasemassa, „anima regni'nä“, jonka kautta kaikkien hallitsijalle menevään asiain piti kulkea, ja jonka tuli valaa elämää hallituskoneistoon, asetui vastustamaan mainittua yritystä, minkä toteuttaminen hänen mielestään olisi vienyt kansliakollegiolta kaiken merkityksen. Kanslerin vastustuksen vuoksi aije raukesi.¹⁾ Senjälkeen kansliakollegio pysyi yksinään esittelevänä ja ekspedieeravana virkakuntana, joskin sen rakenne oli monien muutosten alainen. Että taas virkamiehiksi, jotka toimittivat asiain esittelyn kuninkaalle, tulivat valtiosihteerit, joista kuten on nähty v:n 1634 hallitusmuoto oli tehnyt kansliakollegion jäseniä, on jo ylempänä viitattu; seuraavassa saamme nähdä vielä yksityiskohtaisempia piirteitä valtiosihteerien aseman kehittymisestä.²⁾

Vaikka v:n 1634 hallitusmuodossa mainittu kansliakollegion spesiaalijohtosääntö jäikin valmistamatta, selventyivät kollegion toimintamuodot useissa suhteissa jo seuraavien vuosien kuluessa valtakunnanneuvoston ryhdyttyä niitä järjestelemään, ja sittemmin vuosina 1651 ja 1661 annetut kansliajärjes-

1) Odhner, Sveriges inre hist. ss. 153—4, 156—7. Hildebrand, Sv statsförfattn. hist. s. 284.

2) Vrt. ylemp. ss. 7, 18. Valtakunnansihteerin (rikssekreterare) virka alkaa esiintyä Kustaa II Aadolfin hallituskauden ensi aikoina. V:n 1612 kansliajärjestyksen mukaan valtakunnansihteeriksi oli kanslerin lähin mies, hänen auttajansa kansliatyön valvonnassa. Hän myös pani kokoon kuninkaallisia kirjeitä ja ehkä myös vahvisti joukon niitä nimikirjotuksellaan. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 95, 161—5, 172. Tämä virka katosi kuitenkin pian kansliasta. Valtiosihteerinimitystä (secretarius status) ruvetaan käyttämään 1620-luvun lopulla. Se annettiin kahdelle etevimmälle sihteerille, jotka kuitenkin eivät työskennelleet varsinaisesti kansliakollegiossa, vaan diplomaattisissa toimituksissa ulkomailla. Kun hallitusmuodossa valtiosihteerit tehtiin kollegion jäseniksi, tuli valtiosihteerin arvo yhdistetyksi pysyväisesti kollegiossa työskentelevien virkamiesten persoonaan. Vrt. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 192, 330.

tykset sisälsivät täydentäviä määräyksiä.¹⁾ Kansleri, paitsi että hän oli kuten aikaisemminkin kansliakollegion presidentti ja kanslian johtaja sekä valtakunnanneuvoston puheenjohtaja milloin hallitsija ei itse ollut läsnä, sai nyt erikoisesti ulkoasiain hoidon toimekseen.²⁾ Tarvittaessa toimi hänen sijaisenaan hovikansleri, jonka päätyönä muuten oli kokoonpanna tärkeimmät ulkoasioita koskevat asiakirjat. Valtiosihteerit jälleen saivat erikoistehtäväkseen huolehtia hallitsijan päätösten ja käskyjen ekspedieerauksesta, toinen sisä- ja Tanskan, toinen ulko- ja armonosotusasioissa.³⁾ Sitäpaitsi he kollegion jäseninä olivat osallisia kollegion toimissa yleensäkin. Kansliakollegion tehtävistä oli hallitusasiain valmistelu ja esittely entistä tarkemmin järjestetty säädöksillä, jotka koskivat „tärkeiden“ s. o. kuninkaan ratkaistavaksi jätettävien asiain tutkimista ja harkitsemista kollegiossa, kollegion jäsenten velvollisuutta olla läsnä asiain esittelyssä valtakunnanneuvostossa sekä protokolla- ja muiden sihteerien tehtäviä pöytäkirjanpitoon tai esittelyyn nähden samoissa tilaisuuksissa.⁴⁾ Huomattava on myös, että kollegio sai oikeuden tuomita alaisiaan virkamiehiä epärehellisyydestä, laiminlyönneistä tai kunnioituksen puutteesta esimiestä kohtaan, voiden ulottaa tuomiionsa kunniaan ja henkeenkin kuten varsinaiset tuomioistuimet. Milloin kollegio istui „kansliaoikeutena“, tuli varsinaisten jäsenten lisäksi m. m. myös kaikkien sihteerien olla läsnä.⁵⁾

¹⁾ V:n 1651 johtosääntö painettuna: Styffe, m. t. s. 320 ja ss., v:n 1661 johtosääntö, sam. s. 327 ja ss. Ensinmainittu johtosääntö oli oikeastaan vain sihteerien työjärjestys. Siinä luvattiin antaa ennen pitkää täydellisempi johtosääntö, jollainen v:n 1661 kansliajärjestys sitten oli. Näissä johtosäännöissä selvennettiin melkoisesti virkamiehistöön työnjakoa, mutta kun ne eivät kuitenkaan ilmituoneet mitään uutta periaatetta, ei ole syytä niiden säädöksiä lähemmin kosketella. — Kansliakollegion työmuotojen järjestämisestä Kristiina kuningattaren holhojahallituksen aikana kts. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 154—8.

²⁾ V:n 1661 kansliajärj. § 3. Vrt. v:n 1626 kansliajärj. § 1; v. 1634 hallitusmuoto § 12.

³⁾ V:n 1661 kansliajärj. §§ 5, 6. Vrt. myös Hartmønsdorff, Förslag till inrättning af Sveriges statsförvaltning II s. 31. Armonosotusasioita olivat esim. läänitysten antamiset y. m.

⁴⁾ V:n 1661 kansliajärj. §§ 4, 9. Vrt. myös Hartmønsdorff, m. t. II ss. 35—6. Blom, m. t. s. 2.

⁵⁾ V:n 1661 kansliajärj. 9 § 7:o, 11:o.

Niinkuin keskushallintolaitoksen rakenteeseen yleensä löi Kaarle XI:n itsevaltainen hallitustapa leimansa kansliakollegionkin organisatiosiin, vaikkakaan tämän kollegion rakenne ei rikkoutunut yhtä suuressa määrässä¹⁾ kuin muiden, joista alempana tulee puhe. Kollegion puheenjohtajalla, kansliapresidentillä, oli suuri vaikutus asiain kulkuun, kun taas kollegion toiminta sinänsä oli rajotettu vähäpätöisempiin asioihin. Kollegiaalinen käsittelytapa sai siis itsevaltiuden aikana väistyä byrokraattisen tieltä. Vielä selvemmin kuin kansliakollegion toiminnassa ilmeni tämä, kuten tulemme näkemään, muiden kollegioiden organisatiosissa. Niiden toimipiiristä erotettiin useita aloja, joihin nähden päälliköt yksin saivat päätäntöoikeuden, tai asetettiin virastot kuninkaan itsensä suoranaisen johdon alle²⁾. Kuinka jälleen valtiosihteerit kuninkaan läheisinä neuvonantajina ja Kaarle XII:n aikana korkeimpaan valtakunnan arvoon kohonneina saavuttivat tavallaan ministerien aseman, on ylempänä osotettu.³⁾ Heidän asemansa oli kuitenkin vain satunnainen. Mutta „ministerijärjestelmä“ tarjosi itsevaltiudelle sopivammin käytettäviä orgaaneja kuin entinen systeemi, joka yleensäkin, etenkin mikä koski työnjakoa kanslian virkamiesten välillä, ei tyydyttänyt olojen tarvetta.⁴⁾ Senvuoksi heräsi ajatus luoda pysyväinen ministeriaalinen järjestelmä entisen organisatiosin sijalle. Kaarle XII:n itsensä Turkinmaalla laatima ja lokak. 26 p. 1713 allekirjottama kansliajärjestys⁵⁾ jakoi kanslian kollegioon ja kuuteen ekspeditsioniin, nimittäin revisioniekspeditsioniin ja viiteen valtioekspeditsioniin, jotka olivat sisä- eli sota-asiain, kamariasiain, kauppa-asiain, ensimmäinen ulko- eli varsinaisten diplomaattiasiain sekä toinen ulko- eli Saksaa koskevain asiain ekspeditsionit. Kollegion kokoonpano

¹⁾ Carlson, m. e. ss. 159—60, 163.

²⁾ Carlson, m. e. s. 174. Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 412—3. Byrokraattinen systeemi ei ollut kuitenkaan aivan johdonmukaisesti sovitettu kaikkiin orgaaneihin, ja jo Kaarle XI:n hallituksen loppupuolella alkoi kollegiaalinen muoto jälleen voittaa alaa.

³⁾ Kts. s. 18.

⁴⁾ Vrt. Blom, m. t. ss. 3—4.

⁵⁾ Painettuna Floderuksen julkaisussa Handlingar hörande till konung Carl XII:s historia, III s. 98 ja ss. Kansliajärjestys saapui Ruotsiin vasta v. 1714, minkä vuoksi sitä yleensä nimitetään v:n 1714 kansliajärjestykseksi.

mainitun kausliajärjestyksen mukaan oli entisestä eroavainen siihen nähden, että vain presidentin ja yhden kanslianeuvoksen piti olla valtakunnanneuvoksia ja että valtiosihteerit eivät olleet jäsenten joukossa. Sen tehtävistä oli poistettu esim. kauppaa ja teollisuutta koskevain asetusten valvonta, joka oli joutunut muille virastoille, eikä kollegion tehtäviin enään kuulunut kuninkaalle esitettävien asiain valmistelu, esittely ja ekspedieeraus, mikä oli yksinomaan ekspeditsionien huolena.¹⁾ Korkein toimitusmies (högsta ombudsman), joka oli revisioni-ekspeditsionin johtaja ensimmäisen toimitusmiehen auttamana, sekä toimitusneuvokset (ombudsråd), jotka olivat valtioekspeditsionien esimiehiä, ja joiden kunkin alaisena oli valtiosihteerit, ekspeditsionisihteerit ja muita virkamiehiä, johtivat asiain valmistelua, olivat läsnä esittelyissä neuvostossa tai kabineteissa ja valvoivat ekspedieerausta, eli — käyttäksemme myöhemmän ajan termiä — toimivat departementtipäällikköinä.²⁾ Revisioni- ja valtiosihteerien tuli jälleen olla heidän auttajinaan etenkin työn valvonnassa ja asiain esittelyissä, ja protokollasihteerien taas hoitaa viimeainituissa tilaisuuksissa pöytäkirjaa.³⁾ Ekspeditsionijako merkitsi reaalisysteemin voitollepääsyä kansliahallinnon alalla provinssisysteemistä, joka kuitenkin säilyi vielä Ruotsissa muilla aloilla myöhempiin aikoihin, niinkuin se Euroopan päämaissakin väistyi lopullisesti reaalisysteemin tieltä vasta 1700 luvun lopulla tai seuraavan sataluvun alussa.⁴⁾

Yhtä vähän kuin muilla jäi kansliahallinnon alalla itsevaltiuden luoma organisatsioni sellaisenaan pysyvääseksi. En-

¹⁾ Kansliajärj. §§ 2, 5. Kollegion valvonnan alaisiksi asetettuihin laitoihin oli tullut lisäksi sensuurilaitos.

²⁾ Kansliajärj. §§ 6, 7, 42, 47, 48. Vrt. myös Blom, m. t. s. 5. Ekspeditsionien esimiehet suuresti muistuttavat myöhempiä, v. 1840 asetettuja departementtipäälliköitä siinä suhteessa, mikä koskee ekspeditsionien johtoa. Vrt. ylemp. s. 32 muist. 3. Korkein toimitusmies sitäpaitsi oli välttämätön valvomaan asetusten noudattamista sekä erinäisissä tapauksissa esiintymään syyttäjänä. Kansliajärj. § 42.

³⁾ Kansliajärj. §§ 44, 49, 56.

⁴⁾ Vrt. Blom, m. t. ss. 4—5. Kauppa-asiain ekspeditsionin kautta kulkivat paitsi kaupunkeja, vuorilaitoksia y. m. s. myös pankkeja ja tullilaitosta, papistoa, akatemioita ja kouluja koskevat asiat. — Reaali- ja provinssisysteemistä Englannissa kts. esim. Gneist, Engl. Verfassungsgeschichte ss. 696—7; Ranskassa, Jellinek, m. e. ss. 311—2; Preussissa, Meier m. t. ss. 178—9.

nen muuta sai kollegiaalinen työtapa entisen merkityksensä. Mutta kokonaan ei itsevaltiuden ajan vaikutus ollut jättämättä jälkiä kansliakollegion organisatiosiiin. Kansliakollegio sellaisena, miksi se itsevaltiuden kukistumisen jälkeen muodostui, oli tulos sekä itsevaltiusperiodin edellä käyneestä että sen aikaisesta kehityksestä.

Kuten on mainittu tuli v:n 1720 hallitusmuodon, niin-
kuin myös heinäk. 14 p. 1720 annetun kansliajärjestyksen
mukaan, kansliapresidentin ja yhden kanslianeuvoksen olla
valtakunnanneuvoksia ¹⁾, ja samanlainen säädös kollegion ko-
koonpanosta sisältyi myös v:n 1772 hallitusmuotoon sekä hei-
näk. 1 p. 1773 annettuun kansliajärjestykseen. ²⁾ Kansliakol-
legion asema valtakunnanneuvostoonkin nähden muodostui si-
ten toiseksi kuin muiden kollegioiden, joissa ei istunut valta-
kunnanneuvoksia. Kansliapresidentti, joka valtakunnanneuvos-
ton esimiehenä ja ulkopoliitikan johtajana vapaudenajalla saa-
vutti varsin merkittävän aseman, ja joka 1772 vallankumouksen
jälkeenkin ulkoasiain hoidon lähimpänä valvojana tuli olemaan
hallitsijan uskotuita, oli tavallaan ulkoasiain ministeri. ³⁾ Mutta
myös valtiosihteerit saivat aseman, joka saattoi heidät kohottaa
merkitykseen. Kanslian jako kollegioon ja ekspeditionsieihin säi-
lyi vielä itsevaltiusajan jälkeenkin. Entisten ekspeditionsien

¹⁾ Kts. ylemp. s. 21. V:n 1719 hallitusmuodon ja samana vuonna
annetun kansliajärjestyksen mukaan oli useampien jäsenien oltava valta-
kunnanneuvoksia. Main. kansliajärjestys painettuna: Styffe, m. t. s. 366
ja ss. V:n 1720 kansliajärjestys sam. s. 389 ja ss.

²⁾ V:n 1773 kansliajärjestys ynnä siihen kesäk. 3 p. 1776 tehdyt li-
säykset painettuna: Styffe m. t. s. 409 ja ss. V. 1772 hallitusmuoto (§
21) sääti, että kansliakollegiossa oli presidenttinä oleva valtakunnanneu-
vos ja jäseninä yksi tai useampia valtakunnanneuvoksia, hovikansleri, val-
tiosihteerit ja tavallinen luku kanslianeuvoksia. Kansliajärj. mukaan jäl-
leen valtiosihteerit oli oleva neljä, mutta kanslianeuvosten lukua ei
siinäkään tarkemmin määrätty. Tavallinen, s. o. entinen kanslianeuvos-
ten lukumäärä oli neljä

³⁾ Kansliapresidentin tehtävät v:n 1720 kansliajärj. § 7, v:n 1773 kans-
liajärj. § 8. Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 472. Blom, m. t.
ss. 6-7. Kansliapresidentin aseman merkitys kesti oikeastaan vain vuo-
teen 1786, jolloin kansliapresidentin toimet jaettiin kahdelle miehelle.
Myöhemmin, valtakunnankansleri-nimityksen oltua jonkun aikaa käytän-
nössä, asetettiin jälleen kansliapresidentti, mutta hän ei enään saavutta-
nut entistä asemaa. Kts. Vestling, m. t. ss. 74-5. Hartmänsdorff, m. t.
II s. 46. Blom, m. t. s. 20.

esimiesten, korkeimman toimitusmiehen ja toimitusneuvoston, sijasta asetettiin nyt oikeuskansleri revisioniekspeditsionin ja valtiosihteerit valtioekspeiditsionien johtajiksi. Siten tulivat valtiosihteerit, paitsi että he olivat kollegion jäseniä, hoitamaan kuninkaalle menevien asiain valmistelua, esittelyä ja ekspedieerausta. 1) Kun kollegioiden presidentit eivät enään istuneet valtakunnan-neuvostossa, eivät valtiosihteerit olleet heidän kontrollinsa alaisia, vaan päinvastoin alkoivat kohota heitä korkeammiksi viranomaisiksi. Valtiosihteerien johdollahän kollegioiden kuninkaalle lähettämät asiat valmistettiin ja heidän esityksilläänhan useinkin oli määräävä vaikutus asiain ratkaisuun. 2) Heidän päästyään sitten Kustaa III:n ajasta alkaen, valtakunnan-neuvoston jouduttua syrjään, hallitsijan lähimmiksi neuvonantajiksi, jotka konseljeissa saattoivat seurata asiain yhteyttä, tuli heistä, kuten on nähty, hallintoalojen johtajia ja siis tavallaan ministerejä. 3) Erityisemmin silmäänpestävä on tuona aikana kauppa- ja finanssiekspeditsionin valtiosihteerin ministeriasema, hän kun saattoi ryhtyä myös alkuunpanoihin 4) ja sillätavoin-kin siis johtaa alaistaan hallintoalaa. Paitsi sitä, että valtiosihteerien oli vahvistettava nimikirjotuksellaan kaikki läheteet ja vastattava niiden yhdenmukaisuudesta kuninkaan päätösten kanssa, olivat he vapaudenajalla velvetetut valvomaan, että mitkään heidän ekspeditsioneistaan annetut läheteet eivät sisältäneet valtakunnan perusasetusten vastaisia säädöksiä, jota vastoin he v:n 1772 vallankumouksen jälkeen olivat vastuunalaiset ainoastaan läheteiden oikeasta muodosta. 5) Kansliakollegion itsensä vaikutus oli vapaudenaikana melkoinen, etenkin senvuoksi, kun kollegio oli tärkeiden ulkoasiain hoitaja, mutta v:n 1772 jälkeen sen merkitys suuresti heikkeni. Ulkoasioista jätettiin v:n 1773 kansliajärjestyksessä kirjevaihto ulkomailla olevien lähettiläiden kanssa perustetun presidenttikonttorin huoleksi, johon konttoriin vähitellen ulkoasiain hoito yleensäkin

1) Valtiosihteerien tehtävät v:n 1720 kansliajärj. § 14, v:n 1773 kansliajärj. § 15.

2) Blom, m. t. ss. 6—7, 22. Hartmansdorff, m. t. II ss. 41—2.

3) Vrt. ylemp. s. 29.

4) Odhnér, Sveriges polit. hist. I ss. 345, 348, II s. 501. Vrt. ylemp. s. 29, muist. 3.

5) V:n 1720 hallitusmuoto § 28, ja kansliajärj. § 14. V:n 1772 hallitusmuoto § 21; v:n 1773 kansliajärj. § 15.

keskittyi, mikä vähensi kollegion merkitystä ulkoasiain käsitte-
lyyn nähden, kun taas kansliapresidentin vaikutusvalta siinä
suhteessa kasvoi. Kuningas, joka persoonallisesti oli eniten
näiden asiain hoitoon kiintynyt, saattoi niissä käyttää parem-
min häntä kuin kollegiota apunaan. ¹⁾ Paitsi ulkoasioiden hoitoa,
mikäli se ei ollut presidenttikonttorin toimena, oli kollegioille jä-
tetty valtioekspeditsioiden valvonta, mutta todellisuudessa se oli
vain nimellistä. ²⁾ Muut kollegion tehtävät taas, postilaitoksen ja
opetuslaitoksen hoito, kirjapainojen ja kirjakauppojen valvonta ³⁾,
huolenpito tilastolaitoksesta ⁴⁾, ehdollepanojen laatiminen kolle-
gion alaisiin virkoihin tai niiden täyttäminen, sekä kansliaoi-
keutena toimiminen, eivät olleet siksi tärkeitä, että ne olisivat erityi-
semmin kohottaneet kollegion merkitystä ⁵⁾. Eipä niiden kat-
sottu antavan kollegiolle edes riittävästi työtä, jonka vuoksi v.
1778 sen virkamiehistöä vähennettiin. ⁶⁾ Ekspeditsioidit, joita
vapaudenajalla oli neljä — revisioniasiaint, ulkoasiain, sota-asiain ja

¹⁾ Presidenttikonttorista v:n 1773 kansliajärj. § 25. Presidentti-
konttori sai v. 1791 nimen Kunink. Majesteetin kabinetti ulkoasiain kirje-
vaihtoa varten. Ulkoasiain hoidosta vrt. Hartmansdorff, m. t. II ss. 42
—3. Blom, m. t. s. 8 muist, ja ss. 19—20. Vestling, m. t. ss. 46—7.
Odhner, Sveriges polit hist. I ss. 187, 326. Hildebrand, Sv. statsförfattn.
hist. s. 519.

²⁾ V:n 1773 kansliajärj. 2 § 6:o, Blom m. t. s. 9, muist.

³⁾ Sensuurin hoito (vrt. ylemp. s. 45 muist. 1) oli v. 1713 kansliajärj.
jätetty erityiselle kansliakollegion alaiselle virkamiehelle, sensorille, jonka
virka pysytettiin aina v. 1766, jolloin se lakkautettiin. Senjälkeen kolle-
gio valvoi konsistorioiden avulla paino-oloja, kunnes v. 1774 jälkeen val-
vontavelvollisuus annettiin ensin oikeuskanslerille ja myöhemmin hovi-
kanslerille, jolle se v. 1801 lopullisesti jäi. Hartmansdorff, m. t. II ss. 53—4.

⁴⁾ Vapaudenajalla annettujen asetusten mukaan oli papiston lähe-
tettävä tilastotietoja, joista laadittiin tilastotauluja kansliakollegiossa ja
v:sta 1756 erityisessä kollegion alaisessa komissionissa. Hartmansdorff,
m. t. II s. 269. Aug. Hjelt, Det svenska tabellverkets uppkomst, orga-
nis. och tidigare verksamhet ss. 5—7, 9—10, 39—40, 45—55 y. m. V. 1802
komissionin toiminta uudestaan järjestettiin. Komiss. kertomus toimin-
nastaan huhtik. 19 p. 1811. Kts. Committerades till regl. af rikets sty-
relsevärk 1819—22 handl. 2 Litt. A, nis 1—8. Ruotsin valtakunnanar-
kistossa.

⁵⁾ Kollegion tehtävät v. 1773 kansliajärj. § 2. V. 1772 hallitus-
muoto (§ 21), joka luetteli kollegiolle kuuluneet asiat entisten hallitus-
muotojen tavoin, antaa kollegion asemasta ja tehtävistä vaillinaisen kuvan.

⁶⁾ Kunink. kirj. helmik. 25 p. 1778 kansliakollegiolle. Registrat. vid
handels- och finance expedit.

siviiliasiaain ekspeditsionit — lisääntyivät v:n 1773 kansliajärjestyksessä yhdellä, nimittäin kauppaja finanssiekspeditsionilla, joka kuitenkin jälleen v. 1792 lakkautettiin.¹⁾ Samana vuonna lakkautettiin myös v. 1789 muodostunut kirkollisasiaain ekspeditsioni.²⁾

Kansliakollegion organisatsioni ei kuitenkaan pysynyt sellaisena, kuin edellä on kuvattu, siihen hetkeen saakka, jolloin Suomen ero Ruotsista tapahtui. Kollegio lakkautettiin alkupuolella v. 1801, kun sillä ei katsottu olevan tarpeeksi tehtäviä, sen entiset toimet siirrettiin muille virastoille, ja vain kansliapresidentin³⁾ ja hovikanslerin virat sekä valtioekspeditsionit ja kabinetti ulkoasiain kirjevaihtoa varten säilytettiin⁴⁾, ja muodostivat ne kuninkaan kanslian.⁵⁾ Kansliapresidentille, jolla edelleen oli ulkoasiain hoitoa koskevia toimia, annettiin muutamia vähäisiä kollegion ennen suorittamia tehtäviä⁶⁾, ja hovikanslerille taas kollegiolle kuulunut ekspeditsionien valvonta sekä myös kirjapainojen ja kirjakauppojen silmälläpito.⁷⁾ Kanslia-

¹⁾ V:n 1720 kansliajärj. §§ 3, 4, 5, 6. V:n 1773 kansliajärj. §§ 3, 4, 5, 6, 7. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 532.

²⁾ Kirkollisten nimitysasiaain valmistelua varten oli jo v. 1786 asetettu valmistelukunta. Odhner, Sveriges polit. hist. II s. 48 ja ss. Kun v. 1789 nimitettiin erityinen kirkollisasiaain esittelijä (kts. ylemp. s. 33, muist. 3), syntyi hänen johtoonsa kirkollisasiaain ekspeditsioni, jos-a ei ollut kuitenkaan erikoista virkamiehistöä, vaan sai se virkamiehensä muista ekspeditsioneista. V. 1792 sai esittelijä toimestaan eron ja lopulla v. 1792 ekspeditsioni lakkautettiin. Berednings protok. uti inrikes civile ärend. ^{20/5} 1789. Hildebrand, Wallqvist och Ecklesiastik-expeditionens upphörande. Hist. Tidskrift 1885 s. 245 ja ss.

³⁾ Vrt. ylemp. s. 46, muist. 3.

⁴⁾ Syyksi lakkautukseen mainittiin, että v:n 1772 jälkeen kollegion tehtävät olivat melkoisesti vähentyneet, ja että nyt, kun yhtenäisyyden saavuttamiseksi kasvatusasiat aijottiin jättää kanslereille, joilla jo ennestään oli sellaisia toimia, ei kollegiolla olisi enään tarpeeksi tehtäviä. Asian käsittely konseljissa helmik. 17 p. 1801: Conseil protok. uti inrikes civile ärend. Kunink. kirje kollegiolle lakkautuksesta. sam. päiv. Inrikes civile expedit. registrat.

⁵⁾ Ordning för K. M:ts och rikets kansli ^{17/2} 1801. Styffe, m. t. s. 438 ja ss.

⁶⁾ M. m. maaherrain raporttien ja saattuekomissariaatin vuositilien vastaanotto, käsikassavarojen käyttämisen ehdottaminen y. m. V:n 1801 kansliajärj. § 2.

⁷⁾ V:n 1801 kansliajärj. § 3. Muista viranomaisista, joille kansliakollegion tehtäviä siirrettiin, mainittakoon presidenttivistaston sihteeri,

oikeus sai erityisen kokoonpanon.¹⁾ Valtioekspeditsionit olivat ulkoasiain, sota-asiain, siviiliasiain ja kauppasiain ekspeditsionit, joista kuitenkin viimeainittua ei koskaan todellisuudessa asetettu.²⁾

Asema, minkä kanslia edelläkuvatun kehityksen kautta oli saanut, on aivan erikoista Ruotsin keskushallintojärjestelmälle, jolle tässä suhteessa on vaikea löytää vertauskohtia muiden maiden oloista.³⁾

Kun kansliakollegio v. 1801 lakkautettiin, pääsivät sen yhteyteen muodostuneet virastot aivan itsenäisiksi. Näitä virastoja oli ensinnäkin *alempi oikeusrevisioni*. Neuvostossa ratkaistavien revisioniasiain valmistelu oli 1600 luvulta alkaen ollut, kuten on osotettu⁴⁾, kansliakollegiolla, johon oli asetettu sitä varten erityisiä sihteereitä sekä v:sta 1663 valiokunta, joka v. 1669 muodostui pysyväiseksi laitokseksi revisionikanslian ni-

jonka tuli huolehtia kurssi-ilmotusten panemisesta ulkomaiden sanomalehtiin (kansliajärj. § 16); kanslerihallitus, kamarikollegio, valtiokonttori, kauppakollegio, joista alemm. tulee puhe. Kuulutus kollegion lakkauttamisesta 17/2 1801. Kongl. förordningar.

¹⁾ Puheenjohtajana drotsi ja jäsenenä hovikansleri, valtiosihteerit, ylipostimestari sekä kaikki revisionisihteerit. Alemman oikeusrevisionin johtosääntö v. 1801 (kts. siitä alemm.) § 13.

²⁾ V:n 1801 kansliajärj. §§ 11, 12, 13, 14. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 533.

³⁾ Niin Englannissa kuin Ranskassa muodostui kanslereista oikeusministerejä ja ulkoasiat taas joutuivat ulkoasiain valtiosihteeille, jotka niinkään saivat ministeriaseman (vrt. ylemp. s. 30 muist. 1). Eri hallintoalain asiat esitettiin ja ekspedieerattiin vastaavista departementeista. Kanslian kehityksestä Englannissa, kts. Gneist, Engl. Verfassungsgesch. ss. 220—1, 234—5, 323—39, 503—4, 591, 634. Sam., Geschichte der Aemter I ss. 514—5 y. m. Traill, Central Government ss. 73, 77—9. Ranskassa: Darest de la Chavanne, m. t. I s. 70. Block, Dictionnaire de l'administration française. Art. Chancelier de France. Ainoastaan Itävallassa oli kanslian kehitys aikaisemmin samantapainen kuin Ruotsissa siihen nähden, että kansliaan keskittyi neuvostossa esitettävien asiain valmistelu ja esittely, mutta jo 1700 luvulla alkoi kehitys saada toisen suunnan. Vrt. Hintze, m. e. ss. 87—9. — Kun Ruotsissa v. 1809 asetettiin kansliahallitus, sai sen johtaja ulkoministerin aseman (vrt. ylemp. s. 32 muist. 3). Valtiosihteerit taas, joiden virat, kuten mainittu, säilyivät aina v:teen 1840, olivat esittelijöinä oikeutetut lausumaan ajatuksensa pöytäkirjaan ja kieltäytymään vahvistamasta lainvastaisiksi katsomiaan päätöksiä. Blom, m. t. ss. 23—4.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 17.

mellä¹⁾. V:n 1713 kansliajärjestys teki siitä revisioniekspeditsiionin, jota, sen toimiessa valmistelukuntana, vapaudenajan alusta ruvettiin kutsumaan alemmaksi oikeusrevisioniksi, ja jonka esimieheksi tuli silloin oikeuskansleri ja jäseniksi revisionisihteerit²⁾. Alempi oikeusrevisioni, joka noudatti kollegiaalista työtappaa ja jonka merkitys vapaudenajalla kasvoi melkoisesti³⁾, säilytti mainitun organisatsiooninsa, toimien neuvostossa ja sittemmin korkeimmassa tuomioistuimessa ratkaistavien asiain valmistelukuntana sekä erinäisten asiain ratkaisijanakin, vuoteen 1801⁴⁾. Oikeuskansleri, jonka toiminta monilla johtosäännöillä ja säädöksillä järjestettiin, ja jonka pääasiallisin tehtävä oli valvoa lakien noudattamista ja virastojen toimintaa, asettaa ja erottaa viskaalit ja pitää silmällä heidän työtään, esiintyä syyttäjänä erityisissä tapauksissa sekä tarkastaa virastojen työluettelot ja vankilistat, vapautettiin v. 1766 alemman oikeusrevisionin puheenjohtajan toimesta, mutta ennen pitkää se tehtävä taas hänelle annettiin⁵⁾. V. 1801 jälleen, kun alempi oikeus-

¹⁾ Kansliajärjestykset v. 1626, 6 § 4:o; 1651, 7 § 4:o; 1661, 7 § 4:o. Blomberg, m. t. ss. 29—30. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 291. Hartmansdorff, m. t. II s. 8.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 45, 47. Blomberg, m. t. s. 38.

³⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 481.

⁴⁾ V:n 1773 kansliajärj. § 14.

⁵⁾ Oikeuskanslerin edeltäjä oli v:n 1713 kansliajärj. mainittu korkein toimitusmies (vrt. ylimp. s. 45, muist. 2). Paitsi vuosien 1719 ja 1720 kansliajärjestyksissä (jälk. § 12) annettiin oikeuskanslerin tehtävistä säädöksiä johtosäännöllä $\frac{2}{3}$ 1719 (Modée, m. t. I s. 109 ja ss.) ja $\frac{2}{3}$ 1720 (sam. s. 188 ja ss.) V. 1720 hallitusmuoto (§ 23) määräsi hänen antamaan valtiopäiville kertomuksen siitä, miten lakeja ja asetuksia oli maassa noudatettu. Uusi johtosääntö annettiin $\frac{1}{3}$ 1739. Modée, m. t. II s. 1579 ja ss. V. 1766 säädtyt päättivät itse asettaa joka valtiopäivillä oikeuskanslerin, jonka jälkeen oikeuskansleri ei enään ollut alemman oikeusrevisionin puheenjohtaja, mutta tehtiin taas sellaiseksi johtosäännöllä $\frac{2}{3}$ 1770. Modée, m. t. IX s. 262 ja ss. V. 1772 hallitusmuoto (§ 15) määräsi oikeuskanslerin jättämään ennen säädylle annetun virkakertomuksen siitä alkaen kuninkaalle, joka luonnollisestikin tämän jälkeen kanslerin nimitti. V. 1773 kansliajärj. sisälsi myös säädöksiä oikeuskanslerin tehtävistä (§ 13) ja $\frac{16}{10}$ 1779 annettiin hänelle jälleen uusi johtosääntö. Modée, m. t. XI s. 915 ja ss. Kuninkaalle, jolle yksin oikeuskansleri oli vastuunalainen, oli hänen annettava selontekoja ja luetteloja töistään. Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 451, 468. Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 319—20; II ss. 15, 143.

revisioni tehtiin itsenäiseksi virastoksi, määrättiin helmik. 17 p. m. v. annetussa johtosäännössä¹⁾ sen puheenjohtajaksi drotsi, mutta kun drotsin ja oikeuskanslerin virat olivat vähäistä väli-aikaa lukuunottamatta v:sta 1787 alkaen yhdistettyinä²⁾, tuli oikeuskanslerin viran hoitaja todellisuudessa olemaan edelleenkin viraston esimiehenä. Jäseninä olivat revisionisihtheerit, joita oli viisi ja joiden tehtävänä myös oli esitellä valmistetut asiat korkeimmassa tuomioistuimessa tai konseljeissa ja kabinetissa. Mutta erityisissä asioissa, etenkin sellaisissa missä päätös tuli olemaan hylkäävä laillisten muotojen syrjäyttämisen vuoksi, sai virasto tehdä itse ratkaisun³⁾. Sama järjestelmä, että erityinen alempi virasto valmisti korkeimman instanssin ratkaistavaksi menevät asiat, mikä järjestelmä oli syntynyt neuvoston toimiessa ylimpänä oikeusistuimena⁴⁾, jatkui siis vielä korkeimman tuomioistuimenkin toiminnan aikana.

Toinen kansliakollegion lakkautuksessa itsenäiseksi päässyt, joskin edelleen kansliakollegioon luettu virasto oli *postitirehtöörin kanslia*. Postilaitoksella, joka kansliakollegion järjestämisestä saakka oli tämän kollegion valvonnan alla, oli 1630 luvulta alkaen erityinen johtaja, ylipostimestari, joka useimmiten oli samalla Tukholman postimestari sekä moniaasti piti postilaitosta vuokralla, s. o. hoiti sitä yksityisliikkeenä saaden tulot palkkioksi. Ylipostimestarilla oli postilaitoksen ja sen virkamiesten johto ja valvonta huolenaan. V. 1661 kansliajärjestyksen mukaan (§ 10) tuli ylipostinhoitajan olla kansliakollegiossa saapu-

¹⁾ Kongl. Mjts bref rör. justit. revisionen v. 1801—1806, nide I. Ruotsin valtakunnanarkistossa. Ennen kansliakollegion lakkauttamista oli erityinen komitea laatinut ehdotuksen johtosäännöksi, joka vahvistettiin samana päivänä kuin uusi kansliajärjestys annettiin. Viime-mainitussa ei siis enään alempaa oikeusrevisionia luettu kansliaan kuuluvaksi, vaan mainittiin, että siitä oli jo tehty erityinen virasto. Uudella alemman oikeusrevisionin johtosäännöllä tahdottiin ennen kaikkea saada suurempaa nopeutta asiain käsittelyyn. Kunink. kirj. 17/2 1801 valtakunnandrotsille. Inrikes civile expedit. registrat.

²⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 521, 532, 600, 608. Alemman oikeusrevisionin johtajaksi asetettiin oikeuskansleri jälleen v. 1809 nimellisestikin.

³⁾ Johtosäännön § 5. Drotsilla oikeuskanslerina oli aikaisemmat oikeuskanslerille määrätyt tehtävät (§ 2). Virasto oli jaettu kuten ennenkin oikeuskansleri- ja revisioniekspeditsioniin (§ 3).

⁴⁾ Tämän järjestelmän omituisuudesta vrt. Blomberg, m. t. ss. 56—7.

villa postiasioita käsiteltäessä¹). Postilaitoksen lähempi hoito oli sitten osittain Tukholman postikonttorilla, jonka johtaja v. 1673 annetussa johtosäännössä sai postitirehtöörin arvon²), osittain maapostimestarilla, jolle samana vuonna annetussa johtosäännössä jätettiin valtakunnan postilaitoksen hoitoon kuuluvia toimia³), samalla kuin ylimpänä käskijänä oli muuan ylimys, jolle postitulot olivat lahjotetut. Seuraavina aikoina tuli kuitenkin kansliakollegio olemaan postilaitoksen ylimpänä valvojana, ja postihallintovirkamiehet alkoivat muuttua kokonaan valtion virkamiehiksi saamatta enään pitää postia vuokralla tai nauttia sen tuloja lahjotuksina⁴). V. 1697 jätettiin postilaitoksen lähempi hoito eräälle kansliakollegion sihteerille, kun kollegion ei katsottu ennättävän käsitellä postiasioita kollegiaalisesti, jolla sihteerillä oli postilaitoksen tirehtöörin nimi⁵). Tästä alkaen postitirehtöörin toimi oli erotettu Tukholman postikonttorin hoitajan virasta, ja v. 1704 erotettiin se myös kanslian sihteerin

¹) Ylipostimestarin asettamiskirja^{20/2}, 1636. Lagerberg, Postverkets minneskrift ss. 5—6. Holm, Sveriges allmänna postväsen I (1620—1642) ss. 74, 93, 119, 179 ja ss. II (1643—1662) s. 2-3 ja ss., 80, 118, 125—6 y. m. Vrt. Odhner, Sveriges inre hist. s. 255. Bergfalk, Svenska postinrättnings uppkomst och utbildning ss. 16—18. Ennen pitkää joutui postilaitoksen johto kuitenkin toiselle kannalle, ja v. 1642 asetettiin valtakunnan postimestari, jolle $\frac{2}{1}$, 1643 annettiin johtosääntö. Styffe, m. t. s. 456. Ylipostimestarina oli 1650 luvulla valtakunnanneuvos. V. 1660 additamentissa (§ 8) kuitenkin huomautettiin, että ylipostimestarin virka ei ollut valtakunnanvirka, johon olisi pitänyt ehdottomasti asettaa joku valtakunnanneuvos, vaan ainoastaan kansliakollegiosta riippuva toimi. V. 1661 kanslijärjestys jälleen sisälsi määräyksiä kansliakollegion velvollisuuksista ylipostitirehtöörin ja hänen alaistensa valvontaan nähden (1 §, 2 § 17:o, 3 § 5:o, 10 §). Ennen pitkää laitos kuitenkin annettiin vuokralle, kunnes se taas jätettiin kansliakollegion johtoon. Johtosääntö^{13/10}, 1669. Styffe m. t. s. 460. Vrt. Bergfalk, m. t. ss. 27-8. Lagerberg, m. t. ss. 10—11. Hartmansdorff, m. t. II s. 264.

²) V:n 1673 johtosääntö: Styffe, m. t. s. 475 ja ss. Kamreerin johtosääntö sam. vuodelta, sam. s. 471 ja ss. Vrt. Holm, m. t. III (1663—1676), s. 81—82 ja ss.

³) Maapostimestarin johtos. kts. Styffe, m. t. s. 467 ja ss.

⁴) Muutamat virkakunnat sekaantuivat itsevaltiuden ajalla postihallintoon, jonka vuoksi kunink. kirj. $\frac{4}{7}$, 1683 ja $\frac{17}{3}$, 1685 terotettiin, että kansliakollegio yksin oli oleva postilaitoksen johtajana. Lagerberg, m. t. s. 13. Bergfalk, m. t. s. 29.

⁵) Lagerberg, m. t. s. 21.

toimesta, jolloin postilaitoksen johtajalle annettiin ylitirehtöörin arvonimi. Ylitirehtöörin ja postilaitoksen kamreerin johtosäännöllä¹⁾ määrättiin näiden viranomaisten asema ja tehtävät. Edelleen oli kansliakollegio postilaitoksen korkeimpana valvojana. Uusia asetuksia tai selityksiä entisiin ei ylitirehtööri saanut antaa eikä myös laatia menoarvioita, vaan tuli hänen tehdä sellaisista seikoista esityksiä kollegiolle tai sen kautta kuninkaalle, jolle myös erinäisten postivirkain täyttämisen oli pidätetty²⁾, mutta muuten oli hän velvollinen kamreerin avustamana hoitamaan ja valvomaan postilaitosta ja sen virkamiehiä³⁾, sekä pitämään Tukholmassa postilaitosta koskevissa jutuissa postioikeutta, josta sitten voitiin valittaa kansliakollegioon⁴⁾, ja vielä oli hänellä oikeus asettaa virkamiehet, joiden nimittäminen ei kansliakollegiolle tai kuninkaalle kuulunut. Myöhemmin, v. 1747 yhdistettiin ylitirehtöörin virka vanhimman kanslianeuvoksen toimeen, kunnes se taas vuonna 1791 siitä erotettiin, jolloin virkaan nimitettiin muuan valtiosihteerin virka. Asemaltaan ja tehtäviltään pysyi virasto sellaisena, miksi se oli v:n 1704 johtosäännöllä järjestetty, aina vuoteen 1801⁵⁾. Tällöin, kun kansliakollegio lakkautet-

¹⁾ Ylitirehtöörin johtosääntö¹⁹⁾, 1704. Styffe, m. t. s. 479 ja ss. Kamreerin sam. s. 487 ja ss.

²⁾ Ylitireht. johtos. §§ 1, 4, 7, 9. Kansliakollegiolla oli oikeus antaa maksumääräyksiä, käyttää osa postilaitoksen varoja, antaa ohjeita kamreerille y. m., mutta varojen tilien tarkastus kuului kamarikollegiolle. Ylitireht. johtos. §§ 10, 12, 15. Kamreerin johtos. § 2 y. m.

³⁾ Ylitireht. johtos. §§ 5—12 y. m. Kamreerin tehtävänä oli pääasiallisesti kirjanpito ja huolehtiminen varain kannosta ja tilityksestä. Kamreerin johtos. §§ 2—9 y. m. Ylitirehtöörinvirastolla ja Tukholman postikonttorilla — vaikka ne olivat erityisiä virastoja (vrt. 1704 johtos. johdanto) — oli siinä määrin yhteyttä, että edellinen saattoi käyttää jälkimmäisen alempaa virkamiehistöä apunaan.

⁴⁾ Postioikeuteen kuuluivat paitsi ylitirehtööriä kamreeri sekä Tukholman konttorin hoitaja ja kirjanpitäjä, ja tuomittiin siinä postivirkamiesten virkavirheitä ja laiminlyöntejä. Ylitireht. johtos. § 8; kamreerin, § 4. — Postioikeudet muilla paikkakunnilla olivat toisin kokoonpantuja.

⁵⁾ Ylitirehtöörin ja sihteerin viroista kts. Lagerberg, m. t. ss. 28—30, 32—3. Kansliakollegion ja ylitirehtöörin velvollisuuksista kts. hallitusmuotoa v. 1719 § 23; v. 1720 § 23; v. 1772 § 21. Kansliajärjestykset v. 1719, 2 § 11:o, 19 §; v. 1720 § 22; v. 1773, 2 § 3:o, 22 §. Näidenkin säädösten mukaan tuli ylitirehtöörin, kuten ennen, ottaa osaa kollegion istuntoihin postiasioita käsiteltäessä.

tiin, asetettiin postilaitos yksistään ylitirehtöörin alaiseksi. Ylitirehtöörin, joka sai myös oikeuden ottaa osaa yleisten asiain valmistelukunnan istuntoihin postiasioita käsiteltäessä, ja jona oli tavallisesti joku valtiosihteeri, oli tämän jälkeen tehtävä esityksensä suoraan kuninkaalle. Ne virat taas, joihin kansliakollegio oli virkamiehet nimittänyt, täytti kansliapresidentti ylitirehtöörin ehdollepanon nojalla ¹⁾. Tällä kannalla pysyi postihallitus siihen saakka kuin Suomi erotettiin Ruotsista ²⁾.

Paitsi että mainitut virastot tulivat itsenäisiksi perustettiin kansliakollegion lakkautuksessa uusi virasto, *kanslerihallitus* (kanslersgillet). Kanslerihallituksen muodostivat kanslerit ³⁾, joilla jo aikaisemmin oli ollut opetustoimen hallintoon kuuluvia tehtäviä, ja joille nyt tahdottiin jättää yhtenäisyyden aikaansaamiseksi mainitussa hallinnossa kansliakollegiolle ennen kuulunut kasvatuslaitoksen ylivalvonta ja hallitus ⁴⁾. Lokak. 27 p. 1801 annetun johtosäännön ⁵⁾ mukaan tuli kanslerihallituksen huo-

¹⁾ V:n 1801 kansliajärj. § 18.

²⁾ V. 1809 asetettiin Ruotsin postitirehtööri samaan asemaan kansliahallitukseen nähden kuin ennen v. 1801 kansliakollegioon. Lagerberg, m. t. s. 53. Vertauksen vuoksi mainittakoon, että Englannissa ylipostimestari (vrt. s. 30 muist. 1) tuli kabinetin jäseneksi ja ministerin asemaan. Gneist, Geschichte der Aemter I ss. 360—1. Ranskassa postihallinto 1600 luvulla oli yli-intendentin johdossa, myöhemmin taas eri tavoin järjestetty, m. m. 1700 luvun lopulla ja 1800 luvun alussa erityisen direktioonin hoidossa. Block, m. t. Art. Poste. Preussissa ylipostimestari 1700 luvulla oli ylidirektoriumin jäsen ja ministerin asemassa. Isaacsohn, m. t. III ss. 150—1.

³⁾ Kunink. kirj. ^{17/2} 1801 kutsuttiin jäseniksi kolme kansleria (Inrikes civile expedit. registrat.), mutta myöhemmin oli kansleriä ohella lisäksi viisi muuta jäsentä. Kts. Leinberg, Handlingar rörande finska skolväsendets historia II. Alkulause. Virkamiehistönä oli sihteeri y. m. Kanslerihallituksen asettamisesta kts. kansliakollegion lakkautusta koskeva kuulutus ^{17/2} 1801. Kongl. förordningar.

⁴⁾ Vrt. ylemp. s. 49, muist. 4. Kansliakollegion toimintapiiriin luettiin akatemiät ja koulut kuuluviksi kaikissa kansliajärjestyksissä 1600 luvulta alkaen. Vrt. ylemp. s. 8. V:n 1661 kansliajärj. 2 § 14:o; v:n 1720 2 § 13:o, 6 §, 7 § 9:o, 10 §; v. 1773 2 § 7:o. Akatemiain lähempi hallinto joutui kuitenkin kanslereille (Hartmansdorff, m. t. II s. 132) ja koulujen valvonta piispoille sekä konsistorioille. Vrt. v. 1686 kirkkojärj. sekä v. 1693 ja 1724 koulujärjestyksiä. Hernelund, Bidrag till den svenska skollagstiftningens historia ss 21—55. Bilaga I, IV y. m. Hartmansdorff, m. t. II s. 137.

⁵⁾ Kongl. förordningar.

lehtia akatemia- ja kouluasioista tekemällä ehdotuksia uusiksi asetuksiksi ja parannuksiksi, antamalla lausuntoja kouluasioista sekä valvomalla opetustoimen kulkua ja koulujen virkamiehistöä. Sekä tehtäviinsä nähden että muutenkin oli kanslerihallitus tunnustettu muiden keskusvirastojen arvoiseksi. Niin oli opetusasioita varten muodostunut vähää ennen Suomen eroa erityinen virasto, jota jo 1600 luvun järjestämisissä oli suunniteltu, mutta joka silloin oli jäänyt syntymättä ¹⁾).

Niin alempi oikeusrevisioni ja postitirehtöörinvirasto kuin kanslerihallituskin tulivat olemaan kansliakollegion lakkautuksesta saakka itsenäisinä virastoina välittömässä suhteessa hallitukseen. Mutta jo paljoa aikaisemmin oli muodostunut virkakuntia, joille alkuisin kansliakollegiolle kuuluneita tehtäviä oli siirtynyt, ja jotka olivat päässeet itsenäisten virastojen asemaan. Sairashoitolaitokset, joiden valvonta vielä v:n 1661 kansliajärjestyksessä oli luettu kansliakollegiolle kuuluvaksi, mutta ei enään seuraavissa kansliajärjestyksissä, joutuivat *lääkintökollegion* ja *serafimihallituksen* hoidettaviksi, joista virkakunnista tuli lääkärintöhallinnon johtajia. Lääkintökollegio (*collegium medicum*) oli alkuaan lääkäriseura, joka v. 1663 sai vahvistuksen ja erityiset privilegit. ²⁾ Niiden mukaan annettiin seuralle oikeus valvoa lääkärintöalalla toimivia henkilöitä ja muutenkin esiintyä lääkäntöasiain hoitajana. Mutta virasto se ei vielä ollut, vaan muuttui sellaiseksi vasta vähitellen tapahtuneen kehityksen kautta. ³⁾ Kuninkaan päätöksellä kesäk. 15 p. 1719 annettiin kollegion jäsenille assessorin arvo, mistä alkaen heitä ruvettiin katsomaan virkamiehiksi, jotka saivat vain kuninkaan nimityksen eikä ammatin perustuksella astua toimeensa kollegiossa, ja 1730 luvulla jäsenten luku määrättiin pysyväiseksi, mitkä kaikki seikat olivat asteita kollegion virastoksi kehittymisessä. ⁴⁾

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 15.

²⁾ Kunink. päät. ^{16/}, 1663. O. E. A. Hjelt, Svenska och finska medicinalverkets historia I s. 8 ja ss. Hartmansdorff, m. t. II ss. 143—4.

³⁾ O. Hjelt, m. t. I ss. 183, 199. Kollegiota alettiin v:sta 1685 kutua „kuninkaalliseksi“, jota arvonimeä käytettiin myös ^{30/}, 1688 annetuissa lääkärintöalaksi järjestämiselle sangen tärkeissä asetuksissa, ja tähän seikkaan kollegio nojautui pyrkiessään myöhemmin muiden virastojen arvoiseksi. O. Hjelt, m. t. I ss. 19—20, 72—3.

⁴⁾ Varsinaisen kollegion olivat muodostaneet Tukholmassa olevat lääkärit, mutta kollegion jäseniksi katsottiin muitakin tutkinnon suoritta-

Mainitulla kuninkaan päätöksellä oli kollegio myös velvotettu toimimaan kollegiaalisesti. Kollegio koki kaikin tavoin hankkia itselleen viraston arvon, vieläpä se pyrki valtakunnankollegioiden vertaiseksi. Viimemainitussa suhteessa se ei koskaan päässyt tarkotustensa perille¹⁾, jotavastoin kollegion virastoluonne alkoi esiintyä yhä selvempänä. V. 1763, jolloin kollegio sai uuden johtosäännön, oikeutettiin sen kaikki jäsenet ja virkamiehistö nauttimaan palkkaa, jota siihen saakka vain harvat niistä olivat kantaneet. Kollegion tehtävät lääkintölaitoksen hoitoon ja valvontaan nähden määrättiin entistä selvemmin mainitulla v:n 1763 ja sittemmin myös v:n 1774 johtosäännöllä.²⁾ Myöhemmin, kuninkaan kirjeellä huhtik. 12 p. 1796, jossa kollegio selvin sanoin tunnustettiin virastoksi³⁾, annettiin kollegiolle myös kirurgisten asiain hoito, mikä ennen oli kuulunut kirurgiselle seuralle.⁴⁾ Siten oli, kun lokak. 28 p. 1797 julkaistiin johtosääntö, joka oli voimassa vielä Suomen erotessa Ruotsista,

neita lääkärejä, jotka saivat ottaa osaa istuntoihin milloin olivat kaupungissa. Senkin jälkeen, kun kollegion jäsenet olivat muuttuneet virkamiehiksi, jotka kuningas nimitti, ja kollegion jäsenluku kunink. kirj. 13/7, 1736 määrätty pysyväiseksi (kuudeksi, puheenjohtajan lukuunottamatta), säilyi edelleen katsantotapa, että kaikilla lääkäreillä oli oikeus olla istunnoissa läsnä, vaikka kuitenkin vain varsinaiset jäsenet asioita käsittelivät. O. Hjelt, m. t. I ss. 49—57. Kollegio sai virkahuoneuston valtion rakennuksessa, sen alemmat virkamiehet oikeutettiin käyttämään samanlaisia arvonimiä kuin muiden virastojen virkamiehet, mitkä seikat osaltaan ovat todistuksina kollegion virastoksi muuttumisesta. O. Hjelt, m. t. I ss. 71, 91—7.

¹⁾ O. Hjelt, m. t. I ss 73—6.

²⁾ Johtosääntö 21/6, 1763. Kunink. kirj. 22/6, 1763 palkoista, kts. O. Hjelt, m. t. I ss. 99—101, 155—163. Lääkintölaitoksen järjestämiseen ryhtyminen v. 1773 ja 1774 johtui filantrooppisten aatteiden vaikutuksesta. Vrt. Odbner, Sveriges polit. hist. I s. 213. Johtos. 29/7, 1774. Modée, m. t. X s. 374 ja ss. V. 1795 tehtiin esimiehen toimi luottamusviraksi. O. Hjelt, m. t. I s. 80.

³⁾ „Ett med embetsmyndighet öfver medici stadgådt verk“. O. Hjelt, m. t. I s. 33.

⁴⁾ Kirurgiseura, jolle v:n 1686 ohjesääntö antoi lujan rakenteen, pyrki sekin kehittymään virastoksi, kohoten aika-ajottain melkeinpä lääkintökollegion tasalle. Sen ja lääkintökollegion välillä syntyi toisinaan kiivaita riitoja. Häiriöt, mitkä olivat seurauksena kaksinaisesta johdosta, johtivat lopulta siihen, että kirurgiseura lakkautettiin ja toimet annettiin lääkintökollegiolle. Kirurgiseurasta kts. O. Hjelt, m. t. I s. 215 ja ss.

lääkintökollegiosta tullut lääkintölaitoksen hallitusta ja valvontaa hoitava virasto.¹⁾ Kollegioon kuului esimiehen ja varaesimiehen ohella kahdeksan vakinaista asesoria, joista puolet oli lääkäreitä, puolet kirurgeja, ja entistä suurempi alempi virkamiehistö.²⁾ Lääkintölaitosta hoitavana virastona tuli kollegion pitää huolta siihen kuuluvista asioista ja ja valvoa kaikkia lääkintöalalla työskenteleviä henkilöitä, lääkärejä, kirurgeja, apteekkareja y. m., vaatiens tietoja lääkintölaitosta koskevista seikoista, tehden ehdotuksia parannuksiksi, huolehtien kulkutautien ehkäisemisestä, laatien ehdollepanoja piirilääkärien virkoihin, antaen virkavapauksia pitemmiksi ajoiksi³⁾ ja rangaisten alaisiaan sakoilla tai saattaen heidät vastaamaan virkavirheistä tuomioistuimessa.⁴⁾ — Kaikki se, mikä nykyisessä mielessä lääkintölaitokseen kuuluu, ei kuitenkaan ollut lääkintökollegion hoidossa.⁵⁾ Niinkuin viitattiin oli myös serafimihallituksella (serafimsordensgillet) lääkintölaitoksen johtoon kuuluvia tehtäviä. V. 1748 perustettu, alkuaan hengellinen serafimiritaristo oli velvollinen valvomaan köyhäinhuoneita ja hospitaaleja, jotka armeliaisuuslaitoksina olivat olleet kirkon ja maaherrain lähemmän johdon alla.⁶⁾ Vuosien kuluessa serafimihallitus, jonka toiminta hospitaalien ja lastenhuoneiden hoitoon nähden v. 1773

¹⁾ Johtos. kts. Kongl. förordningar.

²⁾ Sihteerin ohella oli kollegiossa kamreeri, jolle annettiin $17/12$ 1798 erityinen johtosääntö (O. Hjelt, m. t. I s. 70), notaari, kanslisti y. m.

³⁾ Aikaisemmin oli maaherroilla ollut oikeus tehdä ehdollepanot piirilääkärien virkoihin (vrt. piirilääkärien johtos. $18/11$ 1766. Modée, m. t. VIII s. 7360), mutta v. 1774 johtosääntö jätti sen tehtävän kollegiolle. Vrt. O. Hjelt, m. t. I s. 31. Vielä v. 1797 johtos. mukaan oli maaherroilla valta antaa piirilääkäreille virkavapauksia lyhemmäksi aikaa ja muutenkin oli heillä edelleen, kuten aikaisemminkin, oikeuksia eräissä suhteissa lääkintöhallintoon nähden.

⁴⁾ Preussissa oli myös 1700 luvulla muodostunut lääkäreistä kokoonpantu kollegio lääkintöhallinnon hoitajaksi, joka kollegio kuitenkin oli jonkunlaisessa yhteydessä ylidirektoriumin kanssa ja ministerihallituksen asettamisen jälkeen muuttui pelkäksi neuvonantokollegioksi. L. Stein, Die Verwaltungslehre III ss. 27, 29. Schmoller, Über Behördenorganisation Amtwesens und Beamtentums in Deutschland und Preusse: VI, 1 s. 193.

⁵⁾ Huomautettakoon, että v. 1806 asetettiin sotalaitoksen lääkärikunnalle oma ylitirehtöörinsä, joten sen hallintokaan ei kuulunut lääkintökollegiolle. Sotakolleg. kiertokirj. $27/8$ 1806. Kongl. förordningar.

⁶⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 145, 147. O. Hjelt, m. t. I s. 353.

annetulla johtosäännöllä tarkemmin järjestettiin, tuli myös lasarettien valvojaksi¹⁾, ja kuninkaallisella asetuskirjalla marrask. 25 p. 1787 siitä muodostettiin varsinainen lasarettien, hospitaalien ja lastenhuoneiden ylihallitus²⁾, jolle annettiin johtosääntö huhtik. 28 p. 1791.³⁾ Mainitun asetuksen ja johtosäännön mukaan muodosti serafiimihallituksen kuusi ritarikunnan jäsentä⁴⁾, jotka olivat elinkautisia virkamiehiä. Serafiimihallituksen tuli ratkaista anomukset sairaiden hospitaaleihin ottamisesta, valvoa hospitaalien taloudenhoitoa ja huolehtia varojen oikeasta käytöstä, asettaa hospitaalien virkamiehet paitsi lääkärit maaherrain ehdollepanojen perustuksella ja ratkaista ehdollepanoista tehdyt valitukset sekä ylökantoa ja alaisten virkamiesten virkavirheitä koskevat riitajutut. Päätöksistä sai valittaa kuninkaaseen. Puhtaasti lääketieteellisten asiain valvontaa varten oli serafiimihallituksella apuna erityinen sairashoidon ylitirehtööri.⁵⁾

Siitä, mitä edellä on esitetty, käy selväksi, että kansliakollegio ei ollut pysynyt sen hallintoalan yksinomaisena hoitajana, minkä johtoon v:n 1634 hallitusmuoto oli sen asettanut, vaan oli sen rinnalle syntynyt toisia keskushallinto-orgaaneja, joiden huolenpidon alaiseksi osa sen entisiä toimia oli joutunut.

Kääntyessämme kansliakollegiosta ja sille läheisistä virastoista muihin keskusvirastoihin, ei ole välttämätöntä kosketella niiden kehitystä yhtä laajasti kuin ensinmainittujen, kun niiden asema keskushallintoyhteisöissä on helpommin selitettävissä.

¹⁾ Tukholman lasaretin valvonta oli 1750 luvun alkupuolelta alkaen kahdella serafiimiritarilla. Toisille kahdelle ritarille jätettiin Kustaa III:n valtaistuimelle nousua hospitaalien ylihallitus ja annettiin heille $\frac{29}{100}$ 1773 johtosääntö. Hartmansdorff, m. t. II ss. 147—152. O. Hjeft, m. t. I ss. 353—4. Johtos. kts. Modée, m. t. X s. 132 ja ss. Ritarien virastoon kuului useita alempia virkamiehiä. Kunink. kirj. $\frac{17}{100}$ 1776 asetettiin myös lääninlasaretit viimeainittujen kahden ritarin alle.

²⁾ Asetuskirja kts. Modée, m. t. XIV s. 8 ja ss. O. Hjelt, m. t. I s. 356. Edelleen oli Tukholman lasaretti oman hallituksensa alainen.

³⁾ Johtos. kts. Modée, m. t. XV s. 40 ja ss.

⁴⁾ Nim. ritarikunnan kansleri serafiimihallituksen puheenjohtajana, kolme kommandööriä ja kaksi ritaria. Alemmaa virkamiehistöä olivat sihteeri, kamreeri ja apukamreeri, reviisori, rekistraattori, kanslisti, kamari-kirjuri y. m. Erityiset johtosäännöt annettiin kanslialle ja kamreerikonttorille $\frac{29}{100}$ 1792. O. Hjelt, m. t. I ss. 357—8.

⁵⁾ Ylitireht. johtosääntö $\frac{8}{100}$ 1794. Kongl. förordningar.

Kamarikollegion kehittyminen „departementiksi“, johon, kuten on nähty, oli esiintynyt selviä viittauksia, keskeytyi samalla kuin aikeet muodostaa yleensäkin kollegioista esittely- ja ekspedieerausvirastoja raukesivat¹⁾, ja kollegio jäi pelkäksi hallintovirastoksi. Niinkuin kansliakollegion täydennettiin kamarikollegionkin organisatsioonia useissa suhteissa jo ensi vuosikymmeninä v:n 1634 hallitusmuodon antamisen jälkeen. Työnjako kamarineuvosten välillä määrättiin v. 1635 laaditulla väliaikaisella johtosäännöllä entistä selvemmäksi.²⁾ Kollegion ja hallitsijan määräysvallan rajaan nähden säädettiin valtakunnan-neuvoston päätöksellä jouluk. 14 p. 1636³⁾, että kuninkaalla yksin oli oikeus disponeerata verot ja vahvistaa menosääntö, jota kamarikollegion tuli tarkoin noudattaa, mutta v:n 1655 väliaikaisessa johtosäännössä⁴⁾ annettiin sille kuitenkin valta erikoistapauksissa poiketa vahvistetusta menosäännöstä. Vähää aikaisemmin, v. 1642 annettu johtosääntö oli sisältänyt säädöksiä kollegion osastoista, jollaisia oli alkanut syntyä ja joita sittemmin olivat, kehityksen edennyttyä, paitsi kansliaa ja verokamaria osastot tilien revisionia, valtiorahaston valvontaa sekä maanmittausasioita varten.⁵⁾ Kollegion varsinaisesta toimintapiiristä siirtyivät pois näihin aikoihin kauppaa ja vuoritointa koskevat asiat, joita varten perustettiin erityiset kollegiot, mutta kamarikollegion oli näissä asioissa silti oltava läheisessä yhteistoiminnassa mainittujen uusien kollegioiden kuten myös sotilastaloutta koskevissa asioissa sotakollegion kanssa.⁶⁾ Kamarihallintoon nähden olivat kollegion valvonnan alaisina myös maaherrat⁷⁾, jotka kamarihallintoon kuuluvien lukuisten tehtävien vuoksi tulivat olemaan lähemmässä suhteessa kamari- kuin kansliakollegioon, jonka alaisia heidän varsinaisesti katsottiin

¹⁾ Vrt. ylemp. ss. 9—10, 42.

²⁾ Styffe, m. t. s. 52 ja ss. Johtosääntö oli tarkotettu väliaikaiseksi, kunnes v. 1634 hallitusmuodossa edellytetty johtosääntö valmistuisi.

³⁾ Odhner, Sveriges inre hist. ss. 160—1.

⁴⁾ Styffe, m. t. s. 56 ja ss. Johtos. oli tarkotettu olemaan voimassa vain kuninkaan poissaollessa ja aijottiin ennen pitkää antaa varsinainen johtosääntö, mutta sellainen jäi antamatta ennen itsevaltiuden aikaa.

⁵⁾ Odhner, Sveriges inre hiss. ss. 161—4.

⁶⁾ Vrt. v. 1655 johtos. §§ 5, 7, 15, 17.

⁷⁾ V. 1655 johtos. § 9.

olevan. ¹⁾ Tuomio-oikeus oli kollegiolla edelleen virkarikos- ja tilinteko-asioissa. ²⁾ Itsevaltiuden aikana, jolloin vain kamaripresidentti ja yksi kamarineuvoksista olivat valtakunnan-neuvoksia, erotettiin kollegiaalisen käsittelyn piiristä menoarvion valmistaminen ja valtiovarain hoito, mitkä olivat olleet kollegion tärkeimmät tehtävät, ja jätettiin valtiokonttorille, joka vielä oli kollegion osasto, mutta ennen pitkää, kuten tulemme alempana näkemään, muodostui itsenäiseksi virastoksi ja sai byrokraattisen organisatsioonin. ³⁾ Tämä on selvimpiä esimerkkejä siitä, kuinka kollegiaalinen muoto syrjäytettiin itsevaltiuden aikana. ⁴⁾ Siinä taas, missä kollegiaalinen muoto säilyi, vaadittiin entistä nopeampaa toimintaa. Niinpä kuningas antoi kamarikollegiolle, joka sai toki varsinaiset kamariasiat kollegiaalisesti käsitellä, määräyksen toukok. 25 p. 1694 tointen jakamisesta kollegion jäsenten kesken „nopean toiminnan aikaansaamiseksi“ („till en prompt expeditions befording“) ⁵⁾, jossa asetuksessa erityisesti selviteltiin jäsenten velvollisuuksia kollegion osastojen eli konttorien valvontaan ja asiain valmisteluun nähden. Kuvaavata itsevallan ajalle on myös keskitys, joka osottautui siinä, että kauppakollegio yhdistettiin kamarikollegioon ja että kamaripresidentti oli jonkun aikaa myös vuorikollegion esimiehenä, ollen siis samalla kertaa kolmen kollegion presidenttinä. ⁶⁾

Säädökset, joilla kamarikollegion organisatsioni vapauden-aikana järjestettiin, sisältyivät v:n 1719 ja 1720 hallitusmuotoihin sekä vuosina 1723, 1727 ja 1734 ilmestyneisiin johtosääntöihin ⁷⁾, joista viimeainittu, millä etupäässä tarkotettiin selvittää kamarikollegion ja muiden, etenkin kamarikollegiolle läheisten virastojen toimivallan rajoja ⁸⁾, oli viimeinen ennen

¹⁾ Vrt. Hartmansdorff, m. t. II s. 289.

²⁾ V. 1655 johtos. § 30. Paasikivi, m. t. ss. 85—95.

³⁾ Carlson, m. e. ss. 163, 168—9.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 44.

⁵⁾ Asetus kts. Styffe, m. t. s. 73.

⁶⁾ Hartmansdorff, m. t. II s. 286. Kauppa- sekä vuorikollegiosta kts. tarkemmin alempana.

⁷⁾ Johtosääntö v. 1723: Styffe, m. t. s. 90 ss. sekä lisäys, sam. s. 120, v. 1727 johtosäännöstä otteita, sam. s. 525 ja ss. Johtosääntö ^{11/10} 1734. Modée, m. t. II s. 1035 ja ss.

⁸⁾ Hartmansdorff, m. t. II s. 295.

Suomen eroa annetuista varsinaisista johtosäännöistä. Kollegion muodostivat v. 1720 hallitusmuodon mukaan (§ 30) kamaripresidentti ja neljä kamarineuvosta, joista yksikään ei ollut valtakunnanneuvos, ja v. 1734 johtosäännössä tuli vielä lisäksi kolme ylimääräistä kamarineuvosta, mikä teki kollegiolle mahdolliseksi työskennellä kahdessa osastossa, joista toisen muodostivat kamaripresidentti ja kolme kamarineuvosta, toisen neljä kamarineuvosta. Kokoonpano pysyi pääasiassa samanlaisena myöhemminkin, niinkuin myös toimintamuodot ja tehtävät säilyivät aina Suomen eroon saakka likipitäen sellaisina, miksi ne vapaudenajalla muodostuivat.¹⁾ Kollegion osastoja, joista valtiokonttori ja kamarirevisioni olivat päässeet itsenäisiksi virastoiksi, olivat paitsi kansliaa ensimmäinen eli siviili-laskukonttori, toinen eli sotilas-laskukonttori, ensimmäinen ja toinen provinssikonttori, kolmas eli Suomen provinssikonttori, tulli- ja lisenttikonttori joka perustettiin v. 1681, maanmittauskonttori sekä kanneviskaalin konttori, joiden konttorien valvonta oli kamarineuvosten kesken jaettu. Muuten olivat kamarineuvokset, niinkuin yleensäkin kollegioiden jäsenet, velvolliset huolehtimaan asiain valmistelusta, ja piti heidän itsensäkin perehtyä asioihin ja esittää erityiset asiat kollegiolle. Konttoreissa jälleen valvottiin, että tilit aikanaan saapuivat, tarkastettiin ylöskantomiesten selonteot, pidettiin tilikirjaa, huolehdittiin kruunun turvallisuudesta veronkantoasioissa ja hankittiin tietoja seikoista, joista kollegio sellaisia vaati.²⁾ Kuninkaan itsensä

¹⁾ V. 1734 johtosääntö § 30. V. 1772 hallitusmuoto (§ 23) ei määrännyt kamarineuvoston lukua, sisältäen vain säädöksen, että kollegioon tuli kuulua tavalliset kamarineuvokset. V. 1778 alkaen oli vakinaisia kamarineuvoksia viisi. Hartmansdorff, m. t. II s. 295. Alempana virkamiehistönä olivat sihteeri, kamreerit ja apukamreerit, kanneviskaali, rekistraattori, kanslistit, aktuaari y. m.

²⁾ Valtiokonttorista ja kamarirevisionista kts. alempana. Konttoreista, niiden tehtävistä ja valvomisesta v. 1734 johtosääntö §§ 26–30, 32–34 y. m. Asiain saavuttua ilmoitettiin ne kollegiolle, joka jätti ne asianomaisille kamarineuvoksille valmistettavaksi tai lähetti viranomaisille lausuntojen antamista varten. Milloin kamarineuvokset tarvitsivat selityksiä konttoreilta, saivat he niitä vaatia kollegiolle ilmottamatta. Yleensä sihteeri esitteli asiat, mutta kamarineuvostenkin oli otettava niitä esille. Saapuneet asiat ilmotti kollegiolle sihteeri, joka myös päätösten mukaisesti pani kokoon läheteet sekä vahvisti nimellään kaikki kollegion ni-

allekirjotettavaksi olivat vaihtokirjat jätettävät, mutta verolleosto-kirjat, arentikontrahdit y. m. sai kollegio antaa.¹⁾ Yleensä oli kollegion tehtävänä kuten ennenkin huolenpito kruunun tulojen ja omaisuuden hoidosta ja kartuttamisesta, mutta myös maanviljelyksen edistämisestä, joten sillä valtiotalouden hoidon ohella oli elinkeinojen hallintoonkin kuuluvia tehtäviä. Sen tuli hoitaa kruunun tiloja ja huolehtia valtion luoton ylläpidosta, sille kuuluivat tilojen verollepanoa ja verovähennyksiä koskevat asiat, ja sen valvottavana olivat rahapaja, mitat ja painot.²⁾ Sen tehtävänä oli edelleen myös ylöskantomiesten valvonta ja asettaminen.³⁾ Tuomioistuimena käsitteli kollegio alaistensa virkavirheitä, ollen myös ylituomioistuimena tullivirkamiesten virkarikosasioissa, jotka tullioikeuksista sinne vedottiin⁴⁾, sekä selvittelee muunlaatuksiakin asioita kuten jura patronatus-riitoja ja riitoja kruunun rusthollien ja tilain omistusoikeudesta⁵⁾, mutta ei tilintekoa koskevia seikkoja, jotka, niinkuin tulemme näkemään, olivat siirtyneet toiselle virastolle.

Kuten on viitattu oli eräistä kamarikollegion osastoista syntynyt itsenäisiä virastoja. Siitä kollegion osastosta, joka lä-

---

messä lähetetyt kirjelmät, mutta erityisten valmistettujen ja tärkeämpien asiain esilleottaminen oli jäsenten tehtävänä. Vrt. kamarikolleg. johtos. 1734 main. §§, ja myös v. 1773 kansliajärj. §§ 11, 12. Referendarius, joka kamarikollegion johtosäännöissä mainitaan, hoiti supliikkiasioita. Ensimmäiseen laskukonttoriin kuuluivat m. m. verokamari-, posti- ja leimaperitilit y. m., toiseen sotilastilit, ensimmäiseen ja toiseen provinssikonttoriin Ruotsin, kolmanteen Suomen ja Itämerenmaakuntien läänintilit ja maakirjat, tullikonttoriin tullitilit, laskelmat ja muut tullia koskevat asiakirjat j. n. e. Yhdellä kamarineuvoksista oli kanslian ja molempien laskukonttorien, toisella ensimmäisen provinssikonttorin ja rahapajan, kolmannella toisen provinssikonttorin, tulli- sekä maanmittauskonttorin ja neljännellä kolmannen provinssikonttorin, kanneviskaalikonttorin sekä arkiston valvonta.

¹⁾ V. 1734 johtos. § 7.

²⁾ Hallitusmuoto v. 1720 § 30, v. 1772 § 23, v. 1734 johtosääntö §§ 2—5, 8—18. Kansliakollegion lakkautuksen jälkeen joutui kamarikollegiolle postitilain hoito, mikä ennen oli ollut näillä kollegioilla yhteisesti huolanaan.

³⁾ V. 1734 johtos. §§ 4, 6, 20.

⁴⁾ Kunink. kirj. ¹²/₈ 1774. Vrt. kunink. kirj. ²⁴/₂ 1778 kamarikollegiolle. Registrat. vid handels- och finance expedition.

⁵⁾ Kollegion tuomioitehtävistä, vrt. myös Hermanson, Inhemsk förvaltningsrätt s. 67.

0+

hinnä valvoi ja hoiti valtiorahastoa¹⁾, muodostui *valtiokonttori*. Valtiovarain hallinnossa esiintyneiden sekavuuksien poistamiseksi jätettiin kaikkien valtiovarain hoito kamarikollegion puheenjohtajalle, jonka apulaisena toimi valtiokomissaari kuitenkin saamatta ottaa päätöksien tekoon osaa.²⁾ Valtiokonttori, jonka mainitut miehet muodostivat ja jolle johtosääntö annettiin jouluk. 11 p. 1680³⁾, ei siis ollut kollegiaalinen vaan byrokraattinen virasto, johon seikkaan ylempänäkin on viitattu.⁴⁾ Presidentin oikeutta yksin päättää asiat terotettiin erityisesti presidentin lokak. 30 p. 1684 johtosääntöön antamalla selityksellä,⁵⁾ joka sisälsi myös entistä tarkempia säädöksiä työmuodoista. Vielä ei konttori ollut täysin itsenäinen virasto, vaan pidettiin sitä edelleen kamarikollegion osastona. Mutta jo 1680 luvun lopulla oli se muodostunut erityiseksi virkakunnaksi, paitsi että sillä kamarikollegion kanssa oli yhteinen presidentti.⁶⁾ Oma presidentti annettiin konttorille v. 1720 hallitusmuodossa (§ 31), jossa, samoin kuin johtosäännässä kesäk. 26 p:ltä 1720,⁷⁾ konttorin kokoonpano, asema ja tehtävät määrättiin. Johtosäännön § 1:n mukaan kuului valtakunnanvarojen hoito (directionen och assignerandet) yhteisesti presidentille ja kahdelle valtiokomissaarille, jotka muodostivat konttorin,⁸⁾

¹⁾ Kts. ylemp. s. 60. Menoarvioyhdistelmän laatiminen, mikä oli aikaisemmin ollut pääkirjanpitäjän huolena, jätettiin v. 1642 erityiselle kamreerille, joka sai joukon alavirkamiehiä avukseen. Siten syntyi mainittu valtiorahastoa hoitava kollegion osasto, jossa laadittiin menoarviot ja pidettiin pääkirjaa. Odhner, Sveriges inre hist. s. 163. Carlson, m. e. s. 166. Pääkirjanpäättöksen laatiminen jätettiin 1650 luvulla erityiselle osastolle. Carlson, m. e. ss. 166—7.

²⁾ Carlson, m. e. ss. 167—70.

³⁾ Styffe, m. t. s. 124 ja ss.

⁴⁾ Kts. s. 61. Valtiokonttorin muodostumisessa byrooksi esiintyi aivan uusi, entisestä poikkeava organisatsiooniperiaate Ruotsin keskuhallintolaitoksen järjestämisessä. Vrt. Carlson, m. e. s. 172. Hartmansdorff, m. t. II s. 291.

⁵⁾ Styffe, m. t. s. 129 ja ss. Tämä selitys oli perustana kuninkaan ³/₄, 1685 antamalle ja ²³/₄ 1687 uudelleen julkaistulle selitykselle sekä myöhemmin ilmestyneelle johtosäännölle. Selitykset kts. Styffe, m. t. s. 142 ja ss.

⁶⁾ Carlson, m. e. ss. 170—3. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 413.

⁷⁾ Styffe, m. t. s. 150 ja ss.

⁸⁾ Konttorin alempana virkamiehistönä olivat sihteerit, kamreeri, apukamreerit, kirjanpitäjä y. m.

mutta § 2:n mukaan taas oli presidentillä valta antaa yksin käskyjä ja määräyksiä ja valtiokomissaareilla vain oikeus tehdä huomautuksia.¹⁾ Valtiokonttori ei siis ollut kollegio aivan samassa mielessä kuin muut kollegiot, vaikkakin se oli niiden joukkoon luettu.²⁾ Konttorin tehtävänä oli maksumääräyksien antaminen menosäännön rajoissa, mutta menosääntöehdotusten laatiminen, mikä ennen oli kuulunut konttorille, oli nyt jätetty erityiselle komissionille, eikä myöhemminkään valtiokonttori saanut enään yksin menoarvioita valmistaa.³⁾ Vahvistetuista menoarvioista saatiin poiketa vain valtakunnan edun sitä välttämättömästi vaatiessa. Konttorin tuli pitää huolta muiden kollegioiden kanssa, että valtion tulot riittivät menoihin, antaa lausuntoja kruunun tuloja koskevissa asioissa ja valvoa osaltaan kruunun varoja hoitavia virkamiehiä, joiden tuli kuukausittain tai muina määräaikoina sille lähettää ilmoituksia ja laskelmia. Sitäpaitsi oli sillä ajottain hoidettavanaan asioita, jotka tavallaan koskivat valtion tuloja ja menoja, mutta jotka eivät kuitenkaan välittömästi valtiovarain hallintoon kuuluneet.⁴⁾ Sel-

¹⁾ Milloin presidentti antoi käskynsä vastoin komissaarien huomautuksia, oli hän niistä yksin vastuunalainen, mutta jos komissaarit läiminloivät tehdä huomautuksensa, olivat he vastuunalaiset, jos annettu määräys oli asetusten vastainen. Niistä tapauksista, jolloin presidentti menetteli vastoin komissaarien huomautuksia, oli komissaarien ilmoitettava kuninkaalle ja valtakunnanneuvostolle. Johtos. § 2.

²⁾ V. 1720 hallitusmuodossa se mainittiin kollegioiden joukossa, ja johtos. § 2 määrättiin, että presidentin ja komissaarien oli lähetteet alikirjotettava ja niissä oli käytettävä kollegioissa tavallista kuriaalia: „På dragande kall och Embetes vägnar“. Vidén katsoo, että valtiokonttori ei ollut ensinkään kollegio. Den svenska centralförvaltnings organisation i 17:de seklet. Statsvetenskapl. Tidskrift v. 1906 s. 80.

³⁾ Komissioniin oli kuuluva yksi jäsen kustakin kollegiosta, kolme valtakunnanneuvosta sekä valtiokonttorin presidentti, yksi komissaari ja yksi kamreeri. Valmistelevat toimet oli konttorin suoritettava. Johtos. § 3. Kustaa kuningasten aikana tapahtui budgetin lopullinen järjestäminen ja vahvistus, kuten on nähty, valtiokonseljissa. Valtiokonttori huolehti budgettiehdotusten esittämisestä. Vrt. ylemp. s. 27. Mainittuna aikana laadittiin budgettiehdotusten joko erityisissä valmistelukunnissa (statsutredning, statsberedning) tai satunnaisissa komissioneissa. Norelius, m. t. ss. 10—14. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 568.

⁴⁾ Niinpä valtiokonttorilla oli makasiinilaitoksen hoitoon kuuluvia tehtäviä ennen makasiinidireksionin perustamista v. 1798 (Hartmansdorff, m. t. II ss. 248—9); manufaktuuriarahaston hoito manufaktuuri-
kont-

laisena kuin edellä on kuvattu pysyi valtiokonttorin organisaationi, muutamia virkamiehistössä tapahtuneita muutoksia lukuunottamatta, vielä jonkun aikaa v:n 1808 jälkeenkin.¹⁾

Toinen kamarikollegion osastoista syntynyt virasto oli *kamarirevisioni*. Kollegion osasto, jossa valtiotilien spesiaalitarkastus toimitettiin, ja jota jo 1640 luvulla ruvettiin kutsumaan kamarirevisioniksi²⁾, alkoi 1680 luvulla muodostua erityiseksi virastoksi. Ohjesäännöllä helmik. 18 p:ltä 1687 ja erityisestikin uudella ohjesäännöllä marrask. 29 p:ltä 1689³⁾ tehtiin kamari-

torin lakkautuksen jälkeen v. 1766 (kunink. kirj. valtiokonttorille $\frac{1}{4}$, 1766. Inrikes civile exped. registrat; kunink. kanslian tarpeiden hankinta y. m. toimet kansliakollegion lakkautuksen jälkeen. Vrt. ylemp. s. 49, muist. 7.

¹⁾ Paitsi muita virkamiehistön lisääntymisiä, kasvoi aikain kuluessa valtiokomissaarien luku. Suomen eron aikaan oli vakinaisia komissaareja kolme ja ylimääräisiä yhtä paljon. Statskontorets utlåtande om dess organisation och arbetsmethode $\frac{21}{8}$, 1811: Committ. till regl. af styr. verk 1819—1822 handl. 2. Litt. A n:is 1—8. Ruotsin valtakunnanarkistossa. V:n 1772 hallitusmuoto (§ 24) sisälsi kokoonpanoon nähden säädöksen, että valtiokomissaarit olivat tavalliset, ja tehtäviin nähden samat määräykset kuin aikaisempi hallitusmuoto. V:n 1720 johtosäännön jälkeen ei ennen Suomen eroa valtiokonttorille annettu erityistä johtosääntöä. Vain asetuksessa $\frac{11}{8}$, 1730, joka koski sekavuuksien ehkäisemistä verokamarissa, oli valtiokonttoriakin tarkottavia määräyksiä. Asetus kts. Styffe, m. t. s. 163 ja ss.

²⁾ Tilien tarkastusta hoiti v:sta 1635 alkaen yksi kamreereista revisionikomissaarin nimellä revisorien auttamana. Kamarikollegion istuessa oikeutta tilien johdosta syntyneissä jutuissa olivat mainitut virkamiehet läsnä. Ennen tilien jättämistä revisioniosaston tutkittavaksi tarkastivat kollegion kamreerit ne ylimalkaisesti. Kun kamarirevisioni oli kollegion osasto, tapahtui kirjevaihto kollegion kautta ja revisionin virkamiehistö oli kollegion menosäännössä. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 162—3. Paasikivi, m. t. ss. 140—6. Carlson, m. e. ss. 166—7.

³⁾ V. 1687 johtos.: Styffe, m. t. s. 163 ja ss. V. 1689 johtos. sisällyks. ref. Hartmansdorff, m. t. II s. 338. Kun kamarikollegioon kertyi ratkaisemattomia asioita suuri joukko, ehdotti kollegio $\frac{28}{4}$, 1686 määrättäväksi, että kollegion jäsenten tarvitsisi vain vuoroin, eikä kaikkien yhtä aikaa olla läsnä revisioniasioita tuomittaessa, mikä ehdotus pantiinkin toimeen m. m. v:n 1687 ohjesäännöllä, jossa määrättiin, että vain tärkeimmät asiat piti kollegion plenumissa ratkaistaman, mutta muut käsiteltämän, joskin kyllä vain valmistelevasti, kamarirevisionissa, joissa käsitteilyissä ainoastaan yhden kamarineuvoksen ja kamreerin tarvitsi olla kerrallaan läsnä. V. 1689 ohjes. määrättiin, että näissä käsittelyissä saatiin myös asiat ratkaista, joten kamarirevisionista muodostui kamarioikeus. Pääaineiksenä siinä tulivat olemaan kamarirevisionin virkamiehet. Paasi-

revisioniin nähden se tärkeä muutos, että sille annettiin revisionitehtävien lisäksi oikeus ratkaista tuomioistuimena tilien johdosta tehdyt muistutukset ja syytteet, kun kamarikollegio, jolle tehtävä oli ennen kuulunut, ei ennättänyt tarpeellisella joutuisuudella asioita päättää. Kuitenkin tuli kamarikollegion presidentin tai vanhimman jäsenen olla päätösten teossa osallisena, eikä siis kamarirevisioni ollut vielä kokonaan erotettu kollegiosta. Vasta kun kuninkaan päätöksellä syysk. 18 p:ltä 1695¹⁾ kamarirevisionille annettiin oma presidentti ja sen toiminta ja tehtävät määrättiin ohjesäännöllä lokak. 14 p:ltä 1695 ja oikeudenkäyntijärjestystä koskevalla asetuksella,²⁾ tuli siitä itsenäinen virasto. Kollegioiden joukkoon luettiin kamarirevisioni v. 1720 samoin kuin myös v. 1772 hallitusmuodossa.³⁾ Työmuodot järjestettiin entistä tarkemmin v. 1720 annetulla johtosäännöllä,⁴⁾ ja kamarirevisionin toimivallan rajoja etenkin kamarikollegioon nähden selvennettiin useilla vapaudenaikana annetuilla säädöksillä.⁵⁾ Tärkeämpiä muutoksia tehtiin kuitenkin vielä kollegion organisatiossaan kunink. kirjeellä huhtik. 30 p:ltä 1799, jolla kamarirevisioni muutettiin kamarioikeudeksi.⁶⁾

kivi, m. t. ss. 150—3. Carlson, m. e. ss. 176—8. Johtosäännöllä $\frac{1}{4}$, 1692 määrättiin, että kamarioikeus sai ratkaista vähäisemmät asiat ilman, että kamarikollegion presidentin tarvitsi olla läsnä (kts. Styffe, m. t. s. 171 ja ss.), mikä määräys sisältyi myös v. 1694 asetukseen tointen jakamisesta kamarikollegion jäsenten kesken (vrt. ylemp. s. 61).

¹⁾ Hildebrand, Sv. statsförfatt. hist. s. 413. Hartmansdorff, m. t. II s. 390.

²⁾ Styffe, m. t. ss. 181—95. Kamarikollegion presidentti toimi kuitenkin toistaiseksi myös kamarioikeuden presidenttinä. Kamarikollegion kamreerit vapautettiin ottamasta osaa kamarioikeuden istuntoihin.

³⁾ V. 1720 hallitusmuoto § 34; v. 1772 § 28.

⁴⁾ Johtos. $\frac{20}{6}$, 1720. Styffe, m. t. s. 195 ja ss.

⁵⁾ Toimivallan raja kamarikollegion ja kamarirevisionin välillä vailinkiasioissa, mihin nähden oli esiintynyt epäselvyyttä, selvennettiin m. m. kunink. päät. $\frac{10}{5}$, 1764. Monissa muissa suhteissa annettiin sen toimivallasta määräyksiä, esim. velvollisuuksista tuomioistuimena kaupunkien maistraattien ja porvarien välisissä kaupunkienvarain hoitoa koskevissa riidoissa kunink. kirj. $\frac{1}{3}$, 1748. Vrt. kahden kamarioikeuden jäsenen $\frac{24}{5}$, 1807 tekemä yhtenveto kamarioikeutta koskevista asetuksista: Committ. till regl. af styr. verk. 1819—1822 handl. 2. Litt. A n:is 1—8.

⁶⁾ Styffe, m. t. s. 213 ja ss. Syyksi muutokseen mainitaan samana päivänä annetussa kuulutuksessa, että kamarirevisioni ei ollut entisellä tavoin organiseerattuna kyennyt tarpeellisella joutuisuudella asioita rat-

Kamarioikeuden muodostivat presidentti, kaksi revisionineuvosta ja viisi asessoria.¹⁾ Tilien tarkastus toimitettiin viidessä kamarioikeuden konttorissa, joista kolme käsitteli tulo-, kaksi menotilejä. Reviisorien tai kanneviskaalien tilien suhteen tekemät muistutukset ratkaistiin kamarioikeudessa, jossa sitäpaitsi, kuten jo aikaisempinakin aikoina, käsiteltiin myös veronkantomiesten kriminaalirikoksia, vaillinkiasioita ja veronkantomiesten takauksista johtuneita juttuja.²⁾ Ennen v. 1799 olivat kamarirevisionin jäsenet olleet konttoreiden esimiehiä, joten he, vaikkakaan eivät itse ottaneet tarkastukseen osaa, olivat revisionitoiminnassa mukana, mutta toiselta puolen he käsitteivät kamarioikeudessa konttorien tekemiä muistutuksia. Mainittuna vuonna tehty muutos oli pääasiallisesti siinä, että kamarioikeuden jäsenet vapautettiin konttorien esimiehydestä ja jätettiin heille konttoreihin nähden vain yleinen valvonta. Konttorien esimiehiksi, s. o. revisionityön johtajiksi asetettiin komissaarit, jotka eivät saaneet ottaa osaa tili-asiaain tuomitsemiseen. Täten oli siis huolenpito varsinaisesta tilien tarkastamisesta joutunut kokonaan toisille virkamiehille,

kaisemaan. Kuulutus kts. Lagkomiss. Samling af författningar I ss. 819—20. Kamarioikeuden valmistama ohjesääntöehdotus ei ennättänyt saada vahvistusta ennen v. 1808. Hartmansdorff, m. t. II s. 399.

¹⁾ Jäsenten luku oli vähentynyt siitä, mitä se oli ollut edellisellä aikana, mutta revisionivirkamiehistö, jona olivat komissaarit, revisorit ja kamarikirjurit, oli melkoisesti enentynyt. Kansliavirkamiehistöön kuuluivat sihteeri, notaarit, aktuaari, rekistraattori, kanslistit y. m. Sitäpaitsi oli kamarioikeudessa kanneviskaali apulaisineen.

²⁾ Vrt. Paasikivi, m. t. ss. 168—70, 176—7, 208—16. Hermanson, Inhämsk förvaltningsrätt s. 71. Revisioni koski yleensä kaikkia yleisiä — läänien, kollegioiden ja muiden keskusvirastojen, akatemiain y. m. — tilejä paitsi erityisesti lueltuja, kuten manufaktuurirahaston, makasiinilaitoksen y. m. Niihin tileihin nähden, joita jo alemmissa virastoissa oli tutkittu ennen kamarirevisioniin lähettämistä, saivat tarkastajat itse päättää, kuinka yksityiskohtaisesti heidän tuli niitä tarkastaa kruunun etua valvoakseen. — Kamarioikeus ratkaisi vaillinkiasiat, mutta kamarikollegion oli osaltaan myös huolehdittava vaillinkien selville saamisesta. (Vrt. ylemp. s. 63). Kamarirevisionilla ja valtiokonttorilla oli oikeus panna toimeen rahastojen inventeerauksia, milloin katsoivat sellaisen tarpeelliseksi. Valitukset tilejä koskevissa asioissa menivät kamarirevisioniin, mutta valitukset verojen laskemisesta y. m. menivät kamarikollegioon ja sieltä, jos tahdottiin, kuninkaaseen. — Tilit tulivat kamarioikeuteen edelleen kamarikollegion kautta.

kuin mitkä ratkaisivat tilien suhteen tehdyt muistutukset ja istuivat oikeutta varsinaisissa kamarioikeudelle kuuluvissa jutuissa.

Muutenkin kuin kamarikollegion osastoista muodostumalla oli mainitun kollegion rinnalle syntynyt virastoja, joille joutui ennen kamarikollegiolle kuuluneita asioita hoidettavaksi. Sellaisista virastoista on ylempänä mainittu kauppa- sekä vuorikollegio.¹⁾ Alotteita *kauppakollegion* perustamiseksi oli tehty jo v. 1637, mutta vasta 1650 luvulla se varsinaisesti järjestettiin ja v. 1660 additamentissa (§ 7) tunnustettiin muiden kollegioiden arvoiseksi.²⁾ V. 1680 kollegio kuitenkin lakkautettiin ja yhdistettiin kamarikollegioon kunnes se jälleen v. 1711 tehtiin itsenäiseksi virastoksi.³⁾ Vuosien 1719 ja 1720 hallitusmuodoissa se oli otettu muiden kollegioiden joukkoon, kuten sittemmin myös v. 1772 hallitusmuodossa.⁴⁾ Huomattavin seikka kollegion organisatsioonin kehityksessä on kollegion jakautuminen osastoihin. Osastojen luku määrättiin v. 1723 johtosäännössä kahdeksi, säädöksellä maalisk. 26 p:ltä 1770 kolmeksi,

¹⁾ Kts. ylemp. ss. 60, 61.

²⁾ Valtakirjalla ^{28/11} 1637 jätettiin teollisuuden, kaupan ja merenkulun valvonta kolmijäseniselle kollegiolle, jossa oli presidentti ja kaksi asessoria, mutta varsinaiseen toimintaan ei kollegio vielä päässyt. V. 1644 oli syntynyt ajatus sen järjestämisestä toimivaksi virastoksi, mutta tuloksiin ei sekään vienyttä. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 167—8. Hartmansdorff, m. t. II s. 186. Johtosäännöllä ^{28/8} 1651 (kts. Stiernman, Samling utaf kongl. bref, stadgar och förordningar ang. commerce, politie och ekonomie II, s. 669) aijottiin järjestää kollegio kolmiosaiseksi, niin että yksi osasto olisi ollut Tukholmassa, toinen Itämerenmaakunnissa ja kolmas Saksassa, mutta tällaiseksi ei kollegiota kuitenkaan muodostettu, vaan asetettiin v. 1652-kollegio, jossa oli presidentti, varapresidentti ja kaksi asessoria. V. 1661 tuli lisäksi kaksi kauppiasta jäseniksi.

³⁾ Vrt. ylemp. s. 61. Yhdistäminen merkitsi sitä, että kamarikollegio sai kauppakollegioonkin asiat käsitelläkseen. Jonkun ajan kuluttua tuli kuitenkin tavaksi, että eri kamarineuvokset käsitelivät kauppa-asiat, joten kollegio oikeastaan oli kaksinainen. Carlson, m. e. ss. 180—2. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 413. Asetus ^{28/10} 1711 kauppakollegion tekemisestä itsenäiseksi virastoksi. Stiernman, m. t. VI, s. 81. Kollegion muodostivat presidentti, varapresidentti, kaksi kauppaneuvosta, neljä varsinaista asessoria ja lisäksi yksi, joka oli oleva Göteborgissa. Jäsenet saivat saman arvon kuin muiden kollegioiden jäsenet. Vrt. Hartmansdorff, m. t. II ss. 192, 195.

⁴⁾ V. 1719 hallitusmuoto § 27; v. 1720 § 33; 1772 § 27.

mutta johtosäännöllä v:lta 1774 jälleen kahdeksi. ¹⁾ Viimemainitun johtosäännön jälkeen ei ennen Suomen eroa enään annettu uutta johtosääntöä, joten kollegion toimintamuodot ja tehtävät jäivät sellaisiksi, miksi ne siinä säädettiin, kun taas kokoonpano määrättiin lopullisesti kollegiolle annetulla kunink. kirjeellä helmik. 24 p:ltä 1778. ²⁾ Kollegion jäsenenä oli neljä kauppaneuvosta ja kuusi asessoria, joista kaksi neuvosta ja kolme asessoria kuului kumpaankin osastoon. Osastot olivat kauppa- ja manufaktuuri- sekä oikeusosasto, ja kollegion alaisena oli myös metallikontrollikonttori. ³⁾ Kauppakollegion yleisenä tehtävänä oli huolehtia kaupan vaurastuttamisesta, teollisuuden kohottamisesta, käsityölaitosten hoidosta sekä tulliasetusten ja taksojen käsittelystä, ynnä valvoa virkamiehistöä. Osastojen yhteisistunnoissa oli otettava esille asiat, jotka koskivat yleensä kollegiota tai sen alaista hallintoalaa, m. m. virkanimitysasiat, ohjesäännöt virkamiehille, ehdotusten valmistaminen yleisiksi asetukseksi. Kauppa- ja manufaktuuri-osastossa käsiteltiin muita kollegiolle kuuluneita hallintoasioita. Siellä tehtiin ehdotuksia ulko- ja sisäkaupan vilkastuttamisesta ja kaupunkien perustamisesta, huolehdittiin liikeyhteyden parantamisesta, pohdittiin kysymyksiä markkina- tai tullivapauksista, tehdaslaitosten perustamisesta y. m. Oikeusosasto ratkaisi oikeusasiat, niin ne jotka kollegiolle välittömästi kuuluivat, kuin nekin jotka sinne tulivat vetouksina, valituksina tai alistuksina, kuten tulli- ja aksiisi-

¹⁾ Johtos. ¹⁶/₁₀ 1723 sisältö, kts. Hartmansdorff, m. t. II ss. 196—8. Osastot olivat kauppa- ja merenkulkuosasto sekä manufaktuuri-osasto. V. 1770 säädöksen mukana olivat osastot kauppa-, manufaktuuri- sekä oikeus- eli konfiskatsiooniosasto. Hartmansdorff, m. t. II ss. 199—200. Kauppakolleg. kiertokirj. ⁹/₁ 1771: Kongl. förordningar. Johtos. ¹⁵/₆ 1774: Registrat. vid handels- och finance expedit.

²⁾ Registrat. vid handels- och fin. expedit.

³⁾ Tarvittaessa saatiin osastojen jäsenlukua täydentää toisen osaston jäsenillä tai kollegion etevimmillä virkamiehillä. Tuomiovoipaisuuteen nähden seurattiin osastoissakin R. B. kap. 23, § 1 määräystä, joten vähintään neljä ääniä oli olevala läsnä äänestyksissä. Usein tuli myös esille asioita, joiden ratkaisuun piti seitsemän jäsenen ottaa osaa. Kollegion mietintö ²⁹/₅ 1811 työmetodin yksinkertaisemmaksi tekemisestä. Committ. till regl. af styr. verk 1819—1822 handl. — Virkamiehistönä olivat sihteeri, notaarit, rekistraattori, kanslistit, kamreeri, kamarikirjuri, kirjanpitiäjä, kanneviskaali y. m.

oikeuksissa käsitellyt tullipetosjutut, hallioikeuksissa ratkaistut riidat tehtaanomistajien ja työmiesten välillä j. m. s.¹⁾

Vuorikollegio sai alkunsa v. 1637, jolloin perustettiin kollegiaalinen virasto hoitamaan ennen kamarikollegiolle kuuluneita vuoritoita koskevia asioita.²⁾ Vuorivirastolle, joka jo perustamisesta alkaen oli itsenäinen, kamarikollegiosta riippumaton laitos, annettiin v. 1660 additamentissa (§ 7) kollegion arvo.³⁾ Kuten on nähty oli itsevaltiuden aikana vuorikollegiolla yhteinen presidentti kamari- sekä kauppakollegion kanssa.⁴⁾ Oman presidentin sai se kuitenkin jälleen v. 1694.⁵⁾ Niinkuin kauppakollegio luettiin vuorikollegiokin myöhemmissä valtiomuodoissa kollegioiden joukkoon.⁶⁾ Kollegion v. 1723 saama johtosääntö oli voimassa vuoteen 1773, jolloin uusi johtosääntö annettiin.⁷⁾ Vuorikollegioon piti v. 1720 hallitusmuodon mukaan kuulua presidentti, kaksi vuorineuvosta ja neljä asesoria, mikä jäsenluku kuitenkin lisääntyi, kun v. 1756 kollegioon perustettiin

¹⁾ Johtos. v. 1774, §§ 2, 3, 4. Kollegion oikeusasioista vrt. myös Hermanson, *Inhemså förvaltningsrätt* s. 69. Karanteenilaitos, joka asetettiin kunink. aset. 7/11 1806 (kts. Kongl. förordn.) erityisen komissionin hoidettavaksi, oli myös kauppakollegion yleisen valvonnan alainen. Hartmansdorff, m. t. II ss. 261—2. Kansliakollegion lakkautuksen jälkeen sai kauppakollegio yksin tehdä ehdotukset konsulien ja komissaarien virkoihin ja laatia luonnokset johtosäännöiksi heitä varten.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 60. Jo v. 1630 oli alettu vuorivirastoa järjestellä, ja myös v. 1634 hallitusmuotoa valmistettaessa oli siitä ollut kysymys, mutta varsinaista virastoa ei silloin vielä syntynyt. Edén, *Den sv. centralreg. utv.* ss. 307—8, 316. Odhner, *Sveriges inre hist.* ss. 22, 164. Valtakirjan muk. 14/2 1637 muodostivat vuoriviraston presidentti ja neljä jäsentä. Samana päivänä annettu memoriaali oli viraston ensimmäisenä johtosääntönä. Valtakirja kts. Kongl. stadgar, förordningar, privilegier och resolutioner ang. justitien och hushållningen vid bergverken I s. 79. Memoriaali, sam. s. 80 ja ss.

³⁾ V. 1644 oli syntynyt ajatus vuoriviraston asettamisesta riippuvaksi kamarikollegiosta, mutta ajatus ei toteutunut ja virasto tunnustettiin kollegion arvoiseksi. Uusi valtakirja annettiin sille 6/7 1649. Kongl. stadg. ang. bergv. I s. 133.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 61.

⁵⁾ Hildebrand, *Sv. statsföfattn. hist.* s. 413. Carlson, m. e. s. 164

⁶⁾ V. 1719 hallitusmuoto § 26; v. 1720 § 32; v. 1772 § 26.

⁷⁾ V. 1723 johtos. sisällöstä kts. Hartmansdorff, m. t. II s. 207. Johtos. 22/6 1773. Kongl. bref 1771—1773 till bergskolleg. Ruotsin valtakunnanarkistossa.

toinen osasto, mutta vähentyi jälleen v. 1766, jolloin mainittu osasto lakkautettiin.¹⁾ Myöhemmissä säädöksissä määrättiin jäsenluku entiseksi.²⁾ Tehtävänä oli vuorikollegiolla hoitaa ja valvoa vuorilaitosta ja sen virkamiehistöä, m. m. huolehtia vuoritoimen edistämisestä privilegioiden ja vapaavuosien jakamisella asetusten mukaan, toimittaa tarkastuksia, vaatia selvityksiä sekä täyttää virkoja tai tehdä ehdollepanoja niihin.³⁾ Niinkuin kollegioilla yleensä oli vuorikollegiollakin myös tuomioistuintehtäviä, jonka vuoksi v. 1772 hallitusmuodossa määrättiin, että jäsenten tuli olla paitsi vuoritoimeen myös tuomaritehtäviin perehtyneitä. Tuomioistuimena tuli sen ratkaista kaikki vuoritoimita koskevat siviili- ja kriminaalijutut joko suoranaisesti tai ylituomioistuimena asioissa, mitkä tulivat sille vuorioikeuksista, joiden toimintaa se myös oli velvollinen valvomaan.⁴⁾ — Vuorikollegion ohella oli vuoritoimen hoitoa koskevia toimia myös rautakonttorilla, jolla pitkiä aikoja oli puolittain viraston asema, vaikkakin se oikeastaan oli yksityinen, ruukinomistajain ylläpitämä laitos.⁵⁾ Alempana tulemme näkemään vielä selvempiä esimerkkejä siitä, kuinka yksityislaitoksilla saattoi olla valtiotuhallintoon kuuluvia toimia.

¹⁾ Hartmansdorff, m. t. II s. 207.

²⁾ V. 1772 hallitusmuoto ei vuorikollegion yhtä vähän kuin muidenkaan kollegioiden jäsenlukua tarkemmin määrännyt, eikä v. 1773 johtosääntökään siitä säädöstä sisältänyt. Kunink. kirj. ²⁷/₂ 1772 määrättiin kokoonpano entiseksi. Registrat. vid handels- och fin. expeditt.

³⁾ Johtos. §§ 3, 6—9 y. m.

⁴⁾ Johtos. § 19. Kollegio ratkaisi myös valitukset maaherrain päätöksistä vuoritoimita koskevissa uloshaku- y. m. asioissa. — Kuten kauppakollegion siirrettiin vuorikollegioonkin oikeusasiat vasta 1820 luvun loppupuolella tuomioistuimille.

⁵⁾ Rautakonttori, joka perustettiin 1747, oli ruukinomistajain yksityinen avustuslaitos lainainvälitystä varten. Se sai kuitenkin useissa suhteissa viraston luonteen. Hallitus antoi sille ²¹/₁₀ 1766 ohjesäännön (kts. Kongl. stadg. ang. bergv. III s. 281). Konttorin tirehtöörit, jotka ruukki-seura valitsi, tekivät virkavalan virkamiesten tapaan. Mainittujen tirehtöörien ohella kuului konttorin hallitukseen kaksi kamarikollegion ja valtiokonttorin valitsemia jäsentä. (Johtos. § 2). V. 1769 annettiin kuitenkin ruukkiseuralle oikeus laatia valtuutetuilleen johtosääntö, mutta siitä piti sentään antaa ilmotus säädyille, ja hallituksen edustajat jäivät edelleenkin konttorin hallitukseen. (Kunink. kirj. ²³/₁₀ 1769 vuorikollegiolle. Inrikes civile exped. registrat. Vrt. Laine, Piirteitä Suomen vuoritoimen historiasta ss. 72—3.)

Mainitut kollegiot eivät olleet ainoat virastot, joille alkuisin kamarikollegion hoidettavina olleita asioita siirtyi.¹⁾ Sellaisia oli myös *yli-intendenttivirasto*. Kruunun rakennusten valvonta jätettiin v. 1651 arkkitehdille, jonka oli huolehdittava mainittujen rakennusten kunnossapidosta, ja jonka alaiseksi rakennusvirkamiehistö joutui.²⁾ Sittenmin v. 1697 asetettiin kuninkaallisten rakennusten hoitajaksi yli-intendentti³⁾, joka ei kuitenkaan kauan pysynyt yksinomaisena yleisten rakennusten valvojana. Tukholmassa olevien valtiorakennusten hoito joutui nimittäin suurimmaksi osaksi ylikäskynhaltijalle, jolla siihen kuuluvia tehtäviä jo aikoja oli ollut, huvilinnojen valvonta ylimarsalkalle ja linnarakennustöiden hoito linnarakennusdeputatsioonille ja sen lakkautuksen jälkeen linnarakennusdireksioonille. Yritykset, mitkä vapaudenajan lopulla tehtiin yhtenäisyyden aikaansaamiseksi rakennusasiain hallinnossa, eivät vieneet tuloksiin⁴⁾, ja hajanaisuus jäi jatkuvaksi. Yli-intendenttivirasto oli kuitenkin, erityisestikin heinäk. 31 p. 1776 annetun julkisia rakennuksia koskevan asetuksen⁵⁾ ilmestyttyä, jossain määrin yleinen valvontavirasto. Sen päällikkönä oli yli-intendentti ja virkamiehistönä sihteeri ja muutamia konduktöörejä.⁶⁾ Yli-intendentillä yksin oli päätösvalta, joten virasto

¹⁾ Kamarikollegion velvollisuuksista yleisten rakennusten hoitoon nähden v. 1618 kamarijärj. 6 § 8:o.

²⁾ Johtosääntö ²⁴/₁₆₅₁. Styffe, m. t. s. 286 ja ss.

³⁾ Kutsukirje ²¹/₁₆₉₇. Styffe, m. t. ss. 292—3.

⁴⁾ Ylikäskynhaltijan tehtävistä v. 1634 hallitusmuoto § 24; v. 1720 § 36. Ylimarsalkan, m. m. v. 1772 hallitusmuoto § 29. Linnarakennusdeputatsioni asetettiin v. 1727, lakkautettiin v. 1766, ja sijalle tuli direktioni, mikä kokoonpanoltaan monesti uudistettuna toimi vuoteen 1795, jolloin se hajotettiin. Hartmansdorff, m. t. II ss. 298—9. Kunink. kirj. ²⁴/₁₇₆₆ ja konstitutoriaali direktsionille, konstitut. ²⁸/₁₇₇₂ ja kunink. kirj. ¹/₁₇₉₅ valtiokonttorille (Inrikes civile exped. registrat.). — Säätöjen aloteesta ryhdyttiin toimiin v. 1766 paremman järjestyksen aikaansaamiseksi rakennusasiain hallinnossa ja tuli asia esille v. 1770 valtiopäivillä, mutta lopullisesti ei sitä ennätetty järjestää. V. 1772 vallankumous keskeytti sitten uudistuspuuhat. Kunink. kirj. ⁹/₁₇₆₆. Inrikes civile exped. registrat. Kunink. kirj. ⁶/₁₇₇₀ yli-intendenttivirastolle. Ruotsin yli-intendenttiviraston arkistossa.

⁵⁾ Kongl. förordningar.

⁶⁾ Konduktöörien luku oli jonkunverran vaihteleva, tavallisimmin kuitenkin neljä. Menosäännöt, Ruotsin yli-intendenttiviraston arkistossa. — Virastossa oli sitäpaitsi joukko ylimääräisiä tai satunnaisia virkamiehiä.

ei ollut kollegio. Viraston v. 1799 tekemä yritys päästä kollegioksi ei liioin onnistunut.¹⁾ Mitään julkisia rakennuksia ei saatu rakentaa tai muutella ennenkuin yli-intendenttinvirasto oli joko itse laatinut tai tarkastanut laaditut piirustukset ja kustannusarviot ja kuningas ne vahvistanut. Virasto toimitutti myös tarkastuksia julkisissa rakennuksissa ja huolehti rakentamistöiden urakalle antamisesta sekä valvoi urakoiden täyttämistä, antoi lausuntoja alalleen kuuluvissa, kuten esim. linnakäsityöläisten oikeuksia koskevissa kysymyksissä, sekä teki ehdollepanoja virkoihin tai täytti niitä.²⁾

Puhuttaessa kamarikollegiosta ja sille läheisistä virastoista on syytä tarkemmin kosketella eräiden niiden alaisten hallinto- ja haarojen hoitoa. *Tulliasiat*, jotka aikaisemmin olivat olleet välittömästi kamarikollegion valvottavina, joutuivat v. 1636 asetetun ylitullinhoitajan (General-Tullförvaltare) lähempään hoitoon.³⁾ Ylitullinhoitaja, joka oli läheisessä suhteessa Tukholman tullikamariin ja joka v. 1637 oli tullut kauppakollegion jäseneksi, mutta myöhemmin asetettu kamarikollegion alaiseksi, sai v. 1686 ylitirehtöörin nimen, samoin kuin maatullien yli-inspektorikin, jollainen virka oli aikaisemmin syntynyt.⁴⁾ Yli-

¹⁾ Yli-intendentin kirj. 21/5 1799 kuninkaalle. Kunink. kirj. 25/6 1799 virastolle. Kongl. bref. Ruotsin yli-intend. viraston arkistossa.

²⁾ Vn 1776 asetus, vrt. ylemp. Kunink. kirjeet ja viraston pöytäkirjat, Ruotsin yli-intend. viraston arkistossa. — Julkisiin rakennuksiin luettiin paitsi hovin ja virastojen rakennuksia m. m. hospitaalit, raati-huoneet, majakat, kirkot, koulutalot, suuremmat sillat yleisillä liikepaikoilla, muistomerkit. Viraston oli palveltava myös yleisöä hankkimalla pyynnöstä piirustuksia ja kustannusarvioita tai rakennusmestareita. — Mainittakoon myös, että virasto organisearattiin uudestaan v. 1810 ja entiset ylikäskynhaltijalle kuuluneet toimet Tukholman julkisiin rakennuksiin nähden siirrettiin virastolle. Kunink. kirj. 23/8 1810 yli-intendenttinvirastolle ja valtiokonttorille. Handels- och finance expedit. registrat.

³⁾ Kamarikollegion tullihallintotehtäviä olivat esim. tullivirkamiesten asettaminen (vrt. ylemp. s. 9) ja valvonta, jotka tehtävät muiden ohella annettiin johtos. 19/12 1636 ylitullinhoitajalle. Johtos.: Stiernman, m. t. II s. 74.

⁴⁾ Ylitullinhoitajan toiminta koski oikeastaan vain meritullia, kun taas maa- ja rajatullit olivat inspektorien valvottavina. Hartmansdorff, m. t. II ss. 350—1. Paasikivi, m. t. s. 180. Ylitullinhoitajan johtos. 19/1 1646. Stiernman, m. t. II s. 421. Kamarikollegioon olivat tullitilit ja laskelmat lähetettävät, kun taas kauppakollegio ratkaisi konfiskatsioonijutut.

tirehtöörinvirkain yhteyteen muodostuivat vastaavat ylitullikonttorit. Kamarikollegion tullikonttorin, josta ylempänä on mainittu ¹⁾, oli valvottava, että tilit ja ilmoitukset ajoissa ja oikein laadittuina kollegioon saapuivat, tarkasettava ne ylimalkaisesti ja huolehdittava, että vaillingit tulivat ilmi, mitkä tehtävät konttorilla oli kaikkina myöhempinäkin aikoina, vaikka muuten tullihallinnon muoto suuresti vaihteli. Kauppakollegion lopullisesti erottua kamarikollegiosta ²⁾ joutui salakuljetus-, tullipetos- ja purjehdusrikoksien tuomitseminen sen asiaksi. Tullihallinto sinänsä, ylitirehtöörin hoitamana ja johtamana, jätettiin vapaudenajan hallitusmuodoissa ja johtosäännöissä kamarikollegion valvontaan ³⁾, mutta huolenpito tulliasetusten ja taksain toimittamisesta sekä kayttelemisestä kauppakollegiolle. ⁴⁾ Sen jälkeen taas, kun tullit annettiin v. 1726 vuokralle tulliairentiyhtiölle (General-Tullarrende Societetet), jolla ne olivat aina vuoteen 1766, oli tullihallinnon hoito valtuuskunnalla eli direktisionilla ja kahdella sen alaisella ylitirehtöörin johtamalla ylitullikonttorilla. Direktioni, jonka 24:stä valtuutetusta neljä oli kruunun edustajia, oli tavallaan virasto, saaden hoitaa ja valvoa tullilaitosta ja asettaa virkamiehiä, vaikkakin osa asioita oli varsinaisille hallinto-orgaaneille pidätetty. ⁵⁾ Tullidirektioni

Myöhemmin, v. 1676 ja 1678 siirrettiin kuitenkin viimeainitutkin kamarikollegiolle, joka sai myös tullivirkamiesten asettamisen toimekseen, kunnes jälleen v. 1680 tämä tehtävä jätettiin ylitullinhoitajalle. Hartmansdorff, m. t. II ss. 352—4. Alempien tullioikeuksien syntyessä muuttui kamarikollegio yli-instanssiksi. Vrt. Paasikivi, m. t. ss. 189—99.

¹⁾ Kts. ylemp. s. 62.

²⁾ Kts. ylemp. s. 69.

³⁾ V:n 1719 hallitusmuoto § 25; v:n 1720 § 30.

⁴⁾ V:n 1719 hallitusmuoto § 27; v:n 1720 § 33.

⁵⁾ Jo aikaisemminkin olivat tullit olleet vuokralle. Tullien vuokralle antamisesta kunink. kirj. ^{25/1}1726. Modée, m. t. I s. 641. Direktisionin käsitellessä tärkeitä asioita ottivat myös kamari- ja kauppakollegion presidentit osaa istuntoihin. Kamarikollegio asetti tullinspektorit ja hoitajat, mutta muut virkamiehet sai direktioni nimittää. Kauppakollegioon piti vuosittain lähettää tilikirjaotteet kauppabalanssin laatimista varten. Tullitaksoja ja asetuksia ei tulliairentiseura saanut muuttaa. Hartmansdorff, m. t. II ss. 357—8. Kaikki tullivirkamiehet olivat valtionvirkamiesten asemassa, heidän oli kuninkaalle tehtävä valansa, heidän virkarikoksensa käsiteltiin samoin kuin yleensä virkamiesten, hallitus antoi heille ohjesääntöjä, kuten ohjes. ^{17/12}1756 maatullikamareille, kts. Modée, m. t. VI s. 4212.

juuri on selvimpiä esimerkkejä virastoina toimineista yksityislaitoksista, jollaisiin ylempänä on viitattu.¹⁾ Ylitullikonttorit, jotka olivat erityisiin osastoihin jaetut, hoitivat lähinnä tullilaitosta, toinen meri-, toinen maatulleja.²⁾ Kun vuokraus v. 1765 lakkautettiin, jätettiin tullihallinto säätyjen valitsemalle ylitullidireksiolle, joka oli melkein itsenäinen virasto³⁾ ja jonka alaisina edelleen säilyneet ylitullikonttorit olivat. V:n 1772 hallitusmuodossa (§ 23) asetettiin tullilaitos taas, kuten aikaisemmin, kamarikollegion valvonnan alle, ja kunink. kirjeellä marrask. 5 p. 1772 tullidireksio lakkautettiin ja tullilaitoksen hallinto annettiin kokonaisuudessaan mainitulle kollegiolle, jossa tullitirehtöörinkin oli tulliasioita käsiteltäessä oltava läsnä.⁴⁾ Kamarikollegion tuli myös ratkaista m. m. riidat tullitaksan sovittamisesta, jotavastoin konfiskatsio- ja virkarikosjutut kuuluivat kauppakollegiolle. Viimemainitut asiat siirrettiin kuitenkin kunink. kirjeellä elok. 12 p. 1774 ensinmainitun kollegion käsittelypiiriin.⁵⁾ Tullit annettiin uudelleen vuokralle

¹⁾ Kts. ylemp. s. 72. — Muita samanlaisia, vaikeikään minkään erityisen „hallintoalan“ johdossa olevia laitoksia oli pääavustuslaitoksen direksio ja sen alainen konttori (General assistanskontoret). Virasto oli konttori siinä mielessä, että hallitus antoi sille ohjesääntöjä (v. ²¹/₁₁ 1772 Modée, m. t. X s. 880) ja tirehtööri sai kuninkaalta valtakirjan, ja laitoksen kaikki virkamiehet olivat tavallisten virkamiesten asemassa. Direksio oli kokoonpantu yksityisten ja kruunun valtuutetuista ja hoiti laitosta kuten tullidireksio tullilaitosta. Laitoksen toiminta oli eräänlaista lainausliikettä, mikä v. 1792 joutui kuitenkin valtiovelkakonttorin (kts. siitä alemp.) hoitoon. Hartmansdorff, m. t. II s. 338—9. Vrt. asetuksia ja johtosääntöjä ²⁴/₁₁ 1803, ⁹/₅ 1808. Kongl. förordningar. — Läheisesti hallituksen valvonnan alainen oli myös sellainenkin laitos kuin v. 1782 perustettu yleinen palovakuutusdireksio. Siinäkin oli kruunun valtuutettuja, hallitus antoi sille johtosäännön y. m. Vrt. kuulut. ja johtos. ¹⁸/₄ 1782. Modée, m. t. XII s. 266; ¹⁹/₁₂ 1807. Kongl. förordningar.

²⁾ Ylitullikonttorien osastoja olivat paitsi kansliaa m. m. kamreeri-, revisioni- ja kontrollikonttori. Asetus ¹⁷/₁₂ 1756 tullikonttorien tilintekotavasta. Modée, m. t. VI s. 4238.

³⁾ Riksen sänders bref uti inrikes civile ärenden 1765—1766. Ruotsin valtakunnanarkistossa. Johtos. ⁵/₁₂ 1765. Kongl. bref till Commercekolleg. Ruotsin valtakunnan arkist.

⁴⁾ Kunink. kirj.: Inrikes civile expedit. registrat. Johtosääntö kamarikollegiolle tullilaitoksen hoidosta: Kongl. förordn. ja Modée, m. t. X s. 95.

⁵⁾ Vrt. ylemp. s. 63, muist. 5. Vrt. myös kamarikolleg. kirj. ³/₉ 1774 Modée m. t. X s. 401, ja selitys edellis. ¹³/₁₁ 1773, sam. s. 503.

v. 1776¹⁾, mutta otettiin v. 1782 kruunun huostaan²⁾, kunnes ne taas vuokrattiin v. 1802 päätulliarentiyhtiölle kymmeneksi vuodeksi.³⁾ Pääasiassa oli tullihallinto nytkin samoin järjestetty kuin aikaisempien vuokrausten aikana. Direksioni, jossa oli kolme kruunun ja yhdeksän yhtiön valitsemaa valtuutettua sekä kuninkaan määräämä puheenjohtaja, johti ja valvoi tullilaitosta, mutta kamari- sekä kauppakollegiolle kuuluivat samat tuomio- tehtävät kuin ennenkin, ynnä lisäksi edellisen kollegion tullikonttorille ylempänä mainitut toimet ja jälkimäiselle kollegiolle tulliasetusehdotusten valmistaminen. Valtiokonttoriin ja kauppakollegioon piti jätettämän neljännesvuosittain laskelmia ja vuosittain otteita vuositileistä. Asetuksia ja taksoja ei direksioni, vaikkakin siinä oli valtion edustajia, saanut muutella eikä tullirakennuksia rakentaa ilman kruunun lupaa. Virkamiehistön suhteen oli direksionilla samat oikeudet nyt kuin ennenkin. Direksionin alaisina olivat edelleen ylitirehtöörin johdossa olevat ylitullikonttorit, joiden toiminta järjestettiin v. 1803 annetuilla johtosäännöillä.⁴⁾ Ylitullikonttorien toimenä oli tulliasian lähempi hoito Niille kuului huolenpito, että tilit aikanaan saapuivat, tilien tarkastus, päätilien laatiminen sekä otteiden lähettäminen asianomaisiin paikkoihin, ja oli niiden tehtävänä myös direksionin määräysten toimeenpano.⁵⁾

¹⁾ Kunink. kirj. 12/8 1776. Kongl. förordningar. Vuokrakontrahti: Registrat. vid handels- och fin. exped.

²⁾ Vuokrauksen loputtua v. 1782 hoiti entinen direksioni edelleen tullilaitosta kruunun laskuun (kts. konstitut. 21/11 1782: Registrat. vid handels- och fin. expedit.) aina vuoteen 1785, jolloin uusi direksioni asetettiin (konstitut. 8/9 1785. Registrat. vid handels- och fin. expedit.). Direksionin jäsenet, joita oli kahdeksan, olivat korkea-arvoisia miehiä: kaksi kamarijunkkaria, alikäskynhaltija, eräs valtiosihtööri, kamariherra, eversti y. m. Taloudelliseen hallintoon nähden oli direksioni välittömässä suhteessa kuninkaaseen, joka itse vahvisti sen laatimat menosääntöehdotuksetkin.

³⁾ V. 1802 arentikontrahti ja yhtiösäännöt: Kongl. förordningar.

⁴⁾ Johtosäännöt antoi kuningas direksionin ehdotuksesta 16/12 1803 ylitirehtöörille sekä ylitullikonttorien kanslioilta, konttoreille ja tärkeimmille virkamiehille. Kongl. förordningar.

⁵⁾ Direksionilla oli m. m. oikeus antaa virkamiehille varoituksia, siirrellä heitä virasta toiseen, alentaa heitä ja erottaa ajaksi virasta. Näitä y. m. koskevien määräysten toimeenpanosta oli ylitirehtöörin ja ylitullikonttorien huolehdittava. Direksionin käskystä tekivät ylitireh-

Maanmittausasiat olivat niinkään olleet kamarikollegion välittömässä hoidossa. ¹⁾ Ennen pitkää syntyi kuitenkin niitä, kuten oli syntynyt tulliasioita varten erityinen viranomainen, jolle mainittujen asiain lähempi hoito siirtyi. Maanmittausasiain hoitajaksi asetettiin nimittäin v. 1642 inspehtori ja myöhemmin, v. 1683 maanmittauksen ylitirehtööri, jonka apulaisena inspehtori toimi vuodesta 1688 alkaen. ²⁾ Kamarikollegion maanmittauskonttori, joka muodostui samalla kuin inspehtorinvirka, oli inspehtorin ja sittemmin maanmittaustirehtöörin johdettavana, mutta luettiin kuitenkin kaikkina seuraavina aikoina kollegioon kuuluvaksi ja oli kollegion läheisen valvonnan alla. Kamarikollegio tuli siten paljoo likeisemmin johtamaan maanmittausasioita kuin tullihallintoa niitä aikoja lukuunottamatta, jolloin viimeainitut asiat olivat kollegiolle kokonaan jätetyt. Se antoi maanmittareille johtosääntöjä. ³⁾ Vapaudenajan kamarijärjestysten mukaan sen oli valvottava, miten maanmittarit tehtävänsä suorittivat, ja se sai ehdottaa maanmittaustirehtöörin paikan joutuessa avoimeksi, mutta maanmittarien virat täytti kuningas tirehtöörin ehdollepanon perustuksella ja muut virka-

töörin tarkastusmatkoja. Ylitirehtöörin ehdotusten perustuksella täytti direktioni virkoja. Direktiosionissa käsiteltävistä tärkeimmistä asioista oli tirehtöörin annettava kirjallinen lausunto ennen esittelyä. Vrt. mainitut johtosäännöt. Tullidirektionin pöytäkirjat. Ruotsin tullihallituksen arkistossa.

¹⁾ Kamarikollegion tehtävistä maanmittausasioissa kts. v. 1618 kamarijärj. § 10. V. 1628 sai eräs kanslian sihteeri ylimatemaatikuksen nimellä (Generali Mathematico) maanmittausasiat kamarikollegion valvonnan alla hoitaakseen, mutta virka ei saavuttanut merkitystä ja asiain hoito jäi todellisuudessa kollegiolle, joka m. m. antoi maanmittareille useita johtosääntöjä. Ylimatemaatikuksen johtos. v. 1628: Styffe, m. t. s. 248. Kollegion maanmittareille antamia johtosääntöjä vuosilta 1633, 1634, 1635, y. m. sam. s. 251 ja ss. Maanmittausasiain hoidosta Edén, Den sv. centralreg. utv. s. 307. Ekstrand, Svenska landtmätare 1628—1900. Johdanto.

²⁾ Inspehtorin johtosääntö: Styffe, m. t. s. 259. Maanmittaustirehtöörin valtakirja ²⁵/₁₀ 1683. Styffe, m. t. s. 270. Ylitirehtöörin ja inspehtorin asemasta vrt. Ekstrand, Sv. landtmätare, johd. Hartmansdorff, m. t. II s. 319.

³⁾ Kamarikolleg. antoi maanmittarijohtosäännön ¹⁹/₁₀ 1688. Styffe, m. t. s. 262. Mutta johtos. ²⁰/₄ 1725 oli kuninkaan antama. Kongl. förordningar. Vrt. Gyldén, Samling af författningar rörande landtmäteriet i Finland I s. 16 ja ss.

miehet nimitti maanmittaustirehtööri.¹⁾ Kamarikollegion ylivalonnan alaisena oli myös mittain ja painojen tarkastus, joka sitä koskevalla johtosäännöllä v:lta 1736 ja asetuksella v:lta 1737 jätettiin maanmittarien tehtäväksi²⁾, ja maanmittarien virkarihosasioissa oli se tuomioistuimena. Ylitirehtööri ja ylimaannmittauskonttori, jotka nimet alkoivat tulla käytäntöön, olivat velvolliset v. 1766 ja v. 1783 annettujen maanmittausasetusten³⁾ mukaan, kuten aikaisemminkin, pitämään virkamiestutkintoja, antamaan ohjeita maanmittareille töiden suorituksiin nähden, huolehtimaan maanmittarien lähettämien karttain tarkastamisesta, virheiden korjaamisesta, tehtävänsä laiminlyöneiden asettamisesta syytteeseen ja rankaisemisesta. Konttorissa tarkastettiin myös maanmittarien työkapineet ja opetettiin asianomaisia niitä käyttämään, ja siellä myös valmistettiin maantieteellisiä karttoja. Ylitirehtöörin tuli sitäpaitsi antaa mietintöjä kamarikollegiolle maanmittausasioissa, laatia ehdotuksia parannuksiksi sekä tehdä tarkastusmatkoja.⁴⁾

Läheisessä orgaanisessa yhteydessä kamarikollegion kanssa oli *leimapaperikonttori*, joka perustettiin varsinaisesti leimapaperin käyttöä koskevalla asetuksella v:lta 1748 ja jonka tehtävistä sittemmin v. 1803 annettu asetus sisälsi muutamia määräyksiä.⁵⁾

¹⁾ V:n 1723 ja 1734 kamarijärj. §§ 1, 19.

²⁾ Mittojen ja painojen tarkastusta koskeva johtos. ¹⁶/₂ 1736. Gyl-dén, m. t. I s. 44. Asetus ²⁷/₅ 1737, sam. s. 51. Uusi asetus ²⁹/₅ 1739, sam. s. 60.

³⁾ Asetus ²⁰/₁₁ 1766. Gyl-dén, m. t. I s. 136. Asetus ¹²/₈ 1783 sam. s. 328. Myös Modée, m. t. XII s. 672. Ylimaanmittauskonttorin virkamiestönä olivat paitsi ylitirehtööri inspehtori sekä mittain ja painojen tarkastuksen inspehtori, insinöörit, notaari, kanslisti y. m. Vrt. kunink. kirj. ²⁴/₂ 1778 kamarikollegiolle. Registrat. vid handels- och fin. expedit. Kun konttori luettiin kamarikollegioon kuuluvaksi, merkittiin virkamiestö kollegion menosääntöön, mutta konttorin huoneusto ei ollut samassa paikassa missä kollegion. Konttorin toimintamuodot järjesti ylitirehtööri, esim. johtosäännöllä ²⁵/₈ 1691. Ekstrand, Samlingar i landtmä-teri I s. 142.

⁴⁾ Ennen Suomen eroa ei maanmittaushallintoa yleensä koskevaa säädöstä enään ilmestynyt.

⁵⁾ Asetus ¹⁴/₁ 1748. Modée, m. t. IV s. 2502 ja ss. Asetus ¹⁰/₆ 1803. Kongl. förordningar. — V. 1660, jolloin leimapaperin käytäntöönnotto säädettiin, jätettiin paininten säilytys kamarikollegiolle, mutta paperin hoitoa koskevat asiat erityiselle komissaarille. Asetus ⁴/₁₂ 1660. Stiernman, m. t. III s. 6. Seuraavat leimapaperiasetukset aina v:n 1748 asetukseen saakka eivät sisältäneet juuri mitään leimapaperin hoitoa koskevia määräyksiä.

Konttori, jossa komissaari oli tärkein virkamies, huolehti paitsi paperin painatuksesta myös sen lähettämisestä myytäväksi, piti tiliä lääninkonttorien kanssa myydystä paperista ja valvoi, että leimapaperitilit aikanaan saapuivat, ilmottaen laiminlyönnit kamarikollegiolle, jonka asiana oli ryhtyä niiden suhteen toimiin. Kamarikollegion kautta tapahtui leimapaperin tilaus ja sille myös lähetettiin puolivuosiselkemat sekä leimapaperitilit. ¹⁾ — *Kontrollikonttori* metallien kontrolleerausta varten, joka konttori perustettiin v. 1752, kun kulta-, hopea- ja tinaesineiden leimalla varustaminen säädettiin, oli kauppakollegiosta riippuvainen. Konttorin tuli antaa ohjeita asianomaisille leimaajille, tarkastaa lähetetyt näytteet ja säilyttää lemaajien jättämät päiväkirjat, ja konttoria johtavan ylitirehtöörin asiana erityisestikin oli valvoa kontrollilaitoksen virkamiesten toimia, tehdä tarkastusmatkoja ja ehdottaa parannuksia laitokseen. Kauppakollegio, jonka postivapaakirjaa konttori sai käyttää kirjevaihdossaan, ja jonka menosääntöön sen virkamiehistö oli otettu, antoi valtakirjat ylitirehtöörin nimittämille virkamiehille sekä laitosta koskevat yleiset säädökset. ²⁾

Keskushallinnollisiksi virkakunniksi, jotka hoitivat lähinnä puheenaolevaan hallintoalaan kuuluneita asioita, saattaa lukea vielä viljamakasiinidireksionin, joka perustettiin v. 1798 johtamaan yleistä viljamakasiinilaitosta ³⁾, ja numeroarvonta-direksionin (Kongl. nummerlotteriets direktion), joka johti

¹⁾ Vrt. myös kamarikollegion kiertokirj. ¹⁰/₉, 1803. Kongl. förordningar.

²⁾ Asetus ⁷/₁₂ 1752 metallikontrollista. Modée, m. t. V s. 3363. Ylitirehtöörin konstitutoriaali ja johtosääntö sam. päivältä. Inrikes civile expedit. registrat. Kauppakollegion kuulut. ²³/₁₁ 1753 leimaamisen toimittamisen tavasta. Modée, m. t. V s. 3564; kuulut. ¹⁴/₁₂ 1762 kultaseppien velvollisuudesta suorittaa tutkinto konttorissa: Modée, m. t. VII s. 5443; kirje sam. päivältä näytteiden lähettamisestä konttoriin, sam. s. 5446.

³⁾ Paloviinanpolttoregaalin lakkautuksen jälkeen asetettiin v. 1788 järeilläolevia viljavaroja hoitamaan direksioni, joka kuitenkin lakkautettiin v. 1793 (Hartmansdorff, m. t. II s. 248—9) ja asiain hoito jäi valtiokonttorille (kts. ylemp. s. 65, muist. 4), kunnes kunink. kirj. ²⁰/₁₁ 1798 viljamakasiinidireksioni asetettiin. Siihen kuului yhdeksän jäsentä, jotka olivat korkea-arvoisia virkamiehiä (kollegioiden jäseniä, upseereja y. m.) Hartmansdorff, m. t. II s. 250. Direksiossa oli kanslia sekä kamari-, revisiioni-, kirjanpätös- y. m. konttoreja.

v. 1771 järjestettyä valtion laskuun hoidettua arvontaliikettä.¹⁾ Suomen eron aikana oli myös ylihovijahtimestari tavallaan keskusviranomaisen kruunun metsien hoitoa koskevissa asioissa.²⁾

Samoin kuin kansliahallinnon oli siis finanssi- ja elinkeinohallinnonkin alalla syntynyt joukko virastoja, joiden hoitoon joutui hallintoasioita, mitkä v:n 1634 hallitusmuodossa oli edellytetty yksinomaan kamarikollegiolla kuuluvan. Jos jälleen

¹⁾ V. 1771 ulkomaisten mallien mukaan järjestetyllä arvontalaitoksella tarkotettiin hankkia tuloja valtiolle, mutta samalla edistää väestön kasvamista, kun tuloista annettiin varoja talonpoikaisväestölle avioliittojen perustamisen avustamiseksi. Direksioni, jonka tuli antaa asiamiehille johtosäännöt, julkaista kuulutuksia ja tiedonantoja ja toimittaa muitakin laitoksen johtoon kuuluneita tehtäviä, oli kokoonpantu korkea-arvoisista, tavallisesti luottamusvirkamiesten asemassa olevista virkamiehistä (kamarikollegion jäsenistä, valtiosihteereistä y. m.). Hartmansdorff, m. t. II ss. 340—1.

²⁾ Valtakunnan ylijahntimestarilla, joka virka oli syntynyt jo 1600 luvun ensi vuosikymmeninä (vrt. ylemp. s. 15), oli hovitoimien ohella kruunun metsien hoidon valvonta, ja annettiin hänelle tässä suhteessa laaja johtosääntökin ^{30/3} 1638. Odhner, Sveriges inre hist. s. 169. Virka mainitaan v. 1660 additam. §:ssä 8 niiden joukossa, jotka olivat aatelismiehille pidätetyt, mutta lakkautettiin v. 1682, ja metsien valvonta jäi läänneihin asetetuille ylijahntimestareille. Ennen Suomen eroa oli kuitenkin ylihovijahtimestari saanut osittain metsänhoidon valvontaankin kuuluvia tehtäviä. Hartmansdorff, m. t. II ss. 209—10, 237—8. — Puheenaolevaan hallintoalaan luettavia asioita oli hoidettavana muillakin viranomaisilla, vaikka niitä ei saata varsinaisesti nimittää keskushallintovirastoiksi. *Valtiovelkakonttori*, perustettu v. 1719, oli muista viranomaisista riippumattomana välittömässä suhteessa hallitsijaan, mutta lakkautettiin v. 1765, jolloin toimet joutuivat ensin valtiokonttorille ja v:sta 1777 erityiselle direksiolle, kunnes uusi valtiovelkakonttori perustettiin kuulutuksella ^{17/4} 1789. Konttori oli kokoonpantu säätyjen valitsemista valtuutetuista, jotka hoitivat valtiovelkaa koskevia asioita säätyjen antaman ja kuninkaan vahvistaman johtosäännön mukaan. Johtos. ^{19/3} 1719. Modée, m. t. I s. 87; johtos. ^{30/3} 1720 sam. s. 243. Kuulut v. 1789, sam. XIV s. 320. Hartmansdorff, m. t. II ss. 303—5. — *Saattuekomissariaatti* (convoikomissariaatti) oli v. 1723 asetettu huolehtimaan varustuksista kauppalaivaston turvaamiseksi kaappauksilta, mutta lakkautettiin v. 1790, jonka jälkeen valtiokonttori hoiti useimpia sen entisistä tehtävistä, kunnes komissariaatti asetettiin ^{18/2} 1797 uudelleen. Kansliakollegion lakkautuksen jälkeen se oli välittömässä suhteessa hallitukseen. Hartmansdorff, m. t. II ss. 225—7. Kanslihallit. kertom. ^{5/7} 1811: Committ. till regl. af styr. verk 1819—22, handl.

vertaa jälkimäisen hallintoalan virasto-organisatSIONIA muiden maiden oloihin, huomaa, että siihen nähden on yhtä vaikeata havaita yhtäläisyyksiä muissa oloissa kuin edelliseenkin hallintoalaan nähden. ¹⁾

¹⁾ Yhteinen piirre Euroopan päämaiden hallintolaitosten kehityksessä finanssi- ja elinkeinohallintoon nähden on se, että mainittujen asiain ylin johto keskittyi departementteihin, joiden osastot, höllemmin tai kiinteämmin departementteihin liitettynä, toimivat finanssi- ja elinkeinohallinnon eri haarojen ylihallituksina. Vrt. ylemp. s. 30, muist. 1. *Englannissa* muodostui aikaisemman, jo keskiajalla syntyneen ja osastoihin jakautuneen finanssiviraston sijalle 1700 luvun ensi puoliskolla finanssi-departementti, joka oli nimellisesti, mutta ei todellisuudessa kollegiaalinen, sen jäsenistä kun rahastokansleri toimi varsinaisena finanssiministerinä, departementin päällikkönä, muiden jäsenten vain muodollisesti ottaessa osaa toimintaan tärkeimmissä asioissa. Departementin varsinaisten, valtiosuhteiden johtamain osastojen (valtiomenojen, valtiotulojen ja virkanimitysasain os.) ohella oli itsenäisempiä osastoja, kuten 1700 luvun loppupuolella syntynyt valtiotilien revisionia hoitava ylitilikamari, valtiövelanhoidon ja domeeni- ja metsänhoidon osastot sekä kollegiaalinen rakennusasiain virasto, joista viimeksimainitut olivat melkein itsenäisiä departementteja, sekä departementin alaisina kollegiaalinen ylitulivirasto, leimahallitus y. m. Kauppa- ja koloniaaliasioita varten taas syntyi 1700 luvun lopulla nimellisesti kollegiaalinen, mutta todellisuudessa ministeriaalinen kauppakomissioni eli ministeriö. Gneist, *Verfassungsgesch.* ss. 177—8, 183—6, 217—21, 317, 330, 504, 591—2, 695 y. m.; sam., *Gesch. der Aemter I* ss. 266, 292—5, 332—7, 349—51. — *Ranskassa* finanssihallinto alkoi muodostua jo 1600 luvulla ministeriaaliseksi, ja vallankumouksen aikaan syntyi sitten varsinainen finanssiministeriö, jonka alaisina domeenitirehtöörit hoitivat domeenihallintoa, ja tulliasian päätirehtööri main. asioita, muodostaen apulaisten kera neuvonantokonseljin. Tilien revisionia ja tuomitsemista varten muodostettiin 1800 luvun alkupuolella Cour des comptes. Kauppaministeri oli esiintynyt jo 1700 luvun alkupuolella, vuoriasiat olivat yli-intendentin hoidossa (grand maître surintendant) kunnes 1810 asetettiin vuorikonsejji (Cour génér. des mines) yleisten töiden ministerin alaisena vuoriasiaiden hoitajaksi, sekä yleisiä rakennuksia koskevat asiat niinkään ensin yli-intendentillä ja sitten sisäministerillä ja 1800 luvun alkupuolelta erityisen intendenttiviraston lähemässä hoidossa. Darestes de la Chavanne, m. t. I ss. 364—7, 373—6 II ss. 185—6. Block, m. t. Art. Trésor, Domaine, Douane, Cour des Comptes, Mines, Batiments C.viles. — *Preussissa* tuli ylidirektoriumin perustamisen jälkeen 1700 luvun alkupuolella finanssiasiaiden hallinto olemaan mainitun viraston johdettavana, ja oli direktoriumilla osittain myös elinkeinohallinto hoidossaan. Kauppaa, kulkulaitosta ja postia koskevat asiat olivat erään direktoriumin aladepartementin hoidossa, kunnes v. 1740 direktoriumiin muodostui niitä varten varsinainen departementti. Vuoridepartementti

Sotakollegion organisatsioni oli jäänyt vaillinaiseksi, kuten on mainittu¹⁾, siihen nähden, että sen ja kamarikollegion toimivallan rajoja ei tarkoin määrätty, ja sitäpaitsi ei v:n 1634 hallitusmuodossa oltu mitään mainittu kollegion tehtävistä oikeusistuimena, mikä aiheutti sekavuuksia. Näiden ja muidenkin hämminkien poistamiseksi annettiin kollegiolle v. 1636 johtosääntö, jossa toimintamuotoja koskevien säädösten ohella määrättiin kollegion velvollisuudesta toimia sota-oikeutena. Sotaoikeudessa, jonka muodostivat sotakollegion presidentti ja kuusi asesoria sekä kuusi ylempää upseeria, otettiin esille riidat upseerien ja sotamiesten välillä, upseerien rikokset, y. m. s. sekä vetoukseina rykmentioikeuksista tulleet asiat.²⁾ Nämä tuomiotehtävänsä kadotti sotakollegio kuitenkin v. 1683, kun erityinen ylisotaoikeus perustettiin.³⁾ Muutenkin menetti kollegio itsevaltiuden aikana merkityksensä, kun kuningas hajotti sen itsenäisiin osastoihin eli byroiin, joille asiain hoito joutui ja jotka olivat erityisten päälliköiden tai, kuten kassakonttori, suorastaan kuninkaan itsensä määräysvallan alaisia. Sotakollegio oli täten oikeastaan lakkautettu.⁴⁾ Vapaudenajan alussa, paitsi että kollegio hallitusmuodoissa asetettiin entiselleen, jätettiin asiain

---

sai alkunsa v. 1768, tulliasioita varten syntyi niinkään erityinen departementti 1700 luvun loppupuolella. Sitävastoin samalla sataluvulla muodostunut metsädepartementti, jonka johtajana oli jahtimestari, ja ylintendentin johtama rakennusasiain departementti eivät varsinaisesti kuuluneet direktoriumiin, vaikka päälliköillä olikin heidän alaansa koskevissa asioissa sija direktoriumissa, vaan olivat oikeastaan itsenäisiä, suoraan hallituksen alaisia departementtejä. Varsinaisten ministeriöiden perustamisen jälkeen kuuluivat finanssi- ja domeeniasiat finanssiministeriöön, jossa niitä varten oli erityinen osasto, mutta vuoroitoini ja teollisuus sisäasiainministeriöön. Tililaitoksen valvomista varten syntyi direktoriumin perustamisen aikaan kaksi ylidirektoriumista riippuvaista ylläskukamaria, jotka myöhemmin yhdistettiin yhdeksi. Isaacsohn, m. t. III ss. 112—3, 241, 261. Meier, m. t. ss. 14—5, 23.

¹⁾ Kts. ylemp. s. 16.

²⁾ Odhner, Sveriges inre hist. ss. 59—60, 146—8.

³⁾ Hartmansdorff, m. t. II s. 63.

⁴⁾ Carlson, m. e. ss. 162, 173. Sotamarsalkka sai määrätä sota-oikeuden kokoonpanosta mielensä mukaan, tykistöimestari yksin johti varuskamareita, kuningas itse antoi määräyksiä maksujen suorituksesta kassanhoitajalle.

hoito johtosäännöllä v:lta 1723 lähinnä konttoreille¹⁾; jollaisia kollegioon muodostettiin, ja vähää myöhemmin annettiin säädöksiä kollegion velvollisuuksista rykmentikirjurien valvontaan ja asettamiseen nähden.²⁾ Vuoden 1772 hallitusmuoto ei sisältänyt sotakollegioon nähden mitään uutta³⁾, mutta jo lähinnä seuranneina vuosina tapahtui muutoksia, joilla on tärkeä merkitys kollegion kehitykselle. Ensimmäiset muutokset koskivat ensimmäisen kollegion asemaa kuin sen rakennetta⁴⁾; mutta myöhemmin joutui kollegio viimemainitussakin suhteessa muodostelujen alaiseksi. Kun kollegio ei kyennyt kunnolla tehtäviään täyttämään, asetettiin v. 1774 puolustuskomissioni laatimaan ehdotuksia puolustuslaitoksen parantamisesta, joka komissioni työskenteli kymmenen vuotta, ja vähän myöhemmin asetettiin puolustuslaitoksen valvojaksi muuan valtakunnanneuvos, joka oli ikäänkuin sotaministerin asemassa, hän kun valvoi palvelusohjesäännön noudattamista, varustusten kunnossapitoa, taloutta ja tilinpitoa, pani toimeen kuninkaan suunnitukset ja oli oikeutettu antamaan viranomaisille käskyjä sekä esittämään asioita hallitsijalle.⁵⁾ Sotakollegio sotilashallinnon hoitajana joutui siten syrjään. Sitäpaitsi siirrettiin n. s. komentoasiat, kuten sotaväen tilaa, järjestystä, kuria ja harjotusta koskevat seikat, pitkävetäisen kollegiaalisen käsittelyn välttämiseksi kollegiolta kenraaliadjutantille, joka tuli v. 1776 kollegion jäseneksi, ja joka

¹⁾ V:n 1719 hallitusmuoto § 19; v:n 1720 § 24. Viimem. mukaan muodostivat kollegion presidentti, kaksi sotaneuvosta rauhan, mutta neljä sodan aikana, ylitykistömestari ja ylimajotusmestari. Yhdenkään heistä ei tarvinnut olla valtakunnanneuvoksia. Johtos. ¹⁶/₁₀ 1723 sisällöstä vrt. Hartmansdorff, m. t. II s. 67.

²⁾ Rykmentikirj. johtos. ¹⁶/₂ 1733: Modée, m. t. II s. 974, ynnä lisäyksiä siihen, kunink. kirj. ¹⁶/₁ 1757 sam VI s. 4526.

³⁾ Hallitusmuodon § 17. Sen mukaan oli kollegioon kuuluva paitsi muita jäseniä „tavalliset sotaneuvokset“. Tehtävistä oli säädös sama kuin aikaisemmissa hallitusmuodoissa.

⁴⁾ Kunink. kirj. ²⁴/₂ 1778 kollegiolle määrättiin, että kollegioon tuli kuulua neljä sotilas- ja kolme siviilijäsentä (kaksi sotaneuvosta ja yksi sotakomissaari). Kollegion konttoreita olivat ylitykistömestarinkonttori, komissariaattikonttori, sotilaskonttori, tykistökonttori, linnotuskonttori, merisotilaskonttori, syynikonttori, päävarastokassakonttori y. m. Regi-strat. vid finance expedit.

⁵⁾ Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 281, 318, 327; II s. 505.

ajottain oli keskusviranomaisen komentoasioissa. ¹⁾ Kollegiaalinen käsittely väheni myös departementtijaon vaikutuksesta, mikä jako pantiin toimeen v. 1782 ²⁾ ja varmennettiin kollegiolle huh-tik. 4 p. 1805 annetulla johtosäännöllä. ³⁾ Johtosäännön mukaan oli kollegio jaettu kuuteen departementtiin, jotka olivat presidentti-, tykistö-, linnotus-, intendentti-, opetus- ja siviilidepartementti. ⁴⁾ Kollegiolle sinänsä kuului sotilasasiain hoito ja valvonta. Sen plenumissa käsiteltiin virkanimitys-, virkavapaus- ja virkarikosasiat sekä määrättiin departementtien ja kollegion virkamiesten työjärjestys, mutta muut asiat päätettiin departementeissa, joiden kesken ne olivat jaetut reaali-perustetta noudattaen, niinkuin departementtien nimistäkin käy selväksi. ⁵⁾ Sota-

¹⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 68—71. Kenraaliadjutanteilla, joita oli myöhemmin kaksi, oli valta antaa määräyksiä vähäisemmissä asioissa ja he saivat myös esitellä komentoasiat kuninkaalle. Kuninkaan mainituissa asioissa antamat käskyt, kuten määräykset miehistön aseisiin kutsumisesta, ekspedieerasi v. 1792 alkaen silloin perustettu kenraaliadjutantinekspeditsioni, joten komentoasiain hoito oli korkeimmassakin asteessa erotettu muista sotilasasioista, jotka edelleen kulkivat sotilasasiain ekspeditsioiden kautta. Toinen kenraaliadjutanteista seurasi tavallisesti kuningasta fämän matkoilla, jolla aikaa toinen adjutantti oli tavallaan keskusviranomaisen asemassa.

²⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 67—8.

³⁾ Johtos. kts. Kongl. förordningar.

⁴⁾ Kollegion kuuluivat sitäpaitsi kanneviskaali- ja sotakasööri-konttori.

⁵⁾ Presidenttidepartementin asioita olivat armeijan organisaationia ja kenttämittauslaitosta koskevat seikat, määräykset rykmenteille harjoituksista, töistä, varusväen vaihdoista, milloin kuningas itse ei suoraan sellaisia käskyjä antanut, upseerien virka- ja arvoluettelot y. m.; tykistödepartementti, johon kuuluivat presidentti, ylitykistömestari ja sotakomissaari, hoiti asevarastoja ja -tehtaita sekä salpietarin ja ruudin valmistusta koskevia asioita; linnotusdepartementti, jonka muodostivat presidentti, linnotustirehtööri ja sotakomissaari, huolehti linnotusten kunnossapidosta ja uusien suunnittelemisesta; intendenttidepartementti, johon kuuluivat presidentti, yksi sotilasjäsen ja sotakomissaari, hoiti armeijan muonitusta, vaatetusta ja sairashoitoa; opetusdepartementti, jonka jäseniä olivat presidentti, sota-akatemiain johtaja, sotaneuvos y. m., piti huolta sota-akatemian ja yleensä sotilaso-petuksesta ja oppilaitosten taloudesta; siviilidepartementti, jonka muodostivat presidentti ja kaksi sotaneuvosta, hiti ruotujakolaitosta koskevia asioita, valvoen sotilaskontraktien seuraamista, puustellien hoitoa, sotilashuonetta y. m., ja kuuluivat siihen ruotujakolaitos, sotilashuone- ja huonesyynikonttori.

oikeuden tehtävät oli v. 1774 annettu eräälle kollegion osastolle, mutta otettiin siltä jälleen v. 1791.¹⁾ Sotalaitoksen taloudellisissa asioissa, kuten puustellisyysnejä tai sotilaskontrah-teja koskevissa riidoissa, oli kuitenkin kollegiolla tuomio-oikeus.²⁾

Amiraliteettikollegionkin toiminnassa syntyi ensi vuosina v. 1634 hallitusmuodon ilmestymisen jälkeen sekavuuksia, joita koetettiin poistaa v. 1636 annettulla johtosäännöllä. Kollegio sai jo tällöin tuomioistuimen oikeudet, joista sittemmin meriartikkeleissa v:lta 1644 tarkemmin määrättiin. Tuomittaessa meriväkeä koskevia juttuja muodostivat presidentti, kaksi amirali-teettineuvosta sekä eri määrä upseereja asiain mukaan oikeusistuimen.³⁾ Itsevaltiuden ajalla hajotettiin kollegio kokonaan, asiain hoito jätettiin kenraaliamiraalille, ja amiraliteettioikeus järjestettiin uudella tavoin.⁴⁾ Mutta jo 1680 luvun lopulla alkoi laivastohallinto, joka oli muutettu Karlskronaan, jälleen toimia kollegiaalisesti, ja vapaudenajan hallitusmuodoissa mainittiin amiraliteetti kollegiona muiden kollegioiden rinnalla. V:n 1720 hallitusmuodon (§ 27) mukaan muodostivat kollegion presidentti sekä kaikki paikalla olevat amiraalit ja lippupäälliköt. Samanlainen oli kollegion kokoonpano myös v:n 1772 hallitusmuodon (§ 20) mukaan. Paitsi varsinaista laivastohallintoa kuuluivat kollegiolle luotsi- ja sukelluslaitosta koskevat asiat, ja kollegion kamarikonttori, joka oli perustettu v. 1692 hoitamaan varainkokoamista, jakamista ja laskemista sekä yleensä laivastohallinnon taloutta, määrättiin edellisessä hallitusmuodossa pysytettäväksi entisellään. Samoihin aikoihin kuin kamarikonttori pe-

¹⁾ Härtmansdorff, m. t. II s. 63. Sotakollegion kuulutus $\frac{6}{5}$ 1774. Modée, m. t. X s. 297. Kuulutuksella $\frac{14}{5}$ 1791 perustettiin sotahovioikeus sotalaitosta varten. Modée, m. t. XV s. 10. Tukholman linnäväkeä varten asetettiin kuitenkin $\frac{29}{11}$ 1793 erityinen ylisotaoikeus (kts. Kongl. förordningar), joka tuli maa-armeijan ylisotaoikeudeksi sotahovioikeuden lakautuksen jälkeen $\frac{12}{12}$ 1794 (Modée, m. t. XV s. 765), kunnes taas $\frac{11}{4}$ 1797 sotahovioikeus uudelleen perustettiin (Kongl. förordn.). Laivastoa varten oli perustettu erityinen ylisotaoikeus $\frac{19}{10}$ 1794. Modée, m. t. XV s. 715.

²⁾ Vrt. Hermanson, *Inhensk förvaltningsrätt* s. 65.

³⁾ Odhner, *Sveriges inre hist.* ss. 38, 59–60, 150–2. Zettersten, *Svenska flottans historia II* ss. 4–6.

⁴⁾ Carlson, m. e. ss. 162, 173–4. Härtmansdorff, m. t. II ss. 101–3. Oikeusistuimen muodostivat kenraaliamiraali, lippupäällikkö y. m.

rusteettiin amiraliteetin kamarioikeus, jonka tehtävänä oli tuomita tilien laiminlyönnit ja vaillinkiasiat. V. 1730 vaiheilla kamarioikeus tehtiin jotenkin itsenäiseksi kollegioon nähden ja annettiin sen organisatsioonista ja tehtävistä tarkempia määräyksiä. ¹⁾ Niinikään tehtiin myös vähää aikaisemmin perustettu kollegion ylikomissariaatti, jolle kuului lukuisa joukko kollegion hoidettavina olleita asioita, melkein itsenäiseksi virastoksi. ²⁾ Pian kuitenkin komissariaatti lakkautettiin ja kaikki asiat jätettiin kollegiolle, jolle annettiin johtosääntö v. 1735. ³⁾ Kun armeijanlaivasto erotettiin muusta laivastosta, jätettiin sen hallinto v. 1756 sotakollegiolle, ja myöhemmin perustettiin sitä varten erityinen kamarioikeuskin. ⁴⁾ Laivastohallituksessa syntyneiden sekavuuksien poistamiseksi muutettiin amiraliteetikollegio v. 1776 Tukholmaan ja annettiin kollegiolle uusi johtosääntö. ⁵⁾ Hallinto ei kuitenkaan ollut tyydyttävää, jonka vuoksi kollegio sekä kamarioikeus lakkautettiin ja sijalle perustettiin kunink. kirjeellä toukok. 5 p:ltä 1791 sekä sota- että armeijanlaivaston hallitukseksi ylimerisotakonttori, jolle samana päivänä annettiin johtosääntö. ⁶⁾ Ylimerisotakonttorin esimiehenä oli meriasiaain valtiosihteeri ja hänellä apulaisina kaksi ylikomissaaria. Konttori oli jaettu kahteen osastoon, joiden johtajina ylikomissaarit olivat. ⁷⁾ Valtiosihteerillä oli yksin ratkaisu-oikeus, ja oli siis meriasiaain hallitus ministeriaalinen. Kun valtiosihteeri lisäksi oli laivaston kenraaliadjutantti, oli hänellä meriministerin asema. ⁸⁾ Mutta kun tämä järjestelmäkään ei osottautunut tarkotustaan vastaavaksi, lakkautettiin se v. 1794

¹⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 103—4. Kamarioikeudelle ei kuulunut tilien revisiointi, joka toimitettiin kamarirevisiointissa. Sen jäseninä olivat m. m. ylikomissaari, sihteeri ja kamreeri. Kamarioikeuden oikeudenkäyntijärjestys v:ltä 1732. Modée, m. t. II s. 963.

²⁾ Hartmansdorff, m. t. II s. 105. Tirehtöörinä oli amiraali ja jäseninä kaksi ylikomissaaria. Sen alaisina olivat kirjanpitokonttori, merisotilaskonttori, tykistökonttori, sotilaskassakonttori y. m.

³⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 106—7.

⁴⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 108, 111.

⁵⁾ Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 319, 326—8.

⁶⁾ Kunink. kirj.: Modée, m. t. XV s. 49. Johtos. sam. s. 51.

⁷⁾ Toiseen osastoon kuuluivat kanslia, sotilaskassakonttori y. m., toiseen luetsi- ja majakkalaitos, sukelluslaitos ja majotuskassakonttori.

⁸⁾ Vrt. Hartmansdorff, m. t. II ss. 109, 111. V. 1792 lakkautettiin valtiosihteerinvirka ja kenraaliamiraali tuli ylimerisotakonttorin päälliköksi.

ja asetettiin Karlskronaan suuramiraalinvirasto hoitamaan sotalaivaston ja toinen samanlainen Tukholmaan johtamaan armeijanlaivaston hallintoa.¹⁾ Kummankin viraston organisatsioni oli samanlainen. Ne olivat kollegiaalisia virastoja, mutta jaetut departementteihin, joilla oli asiain lähempi hoito.²⁾ Suuramiraalivirastojen sijalle perustettiin v. 1797 kaksi komiteaa, joiden organisatsioni oli pääasiassa samanlainen kuin mainittujen virastojen.³⁾ Mutta komiteatkaan eivät olleet pitkäaikaiset. Sotasekä armeijanlaivaston hallinto jätettiin Tukholmaan asetetulle meriasiainhallitukselle, jolle annettiin johtosääntö maalisk. 23 p. 1803.⁴⁾ Meriasiainhallitukselle tunnustettiin johtosäännössä kollegion arvo ja oikeudet. Hallitus käsitteli asioita plenumissa ja departementteissa, joita oli kaksi, ja jotka kumpikin olivat meriasiainhallituksen päällikön johdossa. Toiselle departementille kuuluivat sotalaivaston talousasiat ja sotilaskassan hoito, toiselle armeijanlaivaston talousasiat sekä luotsi- ja majakkalaitoksen ylihallinto.⁵⁾ Hallituksessa oli sitäpaitsi kanslia ja joukko konttoreita, nimittäin konstruksioni-, kamari- ja merisota-, luotsisekä sotilaskassakonttori. Sotaoikeuden tehtäviä ei meriasiainhallituksella ollut, ne kun oli jätetty erityiselle ylisotaoikeudelle.⁶⁾

Meriasiainhallituksen alaisen *luotsi- ja majakkalaitoksen hallinnon* organisatsioonista on tarpeen tehdä lähemmin selvää. Mainittu laitos joutui nähtävästi jo 1650 luvulla amiraliteetti-kollegion johtoon.⁷⁾ Sen alaisena piti lähempää huolta laitok-

¹⁾ Edellis. johtos. 16/8 1794, Modée, m. t. XV s. 657; jälkim. 19/10 1794 sam. XV s. 716.

²⁾ Departementteja oli neljä. Sotilasdepartementille kuuluivat laivaston disiplinaari, harjoitukset, nimitysasiat, luotsi- ja majakkalaitos, sukellusasiat, sairaus- ja opetuslaitokset, ja oli sillä myös tuomioistuintehtävät; meridepartementille joukkojen rekryteeraus ja varustus sekä merimieshuoneen asiat. Varvi- ja tykistödepartementti sekä kameraali-, talous- ja tilitysdepartementti hoitivat asioita, joita nimet osottavat.

³⁾ Komiteain johtosäännöt 19/1 1797. Kongl. förfordningar.

⁴⁾ Kongl. förfordningar.

⁵⁾ Hallituksen päälliköllä oli kollegion presidentin arvo. Paitsi häntä oli kummassakin departementissa kaksi sotilasjäsentä ja ylikomissaari. Vrt. myös meriasiainhallituksen mietintö työmetodista 30/5 1811. Committ. till regl. af styr. verk 1819—1822 handl.

⁶⁾ Vrt. ylemp. s. 86, muist. 1.

⁷⁾ Zettersten, m. t. II ss. 514—9.

sen hoidosta v. 1680 asetettu luotsilaitoksen inspehtori¹⁾ ja v. 1696 amiralteettikollegioon kuuluva luotsitirehtööri²⁾, jolle v. 1748 annettiin everstilutnantin arvo.³⁾ Amiralteettikollegioon muodostui myös erityinen luotsikonttori, ja yhden neuvoksista tuli kollegion v. 1735 saaman johtosäännön mukaan erityisesti valvoa luotsilaitosta.⁴⁾ Erikoisempaa merkitystä ei luotsitirehtööri saavuttanut luotsilaitoksen johtajana. Niinpä, kun ylimmerisotakonttori perustettiin, sen hoidettavaksi joutuivat varsinaiseen luotsihallintoon kuuluvat toimet, ollen sen tehtävänä ehdottaa uusien luotsiasemain järjestämisiä ja majakkain rakentamisia, huolehtia niiden kunnossapidosta sekä valvoa asetusten noudattamista ja luotsivarojen kantoa, kun taas luotsitirehtöörin velvollisuutena oli panna toimeen sen määräykset ja pitää huolta teknillisten töiden suorituksesta, kuten kulkuväylien etsimisestä, karttain valmistamisesta y. m. s. Vielä syrjempään jäi luotsitirehtöörin virka suuramiraalivirastojen ja sittemmin laivastohallituskomiteain hoitaessa luotsihallintoa, joiden virastojen valvottaviksi luotsipiirit oli jaettu⁵⁾, kunnes asetuksella lokak. 29 piltä 1798 luotsilaitoksen hoito ja valvonta annettiin kokonaisuudessaan armeijanlaivaston komitealle⁶⁾. Komitea valmisti luotsitaksiehtotukset, toimitti luotsilaitokselle ohjesääntöjä⁷⁾, antoi määräyksiä — m. m. tarkastuksista — luotsipiirien päälliköille, jotka olivat suoranaisesti sen alaisia, sekä asetti erinäiset luotsivirkamiehet, ja sille lähettivät alavirkamiehet ehdotuksensa, ilmotuksensa y. m. s. Meriasiainhallituksen perustamisen jälkeen tuli sen toinen departementti samanlaiseen yllähallituksen asemaan luotsi- ja majakkalaitokseen nähden. —

¹⁾ Johtos. $\frac{1}{3}$ 1680. Stiernman, m. t. IV s. 224.

²⁾ Luotsilaitosta koskeva asetus $\frac{19}{10}$ 1696. Stiernman, m. t. V s. 593 ja ss.

³⁾ Amiralteetin upseerien arvoja koskeva asetus $\frac{29}{1}$ 1748. Modée, m. t. IV s. 2570.

⁴⁾ Vrt. ylemp. s. 87.

⁵⁾ Eräät luotsipiirit (pohjoinen ja itäinen) kuuluivat armeijanlaivaston suuramiraaliviraston ja sittemmin armeijanlaivaston komitean, mutta toiset piirit (eteläinen ja läntinen) sotalaivaston suuramiraaliviraston ja sittemmin sotalaivaston komitean alle.

⁶⁾ Kongl. förordningar.

⁷⁾ Ohjesääntö $\frac{5}{4}$ 1799, joka koskee virantoimitusta ja taloutta, on m. m. komitean antama. Kongl. förordningar.

Osittainen viranomaisen luonne oli myös sukellus- ja pelastuskomppanialla, jonka toiminta varsinaisesti järjestettiin kuninkaan v. 1802 antamalla ohjesäännöllä, ja jonka tehtävinä olivat, paitsi haaksirikkoutuneen tavaran pelastaminen, jonkunlaiset poliisitoimet haaksirikkoja koskeissa asioissa.¹⁾

Enemmän kuin aikaisemmin mainituilla hallintoaloilla oli sota-asiaain hallinto-organisatsioonin kehityksessä esiintynyt merkkejä virkakoneiston muodostumisesta samantapaiseksi kuin Euroopan päämaissa, mutta se oli vain satunnaista, ja organisatiosi jäi tälläkin alalla aivan toisenlaatuiseksi kuin mainituissa maissa.²⁾

Hovioikeudesta, kuten nähty, ei ollut muodostunut keskusvirastoa *oikeushallintoa* varten³⁾ ja muutekin jäi sellai-

¹⁾ Haaksirikkoutuneen omaisuuden pelastaminen oli ollut aina 1600 luvulta privilegiona useammilla yhtiöillä eri pitkiä aikoja. Hartmansdorff, m. t. II ss. 256—9. Ohjes. ^{22/12} 1802 (kts. Kongl. förordn.) jätettiin toimet yhdelle ainoalle yhtiölle eli komppanialle, jonka osakkaat kuningas nimitti. Komppania itse sai kuitenkin valita laitosta johtavan kolmijäsenisen direktсионin. Mutta jos direktsioni laiminlöi tehtävänsä, saattoi kuningas erottaa kaikki osakkaat ja valita sijalle uudet, jotka taas asettivat uuden direktсионinkin. Paitsi että laitos oli aina merisota-asiainhallituksen läheisen valvonnan alaisena, tuli sen toimimiesten, joilla oli sama asema kuin virkamiehillä, lähettää viranomaisille kertomuksia ja luetteloja y. m. s.; ja valitukset laitosta koskeissa oikeusjutuissa menivät kauppakollegion ratkaistavaksi.

²⁾ *Englannissa* syntyi, kuten on nähty (kts. ylemp. s. 30 muist. 1) sota-asiaain valtiosuhteeristä 1700 luvulla sotaministeri, ja hänen alaisenaan oli useihin (majotus-, komissariaatti-, sota-oikeus-, sotilaslääkintö-y. m.) osastoihin jakautunut sota-asiaain departementti. Traill, m. t. ss. 96—98. Gneist, Gesch. der Aemter I ss. 294—5, 393—4. Merisota-asiaain hallinto jälleen, joka aikaisemmin oli ollut loordiamiraalinvirastolla, joutui 1700 vaiheilla komissionille, josta muodostui amiraliteettidepartementti eri osastoineen. Amiraliteettivirasto, jolla oli laivaston hallinto ja komento, oli kollegiaalinen, mutta ensimmäisellä loordilla oli ministeriasema ja suurin vaikutusvalta. Traill, m. t. ss. 116—22. Gneist, Gesch. der Aemter I ss. 434—6. — *Ranskassa* myös tuli maasota-asiaain johtajaksi sotaministeri (vrt. Daresté de la Chavanne, m. t. II ss. 288—90, 309—17 ja ylemp. s. 30, muist. 1), merisota-asiaain taas meriministeri. Daresté de la Chavanne, m. t. I ss. 34, 48, 56. II s. 337—41. Block, m. t. Art. Marine militaire. *Preussissa* ylisotakomissariaatti, jolla oli sotilashallinnon hoito, ja jonka esimies oli sotaministerin asemassa, oli ylifinanssidirektoriumin yhteydessä mainitun viraston perustamisen jälkeen. Varsinaisen ministerihallituksen synnyttyä siirtyi sota-asiaain hoito sotaministerille. Isaacsohn, m. t. II ss. 159—77, 309—11, III ss. 59, 93. Meier, m. t. ss. 30—2.

³⁾ Kts. ylemp. ss. 12—13.

nen syntymättä¹⁾. Valtakunnanneuvoston oikeusrevisiomi ei ollut oikeushallintoa hoitava ja valvova virkakunta yhtä vähän kuin korkein tuomioistuinkaan, jolla, kuten edellämainitullakin, oli pelkkiä tuomioistuintehtäviä, lukuunottamatta velvollisuutta antaa lausuntoja erinäisissä oikeusasioissa. Mutta jonkunlainen oikeushallintoa valvova keskusorgaani oli sentään ajottain olemassa. Valtakunnan drotsi sai v:n 1660 additamentissa (§ 5), samalla kuin hänet vapautettiin Tukholman hovioikeuden presidentin virasta, velvollisuudekseen valvoa, että käsittelytapa oikeudenhoidossa säilyi yhdenmukaisena, koska — kuten additamentissa sanotaan — kuninkaan korkein lautakunta oli jaettu neljään hovioikeuteen. Drotsin, jolle hovioikeuksien piti lähettää ilmoituksia, kertomuksia ja otteita tuomiokirjoista, tuli esittää hovioikeuksia koskevia asioita hallitukselle ja ilmottaa sen päätökset jälleen hovioikeuksille²⁾. Valtakunnan drotsin virka lakkautettiin kuitenkin itsevaltiuden aikana³⁾, joten tämä oikeushallinnon keskusorgaani katosi. Oikeuskanslerinviran perustamisen jälkeen tuli oikeuskanslerista jonkunlainen oikeushallinnon johtaja, hän kun oli lakien yleinen valvoja ja revisioniekspeditsiinin päällikkö. Sellaisena oli hän tavallisesti läsnä oikeusasioita esiteltäessä hallitsijalle⁴⁾ ja siten joutui seuraamaan oikeudenhoitoviranomaisten toimintaa. Kun sitten oikeuskansleri, saaden säilyttää oikeuskanslerivirkansa, nimitettiin v. 1787 drotsiksi sekä kaikkien hovioikeuksien ylipresidentiksi, tuli hänellä olemaan entistä selvemmin oikeusministerin asema⁵⁾. — Vielä

¹⁾ Hovioikeus luettiin kaikissa hallitusmuodoissa valtakunnan kollegioiden joukkoon (v. 1719 § 18, v. 1720 § 23, vrt. §§ 24, 27; v. 1772 § 15, vrt. §§ 17, 20). Toiselta puolen niissä otettiin kaikki syntyneet hovioikeudet huomioon ja määrättiin niille tehtäväksi istua oikeutta „kuninkaan korkeimpana lautakuntana“, sekä valvoa oikeudenhoitoa.

²⁾ V:n 1661 kanslijärj. 2 § 4:o. Vrt. myös Blom, m. t. ss. 17—18. Forsman, m. t. s. 329.

³⁾ Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. s. 412.

⁴⁾ Vrt. Hartmansdorff, m. t. II s. 11.

⁵⁾ Vrt. ylemp. ss. 29, muist. 3; 52. Drotsi oli sitäpaitsi yleisten asiain valmistelukunnan puheenjohtaja, korkeimman tuomioistuimen vaikuttavin jäsen sekä tavallisesti myös sijaishallitusten esimies, joten hänellä oli sangen vaikutusvaltainen asema. Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 521, 532. Blom, m. t. s. 18. — Europan päämaissa muodostui oikeushallinnon johtoa varten oikeusministeriöitä. Vrt. ylemp. ss. 30 muist. 1; 50 muist. 3. Erityisesti Preussin oikeusministeriön muodostuksesta vrt. Isaacsohn, m. t. III ss. 289—94, 309, 331.

suuremmassa määrin puuttui *kirkollisasiain* hallinnolta keskusorgaania. Niinkuin ajatus kirkollisen ylihallituksen perustamisesta oli rauennut 1630 luvulla, jäivät toteuttamatta myös myöhemmin heränneet samantapaiset aiheet¹⁾. Kirkollinen hallinto oli piispain ja konsistorioiden käsissä. Asiat, jotka hallitsijan tuli ratkaista, kulkivat eri aikoina eri ekspeditsioiden kautta²⁾.

Selvitetyämme edellisessä eri hallintoalojen keskusorgaanien kehitystä mainittakoon lisäksi muutamia piirteitä keskuhallintovirastoja yleensä sekä niiden virkamiehistön asemaa koskevista seikoista. Vuotuinen kollegioiden tointen tarkastaminen, mikä v:n 1634 hallitusmuodossa oli määrätty, jäi toimeenpanematta³⁾, kun se, niinkuin v:n 1660 additamentissa (§ 13) sanotaan, oli käytännössä vaikea toteuttaa. Vapaudenaikana olivat kollegiot velvolliset vastaamaan toimistaan säädyille, v:n 1772 vallankumouksen jälkeen taas yksin kuninkaalle⁴⁾, jolle niiden kuten yleensäkin keskusviranomaisten tuli jättää työluettelot⁵⁾. Yleiset kysymyksessä olevana aikana syntyneet virka-

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 15. V. 1636 tehty ehdotus ylikonsistoriumin järjestämisestä raukesi papiston v stustuksen vuoksi. Odhner, Sveriges inre hist. ss. 62, 320—6. Yksityisten aloitteesta heräsi 1720 ja 1730 vaiheilla kysymys kirkollisen ylihallituksen perustamisesta, mutta ei tälläkään kertaa vienyt tulokseen. Hartmansdorff, m. t. II s. 134.

²⁾ Valtiopäiville tai erityisiin kokouksiin kokoontunut pappissäätö toimi 1600 luvulla jonkunlaisena ylihallituksena (nimellä consistorium regni), ratkaisten konsistorioiden sille lähettämiä asioita ja toimittaen piispanvaaleja, kunnes Kaarle XI teki siitä lopun. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 315, 415. Hartmansdorff, m. t. II s. 133. Hallitsija nimitti piispat, superintendentit ja regaalipastoraattien kirkkoherrat. V:n 1713 kansliajärjestyksessä luettiin kirkollisasiat, kuten on mainittu, kauppaekspeditsiooniin ja myöhemmissä kansliajärjestyksissä siviilikspeditsiooniin, jonka kautta ne sitten kulkivatkin, paitsi vuosina 1789—1792, jolloin, niinkuin on nähty, oli olemassa erityinen kirkollisasiain ekspeditsio. Kts. ylemp. s. 49.

³⁾ Kts. ylemp. s. 13.

⁴⁾ Hallitusmuodot v. 1719 § 31, v. 1720 § 37, v. 1772 § 32. Jos joku kollegio teki rikoksen, joka koski kuningasta tai valtakuntaa, oli se asetettava v:n 1772 hallitusmuodon § 16 mukaan erityisen valtakunnanoikeuden eteen, ja tuli oikeuskanslerin esiintyä syyttäjänä.

⁵⁾ Vrt. esim. v:n 1773 kansliajärj. 13 § 7:o. Oikeuskanslerin velvollisuudesta tarkastaa työluettelot vrt. ylemp. s. 51. Kanslian ekspeditsioiden työluettelot sitävästoin jätettiin v:n 1801 kansliajärj. mukaan (§§ 3, 4) hovikanslerille, jolla, kuten on nähty, oli ekspeditsioiden valvonta.

miehistöä koskevat periaatteet ja säädökset ulottuivat tietysti keskushallintolaitoksen virkamiehiinkin. Sellaisia olivat erottamattomuusperiaate, joka ei vielä 1600 luvulla ollut saanut eittämätöntä tunnustusta, mutta joka vapaudenaikana pääsi täysin voitolle¹⁾, sekä periaate, että virkamiesten tuli olla syntyperäisiä maan kansalaisia²⁾, uskunnoltaan evankelisia³⁾, ja että taito ja ansio eikä syntyperä oli virkaanpääsemisessä määrävänä⁴⁾, ynnä säädökset virkatutkinnoista⁵⁾ ja arvojärjestykset⁶⁾. Palkkaukseen nähden taas keskushallintovirkamiehistö asetettiin rahapalkalle, sikäli kuin tämä palkkaustapa tuli käytäntöön. Mutta raha-arvon aletessa joutui se, samoin kuin yleensä rahapalkkaa nauttiva virkamiehistö, epäedullisempaan asemaan kuin luonnonpalkalla olevat virkamiehet, etenkin kun

¹⁾ Erottamattomuusprinsiippi oli, kuten nähty (kts. s. 14), pyrkinyt esiin jo 1600 luvun ensi vuosikymmeninä ja sittemmin ilmausuttu eri säädöksissä, kuten v:n 1660 additamentissa (§§ 8, 11), missä säädettiin, että virkamiehiä ei pitänyt ilman rikosta tai tärkeitä syitä virasta erottaa, mutta toiselta puolen hallitus pysyi katsantotavassa, että virat eivät olleet yksityisomaisuutta ja että kuninkaalla oli valta niistä määrätä. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 284—5. Vapaudenajalla sitävastoin, jolloin virkoja yleensä katsottiin omaisuudeksi, voitti erottamattomuusprinsiippikin alaa. Kuningasvakuut. v. 1719 § 8, v. 1720 § 11, v. 1751 § 10, v. 1772 § 10. Yhdistys- ja vakuuskirja, jälkikirj. Paitsi n. s. luottamismiehiä ja erityisiä alempia virkamiehiä (läänihallinto- ja erityiset tullivirkamiehet) olivat virkamiehet yleensä erottamattomia. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 464—5.

²⁾ Kuningasvakuutukset v. 1654 § 4, v. 1672 § 6, v. 1720 § 14, v. 1751 § 13, v. 1772 § 13, hallitusmuoto v. 1772 § 10 y. m.

³⁾ Kuningasvakuutukset v:sta 1654 alkaen, § 2.

⁴⁾ Säädös, että aatelineen syntyperä ei saanut olla yksin virkaanpääsyn määrävänä, oli v. 1660 additamentissa (§ 8) ja vapaudenajan kuningasvakuutuksissa (v. 1719 § 8, v. 1720 § 10, 1751 § 9) ja hallitusmuodoissa (v. 1720 § 40) oli määräys, että alhainen syntyperä ei saanut olla esteenä virkaanpääsulle. Mutta vapaudenaikana oli vielä taistelua aatelisten ja aatellittomien välillä viroista. Hildebrand, Sv. statsförfattn. hist. ss. 503, 570. Hartmandorff, m. t. II ss. 460—2. V:n 1772 hallitusmuoto (§ 10) sääti, että taito ja kokemus oli määrävä, syntyperästä huolimatta, ellei se ollut taitavuuteen yhdistetty, mutta Yhdistys- ja vakuuskirjassa (§ 4) pidätettiin korkeimmat ja etevimmät virat aatellisille. Vrt. Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 400—1.

⁵⁾ M. m. asetus ^{27/10} 1801. Kongl. förordningar.

⁶⁾ Yleisiä arvojärjestyksiä m. m. v:ilta 1714, Kongl. förordningar; erityisiä, m. m. ^{20/} 1723 kunink. asetuksessa, Modée, m. t. I s. 389.

palkat pysyivät sillä kannalla, mille ne v. 1696 järjestettiin, aina vuoteen 1778, jolloin yleinen, etenkin juuri keskusvirastoja koskeva palkkain järjestely toimitettiin¹⁾, vaikka tämäkään ei pitkäksi aikaa virkamiehistön asemaa parantanut.

Ajatus, että koko keskushallinto olisi ollut viiden valtakunnankollegion johdettavana, josta ajatuksesta 1600 luvun ensi vuosikymmenien järjestämisissä oli lähdetty, mutta jota ei oltu voitu edes silloinkaan johdonmukaisesti toteuttaa, osottautui myöhemmän kehityksen kuluessa kokonaan mahdottomaksi. Yhteiskunnallisten olojen kehittymisestä seurasi hallintotoiminnan sisällön laajeneminen ja siitä taas välttämättömyys kehittää yhä suuremmassa määrin työnjakoa, joka vei uusien virastojen muodostumiseen. Siten syntyi, kuten on nähty, alkuperäisten valtakunnankollegioiden rinnalle joukko muita keskusvirastoja²⁾. Toiselta puolen oli valtiollisillakin tekijöillä merkityksensä niin Ruotsissa kuin muissakin maissa³⁾ keskushallintolaitoksen kehitykselle. Viittaamme vain siihen vaikutukseen, mikä valtiolisten olojen muutoksilla itsevaltiuden, vapauden ja sitten v:n 1772 vallankumouksen jälkeisenä aikana oli keskushallinto-organien muodostumiseen⁴⁾. Sitävastoin teoreettisilla suunnitte-

¹⁾ Vakinaisen palkkauksen periaate pääsi vähitellen 1600 luvulla voimaan, ja läänityksien antaminen palkaksi lakkasi. Vrt. Hildebrand, Sv. statsförfatt. hist. s. 274. V:n 1696 palkkajärjestelystä, sam. s. 413. Asetus ²⁴/₁ 1778 palkkain järjestelystä: Modée, m. t. XI s. 378, ja kunink. kirj. ²⁵/₂ eri virastoille: Registrat. vid handels- och fin. expedit. — Eri-näisillä säädöksillä määrättiin, että vanhuuden tai muiden syiden vuoksi kykenemättömiksi käyneille kauan ja hyvin palvelleille virkamiehille annettiin koko palkka tai osa siitä eläkkeeksi. Kiertokirj. ¹³/₃ 1770. Kongl. förordn. Kunink. kuulut. ²⁹/₄ 1798. Kongl. förordn. — Akordijärjestelmä, s. o. maksun suorittaminen virkamiehelle siitä, että hän luovutti virkansa maksajalle, joka tapa oli tullut hyvin yleiseksi muutamilla hallintoaloilla, ei keskusvirastoihin nähden saanut jalansijaa. — Kuten tunnettua oli Kaarle XI:n ajasta alkaen n. s. jakopalkka tullut useilla siviilihallintoaloillakin käytäntöön, s. o. virkamiehille annettiin palkka puustelleina tai luonnonveroina, joita kunkin osalle jaettujen tilojen tuli suorittaa.

²⁾ Vrt. ylemp. ss. 55, 56 y. m.

³⁾ Vrt. esim. valtiolisten syiden vaikutuksesta Preussin hallintolaitoksen uudistukseen 1650 vaiheilla. — Isaacsohn, m. t. II ss. 108—9.

⁴⁾ Niin v. 1720 hallitusmuodon muutoksen kuin v. 1772 vallankumouksen jälkeen tahdottiin keskushallintolaitos muodostaa valtiollista järjestelmää vastaavaksi, keskusvirastoille annettiin uudet ohjesäännöt (vrt. Odhner, Sveriges polit. hist. I s. 166) tarkoituksessa muuttaa keskusorganien asema valtiolisten olojen mukaiseksi.

luilla oli sangen vähäinen vaikutus Ruotsin hallintolaitoksen kehitykseen. Kaarle XI:n laajalle ulottuneiden muutosten pohjana ei ollut mitään yhtenäistä suunnitelmaa ¹⁾. Mikäli jälleen Kustaa III:n aikana esiintyi koko hallintolaitoksen uudestimuodostelua tarkottaneita suunnitelmia, kuten aikaisemmin mainittu kuninkaan itsensä laatima luonnos, jonka hän valmisti saatuaan Yhdistys- ja vakuuskirjassa — niinkuin hän käsitti — vallan määrätä hallintokoneiston rakenteen, ei niitä kokonaisuudessaan toteutettu ²⁾. Keskushallinnon organisatsioonin kehitykseen eivät jälkiä jättäneet edes kuuluisat ranskalaiset valtio-opit, vaikka niiden vaikutus kyllä muuten oli Ruotsissakin havaittavissa ³⁾, paitsi mikäli ehkä teoria valtiovaltain jaosta oli ollut vaikuttamassa korkeimman tuomioistuimen erottamisessa itsenäiseksi virkakunnaksi ⁴⁾. Vasta niissä laajoissa organisatSIONhankkeissa, joihin Ruotsissa ryhdyttiin Suomen eron jälkeen keskushallinnon uudestimuodostamiseksi, on ratsionaalisten teoriain vaikutus huomattavissa ⁵⁾.

¹⁾ Vrt. Carlson, m. e. ss. 183, 193.

²⁾ Että kuningas käsitti olevansa oikeutettu muuttamaan hallintolaitoksen rakenteen, osottaa juuri se, että hän laati suunnituksen, joka tarkoitti koko hallintolaitoksen muuttamista. Vrt. ylemp. s. 33. Se jälleen, että myöhemmin tapahtunutta kansliakollegion lakkautusta ja amiraliteettikollegion muuttamista toisenluontoiseksi virastoksi ei katsottu lainvastaisesti, osottaa yleisen käsityksen olleen samanlaisen. Hallintolaitoksen undistusta tarkottaneista aikeista, kts. Odhner, Sveriges polit. hist. I s. 326. Suunnitus departementtjärjestelmän asettamisesta, vrt. ylemp. s. 29.

³⁾ Vrt. siitä esim. Hildebrand, Sv. statsföfattn. hist. ss. 492—5.

⁴⁾ Vrt. Kjellén, m. t. ss. 187—8.

⁵⁾ V. 1811 asetetun komitean mietintö: Bihang till rikståndens protokoll 1812 II ss. 1312—33, ja muut sen yhteydessä olevat ehdotukset. Valtiovaliokunnan mietintö niiden johdosta, sam. II s. 1266 ja ss. Ylitirehtööri Rönbeckin hallituksen käskystä v. 1816 laatima valmisteleva mietintö v. 1819—22 työskennelleen komitean asiakirjoissa Ruotsin valtakunnanarkistossa. Mainitun komitean mietintö: Bihang till rikstånd. protok. 1823 I. saml. 1 ss. 492—660. Kanslianeuvos Hartmansdorffin usein mainittu teos ilmestynyt vastalauseena main. komitean mietintöön v. 1823. Propositioni valtiopäiville v. 1823: Bihang till riksst. protok. 1823 I saml. 1 ss. 486—92. Erityisen valiokunnan mietintö, sam., saml. XI. Erityisestikin on Hartmansdorffin luonnos rakennettu ehyen ratsionaalisen systeemin pohjalle. Melkein kaikissa näissä ehdotuksissa aina v. 1811 komitean mietinnöstä alkaen esiintyi ajatus, että oikeusasiat piti erottaa keskushal-

Keskitys, joka oli ollut, niinkuin on nähty, yksi 1600 luvun keskushallinto-organisatsioonin perusominaisuuksia, höltyi, kun kollegiot lakkasivat olemasta valtakunnanneuvoston haaroja ja muuttuivat hallituksen alaisiksi instansseiksi. Huomattava on, että tämä tärkeä muutos ei saanut ilmaisua edes niin myöhäisissä kuin Kustaa III:n aikaisissa perustuslaeissa. V:n 1772 hallitusmuodon sisältämät keskushallintolaitosta koskevat säädökset laadittiin aikaisempien mallien mukaisesti kiinnittämättä huomiota tapahtuneeseen kehitykseen¹⁾, ja toiselta puolen muutos jatkui ja täydentyi vasta mainitun hallitusmuodon antamisen jälkeen. Hallitusmuodon mukaan kollegiot, joihin luettiin kyllä nekin, jotka v. 1634 jälkeen olivat syntyneet²⁾, olivat koko keskushallinnon hoitajia ja johtajia. Niiden kesken edellytettiin koko hallintotoiminta olevan jaettu, eikä niiden ja hallitsijan välillä katsottu olevan mitään orgaaneja. Kollegiot olivat välittömässä suhteessa hallitsijaan, johtivat hallintoa kukin alallaan sekä olivat, kaikki lukuunotettuina, koko keskushallinnon etupäässä. Toisin oli todellisuudessa. Kollegioiden rinnalla oli keskushallinto-orgaaneja, joilla kyllä ei ollut kollegioiden arvoa, ja joita ei mainittu hallitusmuodossa, mutta joilla oman hallinto-alansa johtajina oli sama asema ja sama suhde hallitsijaan kuin kollegioilla. Vieläpä saattoivat paikallisviranomaiset, kuten maaherrat, kääntyä esityksineen suoraan hallitsijan puoleen³⁾. Kollegiot yksin eivät siis olleet koko hallinto-toiminnan johdossa. Todellisuudessa oli, niinkuin on nähty, valtiosuhteiden viroista muodostunut jonkunlaisia väliorgaaneja

---

lintovirastojen käsittelypiiristä, s. o. hallinto- ja tuomiovalta olivat erotettavat toisistaan myös keskushallinnon alalla. (Lääninhallintoon nähden olivat ne erotetut jo 1600 luvulla.) Nähtävästi oli mainitulle ajatukselle antanut herätteen Montesquieun kuuluisa teoria valtiovaltain jaosta. Vrt. tämän teorian vaikutuksista hallinto- ja tuomiovallan erottamiseen nähdän muissa maissa. Jellinek, m. e. ss. 337—9.

¹⁾ Kollegioita koskevat määräykset v:n 1772 hallitusmuodossa ovat laaditut v. 1634 ja 1720 hallitusmuotojen säädösten mukaan. Odhner, Sveriges polit. hist. I ss. 241—2.

²⁾ „Valtakunnankollegioiksi“ nimitettiin kuitenkin vain viittä alkuperäistä kollegiota, muut olivat ainoastaan „kollegioita“.

³⁾ Esim. lääninvirkamiesten palkkoja, virkavapauksia, köyhäinhoitoa ja paloviinan valmistusta koskevissa asioissa.

keskusvirastojen ja hallitsijan välille. Ne eivät olleet kollegiot, jotka „johtivat“ hallintohaaroja ja pitivät yllä hallintotoiminnan kokonaisuutta, vaan kuningas ja hänen „ministerinsä“, etupäässä valtiosihteerit. Tällä „ministerihallituksella“ oli tosin satunnaisuuden luonne, kun ei koskaan varsinaista ministerisysteemiä organisatsiooniasetuksilla järjestetty¹⁾, mutta se oli kuitenkin olemassa entisen organisatsioonin kehyksessä, eikä sitä voi jättää huomioionottamatta tahtoessaan luoda itselleen täydellisen kuvan keskushallintokoneiston todellisesta rakenteesta. — Toinen 1600 luvun organisatsioonin perusominaisuuksista, kollegiaalinen muoto, ei myöskään ollut säilynyt aivan muuttumattomana. Tosin tämä muoto itsevaltiuden aikana tapahtuneen rikkoutumisen jälkeen asetettiin pääasiassa entiselleen, mutta ei aivan sellaisenaan, ja toiselta puolen kehitys loi keskushallinto-orgaaneja, jotka eivät olleet kollegiaalisia. Kansliakollegion lakkautuksen jälkeen tuli keskusviraston asemaan postihallitus, joka ei ollut kollegiaalinen virasto, eikä meriasiainhallitukseen, kuten nähty, ollut muutamaa aikaa kollegiaalisesti järjestetty.

Kuinka sitten Ruotsin keskushallintolaitos vastasi tarkotustaan?

Useita keskushallintolaitosta haitanneita virheitä tuotiin esiin mainituissa v. 1809 jälkeisissä uudestijärjestämissuunnituksissa, jotka tarkottivat juuri havaittujen vikojen poistamista. Myöhemmissä, hallintolaitosta koskevissa tutkimuksissa on jälleen keskushallinnon rakennetta osittain ankarastikin arvosteltu. Epäilemättä olikin keskushallinto-organisatsioonissa suuria puutteita. Keskushallinnosta puuttui, kuten usein mainituissa organisatsioonisuunnituksissa ja myöhemmissä tutkimuksissa on oso-

¹⁾ Suunnitukset departementtijärjestelmän muodostamisesta Kustaa III:n aikana ovat aikaisemmin mainitut. Muuan tutkija huomauttaa, että Kustaa III mieluummin poikkesi lainmukaisista muodoista, kuin ryhtyi vanhaa rakennetta uudesti muodostamaan. Blom, m. t. s. 31. — Kuinka tarpeenvaatimaksi ministeri- ja departementtijärjestelmä oli käynyt, ilmenee siitä, että v. 1809 jälkeisissä organisatsioonisuunnituksissa tuon tuostakin tuli esiin ajatus sen välttämättömyydestä (mietinnössä v. 1811, propositionsissa valtiopäiville v. 1812, säätyvaliokunnan mietinnössä v. 1818, Hartmansdorffin ja Löfvensköldin vastalauseissa v. 1819—22 komit. mietintöön, vrt. ylemp. s. 95 muist. 5), kunnes se myöhemmin pantiin toimeen.

tettu, yhtenäisyyttä, kokonaisuutta ja pontta¹⁾, sen toiminta oli monimutkaista ja pitkäveteistä, minkä aiheuttivat etenkin ras-kaat kollegiaaliset muodot²⁾, tehtävät virastojen välillä olivat jaetut tarkotusta vastaamattomasti, kontrolli oli löyhä ja virkamie-histö oli liian lukuisa ja epätasaisesti ja huonosti palkattu³⁾. Eri orgaaneista puhuen saattaa jälleen huomauttaa useista vioista. Valtakunnan yleisten asiain valmistelukunta oli orgaani, jonka toiminta oli enimmäkseen muodollista, ja joka hidastutti asiain kulkua⁴⁾. Korkeimman tuomioistuimen asema oli epävakainen, sen jäsenet kun olivat erotettavia virkamiehiä. Valtioekspe-ditsionien ylivalvonta oli hovikanslerilla, eikä valtiosihtereillä siis ollut täydellistä itsenäistä toimivaltaa, mikä heillä ekspedit-sionien johtajina olisi pitänyt olla⁵⁾. Lääkintöhallinnon hoito oli hajanaista, se kun oli jaettu kahdelle virastolle⁶⁾, finanssi- ja elinkeinoasiain käsittely, joka oli useammilla virastoilla, oli pitkäveteistä ja yhtenäisyyttä vailla⁷⁾ ja tullihallinnon orga-nisatsioni erityisestikin liian monimutkainen ja siten tarpeetto-man suuria kustannuksia kysyvä⁸⁾. Sotilashallinnossa taas siviili- ja komentoasiain erottaminen eri orgaaneille saattoi syn-nyttää ristiriitoja ja toiminnan lamautumista⁹⁾.

¹⁾ Propositioni v. 1812 valtiopäiville ja konstitutsionivaliok. lau-sunto. Vrt. Blom, m. t. ss. 33—5. Hartmansdorffin ehdotus esim. ss. 42—59. Hildebrandin arvostelu kts. Sv. statsförfattn. hist. s. 601.

²⁾ Vrt. esim. Blom, m. t. ss. 31—33. Kollegiaalinen muoto etuineen (joita on esim. asiain käsittelyn monipuolisuus, suurempi itsenäisyys hal-lituksen mielivaltaa vastaan) ja virheineen (pitkäveteisyys, kalleus, initsia-tiivikyvyn lamautuminen, muodollisiin kaavamaisuuksiin püütuminen) tahdottiin vielä v. 1809 jälkeisissä reformisuunnituksissa säilyttää, mutta melkoisesti rajotettuna (vrt. ylemp. suunnitukset ministerisysteemin aset-tamisesta, v. 1819—22 komitean ja v. 1823 valtiopäiväin käsittelyt).

³⁾ Vrt. v. 1819—22 komit. käsittelyt, Hartmansdorffin vastalause II ss. 210—11, 454 ja ss. y. m., v. 1823 valtiopäiväin käsittelyt, Blom, m. t. ss. 32—3, Odhner, Sveriges polit. hist. I s. 314.

⁴⁾ Blom, m. t. s. 25.

⁵⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 55—6. Blom, m. t. ss. 32—3.

⁶⁾ Vrt. O. Hjelt, m. t. I ss. 354—5.

⁷⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 305—9.

⁸⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 367—76.

⁹⁾ Hartmansdorff, m. t. II ss. 74—5.

Keskushallinnon kannalta katsottuna ei Suomi muodostanut hallinnollista kokonaisuutta. Aikaisemmin, 1600 luvun alkupuolella, oli kyllä esiintynyt merkkejä provinssikeskusvirastojen muodostumisesta muillakin kuin oikeudenkäytön alalla, johon nähden hovioikeudet olivat sellaisia, mutta tämä kehitys katkesi, provinssikeskusvirastot jäivät syntymättä¹⁾, ja Tukholmassa olevien keskusvirastojen toimivalta ulotettiin yli koko valtakunnan. Muutamiin hallintoaloihin nähden oli Suomi erityisenä hallintopiirinä. Niinpä se muodosti vuoriasioissa erityisen vuorimestaripiirin ja luotsiasioissa luotsipiirin, mutta Suomen vuorimestari²⁾ ja luotsipiirin päällikkö³⁾ eivät olleet keskusviranomaisia, yhtä vähän kuin Suomen maanmittaustirehtöörikään⁴⁾, vaan keskushallintovirkakuntain alaisia paikallisvirkamiehiä. Se

1) Jo 1560 luvun loppupuolella oli Suomen ja Itämerenmaakuntien finanssihallintoa koskevia tehtäviä joutunut erityisille virkamiehille, jonka vuoksi puhuttiin „Suomen ja Lüivin verokamarista“, ja suunnitteleja oli ollut erityisen laskukamarinkin perustamisesta Suomelle, mutta ne jäivät toteuttamatta. Edén, Om centralreg. organis. ss. 238, 241. V. 1608 asetettiin Suomelle erityinen varainhoitaja, jolla oli Suomeen nähden sama asema kuin valtakunnanvarainhoitajalla muualla valtakunnassa mutta periaatteessa viimemainitun valta ulottui sentään Suomeenkin. Edén, Den sv. centralreg. utv. ss. 70—1. V. 1630 vaiheilla syntyi Turkuun maaherranviraston yhteyteen jonkunlainen „kamari“, joka kuitenkin oli Tukholman kamarin-alainen. Siitä oli muodostua todellinen kamarioikeus, mutta ennen pitkää se hävisi, ja kamarikollegion toimivalta ulotettiin suoranaisesti Suomeenkin. Paasikivi, m. t. ss. 117—31.

2) Suomen vuorimestarista, joka asetettiin v. 1638, ja muista paikallisista vuorivirkamiehistä kts. Laine, m. t. ss. 16—17.

3) Suomi muodosti n. s. itäisen piirin, vrt. ylemp. s. 89, muist. 5.

4) Vapaudenaikana 1700 luv. keskivaiheilla lähetettäessä maanmittareita Suomeen asetettiin niiden valvojaksi ja töiden johtajaksi tirehtööri, jota kutsuttiin Suomen maanmittaustirehtööriksi. Vrt. Hartmansdorff, m. t. II s. 320. Ekstrand, Svenska landtmätare I s. 65. Tehtävistä, jotka koskivat enemmän teknillisiä kuin hallinnollisia seikkoja, kts. esim. isojakoalet. ²⁷/₇, 1762; Gylden, m. t. I s. 104; ²⁰/₁₁, 1766 sam. s. 162; ²⁷/₆, 1775 sam. s. 207. V. 1783 maanmittausasetuksen mukaan (§ 2) oli Suomen maanmittaustirehtöörin tehtävä ylimaanmittaustirehtöörille tili toimistaan, lähetettävä hänelle kertomuksia sekä toteltava hänen käskyjään. Suomen koskenperkausasiain johto oli ylimaanmittaustirehtöörillä, kunnes Suomen koskenperkausdirektioni v. 1799 perustettiin, jolloin sille joutui niiden hoito. Kuulutus direkt. asettamisesta ¹⁷/₁₂, 1799. Kongl. förordningar. — Paikallisvirkamiehiä oli myös v. 1638 asetettu Suomen jahtimestari, jolla myöhemmin oli ylijahntimestarin arvonimi.

taas, että keskusvirastoissa esiintyi ajottain erityisiä Suomen asioita hoitavia virkamiehiä tai konttoreita, johtui siitä, että työnjako oli toimitettu provinssisysteemin mukaan, eikä siitä, että Suomi olisi ollut erikoisessa asemassa muihin valtakunnan osiin nähden ¹⁾.

---

¹⁾ Ensi aikoina oli erityinen sihteeri kansliakollegiossa Suomesta tulevia valitusasioita varten (v. 1620 kansliajärj. Styffe, m. t. s. 305), kamarikollegiossa erityinen kamreeri (v. 1618 kamarijärj. § 10) ja myöhemmin Suomen provinssikonttori (vrt. ylemp. s. 62). — Kuvaavata on, että Suomen eron jälkeen tehtiin Ruotsin keskushallintovirastoissa vain sangen vähäisiä virkamiehistön vähennyksiä. Virastojen lausunnot v. 1811: Committ. till regl. af styr. verk 1819—1822 handl. Valtiovaliokunnan mietintö ^{22/}, 1812: Bihang till riksständ. protok. II s. 1268 ja ss.

Ensimäinen luku.

Keskushallinto ja sen järjestämistä tarkottaneet toimet sotavuosina 1808—1809.

Venäläisten joukkojen ottaessa vuoden 1808 kuluessa Suomen valtaansa katkesi hallinnollinen yhteys Ruotsin kanssa. Keskusvirastot kyllä kokivat sodankin aikana hoitaa Suomen asioita, mutta se kävi niille mahdottomaksi. Milloin täytyi jättää asiat ratkaisematta, kun vaadittuja selityksiä ja lausuntoja ei saapunut, tai määräykset antamatta, kun ei ollut alavirkamiehiä niitä toimeenpanemassa, milloin taas palasivat lähetteet tieltä takaisin. ¹⁾ Näin kertyi Ruotsin keskusvirastoihin sotavuosien kuluessa suuri joukko käsittelemättömiä ja ratkaisemattomia asioita. ²⁾

Hallinnon hoito vallotetuilla alueilla vaati etusijassa keskusjohdon muodostelua, siinä suhteessa kun johtavia virastoja puuttui. Alavirastot sitävastoin pysyivät pääasiallisesti entisellään. Suurin osa virkamiehistöähän oli jäänyt, kuten tunnettua, ruotsalaisen ylipaällikön käskystä paikoilleen hallintotehtäviään suorittamaan. ³⁾ Venäläiset puolestaan lupasivat pysyttää virkamiehet, paitsi ruotsalaissyntyiset, viroissaan. Tämä lupaus annettiin julistuksessa helmik. 18 p:ltä 1808 u. l., jossa venäläiset

¹⁾ Förteckning öfver de ifrån Sverige till Finland öfverkomna handlingar och räkenskaper. Suomen valtioarkistossa.

²⁾ Useihin valtioekspeditsioeihin ja melkein kaikkiin keskusvirastoihin jäi ratkaisemattomia asioita, jotka vasta Suomen uusi hallitus lopullisesti käsitteli.

³⁾ Danielsonin kirjottama johdanto teokseen „Suomenmaan hallinnollista kirjevähtoa“. Sam., Suomen sota ja Suomen sotilaat ss. 61, 101.

vakuuttivat säilyttävänsä yleensäkin asukkaiden etuoikeudet voimassa. ¹⁾

Hallinnon keskusjohdon luonne oli sotavuosina riippuvainen sotatilan vaatimuksista. Ne edellyttivät yhtenäistä johtoa ja siis kaiken määräysvallan jättämistä ylipäällikön käsiin. Kun ennen sodan alkua oli kysymyksessä lähettää ylipäälliköksi määrätyn kreivi Buxhövdenin auttajaksi tunnettu Venäjällä pakosalla oleskeleva Suomen itsenäisyysaatteen ajaja, kenraali Yrjö Maunu Sprengtporten, joka kuten tiedetään oli osallisena sotasuunnitustenkin laatimisessa, oli ajateltu asettaa hänet Buxhövdenin alaiseksi. ²⁾ Niinikään kun Buxhövden, joka ei tahtonut olla yhteistoiminnassa Sprengtportenin kanssa, ehdotti kreivi Kustaa Mauri Armfeltia, tuota suomalaissyntyistä, loistavaan asemaan Ruotsissa kohonnutta ja Venäjän hovipiireissäkin hyvin tunnettua miestä, Suomen korkeimmaksi hallitusmieheksi, olisi tämäkin tullut Buxhövdenin ajatuksen mukaan hänen alaisekseen. ³⁾ Ehdotus ei toteutunut, ja Sprengtporten, kuten aikaisemmista tutkimuksista on tunnettua, sai seurata armeijaa, vaikkeikaan tosin Buxhövdenin alaisena, mihin asemaan hän ei suostunut rupeamaan, vaan hänen auttajanaan ja neuvonantajanaan asukkaita koskevissa asioissa. ⁴⁾ Buxhövdenille itselleen, hänen oman käsityksensä mukaan, oli pidätetty hallinnollisten seikkain järjestäminen, missä suhteessa hänelle oli mää-

¹⁾ Ättioäriga Minnen, Deklarationer, proklamationer, kungörelser under kriget 1808—1809 ss. 7—8. Myöhemmin tehtiin kuitenkin virkamiesten oikeus säilyttää virkansa riippuvaksi siitä, vannoivatko asianomaiset Venäjän keisarille uskollisuudenvalan, jota kaikilta asukkailta keväällä v. 1808 vaadittiin. Vrt. Buxhövdenin kirje toukok. 8/20 p. 1808 Turun maaherralle. Suom. hallinn. kirjev. I s. 110.

²⁾ Suom. hallinn. kirjev., johd. s. V.

³⁾ Buxhövdenin kirje ^{28/1} 1808 v. l. ref. Ordin, Pokorzenie Финляндии II s. 26. Elof Tegnér teoksessa „Gustaf Mauritz Armfelt“ III ss. 141—2 esittää tiedon, että Buxhövden ei tahtonut toimia yhdessä Sprengtportenin kanssa, ja että Venäjän Tukholmassa oleva lähettiläs Alopæus sai toimekseen tarjota Armfeltille hallitusmiehen virkaa. Ennenkuin kuitenkaan lähettiläs ennätti tehtävänsä suorittaa, tuli hän vangituksi. — Armfelt, tunnettu Kustaa III:n suosikki, oli n. s. Armfeltin salaliiton vuoksi Kustaa IV Aadolfin holhojahallituksen aikana maanpakoon ajettuna oleskellut muutamia vuosia Venäjälläkin, eläen hallitsijalta saamallaan eläkkeellä.

⁴⁾ Suom. hallinn. kirjev., johd. s. V.

rätty apulaiseksi Viipurin siviilikubernööri Emine.¹⁾ Sprengtportenissa, joka oli ajatellut, että vain sotatoimet olisivat jääneet Buxhövdénille, mutta muut tehtävät annettu hänelle itselleen, heräsi pian tyytymättömyyttä syrjäytyksen johdosta, ja kun Buxhövdén vielä näytti tahtovan pitää häntä alaisensa asemassa, lähetti hän jo vähän sen jälkeen, kuin venäläinen armeija oli astunut rajan poikki, valituksia Pietariin. Seurauksena oli, että Buxhövdén sai käskyn antaa Sprengtporteninkin olla osallisena hallinnon järjestämisessä. Suunnitus, minkä Sprengtporten sitten laati, ei kuitenkaan, yhtä vähän kuin Eminenkään luonnos, koskenut varsinaisesti yllhallinnon järjestämistä, vaan sisälsi siihen nähden vain ehdotuksen, että hallinnon pääpaikan piti olla Loviisassa, mistä Emine antaisi virkamiehille määräyksiä.²⁾ Se osa, minkä Sprengtporten oli järjestämistoimissa saanut, ei häntä kuitenkaan tyydyttänyt. Hän katsoi olevansa edelleen syrjäytetty ja pyysi maaliskuun alussa lupaa palata Pietariin.

Samoihin aikoihin, kuin Sprengtportenin mainittu pyyntö saapui Pietariin, oli siellä päätetty määrätä tarkemmin hänen

¹⁾ Buxhövdénin ilmoitus helmik. 10/22 p. 1808 Sprengtportenille. Samana päivänä lähetti Buxhövdén Venäjän ulkoasiain ministerille kreivi Rumjantsoville kirjeen, missä hän mainitsi aikovansa asettaa maakuntiin ja tarvittaessa pienempiinkin piireihin tarkastusmiehiä ylläpitämään ja valvomaan yleistä turvallisuutta ja katsomaan, että virkamiehet noudattivat lakeja. Kirjeessä helmik. 12/24 p. ilmotti Rumjantsov keisarin hyväksyneen ehdotuksen. Sitä ei kuitenkaan pantu toimeen. Suom. hallinn. kirjev., johdanto ss. VII—VIII. Valtioneuvos Emine oli tullut Viipurin läänin eli venäläisen Suomen siviilikubernööriksi v. 1804. Danielson, Viipurin läänin palauttaminen muun Suomen yhteyteen s. 39.

²⁾ Suom. hallinn. kirjev., johd. ss. V—IX. Käsky Buxhövdénille antaa Sprengtportenille osuus hallinnon järjestämisessä sisältyi samaan Rumjantsovin kirjeeseen, jossa ilmoitettiin Buxhövdénille keisarin hyväksyneen hänen ehdotuksensa hallinnon järjestämisestä. Tarkoituksena oli, että Buxhövdén yhdessä Sprengtportenin kanssa olisi järjestänyt hallinnon ehdotuksen mukaisesti. Buxhövdén valtuutti Eminen puolestaan järjestysuunnituksia valmistamaan. Eminen ehdotus koski pääasiassa maaseudun poliisivalvonnan järjestämistä ja käskynhaltijain asettamista kruununvoutien, nimismiesten ja muiden kruununpalvelijain valvojiksi. Sprengtporten taas vastusti käskynhaltijain asettamista. Sprengtportenin suunnitus, kts. Sprengtportenin kirje helmik. 14 p. 1808 v. 1. Eminelle, ref. Ordin, m. t. II ss. 43—44.

toimialansa ja nimittää hänet kenraalikuvernööriksi.¹⁾ Tällöin siis esiintyi ensi kerran ajatus Suomen kenraalikuvernöörin viran asettamisesta.

Mutta kenraalikuvernöörinkin oli ajateltu asettaa Buxhövdenin käskyvallan alaiseksi, ja sellaisella ehdolla ei Sprengtporten ottanut virkaa vastaan. Eripuraisuuskin hänen ja Buxhövdenin välillä yhä kasvoi. Buxhövdenin olisi nyt ollut taipuvainen jättämään hallinnon johdon Sprengtportenille ja Eminent kokonaan hänen käskettäväkseen, mutta loukkautunut Sprengtporten vastasi tarjoukseen tavalla, joka rikkoi kokonaan hänen ja Buxhövdenin välin, mikä taas aiheutti, että Sprengtportenille maaliskuun keskivaiheilla annettiin lupa palata Pietariin. Hylätessään kenraalikuvernöörin epäitsenäisen viran oli Sprengtporten kuitenkin toivonut, että Turun jouduttua venäläisten valtaan olisi käynyt mahdolliseksi erottaa siviilihallinto sotilaskomennosta ja hän saattanut ryhtyä edellisen johtoon, esiintyä „korkean hallitsijansa nimessä“.²⁾ Kun sitten Viapori oli antautunut, lausui Sprengtporten hallitsijalle osotetussa kirjelmässä huhtik. 25 piltä 1808 v. l., että hetki oli tullut, jolloin maalle piti antaa kenraalikuvernööri, ja viittasi siihen, että hän, kun virkaa aikaisemmin oli hänelle tarjottu, ei ollut voinut ottaa sitä vastaan ilmottamastaan syystä, nimittäin siitä, että hän ei ollut saattanut toivoa voivansa menestyksellä hoitaa ylipäällikkön alaista virkaa Buxhövdenin osottaman kateuden vuoksi. Nyt sitävastoin kun Suomen valloitus — Sprengtportenin sanojen mukaan — oli päättynyt, oli hän valmis astumaan hallitsijan palvelukseen.³⁾ Mutta hallitsija huomautti sen johdosta, että sodan kestäessä oli tarpeen koota kaikki valta komentavan kenraalin käsiin.⁴⁾

Se katsantotapa, että sodan aikana yhtenäisen toiminnan vuoksi siviilihallinnonkin ylijohdo oli oleva ylipäällikkön käsissä,

¹⁾ Suom. hallinn. kirjev., johd. ss. IX—X.

²⁾ Suom. hallinn. kirjev., johd. ss. VI—XI.

³⁾ Kirje kts. Rob. Castrén, Skildringar ur Finlands nyare historia ss. 107—8.

⁴⁾ Suom. hallinn. kirjev., johd. ss. XI—XII. Sprengtportenille lähetetyssä asiaa koskevassa kirjeessä huomautettiin, että oli tarpeen sodan aikana jättää sotilas- ja siviilivalta henkilöille, jotka hyvin sopivat yhteen. Kirje kts. Ordín, m. t. II s. 225 muist.

pääsi siis lopullisesti määräväksi. Kreivi Buxhövdén tuli siten olemaan ylimpänä käskijänä hallintoasioissa. Hallintotoimintaa hoitavana ja johtavana keskustana oli hänen siviilikansliansa, jonka yhteys alavirkamiesten kanssa alkoi sen mukaan, kuin maakunnat joutuivat venäläisten valtaan.¹⁾

Buxhövdén, ryhtyessään siviilihallintoa johtamaan, lähti katsantotavasta, että hallinnollinen yhteys Ruotsin kanssa oli katsottava loppuneeksi venäläisten joukkojen tunkeuduttua Suomeen, ja että Ruotsin kuninkaan sen jälkeen tekemät päätökset ja virkakuntain antamat määräykset olivat voimattomat. Mutta Suomen entiset lait ja oikeudet oli luvattu säilyttää voimassa, ja senvuoksi hallitsijasta ennen riippuneet asiat olivat hänen kauttaan lähetettävät keisarin ratkaistavaksi ja virkoihin, joiden pitäjät hallitsija oli nimittänyt, ehdollepanot tehtävät, jotta virat voitiin „asianmukaisessa järjestyksessä“ täyttää. Hänelle, Buxhövdénille, oli siviiliasiaan hoito jätetty siksi, kunnes maa täydellisesti yhdistettiin Venäjän keisarikuntaan. Tämä käsitystapa, joka ilmoitettiin Buxhövdénin maaliskuun lopulla 1808 Porvoon piispalle antamissa määräyksissä²⁾, edellytti, että

¹⁾ Hämeen—Uudenmaan sekä Turun läänin lääninhallitusten kanssa alkoi yhteys maaliskuussa, jolloin myös Heinolan lääninhallitukselle sekä Turun hovioikeudelle ja Turun ja Porvoon tuomiokapituleille ensimmäiset kirjeet siviilikansliasta menivät. Kuopion lääninhallituksen kanssa oli kanslia yhteydessä maaliskuun lopulta toukokuun alkupuolelle, jolloin venäläiset työnnettiin etelään päin, kunnes taas kesäkuun lopulla yhteys uudelleen alkoi. Huhtikuussa oli kansliasta lähetetty kirjelmiä Vaasan ja Oulun lääninhallituksillekin, mutta varsinainen hallinnollinen yhteys alkoi vasta sitten, kun ruotsalaiset oli lopullisesti karkotettu näistä paikoista, nimittäin Vaasan lääninhallituksen kanssa syyskuun lopulla ja Oulun lääninhallituksen kanssa joulukuun alussa, Vaasan hovioikeuden kanssa lokakuussa. Turun läänin maaherra von Troil, Hämeen—Uudenmaan maaherra Munck ja Heinolan maaherra Lode olivat jääneet paikoilleen. Kuopion maaherra Vibelius seurasi ruotsalaisen armeijan mukana sen peräytyessä. Elokuussa määräsi Buxhövdén kenraalimajuri Carpelanin virkaa hoitamaan. Vaasan maaherra Vanberg oli myös venäläisten ollessa herroina pysynyt paikallaan, mutta asetettiin syytteeseen, kun ruotsalaiset saivat läänin haltuunsa. Venäläisten päästyä uudelleen voitajiksi ei hän enään ollut virassaan. Buxhövdénin määräyksestä oli kenraalimajuri v. Knorring läänin siviilihallinnon johtajana lokakuun alusta. Oulun maaherra Lange oli kuollut keväällä 1808, minkä jälkeen virkaa hoiti sijainen.

²⁾ Kirje piispa Cygnæukselle. Suom. hallinn. kirjev. I ss. 24—5.

hallintotoiminta olisi kulkenut asetusten mukaisella tavalla, vaikkakin sen hoito oli vain väliaikaisesti järjestetty. Mutta se osottautui mahdottomaksi sota-ajan poikkeuksellisissa oloissa. Ennen pitkää alkoi ilmaantua ristiriitoja, joiden vaikutuksesta mainittu edellytys raukesi. Venäläisten julistettua deklaratsioonilla maalisk. 16/28 p:ltä¹⁾ ja sittemmin manifestilla kesäk. 5/17 p:ltä 1808²⁾, että Suomi oli vallotettuina maakuntana ainaiseksi yhdistetty Venäjän valtakuntaan, samalla kuin luvattiin sen vanhat asetukset ja oikeudet pitää pyhästi voimassa, tekivät viranomaiset Buxhövdénille kyselyjä, kuinka hallintoasiain suhteen oli meneteltävä. Turun hovioikeus kirjeessä Buxhövdénille huhtik. 11 p:ltä 1808³⁾, huomauttaen siitä, että Suomi oli julistettu kaikiksi ajoiksi yhdistetyksi Venäjään ja yhteys Ruotsin hallituksen kanssa lakannut, tiedusteli m. m., kenelle sen oli annettava selonteko toimistaan, jos sille sellainen velvollisuus edelleen kuului, ja minne sen oli lähetettävä luettelot päätetyistä ja päättämättömistä asioista, kenen puoleen kanneviskaalin oli käännäyttävä, kun hän ei enään ollut oikeuskanslerin alainen sekä minne alistus- ja vetoamisasiat sekä armonanomukset olivat jätettävät. Kirjeellä huhtik. 29 p:ltä⁴⁾ käskettiin hovioikeutta jättämään viimeainitut asiat Buxhövdénille hänen toimittaakseen ne keisarin ratkaistavaksi, mutta kirjeessä kesäk. 15 p:ltä⁵⁾ ilmoitettiin, että mainitut asiat ratkaisikin saamansa valtuuden nojalla ylipäällikkö itse, joka muuten nyttemmin antoi päätöksiä muissakin entisten lakien mukaan yksistään hallitsijalle kuuluvissa asioissa, jollaisia olivat anomukset armovuosista, avioeroista, avioliitoista kielletyissä tapauksissa, papiksi pääsemisestä ennen määräaikää, oikeudesta hakea virkaa hakemusajan päätyttyä ja muut armo- ja dispanssiasiat.⁶⁾ Moniin muihin kysymyksiinsä ei hovioikeus saanut vastausta.⁷⁾ Niin-

¹⁾ Deklaratsioni on osotettu Europan valloille. Ättioäriga minnen s. 13.

²⁾ Ättioäriga minnen ss. 56—7. Myös: Samling af Placater, Förordningar, Manifester och Påbud, samt andre Allmänna Handlingar ss. 9—11.

³⁾ Buxhövdénin kokoelma, vol. 3. Valtioarkistossa.

⁴⁾ Suom. hallinn. kirjev. I s. 83.

⁵⁾ Suom. hallinn. kirjev. I ss. 161—2.

⁶⁾ Suom. hallinn. kirjev. I ss. 23, 121, 129—30 y. m.

⁷⁾ Paitsi ylempänä mainittuja teki hovioikeus kirjelmässään joukon muitakin kysymyksiä, pyytäen m. m. tietoa, mitä arvonimeä hovioikeu-

ikään vuorimestarin kesäk. 7 p. tekemiin kyselyihin, minne kertomukset, virkakirjeet ja anomukset sekä valitukset vuorioikeuksien päätöksistä, jotka ennen olivat menneet vuorikollegioon, nyt olivat jätettävät ¹⁾, samoin kuin Heinolan maaherran kesäk. 22 p. jättämään tiedusteluun, millä tapaa ennen kamari- sekä kauppakollegiolle kuuluneet valitusasiat olivat käsiteltävät ²⁾, jäi vastaus antamatta.

Sensijaan siis, että hallinto olisi kulkenut, kuten oli edellytetty, entisten asetusten mukaisessa järjestyksessä, sai ylipäällikkö ratkaista hallitsijalle laeissa pidätettyjä asioita, kun taas toiselta puolen hän ja hänen siviilikansliansa eivät ottaneet käsiteltäköseen erinäisiä aikaisemmin Ruotsin keskusvirastoille menneitä asioita, joiden käsittelyssä syntyi pysähdys. Tämä osottaa selvästi, kuinka säännötöntä sotavuosien hallintotoiminta oli. Sen näyttää myös silmäys siviilikanslian toimintamuotoihin, tehtäviin ja asemaan.

Kuten aikaisemmista tutkimuksista on tunnettua ei siviilikanslian päälliköksi tullut Emine, joka oli ensinnä määrätty Buxhövdenin auttajaksi hallintotoimissa, vaan entinen Anjalan mies, Venäjällä oleskellut pakolainen Kustaa Ladau, joka saapui — omien sanojensa mukaan — hallitsijan käskystä Suomeen palvelukseen. ³⁾ Eminekin kyllä oli hallintotoimissa osallisena, mutta ei palvelemalla kansliassa vaan liikkumalla eri paikkakunnilla ilmottamassa paikallisviranomaisille Buxhövdenin käskyjä esim. sotatarpeiden hankinnasta ⁴⁾ tahi panemassa itse toimeen hänen määräyksiään, milloin ne eivät paikallisviran-

den tuli käyttää, jonka johdosta sitä kirjeellä ^{25/6} 1808 käskettiin nimitämään itseään „keisarilliseksi“ (Suom. hallinn. kirjev. I s. 169), kuinka sen oli meneteltävä asioissa, joissa alkuperäiset asiakirjat olivat Ruotsin kuninkaalla, saiko hovioikeus käsitellä rahaväärennysasioita, jotka ennen olivat Svean hovioikeudelle kuuluneet; saiko se tehdä ehdollepanoja virkoihin (tuomarien, hovioikeuden asessorien, sihteerin, kanneviskaalin) kuten ennenkin, ja miten oli meneteltävä ehdollepanojen suhteen, jotka oli Ruotsin kuninkaalle lähetetty. Lisäksi koski kirjelmä valituksista vaa-dittuja lausuntoja, hovioikeuden talon korjausta, tapaa maksaa palkat hovioikeuden virkamiehille, leimapaperia, joka alkoi loppua, ja konkurssi-ilmotusten lähettämistä ulkomaisiin lehtiin.

¹⁾ Buxhövdenin kokoelma, volym. 12.

²⁾ Suom. hallinn. kirjev. II, 1 s. 333.

³⁾ Suom. hallinn. kirjev., johd. ss. XIII—XV.

⁴⁾ Suom. hallinn. kirjev. II, 1 ss. 29, 53.

omaisille olleet joutuneet, kuten tullin ja aksiisin lakkautusta koskevassa kysymyksessä ¹⁾, tai antoi hän Buxhövdenin nimessä käskyjä maaherroille m. m. teiden kuntoonpanemisesta, väkivaltaisuuksien tutkimisesta ja tietojen lähettämisestä virkamiehistä. Maaherrain kanssa hän huolehti sotatarpeiden hankinnasta ja maan rauhottamista koskevista seikoista. ²⁾ Milloin oli kysymyksessä asiain ratkaiseminen, kuten korvausten antaminen kruunun varoista, käski hän asianomaisten kääntyä Buxhövdenin puoleen, ja ryhtyessään järjestämistöimiin, esim. postinkulkuun nähden, jätti hän toimensa ylipäällikön hyväksyttäväksi. ³⁾ Mutta omalla vastuullaankin saattoi hän toimia, esim. antaen virkavapauksia paikallisvirkamiehille. ⁴⁾ Hänen puoleensa kääntyivät toisinaan sekä viranomaiset kirjelmineen että yksityiset anomuksineen. ⁵⁾ Eminellä, joka käytti nimeä „entisen ruotsalaisen Suomen siviilihallinnon päällikkö“ (Befälhafvaren af civila Förvaltningen i förra Svenska Finland), näyttää yleensä olleen suurempi itsenäinen toimivalta kuin kansliatirehtöörillä, vaikka edellinen eri paikkakunnilla liikkuvana toimeenpanijana ja valvojana ei saattanut vaikuttaa hallinnon yleiskulkuun läheskään siinä määrin kuin jälkimäinen. Siviilikanslian tirehtööri oli läheisesti riippuvainen Buxhövdenistä. Kirjeet ja käskyt annettiin yleensä Buxhövdenin nimessä ja päivättiin aina hänen oleskelupaikallaan, ja hänelle myös tavallisesti virkamiehet ja yleisö kirjeensä osottivat. Milloin Ladau antoi omassa nimessään ilmoituksia ja käskyjä, mikä muuten tapahtui harvoin, koskivat ne hyvin vähäpätöisiä seikkoja, ja aina silloinkin vedottiin ylipäällikön määräykseen. ⁶⁾ On mah-

¹⁾ Suom. hallinn. kirjev. II, 1 s. 61.

²⁾ Suom. hallinn. kirjev. I s. 90, II, 1 s. 228.

³⁾ Sam. II, 1 s. 321.

⁴⁾ Sam. II, 1 s. 129.

⁵⁾ Sam. II, 2 ss. 504—5. Buxhövdenin kokoelma, volym. 46.

⁶⁾ Kirjeissä Turun maaherralle $\frac{4}{5}$ ja $\frac{11}{5}$ 1808 oli määrätty, että siviilikansliaa varten hankittavien huoneiden piti olla lähellä ylipäällikön asuntoa (Suom. hallinn. kirjev. I ss. 92—3). Kirjelmistä toiset ovat päivätyt Helsingissä tai Hämeenlinnassa, toiset Turussa ja sittemmin syksyllä ja vuoden lopulla Pohjanmaalla Buxhövdenin tehdessä sinne matkoja. Ladaun nimellä varustetut kirjeet koskivat esim. kansliahuoneiden hankkimista, sotilaskuletuksia, tai sisälsivät yleisölle tiedoksi annettavia ilmoituksia. Suom. hallinn. kirjev. I ss. 58, 92—3, 424—5, 486—7, 591—2. Ladau itse

dotonta sanoa, ratkaisiko ylipäällikkö persoonallisesti aivan kaikki asiat, mutta erehdystä ei liene otaksua, että hän itse päätti niistä ainakin tärkeimmät, jollaisia olivat esim. ylempänä mainitut ennen hallitsijasta riippuneet kysymykset, käsky Vaasan hovioikeudelle syksyllä v. 1808 ryhtyä toimintaan¹⁾, toimet etenkin lääninhallitusten virkamiehistön lisäyksen ja palkkauksen²⁾ sekä vankeinhoidon parantamisen suhteen³⁾, määräykset veronkannosta, raha-arvosta, rahavarojen käyttämisestä⁴⁾ kuin myös vapautukset kyyditsemisestä, majotuksesta⁵⁾ y. m. sekä valitukset maaherrain toimista ja virkanimitykset.⁶⁾ Joskaan siis kansliatirehtöörillä todennäköisesti ei ollut varsinaista ratkaisu- ja käskyvaltaa, saattoi hän epäilemättä melkoisesti vaikuttaa asiain kulkuun tekemällä alkuunpanoja ja antamalla neuvoja ja ennen kaikkea johtamalla työtä siviilikansliassa, jolla oli monia keskusvirastoille kuuluvia tehtäviä, vaikkakaan se ei varsinainen keskusvirasto ollut. Mainitunlaista Ladaun toimintaa tarkoitti varmaan Buxhövdén lausueessaan hänelle tammik. 2 p. 1809 v. l. antamassaan todistuksessa⁷⁾, että hän, ollen aina ylipäällikön läheisyydessä, oli toimittanut „Suomen suuriruhtinaanmaan kaikkien kuvernementtien siviilitehtävät“, hoitaen varsinaisesti asiain kulkua.

käsitti olevansa vain päällikkönsä orgaani. Vrt. Ladaun erästä myöhemmin keisarille jättämää anomuskirjettä. Suom. hallinn. kirjev. ss. XIII—XIV.

¹⁾ Hovioikeus oli venäläisten vallattua Vaasan pysynyt toiminnassa, mutta ruotsalaisten päästyä herroiksi asetettu senvuoksi syytteeseen. Venäläisten uudelleen saatua läänin valtaansa määrättiin hovioikeus toimintaansa jatkamaan. Suom. hallinn. kirjev. I ss. 409—12.

²⁾ Suom. hallinn. kirjev. I ss. 65—6, 259, 303—4, 428, 435 y. m.

³⁾ Sam. I ss. 443—4. Vrt. E. Neovius, Suomen raha-asiain järjestämisestä Porvoon valtiopäiviä lähinnä seuranneina vuosina ss. 72—3.

⁴⁾ Suom. hallinn. kirjev. I ss. 54, 153, 167, 236 y. m.

⁵⁾ Sam. I ss. 191—2, 378—9 y. m.

⁶⁾ Yleensä pidettiin tarkka vaari siitä, että Buxhövdénin käskyvaltaan asioissa pysyi loukkaamattomana. Milloin oli epäilystä, että joku virkamies oli menetellyt omavaltaisesti, vaadittiin heti selityksiä (vrt. esim. Suom. hallinn. kirjev. I s. 314), ja kun Karjalassa eräs venäläinen virkamies, kollegiasessori Fürstenberg, oli pyytänyt suoraan sisäasiain ministeriltä johtosääntöä ja käyttänyt käskynhaltijan nimeä, annettiin hänelle ankara muistutus ja huomautus, että Buxhövdénille, maan korkeimpana hallitusmiehenä, kuului hänenkin toimintapiirinsä määrääminen. Suom. hallinn. kirjev. I s. 488.

⁷⁾ Suom. hallinn. kirjev. ss. XII—XIII, muist.

Siviilikanslia, paitsi että se huolehti hallitsijan nimessä annettujen julistusten julkaisemisesta, lähetti määräyksiä paikallisvirkamiehille hallinnollisista seikoista, esim. postilaitoksen kuntoonpanemisesta, postinkulettajain palkkain suorituksesta ja postiteistä, lääkärien lähettämisestä kulkutautien uhkaamille paikoille, kruunun kalastuspaikkojen ja puustellien vuokraamisesta, verohintaluetteloiden laatimisesta, luotsien palveluksesta ja palkkaamisesta; tarkasti kirkkorakennusten suunnituksia; vaati erinäisissä tapauksissa lausuntoja ja selityksiä, ja muistutti virkamiehiä velvollisuuksien täyttämisestä. Siviilikansliaan oli myös veronkantovirkamiesten lähetettävä tilinsä, joiden ajallaan saapumista kanslia valvoi.¹⁾ Sieltä annettiin myös määräykset virkojen täyttämistä milloin sellaiset, kuten eräisiin lääninhallitusten virkoihin nähden, jätettiin paikallisvirkamiesten tehtäväksi²⁾, se julisti virat haettaviksi joko asianomaisilta, niinkuin muutamat hovioikeuksien virat, tai suoraan Buxhövdeniltä, kuten tapahtui maanmittaustirehtöörin viran suhteen³⁾, ja ylipäällikön nimittäessä virkamiehiä toimiin joko ilman ehdollepanoja, kuten erinäisiin läänin-, tullin- ja hovioikeudenvirkoihin, tai, niinkuin posti-inspektorien ja maanmittarien toimiin, maaherrain ehdotusten ja ehdollepanojen perustuksella⁴⁾, antoi kanslia asettamis- ja valtakirjat. Näissä suhteissa siis siviilikanslia suoritti samanlaisia tehtäviä kuin entiset ruotsalaiset keskusvirastot. Mutta nämä tehtävät eivät olleet läheskään niin suurena osana sen toiminnassa kuin huolenpito sotatilan tarpeiden tyydyttämisestä, kuten elatusvarojen ja kuletukshevoisten hankkimisesta, kuletuksen turvaamisesta, väkivaltaisuuksien tutkimisesta ja sen sellaisista seikoista. Tämä jo osottaa, kuinka siviilikanslian toiminta oli riippuvainen sotatilan vaatimuksista, mitkä myös tekivät sille mahdottomaksi toimintamuotoihin näh-

¹⁾ Suom. hallinn. kirjev. I ss. 67, 104, 154, 463—4; II 2 ss. 203—4 y. m.

²⁾ Sam. I s. 435.

³⁾ Sam. I ss. 331, 412. Entinen ylitirehtööri Alfvig oli pyytänyt eroa $\frac{7}{8}$ 1808, mutta sitten jäänyt paikoilleen, kun ei ollut voinut sodan vuoksi muuttaa Ruotsiin ja kun ei ollut tahtonut tuottaa erollaan „vaivaa“ sodan kestäessä. Vanhuuden ja sairauden pakottamana hän kuitenkin uudelleen pyysi $\frac{6}{8}$ eroa, johon suostuttiin $\frac{11}{8}$ 1808. Sam. I ss. 285, 296—7, II, 1 s. 56. Buxhövdenin kokoelma, volym. 22.

⁴⁾ Suom. hallinn. kirjev. I ss. 409, 437; II, 2 s. 428 y. m.

den noudattaa säännönmukaisuutta. Alavirkamiehille täytyi kii-reellisissä tapauksissa antaa määräyksiä ohi esimiesten, joille korkeintaan voitiin jalestapain lähettää ilmoitus¹⁾, säännöllisessä järjestyksessä laadittuja virkaehdollepanoja ei usein saatu, eivätkä anomuksetkaan ja niihin annetut vastaukset aina kul-keneet säännöllistä tietä. Virkamiehistön valvonnassa niinkuin asiain hoidossa yleensäkin ei ollut järjestelmällisyyttä. Toi-mintamuotojen epäsäännöllisyyttä kuvaa myös se, että paitsi Emineä valtuutettiin muutamat sotapäälliköt antamaan siviili-viranomaisille sotatarpeiden hankkimista koskevissa asioissa käskyjä.²⁾ Niinikään asetettiin heinäk. 28 p. 1808 pääkorttee-riin kuusijäseninen, suorastaan ylipäälliköstä riippuvainen ko-mitea, jonka tehtävänä oli tutkia sotilaita tai armeijan siviili-viranomaisia vastaan tehtyjä valituksia ja esittää mielipiteensä ylipäällikölle, joka päätti, oliko asia jätettävä raukeamaan vaiko annettava tuomioistuinten käsiteltäväksi. Tietoja ja selvityksiä tarvitessaan sai komitea kääntyä viranomaisten puoleen, joiden oli sen käskyjä toteltava.³⁾

Kreivi Buxhövdenin jouduttua v. 1808 lopulla epäsuosioon

¹⁾ Suom. hallinn. kirjev. I s. 319 y. m.

²⁾ Sotilaiden estämiseksi mielivaltaisesti hallintoon sekaantumasta määrättiin $10/8$ 1808, että vain erityisesti luetellut sotilaspäälliköt saivat antaa maaherroille käskyjä. Suom. hallinn. kirjev. I s. 290. Mielivaltauksia tapahtui kuitenkin mainitun määräyksen ilmestyttyäkin siinä muodossa, että sotilaspäälliköt ehkäisivät siviilivirkamiesten määräysten toimeenpanon. Sam. II, 2 ss. 134, 245 y. m.

³⁾ Asettamiskirja kts. Suom. hallinn. kirjev. I ss. 271—7. Viisi jäse-nistä nimitti ylipäällikkö ja olivat ne kamarijunkkari Lanskoj, eversti-luutnantti Drevitz, kollegineuvos Hougberg, hovineuvos Hagelström ja kollegiasessori Schröder. Turun hovioikeutta oli käsketty $27/1$ 1808 valitsemaan joko ranskaa tai saksaa taitava hovioikeuden jäsen kuudenneksi komitean jäseneksi, ja ehdotti hovioikeus $28/7$ sellaiseksi hovioikeuden jäsenen Syl-viuksen. (Suom. hallinn. kirjev. I s. 264. Buxhövdenin kokoelma, volym 3.) Komitealla oli sihteeri venäjän kieltä ja toinen ruotsin ja suomen kieltä varten. Komiteassa tapahtui asiain ratkaisu äänestyksellä, ja jos eri-mielisyyksiä sattui, piti erilaiset käsitykset ylipäällikölle ilmoitettaman. Päätösvaltainen oli komitea kolmen jäsenen läsnäollessa. — Hagelström, Ruotsista Venäjälle paennut „parooniksi“ itseään kutsuva seikkailija, toi-mitti sodan aikana myös sananviejän tehtäviä. Danielson, Suomen sota ja sotilaat ss. 114, 174, 188. Vrt. Sprengtportenin kirj. toukok. 31 p. v. 1. Rumjantsoville, Castrén, Skildringar s. 18.

ja ylipäällikkyyden siirrettyä kenraali Knorringille¹⁾ päättyi Buxhövdenin toiminta Suomen siviilihallintoonkin nähden. Kirjeessä maaherroille, konsistorioille ja hovioikeuksille tammik. 4 piltä 1809 Buxhövdén kiitti virkamiehistöä hartaasta ja taitavasta virkavelvollisuuksien täyttämisestä sekä persoonallisesta uskollisuudesta.²⁾ Samoihin aikoihin lakkasi hänen siviilikansliansa toiminta. Sillävälin oli jo Suomen hallinnon johto muodostettu uudelle kannalle.

Se seikka, että venäläiset eivät järjestäneet hallintoa säännöllisemmälle kannalle, vaikka he olivat vakuuttaneet ikiajoiksi yhdistäneensä maan Venäjän valtakuntaan, oli herättänyt aikalaisissa kummastusta.³⁾ Hallinnon hoitohan v. 1808 ei ollut edes siinä määrin järjestettyä kuin aikaisempien venäläisten valloituksen aikana.⁴⁾

Hallintolaitoksen järjestämisestä pysyväisemmälle kannalle oli kyllä tehty ehdotuksia. Nünpä oli syntynyt ajatuksia eräiden keskusvirastojen muodostamisesta. Maanmittauksen ylitirehtööri ehdotti huhtikuussa v. 1808, että Tukholman ylimaanimittauskonttorin tehtävät olisivat siirretyt Suomen maanmittaus-tirehtöörille⁵⁾ ja Hämeen—Uudenmaan lääniin maaherra heinäkuussa s. v., että Suomelle piti järjestää oma leimapaperikonttori.⁶⁾ Mutta nämä ehdotukset jäivät toteuttamatta.⁷⁾

Paitsi tällaisia yksityisten keskusvirastojen järjestämistä koskevia ehdotuksia esiintyi jo v. 1808 myös suunnituksia koko hallintokoneiston lopullisesta muodostamisesta. Erityisestikin

¹⁾ Buxhövdénille annettiin ero marrask. 20 p., mutta vasta kuu-kautta myöhemmin hän sai erokirjan. Danielson, Suomen sota ja sotilaat ss. 544—5.

²⁾ Suom. hallinn. kirjev. I ss. 571—2.

³⁾ Vrt. Rehbinderin lausuntoa, sit. Castrén, Skildringar ss. 265—6.

⁴⁾ Kuten tunnetaan oli Ison vihan aikana hallinnon hoito jätetty erälle venäläisille virkakunnille ja kenraalikuvernöörille, ja Pikku vihan aikana oli niinkään ollut kenraalikuvernööri siviilihallintoa johtamassa.

⁵⁾ Suom. hallinn. kirjev. II, I s. 56.

⁶⁾ Sam. II, I s. 432.

⁷⁾ Myös serafiimihallituksen toiminnan korvaamista köyhäin lasten hoitoon nähden kosketeltiin ehdotuksessa, jonka teki Hämeenlinnan rovasti Cygnæus. Toimet piti sen mukaan jättää papistolle maaherrain valvonnan alla. Tämäkään ehdotus ei tuottanut tuloksia. Suom. hallinn. kirjev. I ss. 100, 154. II, I ss. 365—76.

sisältyi Sprengtportenin Suomen vastaista asemaa koskeviin aikeisiin ajatus, että hallintolaitos oli jo tällöin varsinaisesti järjestettävä. Niinkuin tiedetään oli Sprengtportenin hartain toive ollut saada toimeen valtiopäivät, joilla maan vastainen asema olisi järjestetty, ja hänen vaikutuksestaan määrättiinkin julistuksessa helmik. 6/18 p:ltä¹⁾, että asukkaiden oli mahdollisimman pian valittava entisessä järjestyksessä edustajia Turkuun kokoontuville valtiopäiville. Kun sitten kuitenkin Venäjän hallituspiireissä heräsi epäilyksiä valtiopäiväin kokoonkutsumisen suhteen, esitti Sprengtporten kirjeessä maalisk. 18 p:ltä 1808 Rumjantsoville asiat, jotka hänen mielestään tekivät valtiopäiväin kokoonkutsumisen tarpeelliseksi, ja niiden joukossa hän mainitsee myös sen, että maan yleinen siviilihallinto oli järjestettävä pysyväiselle kannalle.²⁾ Valtiopäiville jätettäviä asioita koskevassa luettelossa maalisk. 23 p:ltä v. l. mainitaan jälleen myös hallintolaitoksen järjestäminen.³⁾ Mutta Sprengtportenin käsitykselle vastakkainen katsantotapa pääsi vallalle⁴⁾, valtiopäivien kokoonkutsuminen lykättiin julistuksella huhtik. 8/20 p:ltä⁵⁾ epämääräiseen tulevaisuuteen, hänen myöhemmät valtiopäivien välttämättömyyttä koskevat esityksensä jätettiin huomioonottamatta⁶⁾ ja hän itse, saamatta aikaisemmin tarjottua kenraalikuvernöörin virkaa, joutui ajaksi vaikutuksesta syrjään. Hallintolaitoksen järjestämistä hän kyllä kosketteli vielä toukok. 31 p. Rumjantsoville lähettämässään kirjeessä, samassa jossa hän m. m. ehdotti säätyedustajista kokoonpannun lähetyskunnan kutsumista Pietariin, mutta tällöin hän esitti, että valistuneista henkilöistä kokoonpantu komitea piti asetettaman Pietariin käsittelemään Suomea koskevia asioita hallitsijan ja Venäjän mi-

¹⁾ Kts. ylemp. s. 101.

²⁾ Kirje, kts. Castrén, Skildringar ss. 103—4.

³⁾ Memoriaali, kts. Castrén, Skildringar ss. 104—5.

⁴⁾ Mielipiteiden muuttumisesta ja K. H. Klickin, entisen Suomen itsenäisyyden harrastajan, vaikutuksesta siihen kts. Danielson, Suomen yhdistäminen Venäjän valtakuntaan ss. 62—5. Sam., K. H. Klick, julkaisussa „Suomen uudemman historiasta“ I ss. 67—77, 103—4 y. m.

⁵⁾ Ättioäriga minnen s. 29.

⁶⁾ Kirj. huhtik. 25 p:ltä, missä Sprengtporten ilmoitti olevansa valmis rupeamaan kenraalikuvernööriksi (kts. ylemp. s. 104) hän mainitsi ajan tulleen kutsua valtiopäivät kokoon.

nisterien valvonnan alaisena.¹⁾ Toimenpiteisiin ei tämä esitys johtanut.

Mutta näiltä ajoilta on muitakin hallintolaitoksen järjestämistä tarkottaneita ehdotuksia. Rehbinderin papereissa on ruotsinkielinen luonnos, joka tosin on allekirjottamaton ja päiväämätön, mutta joka sisällyksestä päättäen on suomalaiselta taholta lähtenyt ja laadittu ennen syksyä v. 1808.²⁾ Luonnoksessa, missä lähdetään siitä, että Venäjän keisarin lupauksen mukaan Suomea oli hallittava entisiä lakeja noudattaen, huomautetaan, että kun Venäjän senaatti ei tuntenut maan lakeja, kieltä ja tapoja, eikä siis voinut käsitellä maan viranomaisten esityksiä, oli senaattiin perustettava Suomen asioita varten erityinen departementti Tukholman korkeimman tuomioistuimen mallin mukaisesti („aldeles i likhet med Högsta Domstolen i Stockholm“). Tämä departementti, jonka jäseninä tuli olla kaksi toista — kuusi aatelista, kuusi aatelitonta — Suomessa syntynyttä, rehellisyydestä ja tuomaritiedoista tunnettua miestä, oli kuitenkin tarkotettu vain korkeimmaksi tuomioistuimeksi.³⁾ Mutta luonnos sisälsi vaihtoehtoisesti toisenkin suunnituksen, joka koski myös korkeimman siviilihallinnon järjestämistä, ja jota ehdotuksentekijä itsekkin piti parempana ja enemmän kansan yleisen toiveen mukaisena. Kaikki oikeusasiat piti jättää hovioikeuksien lopullisesti ratkaistavaksi — hovioikeudethan, kuten huomautetaan, olivat olleet alkuaankin korkeimpana lautakuntana — paitsi että armonanomukset ja revisionipyynnöt olivat sallitut ja että majesteettirikos- ja maankavallusjutut olivat alistettavat hallitsijalle, mutta taloutta, poliisia ja kameraalilaitosta koskevat asiat „Suomen tulevan siviilikubernöörin“ („den

¹⁾ Kirje kts. Castrén, Skildringar ss. 108—110. Komiteaa koskeva kohta kuuluu: „Une chose peut être encore très utile, ce serait d'établir ici un Comité de quelques personnes instruites qui eussent à s'en occuper sous les yeux de S. M. I. et de ses Ministres, où tout ce qui regarde la Finland peut se traiter d'une manière franche et loyale, sans avoir recours à ces informations obscures et momentanées. — —“

²⁾ Rehbinders särskilda bref och handlingar. Valtioarkistossa. On vaikeata päättää, onko ehdotus tekijän käsialalla kirjoitettu, vai onko se ehkä puhtaaksikirjoitettu kappale, jonka vuoksi käsialankaan perustuksella ei voi saada selvää tekijästä.

³⁾ Asianajoa varten ehdotettiin Pietariin asetettavaksi valtion palkkaama viisi- tai kuusi-miehinen asianajajakunta.

blifvande Civile Gouvernören i hela Finland“) lopullisesti päätettäväksi. Hänellä tuli olla apunaan taitavia Suomessa syntyneitä miehiä ja oli hänen aina oltava, kansan luottamuksen säilyttääkseen, luterinuskoinen. Valitukset mainituissa asioissa ja nimitysasiat sitävastoin menisivät entiseen tapaan korkeimman vallan ratkaistavaksi. — Myös venäläinen eversti Turski lienee kesällä v. 1808 tehnyt ehdotuksen Suomen hallinnon järjestämisestä. Hallintoa olisi sen mukaan johtanut Turussa sijaitseva hallitusneuvosto, jonka kahdeksastatoista jäsenestä puolet oli oleva venäläisiä, puolet suomalaisia ja jonka piti jättää päätöksensä hallitsijan tarkastettavaksi ja vahvistettavaksi.¹⁾ Nämäkään ehdotukset eivät ainakaan välittömästi vaikuttaneet Suomen keskushallinnon lopulliseen järjestämiseen.

Mielipiteiden uudelleen muuttuessa Venäjän hallituspiireissä Suomen tulevaisuuden suhteen suopeammiksi, sai myös kysymys keskushallinnon järjestämisestä toisen käänteeseen. Käsken mukaan oli säädyttäin valittu Suomen lähetyskunta saapunut lokakuun lopulla 1808 Pietariin tuomaan ilmi hallitsijalle kansan toiveita. Samoihin aikoihin keisari, palattuaan Erfurtista, missä hän oli ollut Napoleonin kohtaamassa, tarjosi jälleen kenraalikuvernöörin virkaa Sprengtportenille.²⁾ Ajatus kenraalikuvernöörin asettamisesta esiintyi siis nyt uudelleen, ja tällöin tapahtui se toisten edellytysten vallitessa kuin silloin, kun se oli ollut ensi kertaa kysymyksessä. Maa oli jo melkein kokonaan venäläisten vallassa, eikä sodan lopullisesta päätöksestä oltu enään millään taholla epätietoisia. Suomen olojen, m. m. hallintolaitoksenkin järjestämistä oli ruvettava katsomaan toiselta kannalta kuin sodan parastaikaa riehussa. Niinpä, kun kenraalikuvernöörin viran asettamisen yhteydessä esiintyi kysymys hallintolaitoksen järjestämisestä yleensäkin, eivät tällöin tehdyt ehdotukset enään jääneetkään pelkiksi suunnitukseksi, vaan tulivat lähtökohdaksi lopullisille järjestämisille. Sprengtportenille itselleen näytti kenraalikuvernöörin virkaan rupeaminen nyt toiselta kuin ennen, kun hänen vastustajansa Buxhövdin oli joutumassa epäsuosioon ja, kuten on nähty, menetti sittemmin paikkansakin.

¹⁾ Ordin, m. t. II ss. 222—3. Suomalaisiksi jäseniksi ehdotetut olivat Vibelius, Vanberg, Alfving, von Troil, Tengström, Calonius, Vallerial, Radloff, Stiernvald.

²⁾ Danielson, Suomen yhdistäminen s. 83.

Ennenkuin Sprengtporten otti kenraalikuvernöörin viran vastaan jätti hän marraskuussa v. 1808 keisarille memoriaalin, jossa hän toi ilmi ajatuksensa, miten Suomen olot, m. m. myös keskushallinto, piti järjestettävän.¹⁾ Aseilla toimitetun valloituksen jälkeen — mainitaksemme lyhyesti memoriaalin sisällyksen — oli vielä asukkaiden sydämet voitettava. Sen teki mahdolliseksi vain kohtuullinen ja oikeutta noudattava, entisen valtiosäännön mukainen hallitus. Huomautettuaan valtiopäiväin kokoonkutsunisen tarpeellisuudesta Sprengtporten siirtyy puhumaan hallituksen järjestämisestä. Kun keisarin tarkoitus oli, että hallinto jatkuisi kaikissa suhteissa jo vahvistetuilla perustuksilla kohtaamatta esteitä sotilasviranomaisien puolelta, ja koska piti valvoa hallinnon tasaista kulkua aikana, jolloin siinä oli syntynyt seisahdus, oli tarpeen perustaa väliaikainen hallitus. Sen puheenjohtajana oli oleva kenraalikuvernööri ja jäsenenä taitavuudestaan, isänmaallisuudesta ja Venäjään yhdistymisen harrastuksestaan tunnettuja Suomen kansalaisia. Tämä väliaikainen hallitus eli tribunaali oli muodostettava sen mukaiseksi, mikä oli valtakunnanneuvoston lakkautuksen jälkeen Tukholmassa perustettu. Sen tuli ratkaista asiat viimeisenä instanssina sekä tehdä keisarille tili kaikesta siitä, mitä jätettiin sen valtaan. Memoriaalissa edellytettiin, että jos ehdotus väliaikaisen hallituksen perustamisesta hyväksyttiin, Sprengtporten laatisi tarkemman suunnituksen jäsenten valitsemisesta, palkkauksesta ja muistakin organisatsioonista koskevista seikoista.

Edellytys toteutuikin. Ehdotus saavutti hallitsijan hyväksymyksen, ja Sprengtporten valmisti marraskuun lopulla yksityiskohtaisemman suunnituksen siitä, miten väliaikainen hallitus oli järjestettävä, vaikka tässäkin suunnituksessa oikeastaan tarkotettiin vain esittää yleiset, organisatsioonin perustaksi pantavat periaatteet ja ajottiin vastedes ehdottaa lisäykset, jotka olivat välttämättömät lopullisen johtosäännön antamiseksi „hallituskomi-

¹⁾ Memoriaali on päiväämätön, mutta tiedetään, kuten aikaisemmissa tutkimuksissa on osotettu, että se on marraskuussa jätetty hallitsijalle. Painettuna: Ordini, m. t. II, liitteet ss. 17—20. Ref. Danielson, Suomen yhdist. s. 84 ja Tigerstedt, G. M. Sprengtporten, Finsk Tidskr. 1881, 1 ss. 247—252.

tealle“ eli väliaikaiselle hallitukselle. ¹⁾ Suunnituksen kahdeksassa ensimmäisessä pykälässä kosketellaan väliaikaisen hallituksen organisatSIONIA, muissa kahdeksassa erityisesti kenraalikuvernöörin asemaa ja tehtäviä. Hallitukseen, jonka nimenä oli oleva väliaikainen hallituskomitea, oli kuuluva kaksitoista maan kansalaisista valittua jäsentä, puolet ritarisäädystä, puolet muista. Aatelisten jäsenten vaalin saivat kaikki aateliset (par la totalité de leur ordre) toimittaa, ja otettiin heidät tunnetuimmista maanomistajista. Samaa periaatetta oli noudatettava muidenkin jäsenten valinnassa. Jäsenet valittiin kolmeksi vuodeksi, jonka jälkeen, jos sotaa jatkui, uusi valinta tapahtui, jolloin saatiin entiset edelleen valita, mutta ei useampaa kuin kolme kertaa. Jos joku jäsenistä näytti olevan vähemmän sovelias joko laiminlyöntiensä tai rikostensa vuoksi, oli siitä ilmoitettava hallitsijalle, joka erotti jäsenen, ja kenraalikuvernööri täytti paikan väliaikaisesti seuraavaan vaaliin saakka. Komitealle hallitsija nimitti presidentin, joka johti työtä ja allekirjotti yksin kaikki komitean tuomiopiiriin kuuluvat lähetteet. Hallituskomitealla oli yleinen hallitusvalta maassa (le pouvoir de l'administration générale du pays). Komitea oli jaettu neljään osastoon, jotka olivat sotilasasiain, sisäasiain, oikeusasiain sekä finanssi- ja kauppaasiain osastot. Joka osastoon kuului kolme jäsentä, ollen ensinmainitun osaston jäsenten nimenä sotaneuvokset, toisen kamarineuvokset, kolmannen oikeusneuvokset, neljännen kauppaneuvokset. Joka osastossa oli oleva sihteeri lähetteiden valmistusta ja arkistonhoitoa varten, ja olivat sihteerien palkat sekä tehtävät määrättävät erityisessä hallitsijan hyväksyttäväksi jätettävässä ohjesäännössä. Ensimmäiselle osastolle kuuluivat kaikki jakolaitosta (indelnings- och roteringsvärket) koskevat asiat sekä maan sisäinen poliisi, sisäasiain osastolle ennen kamarikollegiolle kuuluneiden siviilitalousasiain johto ja sen yhteydessä olevat seikat, oikeusosastolle Turun ja Vaasan hovioikeuksien lähettämien asiain käsittely viime asteessa ja finanssi- ja kauppaosastolle tulojen ja menojen järjestäminen. Kaikki asiat käsiteltiin maan vallitsevalla kielellä, mutta sitten kuin venäjän kieltä varten kouluja perustettiin, piti tätä kieltä käyttää pääkielenä asiain hoidossa yhdessä suomen kielen

¹⁾ Painettuna: Ordni, m. t. II, liitt. ss. 20—22.

kanssa. Kenraalikuvernöörin nimitti keisari. Hän oli hallituskomitean päällikkö ja johti siinä puhetta niin usein kuin hän katsoi sen tarpeelliseksi. Hänen poissaollessaan piti komitean presidentin ekspedieerata juoksevat asiat hänen määräystensä mukaan. Kenraalikuvernööri edusti korkeinta valtaa (l'authorité souveraine) maassa ja oli hän vastuunalainen hyvän järjestyksen ja oikeuden voimassapidosta, mistä hän huolehti saamiltaan keinoilla, ja josta hän teki tilin keisarille ja hänen ministereilleen. Kaikki siviilivirkamiehet olivat hänen käytettävänä. Kuvernöörit nimitti keisari hänen ehdotuksestaan. Yksityiskansliaa varten piti keisarin antaa hänelle kolme sihteeriä, jotka olivat hänen persoonallisia toimitusmiehiään (à lui personnellement attachés). Yksi heistä oli oleva päällikkö ja johtava kirjevaihdon hoitoa (pour diriger sa correspondance). Kirjevaihto oli käyvä kolmella käytetyllä kielellä. Myöskin oli Suomen armeija oleva kenraalikuvernöörin erikoiskomennon alainen, kun olosuhteet sallivat armeijan järjestämisen entisen konstitutsionin mukaan tai muuten, ja piti kenraalikuvernöörillä olla kolme upseeria auttajina joukkoja koskevissa asioissa. Sodan aikana ei kenraalikuvernöörin olinpaikka voinut olla määrätty, vaan piti hänen olla siellä, missä olosuhteet eniten vaativat, mutta rauhan tultua oli keisari sen määräävä.

Sprengtportenin suunnitus jätettiin tarkastettavaksi komitealle, johon kuuluivat Sprengtporten itse, sotaministeri Araktshejev ja kenraali v. Knorring. Komitea laati uuden ehdotuksen,¹⁾ joka kyllä pääasiallisesti oli yhtäpitävä Sprengtportenin suunnituksen kanssa, mutta poikkesi sitä kuitenkin muutamissa kohdissa. Ehdotuksen kuuteen ensimmäiseen pykälään sisältyivät väli-aikaista hallitusta, kahdeksaan seuraavaan erityisesti kenraalikuvernööriä ja viimeisiin kolmeen muita seikkoja kuin hallintolaitoksen organisatSIONIA²⁾ koskevat säädökset. Komitean ehdotuksen mukaan ei hallituskomitealla ollut erityistä presidenttiä, vaan oli kenraalikuvernööri sen puheenjohtajana, ja hallituskomitea oli

¹⁾ Ehdotus oli ranskaksi ja venäjäksi laadittu. Painettu Yrjö-Kosken julkaisussa „Yrjö Maunu Sprengtportenin, Suomen kenraalikuvernöörin, Virallista kirjevaihtoa 1808—1809“ ss. XIII—XXII. Myös Tigerstedtin julkaisema, kts. Program öfver verksamheten vid Lyceum i Åbo 1880—1881.

²⁾ Nimittäin valtiopäiviä, Venäjällä vankina olevia upseereja ja pankkia.

hänen välittömän käskyvaltansa alainen. Hallituskomitean kanslian virkamiehistön ja heidän tehtävänsä ehdottaminen jätettiin kenraalikuvernöörin asiaksi. Virkakielestä määrättiin, että kunnes venäjän kieli otettiin käytäntöön, oli vallitseva kieli oleva käsittelykielenä. Hallituskomitean paikkana oli oleva Hämeenlinna, kunnes toisin määrättiin. Paljoa tärkeämmät olivat kuitenkin ne muutokset, mitkä tehtiin hallituskomitean ja kenraalikuvernöörin asemaa ja toimivaltaa koskevien säädösten sanamuotoon. Hallituskomitealla, ehdotetun sanamuodon mukaan, oli oleva korkein vaikutus (influence supérieure) maan hallinnossa. Kenraalikuvernööriin nähden jätettiin pois määräys, että hän oli korkeimman vallan edustaja, kun taas toiselta puolen lisättiin, paitsi eräitä säädöksiä hänen velvollisuuksistaan venäläisten sotajoukkojen suhteen,¹⁾ määräys, että hänen oli hallittava maata lakien mukaan. Ja sensijaan että Sprengtportenin ehdotuksessa sanottiin, että kenraalikuvernöörin velvollisuus oli tehdä tili hallituksestaan paitsi hallitsijalle myös Venäjän ministereille, määrättiin komitean ehdotuksessa, että kenraalikuvernöörin tuli esittää asiat hallitsijalle ministerien kautta, jota tietä hän myös oli saava hallitsijan käskyt. Nämä muutokset supistivat melkoisesti Sprengtportenin ehdotuksen ajatussisältöä, mutta periaatteessa ne eivät kuitenkaan olleet ristiriidassa Sprengtportenin ehdotuksen kanssa. Kun Sprengtportenin ehdotuksessaan lausui, että kenraalikuvernööri oli maassa korkeimman vallan edustaja, niinkuin hän jo aikaisemmin oli puhunut kenraalikuvernöörin esiintymisestä hallitsijan nimessä, ja että hallituskomitealla oli yleinen hallitusvalta, ajatteli hän varmaan Suomen hallituksen asemaa huomattavasti itsenäisemmäksi, kuin mitä se komitean laatiman sanamuodon mukaan tuli olemaan. Sillä ilmeistä on, että komitea, jättäessään pois tai muuttaessaan näitä määräyksiä kuten myös kenraalikuvernöörin ja ministerien suhdetta koskevaa säädöstä, tarkoitti terot-
taa Suomen hallituksen riippuvaisuutta ministereistä suurem-
massa määrin, kuin mitä Sprengtportenin ehdotus siinä suhteessa

¹⁾ Venäläisen sotaväen ylipäällikön kanssa piti kenraalikuvernöörin toimia yhdessä sotaväen muonitusta ja kuletuksia koskevissa asioissa, mutta sotaministeri oli kaikki kontrahdit vahvistava. Kenraalikuvernöörin piti vielä huolehtia kuletusmaksuista, jotka sitten olivat summassa Venäjän varoista korvattavat.

sisälsi. Epäilemättä tämä yritys asettaa Suomen hallitus riippuvaisuuteen Venäjän ministereistä oli vain yksi ilmaus tendenssistä koota hallitusvalta ministeristön käsiin, joka tendenssi on tuona aikana Venäjällä havaittavissa,¹⁾ ja jonka edustajia valtaa tavoitteleva sotaministeri Araktshejev komiteassa oli.

Suomen hallituksen suhde Venäjän ministereihin sai kuitenkin toisen muodon kuin miksi mainittu komitea oli sen ehdottanut. Näin tapahtui keisarin, Aleksanteri I:sen, itsensä tahdosta. Hyväksyessään muuten komitean ehdotuksen marrask. 19/joulukuun 1 p:nä 1808 keisari jätti vahvistamatta kohdan, jossa määrättiin ministeriön velvollisuudeksi esitellä Suomenkin asiat, merkiten omakätisesti ehdotukseen, että kaikki Suomen asiat olivat hänelle suoraan esitettävät.²⁾ Tällöin keisari toi ensi kerran ilmi tahtonsa pitää Suomen hallinnon riippumattomana Venäjän hallinnosta. Millä tavoin hän johtui tämän periaatteen omaksumiseen, ei ole selvitettävissä, mutta ilmeistä on, että tässä olivat vaikuttamassa samat seikat, joita noudattaen myöhemmin Suomen keskushallinto lopullisesti järjestettiin ja sittemmin pysytettiin ulkopuolella Venäjän viranomaisten vaikutuspiirin, nimittäin periaatteellinen johdonmukaisuus, mikä vaati, että kun Suomelle annettiin sisällinen itsenäisyys, sen hallinnonkin tuli olla itsenäinen, sekä käytännöllisten tarpeiden huomioonotto, mikä kehotti pitämään Suomen asiain hoidon erillään Venäjän hallinnosta sekaannuksien ja vaikeuksien välttämiseksi.

Samana päivänä, kuin väliaikaisen hallituksen ja kenraalikuvernöörin viran asettamista koskeva ehdotus sai vahvistuksen, ilmoitettiin Sprengtportenille keisarin allekirjottamalla kirjeellä, että hänelle oli annettu ylisiviilihallinto (Civila Hufvud-Styrelsen) Suomessa ja että hänen ensimmäisenä johtosääntönään oli oleva hyväksytty komitean laatima ehdotus väliaikaisen hallituksen järjestämisestä. Hallintokeinot sai hän itse tarkemmin määrätä, mutta uusien laitosten perustamiseen oli pyydyttävä hallitsijan vahvistusta. Lopuksi lausutaan toivomus, että suomalaiset, katsoen Sprengtportenin nimitystä todistukseksi kei-

¹⁾ Vrt. Engelmann, Das Staatsrecht des Russischen Reiches, teok-
sessa Marquardsen, Handbuch des öff. Rechts. 4, II, 1 ss. 42, 49, 64—5,
90—1, 95. Schiemann, Geschichte Russlands I s. 369 y. m.

²⁾ Sprengtportenin virall. kirjev. s. XVII.

sarin osottamasta huolenpidosta heitä kohtaan, pian oppisivat käsittämään asemassaan tapahtuneen muutoksen. Kiertokirjeellä 11 p. jouluk. 1808 v. 1.¹⁾ Sprengtporten ilmotti nimityksestään maan asukkaille, huomauttaen, että kun H. K. M:nsa tietoon oli tullut useita sekaannuksia ja väärinkäyttöjä, joita oli tapahtunut yleisissä oikeudenhoitoasioissa sen vuoksi, että maan siviilihallinto oli ollut jätettynä komentavalle kenraalille, mikä asiointila oli ollut välttämätön sotaliikkeiden vuoksi, mutta nyt, maan jouduttua venäläisille, oli lakkautettava, oli keisäri tahtonut asettaa erityisen hallitusmiehen, joka tuli siviilihallinnosta huolehtimaan maassa syntyneistä taitavista miehistä kokoonpantavan väliaikaisen hallituksen auttamana. Jäsenten valinnan ja muidenkin järjestämistä koskevien seikkain suorittamiseksi oli keisäri päättänyt pidettäväksi valtiopäivät, joiden paikka ja aika vastedes tarkemmin määrättiin. Sprengtporten puolestaan kiinnitti kiertokirjeessä suomalaisten huomion keisarin hyvään tarkotukseen, hän kun oli nimittänyt kenraalikuvernööriksi suomalaisen miehen, hänet, joka usein oli osottanut todistuksia lämpimästä isänmaanrakkaudestaan, sekä kehotti asukkaita osottamaan hallitsijalle kuuliaisuutta onnellisen käänteen tapahtuttua Suomen kohtaloissa.

Sprengtportenin kenraalikuvernööriksi nimittäminen, jota kyllä eräiden tietojen mukaan oli Venäjällä muutamilla tahoilla vastustettu,²⁾ oli tarkotettu keinoksi, jolla tahdottiin saada maan asukkaat taipumaan uuteen kohtaloonsa. Edellytettyä vaikutusta ei nimityksellä kuitenkaan kaikissa suhteissa ollut. Useat myöhemmin vaikutusvaltaan kohonneet miehet, kuten vapaa-herra, sittemmin kreivi Kaarle Mannerheim, kenraalimajuri, myöhemmin kreivi J. Fr. Aminoff, vapaaherra Rob. Henrik Rehbinder, kreivi Armfelt, katsoivat Sprengtportenia sopimattomaksi toimeen osittain hänen luonteensa, osittain hänen entisyytensä vuoksi, vieläpä pitivät nimitystä suoranaishana louk-

¹⁾ Ruotsiksi käännettynä sisältyy keisarin kirje Sprengtportenin kiertokirjeeseen ¹¹/₁₂ 1808 v. 1. Siitä kts. Castrén, Skildringar ss. 111—3.

²⁾ Ordín, m. t. II ss. 225—6. Mannerheim muistiinpanoissaan mainitsee, että Sprengtporten olisi saanut virkansa sotaministeri Araktshejevin vaikutuksesta. Sit. Castrén, Skildringar s. 77. Ketkä Venäjän hallitusmiehistä kannattivat Sprengtportenin nimitystä ja miltä tahoilta sitä vastustettiin, on kuitenkin ainakin toistaiseksi selvittämätön kysymys.

kauksena kansaa kohtaan.¹⁾ Ja keisari itsekin, Rehbinderin muistiinpanojen mukaan, lausui myöhemmin sanoja, jotka osottavat hänen katsoneen nimitystä erehdykseksi.²⁾ — Missä määrin jälleen keisarin tietoon oli tullut väärinkäyttöjä, jotka olivat syntyneet siviilihallinnon ja sotilaskomennon yhdistämisestä samoihin käsiin, ja hän siitä saanut aihetta, kuten Sprengtporten kiertokirjeessään lausuu, siviilihallitusmiehen asettamiseen, vai oliko tämä pääasiassa Sprengtportenin oma perustelu kenraalikuvernöörin viran asettamiselle, ei ole mahdollista sanoa. Joka tapauksessa eivät sotatoimet enään vaatineet siviilihallinnon säilyttämistä ylipäällikön käsissä, joten Sprengtportenin kenraalikuvernööriksi tultua hallintotoiminnan johto ja ylipäällikön toimet saattoivat joutua eri miehille. Mutta sotatilaa kuitenkin yhä kesti, mikä seikka ei saattanut olla vaikuttamatta kenraalikuvernöörin toimintatapaan ja hänen valtansa laajuuteen ensi aikoina viran perustamisen jälkeen.³⁾

¹⁾ Armfelt kirjeessä ¹⁸/₂ 1809 Aminoffille lausui, että keisari ei olisi mitenkään voinut osottaa suomalaisille syvempää halveksimista kuin asettamalla Sprengtportenin Suomen hallitusmieheksi. Sit. Hartman, De tre gustavianerna s. 215. Aminoff eräässä kirjeessä ¹¹/₃ 1809, kertoo huhusta, että Holsteinin perintöprinssi Aukust olisi aijottu kenraalikuvernööriksi Sprengtportenin sijalle, lausuu että maankavaltajan Sprengtportenin nimityksellä keisari oli osottanut ilmeistä halveksimista kansalle. Sit. Hartman, m. t. s. 180. Vrt. Danielson, Suomen sota ja sotilaat s. 593. Reh binder muistelmissaan mainitsee ensimmäisen kohtauksen Sprengtportenin kanssa tehneen hänet vakutetuksi, että Sprengtporten ei ollut sopiva paikkaansa. Sit. Castrén, Skildringar s. 77. Mannerheim jälleen huomauttaa muistiinpanoissaan siitä, että keisari oli erehtynyt Sprengtportenin suhteen, hän kun ei tuntenut tämän miehen kunnianhimoa ja despoottista luonnetta, j. n. é. Sit. sam. s. 77. Sprengtportenin ja muiden Suomen miesten väleistä vrt. vielä Castrén, Skildringar ss. 225, 272—7. Kustaa III:n ystävät pelkäsivät että Sprengtporten, main. kuninkaan entinen vihamies, osottaisi vihaansa myös heille, kuningas-vainajan uskoituille. Vrt. Aminoffista Danielson, Suomen sota ja sotilaat s. 593.

²⁾ Keisari lausui Reh binderille, tämän sanojen mukaan, tahtoneensa hyvää suomalaisille Sprengtportenin nimityksellä, mutta erehtyneensä ja jo vähän aikaa nimityksen jälkeen saaneensa syytä sitä katua, kun oli tullut tuntemaan Sprengtportenin ja erään ministerin välisen skandaalin johdosta edellisen luonteen. Sit. Castrén, Skildringar ss. 77—8.

³⁾ Sotatilan vaatimukset huomioon ottaen ei tarvitse lukea yksinomaan Sprengtportenin vallanhimosta aiheutuneeksi, niinkuin hänen aikalaisensa Mannerheim teki, että kenraalikuvernöörin valta tuli laajaksi (Mannerheimin muistiinpanot, sit. Castrén, Skildringar ss. 66, 77). Sprengtportenin vallan laajuudesta Buxhövdenin toimivaltaan verrattuna kts. alemm.

Kenraalikuvernöörin virka sinänsä ei ole erityisemmin ominainen millekään hallintoyksikölle. Se esiintyy yleensä siellä, missä hallittavan alueen asema, kuten etäisyys hallintokeskuksesta, tai poikkeukselliset olosuhteet, kuten sota tai rauhattomuudet, vaativat keskittämistä ja hallintovallan vankentamista, ja oli sellainen virka ollut tunnettu niin Ruotsissa¹⁾ — ajotain oli myös Suomi ollut Ruotsin vallan aikana kenraalikuvernöörin hallittavana²⁾ — kuin Venäjälläkin. Erityisen hallitusmiehen asettaminen Suomelle ei jälleen ollut mikään outo ajatus Suomen itsenäisyysemiehille, joiden aikaisemmissa suunnituksissa sellainen oli mainittu³⁾. Sitävastoin suunnitus hal-

¹⁾ V:n 1634 hallitusmuodon mukaan voitiin rajamaakuntiin asettaa kenraalikuvernöörejä, vapaudenajan hallitusmuotojen mukaan taas ei niitä saatu asettaa maan rajojen sisälle, mutta v:n 1772 hallitusmuodossa oli jälleen niiden asettaminen sallittu erinomaisissa tapauksissa ja erinäisiksi ajoiksi (§ 33). Kenraalikuvernöörejä oli 1600 luvulla erityisesti Etelä-Ruotsissa; (kts. niiden johtosääntöjä: Styffe, Samling af instruktioner för högre och lägre tjenstemän vid lantregeringen i Sverige och Finland, s. 237 y. m.). V. 1801 oli Skånessa kenraalikuvernööri (johtos. $\frac{3}{2}$ 1801 Kongl. förordningar). Ruotsin saksalaisissa maissa oli tavallisesti kenraalikuvernöörejä hallitusta johtamassa. Pommëriassa ruotsalainen kenraalikuvernööri muodosti viiden hallitusneuvoksen kera kuninkaallisen maahallituksen. Mainittakoon että Pommëriassa oli myös erityinen korkein tribunaali, joka ratkaisi hovioikeudesta tulleet oikeusasiat viime asteessa, ja jonka jäsenet maasäädyt saivat ehdottaa.

²⁾ Suomessa oli kenraalikuvernöörejä 1600 luvulla ja 1700 luvun keskivaiheilla, (johtosääntöjä kts. Styffe, Samling af instrukt. för tjenstemän vid lantregeringen s. 225 y. m. Johtos. v. 1747: Svenska litteratursällskapet förhandlingar III ss. 182—199). — Kenraalikuvernööreistä venäläisten valloituksen aikana 1700 luvulla, vrt. ylemp. s. 112 muist. 4.

³⁾ Erityistä hallitusmiestä ei tosin mainita Sprengtportenin v. 1786 laatimassa ehdotuksessa Suomen tasavallan perustuslaiksi (kts. julkaisuani Historiallisessa Arkistossa XXI, 1), jossa tasavallan hallitusorganeiksi oli ehdotettu maakuntain edustajista kokoonpantu kongressi sekä kongressin valitsema, presidentin ja kuuden neuvoksen ynnä kahden valtioliiton muodostama valtioneuvosto, mutta kyllä J. A. Jägerhornin Anjalan liiton aikoihin tekemissä itsenäisyyssuunnituksissa. Mietteissä kev. 1788 puhutaan välttämättömyydestä pitää Suomen hallinto itsenäisenä, jos maa tehtiin Venäjän suojeluksen alaiseksi valtioksi, konfederatsioonikirjassa syksyllä sam. vuonna tarpeesta asettaa Suomelle oma hallitus, vaikkapa maa jäikin Ruotsin yhteyteen, ja kirjeessä $\frac{12}{7}$ 1789 Ostermannille taas ehdotetaan erityisen hallitusmiehen asettamista Suomeen, jos venäläiset ottivat maan valtaansa. Tigerstedt, m. e. Finsk Tidskr. v. 1878, 2 s. 201; v. 1882, 2 ss. 170—1, 242—6; v. 1884, 1 ss. 17—8.

lituskomitean asettamisesta sellaisena, kuin olemme nähneet sen Sprengtportenin kädestä lähteneen, on aivan ominainen Sprengtportenille. Ei ole helppoa päästä selvyyteen, miten tällainen suunnitus Sprengtportenin ajatuksissa kypsyi, eikä osottaa yksityiskohtaisesti, mitä malleja hän seurasi väliaikaisen hallituksen rakennetta muodostaessaan, mutta muutamia piirteitä saattaa siitä kuitenkin mainita. Kun Sprengtporten memoriaalissaan viittasi Tukholmassa neuvoston lakkautuksen jälkeen asetettuun hallitukseen, jonka mukaiseksi väliaikainen hallitus eli „tribunaali“ piti järjestettävän, ja ehdotti että tribunaali ratkaisisi asiat viime instanssina, sekä sitten organisatsiooniluonnokseensa otti määräyksen, että jäseniä oli oleva hallituskomiteassa kaksitoista ja että niistä puolet piti olla aatelisia, puolet aatelittomia, oli hänen mielessään epäilemättä Ruotsin korkein tuomioistuin. Se säädös taas, että jäsenten tuli olla suomalaisia, johtui nähtävästi suorastaan Sprengtportenin itsenäisyystuumista, joiden tärkeimpiä päämääriä oli — niinkuin itsenäisyysmiesten ehdotuksissa aikaisemminkin oli ollut — juuri „oman“ hallituksen muodostaminen Suomelle. Mutta johtuiko se, että jäsenet saivat toimensa vain kolmeksi vuodeksi kerrallaan, korkeimman tuomioistuimen mallin noudattamisesta, vaiko — niinkuin myös se että säädys saivat valinnan toimittaa — Sprengtportenin aikaisemmista organisatsioonituumista, on vaikea sanoa ¹⁾. Vielä vaikeampi on osottaa, mistä Sprengtporten sai ajatuksen muodostaa hallituskomitean rakenteen sellaiseksi, miksi hän sen ehdotti. Départementit olivat samannimiset kuin kansliakollegion ekspeditsionit Kustaa III:n aikana, paitsi että ulkoasiain ekspeditsionin vastine puuttui hallituskomiteasta ja että revisioniekspeditsionin sijalla oli oikeusdepartementti. Olisiko Sprengtporten johtunut departementtijakoon mainittuja ekspeditsioneja ajatellen, vai oliko hänen mielessään Venäjän senaatin organi-

¹⁾ Sprengtportenin tasavaltasuunnituksessa määrättiin, että korkeimman hallituksen eli kongressin jäsenet valittiin maakuntapäivillä kolmeksi vuodeksi kerrallaan. — Ruotsin korkeimman tuomioistuimen jäseniä, kuten on nähty, ei aina nimitetty kolmeksi vaan toisinaan vain yhdeksi vuodeksi.

satsioni¹⁾ tai joku muu esikuva, täytyy jättää ratkaisematta²⁾. Joka tapauksessa hallituskomitea, jonka Sprengtporten näyttää edellyttäneen jäävän pysyväiseksi, vaikkakin „väliaikaisen“ hallituksen nimeä oli käytetty³⁾, oli suunniteltu „hallitukseksi“.

¹⁾ Kun 1700 luvun alussa hallintolaitos Pietari Suuren toimesta järjestettiin ulkomaisten mallien mukaisesti luomalla hallintoa hoitavia kollegioita, oli hallitseva senaatti korkein oikeusistuin ja hallinnon johtaja, joka hallitsijan poissaollessa toimi sijaishallituksenena. Hallinnon korkeimpana johtajana pysyi senaatti, joka oli jaettu useihin departementteihin, aina hallintolaitoksen uudestimuodostamiseen saakka 1800 luvun alussa, jolloin senaattikin uudestaan järjestettiin. Nimellisesti hallitseva senaatti oli vieläkin, paitsi korkein oikeuslaitos ja lakien valvoja, hallintotoiminnan korkein johtaja, mutta todellisuudessa valtakunnanneuvosto ja syntyneet ministeriöt veivät siltä viimeainitussa suhteessa kaiken merkityksen ja sille jäivät vain oikeudenhoitotehtävät ja annettujen ukaasien julkaiseminen, ja hallintotoiminnan valvontaa se harjotti vain sikäli kuin se ratkaisi tehtyjä valituksia. Sprengtportenin ehdottama departementtijako ei ollut sinänsä hallitsevan senaatin departementtijaon mukainen. Valtakunnanneuvoston departementit valtiosihtööri Mikael Speranskin v. 1809 loppupuolella tekemän suunnituksen mukaan, joka v. 1810 alussa pantiin toimeen, olivat sota-asia, siviiliasia, valtakunnan talouden ja oikeusasia departementit. Kun tämä suunnitus syntyi myöhemmin kuin Sprengtportenin ehdotus, ei se ollut voinut viimeainittuun vaikuttaa. Mainittakoon tässä yhteydessä että ministeriöt, jotka syntyivät 1800 luvun alussa, järjestettiin vv. 1810—1811 uudelleen, ja olivat ne ulko-, sota-, meri-, finanssi-, oikeus-, kansanvalistus-, sisä- ja poliisiministeriö. Kauppaministeriö tällöin lakkautettiin. Postihallitus ja lääkintöhallitus olivat sisäministeriön departementteja samoin kuin teknillinen rakennuskomitea eli yleinen rakennushallitus. Tullihallitus oli finanssiministeriön, metsä- ja vuorihallitus domeeniministeriön departementteja. Venäjän hallintolaitoksen organisatsioonista, kts. Berendts, Опыт системы администр. права ss. 100—2, 114, 120, 145—8, 170—2. Engelmann, m. t. ss. 41, 47—9, 64. Schilder, Императоръ Александръ I, osa II ss. 252—8, 391—2, III osa ss. 3—4. Korff, Жизнь графа Сперанскаго ss. 111, 113—9.

²⁾ Vanhassa Suomessa Venäjän vallan aikana oli aikaisemmin kuvernementtihallitus kunnes v. 1784 perustettiin kenraalikuvernööriin johtama käskynhaltijavirasto, joka kuitenkin 1796 lakkautettiin ja sijalle perustettiin jälleen kuvernementtihallitus, joka oli supistettu muoto käskynhaltijavirastosta. Lagus, Juridiskt Album, I, 3 vihk. ss. 143—65. Kallio, Viipurin läänin järjestäminen muun Suomen yhteyteen ss. 172—3. Saattaisi olla mahdollista, että Sprengtporten olisi tästä saanut aineksia organisointuunilleen, mutta departementtijako ei siitäkään olisi voinut johtua.

³⁾ Sprengtportenin ehdotukseen sisältyi m. m. määräys, että jäsenet saatiin kolme kertaa valita uudestaan kolmeksi vuodeksi, mitä määräystä ei olisi tarvittu, jos ei olisi edellytetty hallituskomitean pysyväiseksi jäämistä.

yleiseksi hallintotoimintaa johtavaksi virkakunnaksi eikä miksi-kään tavalliseksi keskushallintovirastoksi. Siihen viittaa sekin, että hänen kenraalikuvernöörinä ollessaan laadittiin hänen toimestaan ehdotuksia eräiden „keskusvirastojen“ järjestämisestä¹⁾, jotka virastot aijottiin epäilemättä asettaa — muutamiin nähden se oli ehdotuksissa nimenomaisesti sanottukin — „hallituksen“ alaisina asioita hoitamaan.

Myös Suomen lähetyskunnan puolelta oli tehty keskushallinnon järjestämistä koskevia esityksiä. Moniaissa niistä ohjeista, joita lähetyskunnan jäsenet olivat valitsijoiltaan saaneet, oli annettu heidän tehtäväkseen m. m. tuoda esiin toive, että maan hallitus pysytettäisiin entisellään, vieläpä toisinaan tehty selviä viittauksia siitä, miten hallitusorgaanit piti järjestettävän. Niinpä sai Vaasan läänin kaupunkien edustaja tehtäväkseen esittää, että maan kansalaisista kokoonpantu komissioni asetettaisiin hoitamaan asukkaiden siviiliasioita, niitä ratkaisemaan ja esittämään hallitsijalle, sekä entistä Tukholman korkeinta tuomioistuinta vastaava revisioni käsittelemään hovioikeuksista vedottuja juttuja²⁾. Kun sitten lähetyskunta, joka oli, kuten tunnetaan, asettunut sille kannalle, että se ei voinut esiintyä kansan eduskuntana ja että maan asiain järjestäminen oli jätettävä valtiopäiville, oli saanut vakuutuksen, että sitä ei katsottu eduskunnaksi, vaan että siltä pyydettiin vain tietoja maan tarpeista ja että valtiopäivät kutsuttiin kokoon, esitti se memoriaalissa jouluk. 16 p. 1808 asiat, joiden se katsoi järjestämistä kaipaavan

¹⁾ Kokkolan tullinhoitaja C. Fr. Tengström jätti ²⁸/₁ 1809 ehdotuksen tullilaitoksen järjestämisestä. V:lta 1809 on myös allekirjottamaton ehdotus maanmittaushallituksen järjestämisestä (Handlingar från åren 1808—1812, Yliopiston kirjastossa), ja vuorimestari C. Lundströmin memoriaali ¹⁵/₄ 1809 vuorihallinnon järjestämisestä (Teollisuushallituksen arkisto, osasto XXVI n:o 9, vrt. Laine, m. t. s. 86), missä memoriaalissa nimenomaisesti mainitaan, että se oli annettu Sprengtportenin käskystä, sekä vuorimestari C. O. Bremerin relatsioni ²⁰/₆ 1809 samasta asiasta, ja ehkä myös eräs luonnos oikeudenhoidon järjestämisestä. Mainittakoon vielä, että lehtori M. J. Alopæus teki ehdotuksen ⁸/₇ 1809 Porvoon lukion muuttamisesta akatemiaksi, jonka kansleriksi Sprengtportenin piti tulla. (Ehdotukset: Handlingar från åren 1808—1812. Alopæus uudisti myöhemmin ehdotuksensa jonkun verran muutetussa muodossa. Vrt. Ad. Neovius, Ur Finlands historia I ss. XXIX—XXXV).

²⁾ Kts. Castrén, Skildringar ss. 40—49. Vaasan läänin kaupunkien edustajan ohjeet ¹²/₁₁ 1808 kts. Historiallinen Arkisto V s. 129.

ja niiden joukossa kysymyksen hallituksen asettamisesta¹⁾. Lähetyksunta mainitsi pitävänsä tarpeellisena, että niiden asiain ratkaisemista varten, jotka olivat ennen menneet vetouksina tai valituksina korkeimpaan tuomioistuimeen tai muihin Ruotsin kollegioihin, mutta sodan aikana jääneet käsittelemättä, piti perustettaman väliaikainen hallitus, joka olisi kokoonpantu kansakuntaan kuuluvista, rehellisyydestä ja taidosta tunnetuista miehistä. Memoriaalin oltua käsiteltävänä komiteassa, johon kuuluivat Araktshejev, Soltykov ja Sprengtporten, ilmoitettiin lähetyksunnalle tammik. 7/19 p. 1809 annetussa vastauksessa²⁾, että hallitsija oli jo ennalta täyttänyt lausutut toiveet erityisesti siihen kohtaan nähden, mikä koski syntyperäisistä maan kansalaisista kokoonpantavan tribunaalin perustamista hyväksyessään hallituskomitean eli korkeimman tuomioistuimen asettamisen, jossa komiteassa piti kaikki sille jätettävät asiat tarkastettaman, valmistettaman ja ratkaistaman. Kenraalikuvernöörin velvollisuutena oli valvoa, että jäseniksi valittiin taitavimmat ja kansan luottamusta eniten nauttivat miehet. Paitsi mainittua lähetyksunnan tekemää esitystä olivat papistoa edustavat jäsenet laatineet esityksen, missä pyydettiin, että kirkolliset asiat saataisiin esittää kuten ennenkin suoraan hallitsijan itsensä ratkaistavaksi ilman mitään välilläolevaa „tuomioistuinta“³⁾. Vastauksessa, joka tähän esitykseen annettiin jouluk. 28 p:nä 1808 v. l.⁴⁾, lausuttiin, että kun anomus oli aivan sopuisoinnussa keisarin tarkotuksen kanssa pitää Suomen asiain kulku

¹⁾ Lähetyksunnan puheenjohtaja vapaaherra Kaarle Mannerheim, joka oli niitä Suomen miehiä, jotka tahtoivat Suomen asiain järjestämisen siirtämistä siksi kuin rauha oli tehty, huomautti lähetyksunnan ensi istunnossa ¹²/₁₁ 1808 antamassaan memoriaalissa, että maan hallituksen lopullinen järjestäminen oli tarpeen jättää valtiopäiville (kts. Castrén, Skildringar s. 69), ja myöhemmin ulkoasiain ministerin apulaiselle kreivi Soltykoville osottamassaan nootissa hän terotti, että Suomen hallitus piti lopullisesti järjestää vasta rauhan palattua (nootti kts. Hist. Arkisto IX ss. 314—7). Lähetyksunnan memoriaali, missä se esitti ei voivansa toimia eduskuntana, jätettiin hallitsijalle jouluk. 1 p:nä, vastaus siihen annettiin s. k. 11 p:nä, kts. Castrén, Finska deputatsionen, liitt. ss. 68 ja ss. Memoriaali ¹⁶/₁₂ sam. ss. 70—74.

²⁾ Castrén, Finska deputationen, liitt. ss. 75—78.

³⁾ Castrén, Skildringar s. 84.

⁴⁾ Castrén, Finska deput., liitt. s. 81.

entisenä („alla ärenden vid sin vanliga gång“), olivat kirkollisasiat käsiteltävät entisellä tavalla, ja piti ne lähettää hallitsijalle kenraalikuvernöörin kautta. Niinikään Turun hovioikeuden edustaja, asessori vapaaherra Rehbinders, oli jättänyt jouluk. 13/25 p. 1808 erikoisen memoriaalin¹⁾ oikeushallintoa koskevista seikoista, mikä memoriaali sisälsi pääasiassa samat kysymykset, jotka Turun hovioikeus oli tehnyt keväällä 1808 Buxkövdenille saamatta vastausta²⁾. Memoriaalin Sprengtporten jätti hallitsijalle, jonka antaman ratkaisun valtiosihtööri Speranski ilmotti Sprengtportenille tammik. 1/13 p. 1809³⁾. Tehtyjen kysymysten ratkaisun — sanotaan vastauksessa — oli määrännyt yksi ainoa yleinen, jo hyväksytty periaate, joka oli kenraalikuvernöörin noudatettavaksi annettu Suomen olojen järjestämistä koskevan päätöksen ensimmäisessä kohdassa⁴⁾; se nimittäin, että hallituksen nimellä perustettaisiin Hämeenlinnaan ylituomioistuin, jonka piti tuomita kaikissa ennen Tukholmassa olleelle korkeimmalle tuomioistuimelle kuuluneissa asioissa, ja että ne asiat, jotka olivat riippuneet Ruotsin kuninkaan välittömästä päätöksestä, piti tämän jälkeen jätettävän keisarin ratkaistavaksi⁵⁾. Tämän periaatteen mukaisesti määrättiin, että kaikki rikosasioita koskevat päätökset, jotka olivat ennen kuuluneet korkeimman tuomioistuimen tuomiovaltaan, olivat alistettavat Hämeenlinnaan perustettavan hallituksen tutkittavaksi, mutta kuolemantuomiot piti lähettää keisarille ja armonanomusten suhteen oli menetel-

¹⁾ Ruotsinkielinen, päivämäärällä varustettu kappale: Rehbinders sarskilda bref och handlingar; ranskankielinen, päivämäärää vailla oleva kappale: Valtiosihtöörin viraston asiakirjat v. 1808 n:o 2.

²⁾ Kts. ylemp. s. 106.

³⁾ Ruotsinkielinen kopio vastauskirjelmästä, kts. Hofrättens bref till Sprengtporten, Buxhövdensin kokoelmassa. Ranskankielinen Speranskin luonnos ³¹/₁₂ 1808 v. l. vastauskirjeeksi: Valtiosiht. vir. asiakirj. 1808 n:o 2. Rob. Castrén ilmottaa (Skildringar s. 86, 271—2) Speranskin kirjeen olevan tammik. 27/ helmik. 8 p:ltä 1809 yliopiston kirjastossa olevan kopion mukaan. Tämä päivämäärä ei saata olla oikea.

⁴⁾ Tarkotetaan päätöstä väliaikaisen hallituksen perustamisesta.

⁵⁾ Sanat kuuluvat ranskankielisessä tekstissä: „Il fut décidé, 1:0 qu' il seroit établi à Tavasthus sous la dénomination de *Régence* un Tribunal Suprême qui connoitrait de toutes les affaires du ressort du Tribunal de Stockholm. — 2:0 que les affaires qui dépendoient de la décision immédiate du roi de Suède, seroient maintenant portées à celle de S. M. J.

tävä kuten ennen; Ruotsin kuninkaaseen alistetut mutta ratkaimmatta jääneet tuomiot olivat keisarille jätettävät ratkaistavaksi. Vetoukset niin hovioikeuksien kuin maanjako-oikeuksien tuomioista menivät hallitustuomioistuimeen (Regerings-Domstolen), ja niimikään olivat jätettävät sen tuomittavaksi seteliväärennysasiat. Oikeusvirkain täyttäminen oli tapahtuva niin, että hovioikeudet säilyttivät entisen ehdollepanojen tekemisen oikeutensa, ja ehdollepanot toimitti kenraalikuvernööri keisarille. Toimistaan tuli hovioikeuden lähettää raportit kuten ennenkin hallitsijalle, mutta kanneviskaali oli oleva suorassa suhteessa hallitukseen ja piti hänen kääntyä sen puoleen kaikessa mikä ennen oli ollut oikeuskanslerin määrättävänä¹⁾.

Suomen lähetyskunnan ja sen jäsenten puolelta tehdyt esitykset eivät olleet suoranaisesti vaikuttaneet järjestämiskysymyksen ratkaisuun, mutta ne aiheuttivat Venäjän hallituksen selvästi lausumaan ilmi ja vahvistamaan periaatteen, jonka mukaisesti Suomen hallintolaitos tarkotettiin muodostaa. Se periaate oli sama, jota jo ensimmäisenä sotavuotena oli koetettu noudattaa, mutta jonka seuraaminen, kuten on nähty, ei vielä silloin ollut mahdollinen, nimittäin, että hallinnon tuli kulkea entisten lakien mukaisessa järjestyksessä.

Sprengtportenin ylempänä mainitussa kiertokirjeessä oli lausuttu, että väliaikaisen hallituksen jäsenten valinta oli tapahtuva kokoonkutsuttavilla valtiopäivillä. Valtiopäivät oli vahvistetussa väliaikaisen hallituksen perustamista koskevassa ehdotuksessa määrätty pidettäväksi Loviisassa tammikuussa v. 1809. Niiden kokoonkutsuminen ei kuitenkaan ollut tällöin vielä mahdollinen. Vasta helmikuun 1 p. 1809 annetulla kutsumuskirjalla käskettiin säätyjen edustajia valtiopäiväjärjestysten määräämällä tavalla saapumaan maalisk. 10/22 p:ksi Porvoon kaupunkiin, joka Sprengtportenin ehdotuksesta oli valittu Loviisan sijasta valtiopäiväpaikaksi²⁾. Porvoon valtiopäivillä ta-

¹⁾ Muut asiat jätettiin kenraalikuvernöörin suoritettavaksi, ollen hän m. m. velvollinen huolehtimaan valtakunnan rahastonhoitajan kera venäläisen leimapaperin käytäntöön ottamisesta Suomessa.

²⁾ Valtiopäivien kokoonkutsuminen tammikuussa oli mahdotonta jo sentähden, että Suomen lähetyskunnalle annettavat vastaukset eivät valmistuneet aikaisemmin eikä lähetyskunta päässyt lähtemään Pietarista ennenkuin tammikuun lopulla. Kun ¹¹/₁₂ 1808 lähetyskunnalle annettiin lupaus valtiopäiväin kokoonkutsumisesta, ei paikasta ja ajasta mainittu

pahtuikin Suomen keskushallinnon järjestäminen, vaikeikaan Sprengtportenin edellyttämällä tavalla. Ennenkuin kuitenkaan valtiopäivillä muodostettu hallitusorgaani saattoi alkaa toimintansa, oli vuosi 1809 kulunut loppupuolelle. Siihen saakka johti keskushallintoa yksistään kenraalikuvernööri, mikä virka, vaikka väliaikaisen hallituskomitean perustaminen ei toteutunutkaan, jäi pysyväiseksi.

Kenraalikuvernöörin tointa hoiti Sprengtportenin ensi kaudet Pietarista käsin, missä Suomen lähetyskunnan asiat pakottivat hänen viipymään, ja saapui vasta helmikuun keskivaiheilla v. 1809 Hämeenlinnaan.¹⁾ Sieltä hän kuitenkin jo maaliskuun alussa siirtyi Turkuun ollakseen lähempänä venäläistä armeijaa, joka ajottiin viedä Ahvenan yli Ruotsiin, ja huolehtiakseen sen tarpeista.²⁾ Oltuaan maaliskuun viime päivinä läsnä Porvoon valtiopäiväin avajaisissa ja seurattuaan hallitsijaa tämän matkalla huhtikuun alussa Turkuun ja Hämeenlinnaan, asettui hän Porvooseen valvoakseen valtiopäiväin työtä.³⁾ Kir-

mitään. Sprengtportenin useinmainitussa kiertokirjeessä jälleen sanottiin, että paikka ja aika vastedes tarkemmin määrättäisiin. Tammik. 1809 keisarille jättämässään raportissa (kts. Sprengtportenin virallista kirjevaihtoa ss. 61—2, 68) Sprengtporten ehdotti, poiketen aikaisemmasta ehdotuksesta, valtiopäiväin paikaksi Porvoota, koska Loviisassa sijaitsevat kruunun rakennukset olivat venäläisen sotaväen hallussa. Turku ja Hämeenlinna taas olisivat olleet liian kaukana Pietarista. Samassa raportissa hän huomautti, että säätyjen kokoontuminen ei voinut tapahtua ennen maaliskuuta vaalien toimittamisen vuoksi. Vrt. myös Sprengtportenin kirjettä tammik. 18/30 p. (Präteständets protokoll vid Landtdagen i Borgå 1809 ss. 423—4) ja helmik. 13/25 p. (Sprengtportenin virall. kirjev. s. 150), missä hän m. m. huomauttaa siitä, että oli oltu hitaita valtiopäiväin kokoonkutsumisen valmistuksissa.

¹⁾ Kenraalikuvernööriksi tultuaan Sprengtportenin heti kävi käsiksi hallintoasioihin, mutta varsinainen hallinnon hoito alkoi kuitenkin vasta tammikuussa v. 1809, jolloin Buxhövdenin siviilikanslian toiminta lakkasi. Huoneuston valmistamisesta Sprengtportenia ja hänen kansliaansa varten Hämeenlinnassa, kts. Hämeen maaherran kirj. ^{28/12} Knorringille. Buxhövdenin kokoelma, volym. 27.

²⁾ Sprengtportenin kirj. ^{12/3} 1809 Speranskille (ref. Schybergson, G. M. Sprengtportens afgang från generalguvernörs ämbetet. Finsk Tidskr., 1891 s. 169), kirj. ^{23/3} ja ^{26/3} Hämeen-Uudenmaan läänin maaherralle (Журналъ съ начала 1809 года).

³⁾ Porvooseen saapui Sprengtportenin huhtik. 5 p. Hän asettui siellä asumaan kaupungin läheisyydessä olevaan Kiiälän kartanoon, missä ensimmäiset kirjeet on päivätty huhtik. 8 p:nä. Kts. Журн. съ нач. 1809 г.

jeellä huhtik. 9 p:ltä ilmotti Sprengtporten Turun maaherralle, että keisari oli määrännyt kenraalikuvernöörin olinpaikaksi Hämeenlinnan sijasta Turun, koska se oli sellaiseksi sopivampi niin siviiliasian hoidon kuin sotilaallistenkin näkökohdoin kannalta katsoen, ja erittäinkin, koska siellä oli enemmän tilaa perustettavaa hallituskomiteaa varten. Sprengtporten käski senvuoksi valmistaa siellä huoneuston häntä ja hänen kansliaansa varten.¹⁾ Mutta hallitsija, saatuaan tästä tiedon, huomautti kirjeellä huhtik. 19 p:ltä v. l. Sprengtportenille, että tämän ei olisi pitänyt ryhtyä mainittuun toimenpiteeseen valmistelemaan suullisen keskustelun perustuksella, joka keskustelu ei ollut mikään päätös, ja käski hänen jättää sellaiset toimet toistaiseksi.²⁾

Väliaikaisen hallituksen järjestämistä koskevan vahvistetun ehdotuksen mukaan piti kenraalikuvernöörin kansliaan kuulua kolme sihteeriä, joista yksi oli oleva kanslian päällikkö. Tähän vedoten pyysi Sprengtporten kirjeessä jouluk. 2/14 p:ltä 1808 kreivi Soltykovia toimittamaan hänen käytettäväkseen ulkoasiain ministeriön virkamiehen kollegiasessori Drevnovskin, jonka hän oli valinnut ensimmäiseksi sihteeriksi eli kansliapäälliköksi, ja saman ministeriön kielenkääntäjän Langellin, joka oli ajottu toiseksi sihteeriksi. Kolmannen sihteerin Sprengtporten ajatteli ottaa maassa syntyneistä laintaitavista miehistä.³⁾ Speranskille jouluk. 23 p:nä 1808 v. l. jättämässään memoriaalissa hän kuitenkin pyysi saada sihteerikseen paitsi edellämainittuja entisen Räävelin kuvernementin sihteerin, ni-

¹⁾ Журн. съ нач. 1809 г.

²⁾ Schybergson, Sprengtp. afgång ss. 171—2. Kirjeessä $\frac{5}{6}$ Sprengtporten keisarille selitti, että hän oli luullut asian tulleen päätetyksi kun hän erosi keisarista (sam. ss. 172—3). Turun maaherra vuokrasi nähkuri Richterin talon kesäkuun alusta kenraalikuvernööriä varten, mutta Sprengtporten kieltäytyi vuokrasopimusta vahvistamasta keisarin hänelle antaman huomautuksen johdosta. Sprengtp. kirje $\frac{13}{6}$ Turun maaherralle, kts. Журн. съ нач. 1809 г.

³⁾ Sprengtp. virall. kirjev. ss. 21—2. Sprengtp. ilmoituksen mukaan oli Drevnovski häntä jo aikaisemmin palvellut ja Langell ollut Venäjän Tukholmassa olleen lähettilään Alopæuksen palveluksessa, toiminut Suomen lähetyskunnan asioissa ja puhui hyvin venäjän, suomen ja ruotsin kieliä, jotka viimeainitut olivat hänen äidinkieliään.

mineuvos Ledunin.¹⁾ Nämä miehet nimitettiinkin kanslian virkamiehiksi. Mutta tammikuussa v. 1809 Sprengtporten jälleen anoi keisarilta lupaa ottaa kansliansa päälliköksi (chef du Bureau des affaires intérieures du pays) maassa syntyneen lain-taitavan miehen, ja siihen luvan saatuaan määräsi hän sellaiseksi Porvoon pormestarin, laamanni Fabian Orræuksen²⁾, joka ryhtyi toimeensa Sprengtportenin saavuttua Hämeenlinnaan. Drevnovski lähti huhtikuun alussa Pietariin³⁾ eikä sieltä enään palannut. Kansliatyön johtajana ei kuitenkaan ollut yksinään Orræus, joka valtiopäiväin alusta, Sprengtportenin siirryttyä Porvooseen, toimi myös talonpoikaissäädyn sihteerinä. Hänen hoidettavanaan olivat oikeastaan vain yksityisten anomuksia koskevat ja yleensä kaikki varsinaiset juridiset asiat, kun taas muiden asiain käsittelyä johti toukokuun keskivaiheilta alkaen entinen auditööri ja Turun hovioikeuden virkamies Petter Aadolf Mauri Högström. Nämä miehet, kumpikin omissa asioissaan, vahvistivat Sprengtportenin allekirjottamat kirjelmät ja päätökset tai antoivat joskus omassa nimessäänkin määräyksiä.⁴⁾ Ainoa mies, joka Buxhövdenin kansliasta siir-

¹⁾ -Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 145. Ledunin ottaminen sihteeriksi aiheutui varmaan tarpeesta saada kansliaan venäjänkielistä kirjevaihtoa hoitava mies. Araktshejevin pyydettyä Sprengtportenia käyttämään ranskan kielen sijasta kirjevaihdossa venäjän kieltä Sprengtporten vastasi kirjeessä jouluk. 3/15 p. 1808, että hän ei ollut vielä valinnut koltamatta, erityisesti venäjän kieltä varten asetettavaa sihteeria, minkä vuoksi hänen edelleen täytyi käyttää ranskaa kirjevaihdossaan. Sprengtp. virall. kirjev. s. 22.

²⁾ Sprengtportenin nootti tammik. 1809. Sprengtp. virall. kirjev. ss. 68-70. Orræus toimi Turun hovioikeuden apujäsenenä, jonka vuoksi Sprengtporten kirjeellä tammik. 18/30 piltä käski hovioikeutta lähettämään hänet Hämeenlinnaan. Sprengtp. virall. kirjev. ss. 99-100. Hovioikeuden vastaus 10/2 1809. Höfrättens bref till Sprengtp., Buxh. kokoelma. Kirjeessä helmik. 17 piltä v. 1 Speranskille Sprengtporten, mainiten että Orræuksella oli suuret ansiot, paljon tietoja, että hän oli tunnettu rehellisyydestä ja nautti yleistä luottamusta, pyysi keisarin hyväksymystä nitimykselle. Präteständ. protok. 1809 s. 430.

³⁾ Sprengtp. kirje Speranskille 30/3 1809. Prätest. protok. 1809 s. 496.

⁴⁾ Типъ съ нар. 1809 г. Oliko tarkka-työnjako olemassa Orræuksen ja Högströmin välillä on vaikeata sanoa, etenkin kun kirjekonsepteihin, jotka ovat säilyssä, allekirjotukset ovat epäsäännöllisesti merkityt. Saurin pürtein katsoen kuitenkin voi mainitunlaisen työnjaon havaita. Joskus saattoi Langellkin vahvistaa kirjelmät. Ledun sitävastoin toimi ainoastaan kirjeiden valmistajana tai kääntäjänä.

tyi Sprengtportenin palvelukseen, oli Ladau.¹⁾ Sprengtporten oli pyytänyt saada käyttää Ladauta apunaan, jonka johdosta Speranski kirjeellä helmik. 12 piltä v. l. ilmotti, että pyyntöön oli suostuttu ja Ladaulle määrätty sama asema kuin mikä hänellä oli ollut Buxhövdenin palveluksessa.²⁾ Sellaista asemaa hän ei kuitenkaan toimintansa puolesta saanut. Ladaulla, joka ei varsinaisesti ottanut osaa kansliatyöhön³⁾, oli likipitään samanlaisia tehtäviä Sprengtportenin palveluksessa kuin Eminellä oli ollut Buxhövdenin aikana. Niinkuin Emine liikkui Ladaukin eri haaroilla maata antaen määräyksiä Sprengtportenin puolesta virkamiehille, toimien yhdessä maaherrain tai muiden virkamiesten kanssa erityisestikin hätäapuvarojen ja sotaväen tarpeiden hankinnassa, hoitaen sotilastarpeisiin tehtyjen viljanostojen tilitystä ja pitäen tarkastuksia viljamakasiineissa.⁴⁾ Sitäpaitsi välitti hän asioita persoonallisesti Sprengtportenin ja Venäjän viranomaisen kesken.⁵⁾ — Sekä kenraalikuvernöörin että hänen kansliansa palkat suoritettiin Venäjän varoista.⁶⁾

¹⁾ Sprengtporten oli kyllä kirj. marrask. 26/jouluk. 8 p. 1808 pyytänyt Buxhövdeniä lähettämään kansliansa virkamiehiä Hämeenlinnaan antamaan Sprengtportenille tietoja asioista (Sprengtp. virall. kirjev. ss. 18—19), mutta tämä ei merkinnyt sitä, että heidät olisi otettu Sprengtportenin palvelukseen. Vrt. myös Sprengtportenin kirj. jouluk. 4 piltä v. l. sotaministerille. Sprengtp. virall. kirjev. s. 23—4.

²⁾ Buxhövdenin oli kirj. helmik. 1 p. v. l. Speranskille kehumut Ladaun palveluksia, taitoa ja kokemusta, pyytäen Speranskia tutkimaan hänen tietojaan ja toimittamaan niin, että Ladau nimitettäisiin „Speranskin päällikkyyden alaisena Suomen päähallinnon jäseneksi“ tai kanslian johtajaksi. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 146. Speranskin kirje ¹²/₂ v. l. Sam. (vrt. myös Hist. Arkisto IX s. 329). Sprengtp. kirj. ¹⁷/₂ v. l. kiitti Speranskia asian toimittamisesta, mainiten Ladaun olevan hänelle hyödyksi. Prästest. protok. 1809 s. 430.

³⁾ Mikäli lähteistä voi päätätä, on hän laatinut vain pari pohjakirjotusta sotaministerille lähetettyjä kirjeitä varten.

⁴⁾ Търп. съ наг. 1809 г.

⁵⁾ Sotaministeri antoi käskyjä Ladaun välityksellä, Speranski samoin ohjeita esim. hätäapuviljan ostoa koskevassa asiassa. Sprengtp. virall. kirjev. ss. 234—5, 238.

⁶⁾ Raportissa jouluk. 16/28 p. 1808 oli Sprengtporten jättänyt keisarin määrättäväksi oman palkkansa ja ehdottanut sihteerien palkkain suuruuden. Sprengtp. virall. kirjev. s. 43. Matkakustannuksiin sai Sprengtporten 10,000 seteliruplaa. Kenraalikuvernöörin palkka tuli olemaan 12,000 seteli- eli 6,000 hopearupl. vuodessa ja kansliavarat 5,000 setelirupl. kuu-

Sprengtporten, joka katsoi itseään, niinkuin ylempänäkin on viitattu, hallituksen edustajaksi¹⁾, käytti määräyksissään samanlaisia lausetapoja kuin ennen korkeimmat hallinto-organit.²⁾ Hänen määräysvaltansa, paitsi sitä että se ulottui kaikille hallinnon aloille, oli moniaaassa suhteessa suurempi kuin minkään entisen Ruotsin keskusviraston, mutta niin laajat kuin Buxhövdenin eivät hänen valtuutensa kuitenkaan olleet. Kenraalikuvernööri saattoi määrätä valtiovaroista. Hän m. m. asetti ennen rautakonttorin palkkaa nauttineet virkamiehet valtionpalkalle, muutti palkkoja ja jakoi eläkkeitä. Hän myös ratkaisi tavallisia armovuosianomuksia ja hovioikeuksien päätöksistä tehtyjä valituksia ja antoi — tosin keisarin erityisestä määräyksestä — ohjeita eräälle maaherralle, sekä ryhtyi järjestämistöimiin, kuten vankeinhoidon ja postilaitoksen suhteen. Sitä vastoin piti hänen lähettää hallitsijan ratkaistavaksi anomukset ylimääräisistä armovuosista, avioliitoista kielletyissä tapauksissa, papintutkinnon suorittamisesta ennen määrääkää ja armonano-

kaudessa, joista varoista suoritettiin myös sihteerien palkat, ensimmäiselle 1,500 hopearupl., muille 1,000 hopearupl. kullekin vuodessa. Sprengtportenin kirj. tammik. 1 p. 1809 v. 1. ja Speranskin kirj. tammik. 22 p. v. 1. Sprengtportenille: Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 95. Käskykirj. tammik. 1 p. 1809 v. 1. valtakunnan rahastonhoitajalle. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 94. Käskykirj. tammik. 5 p. v. 1. samalle, sam. n:o 145. Sprengtportenin kirjeet rahastonhoitajalle tammik. 4 ja 5 p:ltä v. 1. Sprengtp. virall. kirjev. s. 81—2. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järjestäm. ss. 91—2. — Sprengtportenin adjutantit olivat majuri Gripenberg, Bibikoff ja luutnantti Kromin.

¹⁾ Kts. s. 119. Kirjeessä huhtik. 1 p. 1809 v. 1. Speranskille hän, puheen tarpeesta valvoa säätyjen toimintaa niinkuin Ruotsin hallituskin oli sitä valvonut, lausuu, että kun hallitsija ei ollut Suomessa „la Regence qui reside jusqu'ici dans la personne du gouv. génér. doit y suppler“. Kirje kts. Ordin, m. t. II liitt. ss. 100—102; myös Prästest. protok. 1809 s. 469.

²⁾ Esimerkkinä mainittakoon seuraav.: Jag har lätit mig föredraga — —. Af den magt och myndighet mig dessutom tillkommer blif Tit. härigenom anbefald — —. H. K. Mjts, Min aller Nädigste herres — — generalguvernör — — jag Georg Magnus Sprengtporten, friherre, Giör Wetterligt, — — (Журн. съ нач. 1809 г. ss. 41, 63, 82 y. m.). — Viranomaiset eivät olleet oikein selvillä Sprengtportenin arvosta. Niinpä Vaasan lääninhallitus nimitti häntä kirjeissään siviilikuvernööriksi, minkä johdosta se sai muistutuksen ja käskyn käyttää virallista kenraalikuven. nimeä. Журн. съ нач. 1809 г.

mukset kuolemantuomioista.¹⁾ Niinikään milloin olivat kysymyksessä laajat järjestämistoimet, kuten postilaitoksen asettaminen toiselle kannalle, tai erityisten valtuutusten käyttäminen esim. hätäavustustoimissa, ei hän toimiin ryhtynyt alistamatta asioita hallitsijalle. Samoin jätti hän tietystikin hallitsijalle korkeampain virkamiesten, kuten maaherrain, nimitykset.²⁾ Ensinnä menivät kenraalikuvernöörin esitykset hallitsijalle Venäjän ministerien esittäminä³⁾, mutta kun v. 1809 alussa Suomen asiain esittely jätettiin, väliaikaisen hallituksen perustamista koskevassa päätöksessä lausutun periaatteen mukaisesti, erityiselle miehelle, keisarin läheiselle uskotulle valtiosihteeri Mikael Sprengskille⁴⁾, joka vähää myöhemmin sai auttajakseen vapaaherra Rehbinderin, lähetti Sprengtporten kirjelmänsä keisarille „Suomen departementin valtiosihterin“ kautta.⁵⁾ Ministerien kanssa oli kenraalikuvernööri kuitenkin edelleen läheisessä vuorovai-
kutuksessa.⁶⁾

Kenraalikuvernöörin kanslia hoiti asiain kulkua pääpiirtein samaan tapaan kuin aikaisempi Buxhövdenin siviilikanslia: sieltä annettiin määräykset alavirkamiehille ja päätökset asianomaisille tehdyistä valituksista tai anomuksista, se vaati virkamiehiltä lausuntoja tai selityksiä ja muistutti heitä tehtävien suorittamisesta sekä antoi valta- ja erokirjoja virkamiehille⁷⁾, ja

1) Журн. съ нач. 1809 г., kirjelmät 17/3, 21/4, 15/5 y. m.

2) Sprengtportenin virall. kirjev. ss. 16, 35—6, 239 y. m.

3) Ulkoasiain ministerin apulaisen kautta jätettyjä asioita kts. Sprengtp. virall. kirjev. ss. 9, 10, 15.

4) Sotaministerille oli m. m. mennyt Buxhövdenin tekemä ehdotus Kuopion maaherran paikan täyttämistä, mutta siirrettiin asia sittemmin Suomen viranomaisten hoidettavaksi. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1808 n:o 4. Sprengtp. virall. kirjev. ss. 11, 16.

5) Sprengtportenin nootti keisarille. Sprengtp. virall. kirjev. s. 68.

6) Käänneaikana vaativat monet asiat yhteistoimintaa kenraalikuvernöörin ja ministerien välillä, etupäässä sotatarpeita ja rahavaroja koskevat seikat. Tällaisissa asioissa oli Sprengtportenin kirjevaihdossa ulkoasiain, sotaasiain, meriasiaain ja sisäasiain ministerien ja valtakunnan rahastonhoitajan kanssa. Kts. Sprengtp. virall. kirjev. ja Журн. съ нач. 1809 г.

7) Журн. съ нач. 1809 г., esim. kirjelmät 13/4, 18/5, 13/6, y. m. — Kenraalikuvernööri itse otti vastaan yksityishenkilöitä virka-asioissa kahtena päivänä viikossa. Anojia tulvi hänen luokseen niin paljon, että ne olivat esteenä hänelle muiden virkatoimien suorittamisessa, niin että kenraalikuvernöörin täytyi rajottaa puheillepääsevään lukua sallimalla yleisön vain oikeusasioissa ja erityisiä anomuksia jättäessään kääntyä persoonallisesti hänen puoleensa. Kuulut. 27/5 1809. Журн. съ нач. 1809 г.

senkin kuten entisen siviilikanslian toimet koskivat lähes kaikkia hallinnon aloja. Sen toiminnassa ei kuitenkaan huomaa enään niin silmään pistäviä säännöttömyyksiä kuin siviilikanslian, mutta sentään oli siinäkin piirteitä, jotka osottavat, ettei vielä kenraalikuvernöörin virastokaan saattanut työskennellä säännöllisissä oloissa toimivan viraston tavoin. Melkoinen osa senkin toimista kohdistui sotaväen tarpeiden hankkimiseen, väkivaltaisuuksien ehkäisemiseen ja muihin sotatilasta johtuneisiin seikkoihin ¹⁾, joskus täytyi antaa määräyksiä virkamiehille ohi heidän esimiestensä, ja häiriöitä syntyi ylipäällikön sekaantumisesta hallintotoimiin. ²⁾ Ja lisäksi olivat muutamat hallintonalat venäläisten viranomaisten alaisia. Postilaitos oli riippuvainen sotilaspostikonttorista, jonka alaisuudesta Sprengtporten koki sitä vapauttaa. ³⁾ Luotsilaitoksen asioista antoi vara-amiraali Messajedov määräyksiä. Hän ilmotti Sprengtportenille, että keisarin käskystä oli luotsikapteeniksi otettu kippari Rameloff, jonka käskyvallan alaisiksi luotsit olivat asetettavat, ja Sprengtportenin täytyi panna tämä määräys toimeen. ⁴⁾

Sprengtportenin kenraalikuvernöörinä olo ei ollut pitkälinen. Hän joutui riitaan kenraali Knorringin kanssa, joka loukkautuneena erosi toimestaan huhtikuussa v. 1809. Muisutus, minkä Sprengtporten sai menettelynsä johdosta ⁵⁾ kuin

¹⁾ Журн. съ нач. 1809 г., kirjelmät ²⁵/₃, ²⁰/₄, y. m.

²⁾ Sam. kirjelmät ²⁷/₂, ⁷/₆, y. m. — Myös Sprengtporten joutui tekemisiin Karjalan „käskynhaltijan“ Fürstenbergin kanssa. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 56, 57, 103. Sprengtp. virall. kirjev. s. 105. Журн. съ нач. 1809 г. kirj. ²⁷/₄.

³⁾ Kirje Speranskille ¹/₄ 1809 v. l. Sprengtp. virall. kirjev. s. 239.

⁴⁾ Kirjelmä ²⁷/₄ 1809 v. l. Sprengtp. virall. kirjev. ss. 269—70, ja ¹⁸/₅ Журн. съ нач. 1809 г.

⁵⁾ Määrätessään Turun maaherran hankkimaan huoneuston Turussa kenraalikuvernööriä varten (kts. ylemp. s. 131) oli Sprengtporten käsenyt ottaa tarkotukseen sen talon, missä Knorring asui, ja valmistaa viimemainitulle toisen asunnon. Knorring, joka jo aikaisemmin oli aikonut erota, otti tämän loukkauksen aiheeksi uudistaa eronpyyntönsä, johon suostuttiinkin ¹⁸/₄ v. l. (Schybergson; Sprengtp. afgång, ss. 170—1), mutta samalla sai Sprengtporten (kts. ylemp. s. 131) menettelynsä johdosta läksytyksen. Häntä huomautettiin pysymään tarkoin ohjeidensa säätämän vallan rajoissa. Aikaisemmin mainitussa kirjeessä toukok. 5 p:ltä selitti Sprengtporten tarkottaneensa talon ostoa ja maaherran muka ymmärtäneen hänet väärin, mainiten asian perustuneen suulliseen kes-

myös muut syntyneet rettelöt, joista tulee alempana tärkeimmin puhe, aiheuttivat myös Sprengtportenin pyytämään eroaan, joka hänelle myönnettiin toukok. 28 p. ehdolla, että hän pysyi virassaan kunnes seuraaja määrättiin. Se tapahtui kesäk. 17 p., jolloin Sprengtporten sai varsinaisen erokirjan. ¹⁾ Sprengtportenin kanslian toiminta loppui heinäkuun alkupuolella. ²⁾

Kenraalikuvernööriksi nimitettiin Sprengtportenin jälkeen kenraali Barclay de Tolly, joka oli tullut Knorringin jälkeen venäläisten joukkojen ylipäälliköksi. Tämä nimitys sisälsi kahdessa tärkeässä suhteessa poikkeuksen siitä, mitä aikaisemmissa järjestämissuunnituksissa oli edellytetty. Ensinnäkin joutui siviilihallintovalta ja sotilaskomento uudelleen samoihin käsiin. Speranskin toukok. 16 p. 1809 v. l. Barclay de Tollylle lähettämässä kirjeessä ³⁾, missä viimemainitulle ilmoitettiin keisarin aikomus nimittää hänet kenraalikuvernööriksi, lausutaan, että keisarilla oli jo kauan ollut ajatus yhdistää sotilaskomento siviilihallintoon, ja että hän oli päättänyt toteuttaa sen ajatuksen mainitulla nimityksellä, ja nimitystä koskevassa käskykirjeessä kesäk. 5/17 piltä sanottiin, että keisari oli jo silloin, kun oli määrännyt Barclay de Tollyn ylipäälliköksi, aikonut antaa hänelle myös siviilihallinnon suuremman yhtenäisyyden aikaansaamiseksi (àfin de leur donner par là plus d'unité et établir plus de rapport dans leur relations reciproques) ja että hän nyt pani aikomuksensa toimeen. ⁴⁾ Toiseksi tuli kenraalikuvernöörin viran hoitajaksi venäläinen mies. Sprengtporten oli ajatellut ⁵⁾, että Suomen kansallinen armeija, kun se järjestettiin, eikä venäläinen sotaväki, oli asetettava kenraalikuvernöörin ko-

kusteluun hänen ja maaherran välillä. Tässä Sprengtporten poikkesi to-
tundesta, sillä hän ei maininnut mitään kirjeestään huhtik. 9 piltä, missä hän oli antanut maaherralle selvän määräyksen talon ottamisesta kenraalikuvernöörin tarpeisiin.

¹⁾ Schybergson, Sprengtp. afgång s. 183.

²⁾ Журн. съ нар. 1809 г.

³⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 136. Vastanskirjeessään ^{20/5} v. l. Barclay de Tolly huomautti, että hänelle, joka elämänsä ijan oli ollut sotilas, oli uuteen alaan perehtyminen tuottava vaikeuksia samoin kuin tutustuminen maan lakeihin, joiden pohjana olivat Venäjällä tuntemattomat etuoikeudet ja vapaudet, sekä kansan kieleen ja tapoihin, mutta että hän ei tahtonut kuitenkaan asettua hallitsijan tahtoa vastaan.

⁴⁾ Nimityskirj. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 136.

⁵⁾ Vrt. ylämp. s. 118.

mentoon, mikä — kuten yleensäkin kaikki hänen järjestämissuunnituksensa — ilmeisesti edellytti, että kenraalikuvernöörinä oli oleva suomalainen mies. Se edellytys oli nyt rauennut. Kirjeessä kesäk. 9/21 p:ltä ¹⁾, minkä Sprengtporten eron saatuaan lähetti hallitsijalle kiittäen häntä osotetusta suosiosta, lausui Sprengtporten, että keisari oli seurannut hyvää periaatetta yhdistäessään siviili- ja sotilasvallan samoihin käsiin. Kokemus oli hänelle näyttänyt, että se oli ainoa keino, millä voitiin ehkäistä epäjärjestykset jotka syntyivät, kun toinen viranomainen oli täydellisesti vailla valtaa, ja toinen käytti valtaansa väärin. Parhain keino järjestää Suomen hallinto oli hänestä edellisen lisäksi se, että keisari kiinnitti omaan persoonaansa perustettavan hallituskonseljin. Sitä, että konselji olisi ollut Suomessa, hän ei pitänyt sopivana, ellei konselji ollut maassa syntyneen kenraalikuvernöörin johdossa. Kenraalikuvernöörillä, hänen ehdotuksensa mukaan, piti olla vain sellainen valta kuin Venäjän sotilaskuvernööreillä, ja konseljin tuli Suomen kansalaisista valitun esimiehen johdolla hoitaa hallitsijan silmien edessä kaikkia siviilihallintoon kuuluvia asioita. Tämä ehdotuskin osaltaan näyttää, että Sprengtporten oli pitänyt välttämättömänä, että hallituskuntaa johtava kenraalikuvernööri olisi ollut suomalainen mies.

Mutta yllämainituista muutoksista huolimatta oli se perusprinsippi, joka Suomen hallinnon järjestämiseen nähden oli Venäjän hallituspiireissä otettu noudatettavaksi, jäänyt muuttumatta. Speranski nimittäin kirjeessä kesäk. 6 p:ltä v. l. ²⁾, viitaten Sprengtportenin aikaiseen siviilihallinnon pohjaksi pantuun vahvistettuun suunnitukseen, huomautti Barclay de Tollylle nimenomaisesti, että maan siviilihallinnolla ei ollut mitään yhteyttä valtakunnan senaatin eikä ministeriöiden kanssa, vaan että sen asiat menivät hallitsijalle suoraan.

Barclay de Tollyn astuttua virkaansa sai kenraalikuvernöörin kanslia osittain uuden kokoonpanon. ³⁾ Orræus poistui

¹⁾ Prästest. protok. 1809 s. 508.

²⁾ Valiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 136.

³⁾ Kirjeellä kesäk. 10/22 p. Barclay de Tolly pyysi Sprengtportenilta hallintoa koskevia tietoja, joita viimein kirj. kesäk. 14/26 p. lupasikin antaa. Sprengtp. virall. kirjev. s. 312. Sprengtportenin kanslian kirjevaihto loppui heinäk. 11 p:nä. Samalta päivältä ovat ensimmäiset Barclay de Tollyn allekirjottamat kirjeet.

kansliatirehtöörin toimesta. Kanslian virkamiehiksi ehdotti Barclay de Tolly kirjeessä heinäk. 23 p. v. l. ennen Vanhassa Suomessa ja sittemmin Buxhövdenin kansliassa palvelutta nimineuvos Schröderiä sekä Högströmiä ja Ledunia, jotka käskykirjeellä elok. 6 p. v. l. virkoihin määrättiinkin siksi, kunnes kanslia lopullisesti järjestettiin. Mainitussa kirjeessään oli Barclay de Tolly myös pyytänyt Ladaun asettamista hänen palvelukseensa, ja kun tähän nähden ei vastausta kuulunut, huomautti hän kirjeellä elok. 30 p. v. l. uudelleen asiasta, mainiten käyttäneensä Ladaun apua jo lähes kaksi kuukautta ja huomanneensa hänet itselleen aivan välttämättömäksi. Suostumus saapui kirj. syyskuun 19 p. v. l., missä ilmoitettiin, että Ladau asetettiin hänen palvelukseensa saaden saman aseman ja palkkaedut, mitkä hänellä oli ollut Sprengtportenin palveluksessa. ¹⁾ Todellisuudessa oli Ladaulla ollut Orræuksen poistuttua samat tehtävät kuin viimemainitulla, vaikka häntä käytettiin kyllä muunlaatusiinkin toimiin. ²⁾ Enimmät kenraalikuvernöörin kirjeet aina lokakuun alkupuolelle saakka ovat Ladaun vahvistamat. Senjälkeen esiintyy niissä Schröderin nimi. — Kenraalikuvernöörin palkka, joka oli sama kuin Sprengtportenin aikana, maksettiin edelleen Venäjän, mutta kansliavirkamiesten palkat Suomen valtiovaroista. ³⁾

Uuden kenraalikuvernöörin käskyvalta ei siviilihallintoon nähden ollut rajotetumpi kuin hänen edeltäjänsä. Esimerkkinä kenraalikuvernöörin käskyvallan laajuudesta mainittakoon, että hän saattoi määrätä virkakuntain valtuuksista, esim. antaa hovioikeuksille toistaiseksi vallan ratkaista seteliväärenysjutut. ⁴⁾ Kun kenraalikuvernööri oli sotaväen ylipäällikkö,

¹⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 147.

²⁾ M. m. oli hän jäsenenä komiteassa, jonka oli selvitettävä Sprengtportenin aikana elintarpeiden estoon käytetyn summan suuruus. Журнал за 1809 годъ. Valtioarkistossa. Журнал исходящихъ дѣлъ за вторую половину 1809 года. Valtioarkistossa.

³⁾ Ladaun palkka oli 3,000 hopearupl., Schröderin 1,200, Ledunin 1,000 ja Högströmin 600. Kahden ensinmainitun palkat alettiin suorittaa Suomen varoista elokuun, kahden viimeisen heinäkuun alusta alkaen. Kenraalikuvern. kirj. 5/, Turun lääninhallitukselle. Журн. за 1809 г. n:o 139. Журн. изход. 1809 г. n:o 407. Kenraalikuvern. ja kanslian palkkauksesta ja Ladaun asemasta vrt. myös E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 52, 93—4.

⁴⁾ Журн. за 1809 г. n:o 37.

voi hän antaa postilaitosta koskevista asioista määräyksiä myös sotilaspostikonttorille, josta postilaitos oli edelleen riippuvainen. Sotilas- ja siviilivallan yhdistäminen sai aikaan yleensäkin sen, että ristiriitoja ei enään esiintynyt siviili- ja sotilashallinnon ylijohdossa. Mutta kanslialle, jolla kuten ennenkin oli toimena sotaväen tarpeista huolehtiminen, tuli nyt lisäksi monia muita sotaväkeä koskevia tehtäviä.¹⁾ Toimintamuodot alkoivat saavuttaa suuremman täsmällisyyden. Se on huomattavissa niin kanslian teknillisessä työssä²⁾ kuin hallintoasiain käsittelyssä, johon nähden, kuten esim. virkanimityksissä, noudatettiin entistä tarkemmin säädettyjä muodollisuuksia. Barclay de Tollyn tarkoitus oli noudattaa täsmällisesti maan lakeja, joskaan ne eivät aivan hänen ajatustapaansa soveltuneet. Se käy selvästi esiin useistakin seikoista, joita koskettelemme tarkemmin toisessa yhteydessä.

Niinkuin on mainittu johti kenraalikuvernöörin virasto hallintotoiminnan kulkua siksi, kunnes hallinnon keskusjohto järjestettiin vakinaiselle kannalle. Kaikkia asioita ei kenraalikuvernööri ottanut enään syyskuussa v. 1809 päätettäväkseen, vaan siirsi osan niistä, kuten moniaat anomukset, valitukset, virkanimitykset y. m., perustetun hallitusorganin ratkaistavaksi.³⁾

---

¹⁾ Журн. за 1809 г. Журн. исход. 1809 г. Журнал входящих дѣлъ за вторую половину 1809 года. Valtioarkistossa.

²⁾ Kanslian diaariot, rekisterit ja kopiokirjat ovat suuremmalla huolella valmistetut kuin Sprengtportenin aikana.

³⁾ Журн. за 1809 г. n:o 184, 261, 275 y. m.

Toinen luku.

Hallituskonseljin järjestäminen Porvoon valtiopäivillä.

Sen mielipiteen päästyä Venäjän hallituspiireissä lopullisesti voitolle, että valloituksen päätyttyä Suomen olot ja vastainen asema Venäjän valtakunnassa olivat järjestettävät kansaneduskunnan myötävaikutuksella, päätettiin, niinkuin on mainittu, kutsua valtiopäivät kokoon. Käsken mukaan saapuivat edustajat Porvoon kaupunkiin maaliskuun lopulla v. 1809, ja saman kuun viime päivinä tapahtui valtiopäiväin juhlallinen avaaminen keisari Aleksanterin itsensä läsnäollessa.

Entisen ruotsalaisen keskushallintokoneiston korvaaminen uudella, mikä, kuten nähty, oli jäänyt edellisen sotavuoden kuluessa lopullisesti toimittamatta ja siirtynyt valtiopäiväin asiaksi, oli yksi niistä järjestämistehtävistä, jotka joutuivat säätyjen suoritettavaksi.

Periaatteen, jolle Suomen hallintolaitos oli rakennettava, oli hallitsija jo ennen Porvoon valtiopäiviä selvästi määrännyt: hallintotoiminnan tuli kulkea, riippumattomana Venäjän hallinto-orgaaneista, entisten lakien mukaisessa järjestyksessä. Entisten lakien voimassapitäminen oli jo ensimmäisen sotavuoden kuluessa useilla julistuksilla vakuutettu. Porvoon valtiopäivillä keisari monilla juhlallisilla lupauksilla ja ennen kaikkea maalisk. 29 p:nä antamallaan vakuutuskirjalla vahvisti konstitutsionin ja lait ja asukkaiden etuoikeudet järkähtämättöminä voimaansa.

Kun Suomelle oli luotava hallinto-orgaaneja, jotka saattoivat hoitaa hallinnon kulkua Ruotsin vallan aikaisen konstitutsionin ja entisten lakien mukaisesti Venäjän hallinnosta riip-

pumatta, niin minkälaisiksi piti ne rakenteeltaan muodostaa, jotta ne voivat tarkoituksensa täyttää?

Vähää ennen valtiopäiväin alkua syntyi pari ehdotusta, joissa esiintyy ajatuksia siitä, miten Suomen hallintokoneisto oli järjestettävä. Juhana Antti Jägerhornin, Venäjälle paenneen Anjalan miehen keisarille helmik. 26 p. 1809 v. l. jättämässä kirjelmässä¹⁾, missä hän ehdotti uuden konstitutsionin laatimista Suomelle, kosketellaan myös korkeimpien hallinto-organien muodostamista. Lähtien periaatteesta, että lainsäädäntövallan ja toimeenpanovallan tuli olla erotettuina toisistaan, Jägerhorn esitti, että hallitustehtävien suorittajaksi ja konstitutsionin noudattamisen valvojaksi oli asetettava senaatti. Kun hallitsija tahtoi säilyttää Suomen kansalle sen entiset oikeudet, piti senaatillekin annettaman entinen arvo ja etuoikeudet, mutta tässä tuli ottaa huomioon järjestelmä alkuperäisessä puhtaudessaan ja poistaa myöhemmin tulleet virheet. Valtakunnan neuvostohan oli aikaisempina aikoina lujudella tukenut isänmaata, mutta sitten vapaudenaikana heikontunut ja v. 1772 vallankumouksen jälkeen muuttunut pelkäksi varjoksi ja lopulta kadonnut. Senaatti piti siis järjestettävän aikaisempia oloja silmälläpitäen, ja oli se juuri sellainen laitos, jota tarvittiin hallitustehtävien suorittajaksi uudessa asemassa, hallitsija kun ei itse ollut maan rajojen sisällä. Se oli kokoonpantava kahdestatoista aatelisesta säätyjen ehdottamasta ja hallitsijan nimittämästä jäsenestä. Hallitsijan läheisyydessä oli hoitava asioita jo perustettu Suomen asiain kanslia. Mutta kenraalikuvernöörin virka oli Jägerhornin käsityksen mukaan perin vaarallinen kansalle ja konstitutsionille, koska kenraalikuvernöörin laaja valta aina uhkasi muuttua suurvisiirin valtaksi. Vaiheaikana oli kyllä diktaattorin valta ollut tarpeen asiain saattamiseksi järjestykseen, mutta konstitutsionaalisen järjestelmän käytäntöön asettamisen jälkeen oli kenraalikuvernööri tarpeeton. Kollegioiden puutteen korvasi hyvin väliaikainen hallituskomitea, joka oli päätetty perustaa. Sitä piti vain kutsuttaman valmistelukomiteaksi (le comité préparatoire), koska

¹⁾ E. G. Palménin julkaisemana Hist. Arkistossa VIII ss. 208—248. Vrt. Palmén, Suomelle v. 1809 ehdotetut uudet perustuslait. Valvoja v. 1884 ss. 58—70.

sen tehtävänä oli oleva valmistaa asiat senaatin tai hallitsijan päätettäväksi. Hovioikeuksista vedotut oikeusasiat piti ratkaistaman entistä tapaa noudattaen senaatissa. — Eräässä valtiopäiväpropositsiوني-ehdotuksessa, jonka laatija ei ole tunnettu¹⁾, esitetään jälleen, että hallitsijan tekemän päätöksen mukaisesti oli kaikkien hallintoasiain yksityiskohtaista järjestelyä varten perustettava hallituskonselji, jonka puheenjohtajana oli kenraalikuvernööri ja jäsenenä maassa syntyneitä, puoleksi aatelisista puoleksi aatelittomista otettuja miehiä. Hallituskonseljin velvollisuutena oli oleva käsitellä (juger et traiter) hallitsijan nimessä, Ruotsin korkeimman tuomioistuimen ja valmistelukunnan tavoin, kaikkia asioita, niin oikeudellisia kuin siviili- ja talousasioita, jotka eivät olleet asetuksissa hallitsijan ratkaistavaksi pidätetyt. Säädty saivat lausua ajatuksensa (declarer leurs avis) konseljin organisatsioonista ja sitä koskevista seikoista sekä ehdottaa hallitsijalle jäsenet.

Kummassakin mainitussa ehdotuksessa esiintyy ajatus, että järjestettävät virkakunnat olivat muodostettavat Ruotsin korkeimpia hallitusorgaaneja vastaaviksi, samalla kuin niissä oli otettu huomioon päätös väliaikaisen hallituskomitean muodostamisesta.

Säädylle valtiopäiväin avajaisissa maalisk. 28 p. 1809 jätetyistä propositsioneista koski neljäs hallituskonseljin perustamista²⁾ ja kuului se seuraavasti: „Useat erityiset virkakunnat, jotka ovat Suomen eri maakunnissa, vaativat yhdyskohtaa, mihin kaikki yleiseen Hallitukseen kuuluvat asiat ikäänkuin kokoontuisivat lopullisesti ratkaistavaksi. Hänen Keisarillinen Majesteettinsa on jo vahvistanut yleisen suunnituksen tätä laitosta varten, jonka nimenä on oleva Hallituskonselji; sen järjestäminen vaatii erityistä luonnosta; niin pian kuin se on valmistunut, jättää Hänen Keisarillinen Maj:ntinsa sen Säädylle hankkiakseen siitä heidän lausuntonsa; ja tahtoo Hänen Keisarillinen Maj:ntinsa antaa uuden osotuksen Armollisesta luottamuksestaan säädylle jättäessään Armossa heidän tehtäväkseen ehdottaa hallituskonseljiin, jossa on oleva neljä osastoa ja jonka puheenjohtajana kenraalikuvernööri on, kaksitoista jäsentä, puolet Ritaristosta ja Aatelissäädystä, puolet muista kansanluokista

1) Kts. Prästest. protok. 1809, liitt. ss. 456—9.

2) Ruotsinkielisenä: Borgareständets protok. 1809 s. 14.

Maassa, ja kestää heidän virkansa kolme vuotta. Hänen Keisarillinen Majjansa valitsee ehdotetaista sen lukumäärän, minkä Hän Armossa katsoo tarpeelliseksi sellaista Konseljia varten, määräten vastedes lähemmin tavan, miten heidät nimitetään“.

Propositionien valmistamisesta, joka toimitettiin Pietarissa, ei ole lähempää selvyyttä. Se kuitenkin tiedetään, että ne kuten muutkin valtiopäiväasiakirjat ovat Speranskin ja Rehbinderin — ja todennäköisesti ensi sijassa juuri viimeainitut — laatimat.¹⁾ On myös mahdollista vertailun avulla osottaa, kuinka hallituskonseljin organisatsioonia koskeva propositioni on syntynyt. Propositionissa mainitut seikat, että hallituskonseljissa oli oleva neljä departementtia, että kenraalikuvernööri oli sen puheenjohtajana, että jäsenenä oli kaksitoista maan omaa, puoleksi aatelisista, puoleksi aatelittomista otettua miestä ja että heidän virka-aikansa kesti kolme vuotta, olivat Sprengtportenin väliaikaista hallituskomiteaa koskevan suunnituksen mukaiset ja ilmeisesti siitä otetut, niinkuin ehkä alkuperäisesti myös ajatus, että säädyt saivat jäsenet ehdottaa, joskin Sprengtporten oli puhunut jäsenten valinnasta. Valtiopäiväpropositionissakin, niinkuin aikaisemmin mainituissa ehdotuksissa, oli siis otettu huomioon suunnitus väliaikaisen hallituskomitean järjestämisestä, vieläpä nimenomaisesti sen peruskohdat pantu järjestämisten pohjaksi. Siten tulivat jo sotavuonna laaditut organisatsiooniehdotukset, kuten on huomautettu²⁾, olemaan varsinaisten järjestämisten lähtökohtana.

Näin pitkälle ulottui Sprengtportenin organisatsioonijäätten vaikutus, mutta ei enään kauemmaksi. Useiden muiden Suomen miesten vaikutusvalta alkoi yhä enemmän voittaa alaa,

¹⁾ Sprengtporten kirjeessä tammik. 18/30 p. 1809 huomautti Speranskille, että m. m. oli tarpeen valmistaa valtiopäiväpropositionit, ja että Rehbinder oli oleva valmistuksissa hyödyksi. Prästest. protok. 1809, liitt. ss. 423—4. Valtiopäivän valmistuksista, kts. Danielson, Suomen yhdistäminen ss. 109—110. Vrt. myös Schybergson, Mikael Speranski, Finsk Tidskrift vv. 1893, 1894. (Julkaistu myös suomeksi.) Maamarsalkaksi määrätty parooni de Geer, joka oli helmik. 1809 kutsuttu Pietariin, ei näytä olleen osallinen propositionien muodostamisessa, vaikka hän muuten oli mukana valtiopäiväasiakirjain valmistamisessa; viimein. seikasta kts. Speranskin kirje helmik. 12 p. v. l. Sprengtportenille. Prästest. protok. 1809, liitt. ss. 427—8.

²⁾ Kts. ylemp. s. 115.

työntäen syrjään Sprengtportenin, joka itsekin, niinkuin on nähty¹⁾, menettelyllään heikensi vallanpitäjien luottamusta häneen ja sai siten aikaan oman kukistumisensa.

Sen luonnoksen valmistamista varten, joka propositsioissa luvattiin säädyille jättää, asetettiin erityinen komitea. Kirjeessä maalisk. 17/29 p:ltä²⁾ Speranski ilmotti piispa Jaakko Tengströmille, joka oli pappissäädyn puheenjohtajana Porvoon valtiopäivillä, että hänen oli yhdessä vapaaherra Mannerheimin ja vapaaherra Rehbinderin sekä asessori Gyldenstolpen ja professori Gadolinin kanssa laadittava ehdotus propositsioissa mainitun tribunaalin järjestämisestä. Kahdelle ensimmäiselle oli Speranski, sanojensa mukaan, antanut tiedon asiasta; kahdelle viimeksimainitulle piti piispan siitä ilmottaa. Speranski lausuu vielä, että ehdotuksen valmistamisen jättämisellä piispalle oli keisari tahtonut osottaa erityistä luottamustaan hänen taitoonsa ja arvonantoa hänen persoonallisille ansiolleen. Komitean jäsenet paitsi Rehbinder olivat valtiopäiväedustajia, nimittäin Mannerheim ja hovioikeudenasessori Kaarle Edvard Gyldenstolpe aatelissäädyn, Tengström ja teologian professori Kustaa Gadolin pappissäädyn jäseniä. Syyksi, minkätähden komitea sai tällaisen kokoonpanon, mainitsee Speranski kirjeessä huhtik. 2/14 p:ltä 1809 Sprengtportenille, että siten tahdottiin osottaa säädyille luottamusta ja että sen kautta myös säätyjen hyväksymys ehdotukselle oli varmemmin odotettavissa.³⁾ Mainittujen henkilöiden lisäksi kutsuttiin komitean töihin osaaottamaan lainopin professori Mattias Calonius, jonka määräämisestä komitean jäseneksi, Speranskin mainitun kirjeen mukaan, oli ollut keskusteluja keisarin, Speranskin ja Sprengtportenin välillä hallitsijan käydessä Turussa valtiopäiväin avauksen jälkeen. Speranskin Caloniukselle maalisk. 22/huhtik. 3 p. lähettämässä kirjeessä⁴⁾ lausutaan, että keisari, joka tunsi hänen nimensä maineen, toivoi hänen rupeavan osalliseksi työhön. Komitean tehtävä, sanotaan kirjeessä, oli liian tärkeä, liian läheisesti yhdistetty hänen maansa onneen ja menestykseen ollakseen hänelle vieras.

¹⁾ Kts. ylemp. ss. 122, 136.

²⁾ M. G. Schybergsonin julkaisemana: Svenska litteratursällskapet förhandlingar och uppsatser, V ss. 178—80.

³⁾ Prästest. protok. 1809, liitt. ss. 498—500.

⁴⁾ Prästest. protok. 1809, liitt. s. 494.

Itse hän sai määrätä ajan, milloin hän saapui Porvooseen, mutta oli hänen kiirehdittävä matkalle niin pian kuin hänen terveytensä sen salli.

Speranskin ilmottaessa komitean asettamisesta Tengströmille oli hän samassa kirjeessään lausunut, että hallitsija oli vahvistanut tribunaalin eli hallituskonseljin organisatsioonin pääperusteet (les premières bases), ja oli niistä ensimmäinen, että tribunaali oli jaettava osastoihin, ja toinen, että kenraalikuvernööri oli oleva sen puheenjohtajana. Mutta lisäksi olivat järjestettävät useat tärkeät organisatioita koskevat seikat, ja ne jätettiin komitean harkittavaksi. Sellaisia olivat hallituskonseljin kompetenssi ja toimialan rajat, osastojen ja jäsenten luku, asiain käsittelytapa (procedur). Nämä ja monet muut kohdat olivat määrättävät ohjesäännössä, jonka hallitsija oli julkaiseva kuulutuaan säätyjen mieltä (après avoir pris les avis des Etats). Ohjesääntöä varten oli keisarille jätetty useita ehdotuksia¹⁾, mutta hän oli katsonut sopivimmaksi siirtää lopullisen määräyksen antamisen siksi kuin oli saanut itse paikalla selviä ja tarkkoja tietoja.

Miten ajatus säätykomitean asettamisesta valmistamaan organisatsiooniehdotusta syntyi, on puuttavien tietojen vuoksi vaikea selvittää.²⁾ Mainitussa Speranskin kirjeessä huhtik.

¹⁾ Muita ehdotuksia kuin tässä esityksessä mainitut ei ole löydetty. Wilhelm Lågus kirjotuksessaan „Några blad ur finska högskolans kanslersbok“ (Kutsumus yliopiston 27/4 1876 Aleks. Armfeltin kuoleman johdosta pitämään surujuhlaan ss. 3—4) lausuu, mainittuansa Suomen lähetyskunnan esiintymisestä talvella 1808, että „kun pari kuukautta sen jälkeen luonnos Suomen hallintoa varten valmistettiin, valitsi keisari sen tekijän Speranskin siihen kuuluvain asiain esittelijäksi“, joista sanoista päättäen Speranski olisi ennen valtiopäiviä laatinut suunnituksen Suomen hallintoa varten, mutta sellaista suunnitusta ei tunneta.

²⁾ J. R. Danielson-Kalmari on julkaisemattomassa tutkimuksessaan kotimaisen hallituksen asettamisesta, jonka hän on hyväntahtoisesti jättänyt nähtäväkseni, lausunut käsityksen, että Mannerheim ja Rehbinder eivät olleet komitea-ajatuksen herättäjiä, he kun eivät muistiinpanoissaan siitä puhu mitään, vaan että mahdollisesti ajatukseen antoi aiheen Jägerhornin perustuslakiehdotus, missä esitettiin, että perustuslakiluonnoksen laatiminen piti jätettämän säätykomitean valmistettavaksi ja säätyjen työ oli keskeytettävä seuraavaan syksyyn kunnes ehdotus voitiin niille jättää hyväksyttäväksi. Tai on ehkä komitean asettamiseen antanut aihetta —

2 p:ltä v. 1. kerrotaan, että kun Speranski — saavuttuaan keisarin seurassa valtiopäiväin avajaisiin Porvooseen — keisarin käskystä oli lukenut Sprengtportenille valtiopäiville jätettävät propositsionit, oli viimeainittu tiedustellut, kenen laadittavaksi neljännessä propositsionissa mainittu erityinen luonnos ajettiin jättää, ja oli Speranski ilmottanut hänelle keisarin tarkoituksena olleen asettaa sitä varten komitea, jonka tuli lähettää ehdotuksensa keisarin hyväksyttäväksi. Sprengtporten, kuten kirjottaja mainitsee, oli pitänyt ajatusta komitean asettamisesta oikeana, katsonut niitä miehiä sopiviksi komitean jäseniksi, jotka oli ajateltu niiksi määrätä, ja etenkin ollut tyytyväinen siihen, että Tengström kutsuttiin komiteaan. Tämä Speranskin lausunto osottaa, että ajatus komitean asettamisesta oli syntynyt jo ennen propositsionin jättämistä säädyille. Toimiin ryhtyminen uuden luonnoksen laatimiseksi on ymmärrettävissä — olihan nyt kysymys vakinaisen eikä missään suhteessa väliaikaisen hallituksen asettamisesta — niinkuin myös luonnoksen valmistamisen jättäminen säätykomitealle Speranskin selittämistä syistä. Itsesään sisälsi kuitenkin jo määräys uuden luonnoksen valmistamisesta ja komitean asettamisesta sitä varten poikkeuksen vahvistetuista Sprengtportenin järjestämissuunnituksista.¹⁾ Mutta sellaiseksi ei sitä Sprengtporten käsittänyt. Olihan propositsionissa, vaikkakin hallituskomitean nimi oli muutettu hallituskonseljiksi, hallituksen organisatsioni määrätty muodostettavaksi juuri hänen ehdotuksensa mukaiseksi. Päivää myöhemmin, kuin propositsioni oli annettu valtiopäiville, lähetti sitten Speranski komitealle ylempänä mainitut ohjeet²⁾, joissa suuresti poikettiin propositsionin sisällöstä. Sensijaan että propositsionissa oli mainittu ikäänkuin päätettyinä asioina, kuinka moneen

kuten main. tutkija on minulle huomauttanut — Gabr. Erik Haartmanin ehdotus hallintolaitoksen järjestämisestä, jonka ehdotuksen hän on sota-vuonna laatinut, mutta jota ei ole löytynyt.

¹⁾ Sprengtporten ylemp. mainitussa kiertokirjeessä 11/12 1808 v. 1., puhuessaan hallituksen asettamisesta, oli lausunut, että valtiopäivät kutsuttiin kokoon hallituksen jäsenten vaalia varten „med det mera som kan vara att reglera“. Viimem. sanoilla hän kuitenkin tuskin tarkoittaa hallituksen järjestämistä koskevia seikkoja, vaan yleensä järjestämiskysymyksiä. Sprengtportenin ajatuksena todennäköisesti oli, että säätyjen tehtävänä hallituskysymyksessä oli vain jäsenen valinta.

²⁾ Kts. edell. s.

departementtiin hallituskonselji oli jaettava, minkälainen sen kokoonpano oli oleva ja kuinka kauan jäsenten virka-aika kesti, sai komitea ohjeissaan vallan kosketella ehdotuksessaan näitäkin seikkoja. Tämä osoittaa, että vallanpitäjien ajatustavassa oli tapahtunut muutos siihen nähden, että enään ei tahdottu pysyä tarkoin kiinni aikaisemmissa organisatsioonisuunnituksissa, nähtävästi tarkoituksessa antaa säädyille vapaammat kädet asian käsittelyssä. Muutoksen äkillisyys viittaa siihen, että se oli tapahtunut keisarin ja Speranskin saatua vaikutuksia valtiopäiville kokoontuneilta Suomen miehiltä.

Sprengtportenilla sitävastoin oli edelleen ajatus, että hallituskonseljin järjestäminen ei ollut mitään muuta kuin hänen väliaikaista hallituskomiteaa koskevan ehdotuksensa toteuttamista. Ylempänä mainitussa kirjeessä huhtik. 9 p:ltä¹⁾ Turun maaherralle Sprengtporten, puhuessaan syistä miksi hallitus muutettaisiin Turkuun, lausuu, että siellä oli enemmän tilaa „kenraalikuvernöörin virkaan erottamattomasti yhdistetylle Hallituskomitealle, joka nyt Valtiopäivillä järjestetään“. Valtiopäiville hän lähetti huhtikuun 2/14 p. memoriaalin²⁾, missä hän — vedoten oikeuteensa saada lausua aatelissäädyn jäsenenä ja maan korkeimpana hallitusmiehenä ajatuksensa järjestämiskysymyksestä — muistutti säädyille, että niiden tuli pian valita jäsenet korkeimpaan tuomioistuimeen eli hallituskomiteaan, jotta maalta ei olisi enään puuttunut hallitusta mikä saattoi hoitaa asiain laillista kulkua, kehottaen samalla järjestämiskomiteaa nopeasti suorittamaan työnsä.³⁾ Muutamia päiviä aikaisemmin, maalisk. 30/huhtik. 11 p., oli hän kirjeessä Speranskille⁴⁾ — mainiten saaneensa kuulla järjestämiskomitean asettamisesta ja Tengströmin nimittämisestä sen puheenjohtajaksi — huomauttanut, että hänen ohjesääntönsä (s. o. vahvistetun hallituskomiteaa koskevan ehdotuksen) toisen kohdan mukaan hallituksen toimintaan asettaminen oli jätetty hänen huolekseen ja että hänellä

¹⁾ Kts. ylemp. s. 131.

²⁾ Borgareständets protok. 1809 ss. 49—51.

³⁾ Viimemainitun kohdan suhteen huomautettiin aatelissäädyssä, että kun keisari itse oli komitean asettanut, oli se velvollinen tekemään tilin toimistaan yksin hallitsijalle eikä säädyille. Ridderskapets och Adels protok. 1809 ss. 63—4.

⁴⁾ Prästest. protok. 1809, liitt. ss. 494—6.

senvuoksi oli oikeus komitean puheenjohtajan paikkaan henkilöinä, joka asemansa ja ominaisuuksiensa puolesta oli sopivin johtamaan työtä. Sprengtporten lausui mielipahansa siitä, että periaatteita oli muutettu hänen tietämättään ja että komitean puheenjohtajaksi oli valittu hengellinen mies, jolla, vaikkakin hänellä muuten oli taitoa, ei saattanut olla tarpeellisia tietoja asioissa, jotka kuuluivat siviili- ja sotilashallinnon piiriin ja sen kautta olivat välittömästi kenraalikuvernöörin määrättävinä. Lopuksi hän huomautti, että hän ei ollut odottanut joutuvansa syrjäytetyksi asiassa, joka niin läheltä koski hänen asemansa arvoa. Tähän vastasi Speranski usein mainitulla kirjeellä huhtik. 2/14 p:ltä, selittäen syyt komitean asettamiseen ja huomauttaen, että Sprengtporten itse oli komitean asettamisen hyväksynyt. Speranski vetosi myös siihen, että tällainen hetkellinen ja kenraalikuvernöörin vallan alainen komitea ei saattanut vahingoittaa hänen valtaansa ja että komitean ohjeissa oli periaatteeksi määrätty kenraalikuvernöörin asettaminen tribunaalin puheenjohtajaksi. Lähtikö alkuunpano hänestä vai komiteasta oli samantekevää, kun kuitenkin hallituksen toimintaan asettaminen ei tapahtunut ilman hänen neuvojaan ja keisarin hyväksymistä. Samoja periaatteita oli nyt noudatettu, mitkä olivat kenraalikuvernöörin johtosääntöön sisältyneet. Vielä vakuutti Speranski, että ennenkuin mitään päätöstä tehtiin komitean ehdotuksen suhteen, annettiin se kenraalikuvernöörin tarkastettavaksi, minkä jälkeen hallitsija sen ennakolta hyväksyisi ja sitten vasta se jätettäisiin säätyjen lopullisesti käsiteltäväksi (pour recueillir leurs avis definitives). Myöskin kirjeessä samalta päivältä Rehbinderialle ¹⁾ Speranski lausui, että komitean ehdotus lähetettiin kenraalikuvernöörin tarkastettavaksi sitten kuin se oli saapunut Pietariin. Paitsi mainittuja huomautuksia hallituksen perustamista koskevassa asiassa oli Speranski muistuttanut Sprengtportenia, joka oli ilmottanut koettavansa vaikuttaa säätyjen käsittelyihin, olemaan sekaantumatta valtiopäiväin toimintaan, kun tarkoitus oli antaa säädyille täysi vapaus neuvotteluissa. ²⁾ Sprengtporten, joka vähää myö-

¹⁾ Prästest. protok. 1809, liitt. s 465.

²⁾ Sprengtportenin kirje huhtik. 11 p:ltä ja Speranskin 14 p:ltä u. l.

hemmin sai keisarilta muistutuksen ¹⁾ riidan johdosta Knorringin kanssa, pyysi toukokuun alkupuolella eroaan, jonka hän, kuten on nähty, ennen pitkää saikin. ²⁾

Ilmaistessaan närkästyksensä järjestämiskomitean asettamisesta oli Sprengtporten unohtanut asiain oikean yhteyden, niinkuin hänelle oli ennenkin tapahtunut hänen ärtyisän mielensä ollessa kiihdyksissä. ³⁾ Komitean asettaminenhan oli tapahtunut hänen suostumuksellaan. Mutta joskin komitean asettamisesta oli Sprengtportenille ilmoitettu, ei kaikesta päättäen ⁴⁾ komitean ohjeiden sisällyksestä oltu annettu hänelle tietoa, ja ohjeissahan juuri oli ennen kaikkea, kuten on osotettu, poikettu Sprengtportenin suunnituksista. Tähän nähden oli Sprengtportenilla syytä valittaa, että hyväksytyistä periaatteista oli luovuttu hänen mielipidettään tiedustelematta.

Järjestämisehdotusta laatineen komitean toiminnasta ei ole olemassa yksityiskohtaisia tietoja, mutta yleispiirteisen kuvan voi työn kulusta kuitenkin saada. Miten pian ensimmäinen komitean luonnos, „alamainen ehdotus Hallituskonseljiksi uutta

¹⁾ Kts. ylemp. ss. 136—7.

²⁾ Keisarille sotaministerin kautta lähettämässään kirj. huhtik. 23/toukok. 5 p. (kirj. main. ylemp. s. 131 muist. 2) tarjosi hän paikkansa hallitsijan käytettäväksi, ja sotaministeriä hän pyysi antamaan apuaan, että hän pääsisi virastaan kunnialla eroamaan. Araktshejev huomautti kirj. huhtik. 30/toukok. 12 p., että hän ei voinut asiassa auttaa, kun se ei kuulunut hänen alaansa (kirj. ref. Schybergson, Sprengtportens afgang, s. 174). Toisessa kirj. toukok. 4/16 p. Sprengtporten jälleen puhuu Araktshejeville erostaan, mainiten että hän oli kyllä toivonut voivansa olla paikallaan valtiopäivän loppuun, nähdäkseen siviilihallinnon järjestämistä koskevan, hänen ja sotaministerin alkaman työn joutumisen loppuun, mikä oli oleva päätulos säätyjen toiminnasta, mutta että perhehuolet, raskas työ ja heikontunut terveys pakottivat hänet ottamaan eronsa (kirj. Prästest. protok. 1809, liitt. ss. 505—6). Sotaministeri lähetti toukok. 10/22 p. kirjeen Speranskille, joka esitti asian keisarille. (Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 35).

³⁾ Vrt. ylemp. s. 136 muist. 5.

⁴⁾ Speranski ei sanallakaan viittaa siihen, että hän olisi antanut Sprengtportenille tiedon komitean ohjeiden sisällöstä. Komitean asettaminen, kun se tapahtui, oli Sprengtportenille yllätys, kuten hänen kirjeistään Speranskille voi päätätä, vaikka hän olikin saanut aikaisemmin tietää, että sellainen tultiin asettamaan.

Suomea varten¹⁾, valmistui, ei saata tarkalleen sanoa, kun luonnokseen ei ole merkitty päivämäärää, mutta montakaan päivää ei sen laatimiseen varmaankaan mennyt. Ehdotuksen komitea lähetti Turkuun professori Caloniukselle, jonka matkasta Porvooseen ei mitään tullut. Calonius teki sen perustuksella uuden luonnoksen, ja se valmistui jo huhtik. 18 p:nä. Sen saavuttua komitealle valmistettiin lopullinen ehdotus.²⁾ Komitean jäsenten allekirjottamasta ehdotuksesta puuttuu päivämäärä, mutta erääseen siitä löytyvään kopioon³⁾ on merkitty allekirjotuspäiväksi huhtik. 13/25 päivä. Näihin aikoihin ehdotus valmistuikin, kuten käy esiin Mannerheimin Speranskille lähettämästä kirjeestä huhtik. 12/24 p:ltä⁴⁾, missä mainitaan, että komitean työ oli jo silloin päättynyt, samoin kuin Tengströmin kirjeestä Speranskille huhtik. 25 p:ltä⁵⁾, jossa tehdään ilmotus samasta asiasta. Täyttä kuukautta ei siis ollut kaikkienensa mennyt ehdotuksen valmistamiseen.

On vielä otettava huomioon, että lähes kaikki komitean jäsenet olivat samaan aikaan osallisina valtiopäivätyössä. Tengström johti pappissäädyssä puhetta sinä aikana, jolloin ehdotusta valmistettiin, vähintään kymmenessä istunnossa. Prof. Gadolin, paitsi että hän otti osaa säädyn keskusteluihin, oli siviili- ja talousvaliokunnan jäsen, jolle valiokunnalle oli jätetty sotalaitosta sekä ylöskantoa ja kruununveroja koskevat propositions käsiteltäväksi. Mannerheim oli finanssivaliokunnan puheenjohtajana, aatelissäädyn toimitusvaliokunnan jäsen sekä

¹⁾ Ehdotus käsittää useita arkkeja ja on muodoltaan samanlainen kuin tällaiset asiakirjat yleensäkin kysymyksessä olevalta ajalta: ehdotus on kirjoitettu sivujen vasempaan, perustelut vastaaviin kohtiin oikeaan puoliskoon.

²⁾ Kaikki nämä ehdotukset ovat Rehbindein papereissa (Rehbinders sårskilda bref och handlingar) Suomen valtioarkistossa. Sitäpaitsi löytyvät Caloniuksen ehdotus ja komitean toinen mietintö kopioiden Törnqvistin kokoelmassa valtioarkistossa. Lisäksi on Caloniuksen itsensä allekirjottama kappale ehdotusta prokuraattorinviraston asiakirjoissa (Brefkoncepter 1809—1816; valtioarkistossa), jonka mukaan ehdotus on painettu teokseen Calonii Svenska arbeten, supplementband, ss. 1—22. Tässä ei kuitenkaan ole perusteluita, jollaisia on alkuperäisessä kappaleessa. —

³⁾ Törnqvistin kokoelmassa säilytettyyn.

⁴⁾ Prästest. protok. 1809, liitt. ss. 500—1.

⁵⁾ Prästest. protok. 1809, liitt. ss. 501—4.

väliaikaisen ritarihuonejohtokunnan esimies, ja lisäksi otti hän osaa sangen tehokkaasti säädyn keskusteluihin. Myös Gyldenstolpe kuului finanssivaliokuntaan ja esiintyi hänkin monesti säädyn istunnoissa.¹⁾ Kaikesta tästä voi nähdä, että mainitut jäsenet eivät saattaneet panna läheskään kaikkea aikaa komitean työhön. Ainoa komitean jäsenistä, joka kokonaan voi sille uhrautua, oli Rehbinder. Liian rohkeata ei liene tämän nojalla päättää, että hän juuri oli komitean työn varsinainen suorittaja, johon myös ehdotuksissa esiintyvä tyyli näyttää viittaavan.

Komitean työstä puhuessaan lausuu Mannerheim muistiinpanoissaan,²⁾ että useita istuntoja pidettiin, että tehtävä tuntui tukalalta ja että keskustelut olivat vaivaloisia. Tengström jälleen edellämainitussa kirjeessä huhtik. 25 p:ltä Speranskille kertoo, että Caloniuksen ehdotuksen saavuttua oli komitea tehnyt parhaansa sen käsittelyssä mikäli muutamien päivien aika ja muut tehtävät olivat sallineet. Oli ollut syytä, lausuu kirjottaja, jättää ehdotus Speranskille siinä muodossa, missä se oli, koettamatta sitä enään toisenlaiseksi muodostella, koska se epäilemättä pääpiirteiltään oli paras ja sopivin Suomelle. Saattoihan Speranski ilman suurta vaivaa sitä sovitella keisarin tarkotusten mukaiseksi — huomauttaa Tengström — ennenkuin se jätettiin säätyjen käsiteltäväksi. Mannerheim puolestaan piti ehdotusta vain hätikkötyönä.³⁾

Heti ehdotuksen valmistuttua, niin oli määrätty, piti Rehbinderin viedä se Pietariin, missä Speranski ja Rehbinder siitä yhdessä neuvottelivat.⁴⁾ Speranski laati sen perustuksella ranskankielisen luonnoksen „Minute original du projet d'administration générale de la Finland“,⁵⁾ jonka Rehbinder käänsi ruotiksi. Käännöksellä on rubriikkina „Plan till Finlands allmänna

¹⁾ Prästest. protok. 1809. Riddersk. och adelns protok. 1809.

²⁾ Ref. Castrén, Skildringar s. 191.

³⁾ Ylemp. main. kirj. huhtik. 24 p:ltä Speranskille: — — „qui n'est pas en verité qu'un ouvrage fait a la hâte.“ Samoin muistiinpanoissa, ref. Castrén, Skildringar s. 192.

⁴⁾ Speranskin kirjeet huhtik. 2/14 p:ltä Sprengtportenille ja Rehbinderille, vrt. ylemp. ss. 145, 149.

⁵⁾ Rehbinders särsk. bref och handlingar.

Styrelse“.¹⁾ Luonnoksen valmistaminen näkyy tapahtuneen kesäkuun alkupuolella. Speranski nimittäin ilmotti kirjeessä toukok. 21/kesäk. 2 p. maamarsalkalle,²⁾ että „ehdotusta korkeimman tuomioistuimen eli hallituskomitean“ muodostamisesta paraikaa lopullisesti tarkastettiin ja että se pian lähetettäisiin valtiopäiville. Aivan pian se ei kuitenkaan saapunut. Vasta heinäkuun alkupuolella suoritti Rehbinder ruotsiksi kääntämisen, kuten Speranskin kirjeestä kesäk. 27/heinäk. 9 p:ltä maamarsalkalle³⁾ näkyy. Parin päivän kuluttua, kuten Speranski tässä kirjeessään lausui, saattoi Rehbinder tuoda sen maamarsalkalle. Jo seuraavana päivänä, kirjeellä kesäk. 28/heinäk. 10 p:ltä,⁴⁾ ilmotti Speranski de Geerille, että suunnitus oli lähetetty säädyille, ja että keisari tahtoi siitä saada säädyjen lausunnon (inhämta Ständernas tanka). Mainittua luonnosta seurasi myös ehdotus menosäännöksi hallituskonseljia varten.⁵⁾ Molemmat nämä ehdotukset toi Rehbinder mukanaan saapuessaan Pietarista.⁶⁾ Valtiopäiville jätettävää konseljiluonnosta ei oltu ennätetty kirjottaa Pietarissa puhtaaksi, vaan tapahtui se Porvoossa yöllä sitä päivää vasten, jolloin se piti säädyille annettaman.⁷⁾

Niinkuin on nähty⁸⁾ oli Speranskin ajatuksena ollut jättää komitean valmistama ehdotus Sprengtportenin tarkastettavaksi ennenkuin se hyväksyttiin säädyille annettavaksi. Sillä välin oli kuitenkin tapahtunut kenraalikuvernöörin vaihdos. Kun Barclay de Tolly oli nimitetty virkaan, huomautti Speranski hänelle kesäk. 6/18 p:nä lähettämässään kirjeessä, samassa missä hän terotti kenraalikuvernöörille, että Suomen hallinto oli itsenäinen Venäjän hallintoon nähden, että kenraalikuvernöörin velvollisuudet kuten myös monet paikalliset seikat olivat vielä lo-

¹⁾ Rehbinders sarsk. bref och handl. Kopio siitä Törnqvistin koelmassa. Painettu: Borgarest. protok. 1809 ss. 388—395.

²⁾ Prästest. protok. 1809. liitt. ss. 482—3.

³⁾ Sam. s. 509.

⁴⁾ Borgarest. protok. 1809 s. 388.

⁵⁾ Sam. s. 395.

⁶⁾ Vrt. sam. s. 171.

⁷⁾ Puhtaaksikirjotuksen toimittivat hovioik. notaari Rich. de la Chapelle ja talonpoikaissäädyn kanslisti Pehr Joh. Törnqvist, joista edellinen on muistiinpanoissaan tapauksesta kertonut. Castrén, Skildringar ss. 188—9.

⁸⁾ Kts. ylemp. s. 149.

pullisesti määräämättä ja vaativat järjestämistä, minkä vuoksi hän pyysi kenraalikuvernööriä laatimaan näistä asioista mietinnön siksi kuin keisari saapui valtiopäiviä päättämään. Vastauskirjeessään kesäk. 12/24 p:ltä Barclay de Tolly huomautti, että hän ei voinut täyttää pyyntöä ajan lyhyiden vuoksi — valtiopäiväin lopettaminenhan oli ajateltu tapahtuvaksi heinäkuun keskivaiheilla. Tarpeelliset tiedot saadakseen oli hän kääntynyt Caloniuksen puoleen, mutta tältä meni aikaa ainesten keräämiseen. Kenraalikuvernööri pyysi senvuoksi saada lykätä lausuntonsa antamisen siksi kuin hän oli perehtynyt asiain kulkuihin. ¹⁾ Lausunnon laatiminen viipyi siihen saakka kuin Speranskin hallituskomiteaa koskeva luonnos oli valmistunut säädyille jätettäväksi. Kesäk. 27/heinäk. 9 p:nä, siis päivää aikaisemmin kuin valtiopäiville, lähetti Speranski Barclay de Tollylle ranskankielisen kappaleen luonnosta ilmottaen samalla kirjeessä, ²⁾ että se sellaisenaan annettiin valtiopäiväin käsiteltäväksi, ja lausui arvelun, että kun ehdotuksen olivat valmistaneet samat henkilöt, jotka eniten ottaisivat osaa keskusteluun valtiopäivillä, tulisi se ilman vaikeuksia hyväksytyksi säädyissä. Seuraavana eli kesäk. 28/heinäk. 10 p. Barclay de Tolly jätti vaaditun mietintönsä Speranskille. ³⁾

Barclay de Tollyn mietinnön pääpöytä oli, että erityistä konseljiä ei tarvittu kenraalikuvernöörin rinnalle hallintoa johtamaan. Oikeudenhoitolaitos oli pysytettävä entisellään, se kun hänen mielestään oli rakennettu oikeille periaatteille, ja siis myös hovioikeudetkin säilytettävä, mutta hovioikeuksista vedottuja asioita ratkaisemaan oli asetettava korkein tuomioistuin, jonka tuli sijaita Pietarissa. Tämä oli hänen mielestään entisen konstitutsioonin mukaista, ja sitäpaitsi näin vältettiin epäluulo, että kenraalikuvernööri vaikuttaisi valtansa painolla oikeudenhoitoon. Korkeimman tuomioistuimen presidenttinä piti olla jonkun valtiosihteerin tai ministerin, jonka ei kuitenkaan tarvinnut olla kaikissa istunnoissa läsnä. Keisarin nimittämän varapresidentin ohella kuului tuomioistuimeen neljä neuvosta, jotka maan asukkaat saivat valita hovioikeuksien jäsenistä,

¹⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 136.

²⁾ Prästest. protok. 1809, liitt. s. 510.

³⁾ Ordin, m. t. II, liitt. ss. 130—4.

kaksi kummastakin hovioikeudesta, sekä sihteeri ja muu kansliahenkilökunta. Vaikkakaan kenraalikuvernööri ei ollut tuomari eikä saanut sekaantua oikeudenhoitoon, oli hän lakien noudattamisen valvoja, jonka vuoksi hän oli saava hovioikeuksilta kuukausittain selontekoja saapuneista ja ratkaistuista asioista voidakseen ryhtyä toimiin, jos laillinen menettely syrjäytettiin. Kuinka pitkälle kenraalikuvernöörin valta oli ulottuva kriminaaliasioissa jätti hän keisarin ratkaistavaksi. Kenraalikuvernöörin auttajana oli oleva taitava juristi prokuraattorin nimellä ja hänellä taas apunaan sihteeri ja kirjuri. Poliisihallinnon tuli kuulua yksin kenraalikuvernöörille, jolle maaherrain oli viikottain lähetettävä raportteja kaikista tapahtumista. Yleensä piti hallinnon tässäkin suhteessa kulkea entiseen tapaan, koska maalle oli vahvistettu sen entiset etuoikeudet. Kenraalikuvernööri tulikin toivottavasti, mietinnön sanojen mukaan, vain antamaan enemmän eloa entiseen kankeaan ja hitaaseen järjestelmään loukkaamatta kansan periaatteita ja etuoikeuksia. Näissä asioissa ei kenraalikuvernööri tarvinnut rinnalleen erityistä konseljia, mikä enemmän keskustelevana kuin toimivana laitoksena vain hidastutti asiain kulkua. Finanssihallintoon nähdessä ehdotettiin perustettavaksi kenraalikuvernöörin alainen komissioni kameraalihovin nimellä johtamaan eri kuvernementtien kamreerien toimintaa ja ottamaan vastaan tiedot. Kameraalihoviin kuului täysin venäjän kieltä taitava puheenjohtaja, kaksi neuvosta, joista niinkään toisen tuli osata venäjää, kaksi sihteeriä ja tarpeellinen määrä kirjureita. Sen hoidettavana olivat myös sotaväen elintarpeisiin käytettävät luonnontulot, jotka sen oli jaotettava viljamakasiineihin, mutta makasiinit olivat sotilasviranomaisen alaisia. Kenraalikuvernööri ei tarvinnut finanssihallinnonkaan alalla erityistä konseljia, joka vain saattaisi epäjärjestyksestä ja asiain kulun hidastumisen aikaan. Kenraalikuvernöörillä, joka edusti hallitsijan persoonaa, joka hallitsijalle suoraan teki esityksensä ja jonka tehtävänä oli auktoriteetillaan ylläpitää lakien arvoa, järjestystä ja rauhaa maassa ja puoltaa sorrettuja, oli laaja valta. Hän sai erottaa ajaksi virkamiehiä, maaherrojakin. Maaherrat nimitti keisari kenraalikuvernöörin, mutta muut virkamiehet kenraalikuvernööri maaherrain ehdotuksesta paitsi hovioikeuksien virkamiehet, jotka niinkään hallitsija oli asettava. Vaikkakin tulli-

tarkastuksen tuli olla järjestetty samoille periaatteille kuin muualla valtakunnassa ja siis kuulua kauppaministerin hallinnon alle, oli kenraalikuvernöörillä oleva siihenkin nähden ratkaiseva vaikutus. Parempi oli, sanotaan mietinnössä, että kenraalikuvernööriä ei olisi ollenkaan kuin että olisi sellainen, jolla ei olisi tarpeeksi valtaa estämään ja tekemään tyhjäksi väärinkäytöt, jotka tulisivat olemaan luonnollisena seurauksena konseljin asettamisesta. ¹⁾ Jotta osotettaisiin, että maan etuoikeuksia tahdottiin tarkoin noudattaa, oli asukkaille annettava oikeus valita keskuudestaan miehiä, jotka tekivät kenraalikuvernöörille huomautuksen, milloin he katsoivat lakeja ja privilegioita loukattavan. Elleivät he olleet kenraalikuvernööriin päätökseen tyytyväisiä, saivat he kääntyä hallitsijan puoleen. Kenraalikuvernöörin kansliassa, joka oli jakautuva kahteen ekspeditsiooniin, piti olla tirehtööri, kaksi sihteerä, toinen venäjän ja toinen ruotsin kieltä varten, sekä riittävä määrä kirjureita, ja kenraalikuvernöörillä itsellään tuli olla sihteerä vieraita kieliä sekä kielenkääntäjä ruotsin kieltä varten.

Tämä mietintö, jossa oli kyllä tarkotettu ottaa huomioon Suomen hallinnolle määrätty erikoisasema ja entinen hallintojärjestelmä, mutta jossa todellisudessa sovitettiin Suomen oloihin venäläisen hallintolaitoksen periaatteita ja malleja ²⁾, ei ennättänyt vaikuttaa Porvooon valtiopäiville jätettyyn hallituskonseljin järjestämistä koskevaan suunnitukseen, mikä, kuten on nähty, lähetettiin Pietarista Suomeen samana päivänä, jolloin Barclay de Tolly antoi mietintönsä.

Sen johdosta, että hallituskonseljia koskevassa propositionissa oli luvattu säädyille antaa luonnos konseljin järjestä-

¹⁾ Mietinnön konseptissa Ordinin mukaan oli lausuttu, että konseljin perustamisen olivat maan johtomiehet suunnitelleet ilkeämielisesti tarkottaen anastaa hallitusohjat voidakseen sortaa alemmaa luokkaa, vaikka nämä sanat jäivät pois Speranskille lähetetystä kappaleesta.

²⁾ Venäläisen katsantotavan vaikutusta oli epäilemättä nopean toiminnan tavoittelu ja raskaiden kollegiaalisten muotojen kammo. Kenraalikuvernööriin tehtäviä ja asemaa koskevissa kohdissa muistuttaa mietintö suuresti Vanhan Suomen kenraalikuvernöörille v. 1788 annetun ohjesäännön määräyksiä (vrt. ylemp. s. 125 muist. 2, Lagus, m. t. I vihk. 3 ss. 145—6); ehdotetun kameraalihovin esikuvina olivat nähtävästi Vanhan Suomen (Sam. ss. 146—7) tai Venäjän kuvernementtien (Schiemann, m. t. I s. 381) kameraalihovit.

misestä, eivät säädyt katsoneet tarpeelliseksi asettaa valiokuntaa järjestämiskysymystä valmistamaan, eikä valiokunnan asettaminen tullut kysymykseen sittenkään, kun konseljluonnos saapui valtiopäiville viime päivinä säätyjen ollessa koossa. ¹⁾ Konseljluonnos ja menosääntöehdotus jätettiin säädyille heinäk. 14 p:nä. Aatelissäätö, pappissäätö ja porvarissäätö käsittelivät asiaa ja tekivät siitä päätöksensä heinäk. 15 p:nä, talonpoikais-säätö seuraavana eli 16 p:nä. ²⁾ Näinä samoina päivinä valitsivat säädyt myös ehdokkaat hallituskonseljin jäsenten paikkoihin. ³⁾ Heinäk. 17 p:nä iltapäivällä tarkastettiin ja hyväksyttiin säädyissä toimitusvaliokunnan ehdotus säätyjen vastaukseksi hallituskonseljiä koskeneeseen propositiioniin. ⁴⁾ Seuraavana päivänä saapui hallitsija kaupunkiin, ja heinäk. 19 p:nä jätettiin hänelle valtiopäiväin päättäjäistilaisuudessa muiden asiakirjain ohella säätyjen konseljiasiaa koskeva vastaus, joka samoin kuin muutkin propositiioneihin annetut vastaukset oli vain yleisen toimitusvaliokunnan jäsenten eikä säätyjen puhemiesten allekirjottama. ⁵⁾

Suurta työtä ei siis kysymys hallituskonseljin perustamisesta säädyiltä vaatinut. Hallintokoneiston järjestämistä koskevia seikkoja oli kuitenkin käsitelty muutenkin kuin edellä kerrotussa yhteydessä. Piispa Tengström ilmotti pappissäädyn istunnossa huhtik. 1 p:nä, että konseljikomitea ei katsonut voi-

¹⁾ Ainoastaan pappissäätö päätti maalisk. 30 p:nä, että valiokunta olisi asetettava, kun konseljluonnos jätettäisiin säädyille. Prästest. protok. 1809 s. 6.

²⁾ Aatelissäädössä käsiteltiin asia heinäk. 15 p:nä aamupäivän istunnossa parissa tunnissa ja iltapäivällä tarkastettiin päätös. Riddersk. och adelns protok. 1809 ss. 386—93. Niinikään pappissäädössä tehtiin aamupäivän istunnossa päätös, joka iltapäivällä tarkastettiin (Prästest. protok. 1809 ss. 113—5), ja samoin porvarissäädössä (Borgarest. protok. 1809 ss. 171—4). Samana päivänä ilmottivat nämä säädyt päätöksensä talonpoikaissäädylle, joka teki päätöksensä, kuten mainittu, heinäk. 16 p:nä. Bondest. protok. 1809 ss. 190—1.

³⁾ Aatelittomat säädyt toimittivat jäsen ehdokkaiden valinnan iltapäiväistunnossa heinäk. 15 p:nä, aatelissäätö sunnuntaina heinäk. 16 p. aamupäivällä. Sinä päivänä antoivat säädyt myös tiedon toisilleen päätöksistään.

⁴⁾ Riddersk. och adelns protok. 1809 s. 406, Prästest. pr. s. 121, Borgarest. pr. ss. 179—80, Bondest. pr. s. 192.

⁵⁾ Prästest. protok. ss. 224—30.

vansa tehdä ilman hallitsijan lupaa ehdotusta, että kirkollisasiat, jotka ennen oli käsitelty yleisten asiain tai kirkollisasiain valmistelukunnassa, nyt jätettäisiin hallituskonseljin lopullisesti ratkaistavaksi, koska hallitsija oli Suomen lähetyskunnan anomuksen johdosta määrännyt, että ne piti lähetettämän hänelle suoraan kenraalikuvernööriin kautta. 1) Säädyssä lausuttiin kyllä ilmi mielipide, että komitealla oli täysi valta tehdä mainitunlainen ehdotus, koskaonseljin perustamisesta oli saatu tieto myöhemmin kuin mainittu keisarin määräys oli annettu ja koska ei oltu erotettu mitään asioita, joita ei olisi voitu ehdottaa jätettäväksionseljille. Komitean piti selvästi määrätä, mitkä kirkolliset asiatonselji saisi ratkaista, jotta ei syntyisi epä-tietoisuutta konsistorioiden jaonseljin vallan rajoista. Konseljin ratkaistavaksi tulisi etusijassa jättää asiat, jotka olivat ennen menneet konsistorioista hovioikeuksiin tai maaherrain lausunnon kera kuninkaaseen. Sääty asettui kuitenkin sille kannalle, että erityinen esitys oli asiasta hallitsijalle tehtävä, katsoen asioiksi, jotka edelleen piti hallitsijalle lähettää, sellaiset missä majesteettioikeuden käyttäminen tuli kysymykseen, jollaisia olivat virkanimitykset ja armonosotukset. Muut sitävästoin olivat jätettävätonseljin päätettäväksi, etenkin kun niissä oli joukko vähemmän tärkeitä asioita, jotka suotta kuluttaisivat hallitsijan tärkeimpiin toimiin tarvitsemaa aikaa. Huhtik. 6 p:nä tarkastetussa kirjelmässä sääty tekikin hallitsijalle pyynnön, että kirkollisasioista vain armonanomukset ja erivapautusasiat pidätettäisiin hallitsijan itsensä ratkaistavaksi, mutta muut annettaisiinonseljin päättää. 2) Kirjelmää ei kuitenkaan jätetty keisarille ennenkuinonseljikomitean työ oli valmistunut. Ilmottaessaan Speranskille huhtik. 25 p:nä komitean ehdotuksen valmistumisesta mainitsi Tengström lähettävänsä keisarille pappissäädyn mainitun anomuksen, huomauttaen, että komitean ehdotuksessa ei oltu kosketeltu kirkollisasiain käsittelyä syystä, joka oli anomuskirjeessä esitetty. Syy oli, kuten on nähty, se että keisari oli aikaisemmin määrännyt kirkollisasiain käsittelyn tapahtuvaksi entisellä tavalla. Lisäksi mainitsi Tengström, että jos pyyntö kirkollisasiain jättämisestäonseljille hyväksyttiin,

1) Vrt. ylemp. s. 128. Prästest. protok. 1809 s. 7.

2) Sam. ss. 7—12. Kirjelmä ss. 155—6.

oli ehdotukseen lisättävä tätä koskeva kohta, ja vielä, että jos konseljiin järjestettävän kirkollisasiain toimituskunnan eli byroon esittelijäksi eli sihteeriksi asetettiin hengelliseen säätyyn kuuluva mies, tulisivat uskonnon, kirkon ja papiston intressit paremmin edustetuiksi kuin jos ne olisi jätetty maallikkojen käsiin. ¹⁾

Esitys oikeuskanslerin viran perustamisesta tehtiin aate-lissäädyssä kesäk. 30 p:nä. Perusteluina mainittiin, että Suo-messa, vaikkakin valtiopäiväin ajaksi oli asetettu väliaikainen oikeuskansleri ²⁾, ei ollut vakinaista Ruotsin oikeuskansleria vastaavaa virkamiestä. Mitä tarpeellisinta kuitenkin oli, että asetettiin tällainen virkamies, joka valvoi, että lakeja oikein käytettiin ja että virkamiehet tekivät velvollisuutensa, jonka vuoksi esityksessä ehdotettiin, että keisaria oli pyydettävä pe-rustamaan oikeuskanslerin virka, jonka pitäjälle oli annettava samat apumiehet sekä sama ohjesääntö ja palkka kuin Ruotsin oikeuskanslerilla oli ollut. Säädyssä osittain vastustettiin esi-tyksen tekemistä — m. m. huomautti konseljikomitean jäsen Gyl-denstolpe, että komitean ehdotukseen sisältyi esitys viran pe-rustamisesta —, mutta enemmistö kuitenkin katsoi, että sääty saattoi tehdä erityisen anomuksen asiassa ³⁾. Muut säädty, joille päätös ilmoitettiin, eivät siihen yhtyneet, minkä vuoksi anomus jätettiin hallitsijalle aatelissäädyn yksityisanomuksiin sisälty-vänä ⁴⁾.

Oliko edelläkosketelluilla anomuksilla mitään vaikutusta tulemme alempana näkemään.

Kun ehdotus konseljien järjestämisestä oli ollut säätyjen käsiteltävänä, teki Speranski siihen muutamia korjauksia ja lä-

¹⁾ Main. kirj. kts. ylemp. s. 151.

²⁾ Sellaisena toimi Turun hovioikeuden presidentti vapaaherra A. Tandefelt. Hän sai toimekseen tarkastaa edustajain valtakirjat, lukea julki propositioiden avajaisissa, sanella säätyjen valan ja lukea lopetta-jaisissa keisarille säätyjen vastaukset propositioiden. Asettamiskirj. Prästest. protok. 1809, liitt. s. 433.

³⁾ Riddersk. och adelns protok. 1809 ss. 339—41, 357—8.

⁴⁾ Pappis- ja porvarissäädyssä ei asia aiheuttanut toimenpiteitä. Ta-lonpoikaissääty päätti, että kysymystä ei tarvittu ottaa esille, koska se oli yhteydessä hallituskomitean perustamista koskevan asian kanssa. Bondest. prot. 1809 ss. 162—3, 165. Aatelin yksityisanom. kts. Prästest. protok. 1809, liitt. s. 418.

hetti sen sitten heinäk. 17/29 p:nä Barclay de Tollylle. Kirjeeseen mainitulta päivältä¹⁾ Speranski sanoi tehneensä muutokset konseljiluonnokseen kenraalikuvernöörin²⁾ ja säätyjen huomautusten perustuksella, ja pyysi kenraalikuvernööriä lausumaan mielipiteensä luonnoksesta. Hänelle jätettiin täysi valta tehdä kaikissa suhteissa ehdotuksia muutoksiksi, mitkä hän katsoi parhaiten vievän siihen, että laitos muodostui maalle hyödylliseksi. Kenraalikuvernöörin ehdotusten saavuttua jättäisi Speranski luonnoksen hallitsijan lopullisesti hyväksyttäväksi. Reh-binderille samana päivänä osottamassaan kirjeessä³⁾ Speranski pyysi häntä keskustelemaan konseljiluonnoksen johdosta kenraalikuvernöörin kanssa ja antamaan tälle tarvittavia selityksiä muistutusten suhteen, joita säädyt olivat ehdotukseen nähden tehneet. Samalla kertaa oli Speranski lähettänyt Barclay de Tollylle luettelon henkilöistä, jotka säädyt olivat ehdottaneet hallituskonseljin jäseniksi, ja jättänyt hänen tehtäväkseen lausua mielipiteensä, jotka ehdokkaista olivat konseljin jäseniksi nimitettävät (C'est au Gouv. génér. à fixer les incertitudes sur ce choix). Laatumansa muistutukset konseljiluonnokseen ja ehdotuksensa jäsenten nimittämisestä lähetti Barclay de Tolly Speranskille heinäk. 23/ elok. 4 p:nä⁴⁾, lausuen toivonsa että hallituskonselji pikimmiten järjestettäisiin, koska sota oli saanut aikaan pysähdyksen asiain kulussa melkein kaikilla hallinnon aloilla, mistä aiheutui lamautumista ja epäjärjestyksiä. Sama mies, joka vähää aikaisemmin oli vastustanut konseljin asettamista, nyt siis kiirehti sen perustamista — seikka joka osaltaan on todistuksena hänen lojaalisuudestaan sitä järjestystä kohtaan, joka oli määrätty toimeenpantavaksi Suomessa. Toiselta puolen se seikka, että Speranski tahtoi ottaa huomioon hänen mielipiteensä konseljin perustamista koskevassa kysymyksessä, johti siihen, että kenraalikuvernööri sai tehdä muistutuksia säätyjen hyväksymään ehdotukseen, vaikka aluksi oli ollut tarkoituksena, niinkuin on nähty, pyytää siitä

¹⁾ Ordin, m. t. II, liitt. ss. 89—90.

²⁾ Tarkotetaan tietystikin Barclay de Tollyn mietintöä heinäk. 10 p:ltä. Kts. ylemp. s. 154.

³⁾ Prästest. protok. 1809, liitt. ss. 504—5.

⁴⁾ Kirje ja muistutukset: Ordin, m. t. II, liitt. ss. 134—6. Ehdotus jäsenten nimityksestä: Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 9.

kenraalikuvernöörin lausuntoa ennen valtiopäiville jättämistä. Kenraalikuvernöörin muistutusten johdosta teki Speranski vieläkin muutamia muutoksia konseljiluonnokseen¹⁾, ja vasta sitten jätti hän sen hallitsijan vahvistettavaksi. Allekirjotus tapahtui elokuun 6/18 p:nä 1809. Siten syntyi hallituskonseljin ohjesääntö, jolla konselji perustettiin, „Hänen Keisarillisen Majansa Armollinen Ohjesääntö Hänen asettamalleen Hallituskonseljille Suomen Suuriruhtinaanmaassa“. Lähettäessään ranskankielisen kappaleen ohjesääntöä kenraalikuvernöörille pyysi Speranski, että ohjesäännön ruotsiksi kääntäminen jätettäisiin miehelle, joka taisi kieliä ja tunsu myös asiat, ja ehdotti, että Tengström saisi kääntämisen suorittaa Caloniuksen avustamana²⁾. Samalla mainitsi Speranski, että oli sangen tarpeellista, niinkuin kenraalikuvernööri oli huomauttanut, laatia johtosäännöt kenraalikuvernöörille ja prokuraattorille, ja että kenraalikuvernöörin piti keisarin lausuman toiveen mukaan esittää pohjaluonnokset (les premiers éléments) niitä varten. Kenraalikuvernöörin johtosäännössä oli oleva kaksi osaa, julkinen ja salainen, joista edellinen annettaisiin perustetun konseljin tiedoksi, mutta ei jälkimmäistä, joka koskisi suurpoliittisia seikkoja (les mesures de la haute police)³⁾. Käskykirjeessä elok. 6/18 p:ltä⁴⁾, jossa kenraalikuvernöörille ilmoitettiin, että konseljin jäsenten nimitys oli tapahtunut hänen ehdotuksensa mukaisesti, ja jossa häntä käskettiin huolehtimaan konseljin asettamisesta toimintaan, määrättiin myös, että hallituskonseljin paikkana oli oleva Turku siksi kuin toisin säädettiin.

Hallituskonseljin ohjesääntöön oli tullut aineksia monelta eri taholta. Niitä otettiin Sprengtportenin organisatsioonisuun-

¹⁾ Korjattua luonnosta kappale Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 9. Toinen Venäjän ulkoasiain minist. arkistossa, josta kappaleesta tehdyn kopion tohtori U. L. Lehtonen on jättänyt hyväntahtoisesti nähtäväkseni, ja on se lähinnä yhtäpitävä ranskalaisen tekstin kanssa, jonka Ordin on julkaissut. Ordin, m. t. II s. 153 ja ss.

²⁾ Ruotsinkielisenä ohjesääntö: Samling af förordningar s. 23 ja ss. — Korffin teoksessa *Тезисъ Графа Сперанскаго* s. 263 esiintyvä kertomus ohjesäännön valmistuksesta, jonka mukaan m. m. Speranski olisi jo Porvoossa laatinut ohjesäännön lopullisen sanamuodon, on harhaanviepä.

³⁾ Speranskin kirj. elok. 8/20 p:ltä Barclay de Tollylle: Ordin, m. t. II, liit. ss. 90—91.

⁴⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 9.

nituksista. Sitten tuli niitä komitean ehdotuksesta, senjälkeen säätyjen ja kenraalikuvernöörin muistutuksista, ja onpa siinä myös Speranskin ajatusten jälkiä.

Mitä sisälsi tämä ohjesääntö? Mitä aineksia oli siihen tullut miltäkin taholta? Minkälainen oli sen mukaan hallituskonseljin organisatsioni?

Konseljikomitean ensimmäinen ehdotus jakautui neljään lukuun, joista ensimmäinen koski puheenjohtajaa ja jäseniä, toinen konseljin toimialaa, kolmas osastojakoa ja työjärjestystä, neljäs virkamiehistöä ja huoneustoa. Muotoon nähden poikkesi Caloniuksen luonnos kokonaan edellämainitusta ehdotuksesta. Hänen ehdotuksensa ensimmäinen luku sisälsi konseljia yleensä, toinen oikeusosastoa, kolmas talous- ja politiaosastoa, neljäs oikeuskansleria ja viides konseljin paikkaa koskevat säädökset. Kaikkiaan on siinä 29 pykälää. Komitean toisessa ehdotuksessa, jossa on neljä lukua jaettuna 36 pykälään, seurattiin Caloniuksen luonnoksen muotoa siihen nähden, että ensimmäisessä luvussa puhuttiin konseljista yleensä, toisessa oikeuskonseljista, kolmannessa kamarikonseljista ja neljännessä oikeuskanslerista, mutta pykälien järjestely lukuihin ja pykälien sisältö oli moniaassa kohden eroava mainitusta luonnoksesta. Speranskin luonnokset poikkeavat muodoltaan melkoisesti kaikista edellisistä suunnituksista. Tosin niissäkin seurattiin suurin piirtein samaa jaottelua kuin viimemainituissa sikäli, että ensimmäinen osa koski konseljin organisatsiona yleensä, toinen oikeusosastoa ja kolmas talousosastoa. Sitävastoin ainesten järjestely pykäliin ja niiden jaottelu lukuihin on monessa kohden toinen kuin mainituissa aikaisemmissa ehdotuksissa, niinkuin yleensä myös säädösten sanamuoto. Niinpä myös lopullinen ohjesääntö, Speranskin laatimana, on saanut komitean ehdotuksesta poikkeavan muodon.

Hallituskonseljin ohjesääntö sisältää johdannon, joka siihen on viimeisissä muodosteluissa liitetty. „Niistä keinoista“, sanotaan siinä, „joilla Suomen onnellisuutta voisi vakaannuttaa, on yleisen hallituksen asettaminen (l'établissement d'une administration générale) näyttänyt Meistä aivan välttämättömältä. Valtion menestys vaatii, että maakuntain hallinnot (les administrations provinciales) saisivat keskuspaikan, korkeimman viraston (un tribunal suprême), joka voisi johtaa niitä, säilyttää yhtenäisyyttä periaatteissa (l'unité de principes), antaa voimaa ja

pontta laeille, valvoa oikeudenkäyttöä ja elähyttävästi vaikuttaa yleisen valistuksen levittämiseksi ja elinkeinojen edistämiseksi.“ Senjälkeen viitataan johdannossa siihen, että hyvistä tiedoista ja isänmaallisuudesta tunnetuista Suomen kansalaisista kokoonpannulle komitealle oli ollut uskottuna laitoksen pääperustusten suunnittelu hallitsijan määräämien periaatteiden mukaan, ja että hallitsija ehdotusta tutkittuaan oli jättänyt sen säätyjen käsiteltäväksi. „Saatuamme tiedon“, lausutaan johdannossa edelleen, „säätyjen antamasta lausunnosta (*les avis des Etats*) ja ollen vakuutettu, että yleinen hallitus (*une administration générale*), joka on kyllin vahva lakeja suojelemaan ja joka nojautuu vapaamielisiin periaatteisiin, epäilemättä on tehokkaalla tavalla edistävä valtion parasta, olemme vahvistaneet ja vahvistamme seuraavan“; minkä jälkeen alkaa varsinainen ohjesääntö.

Kuten säädyille jätetyssä propositiosionissa lausutaan siis konseljin ohjesäännön johdannossakin ilmi, että oli tarkotettu järjestää „yleinen hallitus“, asettaa hallintotoimintaa johtava keskuskohta, sekä huomautetaan siitä, että perustamiseen oli maan kansalaisilla ja erityisestikin säädyillä ollut osallisuus. Johdanto kokonaisuudessaan on selvästi esiintuotu ilmaisu ajatustavasta, joka oli konseljin perustamisen edellytyksenä, nimittäin, että Suomi oli sisäisesti itsenäinen, ominaiset laitoksensa omaava maa, „valtio“, jota nimitystä m. m. tässä johdannossa on kahdesti käytetty.

Ohjesäännössä on 57 pykälää, joista §§ 1—31 muodostavat ensimmäisen, §§ 32—40 toisen ja §§ 41—57 kolmannen osan. Ensimmäinen osa käsittää paitsi yleisiä säädöksiä kuusi lukua, jotka koskevat konseljin jäsenten ja virkamiesten nimitystä sekä palkkausta, jäsenten virka-aikaa, konseljin yleistä tehtävää ja oikeuksia, asiain käsittelyä yleensä, puheenjohtajaa sekä prokuraattoria. Toinen osa jakautuu kahteen lukuun, joista ensimmäinen sisältää oikeusosaston tehtäviä, toinen sen käsittelytapaa yleisesti koskevat määräykset. Kolmas osa käsittää jälleen talousosastoa koskevat yleiset ohjeet sekä kuusi lukua, joista ensimmäisessä luetellaan kansliatoimituskunnan, toisessa finanssi-toimituskunnan, kolmannessa kamari- ja tilintekotoimituskunnan, neljännessä sotilastoimituskunnan (*expeditionen för Indelta*

Armén) ja viidennessä kirkollistoimituskunnan tehtävät; kuudennessa annetaan yleiset ohjeet osastolle asiain käsittelystä.

Ryhtyessämme seuraavassa lähemmin tarkastamaan ohjesäännön määräysten muodostamista ja siinä noudatettuja periaatteita ja esikuvia, emme seuraa tarkkaan ohjesäännön muodollista järjestystä, vaan enemmän asiain keskinäistä yhteyttä. Kiinnitämme ensinnä huomion konseljnin rakenteeseen ja kokoonpanoon.

Yksi niitä periaatteita, joita konseljikomitean käskettiin ehdotuksensa laatimisessa noudattaa, oli kuten nähty¹⁾ se, että hallituskonselji oli jaettava osastoihin. Ensimmäisessä suunnituksessaan komitea ehdotti konseljnin jakamista kahteen osastoon, siviilikonseljiin ja oikeuskonseljiin, mikä jako jäikin pysyväiseksi, vaikka osastoja nimitettiinkin eri ehdotuksissa eri tavoin. Perusteluissaan komitea mainitsee ehdottaneensa tällaista osastojakoa sen vuoksi, että hallinto-asiat yleisesti käytetyn jaottelun mukaan olivat joko siviili- tai oikeusasioita. Caloniuksen mielestä siviilikonselji-nimitys oli sopimaton, koska oli mahdotonta asettaa siviiliasiat vastakohdaksi oikeusasioille²⁾, minkä vuoksi hän ehdotti osastolle talous- ja politiaosaston nimeä. Komitea ottikin toisessa suunnituksessaan huomioon Caloniuksen muistutuksen ja nimitti ensinmainittua osastoa kamari-konseljiksi. Speranski suunnituksissaan käytti talousosaston ja oikeusosaston nimiä, jotka sitten tulivat lopulliseen ohjesääntöönkin. Oliko komitealla mainittua jakoa ehdottaessaan ehkä mielessä Ruotsin valtakunnanneuvoston organisatsioni, sellaisena kuin se oli ennen v. 1789, vai johtuiko se jakoon yksin yleisten mielmien perustuksella, on mahdotonta sanoa. Joka tapauksessa syntynyt jako hyvin läheisesti tuli muistuttamaan Ruotsin valtakunnanneuvoston jakoa ennen neuvoston lakkautusta.

Toinen komitean noudatettavaksi annettu periaate oli, että hallituskonseljin puheenjohtajana oli kenraalikuvernööri oleva. Kun tämä määräys annettiin ja kun komitea laati ehdotustaan,

¹⁾ Kts. ylemp. s. 146.

²⁾ Komiteakin huomautti perusteluissaan, että tarkkaa rajaa ei voitu vetää siviili- ja oikeusasiain välille, mutta että jako kuitenkin oli yleisesti käytetty. Calonius taas katsoi, että siviiliasiat olivat asetettavat vastakohdaksi kriminaaliasioille, jotka kaikki asiat olivat oikeusasioita, minkä vuoksi komitean jakoperuste oli mahdoton.

oli kenraalikuvernöörinä suomalainen mies — seikka mikä on tarpeen pitää mielessä, jotta komitean kenraalikuvernöörin tehtäviä koskevat ehdotukset, joista alempana tulee puhe, kävisivät ymmärrettäviksi. Ennen ohjesäännön valmistumista oli virkaan tullut, kuten on nähty, venäläinen mies, mutta säädös, että kenraalikuvernööri oli konseljin puheenjohtaja, joka säädös luonnollisestikin, komitean ohjeiden mukaisesti, ehdotuksiin otettiin¹⁾, jäi entiseksi. Siten tuli määrätyksi riippumatta organisatsioonisuunnituksesta seikka, jolla on ollut mitä tärkein merkitys ei vain hallintolaitoksen vaan maamme valtiollisen elämän kehityksessä yleensäkin: venäläisen kenraalikuvernöörin asettaminen Suomen hallituskonseljin puheenjohtajaksi. — Komitea oli ehdottanut, että kenraalikuvernöörin poissaollessa virassa vanhin jäsen johtaisi konseljissa puhetta. Säädylle jätetyssä luonnoksessa oli kuitenkin käytetty vain sanoja „vanhin jäsen“, minkä johdosta säädyt pyysivät lauseen muodostamista edellämainitulla tavoin väärinkäsitysten välttämiseksi, mutta sitä huolimatta tuli määräys lopulliseen johtosääntöönkin viimeainitussa muodossa.²⁾

¹⁾ Sekä komitean että Caloniuksen ehdotuksessa kuului säädös, että kenraalikuvernööri oli kummankin konseljin eli osaston puheenjohtaja; Spersanski muutti sen niin kuuluvaksi, että hän oli konseljin puheenjohtaja. Tengström eräässä v. 1813 alussa laatimassaan kirjutuksessa (mietintö hallituskonseljin undestimuodostamisesta, Aug. Hjeltin julkaisema Hist. Ark. XII osa s. 124 ja ss.) mainitsee, että konseljikomitea katsoi useista syistä pitävänsä ehdottaa kenraalikuvernöörin asettamista konseljin puheenjohtajaksi, nimittäin siksi, että hän oli keisarin ensimmäinen mies Suomessa ja siksi, että riitaisuudet siviili- ja sotilasviranomaisten välillä vältettäisiin, joista riidoista oli valtiopäivien aikana nähty ikäviä esimerkkejä. Nämä näkökohdat, jos ne olivat konseljikomitean, tuskin kuitenkaan saattoivat olla syinä, vaan pikemmin vain jonkunlaisena perusteluna sille, että kenraalikuvernööri asetettiin puheenjohtajaksi, sillä komiteahan oli saanut selvän määräyksen ottaa sellaisen kohdan ehdotukseensa.

²⁾ Komitean ensi ehdotuksessa kuuluu kohta: „som främst i rätten sitter“, Caloniuksen ehdotuksessa taas, että puheenjohtajana kenraalikuvernöörin poissaollessa oli se aatelinen jäsen, jolla valtakirjansa ja virkaikänsä nojalla oli ensi sija. Toisessa ehdotuksessaan komitea muutti määräyksensä samantapaiseksi, mutta aatelisuudesta ei mainittu mitään. Säätäjien käsittelyjä asiassa kts. Prästest. protok. 1809 s. 113. Yhteen Spersanskin ranskankieliseen ohjesääntöluonnokseen on korjaus tehty säätäjien huomautuksen mukaisesti, mutta ei toiseen, ja pois se jäi myös ruotsinkielisestä ohjesäännön tekstistä.

Kaikissa muissa suhteissa oli komitealla ollut vapaa valta laatia ehdotuksensa mielensä mukaan. Jäsenluvusta ei ollut propositionissakaan tarkkaa määräystä.¹⁾ Komitea ehdotti ensi luonnoksessaan jäsenluvun 18:ksi, katsoen niin monta jäsentä tarpeelliseksi, koska konseljille oli tuleva tutkittavaksi ja päätettäväksi monilukuisia, ennen korkeimman tuomioistuimen, kollegioiden ja muiden virkakuntain käsittelemiä asioita. Siviilikonseljissa piti olla kymmenen, oikeuskonseljissa kahdeksan jäsentä. Edelliselle tuli nimittäin, komitean perustelun mukaan, enemmän asioita kuin jälkimäiselle. Oikeusasioita tuomittaessa taas, niinkuin komitea lausui, piti lain mukaan erinäisissä tapauksissa olla läsnä vähintään kuusi jäsentä paitsi puheenjohtajaa. Senvuoksi ja kun jäsenille voi sattua esteitä, katsoi komitea täytyvänsä ehdottaa oikeuskonseljin jäsenluvun kahdeksaksi. Sama oli oikeusosaston jäsenluku Caloniuksenkin ehdotuksessa, mutta talousosastoon hän ehdotti vain neljää jäsentä, joten hänen mukaansa koko konseljin jäsenluku oli oleva ainoastaan kaksitoista. Se, että Calonius ehdotti talousosaston jäsenluvun niin vähäiseksi, riippui siitä, että hän ei katsonut talousosastolle tulevan siksi paljon asioita, että enemmän jäseniä olisi tarvittu, etenkin kun hän ei mainittuun osastoon tahtonut sovittaa yleisen lain määräystä tuomioistuinten tuomiovoipaisuudesta. Caloniuksen ehdotus ei saanut kannatusta komiteassa, joka pysyi edelleen ajatuksessa, että aivan vähällä jäsenluvulla ei tultu toimeen, ja joka pyrki myös talousosastoon sovittamaan mainittua tuomiovoipaisuusmääräystä. Komitea ainoastaan vähensi ehdottamansa jäsenluvun toisessa luonnoksessa neljäksitoista. Jäsenistä kuusi oli kuuluva talouskonseljiin, kahdeksan oikeuskonseljiin. Speranskin luonnoksissa ja lopullisessa ohjesäännössä määrättiin, että konseljissa oli oleva 14 jäsentä, mutta siitä, kuinka monta heistä oli kumpaankin osastoon kuuluva, ei mitään mainittu. Ehdotuksessaan konseljin jäsenten nimittämisestä Barclay de Tolly, niinkuin toisessa yhteydessä näemme, esitti seitsemän jäsentä määrättäväksi kumpaankin osastoon.

¹⁾ Säätöjen kyllä käskettiin valita kaksitoista ehdokasta, mutta propositionissa sanottiin, että keisari niistä nimittäisi niin monta kuin hän hyväksi näki. Kaksitoista-luvun esiintyminen viittaa siihen, että tässä suhteessa ajatuksissa oli Sprengtportenin ehdottama hallituskomitea.

Kuinka hän tähän ajatukseen johtui, ei voi lähteiden nojalla varmuudella päättää. Hänen ehdotuksensa mukaisesti tuli oikeus- niinkuin talousosastoonkin sama määrä jäseniä, mikä v:n 1772 hallitusmuodossa oli säädetty Ruotsin valtakunnan-neuvoston oikeusrevisioniosaston vähimmäksi jäsenluvuksi.¹⁾

Että hallituskonseljin jäsenet piti otettaman maan kansalaisista, oli kuten nähty propositioidissa mainittu.²⁾ Sellainen määräys sisältyi myös komitean ehdotukseen, mutta erityisesti ei sitä valtiopäiville jätetyssä luonnoksessa mainittu, vaikka muuten siinäkin selvästi edellytettiin, että jäsenten tuli olla maan kansalaisia.³⁾ Säädyt sitävastoin katsoivat tarpeelliseksi, että nimenomainen määräys oli siitä ohjesäännössä olemassa, ja niiden huomaatuksen johdosta⁴⁾ otti Speranski mainitunlaisen säädöksen luonnoksiinsa sekä ohjesääntöön. Niinikään oli propositioidissa sanottu, että jäsenistä puolet olisi aatelisia, puolet aateliittomia. Samantapainen määräys oli komitean ensi ehdotuksessa, minkä mukaisesti se mainitaan myöhemmissä luonnoksissa ja myös ohjesäännössä. Ja siinäkin kohden, että jä-

1) Vrt. ylemp. s. 23. Otaksamana voisi mainita, että kenraalikuvernööri niiden suomalaisten miesten — Rehbinderin tai Caloniuksen — vaikutuksesta, jotka olivatonseljin järjestämistä koskevassa asiassa hänen neuvonantajinaan, ehkä teki ehdotuksensa mainitun perustuslain kohdan mukaan, mutta saattaisi myös olettaa, että hän ehkä piti vain silmällä samaa periaatetta kuin komitea, nimittäin, että määräys tuomioistuinten tuomiovoipaisuudesta tuli mahdolliseksi noudattaa ainakin oikeusosaston toiminnassa.

2) Kaikissa aikaisemmissa organisatsiooniehdotuksissakin paitsi eversti Turskin laatimassa oli, niinkuin on nähty, edellytetty, että korkeimman virkakunnan jäsenet olivat maan kansalaisia.

3) Kun tässäkin luonnoksessa viitattiin säädylle annettuun valtaan ehdottaa jäsenet, edellytti jo se, että ne tulisivat olemaan maan kansalaisia.

4) Riddersk. och adelns protok. 1809 s. 386. Prästest. pr. ss. 117—8. Bondest. pr. s. 190. Säätyjen vastaus prop.: Prästest. protok., liitt. s. 227. Sanoilla „maan kansalaiset“ on käsitetty tarkotetun syntyperäisiä eikä naturaliseerattuja kansalaisia, minkä käsityksen tueksi on vedottu siihen, että jo Suomen lähetyskunnalle annetussa vastauksessa oli puhuttu „syntyperäisistä suomalaisista“, joista hallituskomitea oli kokoonpantava. Kts. v:n 1835 kodifikatsioonikomit. mietintö: Förslag till regeringsform ss. 92—94. Bergh, Suomen Valtio-oikeudellinen kehitys 1808:n jälkeen ss. 37—8. Kuten on nähty, oli myös aikaisemmin mainitussa propositioidiehdotuksessa (kts. ylemp. s. 143) puhuttu syntyperäisistä suomalaisista.

senten virka-aika oli kestävä kolme vuotta kerrallaan, tulivat komitean ehdotus sekä ohjesäännön määräykset olemaan yhdenmukaiset propositioiden kanssa. Yllämainituissa suhteissa sai siis hallituskonseljin organisatiosi sen muodon, mikä sille oli propositioidissa annettu, vaikkakaan komitea ei ollut propositioidiin sidottu. Se johtui siitä, että komitea, ainakin viimeksi mainituissa kohdassa, niinkuin sen ensi luonnoksen perusteluista selviää, oli laatinut ehdotuksensa pitäen esikuvanaan Ruotsin korkeinta tuomioistuinta eli siis seurannut samaa mallia, jota Sprengtportenin suunniteluissa ja niiden mukaisesti myös propositioidissa oli noudatettu.¹⁾ Samoin noudatti komitea, kuten se mainituissa perusteluissaan lausuu, korkeimman tuomioistuimen mallia ehdottaessaan, että konseljin jäsenet virkatoimensa aikana saisivat säilyttää entiset virkansa, arvonsa ja palkkansa.²⁾ Siitä seikasta, saisivatko jäsenet pitää entiset palkkansa, syntyi valtiopäivillä aatelissäädystä erimielisyyttä. Toiset katsoivat ehdotettua järjestelmää epäedulliseksi, koska jäsenten entisiä virkoja joutuisivat sijaiset hoitamaan entisellä palkkallaan, sijaisien virkoja taas sijaiset j. n. e., ja koska sitten siirtyminen yleemmästä virasta alempaan laimentaisi työntöä, minkä vuoksi heidän mielestään jäsenille piti antaa vakinainen palkka ja sijaisille jälleen täysi virasta tuleva palkkio. Toiset taas, joiden käsitystapa pääsi voitolle, arvelivat käyvän vaikeaksi saada kykeneviä miehiä jäsenten paikkoihin, elleivät jäsenet saaneet säilyttää entisiä palkkojaan, mikä tekisi heidän palkkaetunsa kyllin korkeiksi.³⁾ Ohjesäännössä määrättiin, että jäsenet saivat nauttia palkkaa jäsenoimestaan ja sen lisäksi pitää entiset virkansa, arvonsa ja palkkansa. Toinen erimielisyyden aihe valtiopäivillä oli ollut se, pitikö jäsenille annettaman yhtäsuuri, vaiko toisille eri suuri palkka. Komitea jo oli huomauttanut, että virkamiehet, joiden virkapaikka oli siellä, missä konselji tuli olemaan, voisivat tyytyä vähäisempään lisäpalkkioon. Samantapainen ehdotus, nimittäin että muualta muuttaneille jäsenille maksettaisiin suurempi palkka kuin paikkakunnalla

¹⁾ Korkeimman tuomioistuimen jäsenten virka-ajasta vrt. ylemp. s. 36.

²⁾ Kaikki yllämainitut kohdat olivat jo komitean ensimmäisessä luonnoksessa, Calonius ne otti ehdotukseensa, ja tulivat ne sitten myös komit. toiseenkin luonnokseen.

³⁾ Riddersk. och adels protok. 1809 ss. 387—8.

asuville, tehtiin — korkeimman tuomioistuimen esikuvaan tässäkin vedoten — valtiopäivillä, mutta se katsantotapa pääsi kuitenkin voitolle, että varman vuosimenosäännön aikaansaamiseksi kaikille jäsenille oli maksettava sama palkka.¹⁾ Niinkuin edellisestä näkyy, oli järjestämisissä edellytetty, että konseljin jäsenet otettaisiin yksinomaan virkamiesten joukosta.

Muitakin ehtoja kuin edellämainitut oli komitea asettanut jäseniksi pääsemiselle, jollaisia ehtoja olivat tunnettu rehellisyys ja virkauralla saavutettu kokemus. Säädety puolestaan pyysivät, aatelissäädyn alotteesta, sellaisen määräyksen ottamista ohjesääntöön, että jäsenten tuli olla luterinuskoa.²⁾ Mitään näistä ehdoista ei kuitenkaan mainittu Speranskin luonnoksissa eikä ohjesäännössä. Jäsenten nimitystä koskeva säädös kuului komitean ehdotuksessa, että nimityksen toimitti keisari, ohjesäännössä jälleen, että keisari vahvisti jäsenluettelon. Mutta kenen se oli valmistettava, siitä ei lausuttu mitään. Barclay de Tolly oli muistutuksissaan huomauttanut, että kenraalikuvernöörille tai konseljille oli annettava valta ehdottaa avoimiin paikkoihin maan tunnetuimmista miehistä kolme henkilöä, joista hallitsija nimittäisi yhden. Vastauksessaan elok. 20 p:ltä Speranski mainitsi, että hallitsija oli hyväksynyt periaatteeksi ehdokkaiden asettamisen, mutta katsonut tarpeettomaksi sen mainitsemisen julkisessa asiakirjassa. Uuden kokoonpanon antamiseen nähden konseljille valtaluvan päättyessä oli komitea ehdottanut määrättäväksi, että kuusi kuukautta ennen valtaluvan loppumista konseljin oli siitä tehtävä ilmoitus keisarille ja että nimityksessä ainakin puolet entisistä jäsenistä pysytettäisiin paikallaan.³⁾ Loppuosan laati Speranski säädylle jättämässään luonnoksessa siten kuuluvaksi, että hallitsijan tahdosta riippui, nimitettiinkö

¹⁾ Riddersk. och adelns protok. 1809 ss. 390—1.

²⁾ Aatelissäädyn muistutukset, ktä. Borgarest. protok. 1809 s. 179. Säätöjen vastaus propos. Prästest. protok. s. 227.

³⁾ Ensimmäisessä luonnoksessaan komitea ehdotti pyydetäväksi keisarilta, että ainakin puolet asiain kulkuun perehtyneistä jäsenistä pysytettäisiin vaihtamatta. Calonius otti mietintönsä samantapaisen ehdotuksen, huomauttaen että saatettaisiin määrätä varma luku jäseniä, jotka vississä järjestyksessä poistuisivat konseljista. Toisessa luonnoksessaan komitea ehdotti suoraan määräystä, että puolet jäsenistä säilytettäisiin paikallaan.

aina valtaluvan päätyestä konseljiin aivan uudet jäsenet vai entiset kaikki tai osa niistä, jota jälkimäistä tapaa, mikä parhaiten edisti asiain kulkua ja oli laitoksen luonteen mukainen, välttämättömiä poikkeuksia lukuunottamatta yleisesti seurattiin. Tässä muodossa otettiin säädös sitten myös ohjesääntöön. Jäsenten virkavapautta koskevan määräyksen, jonka mukaan jäsenet nauttivat virkavapautta vuoron perään keisarin konseljin ehdotuksesta vuosittain säätämässä järjestyksessä ja hänen määräämänsä ajan, lisäsi Speranski ohjesääntöön säätyjen huomautuksen johdosta.¹⁾

Siviilikonselji oli jaettu komitean ensi ehdotuksen mukaan viiteen ekspeditsioniin, jotka olivat sotilasekspeditsioni, kamariekspeditsioni, valtio- ja finanssiekspeditsioni (stats- och finance exp.), kauppa- ja teollisuusekspeditsioni (handels- och manufaktur exp.) sekä kirkollis- ja lääkintöekspeditsioni. Vaikka komitea vähän aikaisemmin oli ilmottanut valtiopäiville, että se ei katsonut olevansa oikeutettu ehdottamaan mitään kirkollis-asiain käsittelystä²⁾, oli se siis kuitenkin sitä kosketellut ensimmäisessä luonnoksessaan. Syyksi mainitsee komitea perusteluissaan sen, että pappissäätö oli lausunut toivomuksen, että kirkollisasiain käsittely järjestettäisiin samalle kannalle kuin muidenkin asiain. Lääkintöasiain yhdistämistä kirkollisekspeditsioniin komitea perusteli sillä, että mainitut asiat eivät olleet lukuisia eikä laajoja, ja että niillä luonteenkin puolesta oli yhtäläisyyttä kirkollisasiain kanssa, joihin myös opilliset (litte-naire) asiat ajateltiin kuuluvan. Miten komitea yleensä johtui ehdotukseensa ekspeditsioiden muodostamisesta ei ole luonnoksissa selitetty. Ekspeditsioiden nimitys yhdessä muiden ekspeditsioiden kanssa koskivain seikkain kanssa, joihin alempana tutustumme, viittaa

¹⁾ Virkavapaudesta ei mitään mainittu komitean ehdotuksessa eikä säädöille jätetyssä luonnoksessa. Aatelissäädyn aloitteesta säädöt pyysivät vastauksessaan propositiioniin, että keisari antaisi konseljin tehdä ehdotuksen virkavapausaikain määräämisestä ja itse sen hyväksyisi. Rid-dersk. och adeln's protok. 1809 s. 392. Säätyjen vastaus, Prästest. prot. s. 226. Barclay de Tolly huomautti, että vain osan jäseniä piti saada nauttia kerrallaan virkavapautta toisen osan ollessa toimessa asiain kulun keskeytyksen ehkäisemiseksi. Tämän perustuksella laati Speranski mainitun säädöksen.

²⁾ Kts. ylemp. ss. 157—8.

kuitenkin siihen, että komitealla ehdotusta laatiessaan oli mielessä Ruotsin valtioekspeditsionit. Toiselta puolen ekspedit-sionijako osottaa, että komitea samalla oli ajatellut Ruotsin kollegioita, joita silmälläpitäen ekspeditsionien luku ja nimi-tykset näyttävät olevan määrätty.¹⁾ Calonius sitävastoin ehdotti aivan toisenlaista jakoa. Hänen mukaansa piti talousosastossa olla yksi ekspeditsioni kansliaekspeditsionin nimellä sekä neljä konttoria, jotka olivat yliprovinssikonttori (General-Province-Contoires), sotilaskonttori, finanssi- ja valtiokonttori (Finance-och Stats-Verks-Contoires) ja revisionikonttori. Perusteluissa hän mainitsee, että hänen mielestään osastolle tulevat asiat voi-tiin mukavasti hoitaa kanslian ja neljän konttorin kautta. Koko departementille, lausuu hän, ei mahdollisesti tulisi kaikkinsa enemmän tehtäviä kuin mitä Tukholman kamarikollegiolla oli yksin ollut. Kamarikollegio, kuten tästä näkyy ja kuten toi-sista seikoista selvemmin käy esiin, oli yleensä Caloniuksella esikuvana hänen muodostaessaan talousosastoa koskevia sää-döksiä, mutta osaston jaotuksen hänkin laati, kuten komitea, yleensä kollegioita silmälläpitäen.²⁾ Kirkollisasiän ekspeditsio-nia ei Caloniuksen ehdotuksessa ollut, siinä kun mainitut asiat oli luettu kansliaekspeditsiooniin kuuluyiksi. Ekspeditsionijakoon nähden komitea, säilyttäen ekspeditsioni- eli toimituskuntani-men, sovitteli yhteen aikaisemman oman luonnoksensa ja Calo-niuksen ehdotuksen. Siten tulivat toisen ehdotuksen mukaan talousosaston toimituskunnat olemaan kansliatoimituskunta, ka-meraalitoimituskunta, sotalaitostoimituskunta (exp. för landets militaire indelningsverk) sekä valtio- ja finanssitoimituskunta.³⁾

¹⁾ Lukumäärään ja nimityksiin nähden eivät konseljin ekspeditsio-nit sovi valtioekspeditsionien vastineiksi, jotavastoin saattaisi ajatella, että sotilasekspeditsioni oli sotakollegion, kamariekspeditsioni kamarikol-legion, valtio- ja finanssiekspeditsioni valtiokonttorin sekä kauppa- ja teollisuusekspeditsioni kauppakollegion vastineena mainitussa suhteessa. Siten saisi myös selityksensä erityisen valtio- ja finanssiekspeditsionin ottaminen konseljiekspeditsionien joukkoon, jollaista ekspeditsionia ei Ruotsissa ollut koskaan ollut.

²⁾ Kansliaekspeditsioni oli entisen kansliakollegion, yliprovinssi-konttori kamarikollegion, sotilaskonttori sotakollegion, finanssi- ja valtio-konttori valtiokonttorin ja revisionikonttori kamarirevisionin vastine.

³⁾ Kansliaekspeditsioni otettiin Caloniuksen ehdotuksesta. Kame-raaliekspeditsioni tuli ensin ehdotetun kamariekspeditsionin sekä Calo-

Kirkollisasioita ei komitea, niinkuin on nähty, tässä ehdotuksessaan ollenkaan kosketellut. Speranski säädyille jättämässään luonnoksessa oli pysyttänyt tämän toimituskuntajaon, lisäten vain aikaisemmin mainitun pappissäädyn tekemän anomuksen johdosta toimituskuntien lukuun kirkollisasiain toimituskunnan. Toimituskunnat lopullisen ohjesäännön mukaan olivat kansliatoimituskunta, kamari- ja tilintekotoimituskunta, finanssitoimituskunta, sotilastoimituskunta sekä kirkollistoimituskunta.¹⁾

Kussakin ekspeditsionissa oli komitean ensi ehdotuksen mukaan asioita valmistava ja esittelevä ekspeditsionisihteeri, protokollasihteeri ja kanslisti, oikeusosastossa kaksi ekspeditsionisihteeriä, kaksi protokollasihteeriä ja kaksi kanslistia sekä kummassakin osastossa rekistraattori. Calonius taas ehdotti, että kansliaekspeditsionissa oli oleva sihteeri, rekistraattori, kaksi protokollasihteeriä ja kaksi kanslistia, kussakin konttorissa kamreeri ja apukamreeri sekä tarvittava määrä kamarikirjureita, paitsi revisionikonttorissa, jossa virkamiehistönä oli komissaari ja kuusi reviisoria, sekä oikeusosastossa kaksi ekspeditsionisihteeriä, yksi rekistraattori, kolme protokollasihteeriä, kaksi kanslistia ja kaksi kopistia. Näistä piti hallitsijan nimittää sihteerit, kamreerit ja revisionikomissaari, mutta konseljnin muut virkamiehet. Toisessa luonnoksessaan sovitti komitea tässäkin kohden yhteen oman aikaisemman ja Caloniuksen ehdotuksen, tehden muuten vain vähäisiä muutoksia. Kansliatoimituskunnassa oli samat virkamiehet, mitkä Calonius oli ehdottanut, sekä lisäksi kaksi kopistia. Muissa toimituskunnissa oli kussakin ekspeditsionisihteeri, kanslisti, kamreeri ja tarvittavat kamarikirjurit ja kamaritoimituskunnassa lisäksi revisionikomissaari ja joukko revisoreja, sekä oikeusosastossa yhtä monta virkamiestä kuin Caloniuksen ehdotuksen mukaan paitsi että protokollasihteereitä oli vain kaksi. Virka-

niuksen yliprovinssikonttorin ja revisionikonttorin sijalle; valtio- ja finanssi-ekspeditsioni aikaisemman valtio- ja finanssiekspeditsionin ja kauppa- ja teollisuusekspeditsionin sekä Caloniuksen finanssi- ja valtiokonttorin sijalle.

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 163. Komitean ehdottaman kameraaliekspeditsionin nimen sijasta oli säädyille jätetyssä luonnoksessa käytetty nimeä lasku- ja tilitysekspeditsioni (räkenskaps- och redovisningsexp.), mutta muutettiin lopullisessa ohjesäännössä kamari- ja tilintekoekspeditsioniksi (kamar- och räkenskapsexp.).

miesten asettamiseen nähden ehdotti komitea, että hallitsija nimitäisi ekspeditionsihteerit ilman ehdollepanoa, protokollasihteerit, kamreerit ja revisionikomissaarin konseljnin ehdollepanon perustuksella. Muut virkamiehet asetti konselji itse. Valtiopäiville jätetyssä luonnoksessa ei mainittu virkamiesten lukua, vaan viitattiin ainoastaan menosääntöön, jossa virkamiehet luettiin. Sen mukaan oli virkamiehistö sama kuin komitean ehdotuksessa paitsi että kirkollisasiain toimituskuntaa varten oli tullut lisäksi yksi esittelijäsihteeri, mikä nimi tuli käytäntöön ekspeditionsihteerinimen sijasta¹⁾, ja yksi kanslisti, sekä kamarikirjurien luku määrätty kuudeksi, reviiorien kahdeksi ja rekistraattoreita oli kaksi. Nimitystä koskeva määräys oli komitean ehdotuksen mukainen. Kirkollisasiain toimituskunnan sihteeriin nähden säädettiin, että hänet valittiin papistosta, missä kohden siis Tengströmin aikaisemmin mainittu esitys oli otettu huomioon.²⁾ Palkkauksen suhteen, josta komitea ei ollut tehnyt mitään ehdotusta, viitattiin menosääntöön. Erityisesti mainittiin, että jäsenten ja virkamiesten palkat olivat maksettavat Suomen varoista. Säätäjien huomautukset koskivat virkamiehistöön nähden pääasiallisesti palkkoja, joita säädetyt halusivat korottaa, mutta jätettiin niiden ehdotukset huomioonottamatta.³⁾ Virkamiehistöä koskevat määräykset saivat lopullisessa ohjesäännössä saman muodon, mikä niillä

1) Ruotsalaisessa tekstissä kyllä edelleen puhuttiin ekspeditionsihteereistä, mutta ranskalaisessa käytettiin nimeä „secrétaire référendaire“, joka alkoi vakaantua käytäntöönkin.

2) Vrt. ylemp. s. 159.

3) Säätäjien menosääntöä koskevista muutosehdotuksista kts. Riddersk. och adelsn. protok. 1809 s. 390, Prästest. pr.ss. 115, 226—7, Borgarest. pr. ss. 173—4, Bondest. pr. ss. 180—1, 184—5, 189. Speranski selitti Barclay de Tollylle lähettäessään tälle ohjesääntöluonnoksen, että säätäjien ehdotusta palkkain korottamisesta ei oltu hyväksytty, koska se ei näyttänyt perustellulta; ainoastaan siihen, että palkat maksettiin hopeassa, oli suosituttu. — Aatelissäädössä oli ehdotettu sellaista muutosta ekspeditionsihteerien nimitystapaan, että heidätkin olisi nimitetty konseljnin ehdollepanon perustuksella, mutta toiselta puolen huomautettiin, että main. virkamiehet saisivat luultavasti luottamusmiehen arvon ja että Ruotsissakin hallitsija oli välittömästi nimittänyt ekspeditionsihteerit, ja ehdotus raukesi. Riddersk. och adelsn. protok. ss. 386—7. Pappissäätö ehdotti, että ekspeditionsihteeritkin saisivat konseljissa palvellessaan pitää entiset virkansa, arvonsa ja palkkansa, mikä ehdotus mainittiin myös säätäjien vastauksessa (Prästest. protok. ss. 103, 226—7), mutta jätettiin huomioonottamatta.

oli ollut säädyille jätetyssä ehdotuksessa. Lisäksi ohjesäännössä mainittiin virkamies, jota aikaisemmissa ehdotuksissa ei tavata, vaan joka asetettiin konseljiin Barclay de Tollyn esityksestä, nimittäin esittelevä ekspeditionsihtööri, s. o. yleinen esittelijäsihtööri. Jättäessään konseljiluonnokseen tekemänsä muistutukset Speranskille oli Barclay de Tolly maininnut katsovansa tarpeelliseksi, että oli sihtööri, joka toimitti esittelyn osastojen kokoontuessa yhteisistuntoon ja joka valvoi arkistoa. Speranski, lähettäessään hänelle ohjesäännön, sanoi hyväksyneensä ajatuksen mainitun virkamiehen asettamisesta, mutta rajoittaneensa hänen toimintansa vain talousosaston piiriin, koska konseljin osastot olivat tehtäviinsä nähden erilaiset, toimivat eri konseljeina, ratkaisivat asiat omien periaatteidensa mukaan ja harvoin joutuivat yhdessä toimimaan. Milloin niin tapahtui, saattoi mainittu talousosaston toimituskuntain yhteinen sihtööri toimittaa sihtöerän virkaa osastojen yhteisistunnoissa.¹⁾

Viimemainittuja seikkoja kosketellessamme olemme tulleet hallituskonseljin toimintamuotoihin. Käymme tarkastamaan niitä lähemmin samoin kuin konseljin toimivaltaa ja tehtäviä.

Konseljikomitea oli lähtenyt ajatuksesta, että kumpikin osasto toimisi erityisenä konseljina ilman että niillä oli yhteisiä tehtäviä. Komitean ehdotusta seuraten ei Speranskikaan maininnut ohjesäännössä mitään osastojen yhteisistunnoista, vaikkakin hän oli edellyttänyt, että osastot joutuisivat myös yhdessä työskentelemään. Käytännössä muodostui konseljin toiminta mainitussa suhteessa, niinkuin tulemme näkemään, ohjesäännön sisällyksestä kokonaan poikkeavaksi. Asiain käsittely ja ratkaisu oli niin komitean ehdotuksen kuin ohjesäännönkin mukaan toimitettava kollegiaalisesti osastojen istunnoissa. Kuinka monen jäsenen läsnäollessa talousosasto oli päätösvoipainen, ei ollut komitean ensi ehdotuksessa erityisesti määrätty. Calonius puolestaan ehdotti, että osaston piti olla päätösvaltainen kolmen jäsenen läsnäollessa, puheenjohtaja mukaan luettuna. Esikuvanaan hän piti tässä kamarikollegiota, jonka johtosääntöön hän perusteluissa viittasi.²⁾ Tähän ei ko-

¹⁾ Ylempänä esitetyistä seikoista kts. ohjes. §§ 1—14, 50.

²⁾ Calonius vetosi v:n 1734 kamarijärj. Säännön 24 sekä myös valtiokonttorin toimintaan, viitaten sen johtosääntöön v:lta 1720 ja huomauttaen, että valtiokonttorissa oli päätetty asioita kahden, vieläpä toisinaan vain yhden komissaarin läsnäollessa.

mitea yhtynyt, vaan ehdotti toisessa luonnoksessaan, ilmeisesti ajatellen, kuten edellä jo on huomautettu ¹⁾, tuomioistuinten tuomiovoipaisuusmääräyksen sovittamista myös talousosastoon, että vähemmän tärkeät asiat saatiin ratkaista kolmen jäsenen läsnäollessa, jos he olivat yksimieliset, mutta erimielisyyden sattuessa piti jäsenluku lisättävän viideksi, ja viisi jäsentä oli myös oleva ratkaisemassa tärkeämpiä asioita, m. m. virkanimityksiä, jollaisena säädös tuli myös ohjesääntöön. ²⁾ Oikeusosastoon nähden oli komitea, kuten ylempänä on käynyt esiin, jo ensimmäisessä luonnoksessaan sovittanut määräystä oikeusistuinten tuomiovoipaisuudesta ³⁾, ja samoin tehtiin myös myöhemmissä ehdotuksissa, joiden mukaisesti ohjesäännössä määrättiin, että henkeä ja kunniaa koskevissa asioissa oli seitsemän jäsentä, puheenjohtaja siihen luettuna, oleva läsnä, muissa asioissa viisi. ⁴⁾ Erimielisyyden sattuessa oli komitean ehdotuksen ja niinikään ohjesäännön mukaan äänen laskeminen toimitettava yleisen lain määräystä noudattaen. ⁵⁾ Kenraalikuvernöörin osanotosta asiain käsittelyyn oli Speranski ottanut luonnokseensa sellaisen säädöksen, että kenraalikuvernööri ei saanut olla osallinen siviili-riittain ratkaisemisessa, vaan ainoastaan valvoa niiden laillista kulkua, mutta että rikosasioissa hänellä oli oikeus ottaa osaa ratkaisuun ⁶⁾, ja milloin äänet menivät tasan, oli kenraalikuver-

¹⁾ Kts. ylemp. s. 166.

²⁾ Ohjes. § 53.

³⁾ Komitea huomautti, että lain mukaan voitiin asioita ratkaista neljän jäsenen läsnäollessa, jos he olivat yksimielisiä, mutta että kansalaisten oikeus oli paremmin turvattu jos vähintään viisi oli läsnä, minkä vuoksi se ehdotti, että tavallisia rikoksia ratkaistaessa tuli olla läsnä viisi jäsentä, henkeä ja kunniaa koskevissa taas kuusi jäsentä ynnä puheenjohtaja.

⁴⁾ Caloniuksen ehdotuksessa, komitean toisessa luonnoksessa ja säädylle jätetyssä suunnituksessa sanottiin, että ensinn. tapauksissa piti seitsemän jäsentä olla läsnä. Säädyt pyysivät porvarissäädyn aloitteesta (Borgarest. protok. s. 173, vrt. Prästest. protok. s. 225) kohdan muuttamista niin kuuluvaksi, että seitsemän jäsentä, puheenjohtaja siihen luettuna, tuli olla läsnä, jonka mukaiseksi Speranski kohdan korjasikin. Ohjes. § 38.

⁵⁾ Ohjes. § 39.

⁶⁾ Miten Speranski tähän ajatukseen johtui ei lähteistä käy selville. Niinkuin on nähty, ei Barclay de Tollyn mietintö, jonka voisi ajatella mainitunlaisen ajatuksen aiheuttaneen, ollut joutunut Speranskille ennen hänen luonnoksensa valmistumista.

nöörin ääni ratkaiseva. Viimemainitun kohdan tahtoivat kuitenkin säädyt muutettavaksi yleisen lain mukaiseksi ¹⁾, ja Speranski niiden toivomusta seuraten muodosti säädöksen ohjesäännössä siten kuuluvaksi, että äänien mennessä tasan tuli lain mukaan se mielipide päätökseksi, joka oli syytetylle edullisempi, lisäksi kuitenkin määräyksen, että milloin kenraalikuvernööri oli toista mieltä, saattoi hän erityisesti ilmoittaa muistutuksensa konseljin päätöksen suhteen hallitsijalle. ²⁾

Lähetteiden allekirjottamiseen nähden ehdotti Calonius, että hallitsijalle lähetettävät asiat oli päätökseen osaaottavien jäsenten allekirjotettava, mutta muiden suhteen hän jätti ratkaisematta, pitikö kenraalikuvernööri yksin vai yhdessä läsnäolleiden jäsenten kera ne nimellään varustaa. Komitea määritteli lopullisessa ehdotuksessaan allekirjotusvelvollisuuden viime-mainitulla tavalla. Speranski puolestaan selvensi määrittystä, ja tuli se kuulumään, että asiat oli niiden jäsenten allekirjotettava, jotka olivat niiden käsittelyyn ja ratkaisuun osaaottaneet, ja että kenraalikuvernööri varusti nimellään ne päätökset, joihin hän oli osallinen puheenjohtajana. ³⁾ Caloniuksen ehdotuksesta oli alkuisin määräys, että konseljiin tulleet yksityisasiat olivat varustettavat leimapaperilla, kun taas säädös, että konseljin lähetteistä ei maksettu lunastusta, oli lähtöisin komitean luonnoksesta, missä oli lunastusmaksun poistamista ehdotettu vastoin Caloniusta, joka sen säilyttämistä puolsi. ⁴⁾ Säätäjien esityksestä otettiin ohjesääntöön säädös, että ajan, jonka kuluessa vetoukset ja valitukset alavirastojen päätöksistä olivat konseljiin jätettä-

¹⁾ Riddersk. och adelns protok. 1809 s. 388, Prästest. pr. ss. 113, 224—5, Borgarest. pr. s. 172.

²⁾ Ohjes. §§ 27, 28. Pyytäessään Barclay de Tollylta lausuntoa konseljiluonnoksen johdosta lausui Speranski, että oli katsottu tarpeelliseksi muuttaa mainittu kohta säätäjien huomautuksen johdosta Ruotsin lain mukaiseksi, mutta puheenjohtajalle oli pidätetty valta jättää muistutuksensa hallitsijalle.

³⁾ Ohjes. §§ 23, 29.

⁴⁾ Calonius oli ehdottanut, että lunastus maksettaisiin entisten kansliakollegion taksain (v:ltä 1720 ja selitys v:ltä 1748) mukaan. Leimapaperiin nähden komitea, hyväksyen Caloniuksen ehdotuksen sen käyttämisestä, lisäksi mainitsi, että leimapaperisäädökset, mikäli ne koskivat asiaan jättämistä korkeimpaan paikkaan, jäivät entiselleen. Speranskin ehdotuksissa oli säädös mainitussa lyhyessä muodossa.

vät, määräsi hallitsija konseljin tehtyä siitä hänelle esityksen.¹⁾ Se säädös taas, että konseljille asiat tulivat käsiteltäväksi joko maaherrain tai muiden korkeampien virkamiesten ilmoituksesta, tai yksityisten vetousten ja valitusten johdosta tai kenraalikuvernöörin joko omasta alotteestaan tai keisarin käskystä ne sille jättäessä²⁾, oli Speranskin ohjesääntöön liittävä.

Toimituskuntain valvonnan oli komitea ensi luonnokseensa ehdottanut jätettäväksi siviilikonseljin jäsenille. Kun jäseniä oli kymmenen, mutta toimituskuntia viisi, tuli kunkin toimituskunnan valvojiksi kaksi jäsentä. Calonius taas, joka, kuten on nähty, ehdotti talousosastoon vain neljää jäsentä, katsoi että kansliatoimituskunnan ja revisionikonttorin valvonta voitiin jättää samalle jäsenelle, koska kanslia työskenteli konseljin alituisen valvonnan alla ja revisionikonttorin työt hänen mielestään olivat aivan mekaanisia ja siksi yksinkertaisia, että valvonta ei tuottanut vaikeuksia. Muille kolmelle jäsenelle oli konseljin jaettava toisten konttorien valvonta niin, että kullekin tuli se ala, joka lähinnä vastasi hänen tietojaan ja virkamieskokemustaan. Komitea toisessa luonnoksessaan ehdotti sellaista valvonnan jakoa, että kukin toimituskunta saisi yhden jäsenen valvojakseen. Kuudesta jäsenestä tuli siten, toimituskuntia kun oli komitean tämän luonnoksen mukaan neljä, vain neljä olemaan toimituskuntain valvojina kahden jäädessä ilman toimituskuntaa. Komitea kuitenkin ehdotti, että jos jollekulle toimituskunnan valvojalle työ kävi liian raskaaksi, saatettiin joku mainituista kahdesta jäsenestä määrätä hänen apulaisekseen. Toimituskuntia valvovillakin jäsenillä piti osaston istunnossa olla kullakin vain yksi ääni. Speranskin muodostettua jonkun verran tätä ehdotusta, tulivat määräykset ohjesäännössä siten kuuluviksi, että kunkin toimituskunnan lähempi valvonta annettiin yhdelle osaston jäsenelle, jonka hallitsija erityisesti sii-

¹⁾ Ohjes. § 22. Aatelissäätö huomautti, että kun aika, joka Ruotsin laeissa oli määrätty revisionianomusten ja valitusten jättämiseksi korkeimmalle vallalle, oli liian pitkä nyt kun hallituskonselji oli omassa maassa, oli hallitsijaa pyydetävä määräämään mainittu aika konseljia kuultuaan. Säätyjen vastauksessa propos. sellainen pyyntö tehtiinkin, ja Speranski sen mukaisesti laati säädöksen ohjesääntöön. Riddersk. och adels protok. 1809 s. 389. Prästest. prot. s. 226.

²⁾ Ohjes. § 19.

hen määräsi, ja että, jos asiain paljouden vuoksi yksi jäsen ei ennättäisi niitä hoitaa, määrättiin toinen samalla tavoin toistaiseksi hänen apulaisekseen, ja ottivat nämä toimituskuntien päämiehet osaa konseljin käsittelyihin muiden jäsenten tavoin ilman että heidän äänellään oli suurempi paino toisten rinnalla¹⁾.

Ehdottaessaan toimituskuntain asettamista määrättyjen jäsenten lähemmän valvonnan alle oli komitea ajatellut, niinkuin sen perusteluista käy esiin, että siten työteliäisyys toimituskunnissa pysyisi paremmin vireillä, ja että asiat tulisivat tarkemmin tutkituiksi. Tarkotus nimittäin oli, että jäsenetkin ottivat osaa asiain valmisteluun, mikä oli oleva toimituskuntien tehtävänä, ja laativat lausuntoja ja selvityksiä asioissa. Toimituskuntain ja niiden valvojain asema tässä suhteessa oli siis likipitään sama kuin Ruotsin kollegioiden konttorien ja niitä valvovien jäsenten. Mutta kun komitea, kuten on nähty, ehdotti, että kussakin ekspeditsionissa oli oleva esittelijäsihteeri ja protokollasihteeri sekä kanslisti eli että siis — niinkuin mainittu ehdotus lienee ymmärrettävä — kukin ekspeditsioni oli pitävä huolen omain asiainsa esittelystä, pöytäkirjain valmistuksesta asioita käsiteltäessä ja päätösten expedieerauksesta, viittaa se siihen, että komitealla tähän nähden oli jälleen mielessä Ruotsin valtioekspeditsionit. Caloniüs, jolla oli toiset esikuvat, ei tällaiseen ehdotukseen johtunut. Hänenkin mukaansa kyllä valvovien jäsenten oli oltava osallisina asiain valmistelussa, joka tapahtui konttoreissa, mutta muissa suhteissa ei hänen ehdotuksensa ollut komitean luonnoksen mukainen. Kansliatoimituskunta oli toimiva konseljin kansliana, ottaen vastaan saapuneet lähetykset, jotka sitten kuin ne oli avattu osaston istunnossa, merkittiin diaarioihin ja jaettiin konttoreille valmistettavaksi. Se oli huolehtiva myös pöytäkirjanpidosta konseljin istunnoissa ja läheteiden valmistamisesta, koskapa kaikki sellaisia toimia hoitavat virkamiehet oli ehdotettu kansliatoimituskuntaan kuuluviksi. Sitävastoin ei ehdotuksesta käy selvästi esiin, oliko kansliatoimituskunta myös esittävä osaston istunnoissa kaikki asiat vai ottivatko ehkä konttorienkin virkamiehet esittelyyn osaa. Oli vain määrätty, että asiat, mitkä „kansliassa“ välittömästi ratkaistiin, s. o. ne, jotka kanslia ilman

¹⁾ Ohjes. §§ 45—47.

konttorien valmisteluja esitti ratkaistaviksi, vahvisti sihteerin yksinään nimellään, mutta konttoreissa valmistetut yhdessä vastaanottavan konttorin kamreerin kera. Joka tapauksessa muistuttaa kanslian ja konttorien asema sellaisena, joksi Calonius sen ehdotti, niin läheisesti Ruotsin kollegioiden organisatsiona, ettei ole epäilemistä, että hänellä oli ehdotustaan laatiessa mainittussakin suhteessa juuri kollegiot, lähinnä kamarikollegio, mielessään. Kun komitea otti toiseen luonnokseensa Caloniuksen ehdotuksen mukaisesti kansliatoimituskunnan, annettiin toimituskunnalle myös siinä pääasiallisesti sama asema kuin viime mainituksessa, niin että sille tuli kuulumaan asiain vastaanotto ja rekisteriinpano sekä toimituskunnille jakaminen senjälkeen kuin avaus oli osaston istunnossa toimitettu, ynnä pöytäkirjanpito. Mutta esittely ja läheteiden valmistus tuli olemaan kunkin toimituskunnan omana asiana, niille kun kullekin oli annettu esittelijänsä ja kanslistinsa. Tässä suhteessa oli siis komitea pysynyt aikaisemmassa ehdotuksessaan, vaikkakin se oli muuten muodostellut luonnostaan toimituskuntain asemaan nähden Caloniuksen ehdotuksen mukaiseksi. Organisatsioonille, joka näin syntyi erilaisten ehdotusten yhdistämisestä, ei saata löytää vastinetta aikaisemmista oloista. Muuten oli yleensä toimituskunnilla komitean toisenkin ehdotuksen mukaan vain oikeus valmistella asioita, mutta ei päättää. Erityisesti oli luonnoksessa terotettu sitä, että päätäntöoikeus kuului yksin osastolle. Speranski teki komitean ehdotukseen vain sen muutoksen, että saapuneiden kirjelmän avauskin joutui kansliatoimituskunnan tehtäviin. Siten oli ohjesäännön mukaan osastoon saapuneiden kirjeiden avaus ja rekisteriinpano, jakaminen toimituskunnille sekä konseljien päätösten lähettäminen toimitettava kansliatoimituskunnassa¹⁾. Kullakin toimituskunnalla oli esittelevä ekspeditionsihteerinsä, mikä säädös merkitsi sitä, että toimituskunnat saivat asiansa esitellä²⁾. Kun asiat olivat toimituskunnissa valmistetut, esitettiin ne osastossa lopullisesti ratkaistavaksi. Siitä, että vain osastolle sinänsä kuului päätös-oikeus eikä toimituskunnille, oli ohjesäännössäkin huomautettu monessa kohden³⁾.

1) Ohjes. 42 § 1 kap. 11:o.

2) Ohjes. § 48.

3) Ohjes. §§ 43, 49, 52.

Talousoastoston istunnoista oli Caloniuksen ehdotuksessa mainittu, että niitä oli pidettävä tarpeen mukaan. Ohjesäännössä jälleen säädettiin, että „toimituskunnat“ kokoontuivat yhteisiin keskusteluihin niin usein kuin asiain laatu sitä vaati.¹⁾ Niinkuin on nähty oli Barclay de Tollyn aloitteesta konseljiin asetettu yleinen esittelijäsihteeri, jonka Speranski oli lukenut talousoastoston kuuluvaksi. Hänet asetettiin, kuten ohjesäännössä lausutaan, toimituskuntien yhteisiä kokouksia ja neuvotteluja varten, ja oli hänen tehtävänsä koko osastoon nähden sama kuin jokaisen muun esittelijän omaan toimituskuntaansa nähden.²⁾ Mikä tämä tehtävä piti olla, jää käsittämättömäksi. Olihan paria pykälää ylempänä ohjesäännössä määrätty, että kullakin toimituskunnalla oli oma esittelystä huolta pitävä sihteerinsä, joten heidän toimintapiiriinsä kuului kaikkien osaston asiain esittäminen konseljin jäsenille. Mitä jäi silloin yleisen esittelijän tehtäväksi? Määräyksissä oli auttamattomasti ristiriitaisuutta. Yleisen esittelijän tehtäviä todellisuuudessa määrätessä täytyikin ne muodostaa, kuten tulemme näkemään, aivan toisenlaisiksi kuin mitä ohjesääntö edellytti. Caloniuksen ehdotuksessa oli lausuttu, että konttorien oli avustettava toisiaan ja tarvittaessa pidettävä yhteisiä keskustelujakin. Ohjesääntöön pani Speranski, paitsi ylempänä mainittua säädöstä toimituskuntain yhteisistä keskusteluista, myös säädöksen, että toimituskunnilla oli yhteyttä keskenään, ne kun olivat saman „tuomioistuimen“, eli kuten sanat lopullisessa ohjesäännössä kuuluvat, saman „hallituksen“ osia, tällä keskinäisellä toiminnallaan edistään asiain nopeata ratkaisua.³⁾ Sensijaan siis, että Calonius ilmeisesti ei konttorien yhteistoiminnalla ja keskinäisillä neuvotteluilla tarkottanut muuta kuin osaston istuntoja, muodosti Speranski säädökset muotoon, josta ei voi tulla muuhun käsitykseen kuin että toimituskuntain oli pidettävä yhteisiä istuntoja ja että sitäpaitsi toimituskuntain tuli olla yhteydessä toistensa kanssa, mutta millä tavoin, se jäi määräämättä. Näiden pykäläin synty ja sisällys osottaa, kuinka mekaanisesti Speranski saattoi ohjesäännön säädöksiä muodostella.

1) Ohjes. § 52.

2) Ohjes. § 50.

3) Ohjes. § 51.

Oikeusosastoon nähden oli niin komitean kuin Caloniuksenkin luonnoksissa edellytetty — niissä kun osastoa katsottiin, kuten on mainittu, itsenäiseksi konseljiksi, — että osasto itse hoitaisi asiainsa esittelyn, pöytäkirjanpidon ja läheteiden valmistuksen, jota varten sille oli ehdotettu tarpeellinen virkamiehistö. Sama periaate myös toteutui lopullisessa ohjesäännössä.

Työjärjestyksen tarkemman määräämisen oli komitea ensi luonnoksessaan ehdottanut jätettäväksi konseljille itselleen. Calonius sitävastoin esitti ehdotuksessaan tarkkoja työjärjestys-säädöksiä, kosketellen niissä m. m. työaikaa, asiain esittelyjärjestystä, pöytäkirjain tarkastamista ja läheteiden laatimista. ¹⁾ Komitea ei kuitenkaan ottanut toiseenkaan ehdotukseensa tällaisia säädöksiä, vaan pysyi työjärjestysmääräyksiin nähden entisessä esityksessään. Ohjesäännössä sanottiin, että kumpikin osasto sai ensi istunnossaan määrätä lähemmät ohjeet, jotka voitiin katsoa tarpeellisiksi, jotta käsittelet tapahtuivat järjestyksessä, työ kävi säännöllisesti ja joutuisasti ja virkamiehistö toimitti tehtävänsä ahkerasti ja huolella. ²⁾ Barelay de Tolly oli muistutuksissaan huomauttanut, että konseljin määräämät lähemmät säädökset piti jättää hallitsijan hyväksyttäväksi, mutta ohjesääntöön ei siitä määräystä tullut. Speranski jätti myös ohjesäännöstä pois komitean ehdottaman jäsenten arvojärjestystä koskevan säädöksen ³⁾ niinkuin myös määräyksen konseljin paikasta, jota kosketeltiin, kuten on nähty, ainoastaan kenraalikuvernöörille annetussa käskykirjeessä. ⁴⁾

¹⁾ Calonius ehdotti, että milloin istuntoja ei ollut moneen päivään, sai puheenjohtaja kahden jäsenen ja vuorollaolevan esittelijän läsnäollessa avata kirjeet. Istunnot olivat pidettävät klo 10—1 päivällä. Diaariön tuli rekistraattorin merkitä asiat heti niiden saavuttua. Erityiset asiat (revisioni- ja maanjakoasiat, tuomionpurkamishakemukset) oli esittelijäin jaettava arvalla keskenään kahden jäsenen ja protokollasihteerin läsnäollessa. Asiat piti esittää kiireellisyyden mukaan. Pöytäkirja oli tarkastettava toisena maanantaina viikon lopusta lukien. Esittelijän tuli vastata, että läheteet olivat yhdenmukaiset pöytäkirjan kanssa.

²⁾ Ohjes. §§ 40, 57.

³⁾ Ehdotus sisälsi, että kummankin osaston jäsenten piti ottaa paikansa istunnossa virkavaltakirjan ja virkaijän mukaan.

⁴⁾ Vrt. ylemp. s. 161. Komitea ensi mietinnössään ehdotti Turkuu konseljin paikaksi perustellen ehdotustaan sillä, että asukkaille oli sopivinta siellä toimittaa asiansa ja virkamiehistölle helpointa saada asuntoja. Komitea edellytti, että konseljille hankittiin oma talo. Samat ehdotukset

Hallituskonseljin toimivaltaa ja tehtäviä määritellessään oli komitealla perusajatuksena, että — kuten ehdotuksessa lausutaan — „kaikki konstitutsionin hengen mukaan hallitsijan omaan ja välittömään päätösvaltaan kuuluvat asiat“ olivat konseljin toimivallan ulkopuolella. Sellaisia asioita olivat komitean mielestä nimitykset kaikkiin virkoihin, joihin Ruotsin vallan aikana kuningas oli antanut valtakirjan; kaikki armonanomukset ja erivapautukset lain määräyksistä (utöfver stadgåd lag); kaikki sotilaalliset yksityisseikat (all militärisk detail) maa-armeijaan, laivastoon ja linnotuksiin nähden; kaikki rahamenot yli maan tavallisen tai sen menosäännön, minkä hallitsija vastedes vahvisti, mutta jos uudet menot tai entisten lakkauttaminen näytti välttämättömältä, sai konselji tehdä esityksen hallitsijalle; kaikki yleiset määräykset ja säädökset (påbud och förordningar), jotka koskivat lain selitystä tai uusia laitoksia tai taloudellisten seikkain parantamista, mutta näissäkin suhteissa oli konseljilla oikeus, nähdessään säädökset tarpeellisiksi, tehdä esitys hallitsijalle. Että viimeainitut asiat pidätettiin hallitsijan ratkaistavaksi, perusteli komitea sillä, että kunnioitus hallitsijan nimeä ja valtaa kohtaan vaati sellaista menettelyä. Komitea huomautti, että hallitsijalle pidätetyistä asioista oli saattanut jäädä muutamia mainitsematta, mutta jos sellaisia ilmestyi, oli konseljin jätettävä ne hallitsijan ratkaistavaksi. Lisäksi määrättiin, että konselji ei saanut säädettyä ja voimassaolevaa lakia tai säätyjen etuoikeuksia millään tavoin supistaa, muuttaa tai kumota, ei panna uutta lakia voimaan eikä määrätä uusia veroja, koska sellaiset toimet kuuluivat maan konstitutsionin mukaan hallitsijalle ja säädyille yhteisesti tai säädyille erikseen. Perusteluissa komitea mainitsi, että konstitutsionin henkeen jo sinänsä sisältyi viimeainittu määräys, mutta että siinä kosketeltujen asiain tärkeyden vuoksi olivat ne erityisesti mainitut, jotta konseljin huomio niihin kiintyisi.

sisältyivät myös Caloniuksen luonnokseen ja komitean toiseen suunnitukseen. Säädyille jätetyssä luonnoksessa ei asiasta mainittu mitään. Menosääntöehdotukseen oli vain otettu määräraha hyyryä ja muita tarpeita varten. Säädyt ehdottivat, että mitään varmaa summaa ei siihen määrättäisi, vaan annettaisiin varoja tarpeen mukaan (Riddersk. och adels protok. 1809 s. 390, Prästest. pr. ss. 115, 227, Borgarest. pr. s. 174), mutta ehdotusta ei otettu huomioon. Säädyillä jo oli tiedossa, että konseljin paikaksi oli päätetty määrätä Turku. Vrt. Prästest. protok. s. 275.

Oliko vai ei komitea laatiessaan luetteloa „konstitutsionin hengen mukaan“ hallitsijalle kuuluneista asioista pitänyt suhteessa tai toisessa silmällä aikaisempia sijaishallituksille annettuja johtosääntöjä, on vaikea luettelon ylimalkaisuuden vuoksi varmuudella päättää. ¹⁾

¹⁾ Siihen mahdollisuuteen, että komitealla olisi ollut ajatuksissa joku sijaishallitusten johtosäännöistä, viittaa enemmän komitean laatiman luettelon muoto kuin sisältö. Niinkuin on nähty (kts. ylemp. ss. 39—40) oli Ruotsissa sijaishallituksia asetettaessa eri kerroilla hallitsijalle pidätetty eri määrä asioita. V. 1772 olivat pääasiallisesti sellaisia — „som icke annat än på K. Maj:ts eget nådiga förordnande och välbehag bero kan“ — virkanimitykset, armonanomukset, sotajoukkojen liikkeitä koskevat seikat, valtiorikoksista päättäminen ja valtion rahavaroista säättäminen, mutta tavallisista valtiomenoista sai sijaishallitus määrätä, ja kiertokirjeiden ja lainselitysten muodossa sai se antaa säädöksiä. V. 1783 oli edellisten lisäksi hallitsijalle pidätetty anomukset tulla täysi-ikäiseksi julistetuksi ennen laillista ikää, aatelisneitien anomukset päästä aatellitoman kanssa naimisiin, jura patronatusasiat, vaillinkien ja sakkujen anteeksianto, suurempia julkisia rakennuksia koskevat seikat ynnä erät oikeusjutut; uusien asetusten antaminen oli niinkään hallitsijan yksinomainen asia. Saksinella saatiin ekspedieerata kysymykset hovioikeuksien virkavapauksista j. m. s., armovuosianomukset sekä anomukset päästä avioliittoon kielletyissä tapauksissa. V:n 1803 ja 1805 johtosäännöissä, kuten nähty, pidätettiin hallitsijalle virkanimitykset, armonosotukset ja valtiovaroista päättäminen paitsi että erinäisissä tapauksissa sijaishallituksella oli päätösvalta, jura patronatusasiat, suurempia julkisia rakennuksia koskevat asiat, anomukset ylimääräisistä armovuosista, palkka- ja eläkeasiat, mutta anomukset päästä avioliittoon kielletyissä tapauksissa, aatelisneitien anomukset päästä aatellitomien kanssa naimisiin, virkavapaudet, pienempiä julkisia rakennuksia koskevat seikat, anomukset kirjapainoprivilegioista j. m. s. oli sijaishallituksella valta ratkaista. V. 1808 alussa asetetun kuninkaallisen valmistelukunnan toimipiiristä, joka valmistelukunta myös tavallaan toimi kuninkaan sijaisena, oli pidätetty kuninkaalle itselleen virkanimitykset, virkavapauksien suominen, lahjotukset, eläkkeiden ja palkkioiden antaminen y. m. s. Kuten edellisestä näkyy pidätettiin hallitsijalle osa sellaisia asioita, jotka kuuluivat niin sanoaksemme hallitsijan prerogatiiveihin eli joiden ratkaisussa tuli kysymykseen — käytäksemme sanoja, jotka lausuttiin pappissäädystä Porvoon valtiopäivillä — majesteettioikeuden käyttäminen, ja jollaisia olivat virkanimitykset, armonosotukset, m. m. erivapautuksien antaminen ja erityisten etujen suominen, mutta osa näistä samoista asioista — milloin suurempi, milloin pienempi lukumäärä — jätettiin sijaishallitusten ratkaistavaksi, paitsi sitä että ne aina saivat päättää virkakuntain esityksistä tai virkakuntain päätöksistä kuninkaaseen tehdyistä valituksista. Mikäli voi komitean ylimalkaisesta luettelosta ja viittauksesta „konstitutsionin henkeen“ päättää.

Niinkuin komitea luetteli Caloniuksen ehdotuksessaan asioita, joiden ratkaisu ei konseljille kuulunut. Niinä mainitaan talousosastoa koskevissa säädöksissä luvan antaminen kruununtilojen vaihtoon, maan tai verojen lahjotukset, eläkkeiden ja palkkioiden suominen yli eläke- ja palkkiomenosäännön sekä kaksinkertaisten armovuosien antaminen kirkollisvirkamiesten jälkeläisille. Samojen säädösten joukossa oli määräys, jossa kuten komitean ehdotuksessa konseljiä kiellettiin antamasta uusia ase-
tuksia tai selityksiä entisiin — sen tuli sellaisia tarvittaessa kääntyä keisarin puoleen — ja samoin sitä vakavasti kiellettiin määräämästä millään tekosyyläkään (under hvad sken och förvändning det hälst vara kunde) uusia veroja ja maksuja (gälder, pålagor eller sammanskott), koska sellainen olisi ollut vastoin konstitutsionia ja keisarin vakuutusta, kansalle kun vanhastaan oli kuulunut itseverotusoikeus. Oikeusosastoa koskevissa määräyksissä taas luettiin asioina, joiden ratkaisu riippui välittömästi hallitsijasta, armonanomukset, pyynnöt saada vapautus sakkojen ja korvausten suorituksesta, ylituomioistuimen esitykset lain oikean tarkoituksen selittämisestä tai rangaistuksen koventamisesta yli lain määräyksen, ylioikeuksien esitykset tai yksityisten anomukset asiain siirtämisestä jonkin toisen tuomioistuimen käsiteltäväksi kuin mihin ne lain mukaan kuuluivat, turvalupa-anomukset (lejd), anomukset tulla täysi-ikäiseksi julistetuksi ennen laissa määrättyä ikärajaa, pyynnöt päästä avioliittoon sukulaisten kanssa laissa kielletyissä tapauksissa tai päästä uuteen avioliittoon aviorikoksen tapahduttua, aatelisneitien anomukset päästä avioliittoon aatelittomien kanssa sekä anomukset saada mennä naimisiin ennen lain määräämää ikää.

Samoin kuin komitealla oli Caloniuksellakin ilmeisesti edellämainitun luettelon laatimisessa periaatteena pitää konstitutsionin „hengen mukaan“ hallitsijalle tai säädylle kuuluneet oikeudet koskemattomina. Mutta että Caloniuksella oli mainitussa suhteessa myös varsinainen esikuvakin mielessään, on selvästi nähtävissä. Verratessaan luetteloa asioista, joita oikeusosasto ei saanut ratkaista, Ruotsin korkeimman tuomioistuimen

---

ei komitea näytä tarkottaneen, että osa mainituista „prerogatiivi“-asioista olisi jätetty konseljille, kuten sijaishallituksille, vaan että ne kaikki olivat pidätetyt hallitsijalle niinkuin Ruotsin vallan aikana kuninkaan itsensä hoitaessa hallitusta.

johtosääntöön, jonka sisällyksestä ylempänä on tehty selkoa¹⁾, huomaa, että se on — suureksi osaksi sanasta sanaan — yhdenmukainen mainitun ohjesäännön niiden kohtien kanssa, missä luetellaan asiat, jotka olivat kuninkaan ratkaistavaksi pidätetyt. Tämä osottaa, että Calonius oli laatiessaan luetteloa oikeusosastosta hallitsijalle jätettävistä asioista pitänyt korkeinta tuomioistuinta esikuvanaan. Sitävastoin on mahdotonta varmuudella sanoa, oliko Caloniuksella mielessä hänen laatiessaan luetteloa talousosaston toimipiiristä hallitsijalle pidätetyistä asioista ne ajat, jolloin hallitsija itse oli hoitanut hallitusta, vaiko sijaishallitusten ajat.²⁾

Kysymyksessä olevassa kuten monessa muussa kohdassa komitea teki yhteensovituksen toisessa ehdotuksessaan ensimmäisestä luonnoksestaan ja Caloniuksen ehdotuksesta, luetellen hallitsijalle pidätettyinä asioina kruununtilojen vaihdot, maan tai verojen lahjotukset sekä eläkkeiden ja palkkioiden jakamiset, virkanimitykset, jotka ennen olivat kuninkaalle kuuluneet, armonanomukset ja erivapautukset, joita viimeainittuja komitea ei Caloniuksen tapaan kaikkia yksitellen maininnut. Myöskin oli ehdotuksessa määräys, että konselji ei saanut antaa uusia asetuksia eikä selityksiä entisiin, vaan oli sillä ainoastaan valta tehdä esitys hallitsijalle, jos oli aihetta ehdottaa uuden lain säätämistä tai entisen muuttamista tai kumoamista, sekä säädös, että konseljin ei ollut lupa vastoin konstitutsionia ja hallitsijan vakuutusta määrätä uusia veroja, mikä säädös, ehdotuksen sanojen mukaan, koski myös tavallisia ja laillisessa järjestyksessä kannettavia apumaksuja yli hallitsijan vahvistaman menosäännön, koska sellaiset uudet ja ylimääräiset menot valtiovaroista

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 37 muist. 1.

²⁾ Tässäkin tekee vaikeuksia luettelon ylimalkaisuus. Caloniuksen tarkoitus on sitä vaikeampi saada varmuudella selville, kun hän ei kysymyksessä olevissa kohdissa ole liittännyt mietintöönsä selventäviä perusteluja. Se seikka, että luettelossa talousosastoon nähden ei mainita konseljin toimivallan ulkopuolella olevina asioina muita kuin sellaisia, jotka yleensä sijaishallitusten aikana pidätettiin hallitsijalle, viittaisi siihen, että Calonius luetteloa laatiessaan oli ottanut huomioon sijaishallitusten ohjesäännöt, mutta toiselta puolen se, että hän oikeusosastoon nähden, pitäen korkeinta tuomioistuinta esikuvanaan, oli ottanut lähtökohdaksi säännölliset olot, tekee vaikeaksi ajatella, että hän edellisessäkään tapauksessa olisi toista periaatetta seurannut.

voitiin suorittaa vain hallitsijan omasta käskystä. Komitean ehdotukseen liittyen laati Speranski kysymyksessä oleviin seikkoihin nähden ohjesäännön sanamuodon. Sen mukaan olivat konseljin toimivallan piiristä suletut asiat, joiden ratkaisu lakien mukaan kuului välittömästi korkeimmalle vallalle, ja jollaisia, kuten ohjesäännössä sanotaan, ovat kaikkien korkeampien virkain täyttäminen, nimitykset eräisiin kirkollisvirkoihin, eläkkeet ja armolahjat, erivapautukset, kruununtilain ja verojen lahjotukset, lupa vaihtaa kruununtiloja ja yleensä kaikki mikä lakien mukaan riippuu hallitsijan erityisestä ja välittömästä päätöksestä. Oikeusosastoa koskevissa määräyksissä mainitaan hallitsijalle pidätetyiksi armo- ja erivapautusanomukset, joiden ratkaisu lakien mukaan kuului välittömästi hallitsijalle. Sitäpaitsi lausutaan talousosaston kirkollisasiain toimituskuntaa koskevissa säädöksissä, jotka Speranski ohjesääntöön liitti, että konseljin toimivallan ulkopuolella olivat armonosotukset ja erivapautukset, joista ei laeissa ollut mitään varmaa määräystä ja jotka siis riippuivat hallitsijan erityisestä päätöksestä.¹⁾ Edelleen säädettiin ohjesäännössä, että konselji ei saanut omalla vastuullaan määrätä uutta maksua tai mitään veroa, ei myöskään määrätä suorituksia, joita ei ollut merkitty vuoden vahvistettuun menosääntöön, koska mitään ylimääräistä menoa ei voitu suorittaa ilman H. K. Maj:nsa nimenomaista käskyä. Niinikään sanotaan ohjesäännössä, että yleensä konselji ei saanut ryhtyä mihinkään lainlaadintatoimeen, vaan rajottuivat sen toimet annettujen lakien määräysten rajoihin, ilman oikeutta lakeja muuttaa, selittää, sitä vähemmin kumota, mutta sai konselji keisarille ilmoittaa, jos katsottiin jonkun asetuksen tai lakien selityksen antaminen tarpeelliseksi, minkä jälkeen tutkittiin tarkoin sen ehdotukset, jotka eivät astuneet voimaan ennenkuin keisari oli ne hyväksynyt.²⁾

Siinä muodossa, minkä mainitut ohjesäännön määräykset saivat, pidättivät ne hallitsijalle itselleen kaikki ne asiat, jotka Ruotsin vallan aikana olivat kuninkaan ollessa valtakunnassa kuninkaalle kuuluneet, t. s. mainitut määräykset eivät jättäneet hallituskonseljille valtaa ratkaista osaa niin sanoaksemme

¹⁾ Ohjes. §§ 15, 37, 44.

²⁾ Sam. §§ 16, 17, 18.

hallitsijan prerogatiiveihin kuuluneista asioista, ennen kaikkea suoda erivapautuksia, jollainen valta Ruotsin sijaishallituksilla ja sotavuosina ylipäälliköllä ja kenraalikuvernöörillä oli Suomessa ollut. Ohjesäännössä lähdettiin periaatteesta, johon sodan aikana oli jo pyritty, mutta jota silloin vielä ei oltu voitu toteuttaa, että asiain tuli kulkea entisten lakien säätämässä järjestyksessä. Että Speranski erityisesti tarkotti terottaa sitä, että hallitsijan päätösvallan tuli säilyä yhtä laajana kuin se ennen lakien mukaan oli ollut, osottaa etenkin ylempänä mainittu hänen kirkollisasiain toimituskuntaa koskeviin säädöksiin pane mansa määräys niinkuin myös muoto, minkä hän antoi säädöksille, jotka koskivat asetusten ja rahamääräysten antamisoikeutta. Viimemainituissa säädöksissä eivät kuitenkaan tulleet selvästi ilmaistuksi ajatukset, jotka niihin alkuperäisesti oli tahdottu saada sisältymään. Komitea oli tarkottanut, niinkuin sen ensimmäisestä ehdotuksesta mitä selvimmin käy esiin, että piti säilytettämän koskemattomana toiselta puolen hallitsijan valta antaa yleisiä säädöksiä ja määrätä valtiomenoista ilman että konselji sai käyttää varoja yli menoarvion, toiselta puolen niinkään säätyjen valta ottaa osaa uusien lakien säätämiseen tai entisten muuttamiseen, selittämiseen ja kumoamiseen sekä verojen määräämiseen, konstitutsionin ja hallitsijan vakuutuksen mukaisesti. Nämä molemmat ajatukset kyllä sisältyvät Speranskin laatimiin ohjesäännön säädöksiin, mutta, kuten huomautettu, säädösten sisältö ei kyllin selvästi käy esiin, ellei tunne pohjana olevia ehdotuksia ja niissä esiintyvää tarkotusta.

Hallitsijalle lähetettäviin asioihin nähden oli Calonius ehdottanut ja sitten hänen mukaansa komiteakin, että armonanomukset olivat neljäntoistapäivän kuluessa tuomion julistamisesta jätettävät maaherran kautta oikeusosastoon, joka ne heti lähetti hallitsijalle, ja että myös ne erivapautus- ja muut asiat, jotka Caloniuksen ehdotuksessa oikeusosastoa koskevissa säädöksissä olivat luetellut, olivat oikeusosastoon jätettävät ja sen lähetettävä ne lausuntonsa kera hallitsijalle. Viimemainittua ehdotusta, että oikeusosasto saisi antaa lausuntonsa mainituista asioista ennen hallitsijalle lähettämistä, perusteltiin sillä, että kun niistä joka tapauksessa ehkä tultaisiin vaatimaan konseljin lausuntoa, voitiin säästää aikaa ja kuluja, jos niiden suhteen meneteltiin ehdotetulla tavalla. Säädöyksille jätetyssä luonnoksessa oli oikeusosastolle suotu valta antaa

lausuntonsa myös armonanomuksista ennen hallitsijalle lähettämistä samoin kuin oikeusosastosta keisarille menevistä erivapautusanomuksista ja muista asioista. Sitävastoin ei tässä luonnoksessa niinkuin ei aikaisemmissa ehdotuksissakaan ollut mainittu, mitä tietä kuolemantuomiot, jotka piti myös hallitsijalle alistettaman, olivat lähetettävät, ja kirkollisiin armonosotus- ja erivapautuspyyntöihin nähdenkin oli vain sanottu, että konsistorioiden piti ne lausuntonsa kera hallitsijalle jättää. Säädys senvuoksi näiden asiain suhteen tekivät vastauksessaan propositioniin pyynnön, että hovioikeuksista, konsistorioista ja yleensä alavirastoista hallitsijalle jätettävät asiat menisivät keisarille konseljin kautta.¹⁾ Barclay de Tolly jälleen muistutuksissaan huomautti hallitsijalle menevään kirkollisasiain suhteen, että aikaisemmin oli niistä vaadittu myös maaherrain ja tuomioistuinten selvityksiä ja että jos entistä järjestystä noudatettiin, piti mainitut asiat kenraalikuvernöörin tai konseljin kautta lähettää hallitsijalle. Lopullisessa ohjesäännössä oli määrätty, että armonanomukset sekä kaikki asiat, armonosotus- ja erivapautusanomukset yleensä, jotka hallitsijalle lähetettiin, olivat jätettävät konseljiin, joka niistä antoi lausuntonsa ja toimitti ne keisarille, ja että kirkolliset hallitsijalle menevät asiat, maaherrain ja konsistorioiden annettua niistä lausuntonsa ja konseljin niitä tutkittua, lähetettiin hänelle kenraalikuvernöörin toimesta.²⁾ Armonanomusten suhteen oli erityisesti määrätty, että ne piti jättettämän viidentoistapäivän kuluessa tuomion julistamisesta lukien.³⁾ Tämä oli kuitenkin säädöksiä, joihin nähden konseljin täytyi, niinkuin tulemme näkemään, jo ensi istunnossaan pyytää selitystä.

Kun konselji sai antaa lausuntonsa kaikista oikeusosaston kautta hallitsijalle menevistä asioista, oli tämä järjestys osittain toinen kuin mitä Ruotsin korkeimmassa tuomioistuimessa noudatettiin. Kuten on nähty⁴⁾ sai nimittäin tuomioistuin antaa lausuntonsa ainoastaan erinäisistä hallitsijan ratkaistavina olevista

¹⁾ Porvarissäätö oli ehdottanut, että kaikki hallitsijalle menevät asiat kulkisivat kansliatoimituskunnan kautta. Borgarest. prot. 1809 s. 173. Myös pappissäätö oli asiaa kosketellut. Prästest. protok. ss. 114, 225.

²⁾ Ohjes. §§ 36, 37, 44.

³⁾ Ohjes. § 35.

⁴⁾ Vrt. ylemp. s. 37 muist. 1.

asioista, mutta muut esitettiin kuninkaalle vain alemman oikeusrevisionin valmistamina. Samoin siinä suhteessa, että talousosasto sai antaa lausuntonsa kirkollisista armonosotus- ja erivapautusanomuksista, ei säädetty järjestys vastannut täysin entistä. Mainituista asioista toiset oli aikaisemmin ratkaistu konselji- tai kabinettiäsiaina ainoastaan konsistorioiden ja maaherrain lausuntojen perustuksella, toiset jätetty kirkollisiasiain tai yleisten asiain valmistelukunnan valmistettavaksi. ¹⁾ Mitään ei jälleen ohjesäännössä ollut mainittu siitä, olivatko muut — ohjesäännössä luetellut tai luettelematta jääneet — hallitsijalle menevät asiat myös konseljin kautta jätettävät hallitsijalle ja saiko konselji niistäkin antaa lausuntonsa. ²⁾ Myöskään ei ohjesäännössä ollut edes viittausta siihen, olisiko ehkä konseljin ollut kääntänyt hallitsijan puoleen muulloinkin kuin lähettäessään keisarille lakien mukaan hänelle pidätetyt asiat ja tehdessään esityksiä asetuksia ja valtiomenoja koskevista seikoista, kuten ohjesääntö määräsi. Tämä on niitä kohtia, joissa ohjesääntö ei saattanut olla varmana johtona konseljille sen toiminnassa.

Suomen hallitusta antaa H. K. M:tinsa — niin lausuttiin Caloniuksen ehdotuksessa ja sen mukaisesti komitean toisessa luonnoksessa — kenraalikuvernöörin hoitaa asetetun hallituskonseljin avulla. Tässä määräyksessä kuvastuu silloinen tila, jolloin todella kenraalikuvernööri hoiti hallitusta ja „hänelle avuksi“ ajottiin järjestää hallituskomitea, niinkuin Sprengtporrenin suunnitukset olivat sisältäneet. Kun konseljiluonnos jätettiin valtiopäiville, olivat olot jo muuttuneet ja aikaisempain organisatSIONAJATUSTEN vaikutus heikentynyt. Suomen yleisen hallituksen hoito — sanotaan mainitussa luonnoksessa — jätetään asetetulle hallituskonseljille, ja tämän mukaisesti sitten myös ohjesäännössä lausuttiin, että „Suomen yleinen hallitus (administration générale) uskotaan hallituskonseljille“. Tämä säädös

¹⁾ Edellisellä tavalla ratkaistiin yleensä m. m. armovuosianomukset, jälkimäisellä esim. anomukset päästä papiksi ennen laillista ikää. Ecclesiast. expedit. protok. Ruotsin valtakunnanarkistossa.

²⁾ Ohjesäännön § 37 (vrt. siitä ylemp. s. 188) määrää kyllä yleisessä muodossa, että konseljin oli annettava lausunto kaikista hallitsijalle lähetettävistä asioista, mutta säädös on oikeusosastoa koskevien määräysten joukossa ja tarkoittaa vain oikeusosastosta lähetettäviä asioita. Kun näitä asioita ei Caloniuksen tavoin tahdottu luotella yksitellen, annettiin määräykselle mainitunlainen muoto.

sisältää periaatteen, että yleisen hallituksen hoito oli hallituskonseljilla oleva ja kenraalikuvernöörillä siihen osallisuus konseljin puheenjohtajana. Toisessa kohdassa lausutaan ohjesäännössä, että „kaikki mikä koskee oikeuden ja yleisen talouden hoitoa, jätetään konseljin huoleksi, paitsi asiat, joiden ratkaisu lakien mukaan kuuluu välittömästi korkeimmalle vallalle“. ¹⁾

Niin siviili- kuin oikeuskonselji oli komitean ensimmäisen ehdotuksen mukaan päättävä toimivaltaansa kuuluvat asiat lopullisesti, jonka vuoksi vetoukset konseljin päätöksistä eivät olleet mahdolliset. Talousosastoon nähden ei Caloniuksen ehdotuksessa ollut tässä suhteessa mitään mainittu, mutta oikeusosastoon nähden sanottiin, että sen päätöksistä ei saatu valittaa. Lisäksi ehdotettiin, että konseljille jätettävät virastojen kirjelmät ja esitykset kuin myös yksityisten anomukset olivat osotettavat hallitsijalle itselleen (ställas såsom till H. K. M:ts Egen Höga Person), mutta mitä tituluuria konselji oli lähetteissään käytävä, oli jätettävä hallitsijan määrättäväksi. Ehdottaessaan oikeusosastolle valtaa päättää asiat viime asteessa, oli Calonius epäilemättä ajatellut Ruotsin korkeinta tuomioistuinta, jota hän, niinkuin on nähty ja vielä alempanakin näemme, oli pitänyt oikeusosastoon nähden esikuvanaan, mutta oliko hän myös siinä, että hän ehdotti konseljille jätettävät kirjelmät osotettavaksi hallitsijalle itselleen, noudattanut samaa mallia vai olivatko hänen mielessään ehkä olleet sijaishallitukset, on niitä kohtia, joita on mahdoton varmuudella ratkaista. Komitean toisen luonnoksen ajatus on siinä suhteessa selvempi. Tässä ehdotuksessa, paitsi että siinä mainitaan kuten Caloniuksenkin ehdotuksessa, että oikeusosaston päätöksistä ei saanut valittaa, lausutaan konseljiin nähden yleensä, että kaikki konseljille lähetettävät kirjeet, lausunnot ja anomukset olivat osotettavat hallitsijalle itselleen, „jonka korkeata oikeutta tämä hänen asettamansa hallituskonselji käyttää“ (hvars höga rätt denna af honom i näder tillförordnade Reg. Cons. utöfvar). Samasta syystä olivat kaikki sen tuomiot, päätökset ja kirjeet annettavat keisarin omassa nimessä loppulauseella: Hänen Keisarillisen Majesteettinsa Korkeassa Nimessä Hänen Hallituskonseljinsa. („å Hans Kejserliga Majestäts Höga Vägnar, Dess tillförord-

¹⁾ Ohjes. §§ 1, 15.

nade Regerings Conseille“). Oliko komitealla mielessä korkein tuomioistuin, joka myös ratkaisi asiat hallitsijan nimessä, tai Ruotsin sijaishallitukset, joka tapauksessa käy sen ehdotuksesta selvästi ilmi, että komitea ajatteli hallituskonseljia hallitsijan sijaiseksi, hänen valtaansa käyttäväksi virkakunnaksi. Säädyille jätetyssä luonnoksessa oli seurattu ehdotusta siihen nähden, että siinä määrättiin, että konseljiin jätettävät asiat olivat osotettavat hallitsijalle itselleen ja että kaikki konseljin lähetteet olivat annettavat hallitsijan nimessä ja hänen puolestaan (och på Dess Höga Vagnar), mutta säädökseen oli tullut lisäys, jossa sanottiin, että niin oli tehtävä, koska konselji ei käyttänyt muuta valtaa kuin minkä hallitsija oli sille antanut. Tämän mukaisesti säädettiin myös lopullisessa ohjesäännössä, että „koska konselji ei saata käyttää muuta valtaa kuin minkä H. K. M:nsa on konseljille suonut, niin ovat kaikki sen asiakirjat ja päätökset annettavat H. K. M:nsa korkeassa nimessä. Asiat ja anomukset, jotka konseljiin jätetään, ovat osotettavat H. K. M:lleen.“¹⁾ Sanamuodon muutoksella Speranski epäilemättä tahtoi terottaa sitä seikkaa, että valta, jota konselji käytti, oli hallitsijan antama. Oikeusosastoon nähden määrättiin erityisesti, että osasto ratkaisi lopullisesti kaikki sille kuuluvat asiat maan lakien ja asetusten mukaan ilman että vetoaminen tuli kysymykseen, mutta että kuolemantuomioita ei saatu panna toimeen, ennenkuin ne oli alistettu hallitsijan vahvistettavaksi.²⁾

Ohjesäännössä jäi määräämättä, millä tavoin päätösten antaminen keisarin nimessä oli tapahtuva. Mutta juuri sillä seikalla, missä muodossa konselji antoi päätöksensä, tuli olemaan, kuten näemme toisessa yhteydessä, mitä suurin merkitys siihen nähden, minkälaiseksi aikalaisten käsitys konseljin asemasta ja vallasta muodostui.

Konseljin toimipiiriin kuuluviksi ehdotetut asiat lueteltiin komitean ensimmäisessä luonnoksessa ilman että mainittiin, mille osastolle ja toimituskunnalle mitkin asiat oli tarkotettu jättää. Asiain sisällyksestä on kuitenkin helppo nähdä, millaiseksi jako oli ajateltu. Konseljille piti jätettävän kaikki mikä koski ruotujakolaitosta, luotsilaitosta, sotilashuonevarojen hoitoa ja salpietarin valmistusta sekä kaikki valitukset kyyditsemis- ja majotus-

¹⁾ Ohjes. §§ 20, 21.

²⁾ Ohjes. § 34.

rasitukseen nähden; kamarikollegiolla kuuluneet kameraali- ja talousasiat, m. m. myös maanmittauslaitos ja makasiinilaitos, kamarioikeudelle kuulunut tilien revisiomi, ja vielä vankilain ja yleisten rakennusten hoito; kauppakollegiolla ja vuorikollegiolla ennen kuuluneet kauppaa, teollisuutta ja vuoritointa, merimiestaloja, kehruu- ja kuritushuoneita ja kullaan, hopeaan ja tinan kontrollia koskevat asiat; valtiokonttorille kuuluneet raha- ja finanssiasiat, kuten maksujen ja tulojen kannon ja tarkotuksiinkäytön valvonta, meritulli, postilaitos ja leimapaperin hoito; lääkintökollegiolla ja serafimihallitukselle kuuluneet lääkintöasiat ja lasarettien hoito, köyhäinhoito, armelaisuuslaitokset, tilastolaitos, sekä myös uskontoa, valistusta ja opetusta koskevat asiat, mikäli viimeksimainitut eivät kuuluneet akatemian kanslerin tehtäviin. Nämä asiat tietystikin oli ajateltu jaettavaksi ehdotettujen viiden toimituskunnan, sotilas-, kamari-, kauppa- ja teollisuus-, valtio- ja finanssi- sekä kirkollis- ja lääkintötoimituskunnan välille. Vielä piti konseljille jätettävän kaikki Ruotsin korkeimmalle tuomioistuimelle tulleet hovi- ja maanjakooikeuksissa käsitellyt asiat, jotka komitea tietenkin ajatteli oikeuskonseljille kuuluvan.

Caloniuksen ehdotuksessa oli tarkkaan mainittu eri osastojen ja konttorien tehtävät ja asiat. Talousosastolle yleensä piti hänen mukaansa jätettävän kaikki ennen kamari-, kauppa- ja vuorikollegiolla, valtiokonttorille, sotakollegiolla sekä armeijanlaivaston hallitukselle kuuluneet hallintoasiat (regeringsärender), jotka, milloin ne olivat joutuneet kuninkaan ratkaistavaksi, oli yleisten asiain valmistelukunnassa valmistettu, mutta mainituilla virastoilla olleita tuomiotehtäviä ei pitänyt talousosastolle jättää, vaan olivat tuomioasiat, kuten tulemme näkemään, ehdotetut siirrettäväksi hovioikeuksille, mistä ne saattoivat tulla oikeusosastoon vetouksina. Oikeusosaston yleistehtävänä jälleen oli valvoa, että hovioikeuksissa oikeutta oikein hoidettiin lakien ja asetusten mukaan ja että säätyjen etuoikeudet säilytettiin, ja ylituomioistuimena tuli sen ratkaista erityisesti luetellut asiat. Komitean toisessa luonnoksessa jälleen määrättiin, että kamari-konseljin päätettäväksi tulivat asiat, jotka olivat enemmän kameraalista ja taloudellista kuin varsinaisesti juridista laatua, ja joita kollegiot ja muut yleiset laitokset olivat käsitelleet ja ratkaisseet sekä yleisten asiain valmistelukunnassa valmistettu

ja valtioekspeditsioneista esitetty, kun ne kuninkaalle menivät. Oikeuskonseljiin nähden ehdotettiin, että osaston valvontavelvollisuus ulotettaisiin kaikkiin niin ylempiin kuin alempiinkin oikeusistuimiin, ja että osasto oli toimiva korkeimpana tuomioistuimena. Pääasiallisesti tämän ehdotuksen mukaisesti määrättiin säädylle jätetyssä luonnoksessa ja myös ohjesäännössä, että talousosaston tuli ottaa käsiteltäväksi kaikki Suomen yleistä taloutta koskevat asiat, joita maan entisen hallituksen aikana useat eri kollegiot ja ekspeditsionit eli — kuten ohjesäännössä lausutaan — viranomaiset olivat käsitelleet ja ratkaisseet, että oikeusosaston yleisenä tehtävänä oli valvoa, että oikeutta maassa hoidettiin lain ja asetusten mukaan, ja että osasto oli toimiva ylimpänä tuomioistuimena. ¹⁾

Taloulosastolle oli siis jätetty asiat, jotka olivat kuuluneet aikaisemmin kollegioille ja muille „viranomaisille“, joilla epäilemättä tarkotettiin, niinkuin ehdotuksista selviää, kollegioille rinnakkaisia keskusvirastoja. ²⁾ Mutta täysin Ruotsin keskusvirastojen toimipiiriä vastaavaksi ei talousosaston toimivalta kuitenkaan ohjesäännön mukaan muodostunut. Toiselta puolen taloulosastolle ei jätetty asioita, joissa mainitut keskusvirastot, erityisestikin kollegiot, olivat toimineet tuomioistuimina. Tosin ohjesäännössä ei nimenomaisesti mainittu, että taloulosastolla ei olisi ollut tuomio-oikeutta, mutta oikeusosastoa kosketellesamme näemme, että kollegioiden ennen ratkaisemat oikeusasiat olivat nyt Caloniuksen ehdotuksen mukaisesti siirretyt hovioikeuksille. Kun taloulosaston tuomiovallasta ei ohjesäännössä mitään sanottu, jäi myös mainitsematta, oliko sillä edes tuomiovaltaa omiin virkamiehiinsä nähden kuten aikaisemmin useimmilla Ruotsin keskusvirastoilla. Toiselta puolen taloulosasto sai lopullisesti ratkaista kaikki sellaiset taloudelliset asiat, joihin nähden Ruotsin vallan aikana oli saatu tehdä muutospyyntöjä tai valituksia kuninkaalle, joka — tai sijajhallitusten aikana sijajhallitus — oli niistä lopullisesti päättänyt. ³⁾ Taloulosaston

¹⁾ Ohjes. §§ 32, 33, 41.

²⁾ Sellaisiahan olivat, niinkuin on nähty, postitirehtöörinvirasto kanslerihallitus, lääkintökollegio, serafiimihallitus, yli-intendenttinvirasto.

³⁾ Tällaisia asioita, joihin toisessa yhteydessä tarkemmin perehdymme, olivat m. m. valitukset, jotka asianomaiset jättivät kuninkaalle ollessaan tyytymättömiä kollegioiden tekemiin päätöksiin niiden ratkais-

oikeus saada ratkaista lopullisesti mainitutkin asiat, joita oli lukuisa määrä, ja jotka siis eivät uuden järjestyksen mukaan menneet hallitsijalle, sisältyi konseljin ja niin ollen talousosastonkin oikeuteen tehdä päätöksensä keisarin nimessä. Talousosaston toimivalta siis osittain ei käsittänyt kaikkia kollegioille kuuluneita asioita, osittain taas sisälsi enemmän kuin kollegioiden ratkaisuvallta.

Vaikkeikaan ohjesäännön mukaan hallituskonseljilla ollut valtaa ratkaista niin sanoaksemme hallitsijan prerogatiiveihin kuuluvia asioita, ennen kaikkea erivapautusanomuksia, joita aina — suurempi tai pienempi luku — oli kuulunut sijaishallitusten päätösvallan piiriin, muistutti se sijaishallituksia siinä suhteessa, että se sai, kuten mainittiin, päättää hallitsijan nimessä joukon taloudellisia asioita, joista ennen hallitsijan itsensä poissaollessa sijaishallitukset — yleensä yleisten asiain valmistelukunnan niitä käsiteltyä — olivat päättäneet.¹⁾

tavaksi tulleiden anomusten suhteen (anomuksissa esim. pyydettiin oikeutta kaupan harjottamiseen, rautavasaran perustamiseen, sotilastorpan muuttoon); tai ollessaan tyytymättömiä kollegioiden ratkaisuihin maaherrojen päätöksistä tehtyjen valitusten suhteen kysymyksen ollessa esim. verollepanoista, vakanssimaksun suorituksesta; tai ollessaan tyytymättömiä kollegioiden muuten tekemiin päätöksiin, kuten kollegioiden virkanimityksiin tai virkoihin laatimiin ehdollepanoihin. Ne asiat siis, jotka talousosasto sai lopullisesti päättää, mutta joita asioita kollegiot eivät olleet saaneet lopullisesti ratkaista, olivat anomukset ja valitukset „taloudellisissa“ asioissa ja virkanimitykset.

¹⁾ Vrt. ylemp. Caloniuksen ja komitean ehdotuksissa tehtyä viittoa siihen, että asiat, jotka jätettiin konseljille, ennen olivat saataneet mennä yleisten asiain valmistelukunnan valmistamina kunnin-kaalle. Huomattava on ero talousasiain ja niiden, niin sanoaksemme prerogatiiveihin kuuluneiden asiain välillä, joista aikaisemmin on puhuttu. Edellisten ei katsottu kuuluvan asioihin, joista hallitsija säännöllisesti pidätti itselleen ainakin osan (vrt. ylemp. s. 183, muist.), vaan jätettiin ne sijaishallituksille. Sijaishallitusten ja virastojen ero ei varsinaisesti ollut siinä, että edelliset saivat näitä asioita ratkaista, vaan siinä, että niiden annettiin päättää osa prerogatiiviasioita hallitsijan omalla vallalla. On ylempänä (s. 191) huomautettu siitä, että erityisestikin konseljikomitealla näyttää olleen ajatuksena, että konselji tulisi hallitsijan sijassa, hänen oikeuttaan käyttäen toimimaan. Tämä ajatus johti helposti siihen, että ehdotettiin lopullisen päätösvallan antamista konseljille, josta myös aiheutui, että mainitut taloudelliset valitusasiatkaan eivät tulleet menemään hallitsijalle. Mutta tämäkään ei ehdottomasti todista, että ehdotuksia laadittaessa olisi varsinaisesti

Oikeusosaston suhteen on jälleen huomattava se, että osasto sai tehtäväkseen valvoa oikeusviranomaisten toimintaa, mihin nähden Suomessa toimeenpantu järjestys ei ollut samankaltainen Ruotsin vallan aikaisen järjestelmän kanssa, silloin kun, niinkuin on osotettu¹⁾, sentapaista oikeudenhoitoa valvovaa keskusviranomaista ei ollut olemassa.

Asiain jaottelua toimituskuntain välille, minkä Calonius oli laatinut, ei saatettu pysyttää komitean toisessa mietinnössä muuttamattomana, kun kerran toimituskunnat olivat toisiin muodostetut. Speranski teki puolestaan tässä suhteessa muutamia muutoksia komitean ehdotukseen ohjesääntöä valmistaessaan.

Kansliatoimituskuntaan kuuluvaksi mainitaan ohjesäännössä ensiksi huolenpito yleisestä järjestyksestä, levosta ja turvallisuudesta, Caloniuksen ja komitean luonnoksia seuraten, joissa ehdotettiin poliisiasiain jättämistä tälle toimituskunnalle. Toiseksi yleiset opetuslaitokset paitsi Turun yliopistoa, jolla akatemia-asetusten mukaan — kuten ohjesäännössä sanotaan — oli oma hallituksensa, sensuuri, kirjakaupat ja kirjapainot, niinkuin Caloniuksen ja komitean luonnoksissakin oli ehdotettu²⁾. Kolmanneksi pestilaitos ja kyytilaitos, yleisten teiden ja siltain kunnossapito ynnä riidat, mitkä siitä saattoivat johtua, jotka kaikki asiat Caloniuksen ehdotuksessa ja komitean toisessa luonnoksessa oli toimituskuntaan mainittu kuuluvan³⁾. Neljänneksi yleisten rakennusten ylivalvonta ja sotilasmajotus, komitean toisen ehdotuksen mukaisesti, köyhäinhoito ja yleiset armeliaisuuslai-

---

pidetty sijaishallitusten johtosääntöjä esikuvina, vaikkakin mahdollista on, että sijaishallitukset osittain olivat ehdotusten laatijain ajatuksissa olleet. Joka tapauksessa ei konseljille lopullisessa ohjesäännössä, kuten on ylempänä huomautettu, annettu valtaa ratkaista prerogatiiviasioita, minkä vallan käyttö etusijassa oli erottanut sijaishallitukset virastoista, vaan muita, tosin kyllä hallitsijalle menneitä mutta ei hänen prerogatiivijään koskeviksi katsottuja asioita.

¹⁾ Kts. ylemp. s. 91.

²⁾ Kuten nähty oli ajatus, että yliopiston asiat, mikäli niitä kansleri hoiti, olivat pidettävät konseljin toimivallan ulkopuolella (vrt ylemp. s. 192), sisältynyt jo komitean ensimmäiseen luonnokseen; Calonius sekä komitea toisessa mietinnössään ehdottivat sitten suoranaisesti, että yliopistiasiain hoito jätettäisiin erityiselle kanslerille.

³⁾ Caloniuksen ehdotuksessa sanottiin, että mainitut asiat otettiin esille, milloin maaherrat lähettivät esityksiä, tai valituksia maaherrain niitä koskevista toimista, tehtiin.

tokset, irtolaisuuden ehkäiseminen, kehruu- ja kuritushuoneet, kuten oli Caloniuksen ja komitean ehdotuksissa mainittu, sekä yleiset vankilat, jotka komitean luonnoksessa olivat otetut toimituskunnan asiain joukkoon ¹⁾. Viidenneksi yleiset laitokset väestön terveyden säilyttämiseksi, lääkintölaitos, apteekit sekä toimet kulkutautien ehkäisemiseksi, Caloniuksen ja komitean ehdotusten mukaisesti. Calónius oli ehdottanut, että toimituskunnassa oli tutkittava maaherrain tekemät ehdollepanot piirilääkärien virkoihin, jotka hallitsija täytti. Ehdollepanojen laatiminen, joka oli v:sta 1774 kuulunut lääkintökollegiolle, ehdotettiin nimittäin jälleen jätettäväksi maaherroille, joilla tehtävä oli ollut ennen mainittua vuotta ²⁾. Samantapainen ehdotus, nimittäin, että keisari nimittäisi piirilääkärit maaherrain tehtyä akatemian lääkeopillisen tiedekunnan lausunnon nojalla ehdollepanot ja kansliatoimituskunnan mahdolliset valitukset tarkastettua, sisältyi komiteankin luonnokseen. Mutta Speranskin luonnoksissa ja samoin ohjesäännössäkkin määrättiin, että kansliatoimituskunnalle kuului kaupungin- ja piirilääkärien asettaminen tutkintojen ja Turun akatemian todistusten perustuksella ³⁾. Tällä oli tietystikin tarkotettu jättää talousosaston tehtäväksi nimittää piirilääkärit, joiden nimitys ennen oli hallitsijalle kuu-

¹⁾ Kaikki tässä kohdassa mainitut asiat, jotka komitean ensi ehdotuksessa edellytettiin useammille toimituskunnille jaettavan, jätettiin toisessa ehdotuksessa kansliatoimituskunnalle, koska komitea katsoi niiden kuuluvan lähinnä yleiseen järjestykseen. Yleensä komitea, ehdotuksen sanojen mukaan, tarkotti jättää toimituskunnalle paitsi muita sellaiset asiat, jotka ennen olivat kansliakollegiolle kuuluneet.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 58 muist. 3. Calónius perusteluissaan viittaa main. vuonna annettuun johtosääntöön, jossa tehtävä siirrettiin maaherroilta lääkintökollegiolle.

³⁾ Viimemainittu lausemuoto oli jo säädyille jätetyssä luonnoksessa. Barclay de Tolly teki senvuoksi kysymyksen, että jos Venäjällä tutkinnon suorittaneet lääkärit halusivat paikkaa Suomessa, niin olivatko hekin velvolliset suorittamaan tutkinnon Turun yliopistossa. Sen johdosta Speranski erääseen kappaleeseen luonnostaan lisäsin, että lääkärien nimitykset tapahtuivat Turun akatemiasta tai Venäjältä saatujen todistusten nojalla, mutta pyyhki sittemmin viimemainitut sanat pois ja huomautti kenraalikuvernöörille, että saatettiin myöhemmin antaa ohjesääntö, jolla määrättäisiin Venäjällä tutkinnon suorittaneiden lääkärien oikeudesta harjottaa lääkärinammattia Suomessa. Sellainen ohjesääntö jäi kuitenkin antamatta.

lunut, mutta sanamuoto oli sellainen, että sen mukaan nimitys olisi kuulunut toimituskunnalle. Myös tähän kohtaan oli konseljin pakko jo ensimmäisessä istunnossaan pyytää selitystä.

Toimituskunta oli Caloniuksen ehdotuksen mukaan täytävä maaherrain ehdotusten perustuksella lääninkamreerien ja -rahastonhoitajain, kruununvoutien, henkikirjurien, hospitaalien esimiesten, rykmentinkirjurien ja muiden ylöskantomiesten virat, ja samaten ehdotettiin näiden virkain täyttämistä myös komitean toisessa luonnoksessa, mutta lisäksi oli mainittu makasiininhoitajat, tullinhoitajat ja postimestarit sekä nimenomaisesti huomautettu, että kamarikonselji nimittämisen toimitti, ja vielä mainittu, että toimituskunnalle kuuluivat myös valitukset hovioikeuksien ¹⁾, maaherrain ja maistraattien ehdollepanoista virkoihin, jotka keisari taionselji täytti. Säädylle jätetyssä luonnoksessa, jossa muuten seurattiin komitean ehdotusta, ei oltu mainittu maistraattien ehdollepanoista tehtävistä valituksista mitään, ja lausemuodon mukaan nimitys olisi toimituskunnalle kuulunut. Ensinmainitun kohdan suhteen pyysivät säädyt täydennyksen tekemistä ²⁾ ja toisen kohdan suhteen teki Barclay de Tolly huomautuksen ³⁾, ja Speranski korjasi lopullisessa muodostelussa kummankin kohdan. Ohjesäännössä säädettiin, että toimituskunnan tuli ilmottaa osastolle täyttämistä varten ylöskantomiesten virkain avoimiksi joutumisesta, joihin virkoihin maaherrat tekivät ehdollepanot ⁴⁾, ja

¹⁾ Calonius oli ehdottanut, että toimituskunta saisi tarkastaa valitukset hovioikeuksien ehdollepanoista virkoihin, jotka keisari täytti, tai nimityksistä niihin virkoihin, joista hovioikeudet saivat määrätä. Tämä ehdotus aiheutti komitean toiseen luonnokseensa ottamaan mainitun määräyksen hovioikeuksien ehdollepanoja koskevista valituksista.

²⁾ Säädyt pyysivät, että valitukset maistraattien ehdollepanoista postimestarien virkoihin käsiteltäisiin kuten muut mainitut valitukset. Riddersk. och adelns protok. 1809 s. 389, Borgarest. protok. s. 173, Prästest. protok. s. 225.

³⁾ Hän nimittäin huomautti, että päätäntöoikeus muiden ohjesäännön pykälien mukaan kuului yksinonseljille eikä millekään toimituskunnalle, ja että siis selvitys oli tarpeen.

⁴⁾ Virat olivat samat mitkä komitean ehdotuksessa mainitaan, nim. lääninkamreerien, -rahastonhoitajain ja -kirjanpitäjain, kruununvoutien, henki- ja rykmentinkirjurien, makasiin- ja tullinhoitajain, hospitaalien esimiesten sekä postimestarien y. m. sellaisten toimet.

että toimituskunnalle kuuluivat myös mainituista ehdollepanoista kuin myös hovioikeuksien, maaherrain ja maistraattien laatimista ehdollepanoista ja toimittamista virkanimityksistä tehdyt valitukset. Komitea oli lisäksi ehdottanut, että toimituskunnalle kuuluisivat hakemukset kamarikonseijin virkoihin, joihin konselji teki ehdollepanot ja jotka hallitsija täytti. Speranskin luonnoksissa ja ohjesäännössä sitävastoin määrättiin, että toimituskunnan tuli ilmoittaa hakijat virkoihin, joiden täyttäminen oli keisarille pidätetty. Niinikään oli komitea ehdottanut, että toimituskunnassa olivat rekisteröitävät hallitsijan antamat virkavaltakirjat ja että siellä piti näytettämän myös todistukset, että valtakirjoista oli suoritettu armeliaisuuslaitoksille menevät maksut, mihin liittyen ohjesäännössä säädettiin, että toimituskunnalle kuului hallitsijan päätösten ja valtakirjain sekä viimeainituista armeliaisuuslaitoksille menevään maksujen suorittamisesta annettujen todistusten rekisteriinpano. Mittain ja painojen valvonnan sekä kullan, hopean ja tinan kontrollin oli Speranski siirtänyt kansliatoimituskunnalle, vaikka Calonius oli lukenut ne provinssikonttorille¹⁾ ja komitea kameraalitoimituskunnalle kuuluviksi. — Kansliatoimituskunnasta talousosaston kansliana on ylempänä puhuttu²⁾.

Näin oli kansliatoimituskunnalle jätetty asioita, joita Suomen erotessa Ruotsista hovikansleri, kanslerihallitus, postitirehtöörinvirasto, lääkintökollegio ja seraffimihallitus olivat hoitaneet, vieläpä luettiin sen tehtäviin asioita, jotka olivat ennen kamari-, kaupp- ja sotakollegiolla sekä yli-intendenttivirastolle kuuluneet³⁾.

¹⁾ Metallikontrollin suhteen Calonius jätti hallitsijan päätettäväksi, asetettiinke erityinen kontrollilaitoksen tirehtööri ja tarkastaja. Maaherrain kautta piti, Caloniuksen ehdotuksen mukaan, näytteet lähetettämän kontrollikonttoriin. Komitea puolestaan ehdotti, että asetettavat tarkastusmiehet tulisivat akatemian kemian ja fysiikan professorien lähemmän valvonnan alaisiksi.

²⁾ Kts. s. 179. Calonius, joka oli ehdottanut myös kirkollisasiain jättämistä kansliatoimituskunnalle, oli luetellut sille kuuluvan valitukset tuomiokapitulien ehdollepanoista kirkollis- ja kouluvirkoihin sekä anomukset ja esitykset seurakuntain jakamisesta tai yhdistämisestä, uusien kirkkojen ja kappeliin perustamisesta, kolehtien kantamisesta kirkkojen rakentamiseksi ja muista sellaisista seikoista.

³⁾ Hovikanslerista paino-olojen valvojana vrt. ylemp. s. 48 muist. 3, s. 49. Kun kansliatoimituskunnalle jätettiin paino- ynnä opetus- ja posti-

Kamaritoimituskunnalle kuului ohjesäännön mukaan ensinnäkin kruunun ylöskannon ylivalvonta, mikä tehtävä oli Caloniuksen luonnoksessa ehdotettu jätettäväksi yliprovinssikonttorille ja komitean luonnoksessa kameraalitoimituskunnalle. Sitten kuului sille maakirjain sekä muiden yleisten tilien tarkastus. Tämä tehtävä oli Caloniuksen luonnoksessa jätetty revisionikonttorille, jonka tuli ehdotuksen mukaan tarkastaa yliprovinssi- sekä sotilaskonttoriin saapuneet tilit, ja tarkastuksen jälkeen oli konseljin vaadittava asianomaisten selitykset muistutusten johdosta ja sitten annettava muistutuksiin ratkaisu sekä jätettävä huomatu rikokset hovioikeuksien tuomittavaksi. Komitean ehdotuksessa, jossa tehtävä oli annettu kameraalitoimituskunnalle, määrättiin edellämainitun lisäksi, että erityisestikin oli kamreerin valvottava tilien oikeaan aikaan saapumista, ja että revisionikomissaarin oli tilit heti niiden saayuttua jaettava reviisorien tarkastettavaksi. Tämän mukaisesti säädettiin ohjesäännössä, että toimituskunnan ja erityisestikin sen kamreerin oli valvottava tilien oikeaa tekemistä ja ajallaan jättämistä, että revisionikomissaarin oli ne jaettava reviisorien kesken tarkastettavaksi ja että heidän tekemänsä muistutukset olivat konseljille esitettävät, sen niistä vaadittava asianomaisilta selitykset ja jos vaillinkeja tai laiminlyöntejä huomattiin, asetettava syyllinen tuomioistuimen eteen¹⁾. Toimituskunnalle kuului ohjesäännön mukaan vielä tilastolaitos, joka otettiin talousosaston asiain joukkoon säätyjen pyynnöstä²⁾. Lisäksi oli ohjesäännössä an-

---

asiat, tulivat sille siten useimmat entisellä kansliakollegiolla olleet asiat, vaikka näistä muutamat, kuten tulemme näkemään, joutuivat toisille toimituskunnille, ja ennen kaikkea kansliakollegion tärkeimmät asiat, ulkopoliittikkaa koskevat toimet, eivät tulleet luonnollisestikaan maan uuden aseman vuoksi konseljin käsiteltäväksi. Kamarikollegion tehtävistä ylöskantomiesten asettamisen sekä mittain ja painojen valvomisen suhteen kts. ylemp. ss. 63, 79, kauppakollegion metallikontrolliasiajn suhteen, s. 80, sotakollegion rykmentinkirj. asettamiseen nähden s. 84.

¹⁾ Ohjes. §§ 54, 55, 56.

²⁾ Tilastolaitoksesta ei mitään mainittu Caloniuksen ehdotuksessa, komitean toisessa luonnoksessa eikä säädyille jätetyssä suunnituksessa. Pappissäätö pyysi tilastolaitoksen hoidon antamista joko kamari- tai kirjollistoimituskunnalle. Tilastolaitos mainittiin sitten säätyjen konselji-luonnoksen suhteen tekemisissä huomautuksissa. Prästest. protok. 1809 ss. 114, 225, Borgarest. protok. s. 173.

nettu sille kirjanpito konseljin menoista. — Asioita, jotka ohjesäännössä jätettiin kamaritoimituskunnalle, olivat ennen kamarikollegio ja kamarirevisioni hoitaneet, mutta myös oli joukossa sellaisia, jotka olivat aikaisemmin kansliakollegiolla kuuluneet ¹⁾).

Finanssitoimituskunnan asioiksi mainittiin ohjesäännössä tarkkain tietojen hankkiminen maan yleisten tulojen määrästä ja vuosittainen valtion menoarvioehdotuksen laatiminen ja lähettäminen hallitsijan vahvistettavaksi sekä myönnettyjen varojen käyttäminen tarpeiden ja ylöskantoaikojen mukaan, mikä kaikki oli luettu Caloniuksen ehdotuksessa finanssi- ja valtiokonttorin, komitean ehdotuksessa valtio- ja finanssitoimituskunnan tehtäviin ²⁾, ja samojen ehdotusten mukaisesti mainittiin ohjesäännössä toimituskunnalle kuuluvan kruunun tilojen ja omaisuuden, kuten kalastusten, kuninkaantalojen, puustellien ja muiden tilain valvonta sekä vuokraus. Sitävastoin oli mainituissa ehdotuksissa riidat kruununtilain omistus- ja asumisoikeudesta sekä etuoikeudesta verolleostoon samoin kuin verolleostokirjain antaminen luettu yliprovinssikonttorille tai kameraalitoimituskunnalle kuuluviksi, mutta ohjesäännössä nekin olivat muutetut finanssitoimituskunnan asiain joukkoon. Ohjesäännön mukaan kuului toimituskunnalle vielä leimapaperin ja meritullilaitoksen yleinen valvonta sekä huolenpito maanviljelyksestä, kaupasta, merenkulusta, teollisuuslaitoksista, rautatehtaista ja muista kansallisteollisuuden haaroista, jossa suhteessa oli seurattu Caloniuksen ja komitean ehdotuksia. Mutta maanmittauksen ja isonjaon valvonnan oli Calonius ehdottanut jätettäväksi yliprovinssikonttorille, ja komitea puolestaan oli esittänyt maanmittausasiain ylivalvonnan antamista kameraalitoimituskunnalle, ehdottaen myös kartta- eli maanmittauskonttorin perustamista, joka konttori olisi tullut mainitun toimituskunnan alaiseksi ³⁾. Maanmittausasiat siirsi Speranski kuitenkin finanssi-

¹⁾ Tilastolaitoksesta kansliakollegion ja tilastokomissionin hoidossa vrt. ylemp. s. 48, muist. 4.

²⁾ Caloniuksen ja komitean ehdotuksissa oli puhuttu maksumääräysten sovittamisesta, ohjesäännössä varojen käyttämisestä tarpeiden mukaan.

³⁾ Komitea viittasi tähän nähden Tukholman maanmittauskonttoriin. Yleensä komitea, kuten ehdotuksessa mainitaan, tarkoitti lukea toimituskunnalle ennen valtiokonttorille sekä kauppa- ja vuorikollegiolla kuuluneet asiat.

toimituskunnalle määräten ohjesäännössä, että toimituskunnalle kuului maanmittauskonttorin ylihallitus, kun konttori ennätettiin perustaa, sekä karttalaitos. — Finanssitoimituskunnalle jätettyjen asiain hoitajina olivat ennen olleet kamarikollegio ja sen alaiset virastot — tullidireksioni, maanmittauskonttori ja leimapaperikonttori — sekä valtiokonttori¹⁾ ynnä kauppakollegio ja vuorikollegio.

Toimituskunta ruotujakoarmeijaa varten eli sotilastoimituskunta, mikä nimi tuli heti konseljnin alettua toimintansa yksinomaisesti käytäntöön, sai ohjesäännössä tehtäväkseen valvoa armeijalle kuuluvain verojen ja rahastosäästöjen hoitoa, ajallaan kantamista ja lääninrastoihin jättämistä, joka tehtävä oli kuulunut Caloniuksen ehdotuksessa sotilaskonttorille, komitean luonnoksessa sotilastoimituskunnalle. Sille jätettiin myös sotilastiloja koskevat riidat komitean ehdotuksen mukaisesti. Caloniuksen ehdotuksessa oli sotilaskonttorin tehtävänä vielä mainittu sotilasmakasiinien hoito ja huolenpito elatusvarojen hankkimisesta. Komitean ehdotuksessa ei tällaisia asioita erityisesti lueteltu, ja ohjesäännössä mainittiin vain yleisin sanoin, että toimituskunnalle kuuluivat kaikki ruotujakoisen armeijan taloutta ja ylläpitoa koskevat asiat, joko armeija sitten pidettiin hajotettuna tai jälleen asetettiin. Niinikään oli Calonius ehdottanut toimituskunnalle jätettäväksi luotsi- ja majakkalaitoksen ylivalvonnan mikäli talous ja ylöskanto oli kysymyksessä, vaikka laitoksen sotilaallinen puoli oli annettava sitä varten määrättyjen meriupseerien hoidettavaksi. Viimemainittua osaa Caloniuksen ehdotuksesta ei komitea ottanut luonnokseensa, jonka mukaisesti myös ohjesäännössä määrättiin, että toimituskunnalla oli luotsi- ja majakkalaitoksen ylihallitus. — Ruotsin vallan aikana olivat tällaiset asiat kuuluneet sotakollegiolle ja meriasiainhallitukselle²⁾.

¹⁾ Budgettiehdotusten laatimisesta Ruotsin vallan aikana erityisissä komissionieissa, kts. ylemp. s. 65 muist. 3.

²⁾ Puhtaat sotilasasiat eli n. s. komentoasiat, joita Ruotsin vallan aikanaan hoidettiin erityisellä tavalla (vrt. ylemp. esim. s. 84), eivät luonnollisesti myöskään konseljille tulleet. Porvoon valtiopäiville jätetyssä sotalaitosta koskevassa esityksessä oli ilmotettu, että ruotujakoisen armeija oli oleva hajotettuna, ja säädyt pyysivät, että se pidettäisiin hajotettuna ainakin viisikymmentä vuotta. Paitsi vähäisiä värvättyjä joukkoja ei Suomella seuraavina vuosikymmeninä ollut omaa sotaväkeä.

Kirkollisasiain toimituskunnasta määrättiin säädyille jäte-
tyssä luonnoksessa, että kaikki kirkollisasiat, jotka tulivat konseljin
harkittavaksi, piti toimituskunnassa valmistettaman, paitsi eivät
hallitsijalle kuuluvat armonosotukset ja erivapautukset. Tä-
män määräyksen oli Speranski ilmeisesti laatinut pappissää-
dyn aikaisemmin mainitun anomuksen mukaisesti. ¹⁾ Luon-
noksen tultua säätyjen käsiteltäväksi, halusi pappissääty sää-
döksen selventämistä tahtoen saada yksityiskohtaisesti määrä-
tyksi, mitkä asiat riippuivat hallitsijan, mitkä konseljin päätök-
sestä. Hallitsijalle jätettäväksi sääty ehdotti asiat, jotka selvästi
olivat laeissa hallitsijalle pidätetyt, sekä kysymykset seurakuntain
jaosta tai yhdistämisestä ja uusien papinvirkain perustamisesta
tai entisten lakkauttamisesta. Kirkollistoimituskunnassa piti
käsiteltämän kaikki asiat, mitkä kuninkaan kirjeellä tammik.
29 p:ltä 1790 olivat Ruotsin kirkollisasiain ekspeditsionille jäte-
tyt. ²⁾ Pappissäädyn toivomuksen ottivat säädyt propositiioniin

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 158.

²⁾ Prästest. protok. 1809 s. 114. Vrt. ylemp. s. 49, muist. 2. Kun
kirkollisasiain ekspeditsioni Ruotsissa perustettiin, valmistettiin erityinen
luettelo hallitsijalle kuuluvista kirkollisasiosta, joiden esittelyä ajottiin
jättää mainitulle uudelle ekspeditsionille. Luetteloa tarkastettiin yleisten
asiain valmistelukunnassa, ja syntyi sen johdosta laajoja lausuntoja. Vih-
doin kuningas, tehden eräitä muutoksia, antoi sen suhteen päätöksensä
^{22/1} 1790 ja kirjelmä laadittiin asiasta ^{29/1} 1790. Eccles. expedit. registrat.
Ruotsin valtakunnanarkistossa. Vahvistetussa luettelossa mainitaan seu-
raavat asiat: kaikki mikä koski yleistä jumalanpalvelusta tai jumalanpalve-
lusajan muuttamista, rukouspäiväplakaattien, kirkkokirjain sekä kristillistä
elämää koskevien asetusten antaminen, kaikki mikä koski kirkkojen ta-
loutta, lahjotuksia ja kirkkokassojen käyttöä, kirkkojen rakennukset ja
kaunistukset ja niiden piirustukset, useampain seurakuntain yhdistäminen
tai yhden jakaminen, jura patronatus-kysymykset, kolehtien kantoa koskevat
kysymykset, riemujuhlia ja pappeinkokouksia koskevat asiat, pappissäädyn
privilegioita koskevat kysymykset, pappissäädyn valitukset valtiopäivillä,
valitukset pappissäädyn valtiopäiväedusmiesten vaalista, kaikki pappien
kymmenyksiä y. m. tuloja ja oikeuksia koskevat asiat, konsistorioiden
talousasiat, piispain nimitykset ja muidenkin hengellisten asettaminen, joi-
den virkain täyttäminen oli kuninkaalle pidätetty, anomukset päästä pa-
piksi ennen määrääkää, anomukset kaksinkertaisista armovuosista, kou-
luja koskevat asiat, pappis- ja kouluvirkamiesten jälkeläisten armovuosi-
anomukset, raamatunkäännöksiä ja virsikirjoja koskevat asiat, kasvatus-
asiat, Lapin kirkollisasiat ja tilastokomissionista lähetetyt asiat, vali-
tukset konsistorioiden ehdollepanoista avoimiin kirkollisvirkoihin. Mutta

antamaansa vastaukseen, ja esityksen johdosta Speranski myös muutti jonkunverran toimituskuntaa koskevan säädöksen sanamuotoa ja sisältöä. Ohjesäännön mukaan piti kaikki kirkollisasiat, jotka molempien hiippakuntien konsistorioissa käsitettiin ja jotka vetouksina tai muuten tulivat konseljin tutkittavaksi ja ratkaistavaksi, toimituskunnassa valmistettaman. Poikkeuksena tästä mainittiin hallitsijalle pidätetyt armonosotukset ja erivapautukset, kuin myös toisessa ohjesäännön kohdassa eräät kirkolliset virkanimitykset, mutta kun nyt, niinkuin on nähty ¹⁾ konselji sai niitä tutkia ennen hallitsijalle lähettämistä, olivat luonnollisestikin toimituskunnassa nekin valmistettavat konseljille esitettäviksi, joten siis toimituskunnan käsiteltäväksi joutuivat, säätyjen ehdotuksen mukaisesti, kaikki ennen kirkollisekspeditsionille kuuluneet asiat, ratkaisi ne sitten uuden järjestyksen mukaan hallitsija tai konselji.²⁾ Mutta mitkä mainituista asioista lähetettiin hallitsijalle ja mitkä konselji sai päättää, siitä ei yksityiskohtaisesti säädetty, kuten säädyt olivat pyytäneet, vaan määrättiin, niinkuin aikaisemmin on mainittu, vain ylimalkaisesti, että hallitsijalle menivät „armonosotukset ja erivapautukset, joista ei mitään varmaa määräystä ole laeissa ja jotka siis välittömästi riippuvat hallitsijan erityisestä päätöksestä“, sekä eräät kirkolliset virkanimitykset. Kirkollisia armonosotus- ja erivapautusasioita, jotka hallitsija ennen oli ratkaissut, olivat olleet m. m. armovuosianomukset ja anomukset päästä papiksi ennen määrääkää, ja virkanimityksiä piispanvirkein ja regaalipastoraattien kirkkoherranvirkein täyttämiset, joita kaikkia asioita tietenkin hallitsijalle pidätetyillä kirkollisasiolla tarkotettiin. Siitä jälleen, että konselji ei saanut yleensä asetuksia antaa, johtui että kirkollisten

konsistorioista menivät hovioikeuksiin ja sieltä korkeimpaan tuomioistuimeen valitukset laittomuuksista papinvaaleissa, mikäli olivat oikeusjuttuja (jutut äänten ostosta y. m.), mutta valitukset äänten laskemisesta menivät kuninkaalle kirkollisekspeditsionin kautta.

¹⁾ Kts. ylemp. s. 189.

²⁾ Kirkolliset virkanimitykset olivat niitä hallitsijalle meneviä asioita, joista ei ohjesäännössä mainittu, oliko konseljilla jokin osa niiden käsitelyssä (vrt. ylemp. s. 189). Kuten on nähty, oli kansliatoimikuntaa koskevissa säädöksissä toimituskunnan tehtävien joukossa mainittu velvollisuus ilmoittaa hakijat keisarin täytettäväksi pidätettyihin virkoihin. Käsiteltiinkö kirkolliset virkanimitykset samoin kuin muut vai miten, sen tulemme alempana näkemään.

kaan asetusten antaminen ei sen toimipiiriin kuulunut. Sellaisia ennen hallitsijalle menneitä kirkollisasiota, jotka eivät armoja dispanssiasioihin eivätkä virkanimityksiin kuuluneet, ja jotka siis nyt hallituskonselji sai päättää, olivat m. m. kirkkorakennusten piirustuksien hyväksyminen ja konsistorioiden laatimista virkaehdollepanoista tehtyjen valitusten ratkaiseminen.

Paitsi että talousosasto sai päättää talusoasiat, joissa ennen kollegioiden päätöksistä oli saatu hallitsijalle tehdä valituksia, jäivät sen ratkaistavaksi aikaisemmin kuninkaalle menneistä asioista, niinkuin edellisestä on käynyt selväksi, myös piirilääkärien nimitykset, konsistorioiden virkaehdollepanoista tehdyt valitukset ja kirkkorakennusten piirustukset, joita viimeainittuja, niinkuin tulemme näkemään, ei kuitenkaan enään luettu kirkollisasiain piiriin.

Asioita jakaessaan toimituskuntien kesken oli komitealla, kuten on nähty, ollut ajatus, että kullekin toimituskunnalle olisivat tulleet määrätyille Ruotsin kollegioille ja keskusvirastoille kuuluneet asiat. Komitea ei ollut kuitenkaan tarkasti pysynyt itsekään tässä ajatuksessa, ja vielä enemmän tapahtui siitä poikkeuksia ohjesäännön lopullisessa muodostelussa. Siten ei asiain jako toimituskuntain välille tullut samaksi kuin mitä se oli toimituskuntia nimeltään lähinnä vastaavien Ruotsin keskusvirastojen välillä. — Ajatuksena näyttää olleen hallituskonseljia järjestettäessä, että konselji hoitaisi ennen Ruotsin keskusvirastoille kuuluneita asioita tarvitsematta yleensä sellaisia erikoisaloja hoitavia virastoja auttajikseen, jollaisia olivat olleet postitirehtöörin virasto ennen kansliakollegion lakkautusta, tullidireksioni, ylimaanmittauskonttori ja leimapaperikonttori. Aina-kaan ei järjestämisehdotuksissa mainittu muiden kuin jonkunlaisen maanmittauskonttorin perustaminen tarpeelliseksi ja viitauksia tehty kontrollikonttorin järjestämisen suotavuudesta, eikä ohjesäännössä ollut muiden kuin ensinmainitun konttorin perustaminen edellytetty.

Ohjesäännössä oli yleensä, kuten on osotettu, määrätty toimituskuntain tehtäväksi vain asiain valmistelu, ja esittely konseljille ja läheteiden valmistus, paitsi että kansliatoimituskunta oli lisäksi talousosaston kansliana. Mutta pikainenkin silmäys toimituskunnille kuuluneiden asiain luetteloon riittää osottamaan, että toimituskuntain tehtävät eivät saattaneet mainittuihin seik-

koihin rajottua. Kun talousosaston käsiteltäväksi jätettiin ennen Ruotsin keskusvirastoille kuuluneita asioita, tarkotettiin tietystikin, että se niitä hoitaisi mainittujen virastojen tavoin. Keskusvirastojen tehtäviin jälleen sisältyi monenlaisia toimia, m. m. alaisten virkamiesten ja laitosten valvonta. Miten talousosasto nämä toimet oli suorittava, siitä ei ohjesäännössä mitään mainittu. Kuten tulemme näkemään, tapahtui se juuri toimituskuntien avulla. Että toimituskunnilla tuli olemaan muitakin tehtäviä kuin ylempänä mainitut, käy esiin suoranaisestikin esim. kamari- sekä finanssitoimituskunnan asioita koskevista luetteloista, joissa m. m. mainitaan toimituskuntain virkamiehistöön valvonta, kirjanpito y. m. toimia, mikä osottaa, että toimituskuntien muita tehtäviä ei oltu voitu ohjesäännönsäkään jättää huomioionottamatta, vaikka ne yleisissä säädöksissä olikin sivuutettu. Mutta joka tapauksessa olivat toimituskuntain tehtävät vaillinaisesti määritellyt, ja tässä oli jälleen yksi ohjesäännön huomattavimpia puutteellisuuksia.

Oikeusosastolle oli ohjesäännössä annettu tehtäväksi, paitsi valvoa oikeudenhoitoa, toimia korkeimpana tuomioistuimena. Sellaisina asioina, joissa sen oli oikeutta istuttava, mainittiin ehdotuksissa ja sitten ohjesäännössä ensinnäkin kaikki siviilija rikosasiat, jotka hovioikeuksista — kuten ehdotuksissa sanotaan — vetouksina tai valituksina tulivat konseljin ratkaistavaksi, sekä virkasyytejutut. Paitsi näitä oli Caloniuksen luonnoksessa mainittu Svean hovioikeudelle ja sotahovioikeudelle ja „muille kollegioille“ kuuluneet oikeusasiat, jotka hän ehdotti jätettäväksi hovioikeuksille, koska, kuten ehdotusta perustellaan, maan „ehdot ja asema“ eivät ehkä sallineet niin monen kollegion perustamista kuin Ruotsissa oli ollut lainkäyttöön osallisena, ja koska kuitenkin oikeusvarmuus vaati, että asiat käsiteltiin ainakin yhdessä ala- ja yhdessä ylituomioistuimessa, ennenkuin ne tulivat korkeimman vallan tarkastettavaksi. Mainitut asiat siis Caloniuksen ajatuksen mukaan oikeusosasto oli ratkaiseva „korkeimpana valtana“, milloin ne hovioikeuksista sinne tulivat. Ne olivat Caloniuksen luettelemina Svean hovioikeudelle kuuluneet rahaväärennys- ja sellaiset velka- ja konkurssijutut, joissa valtiopankilla oli osuus, sotahovioikeudelle kuuluneet luotsien virkarikokset, kansliaoikeuden tuomitsemat postioikeuksista tulleet postivirkamiesten virkarikokset, kamarikollegion ratkaisemat

tulli- ja maanmittausvirkamiesten virkarikokset, riidat rustholli- ja akumenttitilain omistus- ja lunastusoikeudesta sekä puustellisyyniriidat, sotakollegiolle kuuluneet sotilaspuustellisyyniriidat, vuorikollegion ratkaisemat vuorioikeuksista tulleet vuori- ja tehdaslaitoksissa syntyneet riita- ja rikosjutut, kauppakollegion käsittelemät salakulutus-, tullipetos- ja purjehdusasetusrikokset ja riidat haaksirikkoutuneiden alusten pelastuskorvauksista, sekä kamarioikeuden ratkaisemat veronkantomiesten vaillinkirikokset. Vielä sisältää luettelo asioina, jotka saattoivat oikeusosastoon joutua, valitukset maanjako-oikeuksien päätöksistä, valitukset linnaoikeuksien päätöksistä linnarauhan häiritsemistä tai vankien ja vartijain rikoksia koskevilla jutuilla, valitukset tuomiokapitulien päätöksistä papinvaaleissa tehtyihin laittomuuksiin nähden, anomukset ritarisyyntien pitämisestä sekä anomukset ja virkamiesten esitykset laiminlyödyn valitusajan takaisin saamisesta ynnä laillisen voiman saaneiden tuomioiden peruuttamisesta.

Vertaus tämän luettelon ja Ruotsin korkeimman tuomioistuimen johtosäännön välillä osoittaa, että luettelossa mainitut asiat ovat samat, jotka sanotussa johtosäännössä oli jätetty korkeimman tuomioistuimen itsenäisesti ratkaistavaksi.¹⁾ Komitea toisessa ehdotuksessaan luutteli pääasiassa Caloniuksen tapaan samat asiat oikeusosastolle kuuluvina, paitsi että se siirsi sotilaspuustellisyyniriidat talousosaston sotilastoimituskuntaan ja jätti kokonaan mainitsematta valitukset papinvaaleissa tapahtuneista laittomuuksista sekä anomukset valitusajan takaisin saannista ja tuomionpurkamisista. Säädylle jätetyssä luonnoksessa oli yleensä seurattu komitean ehdotusta, mutta tullivirkamiesten virkarikokset eivät olleet luetteltujen asiain joukossa, minkä johdosta säädyt pyysivät niidenkin ottamista osastolle kuuluyiin asioihin²⁾, ja mainittiinkin ne ohjesäännössä³⁾, joka siten tuli olemaan tässä kuten muissakin suhteissa komitean ehdotuksen mukainen. Vähäisiä poikkeuksia lukuunottamatta

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 37, muist. l.

²⁾ Riddersk. och adelsn. protok. 1809 s. 389. Pästest. protok. ss. 113, 225.

³⁾ Ohjesäännössä kuitenkin olivat tullivirkamiesten rikokset mainitut ennen kauppakollegiolle kuuluneiden asiain joukossa, mikä oli erehdys; ehdotuksissa oli aivan oikein sanottu niiden kamarikollegiolle kuuluneen.

joutuivat näin oikeusosaston ratkaistavaksi samat asiat, jotka Ruotsin korkein tuomioistuin oli saanut lopullisesti päättää. Eroavaisuutta oli vain siinä, että ne oikeusasiat, jotka ennen olivat menneet kollegioista korkeimpaan tuomioistuimeen, nyt joutuivat hovioikeuksiin ja sieltä oikeusosastoon, sekä siinä, että oikeusosasto sai itse allekirjottaa hallitsijan nimessä kaikki ratkaisemansa asiat, sensijaan että korkeimman tuomioistuimen itsenäisesti päättämät asiat oli ekspedieerattu joko kuninkaan salasinetillä tai varustettu kuninkaan itsensä allekirjotuksella.

Mainitsematta ovat vielä hallituskonseljin puheenjohtajan ja prokuraattorin tehtävät. Säädökset, joilla ohjesäännössä määrättiin kenraalikuvernöörin osallisuudesta asiain käsittelyyn ja hänen asemastaan konseljiin nähden, ovat ylempänä mainitut.¹⁾ Kenraalikuvernöörin tehtävistä puheenjohtajana ehdotti komitea ensimmäisessä luonnoksessaan, että kenraalikuvernöörille, keisarin asettamana korkeimpana hallitusmiehenä, kuului kaikkien konseljille jätettyjen asiain sekä niiden oikean hoidon yllähallitus (hufvudstyrelse) ja yleinen valvonta, jonka vuoksi hänen oli huolehdittava siitä, että konseljin virkamiehet rehellisesti ja utterasti täyttivät velvollisuutensa ja että kansalaisten oikeus pidettiin pyhänä, hallitsijan tahto täytettiin sekä järjestyttä ja oikeudellisuutta tarkoin ja persoonaan katsomatta yleisessä hallituksessa noudatettiin. Kun komitea, sanotaan perusteluissa, ei tuntenut ohjesääntöä, jonka keisari oli mahdollisesti kenraalikuvernöörille antanut, ei näitä asioita tahdottu tarkemmin kosketella. Caloniuksen ehdotuksessa oli säädetty, että kenraalikuvernöörin oli puheenjohtajana valvottava konseljin työn lainmukaista kulkua ja kehotettava (anmana och tillhålla) kaikkia jäseniä ja virkamiehiä rehellisesti, ahkerasti ja tarkasti tehtävänsä täyttämään. Komitean toisessa luonnoksessa kuitenkin seurattiin ensimmäisen luonnoksen sisältöä, paitsi että se kohta, mikä koski kenraalikuvernöörin velvollisuutta valvoa konseljin virkamiehistöä, jätettiin kokonaan pois. Pääasiallisesti komitean ehdotukseen liittyen määrättiin säädyille jätetyssä luonnoksessa, että kenraalikuvernöörin tärkein tehtävä konseljin puheenjohtajana oli valvoa oikeuden nopeata käyttelyä, lakien ja asetusten noudattamista ja H. K. M.:nsa käskyjen täyttämistä.

¹⁾ Kts. ss. 175—6, 189.

Lisäksi oli luonnoksessa sanottu, että kenraalikuvernöörin suhde konseljiin hänen poissaollessaan määrättiin erityisellä säädöksellä. Kun sitten Speranski lähetti Barclay de Tollylle säätyjen muistutusten johdosta korjaamansa luonnoksen, ilmotti hän viimemainitulle aikoneensa panna ohjesääntöön määräyksen, että kenraalikuvernööri oli toimiva administratiivisissa ja erittäinkin yleistä poliisia koskevissa asioissa erityisten ohjeiden mukaan, mutta jättäneensä määräyksen pois, koska hallitsija oli katsonut tarpeettomaksi kosketella konseljien ohjesäännössä kenraalikuvernöörin valtaa mainituissa asioissa, joka valta hänelle kuului kenraalikuvernöörinä riippumatta konseljista. Tämän johdosta Barclay de Tolly muistutuksissaan huomautti, että jos konselji tuli saamaan tiedon kenraalikuvernöörin vastaisesta johtosäännöstä, jollaisen antamista, niinkuin viitattu ¹⁾, kenraalikuvernööri katsoi tarpeelliseksi, ei hänen mielestään ollut välttämätöntä konseljien ohjesääntöön panna Speranskin mainitsemaa säädöstä, mutta ellei niin tapahtunut, piti hän suotavana, että säädös tulisi ohjesääntöön, jotta — kuten hän lausui — kansa tulisi vakuutetuksi, että hän ei menetellyt toiminnassaan laittomasti, vaan että hänellä siinä oli oikeudellinen pohja. Kuten on nähty, annettiin vähää myöhemmin kenraalikuvernöörille käsky valmistaa pohjaehdotus kenraalikuvernöörin johtosääntöä varten, ja konseljien ohjesääntöön pantiin vain sellainen säädös kenraalikuvernöörin tehtävistä kuin mikä säädylle jätetyssä luonnoksessa oli ollut. ²⁾ Vaikka siis oli edellytetty, että kenraalikuvernöörillä oli oleva erityinen konseljista riippumaton toimivalta poliisiasioissa, ei siitä, mikä suhde hänen ja konseljille samoissa asioissa annetun vallan välillä oli, ollut mitään määräystä.

Kenraalikuvernöörin auttajana oli komitean ensimmäisen luonnoksen mukaan oikeuskansleri oleva niiden tehtävien suorittamisessa, jotka kenraalikuvernöörille konseljien puheenjohtajana oli ehdotettu. Komitea edellytti, että oikeuskansleria ei jätettäisi asettamatta, tämä virka kun komitean mielestä oli erittäin tärkeä. Konstitutsioonin ja oikeuskanslerijohtosäännön mukaan hänelle kuului niin oikeudenhoidon kuin siviilihallinnon lainmukaisen kulun valvonta. Viran tärkeyttä todistaakseen komitea

¹⁾ Kts. ylemp. s. 161.

²⁾ Ohjes. §§ 26, 30.

perusteluissaan viittasi myös siihen, että hänen vaikutuksensa oikeudenhoitoon nähden oli mitä tuntuvin, koska hovioikeudet sekä maa- ja kaupunginviskaalit olivat hänen lähimmän valvontansa alaiset. Caloniuksen luonnoksessa, jossa myös ehdotettiin oikeuskanslerin asettamista, pantiin oikeuskanslerin viralle vielä suurempi paino. Oikeuskanslerille annettavassa johtosäännössä oli hänen tehtäväkseen jätettävä valvoa oikeudenhoidon ja taloudellisen hallinnon kulkua, niin että maan konstitutsioni sekä säätyjen vapaudet ja oikeudet koskemattomina säilytettiin, oikeutta ja järjestystä kaikissa asioissa henkilöön katsomatta noudatettiin ja oikeudenhakijoita ystävällisesti kohdeltiin. Hänen tuli erityisesti valvoa hovioikeuksien kanneviskaalikontto-reita ja oli hänellä oikeus asettaa maa- ja kaupunginviskaalit maaherrain ja maistraattien mieltä kuultuaan. Jotta hän saataisi keskeymättä valvoa hovioikeuksien toimintaa, piti hovioikeuksien lähettää kuukausittain vankiluettelot, viikottain istuntodiaariot ja istuntokausien lopussa luettelot päätetyistä asioista oikeusosastoon sieltä oikeuskanslerille jätettäväksi. Oikeuskansleria koskeva säädös komitean toisessa mietinnössä kuului, että lainkäytön ja taloudellisen hallinnon lainmukaisen kulun valvomista varten asetti keisari oikeuskanslerin, jonka tuli, kuten hänelle annettavassa johtosäännössä oli määrättävä, valvoa alaisensa kanneviskaalien avulla, että maan lait sekä säätyjen vapaudet ja oikeudet loukkaamattomina säilytettiin, oikeutta ja järjestystä sisäisessä hallinnossa henkilöön katsomatta noudatettiin ja että oikeudenhakijoita tuomioistuimissa ja virastoissa ystävällisesti kohdeltiin. Mutta paitsi oikeuskansleria oli komitean luonnoksessa mainittu kanneviskaali, jota ehdotuksen ranskankielisessä käännöksessä oli nimitetty prokuraattoriksi. Kanneviskaali, jonka — ehdotuksen mukaan — hallitsija nimitti konseljin ehdollepanon perustuksella, oli saava tehtäväkseen valvoa, että kaikki konseljin (Conseillens underlyingande) virkamiehet tarkoin täyttivät velvollisuutensa, sekä nostaa syytteitä virkarikosten ja virkavirheiden johdosta. Konseljin virkamiehistön valvonta, joka aikaisemmissa ehdotuksissa oli ollut puheenjohtajan velvollisuutena, mutta jota, niinkuin on osotettu¹⁾, ei komitean toisessa luonnoksessa enään mainittu hänen tehtäviensä

¹⁾ Kts. ylemp. s. 207.

joukossa, oli siis nyt siirretty erityiselle virkamiehelle, kanneviskaalille. Säädylle jätetyssä luonnoksessa ei mainittu oikeuskansleria, vaan ainoastaan kanneviskaali, jonka tehtävänä oli valvoa, että järjestystä (ordning och skick) esilletulevissa asioissa noudatettiin, ja että konseljin virkamiehet tarkoin täyttivät velvollisuutensa ja että heidät virkavirheistä pantiin syytteeseen. Kanneviskaaliin nähden pyysivät säädylt, että hänet mainittaisiin niiden virkamiesten joukossa, jotka keisari ilman ehdollepanoa nimitti¹⁾, mutta sen johdosta, että oikeuskanslerin virkaa ei luonnoksessa ollut, eivät säädylt tehneet minkäänlaista esitystä. Kuten on nähty, oli aatelissäätö vähän aikaisemmin ehdottanut, että säädylt olisivat tehneet pyynnön oikeuskanslerin viran perustamisesta, mutta ei ollut saanut siinä muiden säätyjen kannatusta, joten pyyntö tuli vain aatelissäädyn yksityisanomuksiin.²⁾ Muodostaessaan ohjesääntöä ei Speranski siihen kiinnittänyt huomiota. Ohjesäännössä nimittäin mainittiin vain prokuraattori, jolla oli samat tehtävät kuin aikaisemmalla kanneviskaalilla, ja jonka nimityksestä määrättiin samalla tavoin kuin säädylt olivat ehdottaneet kanneviskaaliin nähden. Mahdollisesti katsottiin oikeuskanslerin virkaa tarpeettomaksi, kun kenraalikuvernöörin tehtäväksi oli annettu valvoa oikeudenhoitoa ja lakien noudattamista. Kanneviskaaliin nähden oli säädylle jätetyssä luonnoksessa määrätty, että hän oli välittömässä yhteydessä kenraalikuvernöörin kanssa, ohjesäännössä jälleen prokuraattoriin nähden, että hän oli välittömästi kenraalikuvernöörin käskyvallan alainen. Tämä säädös sisälsi tietenkin ajatuksen, että prokuraattori tulisi toimimaan kenraalikuvernöörin auttajana hänen tehtäviensä suorituksessa, m. m. oikeudenhoidon ja lakien noudattamisen valvomisessa. Vaikkaakaan siis varsinaisissa prokuraattorin tehtäviä koskevissa säädöksissä ei prokuraattorille ollut annettu oikeuskanslerille ehdotettuja velvollisuuksia, oli kuitenkin ohjesäännössä määräys, joka teki mahdolliseksi prokuraattorin viran kehittymisen samantapaiseksi, mitä oikeuskanslerin viralla oli tarkotettu. Sitäpaitsi ei ohjesäännössä oltu prokuraattorinkaan tehtäviä lopullisesti määrätty. Barclay de Tolly oli muistutuksissaan huo-

¹⁾ Prästest. protok. 1809 ss. 113, 227.

²⁾ Kts. ylemp. s. 159.

mauttanut, että prokuraattorille oli tarpeen antaa johtosääntö, jossa määrättiin hänen toimintatapansa ja toimintavaltansa, edellyttäen että jos konseljille itselleen jäi näiden asiain lähempi määrääminen, se ei antaisi prokuraattorille riittäviä keinoja hänen velvollisuutensa täyttämiseksi, minkä huomautuksen johdosta kenraalikuvernöörille annettiin, kuten on nähty, käsky valmistaa myös prokuraattorin johtosääntöä varten ensi luonnos.

Edellisessä on kohta kohdalta osotettu, miten ja millaiseksi hallituskonseljin organisatsioni muodostettiin. On tarpeen saada yleissilmäys siitä, kuinka tärkeitä aineksia siihen mil-täkin taholta tuli.

Ajatus yhden ainoan virkakunnan asettamisesta kesku-shallinnon johtoon, jolle virkakunnalle jätettiin entisten Ruotsin keskushallinto-orgaanien hoitamat asiat, oli alkuisin Sprengt-portenin organisatiosuunnituksesta, samoin kuin ajatus kon-seljin jakamisesta osastoihin ja kenraalikuvernöörin asettami-sesta konseljin puheenjohtajaksi. Se jälleen, että konselji jaeti-tiin kahteen osastoon ja talousosasto toimituskuntiin, oli komi-tean ehdotuksista lähtenyttä, niinikään jäsenluku ja se mitä virka-ajasta ja yleensä kokoonpanoa ja jäseniä koskevista seikoista sekä osastojen tuomiovoipaisuudesta oli määrätty, kuten myös ajatus toimituskuntain valvonnan jättämisestä jäsenille, periaate siihen nähden, mitkä asiat pidätettiin hallitsijalle, mitkä taas annettiin konseljin päättää, eli perusprinsiipit, joiden mukaisesti konsel-jin asema ja tehtävät määrättiin, ja pääasiassa myös se mikä koski konseljin puheenjohtajan sekä kanneviskaalin eli „prokuraatto-rin“ tehtäviä. Kaikki konseljin organisatiosionin pääpiirteet oli-vat siis komitean luomia. Mutta myös Caloniuksella oli sangen tärkeä osa konseljin organisatiosionin muodostamiseen. Hänen ehdotuksensa sai useissa tärkeissä suhteissa aikaan muutoksen komitean ajatuksiin, tavallisimmin niin, että komitea teki yhdis-telmän omasta ja hänen ehdotuksestaan. Niinpä toimituskun-tain nimet ja luku syntyivät komitean ja Caloniuksen ehdo-tusten yhdistämisestä, samoin kuin määräykset toimituskuntain toimista sekä niistä asioista, jotka hallitsijalle olivat pidätetyt, ja niistä, jotka konseljille jätettiin. Mutta suoranaisestikin omistet-tiin ohjesääntöön Caloniuksen ehdotuksia, kuten tapahtui osas-tojen nimityksiin nähden, samoin kuin siinä, että ennen Ruot-sin kollegioiden ratkaisemat oikeusasiat siirrettiin hovioikeuk-

sille, että oikeusosastosta tehtiin oikeushallinnon valvoja, ja että toimituskuntain ja oikeusosaston asiat yksityiskohtaisesti luettiin.

Se osuus, mikä säädillä oli konseljin organisatsioonin muodostamiseen, rajottui yksityisiin seikkoihin. Säätöjen huomautusten johdosta tuli ohjesääntöön nimenomainen määräys, että konseljin jäsenten tuli olla maan kansalaisia, säädös kenraalikuvernöörin ratkaisuvallasta rikosasioissa äänten mennessä tasan poistettiin ja sijalle panttiin määräys, että mainituissa tapauksissa oli yleistä lakia noudatettava, sekä oikeusosaston tuomiovoipaisuusmääräystä muutettiin. Niinikään säätöjen esityksestä otettiin ohjesääntöön säädös, miten valitusaikain määrääminen oli tapahtuva, ja mainittiin talousosastolle kuuluvain asiain joukossa myös valitukset erinäisistä maistraattien tekemistä virkaehdollepanoista ja tilastolaitos, sekä oikeusosastolle kuuluvien asiain joukossa valitukset hovioikeuksien tuomioista tullivirkamiesten virkarikosasioissa. Ensiksi mainitut näistä seikoista olivat kylläkin tärkeitä konseljin organisatioriin nähden, mutta muut kaikki toisarvoisia asioita. Erityisesti pappissäädyn alotetta oli kirkollistoimituskunnan perustaminen konseljiin.

Ainekset, mitkä Barclay de Tollyn ehdotuksista ohjesääntöön otettiin, eivät olleet erityisemmin tärkeät eivätkä lukuisat. Hänen vaikutustaan oli pääasiassa vain se, että konseljiin asetettiin yleinen esittelijäsihteeri, sekä määrättiin, että kirkolliset hallitsijalle jätettävät asiat menivät hallituskonseljin kautta, ja oikaistiin virkanimityksiä koskeva kohta sisällöltään sellaiseksi, että nimitysasioissakin toimituskunnilla oli vain esittely-, mutta konseljilla ratkaisuoikeus. Osittain olivat siis hänen huomautuksensa vain epäjohdonmukaisuuksien oikaisemista. Mutta Barclay de Tollyn ehdotuksilla oli kuitenkin erittäin suuri merkitys konseljin organisatioriin toisessa suhteessa. Hänen esityksensä johdosta määrättiin periaatteeksi, että kenraalikuvernööri sai ehdottaa hallituskonseljin jäsenet, ja hänen ehdotuksesta päätettiin valmistaa erityiset johtosäännöt, joissa vasta kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin velvollisuudet ajottiin varsinaisesti määrätä. Juuri viimeainitulla seikalla oli tärkeä merkitys, sillä kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin velvollisuuksien järjestäminen koski mitä läheisimmin myös hallitus-

konseljin organisatsiona. Speranski jälleen, kuten aikaisemmin on mainittu¹⁾ ja kuten edellisestä esityksestä muutenkin on käynyt ilmi, toimitti ohjesäännön ja sen säädösten lopullisen muodostelun. Pelkkään lause- ja sanamuodon laatimiseen ei suinkaan tämä työ rajottunut, vaan koski useissa ja tärkeissä kohdissa myöskin sisältöön. Asiallisia muodosteluja hän teki niissä kohdissa, mitkä koskivat entisten jäsenten säilyttämistä uuden valtaluvan aikana, palkkojen maksua Suomen varoista, kenraalikuvernöörin osallisuutta siviiliriitojen ja rikosjuttujen ratkaisuun ja hänen valtaansa tehdä ilmotus hallitsijalle ollessaan niissä eri mieltä, yleisen esittelijäsihteerin tehtäviä, toimituskuntain yhteistoimintaa, hallituskonseljin asemaa yleisen hallituksen hoitajana, talousosaston oikeutta nimittää piirilääkärit, asiain jakoa toimituskunnille, kirkollisasiain toimituskunnan tehtäviä sekä prokuraattorin toimintaa. Ohjesäännön asiallista muodostelua oli myös se, että Speranski jätti ohjesäännöstä pois seikkoja, jotka oli ehdotuksissa tarkotettu ohjesääntöön otettaviksi, kuten määräykset konseljin osastojen jäsenmäärästä, jäsenten kompetenssiehdoista ja arvojärjestyksestä sekä oikeuskanslerin viran perustamisesta.

Ohjesäännön kokoonpaneminen varsin erilaisilta tahoilta tulleista aineksista ja kiireellinen valmistaminen ei ollut jättämättä jälkiä niin sen muotoon kuin sisältöönkin. Kuten ohjesäännön muodostamista koskevasta esityksestä on käynyt esiin, eivät eri ainekset aina olleet sulaneet orgaanisesti toisiinsa, vaan yhdistetyt mekaanisesti kokonaisuudeksi, niinkuin erityisestikin määräykset toimituskuntain yhteistoiminnasta osottavat, säädökset toisinaan ilmaisivat vain vaillinaisesti ajatukset, joita oli tarkotettu pukea säädöksiin, kuten oli laita ennen kaikkea määräysten, mitkä koskivat konseljin valtaa lainsäädäntö- ja verotusasioissa, toisinaan olivat ristiriitaisia, esim. yleiseen esittelijäsihteerin nähden, tai sisällöltään ja muodoltaan epäselviä, niin että niihin täytyi heti pyytää selitystä, kuten armonomusajoja ja piirilääkärien nimittämistä koskevien säädösten suhteen. Tärkeät seikat saattoivat jäädä määräämättä, niinkuin kävi siihen nähden, miten konseljin päätösten antaminen hallitsijan nimessä oli tapahtuva, sekä toimituskuntien tehtävien

¹⁾ Vrt ylemp. s. 162.

suhteen. Osastojen yhteisistuntoja ei ohjesäännössä edes mainittu, vaikka järjestämisisä oli edellytetty, että sellaisia tulitai-siin pitämään. Samoin ei ohjesääntö sisältänyt mitään säädöstä konseljin rankaisuoikeudesta edes sen omiin virkamiehiin nähden. Toiset seikat olivat suorastaan jätetyt jatkuvien järjestelyjen varaan, kuten kysymykset valitusajasta, osastojen työjärjestyksestä, kenraalikuvernöörin suhteesta konseljiin hänen poissaollessaan sekä hänen ja prokuraattorin tehtävistä. Konseljin ohjesääntö oli monessa suhteessa — kuten Mannerheim oli sanonut — hätikkötyötä.

Huomattava seikka konseljin muodostamiseen nähden on se, että järjestämisuunnituksissa ei juuri ollenkaan esiintynyt teoreettisia organisationsajatuksia¹⁾, vaan tapahtui järjestämisehdotusten laatiminen ottamalla pürteitä entisistä keskuhallinto-orgaaneista, ennen kaikkea korkeimmasta tuomioistui-mesta ja kollegioista, sekä myös sovittamalla yleisen lain tuomioistumia koskevia säädöksiä konseljin organisationsiin. Siinä, että ennen kollegioiden ratkaisemia oikeusasioita ei muiden kollegioiden asiain ohella jätetty talousosastolle vaan siirrettiin ho-vioikeuksille, ei lähdetty, kuten olemme nähneet Ruotsissa vä-hän myöhemmin esiintyneissä organisationsihankkeissa tapahtu-neen, ajatuksesta, että oikeus- ja hallintoasiat piti jätettämän eri orgaaneille, vaan yksinkertaisesti siitä, että mainitut oikeus-asiat eivät olisi kulkeneet yhtä monen oikeusasteen kautta kuin aikaisemmin, jos ne olisi jätetty talousosastolle, koska siitä vetoaminen oikeusosastoon olisi ollut mahdotonta, talousosasto kun oikeusosaston arvoisena instanssina ratkaisi asiat viime asteessa. Määrättäessä konseljin — ja siis myös oikeusosaston — jäsenten virka-aika kolmeksi vuodeksi ei tullut huomioonotetuksi

¹⁾ Teoreettisten organisationsajatusten vivahduksia on komitean ensimmäisessä mietinnössä m. m. se, mikä koskee lääkintö, opetus- ja kirkollisasiain yhdistämistä saman toimituskunnan käsittelypiiriin, mutta myöhempiin ehdotuksiin ei niistä enään jälkiä jäänyt. Speranski, laatiessaan lopulla vuotta 1809 aikaisemmin mainitun suunnituksensa Venäjän hal-lintolaitoksen järjestämisestä (vrt. ylemp. s. 125, muist. 1), tarkoitti muo-dostaa hallintolaitoksen yhtenäisen, systemaattisen prinssiipin mukaan, ja oli hänen suunnituksissaan selvästi havaittavissa ranskalaisten valtio-oppien vaikutus, mutta hallituskonseljin järjestämiseen, kuten on nähty, ei hän ollut siksi syvästi puuttunut, että hänenkään aatteensa olisivat lyöneet leimansa konseljin organisationsiin.

periaate, että kuten yleensä tuomarien myös korkeimpain tuomarieni piti olla elinkautisia virkamiehiä, mikä periaate pääsi saamaan aikaan Ruotsissa tapahtuneessa korkeimman tuomioistuimen järjestelyssä määräväksi¹⁾. Oliko komitea jättäessään ehdottamatta säädöksiä osastojen yhteisistunnoista erityisesti tarkottanut oikeusosaston pitämistä erillään hallintoasioista vai ei, joka tapauksessa edellytettäessä järjestämisissä; että osastot tulisivat yhdessäkin toimimaan, oli syntynyt mahdollisuus, että oikeusosastonkin jäsenet joutuisivat käsittelemään hallintoasioita ja siten tultaisiin palaamaan järjestelmään, että korkeimmat tuomarit toimivat myös hallitusmiehinä, mikä järjestelmä jo aikaisemmin oli Ruotsissa ollut kumottuna. Se että Ruotsissa oli katsottu korkeimman tuomioistuimen jäsenten erotettavuutta ja osallisuutta hallintoasiain käsittelyyn virheiksi ja ne poistettu, ei siis ollut vaikuttanut hallituskonseljin järjestämiseen, vaikkakin siinä muuten, kuten on nähty, oli kauttaaltaan pidetty entisiä oloja silmien edessä.

Siinä suhteessa, että lukuisille Ruotsin keskushallinto-organisaatioille kuuluneiden asiain hoito jätettiin yhdelle ainoalle virkakunnalle, hallituskonseljille, noudatettiin, kuten on osotettu, Sprengtportenin organisatsioonijatuksia. Ensiksikin hallituskonseljin katsottiin, niinkuin erityisestikin Caloniuksen ehdotuksista käy esiin, voivan yksin mainitut asiat hoitaa, toiseksi arveltiin, että maan varat eivät kestäisi kustannuksia, mitkä useiden virkakuntien perustaminen olisi tuottanut.²⁾ Hallintoasiain jättämisellä yksistäänonseljin johdettavaksi, syntyi Suomen keskushallinnossa suurempi keskitys kuin koskaan Ruotsissa

¹⁾ Sellainen mielipide on toisinaan esiintynyt, että kun oikeusosaston jäsenet saivat pitää entiset virkansa ja palkkansa, oli „erottamattomuusperiaate“ jossain määrin säilynyt (vrt esim. lakivaliok. käsitystä v. 1872 valtiopäivillä, R. A. Wreden hallintolaitosta koskevat ehdotukset v. 1891 valtiopäivillä: Valtiopäiväin asiakirjat). Oikeusosaston jäsenet eivät kyllä taloudellisesti olleet riippuvaisia jäsenoimestaan, mutta oikeusosaston asema tuomioistuimena oli epävakava.

²⁾ Valtiopäivillä oli kyllä ollut kysymys valtion tuloja ja menoja koskevan asian yhteydessä useiden keskusvirastojen perustamisesta — siviili- ja talousvaliokunnan mietinnössä mainittiin virastoina, joiden järjestämisestä pidettiin tarpeellisenä, postidireksioni, lääkintövirasto, tullidireksioni, ylimaannmittauskonttori —, mutta niiden perustamiseen ei kuitenkaan vielä tällöin ryhdytty.

oli ollut. Siten kyllä asiain yhtenäinen ja kokonainen johto kävi mahdolliseksi, mikä oli etu Ruotsin keskushallintoon veraten, etenkin kun yhtenäisyys tuli koskemaan oikeushallintoakin, mutta toiselta puolen mainittu kiinteä keskitys, kuten tullemme näkemään, oli myös keskushallinto-organisaation suu- rimpia heikkouksia.

Se seikka, että moniorganisen Ruotsin keskushallintolaitoksen sijalle asetettiin hallituskonselji, on herättänyt monenlaatuista kysymyksiä siihen nähden, miten uusi järjestelmä on katsottava suhtautuvan entiseen ja missä määrin entinen asiain käsittelyn järjestys pysyi rikkumattomana, joihin kysymyksiin on annettu eri suuntiin käyviä vastauksia. Vastasiko hallituskonselji ja missä määrin valtakunnanneuvostoa, yleisten asiain valmistelukuntaa, korkeinta tuomioistuinta tai kollegioita, käsitteikö se asioita samalla vallalla kuin entiset sijaishallitukset vaiko kollegioiden valtuuksilla, tuottiko ja missä kohdin konseljin ohjesääntö muutoksia entisiin lakeihin, oliko ohjesäännön jättämisellä säädöille tarkotettu hankkia lausunto vaiko niiden päätös, oliko ohjesääntö kokonaan tai osittain perustuslaki vai oliko se hallinnollinen asetetus, voitiinko ja missä määrin entisten perustuslakien säädökset sovittaa hallituskonseljiinkin — kaikki nämä ovat kysymyksiä, joihin on vastausta etsitty.

Tämän esityksen tehtävänä ei ole oikeusopillisten määrittelyjen antaminen siitä, millainen se valta oli, jota hallituskonselji sai käyttää, tai miten perustuslait hallituskonseljiin nähden ovat tulkittavat, mutta mikäli mainittujen kysymysten ratkaisussa on nojauduttu historiallisiin tosiasioihin, kuuluu kysymysten käsittely tutkimuksemme piiriin.

Teemme ensinnä selvää parista teoriasta, joilla tieteellisessä suhteessa on eniten merkitystä ja jotka parhaiten valaisevat niitä asioita, joista on kysymys.

Vuoden 1885 kodifikatsioonikomitean ¹⁾ mietinnössä, joka sisälsi ehdotuksen Suomen valtiosäännöksi, esitetään seuraavalaatuinen käsityskanta. Se, että hallitsija oli maan rajojen ul-

¹⁾ Komitea, joka kuten tunnettu asetettiin helmik. 1885 ja johon kuuluivat prokuraattori A. v. Weissenberg, professorit Th. Rein ja R. Hermanson, presidentti N. I. Fellman ja tuomari K. Nystén ja jonka sihteerinä toimi prof. J. R. Danielson, antoi mietintönsä jouluk. 1886; prof. Hermansonin vastalause ilmestyi tammik. 1887. Vrt. ylemp. s. 167 muist. 4.

kopuoolella, mikä Ruotsin vallan aikana oli ollut poikkeuksena, tuli olemaan sääntönä Suomen yhdistämisen jälkeen Venäjään. Oikeudellisesti oli välttämätöntä asettaa erityinen hallitus asioita hoitamaan hallitsijan poissaollessa. Kun Suomessa yleinen hallitus asetettiin pysyväiseksi laitokseksi, oli se hallitusmuodon periaatteiden johdonmukaista noudattamista. Hallitsijalla oli täysi valta pidättää tärkeimmät asiat ratkaistavanaan. Asiat, jotka riippuivat hallitsijan välittömästä päätöksestä, ovat luettelut kuten sijaishallitusten johtosäännöissä konseljin ohjesäännöissäkin, joka on laadittu pitämällä silmällä mainittuja johtosääntöjä (med fäst hänsyn till eller åtminstone under intrycket af instruktioner). Konseljin tuli olla sitäpaitsi korkeimpana tuomioistuimena. Kun ei saatettu ulottaa sitä perustuslain vaatimusta, että jäsenten tuli olla laintaitavia miehiä, kaikkiin konseljin jäseniin, oli perustuslain hengen mukaista, että tehtävä jätettiin konseljin osastolle. Hallitsijan oikeus istua tuomioistuimessa korvattiin kenraalikuvernöörin oikeudella ottaa osaa rikosasiain käsittelyyn. Ennen oikeuskanslerille kuulunut lakien valvonta siirtyi nyt kenraalikuvernöörille ja oikeusosastolle, mutta myös prokuraattorin virka syntyi sitä varten. Lisäksi, kun kaikkien perustuslaissa mainittujen kollegioiden perustaminen jo finanssisyistä olisi ollut mahdotonta, oli konseljille jätetty kollegioiden tehtävät. Konseljilla oli kuitenkin itsenäiseen päätäntöoikeuteen nähden laajempi valta kuin kollegioilla. Konseljille jätettiin sellaisiakin asioita, jotka Ruotsin vallan aikana hallitus oli ratkaissut. Kollegioista alistettuja asioita oli kuningas neuvostossa ratkaissut tai myöhemmin päättänyt yleisten asiain valmistelukunnan valmistamina. Näissä asioissa oli nyt konselji korkein instanssi. Konseljin perustamisella syntyi muutoksia entisiin perustuslain keskushallintoa koskeviin säädöksiin. Konseljin ohjesääntö on siis niissä kohdin katsottava perustuslaiksi, missä se tuotti entiseen perustuslakiin muutoksen. Yhdistys- ja vakuuskirjan 1 § ei antanut hallitsijalle valtaa mielensä mukaan muodostella virastoja; tarkoituksena kohdan ottamisella perustuslakiin oli ollut vain hankkia kuninkaalle mahdollisuus panna toimeen aikeensa valtakunnanneuvostoon nähden¹⁾. Niinpä ei myöskään keisari Aleksanteri tah-

¹⁾ Tätä käsitystä perustellaan useilla seikoilla. Sitä, että Kaarle herttuan on katsottu tahtoneen mainitun pykälän ottamista Yhdistys- ja

tonut panna muutosta toimeen ilman säätyjen myötävaikutusta. Vaikkakin Speranskin kirjeissä käytetään lausetapaa, että säädyiltä pyydettiin niiden lausuntoa, ei se voi todistaa, ettei säätyjen päätös ollut kysymyksessä, sillä mainittua lausetapaa oli käytetty aikaisemminkin juuri sellaisista asioista puhuttaessa, joissa säädyllä oli eittämätön päätäntöoikeus. Sijaishallitusten asettamisessa ja järjestämisessä oli hallitsijalla täysi valta menetellä oman tahtonsa mukaan. Kollegioihin nähden sitävastoin olivat kokoonpanon ja toiminnan perusnormit määrätty, mutta muuten sai kuningas näissä kohdin, kuten työjärjestyksenkin suhteen, antaa määräyksiä.¹⁾ Mikäli hallituskonselji oli tarkotettu korvaamaan laitoksia, joiden toimivalta oli perustuslaeissa määrätty, tarvittiin sen järjestämiseen säätyjen suostumus²⁾.

Tästä käsitystavasta eroava on prof. Hermansonin kanta, jonka hän on esittänyt mainitun komitean mietintöön liit-

vakuuskirjaan ajotun hallintolaitoksen uudestimuodostamisen lailistuttamiseksi, ei mietinnössä pidetä riittävänä todisteena, että pykälällä olisi tahdottu antaa kuninkaalle vapaa valta keskusvirastoihin nähden. Kun kohta ei ollut ensimmäisessä Yhdistys- ja vakuuskirjan luonnoksessa, osottaa se, kuten mietinnössä lausutaan, että kuninkaan tuumat neuvostoon nähden vähitellen kypsyivät. Kaarle herttuan lausunto kollegioiden uudestimuodostuksen tarpeellisuudesta saattoi olla vain keinona kääntää huomio kuninkaan varsinaisista tarkotuksista. Tapahtumain kulku ja eräs kuninkaan lausunto v:n 1792 valtiopäivillä osottavat komitean mielestä kuninkaan tarkottaneen hallintolaitoksen uudestimuodostuksella valtakunnanneuvoston lakkauttamista. Mutta vaikka kuningas olisi luullutkin saaneensa mainitulla pykälällä oikeuden muuttaa hallintolaitosta, ei sillä ole sanottu, että hänellä sellainen oikeus todella oli; säätyjenkin olisi silloin pitänyt olla selvillä siitä, että heidän osanottonsa hallinnon muotojen määräämiseen lakkasi. Se mitä ei Yhdistys- ja vakuuskirjalla muuttettu hallitusmuodossa, jäi voimaan, hallitusmuodon perusteet siis säilyivät, ja tämän nojalla ovat Yhdistys- ja vakuuskirjan epämääräiset pykälät selitettävät. Jos taas todellisuuksessa kollegioita suuresti muutettiin, ei sillä ole todistusvoimaa laintulkintaan nähden, tuona aikana kun perustuslaeista usein poikettiin, johon nähden komitea viittaa selitykseen^{23/3} 1807 ja Pommerin hallitusmuodon lakkauttamiseen.

¹⁾ Komitea katsoo, että kollegiaalinen prinssiippi oli perustuslaeissa varmasti määrätty; kuningas sitävastoin saattoi jotenkin vapaasti määrätä jäsenluvun ja jakaa kollegiot osastoihin y. m.

²⁾ Kts. komitean mietinnön perustelut ss. 9—11, 61—80. Perustuslain luontoisiksi katsoo komitea m. m. niitä ohjesäännön määräyksiä, jotka koskevat kenraalikuvernööriä asemaa konseljissa.

tämässään vastalauseessa. Hänen kantansa perusajatuksukset ovat pääpiirtein mainittuina seuraavat. Eron jälkeen Ruotsista tarvitsi Suomi ennen hallitsijalle kuuluneita tehtäviä hoitavaa hallitusta, keskushallinnollisia kollegioita sekä korkeinta tuomioistuinta. Kollegiot Ruotsissa olivat alkuperäisin olleet kaikkien hallitusasiain hoitajia, johtaen ministerien tavoin toimeenpanovaltaa. Vaikkakin ne olivat muuttuneet myöhemmin toisen asteen instansseiksi, kadottaneet asemansa valtakunnanpuvoston haaroina, ja vaikka osittain valtiosihteerit, osittain kollegioista riippuvat virkakunnat olivat alkaneet saada määräysvaltaa asioihin, olivat kollegiot silti lain mukaan säilyttäneet asemansa keskushallinnon johtajina, ollen siinä suhteessa ministerien asemassa. Laitos, josta tässä on puhe, tuli Suomessa koko hallinnon johtajaksi (står i spetsen för administr.), ollen sillä kollegiaalisesti samat tehtävät kuin kullakin ministerillä ministerihallituksella varustetuissa maissa on erityiseen hallintoalaansa nähden, vaikkakaan sen jäsenet eivät olleet ministerejä, koska he eivät jokainen erikseen olleet erityisen hallintohaaran johdossa. Mitään hallitusvallan siirtoa ei ole kuitenkaan tapahtunut (öfverlåtelse af styrelsemakten). Suomeen perustettu hallituslaitos ei saanut oikeutta hallita (föra regering), vaan oli se virkakuntana auttava hallitsijaa hallitusasiain käsittelyssä kuten virkakunnat yleensä. Hallitsijalle kuuluneita tehtäviä (befogenheter) ei siis ole sille jätetty.¹⁾ Keskushallinnon muodot saattoi hallitsija Yhdistys- ja vakuuskirjan mukaan vapaasti järjestää; mainittu asiakirja oli lakkauttanut hallitusmuodon kollegioitakin koskevat säädökset. Ainoastaan siihen nähden oli perustuslaissa rajotus, että hallitsijan tuomio-oikeus oli jätettävä kollegiaaliselle virkakunnalle, mutta senkin kokoonpanon saattoi hallitsija määrätä, ja ennen kollegioille kuuluneet oikeusasiat olivat viime asteessa ratkaistavat hallitsijan tuomio-oikeutta hoitavassa tuomioistuimessa, vaikka hallitsija muuten niidenkin käsittelytavasta voi antaa säädöksiä, ja vielä, että taloudelliset riidat olivat myös kollegiaalisesti päätettävät. Muuten saattoi hallitsija asettaa kollegioiden sijalle muunlaatuisiakin virastoja,

¹⁾ Näitä ajatuksia ei Hermanson esitä erityisesti tarkottamalla konseljia sen perustamisaikoina, vaan myös myöhempinäkin aikoina. Mutta juuri sen vuoksi, että hän puhuu laitoksesta yleensä, voi katsoa hänen käsityksensä koskevan konseljia sen perustamisesta lähtien.

jos niin tahtoi. Keskusvirastojen sijalle saattoi siis hallitsija perustaa ilman säätyjen myötävaikutusta hallituskonseljin, määrätä ennen kollegioille kuuluneiden oikeusasiain käsittelystä niinkuin niistä määrättiin ja jättää tuomio-oikeutensa hoidon oikeusosastolle. Senpä vuoksi konseljin ohjesäännöllä ei myöskään ole perustuslain luonnetta, vaikkakin se, mikä on olennaista konseljin organisatsioonissa, on perustuslain voimainen. Täydellinen poikkeaminen vuosisatoja kollegiaaliseen periaatteeseen nojautuneesta keskushallintojärjestelmästä ei olisi ollut vahvistetun entisen yhteiskuntajärjestyksen mukaista. Myöhemmin on myös ilmestynyt säädöksiä, jotka antavat laitoksen olemassaololle perustuslaillisen pyhyyden. Mutta säätyjen käsittelyt Porvoon valtiopäivillä konseljiasiansa katsottiin vain lausunnoksi. Kun kuitenkin ehdotus hallituskonseljin perustamisesta sai säätyjen hyväksymisen, tulivat myös hyväksytyiksi perustuslain muutokset, jos konseljin asettamiseen sellaisia sisältyi¹⁾.

Näistä teorioista on ensiksi esitetty saanut yleisempää kannatusta. Niinpä siihen liittyi m. m. senaatti antaessaan lausuntonsa kodifikatsioonikomitean ehdotuksen johdosta²⁾

Edellisen lisäksi mainittakoon muutamia mielipiteitä, joita on tuotu ilmi hallituskonseljin asemaan nähden. Juridinen yhdistys antaessaan v. 1881 vastauksen keskustelukysymykseen, oliko hallitus oikeutettu muuttamaan v. 1809 konseljille annettua ohjesääntöä ilman säätyjen myötävaikutusta, esiintoi mielipiteen, että konselji, paitsi että sillä oli kollegioiden ja korkeimman tuomioistuimen asioita, oli saanut ennen valtakunnan-

¹⁾ Vastalauseen perustelut ss. 32—84. Samantapaisesti on prof. Hermanson myöhemmissäkin teoksissaan käsityksensä esittänyt, nim. että kukin kollegio oli erityisen hallintohaaran johdossa, ja että kuningasta auttavina virkakuntina ne olivat yhdessä koko hallinnon johdossa paitsi että kirkoilliset asiat ja puhtaat sotilasasiat eivät kuuluneet niiden toimintapiiriin; että Suomen eron jälkeen Ruotsista konselji tuli olemaan hallinnon johtajana yksinään, ollen hallitsijan auttajana, mutta eroten kollegioista siinä, että se ratkaisi asiat hallitsijan nimessä, joten valitukset sen päätöksistä eivät olleet mahdolliset, ja että, paitsi puhtaat sotilasasiat kuten ennenkin, myös yliopistoasiat olivat sen toimipiiristä sulletut, ja että hallitsija oli oikeutettu määräämään hallinnon muodoista ylemp. mainituilla rajotuksilla. Inhemska förvaltningsrätt ss. 61—92 y. m. Finlands statsförvaltningsrätt ss. 89, 413—5, 470—4

²⁾ Senaatin esitys ²²/₅ 1891 (painettuna) ss. 44—5, 53 y. m.

neuvostolle ja senjälkeen yleisten asiain valmistelukunnalle kuuluneita tehtäviä¹⁾. Edy. Bergh lausuu käsityksensä, että hallituskonseljin ohjesääntö täydensi Yhdistys- ja vakuuskirjan § 1, jonka nojalla valtakunnanneuvosto lakkautettiin, eli että hallitsijan ja säätyjen yhteisvaikutuksella perustettu hallituskonselji asetettiin valtakunnanneuvoston sijalle.²⁾ Rob. Castrénin mukaan hallituskonselji, samalla kuin se oli administratsionin ja oikeushallinnon etupäässä, hoiti varsinaista hallitusta (den egentliga styrelsen) osittain yksinään, osittain hallitsijan neuvoskamarina³⁾.

Vielä on syytä kiinnittää huomio pariin väitteeseen, jotka on tehty venäläiseltä taholta hallituskonseljin järjestämiseen nähden. Venäjän valtakunnanneuvoston kodifikatsiooniosasto antaessaan lausuntonsa ylempänä mainitun kodifikatsioonikomitean ehdotuksesta m. m. lausui, että hallituskonseljia muodostettaessa oli esikuvana Venäjän hallitseva senaatti eikä Ruotsin hallinto-organit, ja että erityisestikinonseljin oikeusosaston tehtävät ja työjärjestys määrättiin riippumatta Ruotsin laeista, sille kun jätettiin asioita, jotka ennen olivat kuuluneet hallinnollisille kollegioille. Siinä komissionissa jälleen, joka v. 1890 loppupuolella tarkasti mainittua ehdotusta ja Venäjän viranomaisten siitä antamia lausuntoja, esitettiin venäläisten jäsenten puolelta väite, ettäonseljin ohjesäännön 16 §, missä lausuttiin, ettäonselji ei saanut määrätä varoja yli menoarvion, koska ylimääräiset menot voitiin suorittaa vain hallitsijan nimenomaisesta käs-

¹⁾ Tidskrift utg. af Juridiska föreningen i Finland, v. 1881 ss. 116—7.

²⁾ Bergh, Suomen valtio-oik. kehitys s. 58.

³⁾ Skildringar s. 232. — Hallituskonseljia koskevia kysymyksiä käsiteltiin monesti valtiopäivillä ja erityisestikin sanomalehdistössä 1860 luvulla ja seuraavina vuosikymmeninä; ajatus hallintolaitoksen uudestimodostamisesta näet tällöin pyrki ehtimiseen esiin. Eniten kiinnitti kysymysonseljin asemasta huomion puoleensa. Toiselta puolen esitettiin samantapaisia mielipiteitä kuin edellä on mainittu, toiselta puolen tuotiin esiin, ettäonselji ei ollut arvoltaan ja merkitykseltään entisen valtakunnanneuvoston tapainen, vaan tarkotettu ainoastaan virastojen keskustaksi, vaikkakin siitä, kun sille joutui sellaisia hallitustoimia kuin lakien valmistaminen, tuli muutakin kuin virastojen keskusta. (Sanomalehtikäsitteilyjä vrt. esim. Helsingfors Dagblad 1865 N:o 35,39. Suometar 1865 N:o 29, 32 y. m.; valtiopäiväkäsitteilyistä, eri valtiopäiväin asiakirjat.) Kun näillä käsitteilyillä ei kuitenkaan ole tieteellisessä suhteessa erityistä merkitystä, emme niitä tässä lähemmin koskettele.

kystä, kumosi Yhdistys- ja vakuuskirjan 5 §, missä säädyille annettiin oikeus kieltää ja myöntää valtakunnan voimassapitämistä varten tarvittavia varoja, koska muka mainittu ohjesäännön kohta antoi hallitsijalle vallan määrätä ylimääräisistäkin maksuista¹⁾.

Arvelun, että Venäjän senaatti olisi ollut konseljin järjestämisessä esikuvana, kumoa se, mitä ylempänä on yleensä konseljin perustamisesta esitetty. Se väite taas, että entiset lait olisi jätetty huomioonottamatta oikeusosaston muodostamisessa, johtuu ohjesäännön sisällön täydellisestä väärinkäsittämisestä. Kuten on nähty, ei kollegioille kuuluneita oikeusasioita siirretty oikeusosastolle vaan hovioikeuksille, ja tulivat ne vasta sieltä oikeusosastoon samoin kuin ne olivat ennen menneet korkeimpaan tuomioistuimeen, milloin vetoaminen oli tapahtunut. Niinkään väite, että ohjesäännön 16 § tarkotti hallitsijavallan muutosta entiseen nähden, perustuu ohjesäännön väärään tulkittamiseen. Suomalaisten jäsenten taholta huomautettiin komissionissa, että tarkoitus oli ollut ehkäistä maan korkeinta virkakuntaa loukkaamasta kansan itseverotusoikeutta, ja että säädös lisäksi sisälsi, että mainittu virkakunta ei saanut niitä oikeuksia, mitkä hallitsijalla oli ennen ollut valtiovarain hoitoon nähden, nimittäin oikeutta vahvistaa menosääntöä, tullitaksaa y. m. Siitä, mitä ylempänä on esitetty mainitun kohdan synnystä, näkyy että tämä selitys on aivan tarkotetun ajatuksen mukainen.

Venäläiseltä taholta tehdyt väitteet eivät siis tarvitse tarkempia selittelyjä. Sitävastoin on välttämätöntä kosketella lähemmin edellisessä esitettyjä suomalaisten taholta ilmituotuja mielipiteitä.

Niissä päätelmissä, jotka tässä tutkimuksessa on konseljin ohjesäännön synnystä tehty,²⁾ on tuotu esiin käsitys, että vaikkakin on myönnettävä mahdolliseksi, että konseljin ohjesääntöä valmistettaessa ajatuksissa olivat sijaishallitusten johtosäännöt, tätä ei voi nykyään käytettävänä olevien lähteiden nojalla eittämättömän varmasti päättää; että vaikka muodollisesti ehkä ohjesääntöjä seurattiin, ei todennäköisesti ohjesäännön valmistuksessa eikä ainakaan lopullisen ohjesäännön sanamuodon mu-

¹⁾ Komissionin jurnaalit.

²⁾ Vrt. ylemp. ss. 182-91.

kaan konseljille jätetty hallitsijan majesteettioikeuksien eli, kuten olemme lausuneet, hallitsijan prerogatiivien käyttöä — armahdus- ja armonosotusoikeutta, oikeutta määrätä valtiovaroista ja antaa uusia taloudellisia lakeja, pääasiat luetellaksemme —, jollainen oikeus oli osittain aina sijaishallituksille jätetty, mikä seikka erityisestikin erotti sijaishallitukset tavallisista virkakunnista; mutta että tarkoitus oli kuitenkin antaa konseljin ratkaista hallitsijan sijaisena erinäisiä muita hallitsijalle ennen menneitä asioita, nimittäin anomukset ja muut taloudelliset asiat, joissa aikaisemmin oli Ruotsin keskusvirastojen päätöksistä voitu valittaa kuninkaaseen,¹⁾ sekä erityiset — ei kuitenkaan prerogatiiveihin kuuluvat — kirkolliset asiat, ja vielä lisäksi eräät — prerogatiiveihin tavallaan luettavat — virkanimitysasiat.²⁾ Kuinka hallituskonseljin valta on näiden tosiasiaan perustuksella määriteltävä, sitenkö että se ratkaisi asioita sijaishallitusten tavoin hallitsijan vallalla, vaiko että se ne päätti virastojen tavoin delegeeratulla vallalla, vai onko määrittäminen muodostettava johonkin toiseen muotoon, sen päättäminen ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Joka tapauksessa konselji toiselta puolen ei saanut ohjesäännön mukaan varsinaisesti — paitsi mikä osittain virkoja koski — prerogatiivien käyttämiseen oikeutta, mikä oikeus, niinkuin monesti on mainittu, oli osittain ollut sijaishallituksilla, eikä se siis tässä suhteessa voinut olla sijaishallitusten tapainen. Toiselta puolen sille annettiin ratkaistavaksi asioita, jotka ennen olivat olleet hallitsijan päätettävänä, mutta joiden ei katsottu hänen prerogatiiveihinsa kuuluvan, missä suhteessa se siis muistutti sijaishallituksia ja oli eroava kollegioista. Tämä eroavaisuus osottautuu vielä toisessakin suhteessa. Kuten tässä esityksessä ylempänä on osotettu, eivät Ruotsin kollegiot olleet koko hallintotoiminnan valvojia ja hoitajia. Jos vielä v:n 1772 hallitusmuodon säädökset ovat laaditut muotoon, jonka mukaan kollegioilla olisi ollut mainittu asema, riippui se hallitusmuodon syntymisen tavasta,

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 193, muist. 3.

²⁾ Virkanimityksien toimittamisen hallitsija oli aikaisemmin voinut jättää virastoillekin, mutta muiden prerogatiiviasiaan käsittelyyn vain sijaishallituksille, milloin sellainen oli tullut kysymykseen. Kysymyksessä olevien virkanimitysten jättäminen konseljille ei ollut tapahtunut, kuten on nähty, komitean ehdotuksesta, vaan Speranskin toimesta.

sitä valmistettaessa kun liitettiin siinä, mikä hallintolaitosta koski, entisiin hallitusmuotoihin ottamatta huomioon todellisia oloja. Kollegioiden rinnalla oli todellisuudessa keskusvirastoja, jotka kyllä — yrityksistään huolimatta — eivät olleet saaneet kollegioiden arvoa, mutta jotka silti kollegioiden tavoin olivat erityist^{en} hallintohaarain valvojia ja hoitajia. Lisäksi oli todellisuudessa, niinkuin nähty, niiden yläpuolelle kehittynyt ministerimäinen järjestelmä, joka kyllä oli satunnainen luonteeltaan ja ilman oikeudellista perustusta, mutta joka silti oli olemassa. Hallituskonselji tuli niidenkin hallintoalojen hoitajaksi, joiden johtovirastoja ei ollut perustuslaeissa mainittu, ja hallituskonselji oli todellisuudessakin, ei yksin kirjaimen mukaan, välittömässä suhteessa hallitsijaan. Vielä sille tulivat hoidettavaksi kirkolliset asiat, jotka eivät olleet kuuluneet Ruotsin keskusvirastoille, kun taas ennen Ruotsin virastojen hoitamat ulkopoliittiset asiat sekä yliopiston asiat jäivät sen toimipiiriin ulkopuolelle, samoin kuin kollegioille kuuluneet oikeusasiat.

Siihen määräykseen nähden, mikä koski kenraalikuvernöörin osallisuutta rikosasiain ratkaisuun, on ylempänä osotettu, että se oli Speranskin muodostama ja että historiallisten lähteiden nojalla on mahdoton päättää, miten hän siihen johtui. Näin ollen ei myöskään ole tarpeeksi perustetta varmasti sanoa, oliko mainittu määräys tarkotettu korvaamaan sitä perustuslain säädöstä, että hallitsijalla oli oleva kaksi ääntä korkeimmassa tuomioistuimessa. Joka tapauksessa viimeainitun säädöksen poisjääminen oli muutos perustuslakiin. Myöskin oli poikkeus siitä, mitä perustuslaki edellytti korkeimman tuomioistuimen tehtäviin nähden, se että oikeusosasto sai tuomiotehtävien ohella oikeudenkäytön valvonnan toimekseen.

Kun talousosasto päätti lopullisesti taloudelliset asiat ilman, että valitus hallitsijalle oli mahdollinen, oli siten käsittelyinstanssien luku vähentynyt, mikä merkitsi muutosta järjestykseen, joka oli entisissä laeissa, vaikkakaan ei erityisesti perustuslaeissa, edellytetty. Niinikään, kun oikeusosasto käsitteli asiat ilman että mitään alemman oikeusrevisionin tapaista laitosta oli asioita valmistelemassa, merkitsi se suurta eroavaisuutta entisestä oikeusasiain käsittelyjärjestyksestä.

Niinkuin ylempänä on osotettu¹⁾ oli talousosasto ohje-

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 189.

säännössä saanut oikeuden antaa lausuntonsa erinäisistä hallitsijalle menevistä asioista. Näiden asiain joukossa oli sellaisia, joista valtakunnanneuvosto tai sittemmin yleisten asiain valmistelukunta oli saanut antaa lausunnon ennen hallitsijalle esittämistä. Niinikään oli ohjesäännössä talousesaston tehtäväksi jätetty ilmottaa hakijat virkoihin, jotka hallitsija täytti.¹⁾ Tämä tehtävä oli aikaisemmin ollut valtakunnanneuvostolla. Siinä suhteessa siis, että konselji sai oikeuden antaa lausuntoja samalaisista hallitsijalle menevistä asioista, kuin ennen valtakunnanneuvosto ja myöhemmin yleisten asiain valmistelukunta, ja ilmottaa hakijat virkoihin, jotka hallitsija täytti, kuten ennen valtakunnanneuvosto, saattaa sanoa konseljille annetun ennen valtakunnanneuvostolle ja myöhemmin yleisten asiain valmistelukunnalle kuuluneita tehtäviä. Mutta sillä katsantokannalla, että konseljin perustamisella olisi täydennetty vajaus, mikä oli syntynyt, kun Yhdistys- ja vakuuskirjan nojalla valtakunnanneuvosto, poikkeamalla v:n 1772 hallitusmuodon säädöksistä, lakautettiin, ja että konselji olisi tullut yleensä valtakunnanneuvoston sijalle, ei ole perustusta konseljin ohjesäännössä. Yhdistys- ja vakuuskirja, niinkuin asia käsitettiin ja kuten myöhemminkin on yleisesti käsitetty — huolimatta erimielisyyksistä muissa suhteissa —, vapautti hallitsijan v:n 1772 hallitusmuodon säädöksestä, että hänen tuli kuulla valtakunnanneuvoston mieltä erinäisissä asioissa, eikä konseljin ohjesääntö, kuten on nähty, liioin määrännyt, että konseljin olisi pitänyt saada ilmaista mielipiteensä näissä asioissa, mikäli ne saattoivat tulla kysymykseen, ennenkuin hallitsija päätöksensä teki. Hallituskonseljista ei v:n 1809 ohjesäännöllä muodostettu konstitutiionaalista konseljia, jollainen Ruotsissa samana vuonna asetettiin valtioneuvoston perustamisella.

Voiko jälleen sanoa sen käsityksen pitävän paikkansa, että hallituskonselji hoiti „varsinaista hallitusta“, riippuu siitä, mikä sisältö tälle lausetavalle annetaan. Jos „varsinaisen hallituksen hoitamisella“ tarkotetaan sitä, että se sai ratkaista lopullisesti ennen hallitsijalle menneitä — joskaan ei prerogatiiveihin kuu-

¹⁾ Kts. ylemp. s. 198. Järjestämisehdotuksissa oli ajateltu vain konseljin virkoja, mutta niinkuin on nähty sai lopullinen ohjesääntö tähän nähdessä sanamuodon, joka antoi säädökselle laajemman sisällön.

luvia — asioita; että se sai antaa lausuntoja hallitsijalle menevistä asioista, vieläpä sellaisista, jotka oli ilman valtakunnan-neuvoston ja myöhemmin yleisten asiain valmistelukunnan lausuntoa ratkaistu; että sille tuli valta valmistaa valtion tulo- ja menoarvioehdokset, joiden järjestely oli katsottu aikaisemmin niin tärkeäksi, että se oli toimitettu hallituspiireissä; että se voi laatia kaikki lakiehdotukset, ilman että niistä katsottiin poikkeuksiksi sellaisiakaan, jotka tärkeytensä vuoksi olivat aikaisemmin myöskin hallituspiireissä valmistetut; ja vihdoin että se saattoi, ollen välittömässä suhteessa hallitsijaan, itsenäisesti johtaa hallintotoimintaa; silloin on mahdollista lausua, että konselji myös hoiti „varsinaista hallitusta“, ¹⁾ mutta jos lausetavalle annetaan muu sisältö, ei sitä voi hallituskonseljista käyttää.

Vaikkakin hallituskonseljin ohjesääntö, kuten on nähty, monessa suhteessa poikkesi perustuslakien keskushallintolaitosta koskevista sääöksistä, asetettiin siinä kuitenkin toiselta puolen täydellisenä voimaan kollegiaalisuuden periaate, joka

¹⁾ Käsitteitä „hallitseminen“, „hallinnon hoito“, määritellään oikeusopillisissa teorioissa eri tavoin. Mainitsemme muutamia määritelmiä. Hermansonin mukaan on hallinto (förvaltning) toimeenpanovallan käyttöä valtiossa, ja toimeenpanovallan käyttö jälleen sisältää toimiin ryhtymistä oikeusjärjestyksen rajoissa siihen nähden, mitä valtion tarkoitus vaatii. Hallitseminen (handhafva styrelse) on laji hallintoa, nimittäin määräysten antamista lakien rajoissa siitä, mitä yhteiskunnan tehtävät tai intressit vaativat. (Tämä Suomen oloihin sovitettuna: paitsi lainsäädäntövaltaa n. s. taloudelliseen lainsäädäntöön nähden kuuluu hallitsijalle toimeenpanovallan käyttö; kun hallituskonseljista sanotaan, että sille jätettiin maan yleisen hallituksen hoito, merkitsi se, että konselji sai lakien rajoissa — lukuunotettuina myös hallitsijan antamat taloudelliset lait — antaa määräyksiä siitä, mitä maan hyvä vaati). Inhemsk förvaltningsrätt ss. 10—15, 48—9, 248—9 y. m. Statsförfattningsrätt ss. 410—417 y. m. L. Steinin mukaan on hallitseminen periaatteiden säätämistä, hallinto määräysten toimeenpanoa. Die Verwaltungslehre I s. 281. Jellinekin mukaan sisältää hallitseminen (Regierung) alkuunpano- ja säädäntötoiminnan (Initiative und Anordnung), mikä yhdessä toimeenpanon (Volziehung) kera muodostaa hallinnon (Verwaltung). Das Recht des modernen Staates ss. 566—7, 622 y. m. Oikeusopillisen määrityksen antaminen siitä, mitä „hallitseminen“ ja „hallinto“ on, ja missä määrin konselji sen mukaan oli tai ei „hallitus“, ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin, vaan on sen osottaminen, mitä hallituskonseljin valta ja toiminta säädsten mukaan sekä todellisuudessa sisälsi.

v:n 1772 hallitusmuotoon oli sisältynyt, mutta jossa ei oltu seuraavina aikoina tarkoin pysytty.

Mutta jos kerran hallituskonseljin perustaminen sai aikaan muutoksia perustuslakeihin, saa se kysymys erityisen merkityksen, oliko samojen lakien mukaan hallitsija yksin vaiko vain yhdessä säätyjen kanssa oikeutettu mainitussa suhteessa muutoksen toimeenpanemaan, eli siis kysymys, minkälatuinen oli säätyjen osuus Porvoon valtiopäivillä hallituskonseljin järjestämiseen.

Vuoden 1885 kodifikatsioonikomitea on lähtenyt ajatuksesta, että kaikki ne seikat, mistä entisten perustuslakien mukaan, jotka oli vahvistettu voimaansa, hallitsija oli saattanut vain yhdessä säätyjen kanssa hallintolaitokseen nähden päättää, olivatonseljin ohjesäännössä perustuslainluontoiset, kun taas ne kohdat, jotka aikaisemmin olivat olleet yksin hallitsijan määrättävissä, olivat vain hallinnollisia säädöksiä. Komitea senvuoksi tutkii historiallisia tosiasioita apuna käyttäen, mitkä seikat hallintolaitoksen järjestämisessä ovat katsottavat perustuslakien mukaan yhteisesti hallitsijalle ja säädöille, mitkä yksin hallitsijan päätösvaltaan kuuluneen, määräten sitten tarkastuksensa perustuksella, mikä ohjesäännössä oli ja mikä ei ollut perustuslainluontoisena pidettävä.¹⁾ Samaa metodia, nimittäin perustuslakien selitystä siihen nähden, oliko ja missä kohden hallitsija velvollinen jättämään hallintolaitosta koskevat kysymykset säätyjen hyväksyttäväksi, on myös vastalauseen tekijä, professori Hermanson käyttänyt, mutta tullut aivan erilaisiin tuloksiin. Kysymys silloin on, mikä perustuslain tulkinta on oikea.

Tässä muodossa kohdistuu kysymys pääasiassa siihen, antoiko vai ei Yhdistys- ja vakuuskirja hallitsijalle vallan järjestellä keskushallinto-orgaaneita mielensä mukaan. Todisteiden ohella, jotka on esitetty sen käsitystavan tueksi, että hallitsija ei olisi mainittua valtaa saanut, on toisia niille aivan vastaisia. Yhdistys- ja vakuuskirjan antamisen jälkeen oli Kustaa III, kuten on ylempänä osotettu,²⁾ laatinut suunnitelman keskushallintokoneiston uudestimuodostamisesta, joka suunnitus sisälsi

¹⁾ Kts. ylemp. s. 217.

²⁾ Kts. ylemp. s. 33 muist. 1, s. 95 muist. 2.

laajemmalle käypiä muutostuumia kuin vain ajatuksen valtakunnan-neuvoston lakkauttamisesta, mikä osottaa, että hän itse katsoi olevansa oikeutettu järjestelemään yleensä keskushallinto-organeeja. Yhdistys- ja vakuuskirja oli sanamuodoltaan sellainen, että sen tulkitseminen siihen tapaan oli mahdollinen, että se antoi kuninkaalle mainitun vallan.¹⁾ Ne muutokset, mitkä keskushallinto-organisatiosiooniin tehtiin Yhdistys- ja vakuuskirjan ilmestymisen jälkeen, olivat siksi syvälle käypiä, että ne, jos niitä olisi yleisesti katsottu perustuslain loukkauksiksi, olisivat epäilemättä aiheuttaneet ajatusten ilmaisuja erityisestikin säätyjen puolelta, jota kuitenkin ei tapahtunut. Jos jälleen muissa suhteissa perustuslaista poikettiin, ei se todista, että siinä kohdassa olisi perustuslain loukkaus tapahtunut, että keskushallinto-organisatiosionia järjesteltiin säätyjä kuulematta. Vielä on huomattava, miten myöhemmät ruotsalaiset tutkijat ovat mainitun perustuslain kohdan käsittäneet. Nykyisistä huomatuista tiedemiehistä m. m. E. Hildebrand on esittänyt käsityksen, että Yhdistys- ja vakuuskirja antoi kuninkaalle vapaat kädet virastoihin nähden.²⁾ Nämä kaikki seikat viittaavat siihen, että se käsitystapa on oikeampi, jonka mukaan hallitsijan on katsottava saaneen Yhdistys- ja vakuuskirjassa oikeuden järjestää keskushallinto-organeeja säätyjä kuulematta ja niin myös säätyjen käsittelyjä konseljiasiassa Porvoon valtiopäivillä pidettävä vain lausuntona.

Kuitenkin saattaa panna kysymyksen alaiseksi, voiko olenkaan päästä sitä menettelytapaa noudattaen, jota edellisessä

¹⁾ Sitä käsitystä vastaan, että Yhdistys- ja vakuuskirj. määräyksessä, että „muut valtakunnan hoitoon kuuluvat asiat toimitetaan sillä tavoin kuin kuningas hyödyllisimmäksi näkee“ (§ 1), sanat „valtakunnan hoitoon kuuluvat asiat“ tarkoittaisivat asioita, jotka kuninkaan oli pitänyt ratkaista neuvostossa, eikä kollegioiden asioita, mikä käsitys on kysymyksessä olevan teorian kannattajain puolelta esitetty (vrt. esim. Bergh, Suom. valtio-oik. kehitys s. 58), on m. m. se, että eräs aikalainen, Rob. Henrik Reh binder, on asettanut „valtakunnan hoitoon kuuluvat asiat“ („Riksvärdande ärendet“, nimenomaisesti viitaten Yhdistys- ja vakuuskirj. 1 §:ään) synonymeiksi „talousasiain“ („Oeconomica“) kanssa. Pietarissa 29/10-1816 allekirjotettu kirjelelmä „Svar på en Finsk Patriots Reflexioner rörande åtkilliga Allmänna angelägenheter“. Riilahden kokoelma n:o 43.

²⁾ Sv. statsföfatt. hist. s. 537 y. m.

on kosketeltu, sitovaan tulokseen. Millainen säätyjen osuus konseljin perustamiseen oli, ei saata lopultakaan riippua siitä, miten se myöhemmin perustuslakien tulkinnan avulla voidaan selittää, vaan siitä, millaiseksi sen säädyt itse sekä hallitsija käsittivät. Sen selvillesaamiseen on historiallisen tutkimuksen etupäässä kohdistuttava.

Tämä tehtävä ei ole helpoimpia, mutta siinä on kuitenkin kysymyksen ydin, ja on siis siihen päähuomio kiinnitettävä.

Venäläisten taholta on nimenomaisesti todistukseksi siitä, että säätyjen käsittelyt katsottiin vain lausunnoksi, mainittu se, että kenraalikuvernöörille annettiin tilaisuus tehdä muutosehdotuksia konseljiluonnokseen sen jälkeen, kuin säädyt olivat sitä käsitelleet ¹⁾. Tämän suhteen on kuitenkin huomautettava, että ensinnä, niinkuin ylempänä on osotettu ²⁾, oli ollut aikomus antaa luonnos kenraalikuvernöörin tarkastettavaksi ennen sen säädylle jättämistä, mutta että tästä poikettiin todennäköisesti kenraalikuvernöörin vaihdoksen vuoksi, kun uusi kenraalikuvernööri ei ennättänyt tuoda mielipidettään ajoissa ilmi, jonka tähden hänelle annettiin siihen tilaisuus valtiopäivien jälkeen. Kysymyksessä oleva seikka, joskin se oli poikkeus perustuslaillisista muodoista, jollaisia poikkeuksia muutenkin tapahtui sekä Porvoon valtiopäivillä ³⁾ että sen jälkeen, ei siis saata olla minään todistuksena siihen nähden, tarkotettiinko säätyjen käsittelyillä lausuntoa vai ei. Myös on venäläiseltä taholta tuotu todistukseksi siitä, että vain säätyjen lausunnosta oli kysymys, m. m. Speranskin kirjeet, joissa säätyjen käsittelyistä puhuttaessa käytettiin lausuntosanaa. Mutta kuten v:n 1885 komitean mietinnössä ja sittemmin myöhemmissä tutkimuksissa ⁴⁾ on osotettu, oli tätä sanaa jo aikaisemmin saatettu käyttää sellaisissakin tapauksissa, jolloin säätyjen päätös oli kysymyksessä. Tällä seikalla ei siis, niinkuin mainituissa tutkimuksissa on huomautettu, saata olla todistusvoimaa siihen nähden, minkälaisia käsitte-

¹⁾ Vrt. tästä Hermanson, *Bemötande i frågan om Finlands statsrättsliga ställning* s. 110.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 153.

³⁾ Viittaamme vain siihen ylempänä mainittuun seikkaan, että säätyjen vastaukset propositsioneihin eivät olleet puhemiesten vaan toimitusvaliokunnan jäsenten allekirjottamat (kts. s. 157).

⁴⁾ Danielson, *Suomen yhdistäminen* ss. 160—1.

lyt olivat, ja sitäpaitsi oli Speranskikin kirjeessään huhtik. 2/14 päivältä Sprengtportenille käyttänyt sanaa „hyväksyminen“ (consentement) juuri säätyjen käsittelyjä konseljehdotukseen nähden tarkottaen¹⁾.

Sen selvittämiseen nähden, millaisiksi säätyjen käsittelyjä konseljiasiassa katsottiin, ei siis yllämainituilla seikoilla ole merkitystä. On kuitenkin olemassa suoranainen lausunto, joka on katsottava kelpaavaksi todistukseksi kysymyksessä olevaan seikkaan nähden. Miten Speranski asian käsitti, sitä valaisee hänen yksityiskirjeensä toukok. 19 p:ltä 1811 v. l. kenraalikuvernöörille, jonka kirjeen sisältöön alempana tarkemmin tutustumme²⁾, ja jossa Speranski lausui ajatuksensa konseljin asemasta. Siinä hän mainitsi, että eräät suomalaiset pitivät konseljia heidän maansa konstitutsioonin mukaisien oikeusistuinten vertaisena. Konseljia ei — lausuu hän sen johdosta — järjestetty konstitutsioonin säädöksiin vaan yksinomaan hallituksen mielipiteen mukaan. Suomella ei suinkaan ollut erityistä neuvostoa, konseljin järjestämisessä ei pidetty silmällä tätä laitosta. Oikeudet voivat olla olemassa ilman konseljia-kin ja olivatkin vahvistetut jo ennen sen perustamista. Konseljilla oli erityinen ohjesääntö, mutta se ei ollut mikään sääty- eikä konstitutsionaalinen asetus, vaan saatettiin siihen, kuten muihinkin ohjesääntöihin, tehdä lisäyksiä ja muutoksia. Nämä otteet Speranskin kirjeestä osottavat, että ainakaan Speranski, kahta vuotta myöhemmin konseljin perustamisen jälkeen, ei myöntänyt konseljin ohjesäännöllä olevan konstitutsionaalista luonnetta. Siihen nähden, että Speranski konseljia perustettaessa toimi ikäänkuin Venäjän hallituksen edustajana, on hänen käsitystapaansa pidettävä Venäjän hallituspiirien kantana asiassa.

Yhtä selvästi ei ole nähtävissä, miten säädetyt käsittivät osuutensa hallituskonseljin järjestämiseen. Tämä kysymys on mitä läheisimmässä yhteydessä sen kysymyksen kanssa, millaiseksi säätyjen osallisuus yleensä valtiopäiville jätettyihin asioihin nähden katsottiin ja millainen ajan konstitutsionaalinen

¹⁾ Kts. kirj. ylemp. s. 145.

²⁾ Painettuna: Dubrovin, Сборник истор. Матеріаловъ III ss. 306—9. Sit. Borodkin, Исторія Финляндіи. Время Имп. Александра I ss. 308—9.

katsantotapa oli. Sen selvittämiseen on kuitenkin tässä tutkimuksessa mahdotonta ryhtyä. Myöhempien hallituskonseljin järjestämistä tarkottaneiden toimien yhteydessä esiintyi kyllä seikkoja, jotka antavat joitakin viittauksia siinä suhteessa, mutta perusteellisesti ne eivät asiaa selvitä. Tässä tutkimuksessa on tyydyttävä vain huomauttamaan, että käsittelemämme kysymyksen lopullinen ratkaisu vaatii vielä uusien todisteiden esiintuomista, ja että se on jätettävä vastaisen tutkimuksen varaan.

*

Kuinka ratkaistaneenkin kysymys siitä, millaiseksi säätyjen osuus konseljiin perustamiseen on katsottava, ei se tule vähentämään merkitystä, mikä konseljin asettamisella sinänsä oli Suomen asemaan nähden Venäjän valtakunnassa. Kuten ylempänä on huomautettu, kävi jo hallituskonseljin ohjesäännöstä esiin ajatus, että konselji oli tarkotettu muodostaa Suomelle annetun sisäisen itsenäisyyden kannattajaksi¹⁾. Eräässä muutamia kuukausia konseljin perustamisen jälkeen ilmestyneessä manifestissa²⁾ jälleen mainitaan „hallituskonseljin asettaminen kansakunnan omaan keskuuteen“ niiden seikkain joukossa, jotka olivat „riittävinä todistuksina vakuuttamaan Suomen kansaan sen valtiollisesta olemassaolosta ja siihen kuuluvista oikeuksista.“

„Pääasiallinen hyvä Porvoon valtiopäivistä“, lausuu Mannerheim muistiinpanoissaan, „oli kuitenkin keisarin juhlallinen vakuutus maan lakien, vapauksien ja oikeuksien säilyttämisestä sekä maan oma hallitus, joka hallituskonseljin perustamisella oli erotettu kaikesta yhteydestä Venäjän hallituksen kanssa“³⁾. Epäilemättä oli hallituskonseljin perustaminen konstitutsioon vahvistamisen jälkeen tärkein tulos Porvoon valtiopäiväin työstä.

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 163.

²⁾ Sotalaitosta koskeva manifesti maalisk. 15/27 p:ltä 1810. Samling af förordn. s. 63 ja ss.

³⁾ Sit. Castrén, Skildringar ss. 229—30.

Kolmas luku.

Hallituskonselji sekä kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin virastot vuosina 1809—1812.

I. Hallituskonselji.

Hallituskonseljin avaus tapahtui lokak. 2 p:nä 1809. Kenraalikuvernööri, saatuaan käskykirjeessä elok. 6/18 p:ltä ¹⁾ määräyksen pitää huolen, että konseljin avaus tapahtui „juhlallisella ja sen arvoa vastaavalla tavalla“, valmistutti juhlamenojen ohjeet, joiden mukaan avaustoimitus todella muodostuikin juhlatilaisuudeksi. Sotaväen muodostaman kujanteen läpi menivät kenraalikuvernööri sekä saapuvilla olleet konseljin jäsenet ja virkamiehet ensin mainitun asunnolta tuomiokirkkoon, missä pidettiin jumalanpalvelus, ja sitten samalla tavoin juhlakulkuessa talousosastolle vuokrattuun taloon ²⁾. Istuntosalissa asetui kenraalikuvernööri valtaistuimen eteen, joka oli hänen toimestaan siirretty Porvoosta Turkuun konseljin taloon ³⁾, ja hänen seurueensa sekä konseljin jäsenet ja virkamiehet sivuille. Senjälkeen piti kenraalikuvernööri puheen, missä hän, mainit-

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 161. Käskykirjeessä annettiin kenraalikuvernöörille valta käyttää konseljin ensi tarpeisiin 10,000 seteliruplaa Suomen varoista.

²⁾ Kenraalikuvernöörin toimesta oli talousosastoa varten vuokrattu nahkuri Richterin talosta (pohjoiskortteli n:o 39) huoneusto 1110 hopearuplan vuotuisesta hyyrystä. Oikeusosastoa varten oli huoneusto vuokrattu kauppaneuvos Trappilta n. s. Rotstenin talossa 500 hopearuplan hyyrystä. Kenraalikuvernöörin kirje ^{20/} 1809 Turun maaherralle. Зыр. за 1809 г. n:o 292. Talousos. pöytäk. ^{4/} 1810.

³⁾ Kenraalikuvernöörin kirje Speranskille heinäk. 23 p. 1809 v. l. Ordin, m. t. II liitt. s. 135.

tuaan mitä lämpimimmän tuntein ottavansa osaa Suomen menestykseen, huomautti hallitsijan isällisistä tarkotuksista, joista oli johtunut hänen päätöksensä asettaa maan omista, säätyjen ehdottamista kansalaisista kokoonpantu hallituskonselji, ja lausui toivomuksen, että jäsenet voisivat ansaita hallitsijan heille osottaman armon ja asukkaiden luottamuksen ja kunnioituksen. Kun jäsenet ja prokuraattori olivat tehneet valansa kenraalikuvernöörin kanslian sihteerin Ladaun sanelun mukaan ja kenraalikuvernööri käskenyt keisarin nimessä jäseniä alkamaan seuraavana päivänä työnsä, pidettiin vielä puheita, joissa kenraalikuvernööri ja konseljin jäsenet ilmaisivat luottamuksen tunteensa, minkä jälkeen kenraalikuvernööri poistui konseljista jäsenten saatettua hänet ovelle¹⁾. Seuraavana eli lokak. 3 p:nä pidetyssä ensimmäisessä osastojen yhteisistunnossa tekivät saapuvilla olleet esittelijäsihteerit valansa. Samassa istunnossa päätettiin julkaista kuulutus, jossa annettiin tiedoksi, että konselji oli alkanut työnsä, ja jossa kehoitettiin asukkaita kiitollisina tunnustamaan hallitsijan hyväntahtoisuus, jota hän oli osottanut, kun hän oli säilyttänyt voimassa maan lait ja antanut niille „toimintavoiman (verkningskraft), joka, perustuen jaloimmille periaatteille ja ulottuen kaikkiin hallintohaaroihin, varmaan oli edistävää asukkaiden onnellisuutta ja menestystä“²⁾. Konseljin avausta koskevassa syysk. 30/ lokak. 12 p. Speranskille lähettämässään kertomuksessa kenraalikuvernööri mainitsi, että oli ollut havaittavissa levottomuutta yleisössä lakien säilyttämisen suhteen, mutta että avausjuhlallisuudet, joihin kaupungin ja ympäristön asukkaat olivat saapuneet, osottivat mielten alkavan tyyntyä, ja lausui toivovansa, että hallituskonselji tuli vahvistamaan kansassa luottamusta hallitsijan hyviin tarkotuksiin³⁾.

Säätyjen ehdokkaina hallituskonseljin jäsenten paikkoihin olivat olleet laamanni von Willebrand, hovioikeudenneuvos Gyldestolpe, asessori vapaaherra Mellin, laamanni Orræus, pro-

1) Juhlamenojen ohjeet: Prokuraattorinviraston saap. asiakirjat 1809. Yleisen esittelijän laatima pöytäkirja avausoimituksesta: Plen. pöytäkirja 1809 fol. 1—5. Kenraalikuvernöörin puheet ja presidentti Tandefeltin vastaus: Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 9.

2) Plen. pöytäkirj. 3/10 1809. Kuulutus: Samling af förordn. s. 38.

3) Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 9. Kertomus myös sit. Borodkin, m. t. ss. 304—5.

fessori Calonius, hovioikeudenneuvos Carp, maaherra von Troil ja kauppias Bladh neljän säädyn, vapaaherra Mannerheim aatelis-, porvaris- sekä talonpoikaissäädyn, hovioikeudenneuvos Wallerian, toimitussihteeri Rotkirch ja auditööri Idman aatelis-, pappis- ja porvarissäädyn, tuomari Ervast pappis-, porvaris- ja talonpoikaissäädyn, vapaaherra de Geer aatelis- ja talonpoikaissäädyn, presidentti Tandefelt pappis- ja talonpoikaissäädyn, lääninkamreeri Nordensvan pappis- ja porvarissäädyn, vuorimestari Lundström aatelissäädyn sekä laamanni Krogius ja lääninkamreeri Tulindberg talonpoikaissäädyn valitsemina. Näistä piti määrättämän talousosastoon de Geer, Mannerheim, Troil, Rotkirch ja Nordensvan aatelisina sekä Idman, Bladh, Lundström, Ervast ja Tulindberg aatelittomina, ja oikeusosastoon taas Willebrand, Gyldenstolpe, Mellin, Tandefelt aatelisina sekä Wallerian, Orræus, Calonius, Carp ja Krogius aatelittomina jäsenenä¹⁾. Propositioiden kasketty säätyjä valitsemaan vain kaksitoista ehdokasta. Kun kuitenkin konseljiluonnoksessa jäsenluku määrättiin 14:ksi, valittiin kussakin säädysssä neljätoista ehdokasta. Valituksi tuli, niinkuin edellä nähtiin, eri säädysissä osittain eri miehiä, eikä yhteisistä ehdokkaista voitu sopia. Sen vuoksi täytyi lopullisesti asettaa ehdokkaiksi kaikki ne miehet, jotka kukin sääty oli ehdokkaikseen valinnut, ja kun toisten säätyjen ehdokkaiden joukossa oli miehiä, joita ei ollut toisilla, oli seurauksena, että lopullinen ehdokasluku tuli suuremmaksi kuin jäsenmäärä²⁾. — Kenraalikuvernööri tehdessään saamansa kaskyn mukaan ehdotuksen, mitkä säätyjen ehdokkaista piti jäseniksi nimitettämän³⁾, mainitsi, että hänen saamiensa tietojen

¹⁾ Luettelo vaalin tuloksista Prästest. protok. 1809. s. 229.

²⁾ Ääniä olivat saaneet, vaikeikaan niin paljon että olisivat tulleet ehdokkaiksi, m. m. kamarineuvos Winter (pappis- ja talonpoikaissääd.), lääninsihteeri Stierwald (pappis-, porvaris- ja talonpoikaissääd.), lääninkamreeri Gylling (pappis- ja talonpoikaissääd.), laamanni Hisinger ja kenraali Ehrenrot (talonpoikaissäädysssä). Memoriaalissa heinäk. 17 p:ltä 1809 Turun hovioikeuden presidentti Tandefelt, joka oli yksi säätyjen ehdokkaista, huomautti vahingosta, mikä hovioikeuksille tulisi, jos suurempi määrä niiden jäsenistä kutsuttaisiin konseljiin ja niiltä otettaisiin taitavimmat apujäseninä käytetyt miehet; vain yksi jäsen kummastakin hovioikeudesta — entiseen tapaan — piti konseljiin kutsuttaman. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 9.

³⁾ Vrt. ylemp. s. 160.

mukaan säätyjen ehdokkaat olivat ansiokkaita miehiä. Mutta heidän sijoittamiseensa nähden konseljiin poikkesi hän kuitenkin melkoisesti siitä, mitä säädyt olivat ehdottaneet. Kuten ylempänä on mainittu¹⁾ ehdotti hän seitsemän jäsentä kumpaankin osastoon. Talousosastoon tulivat kuulumaan: Kaarle Mannerheim kansliatoimituskunnan päällikkönä ja Bladh hänen apulaisenaan, Henrik Kristian Nordensvan kamaritoimituskunnan, Erik Tulindberg finanssitoimituskunnan, Robert Wilhelm de Geer sotilastoimituskunnan ja Kaarle Fredr. Rotkirch kirkollitoimituskunnan päällikkönä sekä vielä Knut von Troil, jota ei asetettu minkään toimituskunnan johtoon, hän kun oli edelleen hoitava entistä virkaansa, Turun maaherran tointa, konseljissa ollessaankin. Oikeusosaston jäsenet ehdotuksen mukaan olivat Aadolf Tandefelt, Kaarle Carp, Hans Henrik Wallerian, Kaarle Edvard Gyldenstolpe, Fredr. Wilhelm Krogius ja Henrik Erwast sekä joko Aadolf Fredr. v. Willebrand tai Mattias Calonius, riippuen siitä, kumpi nimitettiin oikeusosastoon, kumpi prokuraattoriksi. Kenraalikuvernööri oli nimittäin ehdottanut viimemainittuun virkaan joko toista tai toista. Mellin oli ehdotettu yleiseksi esittelijäsihteeriksi, Idman kansliatoimituskunnan, Lundström kamaritoimituskunnan ja Orræus oikeusosaston esittelijäsihteeriksi. Näin tulivat kaikki säätyjen ehdokkaat sijoitetuiksi konseljiin, mutta miehet, kuten Mellin ja Orræus, jotka olivat kaikkien säätyjen ehdokkaita, ja Idman, jonka ehdokkuutta kolme säätyä oli kannattanut, joutuivat sinne vain virkamiehinä, kun taas toiselta puolen jäseniksi oli esitetty miehiä, joiden osaksi oli tullut kahden tai vain yhden säädyn luottamus. Lisäksi oli kenraalikuvernöörin ehdotuksessa muutettu yksi jäsen toiseen osastoon kuin mihin hän oli säätyjen ehdotuksen mukaan kuulunut. Mitkä vaikuttimet ja näkökohdat olivat olleet kenraalikuvernöörille määrääviä hänen näin ehdottaessaan säätyjen ehdokkaiden sijoittamisesta konseljiin, ei ole — niinkuin ylempänä on huomautettu — selvitetävissä. Kuten on nähty²⁾, tapahtui konseljin jäsenten nimitys kenraalikuvernöörin ehdotuksen mukaisesti. Prokuraattoriksi määrättiin Calonius ja Willebrand joutui oikeusosastoon.

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 166.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 161.

Jäsenistä olivat konseljin avajaisissa läsnä kaikki muut paitsi de Geer, Rotkirch, Bladh ja Ervast. Rotkirch astui virkaansa lokak. 9 p:nä.¹⁾ De Geerin suhteen kenraalikuvernööri kirjeessä lokak. 17 p:ltä Speranskille²⁾ huomautti, että mainittu jäsen ei ollut edes ilmoittanut syitä poissaoloonsa ja että hänen laiminlyöntiään ei voitu jättää huomautuksetta. Toimensa alkoi de Geer vasta marrask. 14 p:nä, jolloin myös Ervast saapui virkaansa.³⁾ Bladh ei ollenkaan tullut konseljiin. Yksityisasiain vuoksi hän pyysi jäsenyydestä eroa, joka hänelle annettiin jouluk. 30 p. 1809 v. l., ja sijalle nimitettiin kansliatoimituskunnan esittelijäsihteeri Kaarle Joh. Idman,⁴⁾ joka siten tuli olemaan yksi konseljin ensimmäisiä jäseniä.

Toimintaansa alkaessaan ei hallituskonseljilla ollut muuta virkamiehistöä kuin ylempänä mainitut esittelijäsihteerit, jotka oli nimitetty samalla kertaa kuin konseljin jäsenet. Vahvistetun menosäännön mukaan oli talousosaston virkamiehistönä viisi esittelijäsihteeriä — yksi kutakin toimituskuntaa varten, niinkuin ohjesäännössä oli määrätty — kaksi protokollasihteeriä, kolme kamreeria, kuusi kanslistia, kaksi kopistia, kuusi kamarikirjuria, kaksi rekistraattoria, revisionikomissaari sekä kaksi reviisoria; oikeusosaston virkamiehistönä taas kaksi esittelijäsihteeriä, kaksi protokollasihteeriä, kaksi kanslistia ja kaksi kopistia sekä rekistraattori. Jouduttaakseen konseljin toimintaan saatamista oli kenraalikuvernööri julistanut syyskuun alussa virat viipymättä haettaviksi.⁵⁾ Kenraalikuvernöörin tehtyä ehdotuksen avoimina olleiden esittelijäsihteerin virkain täyttämisestä⁶⁾ ja talousosaston laadittua ehdollepanot protokollasihteerien, kamree-

¹⁾ Talousos. pöytäk. main. p:ltä.

²⁾ Ordin, m. t. II liitt. ss. 136—7.

³⁾ Plen. pöytäk. main. päiv.

⁴⁾ Kenraalikuvernöörin kirj. 5/11 1809 v. l. Speranskille. Valtios. vir. asiakirj. 1809 n:o 139. Kenraalikuvernööri oli jo kirjeessä heinäk. 23 p. 1809 v. l. Speranskille esittänyt, että sen aikaansaamiseksi, että ehdotetut miehet eivät kieltäytyisi jäsenoimestaan, piti hallitsijan lausua toivomus, että kaikki säätyjen valitsemat ehdokkaat isänmaanrakkauden elähyttämistä ottaisivat viivyttelämättä toimen vastaan, mihin esitykseen suostuttiinkin. Speranskin kirj. elok. 8 p. v. l. kenraalikuvernöörille. Ordin, m. t. II, liitt. s. 90.

⁵⁾ Журн. за 1809 г. s. 35.

⁶⁾ Журн. иск. 1809 г. ss. 161, 163. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 9.

rien ja revisionikomissaarin, sekä oikeusosaston niinikään omien protokollasihteeriensä virkoihin,¹⁾ nimitti hallitsija lokakuussa mainitut virkamiehet, joista talousosaston esittelijäsihteerit astuivat toimiinsa marrask. 14 p:nä, oikeusosaston esittelijäsihteeri jouluk. 13 p:nä, molempien osastojen protokollasihteerit marras- ja joulukuun kuluessa paitsi yksi oikeusosaston protokollasihteeri, joka saapui virkaansa vasta tammikuussa seuraavana vuonna, sekä talousosaston kamreerit ja revisionikomissaari marraskuun aikana.²⁾ Virkamiehistön oli talousosasto istunnossa lokak. 9 p:nä jakanut toimituskuntain välille siten, että kuhunkin toimituskuntaan tuli kuulumaan esittelijä sekä kansliatoimituskuntaan kaksi protokollasihteeriä, kolme kanslistia, kaksi kopistia ja kaksi rekistraattoria, kamaritoimituskuntaan kamreeri ja kolme kamarikirjuria sekä revisionikonttoriin, joka asetettiin kamaritoimituskunnan varsinaisen valvonnan alaiseksi, revisionikomissaari ja molemmat reviisorit, finanssitoimituskuntaan niinikään kamreeri ja kolme kamarikirjuria, sotilastoimituskuntaan kamreeri ja kaksi kanslistia sekä kirkollisasiain toimituskuntaan yksi kanslisti, jonka tuli saada apua muista toimituskunnista, milloin hän ei yksin ennättänyt töitä suorittaa. Kanslistien, kopistien, rekistraattorien, kamarikirjurien ja reviisorien virat täytti talousosasto loka- ja marraskuussa, ja astuivat niihin nimitetyt miehet toimiinsa marras- ja joulukuun aikana.³⁾

¹⁾ Talousos. ja oikeusos. pöytäk. Milloin seuraavassa ei erityisesti lähteisiin viitata, on niinä käytetty hallituskonseljin pöytäkirjoja.

²⁾ Finanssi-, sotilas- sekä kirkollistoimituskunnan esittelijät oli nimitetty syysk. 20/lokak. 2 p., oikeusosaston toinen esittelijä lokak. 19/31 p. Nimitykset esitettiin plen. marrask. 14 p. ja oikeusos. marrask. 17 p:nä. Talousos. protokollasihteerien, kamreerien ja revisionikomissaarin nimitys esitettiin talousosastossa marrask. 14 p:nä, jolloin toinen protokollasihteereistä ja finanssi- sekä sotilastoimituskunnan kamreerit ynnä revisionikomissaari astuivat virkaansa; toinen protokollasihteereistä ryhtyi toimeensa jouluk. 20 p:nä, kamaritoimituskunnan kamreeri marrask. 27 p:nä. Oikeusosaston protokollasihteerien nimityt esiteltiin osastossa marrask. 17 p:nä, jolloin toinen protokollasihteereistä astui toimeensa; toinen ryhtyi virkaa sa tammik. 11 p. 1810.

³⁾ Toinen rekistraattori nimitettiin lokak. 5 p:nä, muut mainitut virkamiehet marrask. 15 p:nä. Kansliatoimituskunnan kanslisteista kaksi astui virkaansa marrask. 17 p:nä, kolmas marrask. 22 p:nä, molemmat kopistit edellämain. p:nä, toinen rekistraattori marrask. 14 p:nä, toinen jouluk. 6 p:nä; kamaritoimituskunnan kamarikirjureista kaksi marrask. 17 p:nä,

Viivytyksien välttämiseksi päätti talousosasto, että konseljin mainitut virkamiehet saivat sillä kertaa suorittaa säädetyt maksetut virkaanastumisensa jälkeen, tarvitsematta niitä maksaa ennakolta, kuten asetukset määräsivät.¹⁾ Oikeusosasto täytti osaston kanslistien, kopistien ja rekistraattorin virat marraskuun keskivaiheilla; virkaansa astuivat nimitetyt marras- ja joulukuun kuluessa.²⁾

Varsinaiseen työhön saattoi konselji ryhtyä marraskuun puolivälissä, jolloin, kuten nähty, suurin osa virkamiehistöä astui toimeensa; mikäli sitä ennen oli istuntoja pidetty, oli niissä käsitelty pääasiallisesti vain konseljin virkain täyttämisiä sekä muutamia organisatsiona koskevia kysymyksiä ja talousosaston istunnossa marrask. 9 p:nä tärkeätä ja kiireellistä kysymystä tullilaitoksen järjestämisestä, mikä kysymys oli kenraalikuvernöörin käskystä otettu esille. Mutta täysin säännöllistä ei toiminta voinut olla ennenkuin kaikki virkamiehet olivat toimiinsa saapuneet. Vasta v. 1810 alusta alkoi konseljin työ saada säännöllisen luonteen.

Lähtiessämme tarkastelemaan hallituskonseljin toimintaa konseljin ensimmäisen valtaluvan aikana on tarkoituksena saada selvitettyksi se, kuinka ne seikat järjestettiin, jotka ohjesäännössä oli jätetty jatkuvista järjestelyistä riippuviksi, ja mitkä näkökohdat näissä järjestelyissä olivat määräävinä, ja se, millaiseksi konseljin organisatsioni muodostui niissä suhteissa, missä ohjesäännön määräykset olivat epäselvät tai ristiriitaiset ja missä määrin kehitys tapahtui ehkä kokonaan ohjesäännöstä riippumatta, että myös se, kuinka konseljin jäseniä ja virkamiehiä on arvosteltava ja kuinka konselji organisationsa puolesta täytti tarkoituksensa.

Tarkastelemme aluksi, minkälaisiksi hallituskonseljin toi-

---

kolmas jouluk. 6 p:nä, toinen reviiisoreista edellämäin., toinen marrask. 27 p:nä; finanssitoimituskunnan kamarikirjureista yksi marrask. 17 p:nä, toinen 20 p:nä, kolmas jouluk. 13 p:nä; sotilastoimituskunnan kanslistit marrask. 17 p:nä, sekä samoin kirkollistoimituskunnan kanslisti.

¹⁾ Talousos. pöytäk. 17/11.

²⁾ Nimitys tapahtui marrask. 17 p:nä; toinen kanslisteista ryhtyi toimeensa marrask. 29 p., toinen 30 p., kopistit samoina päivinä ja rekistraattori jouluk. 7 p:nä.

mintamuodot muodostuivat tapahtuneiden yksityiskohtaisten järjestelyjen mukaan.

Mainittakoon ensinnä kysymys osastojen täydentämisestä apujäsenillä. Plenumissa lokak. 3 ja 6 p:nä asian ollessa esillä ilmoitettiin, että oli herännyt epäily, että osastoissa ja erityisestikin oikeusosastossa raskaita rikoksia käsiteltäessä monesti sattuisi tapauksia, jolloin useat jäsenet olisivat jäävejä senvuoksi, että olivat ennen virkamiehinä alavirastoissa samoja asioita käsitelleet. Tarvittiin vain, niinkuin Calonius huomautti, että oikeusosastossa ratkaistaessa vaikeampia rikosjuttuja kenraalikuvernööri oli poissa ja yksi jäsen oli jäävi, niin työ joutui seisahduksiin. Mihin keinoihin oli ryhdyttävä asian auttamiseksi, siitä esiintyi jäsenten kesken eri mielipiteitä. Calonius esitti kaksi keinoa, joita voitiin käyttää. Toinen oli oikeusosaston jäsenluvun lisääminen kahdella jäsenellä. Tätä keinoa ei hän kuitenkaan puoltanut, ensiksikin, koska siten olisi tullut muutoksia menosääntöön, joka oli laadittu maan varoja silmälläpitäen, toiseksi, koska muutokset juuri vahvistettuun ohjesääntöön olisivat herättäneet yleisössä huomiota, „jota uuden hallituksen alussa piti aina huolella välttää“. Toinen keino oli se, että tarvittaessa kutsuttiin oikeusosastoon lisäjäseniä talousosastosta, ja sitä hän ehdotti käytettäväksi. Tosin kyllä, kuten Calonius huomautti, talousosaston jäsenet eivät olleet „tuomaritoimeen tottuneita“, mutta tällä hän ei katsonut olevan suurta merkitystä. Olisivathan joka tapauksessa, niinkuin hän kantaansa perusteli, enimmäkseen oikeusosaston jäsenistä tuomareita, eikä muuten mitään tavatonta ollut siinä, että tuomareina käytettiin tuomaritoimeen perehtymättömiäkin miehiä: niin oli tehty Ruotsin entisessä valtakunnanpuvostossa, ja sota-oikeuksissakin oli ollut vain yksi lakimies avustajana, joten nytkin saatettiin talousosaston jäseniä tarvittaessa kutsua oikeusosastoon apujäseniksi. Caloniuksen käsitystä vastusti Tandefelt, joka katsoi, että sota-oikeuksien esimerkkiä ei saatettu tässä tapauksessa ottaa tueksi, vaan että, koska useimmat jääviystapaukset voitiin odottaa sattuvan henkeä ja kunniaa koskevissa asioissa, jotka olivat kaikkein tärkeimmät, piti sitä suuremmalla syyllä kaikkien ratkaisuun osaaottavain olla tuomaritoimeen perehtyneitä. Hänen käsityksensä mukaan oli oikeusosaston jäseniä nimitettäessä pidetty silmällä tätä periaatetta, josta ehdotettu

menettely olisi ollut poikkeus. Uusien jäsenten määräämisen hän ei katsonut tuottavan mitään haittaa, kun ei sitä tarvittu tehdä julkisesti, ja muuten, hänen arvelunsa mukaan, jäsenten lisäys olisi ollutkin yleisen toiveen mukainen. Jäsenten lisäämiseen ei mitään sopivampaa tilaisuutta esiintyisi vastedeskään, minkä vuoksi se piti heti tehdä. Tandefelt katsoi, että voitiin ehdottaa esim. Mellin ja Orræus oikeusosaston ylimääräisiksi apujäseniksi. Talousosaston jäsenten joukossa oli hänen käsityksensä mukaan Rotkirch ainoa, joka olisi kyennyt tuomari-toimeen. Tandefeltin käsitystapa ei saanut kannatusta, Caloniuksen ehdotus hyväksyttiin ja sen mukainen esitys lähetettiin hallitsijalle. Speranskin kirj. huhtik. 13 p:ltä 1810 ilmoitettiin hallitsijan määränneen, että milloin jommassakummassa osastossa sattui jäsenten puute sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi, piti toisesta osastosta kutsua lisäjäsentä.¹⁾

Arvelussa, että sattuisi lukuisia tapauksia, jolloin jäsenet olisivat jääviä, ei oltu erehdytty. Aina keväeseen v. 1810 oli tuskin yhtään istuntoa, jossa ei ainakin yksi tai kaksi jäsenistä olisi ollut jääviä sen vuoksi, että olivat aikaisemmin käsitelleet asioita alavirastoissa.²⁾ Talousosaston työlle ei se sanottavasti tuottanut haittaa. Osasto oli useimmiten päätösvoipainen, vaikka jotkut jäsenet olivatkin jääviä, ja sitäpaitsi oikeusosaston jäseniä voitiin kutsua, milloin tarvittiin, avuksi — siitähän ei ollut syntynyt epäilyksiä, että oikeusosaston jäsenet saattoivat toimia talousosaston apujäseninä. Sitävastoin oikeusosaston täytyi siirtää useita asioita, joissa se ei ollut päätösvoipainen, siksi kuin hallitsijan yllämainittu määräys saapui.³⁾

Apujäsenten kutsumista toisesta osastosta toiseen ei kuitenkaan tarvittu seuraavina aikoina kovin usein käyttöä. Ennen

¹⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 1. Plen. pöytäk. ⁵/₅ 1810. Vaikkakin erimielisyyttä oli ilmestynyt siihen kysymykseen nähden, tarvitsiko vai ei oikeusosaston apujäsenten olla „tuomari-toimeen tottuneita“, ei siitä oltu eri mieltä, että oikeusosaston jäsenten yleensä tuli sellaisia olla. Tässäkin suhteessa siis ajateltiin saman säädöksen koskevan oikeusosastoa, mikä oli ollut voimassa Ruotsin korkeimpaan tuomioistuimeen nähden, joskaan mainittua säädöstä ei oltu hallituskonseljin ohjesääntöön otettu.

²⁾ Etenkin oli von Troil usein jäävi. Turun maaherrana ei hän voinut ottaa osaa lääninsä maaherranvirastosta tulleiden asiain ratkaisuun.

³⁾ Vrt. esim. talousos. pöytäkirj. ²/₁₀, ⁶/₁₀, oikeusos. pöytäk. ³⁰/₁₁ 1809.

pitkää sai konselji lisää jäseniä syistä, joita toisessa yhteydessä tarkenmin kosketellaan. Helmikuussa 1811 nimitettiin sotilas-toimituskunnan päällikön apulaiseksi everstiluutnantti Heribert Konrad Reuterskjöld ja joulukuussa samana vuonna finanssitoimituskunnan päällikön apulaiseksi lääketieteen professori Gabriel Eerik v. Haartman. Postitirehtööriksi määrätty Kustaa Ladau oli syyskuussa saanut käskyn ottaa postitirehtöörinä osaa talousosaston istuntoihin, ja alussa vuotta 1812, Viipurin läänin yhdistämisen jälkeen muuhun Suomeen, nimitettiin hänet mainitun läänin puolesta konseljin varsinaiseksi jäseneksi. Vaikkakin von Troil nautti kevästä 1811 lokakuuhun 1812 sairauden vuoksi täydellistä vapautta konseljin töistä, oli talousosaston jäsenluku suurempi kuin mitä se alkuaan oli ollut. Oikeusosastoon, paitsi että oikeuspormestari Abraham Öhmann astui marraskuussa 1810 kuolleen Vallerianin ja laamanni Johan Magnus Krook syyskuussa 1811 kuolleen Carpin sijalle, tuli Viipurin läänin puolesta kollegiasessori Kaarle Aadolf Sattler, joten oikeusosastonkin jäsenluku enentyi yhdellä jäsenellä. Siten oli koko konseljin jäsenmäärä kohonnut suuremmaksi kuin miksi se ohjesäännössä oli määrätty.¹⁾ Tosin olivat moniaat talousosaston jäsenet useinkin estetyt ottamasta osaa konseljin työhön, mikä aiheutui, niinkuin tulemme näkemään, eri syistä, eikä siis jäsenten lisäyksestä koitunut apua siinä määrin kuin mitä siitä olisi voinut muutoin tulla, mutta joka tapauksessa lisäys osaltaan vähensi tarvetta käyttää toisen osaston jäseniä toisessa apuna. Samoin vaikutti myös se, kun talousosasto keväällä 1811 päätti ottaa käytäntöön kommunisteerauksen, jolla tarkotetaan sitä, että asia jätetään satunnaisesti poissaolevalle jäsenelle äänen antamista varten, joka tapa ei ole ristiriidassa kollegiaalisen periaatteen kanssa, ja jota Ruotsin keskus-

¹⁾ Mainituista nimityksistä kts. alemm. Memoriaalissa toukok. 23 piltä 1811 oli Tandefelt esittänyt, että kun oikeusosastossa oli neljä aatelitonta ja vain kolme aatelista jäsentä eikä yhtä monta kuin aatelittomia niinkuin ohjesäännössä oli edellytetty ja kuten Ruotsin korkeimmassa tuomioistuimessa oli aina ollut, ja kun monesti sairauksien tai virkavapauksien sattuessa oli kutsuttava apujäseniä talousosastosta, joten asiain käsittelystä puuttui tarpeellista varmuutta, piti osaston jäsenlukua lisättävän yhdellä aatelisella jäsenellä. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 5. Tuloksiin ei esitys johtanut.

hallintovirastoissakin oli kyllä käytetty, mutta jonka oikeudellisuudesta konseljissa lausuttiin vakavia epäilyksiä ennenkuin sen käytäntöön ottamisesta päätös syntyi.¹⁾ Kommuniseerausta käyttämällä saattoi konselji monesti ratkaista asioita, vaikkakaan istunnossa, jossa niitä käsiteltiin, ei ollut esim. jäsenten sairauden vuoksi tarpeeksi jäseniä läsnä. Toisinaan taas sekä oikeus- että talousosastossa jäsenet siirsivät virkavapautensa nauttimisen toiseen aikaan, milloin heidän poistumisensa vuoksi osastoon ei olisi jäänyt tarpeeksi jäseniä, tai ottivat he virkavapautensakin aikana osaa konseljin istuntoihin.

Tarve ehkäistä jäsenten puutteen syntyminen oli määrävänä myös virkavapausaikojen järjestelyssä. Esityksessä, mikä asiassa lähetettiin toukok. 26 p. 1810²⁾ hallitsijalle, ehdotettiin virkavapausajat järjestettäväksi niin, että yksi jäsen kerrallaan kummastakin osastosta nauttisi vuoronsa mukaan virkavapautta. Ehdotusta perusteltiin sillä, että kun korkeimmalle vallalle esitettäviä asioita oli sotavuosina kertynyt hyvin lukuisasti, oli välttämätöntä, että konselji saattoi olla työssä keskeymättä asiain saattamiseksi ratkaisuun. Tällainen virkavapauksien järjestelytapa teki konseljille mahdolliseksi työskennellä säännöllisesti vuodet läpeensä.³⁾

1) Yllämainittu kysymys oli esillä talousos. huhtik. 2 ja 4 p:nä. Osasto ei ollut päätösvoipainen eräässä asiassa, kun kaksi jäsentä oli sairaana ja yksi oli virkavapaa, minkä vuoksi toinen sairaista jäsenistä oli ilmoittanut antavansa asiassa äänensä, jos asiakirjat hänelle lähetettiin. Syntyi silloin kysymys, voitiinko tämän katsoa olevan sopusoinnussa ohjesäännön konseljin päätösvoipaisuutta koskevan säädöksen kanssa. Toiset jäsenistä katsoivat, että ohjesäännön sanamuoto ei määrännyt, että niin monen jäsenen, kuin päätöksen tekoon vaadittiin, olisi tullut olla yhtäaikaa läsnä, jota paitsi he katsoivat, että kun konselji oli saanut vallan lähemmin järjestää työtavan, oli sillä oikeus määrätä myös mainitusta kohdasta. Toisen mielipiteen mukaan taas ei ohjesääntöä voitu niin tulkita, että kommunisteeraus olisi ollut mahdollinen, eikä myöskään, kuten väitettiin, olisi ollut selitettävissä, miksi konseljille oli annettu oikeus käyttää toisen osaston jäseniä toisessa apuna, jos kommunisteeraus olisi ollut sallittu. Näistä käsitystavoista pääsi edellinen voitolle. Talousos. pöytäkirj. main. päiv. Kommuniseerauksesta, vrt. Hermanson, Inhemsk förvaltningsrätt s. 58. Tavaksi tuli kommunisteerata tärkeämmät asiat kenraalikuvernööriille, milloin hän ei ollut istunnoissa läsnä.

2) Plen. pöytäkirj. main. päiv.

3) Hallitsijan hyväksymys kts. plen. pöytäkirj. 25/, 1810. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 5. Virkavapausvuorot määrättiin joko jäsenten sopimuksella tai arvalla.

Paitsi niiden seikkojen järjestämistä, jotka edellä on mainittu, on myös tarpeen kosketella työaikojen, asiain valmistelu-, esittely- ja käsittelytavan, pöytäkirjan pidon sekä läheteiden muodon määräämistä.

Työaikoihin nähden päätettiin plenumissa marrask. 16 p. 1809, jolloin muutamissa muissakin suhteissa yleisiä toimintaohjeita muodostettiin, että talousosaston tuli pitää istuntoja kolmena, oikeusosaston viitenä viikonpäivänä, ja että istuntoaika oli oleva k:lo 10—1¹⁾). Plenumeita varten, jollaisia, niinkuin on nähty, oli pidetty heti konseljin toiminnan alusta saakka, ei voitu määrätä mitään erityistä istuntopäivää, vaan päätettiin niiden suhteen, että niitä oli pidettävä mikäli asiat vaativat kenraalikuvernöörin kulloinkin määrääminä aikoina. Ennen pitkää näkyi, että talousosastolle eivät määrätty työajat olleet riittävät. Keväästä 1810 alkaen täytyi osaston työskennellä useampia tunteja päivässä kuin oli säädetty, lokakuussa samana vuonna oli pakko lisätä yksi istuntopäivä, joten istuntoja tuli olemaan sen jälkeen neljä viikossa, vieläpä oli niitä maaliskuusta heinäkuuhun v. 1812 pidettävä viitenä viikonpäivänä²⁾). Oikeusosasto, jolle alusta alkaen oli määrätty useampia istuntopäiviä, saattoi työskennellä säännöllisesti tarvitsematta työaikoja uudelleen järjestellä. Plenumeja pidettiin milloin kerran tai kahdesti viikossa, milloin taas pitempien väliaikojen kuluessa. Vuosi vuodelta kasvoi plenumienkin luku³⁾).

1) Kansliatoimituskunnan esittelypäivä oli oleva maanantai, kamari- ja finanssitoimituskunnan keskiviikko, sotilas- ja kirkollistoimituskunnan perjantai.

2) Talousos. pöytäk. $\frac{14}{5}$, $\frac{24}{8}$, $\frac{29}{10}$ 1810, $\frac{12}{6}$, $\frac{6}{8}$ 1811, $\frac{20}{27}$, $\frac{17}{3}$, $\frac{6}{7}$ 1812. Eri toimituskuntien esittelypäiviä muuteltiin monesti, mutta yleensä oli kanslia-, kamari- sekä finanssitoimituskunnalla oma esittelypäivänsä, kun taas sotilas- ja kirkollistoimituskunnan asiat esitettiin tavallisesti samana päivänä. Usein täytyi kuitenkin järjestyksestä poiketa ja esitellä toisten toimituskuntain asioita toisille määrättyinä esittelypäivinä tai pitää ylimääräisiä istuntoja etenkin pöytäkirjain ja läheteiden tarkastusta varten. Tärkeiden ja laajain asiain, kuten budgettiehdotusten ollessa esillä, jatkettiin käsittelyä esittelyvuoroon katsomatta päivästä toiseen, kunnes asiat oli saatu päätökseen. Enimmäkseen täytyi istunnot alkaa k:lo 9 aamulla, ja jatkuivat ne toisinaan k:lo 2:een päivällä.

3) Plenumeita pidettiin v. 1809 kaikkiaan 8, v. 1810 27, v. 1811 36, v. 1812 66. Istuntopäiviä olivat ensi aikoina enimmäkseen tiistai ja perjantai, myöhemmin lauantai ja maanantai.

Niinkuin aikaisemmin on viitattu, oli konseljin pakko heti ensimmäisessä istunnossa tehdä esitys selityksen antamisesta ohjesäännön säädökseen, joka koski armonanomusten jättämisen aikaa¹⁾. Konselji nimittäin katsoi, että mainittu määräys tarkoitti, että armonanomukset olivat viidentoista päivän kuluessa konseljiin lähetettävät, mutta että tämä aika oli liian lyhyt. Sen vuoksi päätti se pyytää hallitsijaa antamaan sellaisen selityksen, että sanotulla määräyksellä ei tarkotettu armonanomusten konseljiin vaan maaherroille jättämistä, johon pyyntöön hallitsija suostuikin²⁾. — Aika, jonka kuluessa valitukset alavirkamiesten päätöksistä olivat konseljiin jätettävät, piti, kuten on nähty, ohjesäännön mukaan konseljin ehdottaa ja hallitsijan määrätä³⁾. Ehdotusta laadittaessa plenumissa marraskuun 16 ja 25 p:nä 1809 syntyi jäsenten kesken periaatteisiin nähden erimielisyyttä. Toisen mielipiteen mukaan, joka nojautui Caloniuksen kirjallisesti esittämään kantaan, piti valitusaika maaherrain päätöksistä talousasioissa määrättämän kolmeksi, ja valitusaika maaherrain, konsistorioiden ja hovioikeuksien päätöksistä nimitysasioissa kahdeksi kuukaudeksi, mikä vastasi pääasiassa entisiä säädöksiä⁴⁾, ja niinkään piti mainitun mielipiteen mukaan valitusaika hovioikeuksista oikeusosastoon tulevissa asioissa määrättämän entiseksi, nimittäin siksi, mikä ennen Suomen asukkailla oli ollut vedotessaan asiansa kuninkaaseen⁵⁾. Syyksi siihen, miksi valitusajat katsottiin tarvittavan ehdottaa entisten pituisiksi, mainittiin se, että liikeyhteys ei muka ollut tullut helpommaksi Turun kuin ennen Tukholman kanssa, ja että toiselta puolen muutokset entisiin lakeihin olisivat saattaneet herättää asiaa ymmärtämättömissä huolia. Toisen käsityksen mukaan taas kulkuyhteys oli entisestään helpontunut, jonka vuoksi siinä

¹⁾ Kts. ylemp. s. 188.

²⁾ Hallitsijan suostumus ilmoitettiin Speranskin kirj. huhtik. 13 p. 1810 v. i., vrt. plen. pöytäkirj. 5/s. 1810.

³⁾ Kts. ylemp. s. 176.

⁴⁾ Talous- ja nimitysasioissa olivat valitusajat ennen olleet jonkun verran vaihtelevat. Nyt ehdotettiin sekavuuksien ja epämääräisyyden välttämiseksi valitusaika samaksi kaikissa talous- ja samaksi kaikissa nimitysasioissa. Pääasiassa, kuten mainittu, ehdotetut valitusajat kuitenkin pituudeltaan vastasivat entisiä.

⁵⁾ Suomeen nähden oli aika kuukautta pitempi kuin mitä se yleensä oli.

suhteessa ei ollut estettä valitusaikain lyhentämiselle, mikä muuten pidettiin tarpeellisena erityisestikin lainkäytön joutuisammaksi tekemiseksi. Edellinen mielipide pääsi voitolle, ja sen mukainen esitys tehtiin hallitsijalle, joka ehdotuksen hyväksyikin ¹⁾. Ratkaisu ei ollut niiden ajatusten mukainen, jotka olivat aiheuttaneet kysymyksessä olevan säädöksen ottamisen ohjesääntöön. Tarkotushan oli ollut, että valitusajkoja piti lyhennettämän, ja senvuoksi juuri oli asia jätetty konseljin ja hallitsijan järjestettäväksi. Valitusajoista puhuttaessa mainittakoon, että niitä koskevia säädöksiä ei aina noudatettu, vaan käytettiin toisinaan n. s. reservatsioneja, s. o. asianomaiset jättivät valitusajan kuluessa vain ilmotuksen, että he valitusajan päätyttyä lähettäisivät täydelliset asiakirjat, minkä johdosta konseljissa heräsi kysymys, olivatko reservatsionit hyväksyttävät. Tässäkin kysymyksessä esiintyi kaksi vastakkaista mielipidettä. Toisen mukaan reservatsionit olivat lainvastaiset, jonka vuoksi konseljin piti antaa kuulutus, että ne olivat vain erikoistapauksissa sallitut, toisen mukaan taas niissä ei ollut mitään lainvastaista eikä konselji ollut oikeutettu päättämään tästä tärkeästä asiasta, se kun olisi sisältänyt uuden yleisen asetuksen antamisen. Näistä mielipiteistä edellinen sai enemmistön kannatuksen ja mainitunlainen kuulutus päätettiin julkaista ²⁾.

Talousoasastoon saapuneiden kirjeiden avaus ja asiain jakaminen toimituskunnille oli ohjesäännön mukaan, niinkuin on nähty, kansliatoimituskunnan tehtävänä. Toimituskunnan päällikön auttajaksi mainituissa toimissa määrättiin yleinen esittelijäsihteeri ³⁾. Tämä oli yksi sellaisia yleiselle esittelijäsihteerille annettuja tehtäviä, joita ei oltu ohjesäännössä mainittu; muihin tutustumme toisessa yhteydessä. Oikeusosastoon tulleiden kirjeiden avaamisen toimittivat, konseljin päätöksen mukaisesti ⁴⁾, esittelijäsihteerit rekistraattorin läsnäollessa. Osastojen rekistraattorikonttoreihin jätettävien asiakirjain, kuten valitusten ja anomusten vastaanottaminen ja diaarioihin vieminen kuului jälleen rekistraattoreille, joiden tehtävät järjestettiin useilla mää-

¹⁾ Speranskin kirj. huhtik. 13 p. 1810. Plen. pöytäk. $\frac{5}{5}$ 1810.

²⁾ Talousoas. pöytäk. $\frac{4}{1}$, plen. pöytäk. $\frac{15}{2}$ 1811. Kuulutus: Samling af förordn. ss. 137—9.

³⁾ Talousoas. pöytäk. $\frac{20}{11}$ 1809.

⁴⁾ Plen. pöytäk. $\frac{21}{11}$ 1809.

räyksillä ¹⁾ tai — kuten oikeusosaston rekistraattorin — erikoisella ohjesäännöllä ²⁾).

Toimituskunnille, joiden tehtäväksi, kuten on osotettu, oli ohjesäännössä asiain valmistelu jätetty, antoi konselji oikeuden hankkia asianomaisilta valmisteluissa tarvittavat asiakirjat, selitykset, lausunnot tai tiedonannot ilman että niiden tarvitsi siitä tehdä konseljille ilmoitusta ³⁾, ja samanlainen valta annettiin myös oikeusosaston esittelijäsihteereille ⁴⁾). Lausunnot, jotka asioita valmisteltaessa laadittiin, olivat esiteltävät konseljille asiain kera. Talousosastossa syntyi kysymys, miten silloin toimituskunnan lausunto oli laadittava, kun päällikkö ja esittelijä olivat eri mieltä. Prokuraattori Calonius ilmotti plenumissa marrask. 21 p:nä 1809 toimituskuntain päälliköiden tehneen väitteen, että heillä oli yksinomainen oikeus määrätä lausuntojen sisällys, ja että esittelijän ja kamreerien ei pitänyt saada ilmottaa omaa eriävää käsitystään konseljin tietoon. Tätä piti Calonius epäilyttävänä. Päälliköille kuuluva toimituskuntien valvomisen oikeus ei hänen käsityksensä mukaan sisältänyt diktaattorista valtaa määrätä, mitä esittelijät ja kamreerit saivat ajatella ja lausua. Jos ohjesäännön valmisteluja koskeva määräys selitettiin siten, että virkamiehet olivat ehdottomasti riippuvia päälliköiden käsitystä, eivät he, kuten Calonius huomautti, olisi voineet käyttää taitoaan ja kokemustaan, eivätkä he liioin olisi olleet vastuunalaisia mietinnön sisällyksestä, ja jos päällikkö oli joskus estetty ottamasta osaa valmisteluihin, joutui työ pysähdyksiin. Calonius ehdotti senvuoksi sellaisen päätöksen tekemistä, että jos asiain valmisteluissa syntyi erimielisyyttä päälliköiden ja esittelijän välillä, oli kumpikin mielipide konseljille ilmoitettava, jollainen päätös annettiinkin. Seuraavien vuosien kuluessa sattui muutaman kerran erimielisyyksiä kirkollistoimituskunnassa päällikön ja esittelijän kesken, ja tuotiin silloin esittelyissä esiin

¹⁾ Talousos. pöytäkirj. ⁹/₃, ¹⁸/₁₂ 1810. Oikeusos. pöytäkirj. ²³/₁₁, ¹⁸/₁₂ 1809. Kun konseljiin tuli asiakirjoja, jotka olivat joko muodollisesti vaillinaisia tai muuten virheellisiä, täytyi rekistraattoreja kieltää sellaisia vastaanottamasta.

²⁾ Oikeusos. pöytäkirj. ¹⁶/₄ 1810.

³⁾ Talousos. pöytäkirj. ²⁰/₁₁ 1809. Täydennyksiä hankkiessaan oli esittelijäsihteerien kirjeisiinsä merkittävä sana „käskystä“.

⁴⁾ Plen. pöytäkirj. ²¹/₁₁ 1809.

mainittua päätöstä noudattaen sekä päällikön että esittelijän mielipiteet¹⁾. Milloin taas päällikön apulainen toimituskunnassa, missä sellainen oli, oli ollut eri mieltä päällikön kanssa asiaa valmisteltaessa, merkittiin esittelyssä pöytäkirjaan, kumpi toimituskunnan lausunnon oli laatinut. Tällaisia tapauksia oli kuitenkin vain eräs kansliatoimituskunnan päällikön ja hänen apulaisensa välillä sattunut erimielisyys²⁾. Kun asioita valmistettaessa syntynyt lausunto annettiin toimituskunnan nimessä ilmottamatta erikoisesti sen laatijata, katsottiin sen sisältävän toimituskunnan päällikön mielipiteen, jota hän oli äänestyksessä edustava. Ennen pitkää pääsi kuitenkin toisenlainen katsantotapa vallalle. Talousosaston istunnossa syysk. 4 p. 1811 Reuterskjöld teki esityksen, missä hän — huomauttaen kokemuksen osottaneen, että osastossa siihen saakka noudatettu työmetodi ei kaikissa suhteissa vastannut tarkotustaan, vaan että oli tarpeen määrätä toinen käsittelytapa, joka olisi tuottanut järjestystä ja pontta konseljin työhön — ehdotti sellaisen käsitystavan hyväksymistä, että toimituskuntain antamia mietintöjä oli pidettävä yksin esittelijäin valmistamina ja että niihin ei katsottu päälliköiden mielipiteen sisältyvän. Ehdotustaan hän perusteli sillä, että ohjesäännön esittelijöitä koskeva määräys hänen käsityksensä mukaan juuri sellaista tarkoitti, ja että toiselta puolen se, että toimituskuntain päälliköt olivat pakotetut mietinnössään tuomaan esiin mielipiteensä ennenkuin heidän vuoronsa äänestyksessä tuli ja että siten nuoremmat jäsenet joutuivat siitä päättämään, ei ollut ennen „korkeimmassa instanssissa“ noudatetun tavan mukaista. Sellaista oli kyllä sattunut kollegioissa n. s. referenssiasioissa, mutta silloin jäsen itse oli esittänyt asian eikä sihteeri, „ja sitäpaitsi — niinkuin Reuterskjöld lausui — ei konseljiä voitane kollegioihin verrata“ („och dessutom torde Conseillen med Collegier icke kunna compareras“). Konselji yhtyi Reuterskjöldin mielipiteeseen ja määräsi, että vastedes esittelijäin oli laadittava toimituskuntain mietinnöt, joihin päälliköiden käsityksen ei katsottu sisältyvän. Ennen esittelyä piti esittelijäin näyttää mietinnöt päälliköille, jotta he

¹⁾ Talousos. pöytäkirj. ²²/₁, ¹/₆ 1810 y. m. Asioista, joissa erimielisyyttä sattui, koskivat useimmat virkanimityksiä.

²⁾ Talousos. pöytäkirj. ¹⁴/₃ 1810.

saivat asioista tiedon, mutta esiteltäessä katsottiin mietintöjä vain valmisteleviksi lausunnoiksi, joita ei otettu pöytäkirjaan, ellei joku jäsenistä niihin yhtynyt. Yhdenmukaisesti edellisen määräyksen kanssa kumottiin aikaisempi tammik. 23 p. 1810 tehty päätös, että useammille toimituskunnille kuuluvia asioita valmisteltaessa piti päälliköiden ja esittelijäin kokoontua yhdessä laatimaan mietintöä, ja säädettiin, että mainituissa tapauksissa vain esittelijäin tarvitsi olla keskenään yhteistoiminnassa.

Periaatteellisesti oli se ratkaisu, josta edellä kerrottiin, hyvinkin tärkeä: hallituskonseljiin sovitettiin entisen „korkeimman instanssin“ mallia ja siten edennyttiin siitä esikuvasta, jota konseljin järjestämisessä oli mainitussa suhteessa noudatettu. Sillä että sanotussa järjestämisessä ei oltu tarkotettu jättää valmisteluja yksin esittelijäin suoritettavaksi, kuten Reuterskjöld oli otaksunut ja kuten Ruotsissa valtakunnanneuvostoon ja konseljeihin nähden oli tapahtunut, vaan edellytetty jäsentenkin niihin läheisesti osaaottavan niinkuin kollegioissa oli ollut tavallista, on ylempänä nähty. Käytännössä ei kuitenkaan uuden katsantotavan voitollepääsy tuottanut sanottavaa muutosta, vaan ottivat päälliköt ja esittelijät osaa valmisteluihin jotenkin samassa suhteessa kuin aikaisempina vuosinakin.

Asiain valmistelusta talousosastossa on vielä mainittava, että salaisina pidettävien asiain valmistamisen toimittivat päälliköt yksin¹⁾. Oikeusosastossa valmisteluista annettuihin säädöksiin sisältyivät m. m. määräykset, jotka velvoittivat esittelijät laatimaan revisioni-, maanjako- ja isojakoasioissa kirjallisia kertomuksia ja rikos- ja valitusasioissa promemorioita sekä toimittamaan suullisia kuulusteluja, milloin sellaiset katsottiin tarpeellisiksi²⁾.

Poiketen siitä yleisestä säännöstä, että toimituskunnille kuului vain asiain valmistelu, mutta ei ratkaisu, oli ohjesäännössä³⁾ piirilääkärien nimittäminen määrätty kansliatoimituskunnan tehtäväksi. Hallituskonselji, katsoen tämän olevan ristiriidassa mainitun yleisen periaatteen kanssa, päätti ensimmäisessä

¹⁾ Esim. kamari- ja finanssitoimituskunnan päälliköt toimittivat kruunun veronkantoa koskevan kysymyksen valmistelun. Plen. pöytäk. ²/₁₁ 1811.

²⁾ Plen. pöytäk. ²¹/₁₁ 1809. Oikeusos. pöytäkirj. ²⁶/₂ 1810.

³⁾ Kts. ylemp. s. 197.

istunnossaan tehdä esityksen hallitsijalle sellaisen määräyksen antamisesta, että piiri- ja kaupunginlääkärien nimittäminen kuului talousosastolle. Hallitsijan hyväksyttyä esityksen, tuli mainittu kohta ohjesäännössä oikaistuksi.¹⁾

Esittelyä konseljin istunnoissa hoitivat tietystikin esittelijäsihteerit. Osa talousosaston asioista jätettiin kuitenkin yleisen esittelijäsihteerin esitettäväksi, nimittäin kaikki postilaitosta koskevat asiat, valitukset virkaehdollepanoista ja nimityksistä, hakemukset virkoihin, jotka hallitsija täytti, jotapaitsi hänen toimekseen määrättiin hallitsijan päätösten ja valtakirjain rekisteröiminen ja nimityksistä suoritettavien maksujen vastaanottaminen.²⁾ Nämä tehtävät sen ohella, mikä yleisellä esittelijällä oli talousosaston kirjeiden avaamisessa, josta ylempänä on mainittu,³⁾ olivat hänen toimintansa pääosana, jonka rinnalla se tehtävä, jota varten yleisen esittelijän virka oli tahdottu perustaa, esittelyjen hoitaminen plenumissa, jäi sivuasiaksi. Yleinen esittelijä kyllä, niinkuin ohjesääntöä valmisteltaessa oli edellytetty, esitteli asioita plenumissa, mutta ei yksinomaisesti, sillä niissä saattoivat esittelijöinä esiintyä myös osastojen esittelijät erityisestikin niissä asioissa, mitkä toimituskunnissa oli valmistettu.⁴⁾ Talousosastossa, missä asiain paljouden vuoksi esittelijäsihteereille kävi vaikeaksi niiden hoitaminen, määrättiin alussa vuotta 1810 myös kamari-, finanssi- ja sotilastoimituskunnan kamreerit valmisteluja ja esittelyjä toimittamaan tarpeen vaatiessa.⁵⁾

Konseljissa kollegiaalisenä virkakuntana oli jäsenillä määrätty sijansa istuntoja pidettäessä. Alussa vuotta 1810 annetun säädöksen mukaan piti heidän ottaa paikkansa siinä järjestyksessä kuin he olivat nimitetyt konseljiin, mutta myöhemmin, syyskuussa 1812 määrättiin, että jäsenten arvo oli oleva ratkaisevana siihen nähden, minkä paikan kukin oli saava.⁶⁾

¹⁾ Talousos. pöytäkirj. ³/₁₀ 1809. Speranskin kirj. huhtik. 13 p. 1810 v. I. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 1; plen. pöytäkirj. ⁵/₅ 1810.

²⁾ Talousos. pöytäkirj. ²⁰/₁₁ 1809.

³⁾ Kts. s. 245.

⁴⁾ Esim. kirkollisas. toimituskunnan esittelijän esittelistä, plen. pöytäkirj. ²³/₁ 1812.

⁵⁾ Talousos. pöytäkirj. ¹⁷/₁, ²³/₁ 1810.

⁶⁾ Kenraalikuva. kirje tammik. 2/14 p. 1810: Generalguvernörens bref 1810. Keisarin kirj. syysk. 6 p. 1812 v. I. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 32. Suomal. asiain komit. asiakirj. 1812 n:o 4. Ensinmainitun mää-

Asiain käsittely jälleen tapahtui tavallisia kollegiaalisia muotoja noudattaen. Esittely, pöytäkirjan tarkastus ja allekirjotus suoritettiin eri kerroilla. Jäsenet usein ottivat esittelyissä asiakirjat tarkastettavakseen, mikä aiheutti ratkaisun siirtymisen monesti pitkiä aikoja eteenpäin. Siten syntyvää pitkävetisyyttä koetettiin ehkäistä erinäisillä määräyksillä, jotka kuitenkin eivät olleet kyllin tehokkaat tarkoituksen saavuttamiseksi.¹⁾ Pöytäkirjanpitoa plenumissa tuli kummankin osaston protokollasihteerien vuoroin hoitaa; osastojen istunnoissa pitivät pöytäkirjaa osaston protokollasihteerit kukin viikon kerrallaan. Talousosastossa sitäpaitsi saivat silloin tällöin kanslistitkin toimia pöytäkirjanpitäjinä, jotta he olisivat toimeen harjaantuneet ja jotta konselji olisi päässyt selville heidän tiedoistaan ja kyvyistään. Kun ylempänä mainittua järjestystä noudattaen protokollasihteerit eivät ennättäneet kyllin joutuisasti valmistaa pöytäkirjoja eikä toimia esittelijöinä esittelijäsihteerien olessa estettyinä, otettiin talousosastossa heinäk. 21 p. 1812 Reuter-skjöldin ehdotuksesta käytäntöön toisenlainen menettelytapa. Tällöin määrättiin, että jokainen toimituskunta oli saava oman pöytäkirjanpitäjänsä, niin että sama mies hoiti pöytäkirjaa kaikissa kunkin toimituskunnan esittelyissä; vain sotilas- ja kirkollistoimituskunnalla oli oleva yhteinen pöytäkirjanpitäjä. Koska talousosastossa ei ollut yhtä monta protokollasihteeriä kuin toimituskuntaa, määrättiin eräät kanslistit toimittamaan pöytäkirjanpidon muutamien toimituskuntain esittelyissä. Pöytäkirjain tuli olla valmiina viikon kuluttua esittelystä lukien.²⁾ Yleensä merkittiin pöytäkirjoihin vain päätökset paitsi milloin erimieli-

räyksen tarkoituksesta ei oltu aivan selvillä; plen. syysk. 25 p. 1810 kenraalikuvernööri lupasi ottaa sen sisällyksestä tarkemman selon, mutta jäi se tekemättä, kunnes viimeainittu määräys annettiin.

¹⁾ Niinpä talousosastossa kesäk. 17 p. 1812 määrättiin, että jäsenten kesken kiertävistä asiakirjoista oli laadittava luetteloja, joihin merkittiin, kuka asiakirjat oli ottanut ja milloin palauttanut, jotta jäsenet eivät olisi niitä voineet pitää, kuten oli tapahtunut, kauan luonaan.

²⁾ Konseljin järjestämisessä oli alunpitäen ehdotettu, niinkuin on nähty (kts. ylemp. ss. 172, 178). protokollasihteerin asettamista kuhunkin toimituskuntaan, mutta silloin oli ehdotus syntynyt toisenlaisista syistä kuin mistä ylempänä esitetyn järjestelmän toimeenpaneminen v. 1812 oli lähtenyt: edellisessä tapauksessa olivat entiset laitokset silmien edessä, jälkimmäisessä käytännölliset tarpeet.

syyttä esiintyi, jolloin niihin otettiin myös eri lausunnot,¹⁾ mutta siitä huolimatta paisuivat pöytäkirjat enimmäkseen hyvin laajoiksi johtuen siitä, että niissä asiat refereerattiin pieniä yksityiskohtia myöten, kaikki arvonimet mainittiin tunnollisimman tarkoin,²⁾ ja muutenkin noudatettiin pitkäveteistä juridista tyyliä. Konseptipöytäkirjojen puhtaaksikirjotus tuotti talousosastossa vaikeuksia,³⁾ jotavastoin oikeusosastossa ei sellaisia esiintynyt.⁴⁾ Puhtaaksikirjotetut pöytäkirjat allekirjotti arvojärjestyksessä ensimmäinen istunnossa läsnäolleista jäsenistä, ja tarkastuksen merkitsi toimitetuksi se jäsen, joka oli arvojärjes-

1) Tehtäessä esityksiä hallitsijalle asioissa, joissa erimielisyyttä oli esiintynyt, liitettiin esityksiin äänestyspöytäkirjat paitsi milloin asianomaiset jäsenet erityisesti huomauttavat, että eivät tahtoneet pöytäkirjain lähettämistä hallitsijalle. Esim. talousos. pöytäkirja 24/11 1810 Kerran Mannerheim, jouduttuaan erimielisyyteen muiden jäsenten kanssa, ei suostunut ollenkaan ottamaan osaa asian käsittelyyn, vaan poistui istunnosta. Talousos. pöytäkirja 11/5 1811.

2) Niinpä oikeusosaston pöytäkirjassa esiintyy merkintö: Verklige kammarherre, statsrådet och riddaren af St. Anne Ordens Andre Clas, Baron Rehinder. Esimerkkinä kysymyksessä olevana aikana yleensä noudatetusta muodollisuudesta mainittakoon Vaasan hovioikeuden Mannerheimille lähettämä kirje, joka alkaa seuraavasti: Wi, Eric Johan Bergenheim President uti Kejslerlige Wasa Hof Rätt, Hof-Rätts Råd och asesorerer: Hälse Herr Statsrådet, Ledamoten af Kejslerliga Regerings Conseillen och chefen för dess Cancellie expedition samt Riddaren af Kejslerlige St. Anna Ordens andra Class och Wladimirsordens tredje Class Högvälborne Baron Carl Mannerheim med Gud allsmächtig vänligen. Kirje itsessään ei sisällä muuta kuin pyynnön erään ilmoituksen panemisesta Hamburger Correspondent lehteen. Kancellie-expedit, akter 1811—1812.

3) Talousos. helmik. 23 p. 1811 teki prokuraattorin apulainen muistutuksen sen johdosta, että pöytäkirjat olivat pitkiltä ajoilta puhtaaksikirjottamatta. Tällöin antoi konselji edellisen vuoden pöytäkirjain puhtaaksikirjottamisen kahden kamarikirjurin suoritettavaksi erityisestä palkkiosta, ja toukok. lopussa 1811 olikin työ suoritettu. V:n 1811 pöytäkirjat piti talousosaston kanslistien, kopistien ja kamarikirjurien puhtaaksikirjottaa, mutta annettiin heillekin erityinen palkkio. Kunkin oli kerrallaan puhtaaksikirjotettava viikon pöytäkirjat, ja oli niiden oltava valmiina kahden viikon kuluttua esittelystä lukien. Osa virkamiehiä laiminlöi tehtävänsä, niin että v:n 1811 pöytäkirjat valmistuivat lopullisesti vasta kesällä 1812. Kts. talousos. pöytäkirja 17/6 1811, 27/2, 11/3, 16/3, 6/5, 16/6 1812.

4) Vrt. oikeusos. pöytäkirja 22/4 1811.

tyksessä lähinnä. Tarkastus toimitettiin sen mukaan kuin pöytäkirjat ennätettiin saada valmiiksi. ¹⁾

Sen määrääminen, mihin muotoon konseljin lähetteet ja päätökset olivat laadittavat, oli kaikkein tärkeimpiä seikkoja hallituskonseljin toimintamuotojen järjestämisessä, vieläpä oli sillä, niinkuin ylempänäkin on viitattu, niitä suurin merkitys konseljin aseman ja koko toiminnankin luonteen muodostumiseen nähden. Kuten aikaisemmin on mainittu, ²⁾ oli ohjesäännössä säädetty, että konseljin päätökset olivat annettavat hallitsijan nimessä, mutta että muoto, miten se oli tapahtuva, oli jätetty määräämättä. Siitä teki konselji plenumissa lokak. 6 p. ja marrask. 21 p. 1809 ehdotuksen ja lähetti sen hallitsijalle hyväksyttäväksi. Esityksessä mainitaan konseljin katsoneen, että „sen mukaisesti mitä Ruotsin hallituksen aikana kuninkaan poissaollessa oli noudatettu“ („i likhet med hvad vid Svenska Regeringen i konungens frånvaro blifvit iakttagit“) piti konseljista viranomaisille menevät kirjeet alettaman keisarin nimellä ja laadittaman samanlaiseen sanamuotoon, jota Ruotsin hallituksen aikana oli käytetty, että viranomaisten oli konseljille tarkotetuissa lähetyksissä noudatettava entistä muotoa, ottamalla huomioon muutoksen hallitsijan arvonimessä, ja merkittävä niihin toimituskunta, mihin kirje oli menevä, sekä että konseljin tuomiot ja päätökset olivat alettavat sanoilla: Hänen Keisarillisen Majesteettinsa tuomio, päätös, annettu Keisarillisen Hallituskonseljin oikeus-, talousosastossa, ja lopetettavat jäsenten nimi-kirjotusten edelle merkittävällä lauselmalla: Hänen Keisarillisen Majesteettinsa Korkeassa Nimessä, Hänen asettamansa Hallituskonselji. Kenraalikuvernöörin kirjeellä jouluk. 7 p:ltä 1809 v. l. lähetettiin esitys Pietariin, Speranskin kirjeellä huhtik. 13 p:ltä 1810 v. l. ilmoitettiin hallitsijan hyväksyminen ³⁾ ja plenumissa toukok. 5 p. 1810 jätti kenraalikuvernööri konseljille vahvistetut kaavat lähetteitä ja kirjevaihtoa varten. Tällöin siis, vähän jälkeen hallituskonseljin asettamisen, otettiin konsel-

¹⁾ Ensi aikoina toimitettiin talousosastossa tarkastus katsomatta viikon päivään, lokakuusta 1810 kesäkuuhun 1811 ainoastaan maanantaisin, sen jälkeen jälleen kuten aikaisemmin. Talousos. pöytäk. 12/6 1811. Kiireellisissä tapauksissa toimitettiin tarkastus samassa istunnossa kuin päätös tehtiin.

²⁾ Kts. ylemp. s. 191.

³⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 2.

jin toimintamuotoja järjestettäessä entiset sijaishallitukset esikuviksi, ja huomattava on, että hallitsija itse hyväksyi tämän menettelyn. Millaisiksi sitten konseljin läheteet muodostuivat vahvistettuja kaavoja käyttämällä? Virastoille annetut kiertokirjeet, käskyt ja määräykset alkoivat seuraavasti: „Alexander den Förste, Kejsare och Sjelfherskare öfver alla Ryssar, Storfurste af Finland etc. Vår ynnest och Nådiga benägenhet med Gud Allsmäktig.“ Hallitsijan itsensä antamat päätökset ja käskyt laadittiin aivan samaan muotoon, ja erosivat ne konseljin antamista vain siinä, että niiden lopussa tavallisen, ylempänä mainitun loppulauselman sijasta olivat sanat: H. K. M:nsa Oman Päätöksen mukaan ja Hänen korkeassa Nimessään, Hänen asettamansa Hallituskonselji. 1) Päätöksissä ja tuomioissa oli päätöksen edellä lause: Hänen Keisarillinen Majesteettinsa on Armossa esityttänyt itselleen tämän kirjelmän, nämä valitukset; sekä päätöksen jälessä: Jota kaikki alamaisuudessa noudattakoot. Esittelijät vaatiessaan lausuntoja asianomaisilta merkitsivät kirjeisiinsä: Hänen Keisarillisen Majesteettinsa armollinen tahto ja käsky on, j. n. e.; mutta toimituskunnista annettaessa ilmoituksia konseljin päätöksistä ja määräyksistä, joita jäsenet itse eivät olleet allekirjottaneet, mainittiin ne konseljin eikä „keisarin“ päätöksiksi. 2) Hallituskonselji saattoi siis esiintyä hallitsijan nimessä eli oikeam-

1) Paitsi jäsenten allekirjotuksia ja esittelijän vahvistusta käytettiin läheteissä sinettejä. Painimet valmistettiin kenraalikuvernöörin ehdottaman mallin mukaan Pietarissa. Kenraalik. kirj. 16/3 1809 v. l. Жупп. нсх. s. 214. Talousosastossa säilytettiin suuri sinetti painiminen, ja sitäpaitsi oli toimituskunnilla kullakin oma sinettinsä; oikeusosastolla oli niitä kaksi. Talousos pöytäk. 21/3 1810.

2) Viimemain. muotoa saattoivat käyttää sekä päälliköt että esittelijät kirjeissään. Finanssitoimituskunnasta annettavien verokirjain kaava kuului: Keisarillisen Hallituskonseljin finanssitoimituskunta tekee tiettäväksi, että talousosasto on — — j. n. e. Talousos. pöytäk. 31/1 1810. Kaava sotilaspuustellien vuokratrahteja varten kuului: Keisarillisen Hallituskonseljin sotilasasiain ja finanssiasiaiden toimituskunnat tekevät tiettäväksi, että — —. Suuremmaksi varmuudeksi olemme me allekirjottaneet sotilasasiain ja finanssiasiaiden toimituskuntain päälliköt tämän kontrahdin omakätisesti allekirjottaneet ja tavallisilla sineteillämme vahvistaneet. Viran puolesta (På dragande käll och Embetets vägnar) j. n. e. Talousos. pöytäk. 2/2, 3/2 1810. Ensi aikoina oli tapana lausuntoja asioista vaadittaessa merkitä ainoastaan asiakirjain päällystehteen määräys niiden antamisesta, mutta sittemmin ruvettiin käyttämään lähetekirjeitä, joihin m. m. useinkin sisältyi referaatti asiasta, jota juuri lähetetyt asiakirjat koskivat.

min nimellä¹⁾ samoja muotoja noudattaen kuin sijaishallitukset Ruotsin vallan aikaan. Katsantotapa, että konselji oli toimiva hallitsijan sijaisena, mikä katsantotapa, niinkuin on osotettu,²⁾ oli esiintynyt jo konseljin järjestämisessä mutta ei ollut saanut ohjesäänössä selvää ilmaisumuotoa, oli siis vähää myöhemmin tapahtuneissa, jatkuneissa järjestämisissä päässyt määrääväksi.³⁾

Lähetteiden valmistamiseen nähden päätettiin talousosastossa marrask. 20 p. 1809, että esittelijäsihteerien oli huolehdittava niiden puhtaaksikirjottamisesta toimituskunnissa, ne nimikirjotuksellaan vahvistettava ja vastattava, että ne olivat päätösten mukaiset.⁴⁾ Jäsenet, jotka olivat päätökseen osastottaneet, allekirjottivat lähetteen, ja piti allekirjotuksen tapahtua talousosaston helmik. 5 p. 1810 tekemän päätöksen mukaan niin, että sen toimituskunnan päällikkö, johon asia kuului, ensin merkitsi nimensä ja senjälkeen muut jäsenet, mutta nimet piti asetettaman siten, että ne tulivat samaan järjestykseen, mikä jäsenillä istunnoissa oli.⁵⁾ Kaikkia lähetettäviä asiakirjoja

¹⁾ Lisäesimerkinä siitä, miten konselji esiintyi hallitsijan nimessä, mainittakoon seuraava. Kun keväällä 1810 Turun rykmentin upseerit tarjoutuivat suorittamaan ennen eläkekassaan menneet maksut sotamiehiä varten perustettavaan eläkerahastoon, päätti konselji lausua heille „H. K. M:ts Nädiga välbehag öfver anbud, det Kejsaren vill emottaga“. Talousos. pöytäk. ²⁶/₅ 1810. — Tuomiokapituleille annettiin talousos. marrask. 24 p. 1809 määräys, miten niiden oli kirjeensä laadittava. Kun ennen oli osotus kuulunut: „Hos H. K. M. i dess Cancellie och justitie-revisionsexpedition“, oli nyt merkittävä: „Hos H. K. M. i dess för Storfurstend. Finland nädigst tillförordnade Regerings Conseil Oeconomie departement“. Ensi kuukausina saapui konseljille joukko kirjeitä, joita ei oltu hallitsijalle osotettu, ja palautettiin ne asianomaisille takaisin. Talousos. pöytäk. ¹⁷/₁₁ 1809, ¹²/₁ 1810.

²⁾ Kts. ylemp. s. 191.

³⁾ Kun Ruotsissa v. 1811 eräässä hallituslaitoksen organisatSIONIA koskevassa suunnituksessa ehdotettiin, että osa hallitsijalle kuuluneista asioista jätettäisiin asetettaviksi ehdotettujen ministerien ratkaistavaksi, vastustettiin toiselta taholta ehdotusta senvuoksi, että katsottiin alamaisen oikeuden saada jättää asiansa hallitsijalle tulevan loukatuksi, jos asioita ratkaistiin hänen niitä näkemättä. Bihang till riksst. protok. 1812 II ss. 1339—42.

⁴⁾ Plenumin lähetteiden puhtaaksikirjotuksen toimittivat ensi aikoina kansliatoimituskunnan virkamiehet, mutta kun työ kävi heille rasokkaaksi, jätettiin se kummankin osaston virkamiesten yhteisesti suoritettavaksi. Plen. pöytäk. ²⁶/₁₀ 1812.

⁵⁾ Mannerheim kieltäytyi kerran allekirjottamasta erästä hänen toimituskunnastaan esitettyä asiaa, jonka ensimmäisessä käsittelyssä hän

ei kuitenkaan mainitulla tavalla allekirjotettu. Verohintaluettelot varustettiin vain kamaritoimituskunnan ja finanssitoimituskunnan päällikköiden nimillä, valtakirjat virkoihin, jotka konselji täytti, allekirjotti yksin sen toimituskunnan päällikkö, mistä nimitysasiasia oli esitetty, paitsi lääninkamreerien valtakirjat, joihin merkittiin kaikkien päätökseen osaaottaneiden jäsenten nimet.¹⁾ Ne valtakirjat, mitkä annettiin niille konseljin omille virkamiehille, jotka konselji nimitti, allekirjotti kenraalikuvernööri.²⁾ Kenraalikuvernöörin ollessa matkoilla saatiin lähetteet, joiden päättämässä hän oli ollut osallisena, ekspedieerata ilman hänen allekirjotustaan.³⁾ Hallitsijalle menevät asiat lähetettiin Pietariin kenraalikuvernöörin kanslian kautta, ja kansliaan kenraalikuvernöörin pyynnöstä annettiin kopiot mainituista asioista.⁴⁾ Kun kenraalikuvernööri oli oleva v. 1812 pitkiä aikoja maasta poissa sotatapausten vuoksi, sai konselji keisarin määräyksestä, jonka kenraalikuvernööri ilmotti konseljille plenumissa elok. 31 p. 1812, lähettää esityksensä suoraan Suomen asiain komitean puheenjohtajalle Pietariin. Kuten tunnettua oli syksyllä 1809 asetettu Pietariin Suomen asiain komissioni valmistelemaan keisarille esitettäviä asioita, mutta lakkautettu lopulla vuotta 1811 ja sijalle perustettu Suomen asiain komitea. Sen puheenjohtajana oli kreivi Armfelt, joka toimi myös virkaatekevänä kenraalikuvernöörinä varsinaisen ollessa poissa syksystä 1812 alkaen.⁵⁾ — Muiden läheteiden jakaminen ja lähettäminen oli

ei ollut sattunut olemaan läsnä, mutta konselji päätti, että hänen oli päätös allekirjotettava, mutta sai hän panna sitä vastaan vastalauseen pöytäkirjaan jos tahtoi. Talousos. pöytäk. $\frac{7}{2}$ 1812.

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{4}{12}$ 1809.

²⁾ Plen. pöytäk. $\frac{9}{10}$ 1809. Vrt. talousos. pöytäk. $\frac{24}{11}$ 1809.

³⁾ Näin tapahtui kenraalikuvernöörin omasta tahdosta. Plen. pöytäk. $\frac{22}{6}$ 1810. Keväällä 1812 kenraalikuvernöörin ollessa kauan poissa syntyi kysymys, miten silloin oli meneteltävä läheteiden suhteen, joiden päättämässä kenraalikuvernööri oli ollut mukana, hän kun ei ollut tällöin antanut siitä määräystä, mutta päätettiin lopulta menetellä kuten ennenkin hänen poissaollessaan; palattuaan kenraalikuvernööri ehdotti määrättäväksi yleiseksi periaatteeksi, että aina hänen poissaollessaan voitiin menetellä mainitulla tavalla. Talousos. pöytäk. $\frac{19}{5}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{16}{6}$ 1812.

⁴⁾ Plen. pöytäk. $\frac{16}{12}$ 1809. Talousos. pöytäk. $\frac{23}{4}$ 1811.

⁵⁾ Kenraalikuvernööriksi oli tullut maalisk. 1810 kenraali, vapaa-herra Fabian Steinheil Barclay de Tollin sijalle, joka oli nimitetty sotaministeriksi.

kansliatoimituskunnan ja rekistraattorien huolena.¹⁾ Prokuraatorin apulaisen tehtyä talousosastossa huhtik. 30 p. 1811 huomautuksen sen johdosta, että tärkeitä lähetteitä oli muutamassa toimituskunnassa viivytetty, määrättiin, että lähetteiden tuli olla valmiina lähetettäväksi neljän viikon kuluessa pöytäkirjan tarkastuksesta lukien.

Konseljin toimintamuotoja kosketeltaessa mainittakoon myös työluettelot. Kenraalikuvernöörin vaadittua kirjeellä marrask. 10/22 piltä 1810 konseljilta luetteloja kaikista ratkaistuista ja ratkaisemattomista asioista konseljin toiminnan alusta alkaen, valmistettiin luettelot vuodelta 1810 ja myöhemmin myös vuodelta 1811 sekä lähetettiin Pietariin, missä ne esitettiin hallitsijalle.²⁾ Kuten Ruotsin vallan aikana keskusviranomaisten oli siis konseljinkin velvollisuutena antaa tieto hallitsijalle toimintansa kulusta työluettelujen muodossa.

Edelläkuvatut hallituskonseljin toimintamuotojen järjestämiset sisälsivät monia ja osittain konseljin organisatsioonille erittäin tärkeitä seikkoja, ja tulivat ne näin ollen, toiselta puolen täydentäen ohjesäännön määräyksiä, toiselta puolen uutta luoden, melkoisesti vaikuttamaan konseljin toiminnan muodostumiseen. Siinä suhteessa olivat nämä järjestämiset aikaisempien järjestämisten laatuiset, että niissäkään ei varsinaisilla organisatsiooniteorioilla ollut vaikutusta, vaan olivat ne etupäässä vain entisten työmuotojen sovittamista uusiin oloihin. Kuvaavata kysymyksessä oleville järjestämisille myös on, että niitä ei suoritettu varmaa, yhtenäistä periaatetta noudattaen. Saatettiin ensinnäkin poiketa siitä, mitä konseljin ohjesäännön laatimisessa oli tarkotettu, kuten kävi valitusaikain määräämiseen nähden. Sitten järjestämisten kuluessa voivat päästä erilaiset, vaihtelevat katsantotavat vaikuttamaan organisatsioonin muodostamiseen, niinkuin tapahtui kysymyksessä, mikä päälliköiden ja esit-

¹⁾ Plen. pöytäk. ²¹/₁₁ 1809. Talousos. pöytäk. ¹⁴/₅, ²⁰/₆ 1810, ⁴/₂ 1812. Oikeusos. rekistr. ohjes., vrt. ylemp. s. 246 muist. 2.

²⁾ Plen. pöytäk. ²²/₁₁ 1810. Oikeusos. pöytäk. ²⁶/₁₁ 1810. Kenraalikuvernöörin kanslian asiakirj. 1810 n:o 177, 1812 n:o 34. Valtiosiht. vir. asiak. 1810 n:o 68, 1811 n:o 36. Suom. asiain komit. pöytäk. ⁷/₃ 1812. Aivan toista olivat luettelot, jotka talousos. päätöksen mukaan syysk. 16 p. 1811 valmistettiin konseljin läheteistä puhetta-johtavaa jäsentä varten, jotta hän saattoi valvoa konseljin työtä.

telijäin osuus oli oleva asiain valmistelussa. Niinpä ei organisaationi tee ehjän kokonaisuuden vaikutusta. Siitä jälleen, että toimintamuotoja ei järjestetty harkitsemalla, miten ne olisi ehkä saatu eniten tarkoituksenmukaisiksi, vaan pääasiallisesti vain mukailemalla entisiä, oli seurauksena, että hallituskonseljin toimintamuotoja tulivat haittaamaan myös entisten työmuotojen virheet, pitkäveteisyys ja kankeus.

Kysymys, millaisiksi hallituskonseljin tehtävät ja toimivalta todellisuudessa muodostuivat, on tärkeimpiä konseljin kehityksen selvittelyssä.

Edellisestä esityksestä on käynyt selväksi, että jo konseljin ensi ajoista alkaen pidettiin paitsi osastojen istuntoja myös osastojen yhteisistuntoja eli plenumia, jollaisista kyllä konseljin järjestämisessäkin oli ollut kysymys, vaikkei niistä ohjesääntöön tullut määräystä. Minkälaisiksi sitten plenumit muodostuivat? Plenumissa kuten talousosastossakin käsiteltiin valmistelevasti hallitsijan ratkaistavaksi lähetettäviä asioita, tehtiinpä virkaehdollepanojakin, huolehdittiin hallitsijan päätösten ja käskyjen toimeenpanosta joko konseljin itsensä alistamissa tai ilman sen omaa aloitetta esiintulleissa asioissa, sekä annettiin hallitsijalle lausuntoja erinäisissä tapauksissa. Toiselta puolen plenumissa samoin kuin talousosastossa ratkaistiin lopullisesti asioita ja täytettiin virkoja, ja tulivat niissä kysymykset esille joko konseljin omasta aloitteesta, viranomaisten esityksinä tai yksityisten anomuksina.

Syntyy näin ollen kysymys, milloin asiat joutuivat plenumissa, milloin talousosastossa käsiteltäviksi. Vaikea on antaa siitä yleistä täsmällistä määritystä. Esittämällä joukon esimerkkejä käsitellyistä asioista on helpompi luoda kuva siitä, mikä ero oli plenumien ja talousosaston tehtävien välillä.

Mainitsemme ensinnä, minkälaisia ne asiat olivat, jotka plenumista ja talousosastosta lähetettiin hallitsijan ratkaistavaksi. Plenumissa tehtiin esitykset osastojen täydentämisestä jäsenluvun ollessa riittämättömän, virkavapausaikojen järjestämisestä, konseljin läheteissä käytettävästä tituluurista¹⁾ ja

¹⁾ Vrt. ylemp. ss. 239—40, 242, 252—3.

konseljin virkamiehistön lisäyksestä¹⁾. Niinikään käsiteltiin siellä esitykset, jotka koskivat valitusaikoja²⁾, Viaporissa säilytettävien vankien tilan parantamista³⁾, rykmentinkirjurien velvollisuuksia toimittaa eräitä puustellitarkastuksia⁴⁾, oikeutta ottaa vastaan ruotsalaista rahaa veronmaksussa venäläisen rahan punteessa⁵⁾, uusien tuomiokuntien ja pastoraattien muodostamista⁶⁾, Suomen asiamiehen oikeuttamista olemaan Tornion seudun rajajärjestelyssä läsnä⁷⁾, likvidatsioonikomissionin asettamista selvittämään Ruotsin ja Suomen laitosten keskinäisiä saatavia ja niiden suorittamista⁸⁾; ja komissionin asettamista laatimaan ehdotusta asetukseksi, joka oli koskeva venäläisten sotilaiden velvollisuuksia maan oikeudenkäyntijärjestykseen nähden⁹⁾.

¹⁾ Plen. pöytäk. ²⁶/₉ 1810.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 244.

³⁾ Plen. pöytäk. ²⁴/₁₁ 1810. Konselji m. m. pyysi oikeutta laatia yhdessä kenraalikuvernöörin kanssa komendanteille maan lakien mukaisen johtosäännön siihen nähden mikä koski vankeinhoitoa linnoituksissa, jollaisen oikeuden konselji myöhemmin saikin.

⁴⁾ Kysymys oli aliuupseeripuustellien tarkastuksesta, jonka suhteen Turun hovioikeus oli tehnyt tiedustelun oikeusosastolle ja se jättänyt asian plenumille. Konselji itse ratkaisi ensin asian, mutta purki sitten päätöksensä ja alisti asian hallitsijalle. Plen. pöytäk. ¹/₈, ²⁷/₈, ³¹/₈ 1811.

⁵⁾ Plen. pöytäk. ²⁶/₁₀ 1811.

⁶⁾ Plen. pöytäk. ¹¹/₇ 1810. ²⁷/₈ 1811.

⁷⁾ Plen. pöytäk. ²⁷/₈ 1810. Vrt. myös ²⁵/₉, ⁶/₁₀ 1810. Mannerheim ilmoitti, että rajajärjestelyä varten oli asetettu venäläis-ruotsalainen komissioni, ja ehdotti että konselji, „jonka korkea tehtävä oli valvoa uuden Suomen asioita ja etuja“, pyytäisi hallitsijalta, että joku suomalainen saisi olla maan asiamiehenä järjestelyissä läsnä.

⁸⁾ Plen. pöytäk. ⁵/₇, ¹¹/₇ 1810. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 238–243.

⁹⁾ Plen. pöytäk. ²⁴/₂, ¹⁸/₄ 1812. Oikeusosasto oli ilmoittanut, että venäläiset sotilaat eivät olleet saapuneet todistajiksi muutamiin käräjiin, eivätkä siis olleet noudattaneet maan oikeudenkäyntijärjestystä. Prokuraattorin asiassa antaman lausunnon johdosta kenraalikuvernööri esitti puolestaan lausunnon, missä hän, tehtyään selkoa venäläisen oikeudenhoidon perusprinsipeistä ja arvosteltuaan prokuraattorin lausuntoa, toi esiin käsityksen, että venäläisiä ei voitu eikä saatu Suomen lakien mukaan tuomita, ja ehdotti suomalais-venäläisen komissionin asettamista selvittämään kysymystä venäläisten velvollisuuksista saapua Suomen oikeus-tuomiin. Konseljin enemmistö päättikin ehdottaa mainitunlaisen komissionin asettamista asetusehdotusta laatimaan. Ehdotuksen valmistaminen jätettiin kuitenkin komissionille, joka järjesteli niitä Viipurin läänin

Plenumista lähetettiin hallitsijalle ehdollepano vuorimestarin virkaan¹⁾.

Taloussoston hallitsijalle tekemät esitykset jälleen olivat seuraavanlaatuisia. Osasto lähetti vahvistettavaksi ehdotukset kuulutukseksi Ruotsiin muutoista²⁾ ja lukkarien ja urkurien asettamista koskevaksi asetukseksi³⁾ sekä ehdotuksen yleiseksi kaupunkien majotusohjesäännöksi, joka ehdotus oli kansliatoimituskunnan päällikön aloitteesta syntynyt ja hänen johdolla valmistettu ja josta — se kun muodostui konstitutsionaaliseksi kysymykseksi — puhumme alempana tarkemmin⁴⁾; ehdotukset viljantuontikiellon antamisesta⁵⁾ ja luvasta kantaa kruunun verot Oulun läänissä ruotsalaisessa rahassa, kun venäläisestä oli puute⁶⁾. Valtion tulo- ja menoarvioehdotukset⁷⁾ lähetettiin hallitsijan vahvistettavaksi ja tehtiin esityksiä varojen myöntämisestä sellaisiin tarkoituksiin kuin kadon ehkäisemiseksi Oulun läänissä, sodan aikana hävitettyjen siltojen rakentamiseksi Vaasan läänissä, Turun hovioikeuden talon jatkuviin korjauksiin⁸⁾, suurempien eläkkeiden maksamiseksi muutamille virkamiehille kuin mihin he olisivat olleet oikeutetut⁹⁾, majotusrasituksen korvaamiseksi¹⁰⁾. Myös tehtiin esityksiä erinäisten maksujen, ku-

asioita, mitkä venäläisissä virastoissa oli ratkaistu, sitten sotaministeri, kenraalikuvernööri ja konselji antoivat siitä lausuntonsa, ja asetus julkaistiin 18/2 1816 u. l. Saml. af förordn. ss. 122—129.

1) Plen. pöytäk. 7/4 1810.

2) Taloussos. pöytäk. 17/12 1811.

3) Taloussos. pöytäk. 22/1, 29/1, 23/2 1811. Konseljin käskystä olivat tuomiokapitulit laatineet ehdotukset, joiden perustuksella kirkollistoimituskunta laati asetusluonnoksen, mistä taas prokuraattori antoi lausunnon. Toimituskunnan päällikkö oli sitä mieltä, että ehdotus ei sisältänyt entisten asetusten muutoksia, vaan oli vain niiden sovittelua.

4) Taloussos. pöytäk. 5/3, 23/4 1810.

5) Sam. 25/3 1812. Vrt. Lindström, Suomen kaupasta Aleksanteri I:sen aikana ss. 165—7.

6) Taloussos. pöytäk. 31/1 1811.

7) Sam. 25/5, 9/12 1810, 28/11 1811.

8) Sam. 17/1 1810, 19/2, 19/11 1811.

9) Taloussos. pöytäk. 14/3 1811.

10) Sam. 23/4 1811. Kenraalikuvernööri oli kirjeellä ilmoittanut, että Oulun kaupungin viranomaiset eivät olleet ilmaiseksi hankkineet huoneita sotilassairaalaa varten ja että hän ei voinut vuokraa suorittaa, koska kaupungit Venäjälläkin olivat velvolliset maksutta hankkimaan sairaalahuoneustot. Kansliatoimituskunnan antamassa, Mannerheimin laatimassa mie-

ten saattuekorvauksen ja sotilaiden Ruotsin eläkekassaan suorittamien maksujen lakkauttamisesta ¹⁾ ja rautaveron anteeksiannosta sotavuosilta ²⁾, monien laitosten ja virastojen, kuten lääkintölaitoksen ³⁾, intendenttivoraston ⁴⁾, maanmittauskonttorin ⁵⁾, luotsimajurinviran ja luotsilaitoksen ⁶⁾ ja uuden koskenperkausdirektionin ⁷⁾ järjestämisestä, sekä virkamiesten palkkain suorituksista ⁸⁾ ja parantamisesta ⁹⁾ ynnä eläkekassan perustami-

tinnössä huomautettiin, että kaupungit kyllä eivät olleet entisten asetusten mukaan velvolliset sairaalahuoneiden hankkimiseen, mutta että muuta keinoa ei ollut „keisarin kenraalikuvernöörin kautta antaman käskyn noudattamiseksi“ kuin määrätä kaupungit toistaiseksi hankkimaan ilmaiseksi huoneet sotilassairaaloita varten. Konselji ei kuitenkaan yhtynyt tähän käsitykseen. Katsottiin, että kaupunkien pakottaminen sotilassairaalahuoneustojen hankkimiseen olisi sisältänyt uuden maksun („ny afgift“) määräämisen, johon konseljilla ei ollut ohjesäännön mukaan oikeutta, ja päätettiin suorittaa vuokra etumaksuna valtiovaroista sekä tehdä esitys hallitsijalle.

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{16}{2}$, $\frac{11}{5}$ 1810.

²⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{12}{8}$ 1812. Vrt. Laine, m. t. ss. 67—9.

³⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{20}{11}$, $\frac{27}{11}$, $\frac{3}{12}$ 1810.

⁴⁾ Sam. $\frac{17}{1}$, $\frac{20}{1}$, $\frac{8}{3}$ 1810.

⁵⁾ Sam. $\frac{10}{7}$ 1811.

⁶⁾ Sam. $\frac{6}{4}$ 1810, $\frac{15}{5}$, $\frac{13}{6}$ 1811.

⁷⁾ Sam. $\frac{28}{3}$ 1811.

⁸⁾ Näistä asioista mainittakoon kysymys Porvoon kymnaasin lehtorin viljapalkan suorituksesta. Ruotsin kamarioikeus oli päätöksellä v. 1805 määrännyt sen maksettavaksi lyhennettynä, mutta kuningas osittain määräyksen kumonnut, osittain jättänyt toistaiseksi ratkaisematta. Toiset konseljin jäsenet (Rotkirch, Nordensvan, Tulindberg) katsoivat, että konselji saattoi kysymyksen ratkaista, koska palkka oli otettu lyhentämättömänä vuoden vahvistettuun menosääntöön, toiset (Idman, Mannerheim, Troil) taas, että asia kuului niihin, jotka olivat ohjesäännön mukaan hallitsijalle lähetettävät, sillä kysymys oli, kuten huomautettiin, korkeimmalle vallalle kuuluvasta palkkain järjestelystä, kun Ruotsin vallan aikanakin korkein valta („högsta magten“) oli sitä käsitellyt. Puhetta-johtavan jäsenen Troilin ääni oli ratkaisevana, joten asia tuli viimein käsityksen mukaisesti päätetyksi. Kirkollisasiain toimituskunta oli mietinnössään täyden palkan maksamisen puolustukseksi vedonnut papiston privilegioihin. Mannerheim huomautti, että kysymys ei nyt voinut olla privilegioista — niiden muuttaminen muuten olisi ollut perustuslakien muuttamista, joka taas kuului yksin lainsäädäntövallalle — vaan ainoastaan palkkain järjestelystä, joka oli korkeimman vallan oikeuksia. Talousos. pöytäk. $\frac{22}{1}$, $\frac{3}{9}$, $\frac{13}{9}$ 1810. Sotilaspalkkain järjestäminen sam. $\frac{8}{12}$ 1809. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 132—5.

⁹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{1}{8}$, $\frac{22}{11}$ 1810. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 158—9, 168—70, 218—9, 220—3.

sesta virkamiesten leskiä ja lapsia varten ¹⁾. Niinikään tehtiin esitys määräyksen antamisesta, että velkasuhteet Ruotsin ja Suomen välillä jäisivät entiselleen maan poliittisen aseman muutoksesta huolimatta ²⁾, sekä siitä, että Suomeen tulevat laivat olivat tarpeen vaatiessa pidettävät Venäjän konsulin toimesta Ruotsin tai Tanskan karanteenissa, kun maalla itsellään ei ollut sellaista laitosta ³⁾, ja lähetettiin hallitsijalle Ruotsin kuninkaan valtuutetun esitys saada antaa kunniamerkkejä eräille maan kansalaisille ⁴⁾. Talousosasto pyytää itselleen valtuutta saada kadon sattuessa antaa varoja väliaikaisesti avustukseen ⁵⁾, sekä erityisen tarpeen sattuessa määrätä, mihin seutuihin saatiin viljaa tuoda yleisestä viljantuontikiellosta poiketen ⁶⁾, tai pyytää määräystä, miten oli meneteltävä niiden sotilaiden suhteen, jotka eivät olleet voineet määrääjän kuluessa käyttää hyväkseen sotilasmanifestin suomia etuja, ja oliko Ruotsissa oleskelevillekin sotilaille myönnettävä puustellien nauttimisoikeus ⁷⁾; kuinka oli meneteltävä, kun oli pyydetty lupaa saada purkaa haaksirikkoutuneesta laivasta lasti, jona oli kiellettyä koloniaalitarraa ⁸⁾; ja miten oli meneteltävä viransijaisuutta hoitaneiden virkamiesten palkkain maksamiseen nähden eräissä tapauksissa ⁹⁾; mikä taksa vankikyyteihin nähden oli oleva voimassa, kun Buxhövdén, Eminentin kautta, oli sotavuosina määrännyt entisistä asetuksista poikkeavan taksan ¹⁰⁾; ja pyytää selitystä, oliko Sprengtportenin kenraalikuvernöörinä antama lupa puustellien

¹⁾ Talousos. pöytäk. ¹¹/₁₂ 1809, ²⁰/₁ 1810. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 216. Kuulutus ¹⁶/₈ 1814 kassan perustamisesta. Saml. af förordn. ss. 64—8.

²⁾ Talousos. pöytäk. ²⁸/₁₁ 1810. Vrt. Lindström, m. t. s. 154.

³⁾ Sam. ¹³/₃ 1811.

⁴⁾ Sam. ²/₂ 1811.

⁵⁾ Sam. ²⁶/₉ 1810. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 203—6.

⁶⁾ Tämän pyynnön teki konselji ehdottaessaan viljantuontikieltota. Vrt. ylemp. s. 259 muist. 5. Viljantuontikieltomanifestissa kuitenkin määrättiin, että milloin viljan tuonti oli tarpeen, piti konseljin tehdä esitys, jolloin keisari oli itse antava käskyn kiellon lakkauttamisesta tai rajottamisesta.

⁷⁾ Talousos. pöytäk. ²⁹/₅, ¹/₆ 1810.

⁸⁾ Sam. ¹⁴/₂ 1811.

⁹⁾ Sam. ²⁴/₁ 1810.

¹⁰⁾ Sam. ²⁷/₃ 1811. Esitystä perusteltiin sillä, että asia kuului niihin, jotka ohjesäännössä määrättiin hallitsijalle jätettäväksi, ja että kysymyksessä oli kruunun etu ja yleisön hyvä, eikä periaate ollut määrätty.

vaihtoon pätevänä pidettävä¹⁾. Milloin konselji katsoi pitävänsä asettaa jonkun maaherran syytteeseen virkavirheestä, teki talousosasto siitä hallitsijalle ilmoituksen²⁾. Osastosta lähetettiin keisarille tilit konseljin vuokravaroista³⁾. Talousosaston kautta, osaston lausunnon seuraamina, menivät myös hallitsijalle monenlaiset anomukset, kuten maaherrain virkavapausanomukset pitemmän virkavapausajan ollessa kysymyksessä⁴⁾, anomukset saada omistaa oston kautta hankittuja säteritiloja⁵⁾, erään kaupungin anomus kruunun maan luovutuksesta kaupunkialueen laajentamiseksi⁶⁾, anomukset ylimääräisistä palkkaeduista, vaillinkien anteeksiannosta, oikeudesta saada jättää puustellivuokra suorittamatta ja vuokra-ajan pitennyksestä⁷⁾; monet sotilaiden jättämät anomukset saada nauttia sotilasmanifestin suomia etuja, vaikka anojat eivät olleet voineet määräaikana ilmottautua⁸⁾; anomus saada takaisin meritullioikeuden takavarikkoon otettaviksi tuomitsemat tavarat⁹⁾; anomukset

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{31}{8}$ 1810. Konselji itse katsoi, että puustellien vaihdot olisivat muuttaneet jakolaitosta, mikä ei ollut sallittua, jonka vuoksi se piti itsensä oikeutettuna hylkäämään kaikki sille jätetyt vaihtoja koskevat anomukset niitä hallitsijalle lähettämättä, vaikkakin kyllä sotilastoimituskunnan puolelta oli esitetty mielipide, että mainitut anomukset olisivat olleet dispanssianomuksina hallitsijalle lähetettävät. Talousos. pöytäk. $\frac{2}{3}$ 1811.

²⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{13}{11}$ 1810.

³⁾ Sam. $\frac{6}{4}$ 1812.

⁴⁾ Sam. $\frac{3}{8}$ 1810.

⁵⁾ Sam. $\frac{5}{2}$ 1810. Anomusta, joka koski rälssioikeuksien saantia tilalle, katsottiin myös dispanssianomukseksi, joka olisi pitänyt hallitsijalle lähettää, mutta kun se konseljin mielestä oli lainvastainen, hylättiin se ilman muuta. Talousos. pöytäk. $\frac{30}{8}$ 1811.

⁶⁾ Sam. $\frac{12}{2}$ 1810.

⁷⁾ Sam. $\frac{12}{1}$, $\frac{26}{2}$, $\frac{16}{3}$, $\frac{27}{8}$ 1810, $\frac{31}{7}$ 1811 y. m.

⁸⁾ Sam. $\frac{19}{7}$ 1810 y. m. Monesti silloinkin kun sotilaiden esiintuomia syytä, miksi heidän anomuksensa olivat myöhästyneet, ei katsottu päteviksi, selitettiin anomukset dispanssianomuksiksi ja lähetettiin hallitsijalle, toisinaan nimenomaisesti sen perustuksella, että kenraalikuvernööri oli niitä puoltanut. Talousos. pöytäk. $\frac{29}{5}$, $\frac{5}{8}$ 1810, $\frac{7}{2}$ 1811 y. m.

⁹⁾ Konselji katsoi, että kun meritullioikeuksien päätöksistä ei saatu valittua, ei anomusta voitu ottaa käsiteltäväksi, mutta jätti kenraalikuvernööriin asiaksi joko itse antaa tai hankkia anomukseen keisarin suostumuksen. Talousos. pöytäk. $\frac{29}{1}$ 1812.

päästä papiksi ennen määräikää¹⁾. Hallitsijalle lähetettiin myös aluksi kaikki armovuosianomukset. Mutta kun konseljiin jätettiin armovuosianomuksia, joihin ei ollut laeissa perustusta, teki osasto tammik. 22 p. 1810 kysymyksen, tarvitsiko sen seläisetkin lähettää, johon kysymykseen annettiin Speranskin kirj. huhtik. 13 p:ltä 1810 v. l. vastaus, että hallitsijalle piti lähettää vain selvästi asetuksiin perustuvat armovuosianomukset, eli siis ne joita voitiin puoltaa, mutta muut konselji sai suorastaan hylätä²⁾. Kun sitten kenraalikuvernööri Speranskille lähettämässään esityksessä huhtik. 14 p:ltä 1810 v. l. jonka esityksen sisällystä toisessa yhteydessä tarkemmin koskettelemme, oli ehdottanut, että konselji saisi ratkaista m. m. armovuosianomukset, ja sen johdosta käskykirjeessä toukok. 3 p:ltä 1810 v. l. konseljille annettiin valta päättää tavallisista armovuosianomuksista, esitteli kirkollisasiain toimituskunnan esittelijäsihteeri ne plenumissa ratkaistavaksi, ja vain anomukset kahdesta ylimääräisestä armovuodesta lähetettiin senjälkeen hallitsijalle. Niin ikään oli talousosasto lähettänyt hallitsijalle anomukset saada lupa oleskella Ruotsissa pitempiä aikoja tai muuttaa kokonaan sinne, mutta kenraalikuvernöörin esityksestä annettiin sittemmin konseljille valta nekin anomukset ratkaista, josta seikasta konseljille lähetettiin tieto Armfeltin kirj. huhtik. 3 p:ltä 1812 v. l.³⁾.

Virkaehdollepanoja, jotka talousosastosta lähetettiin hallitsijalle osaston lausunnon kera, olivat ensinnäkin ehdotukset tuomarinvirkoihin. Kenraalikuvernööri teki kuitenkin lokak.

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{11}{5}$ 1810 y. m. Hallitsijalle lähetettävänä dispanssianomuksena piti Mannerheim myös erään seurakunnan anomusta, jossa pyydettiin neljättä ehdokasta papinvaalissa, mutta konselji katsoi, että vain regaalipastoraateilla oli lain mukaan oikeus sellaista anoa, ja hylkäsi pyynnön hallitsijalle lähettämättä. Talousos. pöytäk. $\frac{3}{1}$ 1810.

²⁾ Vrt. talousos. pöytäk. $\frac{22}{1}$, $\frac{4}{5}$ 1810. Talousosasto oli ollut kyllä sitä mieltä, että se olisi saattanut ilman muuta jättää lakeihin perustumattomat armovuosianomukset hallitsijalle lähettämättä, mutta kun asia näytti arkaluontoiselta siihen nähden, että voi syntyä käsitys, että anojia tahdottiin estää hallitsijan puoleen kääntymästä, päätettiin tehdä esitys hallitsijalle.

³⁾ Konselji oli katsonut pitävänsä mainitunlaiset anomukset hallitsijalle lähettää, kun luvananto pitempiaikaiseen oleskeluun ulkomailla „aina oli ollut korkeimmalle vallalle pidätetty“. Talousos. pöytäk. $\frac{6}{5}$ 1810, $\frac{10}{2}$ 1811, $\frac{26}{5}$ 1812.

11 p. 1811 esityksen, että oikeusosasto yhdessä talousosaston kanssa saisi huolehtia mainitunlaisten ehdollepanojen lähettämisestä hallitsijalle. Esityksen johdosta annettiin tammik. 24/ helmik. 5 p. 1812 asetus, jossa mainittiin, että konseljin jako osastoihin oli virheellinen („i visst afseende vore förfeladt), kun talousosasto, jonka toiminnan piti rajottua yleisen talouden hoitoon, sai tutkia tuomarien taitoa ja ansiota, ja määrättiin, että oikeusosaston senjälkeen yksin tuli hallitsijalle ilmoittaa hakijat tuomarinvirkoihin, jotka hallitsija maan perustuslakien mukaan täytti („det Justitiae-Departementet hädanefter ensamt äger hos Oss i underdånighet föreslå och anmäla sökande till de Domaresysslor, hvilka af Oss, enligt Landets Grundlagar skola besättas“), sekä ratkaista valitukset hovioikeuksien tekemistä virkaehdollepanoista tai virkanimityksistä¹⁾. Muita hallitsijalle lähetettyjä ehdollepanoja olivat konsistorioiden ehdotukset regaalipastoraattien kirkkoherranvirkoihin. Lausuntoja annettaessa talousosastossa näistä ehdollepanoista esiintyi aina kaksi vastakkaista mielipidettä, toiset jäsenet kun katsoivat, että vaalissa eniten ääniä saaneen ehdollepannun tuli saada puoltolause, toiset taas, että taito ja ansio yksin oli pidettävä määrävänä puoltolausesta annettaessa. Kummallakin katsantotavalla oli talousosastossa melkein yhtä paljon puoltajia, josta oli seurauksena, että eri periaatteet pääsivät voitolle eri kerroilla, riippuen siitä, kummanko mielipiteen puoltajia oli kulloinkin äänestyksessä enemmän läsnä²⁾. Vielä olivat hallitsijalle mene-

¹⁾ Vrt. plen. pöytäk. ²²/₂ 1812. Asetus: Saml. af förordn. ss. 213—4. Mainittakoon tässä yhteydessä, että käsiteltäessä talousosastossa hallitsijalle lähetettävää Vaasan hovioikeuden ehdollepanoa Rautalammin tuomarin virkaan ja kysymyksen syntyessä siitä, oliko eräs hovioikeuden virkamies, joka oli yksi ehdollepannuista, etuoikeutettu virkaan, ratkaistiin asia vetoamalla v:n 1772 hallitusmuodon § 10, jonka ei katsottu sisältävän, että hovioikeuden virkamiehille olisi pitänyt ehdottomasti etusija antaa. Talousos. pöytäk. ³⁰/₇, 1811. Käsiteltäessä talousosastossa Turun hovioikeuden ehdollepanoa Vehmaan tuomiokunnan tuomarin virkaan nojaututtiin myös hallitusmuodon main. pykälään. Talousos. pöytäk. ⁶/₈, 1811.

²⁾ Talousos. pöytäk. ²/₃, ¹³/₄, ¹¹/₅, ²⁴/₁₁ 1810 y. m. Sen katsantotavan edustajia, että vaalissa saatu äänimäärä oli pidettävä ratkaisevana, olivat Mannerheim ja Idman sekä kenraalikuvernööri, milloin hän oli äänestyksissä läsnä. Heidän mielestään äänimäärän tuli olla ratkaisevana perusteena senvuoksi, että vaali muuten olisi ollut merkityksetön, että virkavuodet eivät saattaneet olla luotettava ylennysperuste, että uskonnolli-

viä ehdollepanoja maaherrain ehdotukset lääninsihteerien ¹⁾ tai maanmittarien virkoihin ²⁾, ehdollepano pankin komissaarien virkoihin ³⁾, sekä lisäksi ehdollepanot erinäisiin konseljin virkoihin, joista aikaisemmin on mainittu.

suuden ja siveellisyyden kannalta katsoen oli vahingollista antaa seurakunnalle pappi, jota sinne ei oltu haluttu, ja että Ruotsin vallan aikana kirkollisiasiain valmistelukunnalle annettu ohjesääntö, jossa taito ja ansio oli määrätty ylennysperusteeksi, oli jäänyt käytännössä noudattamatta ja sitäpaitsi sisälsi vain „itsevaltaisen piispan hierarkkisia periaatteita.“ Vrt. talousos. pöytäk. ^{23/2, 2/3} 1810. Toisen käsityksen puoltajia olivat Rotkirch, Tulindberg ja enimmäiten myös Nordensvan ja Reuterskjöld, jotka katsoivat, että virkavuodet, taito ja ansio olivat pidettävät perusteena, koska ei pitänyt vain mekaanisesti puoltaa sitä, joka oli enimmät äänet saanut, kun siten olisivat useinkin tulleet syrjäytetyiksi taitavimmatkin, ikänsä huonoissa taloudellisissa oloissa palvelleet papit vain sentähden, ettei heillä sattunut olemaan ulkonaisia valitsijoita miellyttäviä lahjoja. De Geer ja v. Troil näissä kysymyksissä äänestivät milloin toisen, milloin toisen periaatteen puolesta. Mutta poikkeuksetta eivät muutkaan aina samaa käsitystapaa kannaneet. Mainittakoon siitä pari kuvaavata esimerkkiä. Kerran entinen rykmentin pastori ei ollut vaalissa saanut enimpää ääniä, mutta Mannerheimin ryhmä katsoi, että häntä oli virkaan puollettava, kun siten olisi saatu säästetyksi valtiolle hänen nauttimansa entinen palkka; yksityisen edun, niin lausuttiin, tuli väistyä yleisen hyvän tieltä. Talousos. pöytäk. ^{4/10} 1811. Porvoon tuomiorovastin virkaan olivat ehdollepantuina lehtorit Borgström ja Alopæus, joista jälkimäinen oli saanut enimmät äänet. Kirkollisiasiain toimituskunta puolsi kuitenkin virkaa edellistä, kun hän oli liian kauan palvellut koulussa ja olisi saattanut sinne jäämällä koulua vahingoittaa, ja Mannerheimkin häntä kannatti, koska „ehkä olisi ollut katkeraa Borgströmille nähdä entisen oppilaansa hänet syrjäyttävän.“ Talousos. pöytäk. ^{27/4} 1811. — Myös pormestarin virkoja koskevien ehdollepanojen suhteen tahtoi kansliatoimituskunta ja etupäässä päällikön apulainen Idman sovittaa samaa periaatetta kuin papinvirkoihin nähden, mutta ei saanut siinä kannatusta. Talousos. pöytäk. ^{2/7} 1810.

¹⁾ Heinolan lääninsihteerin virkaan tehdyn ehdollepanon ollessa käsiteltävänä kenraalikuvernööri ilmoitti, että hän ei voinut käsittelyyn ottaa osaa, kun hän oli jo puoltanut keisarille erästä viran hakijaa, kansliansa sihteerinä Högstromiä. Tämä mies sitten virkaan nimitettiinkin, vaikka hän ei ollut ollenkaan konseljin hallitsijalle lähettämässä ehdollepanossa. Talousos. pöytäk. ^{19/3, 25/7} 1811.

²⁾ Sam. ^{23/4} 1811.

³⁾ Sam. ^{4/2, 14/2, 18/2} 1812. Hakijat olivat enimmäkseen vanhoja sotilaita. Enemmistö katsoi heitä päteviksi, kun taas vähemmistö, johon kuului kenraalikuvernöörinkin, puolsi vain virkain väliaikaista täyttämistä. Asian ratkaisi hallitsija vähemmistön mielipiteen mukaan.

Otamme tämän jälkeen tarkastettavaksi, missä tapauksissa konseljilta vaaditut lausunnot lähetettiin plenumesta, missä talousosastosta. Plenumissa esitettiin määräys lausunnon antamisesta postitirehtööri Ladaun valmistamasta postilaitoksen järjestämistä koskevasta ehdotuksesta, ja plenumissa asiaa enimmäkseen myös käsiteltiin, vaikka kyllä talousosastokin sai sitä osittain pohtia ¹⁾. Siellä myös annettiin lausunto konseljille lähetetyistä Ruotsin Pietarissa olevan lähettilään tekemistä ehdotuksista, jotka koskivat ruotsalais-venäläisen yhteisarkiston perustamista Tornion rajaseutua varten sekä saman seudun teiden kunnossapitoa ja rajamaakuntain maaherrain keskinäisiä suhteita ²⁾. — Talousosasto antoi lausunnon tullilaitoksen järjestämistä koskevasta ehdotuksesta, jonka erityinen kenraalikuvernöörin asettama komitea oli laatinut ³⁾, ynnä Pietarissa syntyneestä meriopiston ja merikoulujen perustamista ⁴⁾ ja myös Pietarissa laadituista kamarioikeuden järjestämistä ⁵⁾ sekä pankin asettamista ⁶⁾ koskevista ehdotuksista. Niinikään sai talousosasto antaa lausunnon viinantuontikiellosta, josta asiasta Hämeen läänin maaherra Fredr. Stjernvall oli lähettänyt suoraan Pietariin esityksen ja Speranski sen esittänyt hallitsijalle, mutta tämä käskenynt hank-

¹⁾ Plen. pöytäk. $7/12$ 1811, $11/4$, $15/5$, $8/6$, $1/12$ 1812 y. m.

²⁾ Plen. pöytäk. $3/2$, $20/4$ 1812. Ruotsissa oli arkiston perustaminen hyväksytty, mutta Venäjän puolelta ehdotus hylättiin, kun konseljä antoi siitä epäävän lausunnon.

³⁾ Talousos. pöytäk. $27/3$, $28/3$ 1810.

⁴⁾ Ensin oli ollut kysymyksessä erään merikoulun perustaminen, mutta ennenkuin se eunätettiin järjestää, syntyi Armfeltin toimesta suunnitus meriopiston ja merikoulujen perustamisesta. Konseljin antama lausunto oli Mannerheimin laatima. Talousos. pöytäk. $13/9$ 1811, $3/3$, $10/3$ 1812. Vrt. Lindström, m. t. ss. 202—208.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. $5/12$, $19/12$ 1811.

⁶⁾ Konseljilta oli vaadittu lausuntoa Speranskin toimesta valmistetusta ehdotuksesta, joka koski diskonttolaitoksen järjestämistä. Lausuntoehdotuksen laatimisen jätti konseljä eräälle komitealle. Lopullista lausuntoa laatiessaan konseljä päätti Mannerheimin ehdotuksen mukaisesti pyytää pankin perustamista diskonttolaitoksen sijalle. Konseljä saikin sitten käskyn laatia ohjesääntöehdotuksen, jonka valmistaminen jälleen jätettiin eräälle komitealle finanssitoimituskunnan paljojen töiden vuoksi. Konseljin ehdotus sai vahvistuksen lopulla v. 1811. Talousos. pöytäk. $14/8$, $6/12$ 1810, $21/3$, $25/3$, $4/7$ 1811. Vrt. E. Neovius, Suomen pankin perustaminen: Suom. uudemmasta hist. I ss. 118—159.

kia siitä konseljin ja kenraalikuvernöörin mietinnön ¹⁾, sekä Venäjän kauppamanifestin sopivaisuudesta Suomen oloihin ²⁾, ynnä kenraalikuvernöörin hallitsijalle jättämästä esityksestä, joka koski vuoritoimen edistämistä ³⁾. — Talousosasto antoi Venäjän sotaministerin kenraalikuvernöörin kautta tekemän vaatimuksen johdosta lausunnon, voitiinko Suomessakin panna voimaan Venäjällä voimassaoleva määräys siitä, mitä rakennuksia asukkaiden oli sotilaita varten ylläpidettävä ⁴⁾, ja Speranskin pyynnöstä lausunnon, oliko salpietarin valmistuslaitosten perustaminen Suomeen mahdollinen ⁵⁾. Myös sai talousosasto antaa lausuntoja useista Pietariin suoraan jätetyistä anomuksista, jollaisia olivat useiden yksityisten anomukset palkkaeduista, eläkkeistä tai muista erinäisistä taloudellisista eduista ⁶⁾. Muutamat näistä anomuksista olivat menneet Pietariin kenraalikuvernöörin, toiset taas Venäjän Tukholmassa olevan lähettilään van Suchtelenin kautta, ja lähetettiin ne sitten Speranskin toimesta Suomeen ⁷⁾.

¹⁾ Talousos. pöytäk. ²⁸/₅ 1811. Vrt. Lindström, m. t. ss. 182—7.

²⁾ Konselji oli laatinut Suomessa julkaistavaa manifestiä varten ehdotuksen, joka oli likipitään yhdenmukainen venäläisen manifestin kanssa, mutta poikkesi kuitenkin siitä osittain. Ehdotuksesta vaadittiin Venäjän finanssiministerin lausuntoa, ja Armfelt määrättiin jäseneksi Pietariin asetettuun komiteaan, jonka tuli antaa selvitys, oliko venäläinen tariffi sopiva Suomelle vai ei. Senvuoksi pyysi hän konseljilta lausuntoa, jossa piti ilmaistaman konseljin mielipide finanssiministerin kannasta ja yleensä Suomen kaupan eduista. Lausuntoehdotuksen laatimisen jätti konselji jouluk. 1811 erityiselle komitealle, jonka esimieheksi konseljin jäsen v. Haartman määrättiin, sekä pyysi eräitä kauppiaita lausumaan asiasta mielipiteensä. Ehdotusten nojalla laati konselji lausuntonsa. Suomen asian komitean ehdottamassa muodossa kauppamanifesti ja tuonti- ja vientitaksa lopulta vahvistettiin alkupuolella vuotta 1812. Talousos. pöytäk. ²⁹/₅, ²⁴/₇, ²⁸/₁₂ 1811, ⁶/₂, ⁷/₂ 1812. Vrt. Lindström, m. t. ss. 117, 120—40.

³⁾ Vaadittuaan lausuntoja useilta ruukinomistajilta ja muilta asian tuntijoilta sekä prokuraattorilta laati konselji esityksensä. Talousos. pöytäk. ¹¹/₁₂ 1811, ¹⁹/₆ 1812, ¹⁴/₄ 1813. Vrt. Laine, m. t. ss. 114—6, 130.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. ⁴/₆ 1810. Konselji antoi asiassa epäävän lausunnon, kun määräys olisi ollut ristiriidassa maan entisten lakien kanssa.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. ¹³/₆ 1810. Tästäkin antoi konselji epäävän lausunnon, kun salpietarin valmistus erityisissä laitoksissa olisi rajottanut asukkaiden vapaata oikeutta valmistaa ja kaupita salpietaria.

⁶⁾ Talousos. pöytäk. ¹³/₆ 1810, ¹⁸/₃, ¹⁶/₈ 1811.

⁷⁾ Eräs tällaisista van Suchtelenin kautta tulleista anomuksista, jossa muuan entinen sotilaslääkäri pyysi paikkaa Suomessa, oli keisarin käs-

Toisinaan lausui konselji kiitollisuutensa siitä, että se sai antaa lausuntonsa asioista, „jotka kokonaan riippuivat H. M:nsa omasta armollisesta tahdosta“¹⁾.

Olisi sitten osotettava, milloin plenum ja milloin talousosasto suoritti hallitsijan päätösten ja käskyjen toimeenpanon. Luonnollisestikin hallitsijan päätökset plenumesta lähetettyihin esityksiin esitettiin plenumissa, ja siellä ryhdyttiin toimiin, joita päätösten toimeenpano saattoi aiheuttaa, esim. siten, että päätökset julkaistiin kuulutuksina tai asetuksina, kuten hallitsijan selitys konseljin ohjesäännön armonanomuksien jättämistä koskevaan kohtaan²⁾ ja päätös valitusaikoja koskevaan esitykseen³⁾, tai siten että annettiin määräyksiä virkamiehille, kuten käsky prokuraattorille valmistaa ehdotus komendanttien ohjesäännöksi vankeinhoitoon nähden⁴⁾. Ilman konseljin omaa alotetta esiintulleista asioista, joissa toimeenpano joutui plenumille, on jo ylempänä mainittu postilaitoksen järjestäminen⁵⁾. Niinikään plenu-

---

kystä jätetty sotaministerille ja tämä toimittanut sen Speranskille Suomeen lähetettäväksi. Talousos. pöytäk. $\frac{23}{4}$ 1811. Mainittakoon myös everstiluutnantti Virginin Suchtelenin kautta lähetettävä anomus erään puustellin nautintoa koskevassa asiassa. Anoja vetosi siihen, että hän juuri oli se, joka oli Viaporin laivaston luovuttanut venäläisille, ja van Suchtelen puolestaan todisti, että hän jättäessään laivaston ei ollut mitään siihen kuuluvaa salannut ja että anojan palvelukset olivat sitä suuremmat, kun amiraali Cronstedtilla ei ollut tarkkaa tietoa siitä, mikä laivastoa koski. Konselji ei kuitenkaan anomusta puoltanut. Talousos. pöytäk. $\frac{18}{10}$ 1811. Virginistä vrt. Danielson, Suomen sota ja sotilaat s. 260 muist. 2.

¹⁾ Ruotsissa olevan kreivi Ugglan keisarille jättämä anomus saada edelleen säilyttää omistusoikeutensa Suomessa sijaitsevaan rautaruunkiin lähetettiin konseljille lausunnon antamista varten. Finanssitoimituskunta laatimassaan mietinnössä m. m. lausui „Expeditionen vördar med underd. erkansla detta förnyade bevis af Kejs. Mjts nåd, hvarigenom Conseillens utlåtande äfven i ett ämne, som helt och hållet beror af H. M:ts egen nådiga villja, blifvit infordrad.“ Konselji ei puoltanut anomusta, koska, paitsi että poliittiset näkökohdat kielsivät siihen suostumasta, maan varallisuus olisi joutunut vieraiden käsiin. Talousos. pöytäk. $\frac{18}{3}$ 1811.

²⁾ Plen pöytäk. $\frac{5}{8}$ 1810. Vrt. ylemp. s. 244. Kuulut: Saml. af förordn. ss. 99—100.

³⁾ Plen. pöytäk. $\frac{7}{4}$, $\frac{5}{5}$ 1810. Vrt. ylemp. ss. 244, 258. Asetus: Saml. af förordn. ss. 97—9.

⁴⁾ Plen. pöytäk. $\frac{5}{10}$ 1811. Vrt. ylemp. s. 258 muist. 3.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 266.

missa ehdotettiin Viipurin läänin järjestämiskomitean jäsenet ja annettiin niille ohjesääntö ¹⁾). Plenumin oli myös pantava toimeen määräys juhlahjelmanpalveluksen vietosta turkkilaisista saadun voiton johdosta ²⁾), käsky jäsenten valinnasta suunniteltuun Suomen asiain komiteaan ³⁾) ja ehdotuksen laatimisesta viralliseksi kurssiksi ⁴⁾). Erityisesti on huomattava konseljin menettely, kun sen piti toimeenpanna käsky irtolaisten lähettämisestä Pietariin palvelemaan sotajoukoissa. Sotilasmanifestissa maalisk. 15/27 p:ltä 1810 oli m. m. määrätty, että Suomessa oli muodostettava värvättyjä joukkoja, ja että niitä kokoonpantaessa tulitiin jälleen käytännössä seuraamaan entisiä asetuksia, jotka koskivat irtolaisten velvottamista sotapalvelukseen ⁵⁾). Sotaministerin kirjeellä maalisk. 15 p:ltä 1810 v. l., jonka kirjeen kenraalikuvernööri lähetti maalisk. 26 p:nä konseljiin ja joka esitettiin plenumissa toukok. 5 p. 1810, ilmoitettiin hallitsijan käskeneen siviilihallitusta (civila styrelsen) huolehtimaan siitä, että kaikki irtolaiset lähetettiin Pietariin, jotta niillä voitiin täydentää suomenmaalaiset rykmentit. Konselji katsoi, että tämä määräys oli ristiriitainen mainittujen sotilasmanifestin kohtien kanssa, mistä seikasta kenraalikuvernööri, joka oli asian käsittelyssä läsnä, lupasi huomauttaa sotaministerille. Plenumissa heinäk. 5 p. 1810 esitettiin sotaministerin vastaus, joka sisälsi selityksen, että tarkoitus oli muodostaa Pietarissa manifestissa mainitut rykmentit ja lähettää ne Suomeen, joten määräyksissä ei ristiriitaisuutta ollut. Nyt kenraalikuvernöörinkin vaati konseljia ryhtymään käskyn toimeenpanoon. Mutta konselji katsoi, että ristiriita sittenkin oli olemassa, koska manifestin mukaan rykmenttien muodostaminen oli tapahtuva Suomessa, mutta sotaministerin ilmoituksen mukaan Pietarissa. Kuitenkin, kun konseljin mielestä keisarin sotaministerin kautta antama käsky vaati ehdotonta tottelemista

¹⁾ Kallio, m. t. ss. 21—2.

²⁾ Plen. pöytäk. ²⁶/₉ 1810.

³⁾ Sam. ¹/₅ 1811.

⁴⁾ Vrt. kurssia koskevan manifestin synnystä E. Neovius, Suomen raha-as. järj. ss. 275—7.

⁵⁾ Manif. §§ 4 ja 5. Manif.: Saml. af förordn. s. 66. Kysymys suomalaisten joukkojen asettamisesta vrt. Danielson, Suomen sota ja sotilaat s. 731.

210
(„fordrade en ovillkorlig underd. åtlydnad“), päätettiin antaa maaherroille määräys ryhtyä toimiin, mutta samalla lähettää hallitsijalle esitys, jossa vielä huomautettiin, että konseljissa oli syntynyt epäilyksiä toimeenpanon suhteen ja että irtolaisten rekryyteiksi vieminen synnyttäisi pelkoa muissakin asukkaissa ja enentäisi maastamuuttoa¹⁾. Vastausta ei konselji tähän esitykseen saanut, ja sotaministerin käskyä täytyi noudattaa. Sittemmin sotaministeri lähetti kenraalikuvernöörin kautta ilmoituksen, joka esitettiin plenumissa helmik. 29 p. 1812, että ensimmäinen suomenmaalainen rykmentti oli hajotettu ja että myös irtolaisten lähettämistä koskeva määräys lakkasi olemasta voimassa, johon asia päättyi. — Plenumissa toimeenpannuista määräyksistä puhuttaessa mainittakoon, että plenumissa annettiin Tornion seudun rajaa järjestävän komissionin avuksi määrätyle virkamiehelle johtosääntö, jonka laatiminen oli jätetty kenraalikuvernöörille, mutta hän käski konseljiä sen valmistamaan²⁾.

Talousoaston toimeenpantaviksi joutuivat hallitsijan päätökset niissä asioissa, joissa osasto oli tehnyt esityksiä, mutta se suoritti myös monien muiden käskyjen toimeenpanon. Osasto — muutamia esimerkkejä mainitaksemme — julkaisee majutusohjesäännön, kun se oli saanut hyväksymyksen³⁾, lähettää vahvistetuista menosäännöistä otteita viranomaisille⁴⁾ ja antaa maksumääräyksiä, milloin hallitsija käski suorittaa varoja konseljin esitysten tai konseljin kautta menneiden anomusten johdosta ja muutenkin, milloin hallitsija määräsi varoja joko palkkioiksi⁵⁾ tai muihin tarkoituksiin.⁶⁾ Se antoi viranomaisille, asianomaisille ilmottamista varten, tiedon hallitsijan päätöksistä hänelle konseljin kautta tai muuten jätettyjen anomusten suhteen⁷⁾ ja toimitutti virkoihin nimitetyille valta-

1) Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 62, 63.

2) Plen. pöytäk. 16/7 1810.

3) Päiväty 31/1 1812. Saml. af förordn. s. 200 ja ss.

4) Talouso. pöytäk. 20/2, 13/3, 4/4 1811.

5) Sam. 16/2, 30/3, 5/9, 24/10, 26/10 1810, 9/8 1811 y. m.

6) Niinpä oli määrätty, että Porvoon valtiopäiväin menot, jotka olivat venäläisistä varoista suoritettu, olivat Suomen varoista korvattavat. Talouso. pöytäk. 14/2, 26/2 1810. Venäläisille komendanteille oli määrätty maksettavaksi pöytärahoja Suomen varoista. Talouso. pöytäk. 2/8 1811.

7) Talouso. pöytäk. 4/8 1810 y. m.

kirjat. 1) Talousosasto ilmotti viranomaisten noudatettavaksi hallitsijan ulkoasiain ministerin Rumjantsovin kautta antamat käskyt, että muutamat takavarikkoon otetut koloniaalitaravat olivat heti vietävät maasta, ja että eräistä Vioporiin tuotavista tavaroista ei saatu ottaa tullia. 2) Erityisesti mainittakoon talousosaston toimet muutamien tärkeiden manifestien toimeenpanemiseksi. Suomen rahalaitosta koskevan jouluk. 29 p. 1809 annetun manifestin, joka oli syntynyt Porvoon valtiopäivien esityksen sekä Suomen asiain komissionin ja kenraalikuvernöörin lausuntojen perustuksella, oli kenraalikuvernööri ajan voittamiseksi lähettänyt maaherroille kuulutettavaksi, ja konseljin tehtäväksi jäi vain jäljennösten lähettäminen konsistorioille ja akatemialle. 3) Sotalaitosta koskeva, maalisk. 27 p. 1810 julkaistu manifesti, joka oli saanut alkunsa lähinnä upseerilähetystön esitysten johdosta⁴⁾, julkaistiin talousosaston toimesta ja annettiin sen kuuluttamisesta viranomaisille käskyjä, ja niiden määräysten täyttämiseksi, jotka manifesti sisälsi, hankki talousosasto viranomaisilta lausuntoja ruotujakolaitoksen uudistamishdotusta varten, harkitsi mistä varoista aliupseerien ja sotamiesten ja heidän perheidensä avustus oli suoritettava ja teki siitä esityksen, valmistutti sotilastoimituskunnalla luettelot upseereista, jotka olivat oikeutettuja manifestissa suotujen etujen nauttimiseen sekä teetti niinikään mainitulla toimituskunnalla laskelmia passevolanssista, josta osaston oli annettava lausunto hallitsijalle. 5) Vakanssimaksumanifesti elok. 1 p:ltä 1810, joka oli laadittu Porvoon valtiopäivien esityksen sekä Suomen asiain komissionin ja Speranskin lausuntojen perustuksella, aiheutti talousosaston teettämään ehdotuksia merivakanssimaksusta ja lähettämään siitä hallitsijalle esityksen, määräämään, mihin rykmentteihin nähden oli noudatettava jo Ruotsin vallan aikana tehtyä, mutta ei kaikkialle ulotettua unta ruotujakoa, josta määräyksestään se antaa tiedon hallitsijalle⁶⁾, sekä tekemään esityksen hallitsijalle kasar-

1) Talousos. pöytäk. 21/1, 29/8 1810 y. m.

2) Sam. 13/12 1809, 30/5 1810.

3) Talousos. pöytäk. 17/1 1810. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 110—24.

4) Vrt. Danielson, Suomen sota ja sotilaat s. 714 ja ss.

5) Talousos. pöytäk. 12/4, 27/4, 4/5, 26/7, 21/8, 17/12 1810 y. m. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 144—7.

6) Talousos. pöytäk. 4/12 1810. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 180—95.

mien rakentamisesta venäläisille sotilaille asukkaiden vapauttamiseksi majotuksesta, josta säädyt olivat lausuneet toivomuksen ja senjohdosta manifestissa annettu konseljille toimeksi laatia asiassa ehdotus.¹⁾ Viimemainittu asia, jossa tehty esitys oli laadittu kansliatoimituskunnan päällikön ehdotuksen mukaisesti, muodostui huomattavaksi konstitutsionaaliseksi kysymykseksi, ja käsittelemme sitäkin tarkemmin toisessa yhteydessä. Ilman konseljin alkuunpanoa helmik. 21 p. 1810 annetun salpietarimaksua koskevan käskykirjeen noudattamisesta antoi konselji viranomaisille määräyksen.²⁾ Mainittakoon myös, että talousosasto ryhtyi toimeenpanoihin Venäjän ministerienkin kenraalikuvernöörin kautta lähettämien ilmoitusten tai pyyntöjen johdosta, kuten antamalla tiedon virkamiehille poliisiministerin ilmoituksesta, että eräät Venäjän ulkomaiset lähettiläät olivat oikeutettuja antamaan passeja Venäjälle matkustaville, sekä määräämällä valtakunnan kontrollöörin pyynnöstä, että Suomesta oli lähetettävä, niinkuin Venäjällä oli tapana, tietoja syötävien tavarain hinnoista komissariaatin tilien kontrolleeraamista varten.³⁾

Osoitettakoon vielä yksityiskohtaisesti, millaisia plenumien ja talousosaston omavaraisesti päättämät asiat olivat. Plenumissa päätettiin tavasta, miten konseljin virkamiesten valtakirjain valmistaminen oli suoritettava, konseljin huoneustosta, plenumien pöytäkirjain pidosta, konseljin työajoista sekä siitä,

¹⁾ Talousos. pöytäk. ⁴/₁₂ 1810.

²⁾ Sotaministeri oli salpietarin hankinnan suhteen tehnyt kyselyjä kenraalikuvernöörille, joka sen johdosta käski konseljia huolehtimaan salpietariveron kannosta, ja konselji antoi siitä viranomaisille määräyksiä. Kenraalikuvernööri teki esityksen sen hinnan määräämisestä, joka oli maksettava, jos ei haluttu suorittaa salpietariveroa luonnossa. Sotaministeri kenraalikuvernöörin esityksen saatuaan ilmotti hallitsijalle asian, ministerikomitea sitä käsitteli ja valtios sihteeri Moltshakov esitteli sen keisarille, joka asian ratkaisi mutta käski jättää täytäntöönpanon Speranskille, jotta Suomen asiain käsittelyjärjestys pysyisi rikkumattomana. Mainitussa käskykirjeessä sitten määrättiin salpietarin verohinta. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 149—50. Talousos. pöytäk. ¹⁴/₃ 1810.

³⁾ Talousos. pöytäk. ¹⁷/₁₂ 1811, ³⁰/₁ 1812. Viimemainitussa asiassa konselji kuitenkin poikkesi kontrollöörin pyynnöstä siinä, että se määräsi tiedot lähetettäväksi neljännesvuosittain eikä kuukausittain kuten ne Venäjällä lähetettiin, kun kuukausilähetykset olisivat vieneet virkamiehiltä liiaksi aikaa.

kuinka talousosaston toimituskuntain oli mietintönsä laadittava ja kuinka oikeusosastossa kirjeiden avaus oli toimitettava¹⁾ ynnä leimapaperirekognitsionin suorittamisesta konseljin lähetteisistä.²⁾ Plenumissa tekivät konseljin jäsenet valansa. Epätietoisuuden syntyessä, oliko jokin asia plenumissa vaiko osastossa ja kummassako osastossa esitettävä, määrättiin plenumissa, missä se oli käsiteltävä. Konseljin jäsenten esilleottamina ratkaistiin plenumissa kysymykset luvan antamisesta Turun konsistoriolle valmistaa ehdotus kirkonpalvelijain rankaisua koskevien asetusten täydentämiseksi ja selventämiseksi³⁾ ja erään ennen lääkintökollegiolle kuuluneen asian käsittelytavasta⁴⁾, sekä päätettiin julkaista kuulutus fataaliaikain reservatsionista.⁵⁾ Kenraalikuvernöörin esityksestä ryhdyttiin toimiin asiakirjain hankkimiseksi Ruotsista.⁶⁾ Plenumissa ratkaistiin myös

¹⁾ Vrt. ylemp. ss. 243, 245—6, 255 y. m.

²⁾ Plen. pöytäk. 20/3 1810. Asia otettiin käsiteltäväksi Tandefeltin konseljille tekemän kyselyn johdosta. Maksua ei katsottu lunastukseksi, jollaisen ottaminen oli ohjesäännössä kielletty.

³⁾ Lähettäessään talousosaston vaatiman ehdotuksen asetukseksi lukkarien ja urkuriain asettamisesta (vrt. ylemp. s. 259 muist. 3), oli Turun konsistorio pyytänyt saada laatia ehdotuksen kirkonpalvelijain rankaisua ja erottamista koskevien asetusten täydentämisestä, jonka pyynnön Kirkollisiasiain toimituskunnan päällikkö otti esille plenumissa. Asiaa käsiteltäessä Tandefelt vastalauseessa toi esiin käsityksen, että kirkonpalvelijat olivat samanlaisia kuin pitäjänkirjurit, siltavoudit, vanginvartijat y. m., joille asianomaiset virkamiehet ja virastot antoivat ohjeita, „millä asioilla korkeinta valtaa ei entisen hallituksen aikana oltu vaivattu“ („därmed högsta magten under landets förra regering ej velat vara besvärad“). Senvuoksi konsistorionkaan ei olisi pitänyt tehdä mainittua pyyntöä konseljille, „jonka aika meni tärkeimpien asiain käsittelyyn, kuin lukkarien ja kirkonpalvelijain ohjeiden tarkastamiseen ja vahvistamiseen“. Vielä sittenkin kuin konsistorio oli laatinut ehdotuksen ja se lähetettiin prokuraattorille lausunnon antamista varten, toi Tandefelt esiin saman mielipiteen. Plen. pöytäk. 15/2, 5/3 1811, 23/1 1812.

⁴⁾ Muuan lääkäri ja akatemian lääkeopillinen tiedekunta olivat tutkineet erästä vankia, voiko hän kestää raipparangaistuksen, ja tulleet erilaisiin tuloksiin, jolloin syntyi kysymys, oliko lääkäri menetellyt virheellisesti. Tällaiset asiat oli ennen lääkintökollegio toimitannut tuomioistuinten ratkaistavaksi, mutta kun ne nyt eivät kuuluneet kansliatoimituskunnalle, antoi toimituskunta asian plenumille, joka päätti, että se oli jätettävä siksi, kuin lääkintökollegio perustettiin. Plen. pöytäk. 17/1 1811.

⁵⁾ Reservatsionikysymyksestä vrt. ylemp. s. 245.

⁶⁾ Plen. pöytäk. 7/1 1810.

viranomaisten kirjelmässään esittämiä asioita ja annettiin niiden johdosta määräyksiä, kuten kysymykset oikeusviranomaisten vallasta olla suoranaudessa kirjevaihdossa ulkomaisten viranomaisten kanssa ¹⁾, Kuopion raastuvanoikeuden asemasta ²⁾, hovioikeuden sakkovarojen käytöstä ³⁾, entisten asetusten muodon muuttamisesta maan asemaa vastaavaksi ⁴⁾ ja vankeinhoidosta Svartholman linnoituksessa. ⁵⁾ Senjälkeen kuin konselji oli saanut vallan päättää armovuosianomuksista, ratkaistiin ne, niin kuin ylempänä on mainittu ⁶⁾, plenumissa. Samoin ratkaistiin tästä ajasta alkaen plenumissa anomukset päästä avioliittoon kielletyissä tapauksissa, jotka anomukset olivat aikaisemmin menneet oikeusosastosta hallitsijalle, mutta joiden

¹⁾ Kenraalikuvernööri ilmoitti kirjeellä saaneensa tietää, että tuomioistuimet olivat olleet suorassa kirjevaihdossa ulkomaisten viranomaisten kanssa, ja pyysi konseljia ryhtymään sen johdosta toimiin. Konselji määräsi kiertokirjeellä, että viranomaisten oli asioissa, joissa tuli mainitunlainen kirjevaihto kysymykseen, käännyttävä konseljin puoleen, joka jätti asiat kenraalikuvernöörille ja tämä toimitti ne valtakunnan kansleriviraston kautta perille. Päätöksen tarkistuksen jälkeen teki Tandefelt ehdotuksen sellaisen esityksen lähettämistä hallitsijalle, että viranomaiset saisivat olla erinäisissä tapauksissa suorassa kirjevaihdossa ulkomaisten viranomaisten kanssa, mutta konselji ei siihen yhtynyt. Myöhemmin kuitenkin sai Oulun maaherra, hallitsijan suostumuksella, oikeuden olla suorassa kirjevaihdossa Länsi-Pohjan maaherran kanssa vähäisemmissä taloudellisissa asioissa. Plen. pöytäk. ^{26/5, 18/6, 21/8, 22/9, 1810, 3/2, 5/8, 1813.} Talousos. pöytäk. ^{12/2, 1813.}

²⁾ Sprengtporten oli main. oikeuden asettanut, mutta Turun hovioikeus oli pannut kysymyksen alaiseksi sen oikeudet ja tehnyt asiassa esityksen oikeusosastoon, josta se tuli plenumiin. Prokuraattorin annettua asiassa lausuntonsa lakkautti konselji raastuvanoikeuden. Plen. pöytäk. ^{5/7, 1810.}

³⁾ Hovioikeuden oikeusosastoon lähettämän ja sieltä plen. jätetyn tiedustelun johdosta. Plen. pöytäk. ^{23/9, 1811.}

⁴⁾ Turun konsistorio oli esittänyt, että jos entisiä asetuksia vielä saarnastuoleista luettiin, olivat ne muodostettavat maan uutta asemaa vastaaviksi. Kansliatoimituskunta mietinnössään ehdotti komitean asettamista tarkastamaan yhdessä prokuraattorin viraston kera asetuksia ja laatimaan ehdotusta asetusten uudesta muodosta, ja oli sillävälin luettavista asetuksista Ruotsin kuninkaan nimi jätettävä pois, ettei käsitteiden hämmennystä syntynyt. Konselji jätti asian prokuraattorille. Plen. pöytäk. ^{23/1, 1811.}

⁵⁾ Maaherralle annettiin määräys. Plen. pöytäk. ^{21/8, 1810.}

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 263.

ratkaisemiseen oli konseljille, kuten tulemme näkemään, annettu oikeus samalla kiertää kuin ensinmainittujen anomusten päättämiseen. 1) Plenumissa täytti konselji suomen kielen kielenkääntäjän viran. 2)

Taloussoston päätökset ja määräykset — tässäkin vain tyypillisiä esimerkkejä mainitaksemme — koskivat seuraavalaatuisia seikkoja. Osasto päätti sellaisista asioista kuin osaston työajoista, yleisen esittelijän tehtävistä, pöytäkirjain hoidosta, valmistuksesta ja tarkastuksesta, sekä läheteiden allekirjottamisesta. 3) Sen antamat kuulutukset sisälsivät määräyksiä postilaitoksen ja tullilaitoksen toistaiseksi asettamisesta maaherrain välittömään hoitoon 4); kulta-, hopea- ja kuparirahan sulatukseen ja maastaviennin estämisestä; entisten sotamiesten velvollisuudesta hankkia vakinainen elinkeino 5); eräiden Turun hiippakunnassa voimassaolleiden palkkausasetusten ulottamisesta myös Porvoon hiippakuntaan, jonka määräyksen konselji katsoi voitavansa itse antaa, tarvitsematta tehdä esitystä hallitsijalle, sillä perustuksella, että kysymys oli vain lain yleisemmästä noudattamisesta, eikä uudesta lakimääräyksestä 6); ruotsalaisen rahan käyttämisen lakkauttamisesta yksityisessäkin liikkeessä, mikä määräys oli ristiriitainen aikaisemman rahalaitosta koskevan manifestin kanssa 7); ja kaikkien ruotsalaisten raaka-aineiden maahantuonnin sallimisesta, joka määräys oli ristiriidassa Haminan rauhakirjan säädösten kanssa. 8) Taloussosasto päätti virkamiesten tiedustelujen johdosta, oliko kaupunkienkin suorittamissa palkanmaksuissa noudatettava rahamanifestin määräyksiä 9), ja oli-

1) Esim. niiden ratkaisemisesta plen. pöytäk. 18/6 1810 y. m.

2) Plen. pöytäk. 7/4 1810.

3) Vrt. ylemp. ss. 243—254.

4) Taloussos. pöytäk. 24/11 1809. Saml. af förordn. s. 53.

5) Taloussos. pöytäk. 14/5, 21/5 1810. Saml. af förordn. ss 100—104.

6) Taloussos. pöytäk. 9/3 1810.

7) Taloussos. pöytäk. 12/10 1810. Kuulutus oli kenraalikuvernöörin esityksen johdosta syntynyt. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 271—3.

8) Taloussos. pöytäk. 18/5 1810. Vrt. Lindström, m. t. ss. 76—9, 80—1. Kenen alkuunpanosta kuulutus syntyi, ei käy esiin asiakirjoista.

9) Muutamat jäsenet katsoivat, että kysymys olisi pitänyt jättää hallitsijan ratkaistavaksi, mutta enemmistön käsityksen mukaan konselji itse saattoi selityksen antaa. — Taloussos. pöytäk. 22/5. 17/7 1811.

vatko Ruotsin kuninkaan sodan aikana antamat päätökset lainvoimaiset ¹⁾); olivatko erinäiset asetukset edelleen voimassa, olivatko muutamat tullimaksut ja erinäiset muut maksut kannettavat ja miten, kuinka virkamiesten oli meneteltävä muissa tapauksissa, joissa he itse eivät saattaneet menettelytapaansa määrätä. ²⁾ Jäsenten aloitteesta tai virkamiesten esityksien johdosta se teki päätöksiä ja antoi määräyksiä, esim. tulliolojen väliaikaisesta järjestämisestä eräissä paikoin ³⁾, metalli-

¹⁾ Porvoon konsistorio oli tiedustellut, oliko eräs Ruotsin kuninkaan keväällä v. 1808 antama päätös pätevä, kun seutu, jossa asianomaiset olivat, oli ollut venäläisten vallassa päätöstä annettaessa. Konseljnin enemmistö otti asian ratkaistavakseen päättäen kirkollisasiain toimituskunnan mietinnön mukaisesti, että päätös oli lainvoimainen, koska ei voitu katsoa, että Ruotsin kuningas olisi menettänyt oikeutensa maahan, kun venäläiset joukot olivat siitä osia vallottaneet. Mannerheim taas katsoi, että asia olisi pitänyt hallitsijalle jättää; säädythän olivat tehneet, kuten Mannerheim huomautti, hallitsijalle kysymyksen, miten Ruotsin kuninkaan sodan syttymisen jälkeen tekemien päätösten laita oli, mutta vastausta ei oltu vielä saatu. Talousos. pöytäk. $\frac{8}{3}$ 1810. Kun sittemmin jälleen tuli esille muuan asia, jossa Ruotsin kuningas oli antanut päätöksen keväällä 1808 senjälkeen kuin proklamatsioni Suomen yhdistämisestä Venäjään oli julkaistu, alisti talousosasto hallitsijan ratkaistavaksi kysymyksen, olivatko Ruotsin kuninkaan sodan aikana antamat päätökset lainvoimaiset. Prokuraattori, jolta Suom. asiain komitea lausuntoa vaati, asettui sille kannalle, että mainittuja päätöksiä oli pidettävä pätevinä. (Lausunto osittain ref. Castrén, Skildringar ss. 349—350): Suomen asiain komitea puolestaan katsoi, että päätökset, jos ne olivat koskeneet seutua, joka päätöstä tehtäessä oli ollut ruotsalaisten hallussa, olivat lainvoimaisina pidettävät, mutta jos seutu oli ollut venäläisten hallussa, eivät päätökset olleet katsottavat sitoviksi. Mutta prokuraattorin esittämällä syillä komitea kuitenkin ehdotti, että kaikki Ruotsin kuninkaan ja kollegioiden ennen rauhantekoa antamat päätökset olivat pidettävät pätevinä, jollaisen ratkaisun hallitsijakin asiassa antoi. Suomen asiain komit. pöytäk. $\frac{3}{2}$ 1812 u. l. Talousos. pöytäk. $\frac{24}{3}$ 1812.

²⁾ Kysymyksessä oli esim., olivatko uutisasutusta koskevat asetukset voimassa, mikä vasaraveron rahataksa oli, miten erinäiset palkkainmaksut olivat järjestettävät, keiden virkamiesten oli passevolanssista huolehdittava, kuinka Turun maaherran oli meneteltävä, kun vankilan vartijat olivat jättäneet toimensa huonojen palkkojen vuoksi. Talousos. pöytäk. $\frac{15}{11}$, $\frac{31}{11}$, $\frac{6}{2}$, $\frac{21}{3}$, $\frac{26}{3}$, $\frac{30}{5}$ 1810, $\frac{28}{6}$, $\frac{6}{12}$ 1811 y. m.

³⁾ Kysymyksen tullilojen järjestämisestä Eckerössä otti Mannerheim esille, mutta siirtyi se sitten finanssitoimituskunnan toimipiiriin. Talousos. pöytäk. $\frac{2}{2}$ 1810.

kontrollilaitoksen järjestämisestä ¹⁾, alavirkamiesten tehtävistä ja oikeuksista epätietoisuuden syntyessä ²⁾ sekä muista mitä lukuisimmista eri hallintoaloille kuuluvista asioista, kuten postitilain ja postinkulun järjestämisestä ja postitileistä, lääkärien matkalaskujen suorittamisen tavasta, toimenpiteistä kulkutautien ehkäisemiseksi, orpokotien järjestämisestä, kirkkojen ja muiden julkisten rakennusten piirustuksista ja rakentamista koskevista seikoista ja huutokaupparjousista yleisten rakennusten korjauksiin nähden ³⁾; passeista Pietariin meneville ⁴⁾; majotuskomiteain asettamisesta ja ohjeista ⁵⁾, verollepanoista, jakopalkoista ja verohintaluetteloista, tilien tekemisen ja jättämisen ajoista, kalastuspaikkain ja kruunutilojen vuokraamisajoista ja vuokratarjouksista, uutistalojen vapausvuosista, tullien takaisinmaksuista, sotilavirkatalojen vuokraamisista, huutokaupparjousista salpietarin hankintaan nähden ja sen sellaisista kysymyksistä. ⁶⁾ Viranomaisten tehdessä ilmoituksia talousosastolle venäläisten sotilaiden mielivaltaisesta hallinnon kulun häiritsemisestä, pyysi osasto kenraalikuvernööriin apua ja välitystä. ⁷⁾

Tarpeen vaatiessa määräsi talousosasto virkamiehet antamaan tiedonantoja, kertomuksia tai selityksiä. ⁸⁾ Talousosasto

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{9}{2}$, $\frac{19}{2}$ 1810.

²⁾ Esim. maaherrain oikeudesta antaa immissionoja ja suoda posti- ja tullivirkamiehille virkavapauksia lyhyemmäksi ajaksi, kruununvoutien tehtävästä kantaa linna-apumaksu sotilashenkilöiltä. Talousos. pöytäk. $\frac{23}{2}$, $\frac{29}{8}$ 1810, $\frac{7}{8}$, $\frac{16}{9}$ 1811. Katsastuskirjurien (munsterskrifvare) edelleen asettamiseen konselji antoi hyväksymisensä, vaikka sotilasanifestissa oli määrätty toimet lakkautettaviksi. Talousos. pöytäk. $\frac{26}{6}$ 1811.

³⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{15}{1}$, $\frac{28}{5}$, $\frac{6}{8}$ 1810, $\frac{2}{3}$ 1811 y. m.

⁴⁾ Kenraalikuvernööri oli jättänyt maaherrain asiaksi passien antamisen Pietariin menijöille, mutta samanlaista passienantamisoikeutta pyysivät myös muutamat maistraatit. Talousos. pöytäk. $\frac{2}{4}$ 1810.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{18}{1}$ 1810.

⁶⁾ Sam. $\frac{30}{5}$, $\frac{5}{12}$ 1810, $\frac{29}{8}$ 1811, $\frac{31}{1}$ 1812 y. m.

⁷⁾ Tällaisia ilmoituksia saapui konseljiin lukuisasti maaherroilta. Milloin olivat sotilaat mielivaltaisesti menetelleet majotuksessa (talousos. pöytäk. $\frac{22}{2}$, $\frac{19}{3}$, $\frac{26}{8}$ 1810), antaneet tullikamareille käskyjä, jotka olivat konseljin antamille vastakkaisia, sekaantuneet ruutikaupan harjottamiseen, vaatineet varoja lääninhallituksilta käyttäkkeen tarpeisiinsa (talousos. pöytäk. $\frac{19}{3}$, $\frac{24}{6}$, $\frac{7}{8}$ 1810), milloin taas olivat kieltäytyneet ottamasta vastaan linnatyöhön tuomittuja vankeja tai menetelleet mielivaltaisesti vankeihin nähden. (Talousos. pöytäk. $\frac{12}{2}$, $\frac{29}{6}$ 1811).

⁸⁾ Maaherroilta, konsistorioilta y. m. vaaditaan luetteloja käsitellyistä ja ratkaisemattomista asioista (talousos. pöytäk. $\frac{12}{1}$ 1810), edelli-

teki virkamiehille huomautuksia, esim. memoriaalien laatimisesta oikeampaan muotoon, tilien lähettämisestä täydellisinä ja määräaikana ja asetusten noudattamisesta, milloin oli niistä poikettu,¹⁾ ja antoi heille muistutuksia ja varoituksia lainvastaisesta tai toimivaltaan kuulumattomasta menettelystä.²⁾ Varoituksia m. m. annettiin eräille konseljin virkamiehille, nimittäin sotilastoimituskunnan kamreerille, joka väliaikaisena esittelijänä oli tehnyt laiminlyöntejä, finanssitoimituskunnan kamreerille niinkään laiminlyömisistä virantoimituksessa,³⁾ ja kamaritoi-

siltä kertomuksia asukas- ja tilaluvusta, virkamiehistöstä, eri laitoksista, kuten posti- ja lääkintölaitoksesta, kirjakaupoista ja -painoista y. m. (talousos. kirj. diaar. 9/11, 29/11, 4/12 1809 y. m.). Selityksiä vaadittiin esim. hovioikeuksilta siitä, minkä nojalla niiden virkamiehet nauttivat majotusvapautta; maaherroilta, minkä vuoksi tapulikaupunkien suolavaroja koskevia aseuksia ei oltu noudatettu. Talousos. pöytäk. 17/1, 24/1 1810 y. m.

¹⁾ Talousos. pöytäk. 29/2, 17/7 1810, 25/7 1811 y. m.

²⁾ Oulun maaherralle annettiin muistutuksia, kun hän oli omin luvun perustanut erään nimismiehen viran ja järjestellyt omin päin rajaseudun oloja (talousos. pöytäk. 21/2, 2/7 1810); Kuopion maaherralle varojen käyttämisestä tarpeisiin, jotka eivät olleet menoarvioon merkityt (talousos. pöytäk. 22/10 1810); eräälle meritulioikeudelle useiden väärin valitusotosten antamisesta. Kun oli kysymys muistutuksen antamisesta Turun lääninkamreerille Winterille sopimattomasta kirjojutstavasta, jota hän oli käyttänyt konseljille antamassaan selityksessä, katsoi konselji hänen kyllä sellaisen ansainneen, mutta jätti sen kuitenkin antamatta asianomaisen virkamiesansioiden vuoksi. Toinen konsistorioista sai muistutuksen, kun oli syrjäyttänyt lailliset muodot notaarinpaikan täyttämässä. Kirkollis-asiain toimituskunnan päällikkö vaati lisäksi konsistorion päätöksen kumoamista, mutta konselji katsoi, että kun se olisi vain asiaa viivytännyt eikä olisi tuottanut toista tulosta, oli päätös pysyttävä voimassa. Talousos. pöytäk. 3/3, 29/6 1810. — Varoituksia saivat Kuopion lääninsihteeri ja kamreeri rettelöimisistään lääninrahastonhoitajan viran täyttämistä koskevassa asiassa, posti-inspektori Wong virkalaiminlyönneistä, eräät nimismiehet esimiehensä syrjäyttämistä anomuksen teossa y. m. Talousos. pöytäk. 9/4, 6/3 1810, 19/2 1811.

³⁾ Sotilastoimituskunnan kamreeri Wacklin oli laiminlyönyt merkitä erääseen anomukseen saapumispäivän eikä ollut jättänyt asiaa diaarioihin otettavaksi. Finanssitoimituskunnan kamreeri Tengström oli laiminlyönyt vaatia eräältä lääninrahastolta tilejä. Edelliselle antoi konseljin määräyksestä toimituskunnan päällikkö varoituksen, jälkimmäiselle se annettiin konseljin edessä. Talousos. pöytäk. 11/12 1810, 23/7 1812. Tengström sai muuten siitäkin varoituksen, että oli, vaikka oli konseljin virkamies, ollut asiamiehenä konseljissa ratkaistavassa asiassa. Talousos. pöytäk. 10/3 1812.

mituskunnan kamreerille huolimattomuudesta. ¹⁾ Myöskin teki konselji päätöksiä viranomaisten syytteeseen panemisesta virkavirheiden vuoksi, ja olivat ne useimmiten maaherranvirastot, joita vastaan syyte nostettiin. ²⁾ Talousosasto miinikään ratkaisi virkamiesten päätöksistä ja menettelystä tehtyjä valituksia ja muutti tarvittaessa viranomaisten toimia. Konseljiissa ratkaisuista valituksista mainittakoon esimerkkeinä valitukset maaherrain päätöksistä, joilla esim. asianomainen oli velvotettu sakkoon kyytivelvollisuuden laiminlyönnistä, virkamies tuomittu

¹⁾ Konselji oli päättänyt panna Heinolan maaherran syytteeseen rästitutkimusasiakirjain viivyttämisestä, mutta prokuraattori asiaa tutkittuaan saikin selville, että kamaritoimituskunnan kamreerin Nordensvanin huolimattomuuden vuoksi olivat asiakirjat joutuneet kadoksiin, minkä johdosta hänelle annettiin muistutus konseljin edessä. Talousos. pöytäk. ^{13/9}, ^{10/10} 1811, ^{27/2}, ^{8/5} 1812. Prokur. lausunto, kts. Colonii Sv. arb. suppl. band ss. 87—89.

²⁾ Kaikkein eniten antoi Oulun maaherra Ehrenstolpe konseljille tekemistä. Ensimmäinen syytteeseenpano johtui maaherran mielivaltaisesta menettelystä majotuksessa. Hän oli ottanut laamanni Antellin talon sotilassairaalaksi ja joutunut Antellin kanssa riitaan. Se herätti kenraalikuvernöörin huomiota siihen määrään, että hän ilmotti asian hallitsijalle, joka käski jättää sen tuomioistuimen tutkittavaksi. Valitustietä asia joutui myös konseljin käsiteltäväksi. Vaasan hovioikeus, jolle asia jätettiin, teki päätöksen, mutta siihen ei maaherra tyytynyt ja osotti ylimielisyyttä. Prokuraattori, joka myös joutui asiasta lausuntonsa antamaan, huomautti m. m., että Ehrenstolpella oli liian suuret käsitykset vallastaan. Plen. pöytäk. ^{31/8} 1810. Talousos. pöytäk. ^{10/9}, ^{28/9} 1810. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 174. Colonii Sv. arb. suppl. band ss. 76—80. Vrt. Castrén, Skildr. ss. 339—40. Toinen asia, josta hänet panttiin syytteeseen hovioikeudessa, oli erään seuran mielivaltainen lakkauttaminen. Asia joutui konseljin käsiteltäväksi valituksena, jonka olivat tehneet pormestari Liljedahl, laamanni Antell, tuomari Polviander, piirilääkäri Cärger, kirkkoherra Wegelius y. m. Seura oli kokoontunut kahdesti viikossa teenjuonnilla ja tanssilla huvittelemaan, mutta maaherra oli katsonut sen järjestystä ja „valtion rauhaa“ häiritseväksi. Talousos. pöytäk. ^{30/10} 1810. Kolmas syytteeseenpano hovioikeudessa johtui siitä, että hän oli omin lupinsa käyttänyt varoja maaherran asunnon korjauksiin. Ehrenstolpe vetosi siihen, että keisari oli suullisesti antanut luvan hänelle käyttää varoja mainittuun tarkotukseen, ja kirjeessä Rumjantsoville ^{27/1} 1811 maaherra teki syytöksiä hallituskonseljia vastaan. Hän väitti, että konselji, joka pyrki rajattomaan valtaan („qui tende a un pouvoir illimité“) kirjottaen joka päivä: „Mé Aleksanteri“, oli tehnyt vääryyksiä hallinnossa ja käytti kaikkia keinoja häntä loukataksaan, sekä pyysi että hänet kut-

maksamaan korvaus kantamastaan liikaverosta, tai joilla oli ratkaistu verollepanoasioita ja anomuksia vapaavuosista, kaup-paoikeuksien saamisesta; sekä konsistorioiden päätöksistä, jotka koskivat papinvaalista tehtyjä valituksia, anomuksia saada nel-jäs vaaliedokas, palkanmaksuja tai virasta pidättämissä.¹⁾ Mil-loin konselji katsoi valituksissa käytetyn sopimatonta puhetapaa virkamiehistä tai valitusten olleen laittomia, rankaisi se asian-omaisia sakoilla.²⁾

Maksumääräykset, jotka talousosasto antoi, koskivat vah-vistettuun menoarvioon otettujen varojen suorituksia, esim. eri

suttaisiin Pietariin sillä tekosyillä, että tahdottiin tietoja läänissä vallit-sevasta nälänhädästä, mutta todellisuudessa senvuoksi, että olisi saatu selvyys „tuon oligarkian menettelystä, joka H. M. Kn nimessä teki huutavia vääryyksiä alamaisia kohtaan“. Konseljin tehtyä kysymyksen keisarille selvisi, ettei Ehrenstolpe ollut saanut valtuutta, jonka hän väitti saaneensa. Keisarilta pyysi maaherra saada takaisin varat, jotka konselji oli hänet määrännyt suorittamaan valtiorahastoon, josta anomuk-sesta vaadittiin konseljin lausuntoa. Asia pitkittyi niin, että se vasta v. 1816 päättyi. Talousos. pöytäk. ^{30/10, 13/11} 1810, ^{4/3, 12/11, 13/12} 1811, ^{13/4} 1812. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 80. Suom. asiain komit. asiakirj. 1815 n:o 107. Списокъ не внесенныхъ въ реестры 1813—1816, n:o 73. — Calonii Sv. arb. suppl. b. ss. 89—94. Vrt. myös E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 125—6 ja muist. 2; s. 205 muist. 3. — Muutkin maaherranvirastot joutuivat syytteeseen, nim. Vaasan yleistilien lähettämisen laiminlyömisestä, Kuopion samasta asiasta ja väärästä menettelystä erästä venäläistä kaup-piasta kohtaan, ja kaikki maaherranvirastot paitsi Hämeen-Uudenmaan rahanvaihtoa koskevain tilien lähettämisen laiminlyönnistä. Talousos. pöytäk. ^{3/11} 1810, ^{11/12} 1811, ^{25/1, 14/4, 16/7} 1812. Vrt. Calonii Sv. arb. suppl. b. ss. 182—3. — Myös Oulun tullinhoitaja määrättiin pantavaksi syyttee-seen, kun oli jättänyt lähettämättä selitykset revisionikonttorin muistu-tuksiin. Talousos. pöytäk. ^{12/3} 1812.

¹⁾ Talousos. pöytäk. ^{30/4, 29/6, 12/9} 1810 y. m.

²⁾ Sam. ^{22/1, 29/8} 1810, ^{23/3} 1811. Erään Turun lääninvirastoa vastaan tehdyn valituksen ollessa esillä syntyi talousosastossa kysymys, oliko konseljin määrätessään sakon valittajalle mainittava päätöksessään lainkohta, johon määräys perustui. Enemmistö ei katsonut sellaista tar-peelliseksi „eteenkään kun — kuten Nordensvan lausui — sellaista ei oltu aina noudatettu Ruotsin kuninkaan antamissa päätöksissä“, ja kun — de Geerin sanat mainitaksemme — kokonaan riippui konseljista „Korkeimpana Valtana Suomessa (såsom varande Högsta Magten i Finland) tahtoiko se tällaisissa tapauksissa viitata toimiansa perustukseksi lainkohtaan vai ei.“ Mannerheim sitävastoin vaati lainkohdan mainitsemista, jotta estet-täisiin yleisössä syntymästä käsitys, että konselji menetteli mielivaltai-sesti. Talousos. pöytäk. ^{30/4, 14/8, 18/3} 1810.

laitosten menoerien ja virkamiesten palkkain maksuja,¹⁾ jota vastoin konselji ei ryhtynyt antamaan maksumääräyksiä, milloin suoritus ei ollut menosääntöön merkitty tai hallitsijan erityisellä päätöksellä määrätty.²⁾ Erinäisiä, etenkin kiireellisiä menoja määrättiin kuitenkin suoritettavaksi etumaksuina, jolloin useinkin ilmoitettiin hallitsijalle, että niin oli tehty.³⁾ Muutamissa tapauksissa taas konselji joutui epätietoisuuteen, kuinka sen oli meneteltävä. Nämä tapaukset ansaitsevat tulla tarkemmin mainituiksi. Majuri Klickin vaimo oli konseljiin valittanut, että maaherranvirasto ei ollut lyhentämättä suorittanut hänelle erästä summaa, jonka hän oli aikaisemmin joutunut omaisuudestaan valtiorahastoon maksamaan, mutta jonka keisari oli hänen pyynnöstään määrännyt takaisin annettavaksi, vaan oli virasto ottanut siitä prosentin. Konselji oli ensin sitä mieltä, että sen vallassa ei ollut määrätä summan suorittamista lyhentämättä, kun kysymyksessä olivat yli menoarvion suoritettavat varat, mutta pöytäkirjan tarkastuksessa luopuivat useat jäsenet tästä käsityksestä, jolloin enemmistö katsoi konseljin olevan velvollisen antamaan maksumääräyksen koko summan maksamisesta, arvelleen keisarin päätöksen koko summaa tarkottaneen, kun taas vähemmistö oli taipuvainen sen suorittamiseen vain siinä tapauksessa, että kenraalikuvernööri niin käski.⁴⁾ — Kysymyksen ollessa maasmestarin palkasta, jonka aikaisemmin rautakonttori oli suorittanut, asettui enemmistö sille kannalle, että hänelle nyt oli maksettava valtion palkka, koska hän oli virkamies, ja virkamiehille oli jo sodan aikana vakuutettu oikeus entisten palkkain nauttimiseen, jotavastoin vähemmistö

1) Talousos. pöytäk. $\frac{5}{2}$, $\frac{4}{4}$ 1810, $\frac{31}{7}$ 1811 y. m.

2) Niinpä konselji jätti ratkaisematta kysymykset varojen myöntämisestä sodan aikana hävitettyjen kirkkojen ja pappilain korjaamiseksi ja korvauksen antamisesta erälle makasiinihoitajalle, jonka hoidossa olleet varat olivat sodan jaloissa tuhoutuneet, jotka asiat se katsoi hallitsijalle kuuluvan. Talousos. pöytäk. $\frac{19}{2}$, $\frac{22}{2}$ 1810. Sotavahinkojen korvaamisesta yleensä vrt. E. Neovius, Suomen raha-as. järj. ss. 207—9.

3) Vuoden 1809 menojen suoritus etumaksuina, kts. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 156. Varojen määräys veneerisen tartunnan ehkäisemiseksi, sam. ss. 212—4 (talousos. pöytäk. $\frac{19}{2}$, $\frac{21}{2}$ 1810), hätäaputar-kotuksiin, sam. ss. 205—6, 289—90 (talousos. pöytäk. $\frac{26}{9}$ 1810, $\frac{25}{4}$ 1811).

4) Talousos. pöytäk. $\frac{5}{10}$, $\frac{8}{10}$ 1810. Enemmistön muodostivat Tu-
lindberg, Rotkirch ja v. Troil, vähemmistön Mannerheim ja Nordensvan.

oli sitä mieltä, että rautakonttori oli ollut yksityinen laitos ja sen maksamat palkat katsottavat yksityispalkkoiksi, eikä niin ollen voitu käyttää valtiovaroja maasmestarinkaan palkkaan, vaan oli rautatehtaiden omistajain se suoritettava. 1) Palaamme vielä tällaisiin tapauksiin toisessa yhteydessä.

Taloussosastossa ratkaistiin muistutukset, jotka revisionikonttori teki tarkastettavaksi lähetettyjen tilien suhteen. 2) Siellä ratkaistiin Ruotsiin muuttoa koskevat anomukset, jotka olivat ensinnä hallitsijalle menneet, mutta sitten jätetty konseljin päätettäväksi 3), ja niinkään laittomat armovuosianomukset, kunnes tavalliset armovuosianomukset kokonaan siirrettiin hallituskonseljin ratkaistavaksi, jolloin ne, kuten monesti on mainittu, käsiteltiin plenumissa. Taloussosasto ratkaisi myös muita sangen lukuisia anomuksia, jotka koskivat esim. näyttely-, painatus- ja kirjakaupparivilegioiden saantia, 4) oikeutta käsityö- ja tehdasliikkeiden harjottamiseen, 5) veron, puustellinvuokran tai kalastusarennin vähennyksiä, veronmaksuajan pitennyksiä, kruununtilain perinnöksiöitä, vuokrasopimusten peruuttamisia, 6) virkain vaihtoja, 7) virkoihin pääsyä, 8) vapautuksia ehdollepa-

1) Taloussos. pöytäk. 6/12 1809.

2) Niitä olivat m. m. posti- ja tullilaitoksen, kehruhuoneiden, kaupunkien lähettämät kontrollivarain tilit, läänin-, leimapaperi-, makasiini-, hospitaalilit, maanmittarien palkkalaskut. Esim. taloussos. pöytäk. 30/8, 4/7, 8/11 1810 y. m.

3) Kts. ylemp. s. 263.

4) Taloussos. pöytäk. 20/11, 5/2, 19/2, 18/7 1810. Kirjakaupparivilegiota koskevan anomuksen ratkaisemiseen katsoi konselji olevansa oikeutettu sen perustuksella, että ennen kansliakollegiokin oli antanut kirjakaupparivilegiuksia. Taloussosasto antoi myös akatemian konsistoriolle, sen tekemän anomuksen johdosta, yksinoikeuden almanakkojen julkaisemiseen sekä määräsi samalla, että sen oli toimitettava myös valtiokalenterit. Taloussos. pöytäk. 18/7 1810, vrt. 2/7 1811.

5) Taloussos. pöytäk. 4/7, 7/8, 4/9 1810 y. m. Kysymyksessä olivat esim. kultasepän, hatuntekijän, läkkisevän elinkeinot.

6) Taloussos. pöytäk. 6/2, 23/5 1810, 22/6 1811 y. m.

7) Sam. 16/4 1810.

8) Esim. pyyntöjä saada piirilääkärinvirka, päästä konseljin ylimääräiseksi virkamieheksi. Taloussos. pöytäk. 21/6 1810, 30/3, 50/11 1811 y. m. Erään anojan pyytäessä päästä tullinspehtorin virkaan, johon hän oli aikaisemmin saanut konstitutoriaalain, mutta johon Sprengtporten oli antanut toiselle valtakirjan, konselji ei katsonut voivansa kumota Sprengtportenin päätöstä. Taloussos. pöytäk. 9/7 1810.

noista, ¹⁾ virkavapauksia, ²⁾ palkkain korvauksia. ³⁾ Anomustenkin suhteen konselji joutui toisinaan epäetietoisuuteen, oliko sen vallassa ne ratkaista. Niinpä erään sotilaspuustellin korvausta koskevan anomuksen suhteen syntyi erimielisyyttä, oliko vai ei kysymyksessä gratifikatsioni, josta riippui, saataiko vai ei konselji siitä päättää. Enemmistön päätöksen mukaan ratkaisi konselji asian itse. ⁴⁾ Toisen kerran oli äänestyksen alaisena erään sotilaan anomus saada nauttia sotilasmaanifestin saamia oikeuksia, vaikkakaan hän ei ollut jättänyt määräjän kuluessa täydellisiä hakemuskirjoja, vaan vasta myöhemmin asiapaperit täydentänyt. Tällöinkin enemmistö kannatti käsitystä, että konselji saattoi asian ratkaista. Enemmistöön kuului myös kenraalikuvernööri, joka katsoi asiaa niin vähäpätöiseksi, ettei sillä pitänyt hallitsijaa vaivata. ⁵⁾

¹⁾ Talousos. pöytäk. ²³/₃ 1810.

²⁾ Sam. ¹³/₂ 1810 y. m.

³⁾ Sam. ²³/₁, ²¹/₉ 1810. Eräs virkamies oli anonut palkkaa ajalta, jonka hän „Karjalan käskynhaltijan“ Fürstenbergin määräyksestä oli hoitanut kruununvuodin virkaa. Konselji päätti, että vaikka Fürstenbergillä ei ollutkaan ollut oikeutta säätää maan siviilivirkamiesten palkoista tai siihen määrättyjä valtiovaroja käyttää, oli palkka anojalle maksettava, kun sodan aikana oli tarvittu hänen palvelustaan.

⁴⁾ Anomus oli everstiluutnantti Kaarle Stjernvallin tekemä. Äänestyksen päätyttyä — kenraalikuvernöörin ääni oli asian ratkaisut — Nordensvan vaati merkittäväksi pöytäkirjaan, että kenraalikuvernööri oli ottanut osaa äänestykseen ja prokuraattori ollut istunnossa läsnä tekemättä muistutusta. Talousos. pöytäk. ⁵/₉ 1810.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. ¹⁷/₄ 1812. Eräs toinen sotilasmaanifestin suomina oikeuksia koskeva anomus oli myöhästynyt, kun asiamies oli ollut poissa paikkakunnalta anomuksen saapuessa. Enemmistö päätti, että anomus oli otettava käsiteltäväksi. Talousos. pöytäk. ²⁵/₇ 1810. — Toisinaan konselji otti anomuksia käsitelläkseen, vaikka ne eivät olleet jätetyt asianomaisessa järjestyksessä. Anomus läkkisepänliikkeen harjoittamisesta (vrt. edell. s. muist. 5) oli jätetty konseljiin suoraan eikä maistraatin kautta olisi pitänyt. Konselji päätti kuitenkin ottaa sen ratkaistavakseen, „katsoen liikkeen erityiseen ja laajemmalle ulottuvaan (vidsträcktare) laatuun“ ja siihen, että maistraatti oli kuitenkin jälestäpäin lausuntonsa antanut. Talousos. pöytäk. ³¹/₇ 1811. Anomus nuuskatehtaan perustamisesta oli niinkään jätetty suoraan konseljille ilman että se oli ollut hallioikeuden käsiteltävänä. Konselji arveli, että asianomainen ei ollut tuntenut asetuksia ja oli ehkä toivonut pääsevänsä vähemmillä kustannuksillakin, ja päätti „sillä kertaa“ ottaa sen päätettäväkseen. Talousos. pöytäk. ²¹/₁ 1811.

Virkoja, joiden pitäjät talousosasto nimitti, olivat paitsi eräät aikaisemmin mainitut konseljin virat, postinhoitajien, piiri- ja vankilalääkärien, tullinhoitajain, intendenttivirus-ton sihteerin, varamaanmittarien, vuorikomissaarin ja ylimaasmestarin, luotsipiirien tarkastusmiesten sekä varaläänin-sihteerien, varalääninkamreerien, lääninkirjanpitäjain ja henki-kirjurien virat, jotka konselji täytti tavallisesti ehdollepanojen, mutta toisinaan vain anomusten perustuksella. ¹⁾ Nimitysasioissa talousosasto moniaan kerran ja usealla tavoin poikkesi sääde-tyistä muodoista, toisinaan hyväksyen ja nimittäen virkamiehiä toimiin ilman että säädettyjä ehdollepanoja oli tehty, ²⁾ toisi-naan toimitti nimityksen, vaikka ehdollepano oli tehty ilman virkain avoimiksi julistamista, ³⁾ tai toimitti sen ennen valitus-ajan päättymistä, ⁴⁾ nimittipä myös hakijoita ulkopuolelta eh-dollepanon ⁵⁾ tai ehdollepantujen joukosta vähimmin ansiokkaat esim. kenraalikuvernöörin suosituksen perustuksella, ⁶⁾ sekä jätti virkain täyttämisiä koskevat viranomaisten toimet muutta-matta, vaikka niissä ei oltu asetusten määräämää järjestystä

¹⁾ Talousos. pöytäk. ^{23/7}, ^{11/12} 1810, ^{26/1}, ^{23/2}, ^{17/6} 1811, ^{22/1} 1812 y. m. Vrt. myös ylemp. s 282 muist. 8.

²⁾ Muutamien läänien varalääninsihteerien ja -kamreerien virkoihin hyväksyttiin maaherrain ottamat miehet ilman ehdollepanojen tekoa (ta-lousos. pöytäk. ^{19/1}, ^{14/5} 1811). Viipurin lääninkirjanpitäjä nimitettiin ilman ehdollepanoa vetoamalla kunink. kirj. ^{29/1} 1773, joka salli sellaisen kiireel-lisissä tapauksissa (talousos. pöytäk. ^{28/5} 1812).

³⁾ Niin nimitti konselji erään henkikirjurin, siinäkin main. kunink. kirj. nojautumalla.

⁴⁾ Enemmistö päätti niin menetellä nojautuen main. kunink. kirjee-seen Turun varalääninsihteerin virkaa täytettäessä, jotavastoin vähem-mistö (Mannerheim, de Geer) katsoi sellaista sopimattomaksi. Talousos. pöytäk. ^{20/6} 1811.

⁵⁾ Eräaseen varalääninsihteerin virkaan ehdollepanuilla oli toisilla korkeampi arvo kuin mikä haettavaan virkaan kuului, ja toiset ehdolle-pannut taas eivät olleet päteviä, jolloin ennemmistö päätti, että heitä ei ketään voitu toimeen nimittää, ja määräsi virkaan hakijan ulkopuolelta ehdollepanon. Talousos. pöytäk. ^{28/7} 1812.

⁶⁾ Täytettäessä Kokkolan postimestarin virkaa päätettiin, kun ken-raalikuvernööri oli puoltanut kolmannella ehdokassijalla olevaa kenraali-kuvernöörin kanslian kanslistia Ölleriä, „katsoen ainoastaan kenraaliku-vernöörin antamaan puoltolauseeseen“ nimittää hänet virkaan. Talousos. pöytäk. ^{22/10} 1810.

noudatettu. ¹⁾ Erilaiset katsantotavat pyrkivät nimitysasioita käsiteltäessä esiin ja synnyttivät useinkin erimielisyyttä jäsenten kesken. ²⁾

Sen perustuksella, mitä edellä on esitetty plenumissa ja talousosastossa esilletulleista asioista, huomaamme, että plenumissa yleensä otettiin käsiteltäväksi ensiksi konseljia kokonaisuudessaan koskevat järjestämiskysymykset, ensi aikoina myös yksistään jompaakumpaa osastoa koskevia seikkoja, toiseksi asioita, jotka johtuivat Suomen ja muiden maiden ja kansalaisten keskinäisistä suhteista, sekä vielä moniaat eri hallintoaloille kuuluvat asiat. Juuri viimeainittuihin nähden on vaikeinta määrätä rajaa plenumien ja talousosaston toiminnan välillä. Tarkoituksena näyttää olleen jättää plenumien käsiteltäväksi asiat, joissa yleisten säädösten tai asetusten antaminen tuli kysymykseen. Niinpä, kun kenraalikuvernööri teki talousosastossa ehdotuksen esityksen lähettämisestä keisarille, että karanneiden sotilaiden suojaamista koskevat rangaistukset kovennettaisiin, siirrettiin asia plenumin käsiteltäväksi sen perustuksella, että se koski lakien ja asetusten muuttamista. ³⁾ Mutta toiselta puolen täytynee katsoa „asetuksiksi“ myös monia ta-

¹⁾ Käsiteltäessä erästä valitusta konsistorion päätöksestä papinvaalin suhteen, päätettiin v. Haartmanin ehdotuksesta vähistaa vaali, kun muistutukset eivät olleet painavia ja kun olisi syntynyt ajan hukkaa, vaikkakin, kuten myönnettiin, vaalissa ei oltu noudatettu puoleettomuutta ja asetusten määräämää järjestystä. Talousos. pöytäk. ⁶/₂ 1812.

²⁾ Kokkolan tullinhoitajan virkaa täytettäessä oli ratkaistavana, annettiinko viran hakijoiden joukossa etusija muutamille entisille sotilaille vaiko aikaisemmin tullilaitoksessa palvelleille miehille. Enemmistö puolsi edellisiä, perustellen kantaansa sillä, että heillä ei ollut muuta virkaa ja että tullivirkain täyttämiseen nähden ei ollut mitään varmaa järjestystä, vaan riippui viran saanti esimiehen luottamuksesta. Vähemmistö (Mannerheim, Idman) puolsi jälkimäisiä, koska tullilaitoksessa palvelleiden syrjäyttäminen nimityksissä saattoi lamauttaa tullivirkamiesten työntöä, vaikkeikaan vähemmistökään tahtonut mitenkään estää entisten sotilaiden pääsyä siviilivirkoihin. Talousos. pöytäk. ²⁶/₁₁, ⁴/₂ 1811. — Sitä periaatetta, että virkamiestä ei saatettu nimittää virkaan, jossa oli alempi arvo kuin mikä hakijalla ennestään oli, noudatettiin yleensä konseljissa, mutta esiintyi siinäkin suhteessa toisinaan erimielisyyttä. Talousos. pöytäk. ⁶/₈ 1810. Vrt. edell. s., muist. 5.

³⁾ Talousos. pöytäk. ³⁰/₄ 1811; plen. pöytäk. ⁶/₃, ¹⁶/₅ 1811.

lousosastossa esillä olleita ja sieltä alkunsa saaneita säädöksiä. Niinikään oli järjestämiskysymyksiä esillä sekä plenumissa että talousosastossa. Kuitenkin, katsoen yleensä plenumissa ja talousosastossa käsiteltyjen asiain laatuun ja lukumäärään, saattaa sanoa eron olleen etupäässä siinä, että juoksevain hallintoasiain käsittely keskittyi talousosastoon, ja että siten talousosasto varsinaisesti oli hallintotoiminnan johtajana ja hoitajana. Tätä puolta koskettemme vielä tarkemmin alempana toisessa yhteydessä, jolloin myös eroavaisuus plenumien ja talousosaston toiminnan välillä mainitussa suhteessa paremmin selviää.

Luomme tässä yhteydessä pikaisen silmäyksen myös oikeusosaston toimintaan. Verrattomasti suurimman osan osastossa esilletulleista asioista muodostivat luonnollisestikin varsinaiset oikeusjutut, jotka osasto viime asteessa ratkaisi, mutta niihin ei tietystikään tässä tutkimuksessa ole tilaisuutta kiinnittää tarkempaa huomiota, vaan on rajotuttava koskettelemaan pääasiassa vain oikeushallintoa koskevia seikkoja. Huomauttakoon kuitenkin vielä tässäkin yhteydessä, että osasto oli velvollinen jättämään kuolemantuomiot hallitsijan vahvistettavaksi, ja että sen tuli käsitellä myös oikeusjutut, jotka ennen kollegioissa olivat ratkaistut ja sieltä vedotut kuninkaaseen, mutta jotka nyt joutuivat oikeusosastoon hovioikeuksista, milloin valituksia tehtiin, niinkuin muutkin sieltä tulevat asiat.¹⁾

Oikeusosastosta lähetettiin hallitsijalle osaston lausunnon kera armonanomukset, mutta milloin niitä ei voitu puoltaa, hylättiin ne keisarin ratkaistavaksi jättämättä; avioeroanomukset, anomukset päästä avioliittoon kielletyissä tapauksissa, jotka anomukset sittemmin jätettiin konseljin päätettäväksi ja ratkaistiin plenumissa²⁾; anomukset tulla julistetuksi täysi-ikäiseksi ennen määräkää, joiden ratkaisemisen jättämisestä konseljille osasto

¹⁾ Mainittakoon, että oikeusosastossa oli käsiteltävänä m. m. eräitä talonpoikia vastaan nostettu majesteettirikosjuttu. Oikeusos. pöytäk. ^{30/11} 1809. — Kun Ruotsista tuli konseljin käsiteltäväksi asioita, joita siellä ei oltu ennätetty ennen sotaa ratkaista, joutui oikeusosastolle m. m. joukkokollegioissa käsiteltyjä oikeusjuttuja, jotka koskivat esim. maanmittarin isossajaossa tai tilusrajain järjestelyssä tekemiä virheitä tai isoajakoa ja kruununtilain omistusta koskevia kysymyksiä, eli siis juuri sellaisia, kuin konseljin ohjesäännössä oli lueteltu.

²⁾ Kts. ylemp. s. 274—5.

teki hallitsijalle pyynnön, mihin kenraalikuvernöörikin yhtyi¹⁾; ehdollepanot tuomarinvirkoihin senjälkeen kuin oikeusosastolle oli siirretty tämä ennen talousosastolle kuulunut tehtävä.²⁾ — Oikeusosasto itse määräsi useista työmuotojen järjestelyyn kuuluvista, esim. diaarioiden pitoa sekä asiain valmistelua koskevista seikoista.³⁾ Osasto määräsi myös, että alatuomioistuinta oli oikeusosastoon lähetettävä työ- ja vankiluetteloja, kuten ennen Ruotsin vallan aikana oikeusrevisioniin⁴⁾, sekä päätti hovioikeuksien apujäsenten kutsumisista ja hovioikeuksien jäsenten ja tuomarien virkavapauksista. Niinikään ratkaisi se kysymyksen erään maistraatin panemisesta syytteen sen pöytäkirjoissa esiintyneiden sopimattomien lausetapojen vuoksi ja määräsi asiat, joita aksiisioikeudet ennen olivat käsitelleet, jätettäväksi raastuvanoikeuksien päätettäväksi.⁵⁾ Oikeusosasto ratkaisi hovioikeuksien virkanimityksien ja ehdollepanojen suhteen tehdyt valitukset sittenkuin se oli saanut oikeuden käsitellä oikeusvirkojen täyttämistä koskevia asioita.

Milloin oikeusosastossa tuli esille yleiseen hallintoon kuuluvia seikkoja, ei niitä otettu käsiteltäväksi, vaan siirrettiin plenumiin, kuten esim. kysymykset, jotka koskivat venäläisten suhdetta suomalaisiin oikeusistuimiin, rykmentinkirjurien velvolli-

¹⁾ Kenraalikuvernöörin ollessa läsnä oikeusosaston istunnossa 7/11 1810 Tandefelt lausui käyttävänsä tilaisuutta mainitakseen muutamista erityisluonnetta olevista asioista ja esitti tällöin, että täysi-ikäiseksi julistamista koskevista anomuksista, jotka lakien mukaan lähetettiin hallitsijalle, konseljnin lausunto muodostui tavallisesti samanlaiseksi, ja että oli senvuoksi syytä pyytää hallitsijaa jättämään ne konseljnin ratkaistavaksi. Kenraalikuvernööri, katsoen että asiain käsittely kävisi siten nopeammin, yhtyi esitykseen. Samalla kertaa pyysi Tandefelt kenraalikuvernööriä ryhtymään väliaikaisiin toimiin sen johdosta, että Viaporin kreikkalaiskattolinen pappi oli kastanut luterilaisia kreikkalaiskattoliseen uskoon ja eriuskoisia oli vihitty noudattamatta maan asetuksia, kun konseljnin asiassa hallitsijalle tekemään esitykseen ei ollut vastausta saapunut. Oikeusos. pöytäk. main. päiv.

²⁾ Kts. ylemp. s. 264.

³⁾ Vrt. ylemp. ss. 246, 248.

⁴⁾ Asia kyllä joutui käsiteltäväksi — kenraalikuvernöörin esilleottamana — plenumissa, mutta talousosaston jäsenet eivät siihen osaaottaneet. Plen. pöytäk. 10/11 1809. Vähää myöhemmin pyysi oikeusosasto kenraalikuvernööriä ryhtymään toimiin, että komendantit lähettäisivät entisten asetusten mukaisesti viranomaisille luetteloja vangeista ja linna-työhön tuomituista henkilöistä. Oikeusos. pöytäk. 14/2 1810.

⁵⁾ Oikeusos. pöytäk. 23/1 1811 y. m.

suuksia ja Kuopion raastuvanoikeuden asemaa.¹⁾ Plenumissa oikeusosaston jäsenet joutuivat olemaan osallisina niissä esilletulleiden lukuisain hallintoasiain käsittelyssä. Toisinaan sattui, että kummankin osaston jäsenten käsitykset joutuivat vastakkain. Niin tapahtui parissa asiassa, joihin nähden oli päätettävä, olivatko ne talous- vai oikeusosastossa käsiteltävät. Toisessa tapauksessa oli kysymys maaherran päätöksestä tehdystä valituksesta, jolla päätöksellä eräs irtolainen oli tuomittu sotapalvelukseen tai vaihtoehtoisesti pakkotyöhön. Talousosaston jäsenet katsoivat, että siitä, että Ruotsin vallan aikana valitukset maaherrain päätöksistä olivat menneet sotilasekspeditsioonin kautta kuninkaalle, ei seurannut, että sotilastoimituskunnan olisi pitänyt ne talousosastossa esittää, vaan olivat senlaatuiset valitukset kuin kysymyksessä oleva esitettävät oikeusosastossa, koska irtolaisuudesta pakkotyöhön tuomittujen valitukset olivat ennen kuuluneet oikeusasiain ekspeditsioonille, „jonka sijalle — kuten lausuttiin — oikeusosasto nyt oli asetettu“. Oikeusosaston jäsenet taas väittivät, että nyt oli kysymyksessä nimenomaisesti irtolaisen tuomitseminen sotapalveluksen, mikä oli poliisitoimi, ja että asia siis sellaisena oli jätettävä talousosaston ratkaistavaksi.²⁾ Toisen kerran syntyi erimielisyyttä erään valituksen johdosta, joka oli tehty maistraatin päätöksestä elinkeinonharrjotusoikeutta koskevassa riidassa. Talousosaston jäsenet katsoivat asian kuuluvan niihin oikeusasioihin, jotka ennen kauppakollegio oli ratkaissut, kun taas oikeusosaston jäsenten — vaikeikaan kaikkien — puolelta esitettiin käsitys, että vain konseljin ohjesäännössä mainitut ennen kauppakollegiolle kuuluneet puhtaat juridiset asiat olivat oikeusosastossa ratkaistavat, mutta ei sellaisia kuin mistä oli kysymys. Molemmissa tapauksissa pääsi talousosaston jäsenten käsitys voitolle.³⁾

Joskin talous- ja oikeusosaston jäsenten välillä saattoi syntyä yhteisistunnoissa mainitunlaatuaisia erimielisyyksiä, ei kysymyksessä olevina vuosina vielä esiintynyt seikkoja, joiden nojalla voisi päättää, että oikeusosaston jäsenten osanotto hallintoasiain ratkaisuun olisi ollut vaurioksi konseljin toiminnalle asiallisessa tai oikeudellisessa suhteessa.

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 258 muist. 4, 9 ja s. 274 muist. 2.

²⁾ Plen. pöytäk. 18/2 1811.

³⁾ Plen. pöytäk. 26/10 1811.

Niinkuin edellisestä näkyy ja niinkuin jo toisessa yhteydessäkin on viitattu¹⁾, ratkaisi plenum, mihin osastoon asia kuului, milloin siitä syntyi epätietoisuutta.²⁾ Toisinaan taas asia lähetettiin suoraan osastosta toiseen, milloin osastossa voitiin päättää, että se ei sille osastolle kuulunut, jonne se oli tullut.³⁾ Erittäin usein erehtyivät viranomaiset kruununtiloja koskevien riita-asiain käsittelypaikasta, mikä johtui siitä, että konseljin ohjesäännössä kruunun rustholli- ja akumenttitiloja koskevat riita-asiat oli luettu oikeusosastoon, mutta muut kruununtilariidat talousosastoon kuuluviksi.⁴⁾ Erityisessä viranomaisille lähetetyssä kiertokirjeessä täytyi konseljin terottaa mainitun erotuksen huomioonottamista.⁵⁾

Kosketeltuamme edellisessä eroavaisuutta plenumien ja talousosaston välillä sekä oikeusosaston toiminnan laatua, käännyimme toisen vielä tärkeämmän seikan selvittämiseen, kysymykseen, mikä hallitsijan ja konseljin vallan suhde oli.

¹⁾ Kts. ylemp. s. 273.

²⁾ Tällaisista asioista mainittakoon esimerkkejä. Oulun maaherran Ehrenstolpen ilmoituksen suhteen, että maistraatti oli osottanut uppinkaisuutta häntä kohtaan eräässä majotusasiassa, oltiin epätietoisia, mihin osastoon se kuului, senvuoksi, että se oli yhteydessä erään yksityisen samassa asiassa maaherraa vastaan tekemän valituksen kanssa (vrt. ylemp. s. 279 muist. 2); plenum määräsi sen talousosastossa käsiteltäväksi. Plen. pöytäk. ²⁶/₉ 1810. Eräiden rannikkoasukkaiden anomuksen saada suorittaa tullimaksut yhdellä kertaa eri kerroilla tuoduista ja tullaamatta jätetyistä tavaroista määräsi plenum niinikään talousosastolle jätettäväksi, kun ei voitu katsoa purjehdusrikoksen olleen kysymyksessä. Plen. pöytäk. ²⁸/₉ 1811.

³⁾ Talousosastosta oikeusosastoon lähetettyjä asioita olivat esim. anomus saada vapautus edesvastuusta tullimaksun laiminlyömissä suhteen, virasta erotetun nimismiehen anomus saada säilyttää virkansa, anomus laiminlyödyn hakemusajan takaisin saannista, konsistorion tiedustelu, miten oli meneteltävä luterilaisten ja kreikkalaiskatolisten välillä solmittaviin avioliittoihin nähden. Talousos. pöytäk. ¹⁶/₂, ²/₃ 1810, ³/₇ 1811 y. m. — Oikeusosastosta talousosastoon lähetettyjä asioita olivat: maaherran ilmoitus, että Turun linnan komendantti oli vähentänyt vankien ylläpitorahaa; konsistorion ilmoitus, että Viaporin vankilappi tarvitsi varoja ehtoollistarpeisiin. Talousos. pöytäk. ⁹/₇, ¹⁰/₉ 1810.

⁴⁾ Erehdyksistä esim. talousos. pöytäk. ²³/₁₀, ⁶/₁₁ 1811.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. ⁹/₁₁ 1811. Kiertokirjeen antamisen jälkeenkin tuli talousosastossa esille sellaisia asioita, jotka oikeusosastolle kuuluivat. Talousos. pöytäk. ¹¹/₁₂ 1811, ²⁴/₁, ¹¹/₅ 1812. Kysyttiinpä vielä prokuraattorinkin mieltä asiassa. Talousos. pöytäk. ¹¹/₃, ⁸/₄ 1812.

Hallituskonseljin ohjesäännön syntyä koskevasta esityksestä olemme nähneet, että mainitun ohjesäännön mukaan konseljin tuli tehdä esityksiä hallitsijalle, milloin oli kysymys korkeampien virkain sekä erinäisten kirkollisvirkain täyttämisestä, eläkkeistä, armolahjoista, armonosotuksista ja erivapautuksista, kruunun omaisuuden luovutuksesta ja luvasta kruununtilain vaihtoon, varojen määräyksestä yli valtion menosäännön ja uusien lakien antamisesta tai entisten kumoamisesta, armonannosta ja kuolemantuomioiden vahvistamisesta. Sitäpaitsi oli ohjesäännössä edellytetty, että esiintyisi muitakin laeissa mainittuja hallitsijalle pidätettyjä asioita, jotka olivat hänen ratkaistavakseen lähetettävät, kuin mainitut erikoisesti luetellut tapaukset. On valaisevaa, näitä määräyksiä silmälläpitäen ja Ruotsin vallan aikaisiin oloihin verraten, tarkastella niitä tapauksia, jolloin hallituskonselji kääntyi hallitsijan puoleen.

Hallituskonselji — kuten käy esiin siitä mitä ylempänä on esitetty konseljissa esilletulleista asioista — lähetti hallitsijalle eräitä konseljin virkoja sekä erinäisiä siviili-, oikeus- ja kirkollisvirkoja koskevat ehdollepanot. Nämä virat, jotka jäivät hallitsijan täytettäväksi, vastasivat niitä virkoja, joihin nimittäminen Ruotsin vallan aikana oli ollut kuninkaan asiana — niin silloin kuin hän itse hoiti hallitusta että sijaishallitusten aikana¹⁾, sillä virkanimitysasiathan tavallisesti olivat viimeainituissakin tapauksissa kuninkaalle pidätetyt — huomioonottamalla, että nyt ehdollepanot, jotka konselji omiin virkoihinsa teki, olivat ennen kollegioiden omiin virkoihinsa tekemien ehdollepanojen sijalla. Vähäisenä poikkeuksena olivat vain ne virat, joiden täyttäminen konseljin ohjesäännöllä oli siirretty hallitsijalta konseljille. Mutta sensijaan, että oikeus- ja kirkollisvirkojen täyttämiset Ruotsissa oli ratkaistu kabinettiasioina — viimeainitut tosin useimmiten kirkollisasiain valmistelukunnan valmistelemina — ilman että ne olivat olleet valtakunnanneuvostossa tai sen lakkautuksen jälkeisinä aikoina yleisten asiain valmistelukunnassa, menivät nekin nyt hallituskonseljin kautta ja sen lausunnon seuraamina keisarille. Sijaishallitusten aikana huolehtivat sijaishallitukset

¹⁾ Puhuttaessa tässä yhteydessä Ruotsin vallan aikaisesta hallinto-toiminnasta, tarkotetaan oloja valtakunnanneuvoston viimeisinä olemassa-olovuosina ja 1800 luvun ensi vuosikymmeninä asetettujen sijaishallitusten aikoja. Kts. civil-, handels och finance-, krigs-, utrikes exped. pro-

mainittujen ehdollepanojen lähettämisestä hallitsijalle. Kun n. s. luottamusvirat joutuivat avoimiksi, teki siitä konselji, kuten ennen sijaishallitukset, ilmoituksen hallitsijalle.

Hallitsijalle menivät hallituskonseljin kautta anomukset, milloin ne koskivat kruunun omaisuuden luovutusta, armonosotuksia ja armolahjoja, kuten maa-alueiden saantia, vaillinkien anteeksiantoa, armovuosia y. m.¹⁾, ja erivapautuksia, kuten papiksi pääsemistä tai täysi-ikäiseksi julistamista ennen määräikää, avioliittoja lain kieltämissä tapauksissa²⁾, ja armonanomukset, mutta lainvastaisiksi katsotut anomukset sitävastoin hylättiin konseljissa hallitsijalle lähettämättä.³⁾ Mainitunlaisista anomuksista ne, jotka koskivat sellaisia asioita kuin säteriomistuksia, vapautuksia maksuista, palkkioita, lisäpalkkoja, vaillinkien anteeksiantoa, oli käsitelty Ruotsin vallan aikana lausunnon antamista varten valtakunnan-neuvostossa tai sittemmin yleisten asiain valmistelukunnassa, kun taas anomukset päästä papiksi toisinaan valmisteltiin kirkollisasiain tai yleisten asiain valmistelukunnassa, toisinaan esitettiin ilman valmisteluja, armovuosianomukset ratkaistiin yleensä kabinetti-asiaina ja anomukset avioliittoon pääsystä kielletyissä tapauksissa, avioeroanomukset ja anomukset täysi-ikäiseksi julistamisesta ennen määräikää käsiteltiin aina kabinetti-asiaina. Kaikista näistä anomuksista oli konseljilla tilaisuus antaa lausuntonsa ennen hallitsijalle lähettämistä, mikäli ne hänelle menivät konseljin kautta. Ja niissäkin tapauksissa, kun armonosotuksia ja armolahjoja koskevia anomuksia jätettiin suoraan keisarille, sai konselji tavallisesti antaa lausuntonsa.⁴⁾ Sijaishallitusten aikana Ruotsissa olivat sijaishallitukset tavallisesti olleet velvolliset

tok, diarier 1788. Protok. uti Beredningen öfver försvarsverket till lands och sjöss 1788. Eccles. beredningens protok. 1790. Inrikes civila ärender. Conseil protok., rapportlister 1803—1804. Beredningens protok. uti inrikes civile ärender 1804. Conseil och beredningsprotok. öfver financeärend. 1800—1809. Conseil protok. uti krigsärender 1804. Rapportlister till protok. öfver krigsärend. 1804. Beredningens för Pommerska ärend. pr. 1804. Eccles. ärend. 1803. Högsta domstolens protok. Kabinettsprotok. uti just. ärend. General audit. protok. inför Högsta domstolen och inför Konungen 1804.

¹⁾ Kts. ylemp. s. 262.

²⁾ Kts. ylemp. s. 286.

³⁾ Kts. ylemp. s. 263 muist. 1, 2; s. 286.

⁴⁾ Kts. ylemp. ss. 267—8.

jättämään hallitsijalle mainitunlaisista anomuksista — liittäen niihin oman ja joskus vielä lisäksi yleisten asiain valmistelukunnan lausunnon — muut paitsi tavalliset armovuosianomukset ja anomukset avioliitoista kielletyissä tapauksissa, jotka asiat enimmäkseen kuuluivat sijaishallitusten ratkaisovaltaan. Kun konseljikin sitten sai oikeuden päättää nämä asiat, sai se periaatteellisesti saman valtuuden kuin sijaishallitukset: sille annettiin päättäntövalta hallitsijan prerogatiiveihin kuuluneissa asioissa, ja tuli sen toiminta tällöin muistuttamaan sijaishallitusten toimintaa siihenkin nähden, että sen ratkaisovaltaan jätettiin juuri samat prerogatiiveihin kuuluneet asiat kuin ennen sijaishallituksille. Kuten ylempänä on nähty¹⁾, tapahtui mainittujen asiain siirto kenraalikuvernöörin keväällä 1810 tekemästä esityksestä. On syytä lähemmin tarkastella esityksen sisältöä. Hallitsijalle konseljiä lähetettävien asiain joukossa — huomautetaan esityksessä — olivat muutamia sellaisia, jotka usein esiintyivät, nimittäin serkusten tekemät anomukset päästä keskenään avioliittoon, avieron saaneiden anomukset päästä toiseen avioliittoon sekä aatelisnaisten anomukset päästä aatelisoikeudet säilyttäen avioliittoon aatelittomain kanssa. Tällaisia anomuksia, huomautetaan esityksessä edelleen, ei Ruotsin hallitus ollut edellisellä vuosikaudalla tuskin kertaakaan hylännyt. Kun hallitsijan itsensä oli ne ratkaistava, veivät ne häneltä aikaa ja tuottivat asianomaisille tarpeettomia kustannuksia. Katsoen valtakunnanhoitoon kuuluvain asiain paljouteen ei voitu ajatella, että hallitsija saattoi ratkaista nämä, itsessään kyllä vähäpätöiset asiat niin joutuisasti, kuin asianomaiset, joiden mielestä ne olivat tärkeät, toivoivat. Kenraalikuvernööri katsoi siis, että oli hyödyksi, jos ei niillä vaivattaisi H. Maj:aan, vaan jätettäisiin konseljin plenumin ratkaistavaksi. Kenraalikuvernööri piti joko olla ratkaisussa läsnä tai antaa hyväksymisensä konseljin päätöksille. Lisäksi esitti kenraalikuvernööri, että kun oli tullut tavaksi, että pappien ja koulunopettajain jälkeläiset eivät tyytyneet asetusten määräämään yhteen armovuoteen, vaan aina pyysivät ilman vähintäkään syytä yhtä, joskus kahtakin ylimääräistä armovuotta, ja kun niillä vain vaivattaisiin hallitsijaa ja pitkävetäisen ratkaisun vuoksi epäjärjestyksiä syntyisi avointen paikkain täyt-

¹⁾ Vrt. ss. 263, 274—5.

tämissä, piti nämäkin asiat jättää kuten edellämainitut plenum ratkaistaviksi; johon kaikkeen, niinkuin on nähty, suostuttiinkin.¹⁾ Miten kenraalikuvernööri esityksen tekemiseen johtui, ei ole mahdollista saada selville lähteiden nojalla. Mutta syyt, miksi hän sen teki, selviävät esityksen sisällyksestä. Toiselta puolen hän tahtoi, ettei hallitsijaa vähäpätöisillä asioilla vaivataisi, toiselta puolen, että asiain ratkaisu kävisi nopeammin. Nämä kaksi seikkaa, hallitsijan ajan säästäminen tärkeämmille asioille ja asiain kulun jouduttaminen, olivat tarkotusperia, joihin hän yleensäkin pyrki, eivätkä ne siis olleet vain satunnaisesti kysymyksessä olevassa tapauksessa esiintyneitä ajatuksia. Epätietoisuuden syntyessä, oliko vai ei asia hallitsijalle lähetettävä, hän äänesti lähettämistä vastaan, jos asia oli vähäpätöinen,²⁾ sekä yhtyi konseljin tekemään esitykseen, että muutamia muitakin alituisen esilletulevia anomusasioita siirrettäisiin konseljin ratkaistavaksi,³⁾ ja menetteli hän niin juuri samoista syistä, jotka aiheuttivat hänet tekemään kysymyksessä olevan esityksensä.

Muutamien muidenkin kuin edellälueteltujen armonosotus- ja erivapautusanomuksien, nimittäin ylimääräisiä armovuosia ja täysi-ikäiseksi julistamista koskevien anomusten ratkaisemiseen sai konselji oikeuden määräyksellä maalisk. 28/huhtik. 9 p:ltä 1812 siksi ajaksi kuin hallitsija oli poissa valtakunnasta. Sellaisia asioita, kuin mainitut asiat, olivat Ruotsin sijaishalli-

¹⁾ Käskykirjeessä $\frac{3}{6}$ 1810 v. I. annettiin konseljille valta ratkaista serkusten tekemät anomukset päästä keskenään naimisiin; syylliseksi joutuneen aviopuolison anomus päästä avioeron tapahduttua uusiin naimisiin (alkuperäisessä käskykirjeessä oli „den oskyldige makan“, mutta kenraalikuvernööri huomautti plen. $\frac{18}{6}$ 1810, että tässä oli kirjoitusvirhe ja että sen piti kuulua hänen esityksensä mukaisesti „den skyldige makan“); aateliensaisten anomukset saada miennä, säilyttäen aateliisoikeudet, aatelitoman kanssa naimisiin, anomukset yhdestä ylimääräisestä armovuodesta, mutta anomukset useammasta armovuodesta oli konseljin lähetettävä hallitsijalle, jos konselji erityisten seikkain vuoksi voivansa niitä puoltaa. Plen. pöytäk. $\frac{26}{6}$, $\frac{18}{6}$ 1810. Kenraalikuvern. kirj. konseljille 1810 n:o 61. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 4. — Kun käskykirje esitettiin plenumissa $\frac{26}{6}$ 1810, pyysi konselji saada kenraalikuvernööriin tekemän esityksen nähtäväkseen, arvattavasti käskykirjeessä olleen, edellämainitun virheen vuoksi.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 283 muist. 5.

³⁾ Vrt. ylemp. s. 286 muist. 2.

tukset saaneet vain sangen harvoin päättää eikä ollenkaan viime vuosikymmeninä ennen Suomen eroa ¹⁾).

Kun oli kysymyksessä uusien asetusten antaminen tai entisten kumoaminen ja muuttaminen, täydennykset tai muutokset hallitsijan vahvistamiin ohjesääntöihin, virkamiesten velvollisuuksia koskevat säädökset, uusien laitosten perustaminen ja järjestäminen tai muutosten teko entisiin — milloin asetusten antaminen tai varojen käyttö oli tarpeen —, valtion tulo- ja menoarvion vahvistaminen, maksujen lakkauttaminen sekä virkamiesten palkkojen järjestäminen, jätti konselji asiat hallitsijan ratkaistavaksi. Mutta juuri näissä suhteissa oli konseljille useinkin vaikeata määrätä, kuululko asia sen vai hallitsijan valta-~~piiriin, ja erehtyikin se siinä moniaan kerran. Konselji kyllä toisinaan teki hallitsijalle pyyntöjä saada antaa yleisistä asetuksista poikkeavia määräyksiä, milloin sellaiset katsottiin tarpeellisiksi, kuten tapahtui viljantuontikieltoa koskevan asetuksen suhteen ²⁾, ja koki pitää periaatteena antaessaan yleisiä säädöksiä pysymistä entisten asetusten pohjalla ja rajoissa, johon se joskus nimenomaisesti menettelynsä perusteluksi viittasi-kin ³⁾. Mutta se saattoi menetellä toisinkin, kuten tapahtui sen antaessa rahamanifestista eroavan määräyksen ja Haminan rauha-kirjan kanssa ristiriidassa olevan säädöksen ⁴⁾. Kerran se itse~~

¹⁾ Keis. kuulutuksessa main. päivältä lausutaan, että kun hallitsija aikoi poistua pääkaupungista pitemmäksi aikaa, määrättiin, jotta pysähdystä ei syntyisi asiain kulussa, että hallituskonselji sai ratkaista hallitsijan poissaollessa kaikki asiat, jotka koskivat lupaa mennä avioliittoon kielletyissä tapauksissa ja ylimääräisten armovuosien suomista, sekä alaikäisten anomukset tulla täysi-ikäisiksi julistetuiksi, ja että määräys oli voimassa siksi kuin hallitsija palasi pääkaupunkiin, jolloin Suomen asioita tultiin käsittelemään ennen säädetyssä järjestyksessä. Saml. af förordn. ss. 306—307.

²⁾ Kts. ylemp. s. 261, muist. 6. Kuten on nähty, ei konselji kuitenkaan pyytämäänsä valtuutta saanut. Gunnar Lindström tutkimuksessaan „Suomen kaupasta Aleksanteri I:n aikana“ (s. 168) on lausunut arvelun, että Suomen asiain komitea, jonka ehdotuksesta konseljin esitys muutettiin, mahdollisesti tarkoitti saada aikaan suurempaa stabiilisuutta viljatuilleissa. Asiakirjain perustuksella on mahdotonta varmuudella päättää komitean vaikuttamista. Saattaisi kuitenkin lausua senkin otaksuman, että komitea ehkä arvosteli asiaa myös kompetenssikysymyksen kannalta.

³⁾ Vrt. ylemp. s. 275 muist. 6.

⁴⁾ Vrt. ylemp. s. 275 muist. 7 ja 8.

päätti Ruotsin kuninkaan sodan aikana antamien päätösten pätevydestä, toisella kertaa se jätti, kuten sen tulikin, asian hallitsijan ratkaistavaksi¹⁾. Rahamanifestiin se antoi selityksen jättämättä asiaa hallitsijalle enemmistön päätettyä asian konseljille kuuluvan²⁾, sekä selityksen entisiin asetuksiin fataaliaikain reservatsionia koskevassa asiassa niinkään enemmistön katsoessa sellaisen olevan konseljin vallassa³⁾. Niinkuin edellisestä näkyy, ei konselji kyennyt aina noudattamaan johdonmukaisesti varmaa periaatetta kysymyksen ollessa siitä, kuuluiko asia sen vaiko hallitsijan ratkaisupiiriin. — Ohjesääntöihin ja virkamiesten valtuuksia koskeviin säädöksiin nähden konselji jätti hallitsijan päätettäväksi tärkeämmät seikat, joiden katsottiin joko täydentävän tai muuttavan entisiä, mutta ratkaisi ne itse, milloin se katsoi päätöksen voivan tapahtua entisten hallitsijan hyväksymien ohjesääntöjen tai säädösten rajoissa, vaikka tässäkin syntyi joskus epätietoisuutta, kuten tapahtui kysymyksen ollessa rykmentinkirjurien tehtävistä, jolloin, kuten nähty, konselji ensin itse ratkaisi asian, mutta sitten jätti sen hallitsijalle⁴⁾. Kun konselji näki, että tulisi sattumaan tapauksia, jolloin oli tärkeätä saada käyttää varoja yli menosäännön, pyysi se siihen valtuuksia hallitsijalta, kuten se teki hätäavustusvarojen suhteen⁵⁾, tai jos se kiireellisten tarpeiden vaatiessa antoi määräyksen varojen käyttämisestä, suoritettiin ne vain n. s. etumaksuina⁶⁾. Palkkain järjestelyt se jätti hallitsijan päätettäväksi, koska, kuten joskus nimenomaisesti lausuttiin, ne olivat ennenkin kuuluneet „korkeimmalle vallalle“⁷⁾. Kerran kuitenkin, kun oli kysymys siitä, oliko konseljin jäsenten, kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin palkoista otettava sentonaali vai eikö, syntyi erimielisyyttä, jolloin enemmistön päätöksen mukaan konselji itse ratkaisi asian määräten, että sellaista ei tarvittu suorittaa, perustaen päätöksensä siihen, että sentonaa-

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 276 muist. 1.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 275 muist. 9.

³⁾ Vrt. ylemp. s. 273 muist. 5. Tähän nähden eräs vähemmistöön jäänyt jäsen, kuten on nähty, nimenomaisesti huomautti, että oli kysymys uudesta yleisestä asetuksesta kansalaisten oikeuksia koskevassa asiassa.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 258 muist. 4.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 261 muist. 5.

⁶⁾ Vrt. ylemp. s. 281.

⁷⁾ Kts. ylemp. s. 260 muist. 8.

lia ei oltu suoritettu Ruotsin korkeimman tuomioistuimenkaan jäsenten palkoista¹⁾. Yleensä siis konselji ratkaisi asiat vain siinä tapauksessa, että se katsoi voivansa sen tehdä hallitsijan hyväksymien säädösten tai hänen nimenomaisten määräystensä rajoissa, vaikkakin konselji saattoi erehtyä arvostellessaan, milloin tällaiset tapaukset olivat kysymyksessä. Myös Buxhövdenin ja Sprengtportenin sodan aikana antamia määräyksiä ja päätöksiä piti konselji sitovina, mainitut miehet kun olivat toimineet hallitsijan heille jättämällä valtuuksilla. Senvuoksi konselji pysytti Sprengtportenin toimittamat virkanimitykset²⁾ ja hänen antamansa maksumääräykset³⁾ voimassa, ja siitä saa myös selityksensä konseljin päätös entisten rautakonttorin virkamiesten palkkausta koskevassa asiassa⁴⁾. Ainoastaan milloin konselji katsoi Buxhövdenin tai Sprengtportenin määräyksiä aivan ilmeisesti lainvastaisiksi, pyysi se hallitsijalta selitystä, miten sen tuli menetellä⁵⁾, kuten se teki lukuisissa muissakin ta-

¹⁾ Asian otti esille Tulindberg talousos. ¹⁷/₁₂ 1810. Hän oli sitä mieltä, että kun Caloniuksen ilmoituksen mukaan sentonaalia ei oltu otettu Ruotsin korkeimman tuomioistuimen jäsenen palkoista, ei sen myös nytkään pitänyt tulla kysymykseen, ja hänen käsitykseensä yhtyivät muutamat muut jäsenet (Rotkirch, de Geer). Muutamat (Idman, Nordensvan, Mannerheim) taas katsoivat, että asia oli hallitsijan ratkaistavaksi jätettävä, toisten mukaan (Mannerheim) siksi, että mitään asetusta ei asiasta ollut, toisten mukaan (Nordensvan) senvuoksi, että entisten asetusten mukaisesti olisi pitänyt sentonaali ottaa. Puhetta-johtavan jäsenen de Geerin ääni ratkaisi asian. Talousos. pöytäk. main päiv.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 232 muist. 8.

³⁾ Oulun maaherralle oli Sprengtporten antanut valtuuden käyttää varoja muutamiin ylimääräisiin menoihin. Konselji päätti, että kun Sprengtporten „korkeimpana päällikkönä maassa“ („säsom högsta befälhafvaren i landet“) oli antanut siitä kirjallisen määräyksen, oli se pysyttävä voimassa. Talousos. pöytäk. ²⁴/₁ 1811.

⁴⁾ Vrt. ylemp. ss. 281—2. Mainituille virkamiehille oli Buxhövdenin ja sitten myöskin Sprengtporten, niinkuin nähty, määrännyt maksettavaksi palkat valtion varoista. (Vrt. ylemp. s. 134.) He olivat siten asetetut valtion virkamiesten tasalle. Sitäpaitsi konseljin enemmistön perusteluista näkyy, että rautakonttori ei vielääkään kaikkien silmissä ollut pelkkä yksityinen laitos, kuten vähemmistön käsityksen mukaan, vaan virastontapainen, jollainen, kuten nähty, se oli todellisuudessa aikoinaan ollutkin. Kun siis konttorin entisille virkamiehille oli palkka sodan aikana määrätty — vaikkakin vain toistaiseksi — valtiovaroista, on ymmärrettävissä, miksi konseljikin katsoi luonnolliseksi asiaksi samoin menetellä.

⁵⁾ Kts. ylemp. ss. 261—2.

pauksissa, jolloin se ei ollut selvillä menettelytavasta¹⁾, sekä kumosi kerran itsekin lainvastaisen toimenpiteen²⁾.

Useimmat senlaatuista asioista, joita ylempänä on kosketeltu, olivat Ruotsin vallan aikana menneet valtakunnanneuvoston tai sitten yleisten asiain valmistelukunnan lausunnon seuraamina hallitsijalle, mutta valtion tulo- ja menoarviot oli, kuten on nähty, tavallisesti valmistettu erityisissä komissioineissa tai valmistelukunnissa ja sitten esitetty hallitsijalle konseljeissa. Sen sijaan, että entisen hallituksen aikana esitysten tekijöinä olivat olleet keskus- tai muut viranomaiset, ja esitykset sitten olleet neuvostossa tai valmistelukunnassa vain lausunnon antamista varten esillä, teki nyt konselji itse esitykset, ja se itse laati myös menosääntöehdotukset, jossa suhteessa siis uusi järjestelmä oli eroava aikaisemmasta. Sijaishallitusten aikana olivat esitykset menneet hallitsijalle sijaishallitusten toimesta, mutta tällöinkin olivat esitysten tekijöinä olleet keskus- tai muut viranomaiset eikä sijaishallitukset, jotka lausuiivat esityksistä vain mielipiteensä³⁾. Huomattava seikka on, että sijaishallitukset saivat moniaasti käyttää varoja yli menoarvion määrättyissä rajoissa, jota oikeutta ei konseljilla ollut. Sitäpaitsi olivat sijaishallitukset ratkaisseet joukon viranomaisten esityksien tai kyselyjen johdosta esiintulleita asioita, joissa ei varsinaisesti uusien asetusten antaminen tai varojen määränminen yli menosäännön tullut kysymykseen, mutta jotka silti oli katsottu niin merkitseviksi, että ne hallitsijan itsensä hoitaessa hallitusta oli hänen ratkaistavakseen lähetetty. Nämä asiat, joita oli eri aikoina eri lukumäärä, olivat enimmäkseen keskusviranomaisten alkuunpanosta lähteneitä⁴⁾.

¹⁾ Kts. ylemp. s. 261.

²⁾ Kts. ylemp. s. 274 muist. 2.

³⁾ Sijaishallitusten toimesta hallitsijalle lähetetyt esitykset koskivat esim. tullilojen järjestämistä, vankilain parantamisia, piirilääkärien lisäämistä, asetusten antamisia y. m.

⁴⁾ Sellaisista asioista mainittakoon esimerkkeinä kamarikollegion maakirjan päättämistä ja valmistamista, kauppakollegion markkinain pitoa, lääkinetökollegion rokotuksen edistämistä, hovioikeuksien palkkain järjestelyä koskevat esitykset. Viimem. asiat kuuluivat sellaisiin, jotka konselji, kuten nähty, oli lähettänyt hallitsijalle, sen perustuksella, että ne olivat ennenkin korkeimmalle vallalle kuuluneet. Sijaishallitukset olivat

Hallitsijan päätettäväksi lähetti konselji, paitsi kirkolliset dispanssianomukset ja asetukset sekä ehdollepanot kirkollisvirkoihin ja palkkain järjestelyt, — joista ylempänä on puhuttu kosketeltaessa yleensä dispanssianomuksia, asetuksia ja virkanimityksiä — sellaiset kirkollisasiat kuin pastoraattien järjestämiset, jollaiset Ruotsissa oli ratkaistu toisinaan yleisten asiain valmistelukunnan valmistelemina, toisinaan vain asianomaisen ekspeditsioonin valmistelun perustuksella, kun taas konselji itse ratkaisi sellaiset kirkollisasioihin luetut asiat kuin kirkkorakennusten piirustukset ja niitä koskevat ehdotukset, joista Ruotsissa, kun ne olivat olleet yliintendenttiviraston käsiteltävinä, kuningas itse tai sijaishallitusten aikana sijaishallitukset olivat päättäneet. Yhtä vähän kuin konseljin ohjesäännössä ei myöhemminkään millään säädöksellä yksityiskohtaisesti määrätty, mitkä kirkollisasiat olivat hallitsijalle lähetettävät, mitkä taas konselji itse sai ratkaista. Yleensä konselji lähetti hallitsijalle kirkollisista asioista kuten muistakin sellaiset, jotka ovat katsottavat prerogatiiviasioihin kuuluvan, ja jollaisiin myös pastoraattien järjestämiset ovat luettavat, mutta ratkaisi itse muut ennen hallitsijalle menneet kirkollisasiat, kuten konsistorioiden esitykset seurakuntain taloutta koskevissa asioissa, joista Ruotsissa useimmiten oli vaadittu yleisten asiain valmistelukunnan lausunto. Oikeusasioista, paitsi niihin kuuluvat dispanssianomukset, joista ylempänä dispanssianomusasiain yhteydessä on puhuttu¹⁾, lähetettiin hallitsijalle myös sellaiset asiat kuin kysymykset tuomiokuntain muodostamisesta, jotka olivat Ruotsin vallan aikana olleet sijaishallitustenkin aikana hallitsijalle pidätetyt. Mutta konselji itse ratkaisi oikeusasiat, jotka eivät ole prerogatiiviasioihin luettavat ja jollaiset, vaikkakin ne olivat Ruotsin vallan aikana kuninkaalle menneet, korkein tuomioistuin oli kuninkaan nimessä päättänyt.

Milloin olivat kysymyksessä taloudellisissa asioissa tehdyt anomukset tai valitukset alavirkamiesten päätöksistä mainituissa

---

siis saaneet ratkaista joukon sellaisia hallitsijalle tavallisesti lähetettyjä, joskaan ei suoranaisesti prerogatiiveihin kuuluneita asioita, jollaiset konselji jätti hallitsijalle.

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 286.

asioissa¹⁾, päätti konselji — kuten Ruotsin kollegiot — niistä, mutta valitukset ja muutospyyntöt, jollaisia kollegioiden päätöksistä oli tehty ja jotka kuningas, tavallisesti valtakunnanneuvoston tai yleisten asiain valmistelukunnan käsittelemänä, oli ratkaissut, eivät nyt olleet mahdolliset. Toisinaan oli Ruotsissa jätetty taloudellisia anomuksia suoraan hallitsijalle ja hän niistä päättänyt, kuten pyyntöjä painatusprivilegioiden saannista, kun taas konselji ratkaisi kaikki tällaiset asiat, mikäli niissä ei tullut kysymykseen dispanssin tai armon suominen, jossa tapauksessa, kuten on nähty, keisari niistä päätti. Sijaishallitusten aikana olivat sijaishallitukset yleensä ratkaisseet — joko yleisten asiain valmistelukuntaa kuultuaan tai ilman sitä — sekä taloudelliset anomukset, jotka kuninkaalle suoraan jätettiin, että valitukset kollegioiden päätöksistä taloudellisten anomusten tai valitusten suhteen, mutta joskus ne olivat jättäneet sellaisiakin asioita hallitsijan päätettäväksi. — Toiselta puolen ei hallituskonselji saanut eikä ottanut käsitelläkseen ollenkaan ulkopoliittikkaa koskevia asioita, yliopistoasioita ja moniaita sotilasasioita, jollaisia Ruotsin vallan aikana oli jätetty — vaikkakin aika-ajottain sangen rajotetussa määrässä — valtakunnanneuvoston tai sijaishallitusten käsiteltäväksi, joskaan ei ratkaistavaksi²⁾.

Hallitsijan ja hallituskonseljin vallan suhde — luodaksemme yleispiirteisen kuvan itsellemme tästä suhteesta — oli muodostunutonseljin ensimmäisten toimintavuosien aikana siinä suhteessa toisenlaiseksi, kuin mitä se olionseljin ohjesäännön mukaan, että konselji oli saanut oikeuden ratkaista joukon

¹⁾ Vrt. ylemp. ss. 279—80, 282.

²⁾ Valtakunnanneuvosto ei ollut saanut, kuten nähty, pitkiin aikoihin käsitellä ulkoasioista varsinaisia diplomaattisia asioita, mutta kyllä lähetystöjä ja lähettiläitä koskevia talousseikkoja, konsulaatteja koskevia asioita y. m.; sotilasasioista ei esim. harjotuskokouksia koskevia määräyksiä, puolustassuunnitoksia, sotaväen siirtoja ja sijoituksia, ohjesääntöjä, upseerien nimityksiä, mutta kyllä asetehtäitä, kiväärien valmistamisia y. m. s. koskevia asioita; yliopistoasioita, jotka valtakunnanneuvostossa käsiteltiin, olivat esim. valitukset akatemian konsistorioiden ehdollepanoista akatemiatavirtoihin. Hallituskonseljiin ei mainitunlaisia ulko- ja sotilasasioita tullut. Milloin taas yliopistoasioita sille lähettiin, ei se niitä ottanut käsitelläkseen. Niinpä, kun erään akatemian virkamiehen leski jättionseljiin armovuosinomuksen, päätti konselji, että se oli jätettävä kanslerille hallitsijalle esitettäväksi. Plen. pöytäk. 17/1811.

asioita, joiden päättämisessä hallitsijan prerogatiivien käyttö tuli kysymykseen, samaan tapaan, vieläpä laajemmassakin määrässä kuin tavallisesti Ruotsin sijaishallitukset; mikä seikka on merkittävimpiä konseljin kehityksessä mainittuna aikana. Hallituskonselji oli siten saanut, kuten ylempänäkin on huomautettu¹⁾, periaatteellisesti sijaishallituksen aseman. Melkoinen eroavaisuus oli kuitenkin hallituskonseljin ja Ruotsin sijaishallitusten välillä, ei yksin siinä, että edellisen ratkaistaviksi jätetyt prerogatiivi- tai muut hallitsijan päätäntövaltaan kuuluneet asiat tulivat olemaan toiset kuin jälkimäisten, vaan ehkä enemmän siinä, että hallituskonselji samalla toimi sekä keskusvirastojen sijaisena, mistä seikasta alempana tarkemmin puhutaan, että valmistelukuntana. Viimemainitussa suhteessa oli hallituskonseljilla melkoista laajempi toimiala kuin Ruotsin valtakunnan neuvostolla tai sittemmin yleisten asiain valmistelukunnalla, vaikkakin konseljin toimipiiristä oli sulettu muutamia asiaryhtymiä, jotka olivat kuuluneet mainittujen Ruotsin virkakuntain käsittelypiiriin. Saihan konselji, kuten nähty, antaa lausuntonsa asioista, jotka Ruotsissa oli valmistettu kirkollisiasiain valmistelukunnassa, korkeimmassa tuomioistuimessa tai erityisissä komissionneissa, vieläpä lukuisista sellaisistakin asioista, jotka ennen oli ratkaistu ilman erityisten valmistelukuntain käsittelyjä. Hallitsija usein vaati, niinkuin on mainittu²⁾, konseljin lausuntoa hänelle suoraan tulleista asioista, annettiinpa määräyskin, että asioita ei pitänyt lähettää hallitsijalle ilman konseljin lausuntoa. Tämä määräys, josta ilmoitettiin Armfeltin kirj. tammik. 4 p:ltä 1812 v. l. konseljille, sisälsi, että kaikista yleistä taloutta koskevista asioista oli kenraalikuvernöörin vaadittava konseljin lausunto ja annettava sellainen itsensäkin ennen asiain hallitsijalle lähettämistä³⁾. Mutta mainittu määräys ei kuitenkaan ollut syntynyt tarkoituksessa tehdä konseljista valmistelukunta, jonka olisi pitänyt saada kaikki asiat käsitellä ennenkuin hallitsija ne ratkaisi. Syyksi määräyksen antamiseen sanotaan mainitussa kirjeessä sitä, että säädöksellä tahdottiin ehkäistä asiain käsittelyn pitkäväteisyttä, joka syntyi siitä, että asioista tarvittiin hank-

¹⁾ Kts. s. 292.

²⁾ Vrt. ylemp. ss. 267—8.

³⁾ Plen. pöytäk. 18/2 1812.

kia tavallisesti lisätietoja niiden saavuttua hallitsijalle. Vaikkakin siis hallituskonseljin valmistelutehtävät olivat Ruotsin oloihin verraten melkoisen laajat, ei konseljista kuitenkaan muodostunut sellaista valmistelukuntaa, jolla olisi ollut oikeus saada valmistella kaikki hallitsijan ratkaistavaksi menevät asiat. Eikä se pysynyt edes yksinomaisena valmistelukuntana. Hallitsijan läheisyyteen perustetuista esittelyvirastoista muodostui, kuten tulemme näkemään, tavallaan myös valmisteluvirastoja, jotka tulivat olemaan valmistelukuntina hallituskonseljin rinnalla.

Sitä vähemmin kehittyi hallituskonseljista konstitutsionaalista neuvoskamaria. Eräissä konseljin perustamista koskevissa ehdotuksissa oli, kuten on nähty, konstitutsionaalinen neuvoskamari esiintynyt, mutta ohjesäännöllä ei konseljista sellaista muodostettu, eikä myöhemminkään ilmestynyt oikeudellista säädöstä, joka olisi velvottanut hallitsijaa kuulemaan sen neuvoja määrättyissä asioissa. Ja ollen kaukana hallitsijasta ei konselji yleensä saattanut muodollisestikaan toimia neuvoskamarina. Sanoimme yleensä, sillä kerran kysymyksessä olevien vuosien kuluessa kuitenkin tapahtui, että hallitsija konseljissa istuen ratkaisi asioita. Se tapahtui hallitsijan käydessä Suomessa v. 1812. Plenumissa elok. 26 p:nä keisarin ollessa läsnä hän ja konseljin jäsenet ottivat paikkansa neuvospöydän ääressä, Suomen valtiosihteeri Rehbinder esitti hallitsijalle muutamia tässä tilaisuudessa esitettäviksi määrättyjä asioita ja hallitsija ne samassa tilaisuudessa ratkaisi. Esilleotetut asiat olivat kysymys pankin uusien setelien arvosta sekä pellavanviljelyksen edistämistä ja tulipaloista kärsineiden auttamista koskevat seikat, ja vielä esiteltiin keisarille yleisluettelot plenumeihin ja osastoihin saapuneista asioista sekä yhteenvedo edellisen vuoden kruunun tuloista ¹⁾.

¹⁾ Konselji oli kenraalikuvernöörin kehotuksesta päättänyt, mitkä asiat mainitussa tilaisuudessa olivat esitettävät. Plen. pöytäk. ^{25/8, 26/8}. Hallitsijan käynnistä konseljissa kerrotaan pöytäkirjassa seuraavaa: Keisarin saapuessa klo 11 aikaan menivät kenraalikuvernööri ja jäsenet häntä vastaan rapulle. Portilta rapulle muodostivat konseljin virkamiehet kujanteen. Istuntosalissa kenraalikuvernööri ranskankielisessä puheessa tulkitsi keisarille kansan ja konseljin kiitollisuuden tunteita, ja keisari vastauksessaan ilmaisi suosionsa siitä, että konselji oli lakkaamattomalla innolla kokenut täyttää tehtävänsä. Kenraalikuvernöörin annettua kei-

Kun hallituskonselji saattoi ratkaista hallitsijalle kuuluneita asioita ja tehdä sen hallitsijan nimeä käyttäen, valmistaa hallitsijan päätettäväksi meneviä asioita ja kaikkien maan viranomaisten yläpuolella ollen johtaa niiden toimintaa, syntyi — ymmärrettävästi kyllä — käsitys, että hallituskonselji käytti korkeinta valtaa. Tämä käsitys esiintyy monissa aikalaisten, m. m. eräiden konseljien omien jäsenten lausunnoissa. Koskettelemme vain viimemainittuja, koska kuvaavimmat konseljien ulkopuolella olleiden aikalaisten lausunnoista ovat myöhemmiltä vuosilta, eikä siis ole paikallaan niitä tässä selostaa. Kirjeessä toukok. 7 p:ltä 1811 Hämeen-Uudenmaan maaherralle Fredr. Stjernvallille Reuterskjöld lausui: „Konseljien muodostus ei tosiaan ole täydellinen. Kollegioiden ja korkeimman vallan sekotus ei aina sovi yhteen — ne olisi saatettu erottaakin toisistaan, miksi pitää kaikki annettaman (utgå) Keisarin nimessä. Paljon olisi voitu jättää toimituskunnista suoritettavaksi (utgå från expeditionerne) mikä järjestyksen ja kontrollin vuoksi esitetään ja mistä keskustellaan ja päätetään ennakolta talouskonseljissa ja sitten kustakin toimistosta (byro) lähetetään, ja kuitenkin olisi ollut yhtä pätevä.“¹⁾ Tandefelt erään asian käsittelyssä, joka tapaus on ylempänä mainittu, puhui „korkeimmasta vallasta“ konseljiä tarkottaen²⁾, ja niinkään de Geer puhui konseljista „korkeimpana valtana Suomessa“.³⁾ Mutta toiselta puolen taas konseljissa voitiin käyttää korkeimman vallan nimitystä hallitsijaa tarkottaen.⁴⁾ Käsitteissä oli epämääräisyyttä ja häilyväisyyttä. Yleensä katsoen konselji osotti suhteessaan hallitsijaan syvää alamaisuutta. Se pani toimeen, kuten nähty, hallitsijan käskyn, vaikka oli syntynyt epäilyksiä sen lainmukaisuudesta,⁵⁾ lausui ilmi kiitollisuutensa saadessaan antaa lausunnon keisarille suoraan menneestä asiasta,⁶⁾ tai muutenkin,

sarille ranskankieliset luettelot konselji asioista, silmäili keisari luetteloja. Sitten alkoi asiain esittely. Vrt. myös Nervander, Alexander I:s resor i Finland s. 124.

¹⁾ Stjernvallin kokoelma. Valtioarkistossa.

²⁾ Kts. ylemp. s. 273 muist. 3.

³⁾ Kts. ylemp. s. 280 muist. 2.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 260 muist. 8, s. 263 muist. 3.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 269.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 268 muist. 1.

esim. v:n 1810 sotilasmanifestin ¹⁾ ja v:n 1811 budgetti- ja kurssi-manifestin johdosta, lähettäen viimeainitussa tapauksessa hallitsijalle kiitosadressin ja erityisen lähetystön hänen luokseen,²⁾ ja hallitsijalle tekemissään esityksissä se käytti Ruotsin vallan ajalta periytynyttä alamaista esitystapaa.

Paitsi kysymystä hallitsijan ja konseljien vallan suhteesta on tärkeimpiä kysymyksiä myös se, miten konselji suhtautui säätyjen oikeuksiin, joiden huomioonottamista oli ohjesäännössä

¹⁾ Plen. pöytäk. ¹⁰/₄ 1810.

²⁾ Plenumissa ⁹/₃ 1811 kenraalikuvernööri, jätettyään konseljille m. m. mainitun manifestin, ilmotti ranskankielisessä puheessa keisarin lausuneen tyytyväisyytensä konseljien toimintaan ja intoon. Konselji päätti sen johdosta lausua keisarille kiitokset hänen maata kohtaan osottamastaan lempeydestä ja suosiollisuudesta. Ranskaksi laadittu kiitosadressiluonnos tarkastettiin plenumissa ¹¹/₃ 1811. Suosionosotuksien joukossa, joista keisaria kiitettiin, mainittiin adressissa m. m. virkamiesten palkkain parantaminen ja eläkelaitoksen järjestäminen. Samalla kertaa päätti konselji lausua myös kenraalikuvernöörille tunnustuksen, että hän oli ollut myötävaikuttamassa siihen, että Suomen asukkaat olivat taas saaneet suosionosotuksia. Vähän tämän jälkeen kuitenkin saapuivat konseljille kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöt, jotka, kuten tulemme näkemään, synnyttivät suurta levottomuutta ja huolta. Silloin pyysikin konselji hallitsijalta lupaa saada lähettää lähetystön hänen luokseen tuomaan julkii konseljien kiitollisuuden. Tarkoituksena oli, niinkuin saamme nähdä, tuoda samalla hallitsijan tietoon konseljien huolet johtosääntöjen vuoksi, vaikka tästä viimeainitusta seikasta ei julkisuudessa eikä virallisissa asiakirjoissa mitään puhuttu. Hallitsijan luvan saavuttua Speranskin kirjeellä ¹³/₄ 1811 v. l. konselji valitsi plenumissa ¹/₅ suletuilla liipuilla lähetystöön Tandefeltin ja Idmanin (hallitsijan käskyn mukaan oli lähetystössä oleva vain kaksi tai kolme jäsentä), jotka saivat enimmäkseen äänet (Tandefelt 11, Idman 4; muista jäsenistä sai Mannerheim 3, de Geer ja Gyldenstolpe 2, Willebrand ja Renterskjöld 1). Lähetystön ollessa hallitsijan luona piti Tandefelt puheen, missä, hänen plenumissa ²⁷/₈ 1811 antamansa selostuksen mukaan, mainittiin asiain joukossa, joista keisarille kannettiin kiitos, upseerien aseman turvaaminen, virkamiesten palkkain parantaminen, pankin perustaminen, hospitaalien järjestäminen, hätäavustus ja konseljille annettu oikeus valita jäsenet Suomen asiain komiteaan. Plen. pöytäk. main. päiv. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 84. Kenraalikuvernöörin asiakirj. 1811 n:o 86. Kun lähetystö oli Pietarissa, tiedusteli Speranski keisarin käskystä sen mieltä, katsottiinko suotavaksi Suomen ja Ruotsin välistä kauppaa koskevan, lokakuun -13 p:ään 1811 voimassa olevan säädöksen pitentämistä. Lähetystön annettua myöntävän vastauksen pitennettiin säädöstä vuodeksi konseljia ollenkaan kuulematta. Kts. Laine, m. t. ss. 153—4.

terotettu. Olemme nähneet, että konselji, joka kysymyksen tullella nojasi menettelynsä Ruotsin vallan aikaisiin, Suomelle vahvistettuihin perustuslakeihin, ¹⁾ myös useissa tapauksissa otti huomioon perustuslaeissa säädyille suodut oikeudet. Niinpä se, kuten on nähty, katsoi kysymystä asukkaiden velvoittamisesta hankkimaan sotilastarkotuksiin sairaalarakennuksia sekä kysymystä salpietarilaitosten perustamisesta asioiksi, joissa kansalaisten itseerotusoikeus oli kysymyksessä, eikä puoltanut niiden ratkaisemista ilman kansalaisten omaa suostumusta. ²⁾ Oli kuitenkin asioita, joissa konseljin menettelytapa herättää erityistä huomiota. Sellaisista asioista on ylempänä pari mainittukin, nimittäin kysymys majatusohjesäännöstä ja kasarmirakennusasia. ³⁾ Kolmas sellaisia asioita oli kysymys n. s. hautausapumaksusta. Teemme tässä lähemmin selkoa näistä mieltäkiinnittäväistä kysymyksistä. Otamme ensin tarkastettavaksi viimeksimainitun asian.

Konseljin huomio oli kiintynyt hautausapumaksukysymykseen sen johdosta, että oli tehty lukuisasti valituksia hautausapumaksun kohtuuttomuudesta. Tällä maksulla ymmärretään sitä, että virkamiehen tulee palvella virkaan astuessa puoli vuotta ilman palkkaa, mikä maksetaan vasta hänen kuoltuaan kuolinpesälle. Kamaritoimituskunnan päällikkö asiasta laati massaan laajassa mietinnössä, jonka hän esitti plenumissa huhtik. 18 p. 1810, huomautti, miten hautausapumaksun varsinainen tarkoitus oli alkanut jäädä aikain kuluessa syrjään ja kruunun voitto ruvennut tulemaan silmämääräksi, miten epätasaisesti se laskettiin eri viroissa, kuinka rasittava se oli nuorille virkamiehille, kun se täytyi joka kerta ylennyksissä suorittaa, ja viittasi siihen, että keisarin tarkoitus näytti olleen antaa virkamiehille palkka lyhennyksettä, koska niin oli tehty muutamien niihin aikoihin nimitettyjen maaherrain palkan suhteen. Katsoen maksua tarkotuksettomaksi Nordensvan ehdotti, että piti tehdä hallitsijalle esitys entisten hautausapumaksuja koskevain asetusten lakkauttamisesta ja hautausapumaksujen suorittamisesta vastedes kruunun varoista. Tätä ehdotusta,

¹⁾ Kts. ylemp. s. 264 muist. 1.

²⁾ Kts. ylemp. s. 259 muist. 10, s. 267 muist. 5. Vrt. myös s. 260 muist. 8.

³⁾ Kts. ss. 259, 272.

konseljin käsitellessä asiaa, muutamien jäsenten taholta vastustettiin. Mannerheim lausui, että vaikka hän katsoikin maksun lakkauttamista kohtuulliseksi, hän ei voinut puoltaa ehdotetun esityksen tekemistä, kun maksun lakkauttamisella poistettaisiin valtion tuloista „laskuihin otettu ja Suomen säätyjen myöntämä erä“ („en påräknad och af Finlands ständer uppgifven inkomst“) ja kruunun muutenkin köyhää kassaa yhä enemmän rasitettaisiin. Ehdotusta ei myöskään de Geer kannattanut juuri senvuoksi, että maksun lakkautus olisi vähentänyt valtion tuloja, ja samasta syystä oli myös kenraalikuvernööri asiaa vastaan. Konseljin enemmistö kuitenkin yhtyi Nordensvanin ehdotukseen, ja sen mukainen esitys lähetettiin hallitsijalle. Prokuraattori oli myös ollut toista mieltä, mutta konselji ei taipunut edes ottamaan hänen lausuntoaan pöytäkirjaan, mikä seikka synnytti konseljin ja prokuraattorin välillä konfliktin, josta alempana tehdään tarkemmin selkoa. Konselji toivoi varmasti esityksensä tulevan hyväksytyksi ja määräsi, että hautausapumaksua ei toistaiseksi tarvittu kantaa.¹⁾ Pietarissa joutui konseljin esitys esille vasta Suomen asiain komitean perustamisen jälkeen. Käsitellessään asiaa istunnossa joulukuun 4 p:nä 1811 komitea katsoi, että kun hautausapumaksua koskeva asetukset lokak. 16 piltä 1723 oli syntynyt säätyjen päätöksestä ja oli niiden hyväksymä, ei konseljilla olisi ollut oikeutta vastoin ohjesääntönsä 17:tta pykälää ehdottaa asetuksen kumoamista. Komitean mielestä tuli asetuksen jäädä voimaan, kunnes hallitsija yhdessä säätyjen kanssa tekisi muutoksia, ja konseljia oli muistutettava ottamaan tarkoin huomioon, mitä sen valtaan sisältyi.²⁾ Hallitsija hyväksyi komitean kannan. Armfeltin kirjeellä jouluk. 22 piltä 1811 v. l. ilmoitettiin konseljille, että keisari oli päättänyt olla hyväksymättä konseljin esitystä, koska hautausapumaksu perustui säätyjen päätökseen, ja mukana seuranneessa käskykirjeessä huomautettiin, että vaikka hallitsija oli täydellisesti vakuutettu, että konselji ei ollut tahtonut mennä yli sille annettun vallan rajojen, ei hän voinut olla hänelle lähetetyn esityksen johdosta huomauttamatta, että konselji ei ollut oikeutettu ehdottamaan voimassa olevien lakien ja asetusten lakkauttamista „mikä myös — kuten sanat kuuluvat — oli yhdenmukaista H. K. M:nsa kon-

¹⁾ Plen. pöytäk. 18/4, 15/5; talousos. pöytäk. 29/11 1810.

²⁾ Suomen asiain komit. pöytäkirj. main. päiv.

seljille antaman ohjesäännön ja H. K. M:nsa yksityisen mieli-
piteen kanssa, ruhtinaan, joka itse on määrännyt koetellun
konstitutsionaalisen hallitusperusteen Suomelle“ („hvilket äfven
instämde med det af H. K. M:t för conseillen utfärdade regle-
mentet och med H. K. M:ts enskilda tänkesätt som en furste,
hvilken sjelf antagit en bepröfvad constitutions styrelsegrund
för Finland“).¹⁾ Käskykirjeen saatuaan täytyi konseljin pe-
ruuttaa antamansa hautausapumaksun lakkautusta koskeva
määräys.²⁾ Hallitsija oli siis asettunut toiselle kannalle kysy-
myksessä olevassa konstitutsionaalisessa kysymyksessä kuin konselji. Vähää myöhemmin kuitenkin keisari kenraalikuvernöörin
esityksestä määräsi sellaisen poikkeuksen hautausapumaksun
suhteen, että sitä ei saatu kantaa uusien Suomeen perustettu-
jen virastojen ensimmäisiltä virkamiehiltä.³⁾

Majotusvelvollisuuden epätasaisuus ja haitat venäläisen
sotaväen majotuksesta olivat synnyttäneet asukkaissa suurta

¹⁾ Plen. pöytäk. 17/1 1812. Käskykirjeen sisältö on mainittuna myös
Kallion m. t. s. 76 muist. 2.

²⁾ Talousos. pöytäk. 13/2 1812.

³⁾ Kenraalikuvernööri Pietariin 4/6 1812 lähettämässään kirjeessä
huomautti, että konseljin, kenraalikuvernöörin kanslian ja perustettujen
keskusvirastojen virkamiehet olivat saaneet täydet palkat vuodesta 1809
alkaen, kun oli varmasti toivottu, että hautausapumaksu lakkautettaisiin, ja
mainitsi pitävänsä oikeutettuna, että uusien virastojen ensimmäiset virkamie-
het maksusta vapautettaisiin. Suomen asiain komitea yhtyi ist. 19/6 1812
v. l. kenraalikuvernöörin mielipiteeseen. Viipurin läänin maaherra oli aikai-
semmin, 4/4 1812 pyytänyt konseljilta ja sittemmin kenraalikuvernööriltä,
että läänin virkamiehistö vapautettaisiin hautausapumaksusta. Kenraali-
kuvernööri olikin antanut määräyksen, että kunnes keisarin vastaus hänen
hautausapumaksua koskevaan esitykseensä saapui, ei mainituilta virka-
miehiltä pitänyt hautausapumaksua kantaa, ja myös konselji, saatuaan
tiedon kenraalikuvernöörin määräyksestä, antoi samanlaisen käskyn, mutta
lähetti samalla tiedon tästä toimenpiteestään hallitsijalle. Rehbinderin
kirj. 24/6 1812 v. l. ilmoitettiin keisari kenraalikuvernöörin esityksen joh-
dosta määränneen, että konseljin, kenraalikuvernöörin kanslian, posti- ja
tullidirektionin, lääkintökollegion, vaihto- ja lainakonttorin sekä kaikkien
vastaperustettujen virkakuntain ensimmäiset ja Viipurin läänin yhdistämi-
sen jälkeen läänin otetut virkamiehet olivat vapautettavat hautausapu-
maksun suorittamisesta ja samoin myös vatedes perustettavien laitosten
ensimmäiset virkamiehet, josta määräyksestä konselji sitten antoi yleisen
kuulutuksen. Suomen asiain komit. pöytäk. 19/6 1812 v. l. Plen. pöytäk.
14/10 1812, talousos. pöytäk. 10/9, 24/9, 21/10 1812.

tyytymättömyyttä, joka oli tullut valituksien kautta ja muutenkin konseljin kuuluviin, ja majotusoloja ryhdyttiin siellä järjestyttämään. Ehdotus yleiseksi kaupunkien majotusohjesäännöksi ja majotuskomiteain johtosäännöksi syntyi, niinkuin on jo toisessa yhteydessä mainittu, kansliatoimituskunnan päällikön Mannerheimin toimesta. Mannerheim oli ehdotuksen laatinut, kuten asiakirjoissa sanotaan, „taitavien ja isänmaallisten kansalaisten neuvoilla ja avulla“. Mannerheim katsoi, että se oli vain yhteenveto entisistä, eri aikoina annetuista asetuksista eikä sisältänyt uusia määräyksiä, mutta piti kuitenkin tarpeellisena, että hallitsijan hyväksymys sille hankittiin. Talousosasto päättikin istunnossa maalisk. 5 p. 1810 jättää ehdotuksen keisarin vahvistettavaksi. ¹⁾ Kenraalikuvernööri ehdotti, lähettäessään konseljin esityksen Pietariin, ohjesääntöön muutoksia saadakseen sen sopimaan yhteen venäläisen armeijan taloutta koskevien säädösten ja sotilaslakien kanssa. Senjälkeen joutui asia Suomen asiain komitean käsiteltäväksi, ja oli se esillä istunnossa tammik. 3 p. 1812 u. l. Komitea piti kyllä majotusohjesäännön antamista taloudelliseen lainsäädäntöön kuuluvana asiana, mutta katsoi, että kun perustuslaeissa määrättyjä alamaisten oikeuksia ja eri säätyjen privilegioita Suomen valtiosäännön mukaan saatettiin rajottaa vain säätyjen tai privilegieerattujen suostumuksella, ei pitänyt tehdä muutoksia siinä määrin, että siten olisi loukattu konstitutsionissa säädettyjä perusteita, ja kun sellaisia muutoksia komitean mielestä konseljin lähettämään ehdotukseen sisältyi, oli komitean ajatuksen mukaan ehdotus muodostettava toisenlaiseksi erinäisissä kohdin. Sitäpaitsi komitean käsitys oli, että kaupunkien majotusohjesääntö edellytti koko maata koskevaa ohjesääntöä, ja komitea valmistuttikin ehdotuksen sellaiseksi. Tämä komitean toimesta laadittu yleinen majotusohjesääntö sisälsi myös kaupunkien majotusohjesäännön. ²⁾ Ehdotuksen hallitsija hyväksyi ja sitäpaitsi lisäsi kohtaan, missä lueteltiin henkilöt, jotka entisten lakien mukaan olivat vapautetut majotuksesta, että se oli voimassa toistaiseksi ja siksi kuin hän yhdessä sää-

¹⁾ Talousos. pöytäk. 5/3, 23/4 1810.

²⁾ Suomen asiain komit. pöytäk. main. päiv. Kts. myös Danielson, Suomen sisällinen itsenäisyys ss. 89—92.

tyjen kanssa siitä toisin määräsi. ¹⁾ Armfeltin konseljille lähettämässä asiaa koskevassa kirjeessä helmik. 2 p:ltä 1812 v. l. sanottiin, että keisari ei ollut tahtonut maan säätyjä kuulematta määrätä tasaisempaa ja kohtuullisempaa majotusvelvollisuuden jakoa kuin mikä silloin oli maan asetuksissa ja erityisissä säätyprivilegioissa säädetty eikä ulottaa mainittua velvollisuutta niihin, joiden olisi pitänyt siihen osaaottaa, mutta joille sitä ei oltu asetuksissa määrätty. ²⁾ Konseljin majotusohjesääntöehdotus, jonka muodosta muuten Armfelt lausui sangen purevia arvosteluja, ³⁾ ei ollut siis saanut sinänsä hyväksymistä m. m. senvuoksi, kun se olisi saattanut antaa aihetta käsitykseen, että sillä oli entisiä lakeja ja privilegioita muntettu säätyjä kuulematta.

Kasarmirakennuskysymyksen koski majotusasian järjestelyä, mutta sai alkunsa toisella tavalla kuin edelläkosketeltu asia. Kuten on nähty, oli vakanssimaksumanifestissa määrätty konseljin toimeksi ehdottaa keinot, miten oli toteutettava Porvoon valtiopäivien lausuma toive, että maahan sijotetuille venäläisille sotilasjoukoille rakennettaisiin kasarmeja, jotta asukkaat olisivat päässeet vapaiksi majotuksesta ⁴⁾. Kansliatoimituskunnan päällikkö Mannerheim, joka katsoi asian yleisiä rakennuksia koskevana hänen toimituskuntaansa kuuluvan, otti sen esille talousosastossa joulukuun 4 p:nä 1810. Laskelmien mukaan, jotka toimituskunta oli laatinut, nousivat kustannukset niin suuriksi, että kasarmien rakentaminen valtiovaroilla, jota säädyt olivat tarkottaneet, ei näyttänyt mahdolliselta. Jos ajot-

¹⁾ Vahvistettu ohjesääntö tammik. 31/ helmik. 12 p. 1812 pain. Saml. af förordn. ss. 200—213. Keisarin lisäyksestä Rehbinerin kirj. ^{31/1} 1812 v. l. Mannerheimille. Castrén, Skildr. s. 365 muist. 1. Vrt myös Danielson, Suomen sis. itsenäisyys s. 92 muist. 1.

²⁾ Talousos. pöytäk. ^{3/3} 1812.

³⁾ Fredrik Stjernvallille marrask. 1811 lähettämässään kirjeessä Armfelt lausui: „Projektet för den senare (majotusohjesääntöasetukseksi) är så uselt så jag supponerar generalguvernörens dräng skrifvit det. Ty att tro en ledamot i konseljen, som ej står bakpå vagn kapabel af så litet begrepp om hvad man kan proponera, vore en crime!“ Elof Tegnér, m. t. III ss. 324—5. J. Fr. Aminoffille kirjotti hän joulukuussa: „Inqvarteringsfrågan är nu utredd och du skall få se på ett annat opus, än det drafvel, som konseljen hitskickat.“ Sam. III s. 340.

⁴⁾ Kts. ylemp. ss. 271—2.

tiin yritys toteuttaa, oli asukkaiden itsensä kustannukset suorittettava. Mannerheim lausui, että ikivanhoista ajoista oli kansan pyhimpiä oikeuksia ollut saada määrätä itse itsellensä verot, ja oli hän täydellisesti vakuutettu, että keisari tahtoi sen oikeuden Suomen asukkailla pysyttää. Vaikkakaan hän ei pitänyt kasarmirakennuksista syntyviä kustannuksia uutena verotuksena, vaan ainoastaan toisen verovelvollisuuden muuttamisena toiseksi, katsoi hän kuitenkin tarpeelliseksi, että maan asukkaiden mieltä asiassa säännönmukaisesti (ordenteligen) kuultiin. Sopivimmin tapahtui se hänen mielestään siten, että maanomistajat ja talonpojat valitsivat kutakin kihlakuntaa kohden neljä edustajaa ja kukin kaupunki yhden, joiden edusmiesten tuli maaherrain johdolla pidettävissä kokouksissa päättää asiasta. Päätökset oli konselji lähettävä lausuntonsa kera hallitsijalle. Konselji, hyväksyen Mannerheimin ehdotuksen, teki hallitsijalle sen mukaisen esityksen, huomauttaen siinä, että asukkaat, jos heidän mieltään „asianmukaisesti“ kuultiin, kyllä suostuisivat myöntämään varoja tarkotukseen. Keisarin myöntömyksen saavuttua julkaistiin helmik. 11 p. 1811 kuulutus, jossa jätettiin asukkaiden valtaan päättää varojen myöntämisestä tarkotukseen edustajien kautta lääninkokouksissa eli „komiteoissa“, mikä nimitys oli saanut alkunsa venäläisestä käännöksestä, joka kenraalikuvernöörin kansliassa konseljin esityksestä valmistettiin, kun esitys Pietariin lähetettiin ¹⁾. Kansliatoimituskunnan mietinnössä, joka hallitsijan suostumuksen yhteydessä esitettiin talousosastossa toukok. 14 p. 1811, tuotiin julki kiitollisuus hallitsijalle, kun hän — mietinnön sanoja käyttääksemme — „säilyttäen kansakunnan ikivanhan oikeuden tuoda äänensä kuuluviin kaikessa, mikä koski uusia veroja tai asetuksissa määrättyjen maksujen vaihtamista toisiin, oli jättänyt kansan vapaasti päätettäväksi, tahtoiko se hankkia itselleen vapautuksen rasittavasta majotuksesta ottamalla vapaaehtoisesti maksaakseen kasarmirakennusmaksun.“ Vastoin konseljin odotuksia lääninkokouksissa, joihin edustajat valittiin kaupungeissa ja useissa paikoin maaseudullakin samassa järjestyksessä kuin valtiopäiville, ei suostuttukaan suorittamaan kasarmirakennusmaksua, kun sitä

¹⁾ Valtiosiht. viraston asiakirj. 1811 n:o 77. Kuulutus pain. Saml. af förödn. s. 136 ja ss.

kaikkialla pidettiin raskaampana kun majotusrasitusta. Vieläpä kieltäytyivät erään kihlakunnan edustajat kokonaan ottamasta osaa asian käsittelyyn lääninkokouksessa, he kun katsoivat sen kuuluvan yleisten valtiopäiväm päätäntövaltaan. Kun tulos oli näin epäsuotuisa, teki konselji huhtik. 13 p. 1812 hallitsijalle esityksen, että koko aije peruntettaisiin. Esityksensä lopussa konselji lausui, että „sen ohella kuin konseljin on velvollisuus ilmottaa pitävänsä Vaasan läänin asukasten ehdotusta sopivimpana, on konselji, koska mainittua ehdotusta ei ole maan muille asukkaille ilmoitettu eivätkä he sitä hyväksyneet, katsonut pitävänsä ehdottaa, että T. K. Minne suvaitsi antaa asian vastedes pidettävillä valtiopäivillä valtiosäätyjen käsiteltäväksi“¹⁾. Käsäkirjeellä kesäk. 20 p:ltä 1812 v. l. ilmoitettiin, että hallitsija oli konseljin esityksen johdosta siirtänyt toistaiseksi lopullisen määräyksen antamisen kasarmien rakentamisesta²⁾.

Tällä eivät vielä majotusasiasta alkunsa saaneet konstitutionaaliset kysymykset tulleet ratkaistuiksi. Emme kuitenkaan voi tässä esityksessä lähteä tarkastelemaan niiden käsittelyä seuraavien vuosien kuluessa.

Parissa edelläkerrotussa asiassa ei konselji ollenkaan tai ei tarpeellisella selvyydellä ollut ottanut huomioon kansan itsehallinto-oikeuksia. Lähemmin tarkastellessaan mainittujen asiain käsittelyä huomaa, että tämä konseljin menettely ei ollut johtunut tahallisesta tarkotuksesta syrjäyttää säätyjen oikeuksia, vaan kykenemättömyydestä huomata, milloin ne oikeudet olivat kysymyksessä. Jos jälleen konselji kasarmirakennusasiassa katsoi kansan itseverotusoikeuden tulleen riittävästi huomioonotetuksi, kun asukkaat saivat päättää asiasta lääninkokouksissa, mikä nykyaikaisen käsitystavan mukaan olisi mahdotonta, osottaa se, että tuona aikana vielä eli aikaisemmilta ajoilta periytyneitä katsantotapoja, joiden mukaan pääasia ei ollut muoto, missä asianomaiset saivat lausua julki mielipiteensä, vaan

¹⁾ Valtiosiht. viraston asiakirj. 1812 n:o 155. Generalgouv. bref 1811, nid. 1 ff. 396—404. Kts. myös kirjatustani „Pöimintoja hallinnon historiasta Porvoon valtiopäiväin jälkeisiltä vuosilta I. Hallitus ja kansan itseverotusoikeus“. Historiallinen Aikakauskirja 1907 ss. 140—150; painovirheiden oikaisu sam. s. 241.

²⁾ Talousos. pöytäk. 6/10 1812.

se, että he olivat tilaisuudessa niin tekemään¹⁾. Konseljin jäsenten lausunnoissa ja toimissa ilmeni yleensä syvälle juurtunut kunnioitus kansan itsehallinto-oikeuksia kohtaan.

Ryhdyimme tämän jälkeen tutkimaan, minkälaisiksi konseljin toimituskuntain tehtävät muodostuivat, samalla tehdäksemme muutamia vertailuja Ruotsin vallan aikaisten keskusvi-rastojen ja konseljin välillä.

Toimituskuntien varsinaisiksi tehtäviksi, kuten on nähty²⁾, olivat asiain valmistelu ja esittely sekä lähetteiden valmistus ohjesäännössä määrätyt. Siihen, mitä näistä seikoista on ylempänä tullut esiin, emme tarvitse paljoa lisätä. Mainittakoon vain, että valmisteluissa saattoi tulla esille asioita, joissa useampain toimituskuntain oli yhdessä laadittava mietintö, kuten esim. kamaritoimituskunnan ja sotilastoimituskunnan puustellien vuokraamisia koskevissa asioissa³⁾. Ehdotukset hallitsijalle lähetettäväksi esityksiksi ja lausunnoiksi tai annettaviksi kuulutuksiksi ja kiertokirjeiksi, milloin konselji katsoi luonnoksien laatimisen tarpeelliseksi ennen asiain lopullista ratkaisemista, valmistettiin myös toimituskunniissa. Läheteet kirjoitettiin puhtaaksi lähete-kirjoihin, joita voisi katsoa jonkunlaisiksi toimituskuntain rekist-ratuareiksi.

Mutta toimituskunnilla tuli olemaan, niinkuin aikaisemmin on viitattu, muunlaatuksiakin tehtäviä⁴⁾, ja niihin kiinnitämme tässä tarkemmin huomion.

Paitsi että toimituskunnat esittelivät istunnoissa viran-omaisten tai yksityisten henkilöiden lähettämiä asioita, saattoivat ne tehdä itsekkin esityksiä konseljille. Olemme nähneet, että toimituskuntain päälliköt aiheen sattuessa valmistivat tai valmistuttivat ehdotuksia toimenpiteisiin ryhtymisestä joko esi-tyksiä tekemällä hallitsijalle tai määräyksiä antamalla heidän toimituskuntiinsa kuuluneissa asioissa, ja esittivät ne talous-osaston istunnossa⁵⁾. Sellaisista voisi mainita lukuisia esimerk-

¹⁾ Vrt. main. kirjoitustani Hist. Aikakauskirj. 1907 ss. 143—7.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 204.

³⁾ Talousos. pöytäk. ³⁰/₃ 1810 y. m. Toisinaan esitettiin ensin yksi osa asiaa toisesta, sitten toinen osa toisesta toimituskunnasta. Sellaisista tapauksista esimerkkejä kts. talousos. pöytäk. ³¹/₃, ⁸/₁₀ 1810, ¹¹/₃, ³⁰/₄ 1812.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 205.

⁵⁾ Vrt. ylemp. esim. s. 304, 307.

kejä. Kansliatoimituskunnan päällikön Mannerheimin aloitteesta olivat syntyneet esitykset lääkintölaitoksen järjestämisestä, intendenttioviraston perustamisesta, kontrollilaitoksen asettamisesta ¹⁾, lastenhuonerahaston hoidon järjestämisestä, tarpeellisuudesta täyttää avoimiksi joutuneet lääkärien paikat, eräiden ulkomaan satamain julistamisesta ruton saastuttamiksi, välttämättömyydestä toimittaa rekistraattorikonttorissa inventeeraus ²⁾. Kamaritoimituskunnan päällikkö Nordensvan teki esityksen varojen myöntämisestä köyhäin lasten ylläpitoon ³⁾. Finanssitoimituskunnan päällikön Tulindberin toimesta syntyneitä olivat esitykset maanmittauskonttorin perustamisesta ⁴⁾, leimapaperikonttorin uudestaan järjestämisestä ⁵⁾ ja konttorin tarpeiden hankinnasta, leimapaperivalöörin muuttamisesta ja leimapaperiasetuksen antamisesta ⁶⁾, virkamiesten palkkain parantamisesta ⁷⁾; päällikön apulainen v. Haartman teki esityksiä niinkään leimapaperikonttoria koskevista seikoista ja pankkia koskevissa asioissa ⁸⁾, sekä maksumääräysten antamisen järjestämisestä, varojen hankkimisesta valtiomenoihin ⁹⁾, valtiovarain hoidon ja kirjanpidon uudistamisen tarpeellisuudesta ¹⁰⁾ ja ohjesäännön antamisesta toimituskunnan kamreerille ¹¹⁾. Sotilastoimituskunnan päällikkö de Geer jätti konseljille esityksiä luotsilaitoksen järjestämisestä ¹²⁾, maakirjaveron kantamisesta, vuokrausyöniä toimeenpanemisesta ja toimituskunnan virkamiehiä koskevista seikoista ¹³⁾; päällikön apulainen Reuterskjöld niinkään toimituskuntien virkain hoitoa koskevista asioista ¹⁴⁾ ja yleisen makasiinilaitoksen järjestämisestä ¹⁵⁾. Kirkollisasiain toimitus-

¹⁾ Vrt. ylemp. ss. 260, 277.

²⁾ Talousos. pöytäk. ²²/₁, ²⁵/₅ 1810, ¹²/₁₁ 1811, ²⁵/₂ 1812.

³⁾ Sam. ²¹/₉ 1810.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 260.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. ³⁰/₁₀ 1811.

⁶⁾ Sam. ⁴/₁₁, ¹⁰/₁, ⁴/₄ 1810.

⁷⁾ Kts. ylemp. s. 260.

⁸⁾ Talousos. pöytäk. ¹⁴/₃, ¹⁸/₃ 1812.

⁹⁾ Sam. ¹⁶/₃, ¹⁶/₄ 1812.

¹⁰⁾ Sam. ¹¹/₅ 1812.

¹¹⁾ Sam. ¹⁶/₃ 1812.

¹²⁾ Kts. ylemp. s. 260.

¹³⁾ Talousos. pöytäk. ²⁰/₈ 1810, ⁷/₇ 1812.

¹⁴⁾ Sam. ⁹/₃, ¹⁸/₉ 1812.

¹⁵⁾ Sam. ¹²/₈ 1812.

tuskunnan päällikkö Rotkirch ehdotti lukkarien ja urkurien asettamista koskevan asetuksen laatimista¹⁾. Toimituskuntain virkamiehetkin, esittelijät ja kamreerit, tekivät konseljille esityksiä, kuten finanssitoimituskunnan esittelijä oikeuden antamisesta toimituskunnalle lähettää sotilasvirkataloriidat suoraan sotilastoimituskuntaan konseljille esittämättä ja puuttuvien menosääntö-laskelmien hankkimisesta²⁾, kamaritoimituskunnan kamreeri tullijournalien painattamisesta ja puuttuvien tilien vaatimisesta³⁾, finanssitoimituskunnan kamreeri leimapaperikonttorin työssä esiintyneistä vaikeuksista⁴⁾, ja yleinen esittelijäsihteeri, paitsi että hän esitteli hänen esiteltävikseen määrättyt asiat⁵⁾, vieläpä joukon muitakin⁶⁾, sekä laati konseljin käskystä ehdotuksia ja mietintöjä⁷⁾, teki esityksiä konseljin arkiston hoitoa koskevissa asioissa⁸⁾ sekä konseljin pöytäkirjain puhtaaksikirjotusta ja leimapaperirekognitsionin kantoa koskevista seikoista⁹⁾. Myös tiedonantojen ja kertomusten vaatimisesta virkamiehiltä sekä huomautuksien tekemisestä heille

1) Vrt. ylemp. s. 259 muist. 3.

2) Talousos. pöytäk. 6/11 1811.

3) Sam. 20/2 1812.

4) Sam. 7/8 1810.

5) Kts. ylemp. s. 249.

6) Niinpä hän esitti talousosastossa säterioikeuksien saantia koskevia anomuksia sekä konseljin ja muidenkin virkamiesten virkavapausanomuksia, kenraalikuvernöörin kirjeitä, jotka koskivat hänen kansliansa asioita tai useita muitakin seikkoja, kuten konseljissa esitettävien asiain kenraalikuvernöörille ilmottamista ja Venäjän kotimaisen lainan ottoa tarkoittaneen manifestin julkaisemista, sekä hallitsijan päätökset monenlaatuissa, esim. intendenttiviraston perustamista ja arvonimien ja aateloikeuksien suontia koskevia asioissa. (Pöytäk. 14/5, 30/7, 15/8 1810, 13/3, 23/4, 12/6 1811). Ilmotukset virkamiehille heidän nimityksistään tai arvonimien saannista lähetti yleinen esittelijä (pöytäk. 11/4 1810, 13/3 1811), ja virkamiesten tehdessä valansa konseljissa saneli hän valan. — Yleisen esittelijän toimet muodostuivat siis melkoista monipuolisemmiksi ja laajemmiksi kuin miksi ne järjestämisissä konseljin toiminnan alussa oli määrätty.

7) Esim. ehdotukset likvidatsioonikomissionin ja Viipurin läänin järjestämiskomitean ohjesäännöiksi (Plen. pöytäk. 3/4 1811, 4/1 1812). Kansliatoimituskunnan puolesta hän laati mietinnön, miten protokollasihteerien toimet olivat hoidettavat niiden pitäjien ollessa määrättyinä muihin toimiin (Talousos. pöytäk. 3/3 1812).

8) Talousos. pöytäk. 18/12 1810, 14/1, 12/7 1811.

9) Sam. 10/10 1810; vrt. myös ylemp. main. asioista

tai muistutusten antamisesta tai heidän panemisestaan syytteen tekivät toimituskunnat esityksiä¹⁾. Asiain hoitoon ja virkamiesten valvontaan kuuluvia toimia suoritti konselji siten, että toimituskunnissa harkittiin, milloin ja minkälaisiin toimiin oli asioissa ryhdyttävä, sekä pidettiin silmällä virkamiesten toimia, mutta talousosaston istunnoissa päätettiin esityksistä, joita toimituskunnat tekivät konseljille mainituissa suhteissa. Valvontaa muuten harjoitettiin sitenkin, että toimituskuntain päälliköt tekivät tarkastusmatkoja toimituskuntiensa alle kuuluviin laitoksiin. Kansliatoimituskunnan päällikkö Mannerheim tarkasti kerran esittelijäsihteerin, toisen kerran v. Haartmanin avustamana erästä hospitaalia ja kerran kehruhuonetta²⁾. Toisinaan lähetettiin taas muita henkilöitä tarkastuksia pitämään. Niinpä kamaritoimituskunnan päällikön Nordensvanin ehdotuksesta määrättiin kerran tarkastusmies salaisesti lääninrahastoja tarkastamaan³⁾.

Yleensä toimituskunnissa suoritettiin toimet, jotka kuuluivat niin sanoaksemme asiain välittömään hoitoon. Toimituskunnat pitivät huolen konseljin virkain haettaviksi julistamisesta niiden avoimiksi tultua⁴⁾. Kansliatoimituskunta otti vastaan ja tallensi virkamiesten kirjallisesti tekemät ja allekirjottamat valat ja säilytti maaherrain ja konsistorioiden lähettämät työluettelot ja lääninvirastojen vuodentulokertomukset, laati maaherroille lähettämistä varten luettelot konseljin sakkoihin tuomitsemista henkilöistä sekä antoi valtiokalenteriin luettelot konseljin virkamiehistä⁵⁾. Kamaritoimituskuntaan jättivät kruunun veronkantomiehet varmuustakaukset, jotka toimituskunnassa säilytettiin⁶⁾. Finanssitoimituskunta valmisti verokirjat ja puustellien vuokratrahdit, piti konseljin etuhuoneessa sotilaspuustellien vuokrahuutokauppoja, joissa finanssi- ja sotilastoimituskunnan päälliköt olivat läsnä, laati yhteenvetoja lääninrahastojen lähettämistä kassalaskelmista, valmisti konseljin palk-

¹⁾ Vrt. ylemp. ss. 277—9.

²⁾ Taluosos. pöytäk. 16/7, 18/7, 31/8 1810, 9/5 1811, 19/3 1812.

³⁾ Sam. 27/8 1810; tarkastusmiehenä toimi eräs revisionikonttorin revisori.

⁴⁾ Sam. 24/17, 15/4 1812.

⁵⁾ Sam. 26/2, 23/7 1810, 22/4 1811.

⁶⁾ Sam. 19/3, 12/8 1810.

kauslistat ja hankki konseljin tarpeet, otti vastaan säilytettäväksi maaherrain ilmoitukset suolalastien saapumisesta ja maistraattien luettelot kauppiaista ja elinkeinonharjoittajista, jotka luettelot ennen olivat menneet kauppakollegion kauppaosastoon¹⁾. Sotilastoimituskunnassa valmistettiin luettelot sotilasmanifestin myöntämiin etuihin oikeutetuista henkilöistä, pidettiin huoli luotsipäiväkirjain ja journalien painattamisesta ja tarkastettiin ylimalkaisesti — spesiaalitarkastus kun kuului revisionikonttorille — rykmentikirjurien tilit kuten ennen sotakollegion sotilaskonttorissa²⁾, ja toimituskunnan säilytettäväksi joutui myös entinen armeijanlaivaston arkisto³⁾.

Toimituskunnilla oli, kuten edellisestä näkyy, joukko samanlaisia toimia, kuin ennen kollegioiden konttoreilla, mutta mainituista konttoreista toimituskunnat kuitenkin erosivat suuresti ei vain toimialan laajuuden, vaan myös — ja ennen kaikkea — melkoisen itsenäisen aseman puolesta, mikä niillä oli asiain hoidon ja valvonnan suorittajina. Todellisuudessa kehittyi toimituskuntain asema sellaiseksi, että ne saattoivat käyttää satunnaisesti määräysvaltaakin, vaikka niille ei sellaista oltu millään säädöksellä annettu. Kansliatoimituskunta antoi maaherralle käskyn erään karkulaisen kiinniottamisesta, finanssitoimituskunta määräyksen palkanlisän suorittamisesta kenraalikuvernöörille, kamaritoimituskunta käskyn eräälle piirilääkärille tarkastaa eräitä kruunun suoritettaviksi jätettyjä lääkelaskuja. Kahdessa edellisessä tapauksessa olivat toimituskuntain päälliköt toimineet konseljin määräystä odottamatta kenraalikuvernöörin pyyntöä noudattaakseen, ja kaikissa mainituissa tapauksissa he ilmottivat konseljille jälestäpäin menettelystään.⁴⁾

Kaikki toimituskuntain tehtävät eivät vielä edellisessä ole tulleet mainituiksi. Mitä muita toimia niillä oli, näemme parhaiten osottaessamme muutamien esimerkkien avulla, miten konselji hoiti asioita, jotka ohjesäännössä oli lueltu toimituskunnille kuuluvan.

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{31}{12}$, $\frac{29}{5}$ 1810, $\frac{12}{10}$ 1811, $\frac{3}{4}$ 1812 y. m. Finanssexpedit. akter 1808—1812.

²⁾ Sam. $\frac{25}{7}$, $\frac{30}{8}$ 1810, $\frac{10}{4}$ 1812.

³⁾ Sen olivat laivaston siviilivirkamiehet jättäneet Ruotsiin lähtiesseen Turun lääninkonttoriin, mistä se maaherra v. Troilin toimesta siirrettiin sotilastoimituskuntaan. Milit. exped. konceptprotok. 1809.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{21}{2}$ 1810, $\frac{6}{5}$, $\frac{5}{11}$ 1811.

Kun konselji määräyksellä marrask. 24 p:ltä 1809 asetti postilaitoksen maaherrain välittömään hoitoon¹⁾, joutui maaherrain suoritettavaksi osa toimia, jotka olivat Ruotsin vallan aikana kuuluneet postitirehtöörin virastolle, kuten virkavapauksien antaminen lyhyemmäksi aikaa postivirkamiehille, ehdollepanojen tekeminen virkoihin, esityksien antaminen konseljille postitilain ja postinkulun järjestämisestä, joista esityksistä konselji päätti, niinkuin ennen kansliakollegio, mutta toinen osa konseljin toimituskunnille, nimittäin kansliatoimituskunnalle vapaakirjekirjain valmistaminen ja viranomaisille antaminen ja kamari- sekä finanssitoimituskunnalle tilien ja laskelmain saapumisen valvonta ja huolenpito virkamiesten palkkain suorituksesta. Postitirehtöörin viran perustamisen tapahduttua syysk. 21 p. 1811 siirtyivät maaherroilla olleet tehtävät ja kansliatoimituskunnan toimet postiasioissa postitirehtöörin virastolle²⁾, jonka jälkeen postiasian käsittelyjärjestys pääpiirtein katsoen oli samantapainen kuin Ruotsin vallan aikana kansliakollegion ja postitirehtöörin viraston mainittuja asioita hoitaessa.³⁾ Sen-

¹⁾ Kts. ylemp. s. 275 muist. 4.

²⁾ Talouso. pöytäk. ¹³/₁₂ 1809, ¹⁷/₁ 1810, ¹¹/₅ 1811. Vuoden 1812 alussa Mannerheim talousoasastossa huomautti, että hän ei katsonut vapaakirjekirjain antamisen enään postitirehtöörin viran perustamisen jälkeen toimituskunnalle kuuluvan. Konselji kuitenkin määräsi, että toimituskunnan oli viivytyksen välttämiseksi ne vielä mainitulle vuodelle annettava. (Pöytäk. ³/₁, ⁴/₁ 1812). Venäläisten sotilaiden vaatimus saada vapaakirjekirjoja käytettäväkseen synnytti rettelöitä. Mannerheimilla oli ollut asiasta kenraaliku. kanssa suullinen keskustelu, jonka tuloksena oli, että vapaakirjekirjoja ei sotilaille annettaisi, ja konselji teki sen mukaisen päätöksen, mutta kun sotilaat sitten valittivat kenraalikuvernöörille, huomautti tämä konseljille, että Venäjän asetusten mukaan sotilailla oli vapaakirjeoikeus, ja että sitä oikeutta ei voitu ottaa heiltä, ilman että keisari oli antanut siitä määräyksen, minkä johdosta konseljin täytyi antaa sotilaillekin vapaakirjekirjat. (Talouso. pöytäk. ²⁶/₃, ²⁸/₅ 1810).

³⁾ Konselji m. m. antoi kiertokirjeen, että Barclay de Tollin säädös ¹⁷/₆ 1809 venäläisten asetusten noudattamisesta rahakirjelähetysiin nähden oli vastedes koskeva vain ulkomaille menevää postia, mutta oman maan arvolähetysten suhteen oli seurattava Ruotsin aikaisia asetuksia. Määräyksestään konselji ilmoitti keisarille enemmistön päätöksen mukaan, kun taas vähemmistö katsoi ilmoitusta tarpeettomaksi, koska kysymyksellä oli vain „handhafvande af förut utkomna författningar“. Talouso. pöytäk. ¹⁰/₁₁, ²⁶/₁₁ 1810. — Sisäasiain ministeri antoi Suomen viranomaisille vallan nimittää myös venäläisiin sotaväenosastoihin asetetut postimestarit. Talouso. pöytäk. ⁴/₇ 1812.

suurivalvonnan järjesti konselji niin, että siihen nähden konseljin virkamiehillä ei ollut mitään toimia. 1) Lääkintölaitokseen nähden oli toisin. Konseljihan oli saanut hoitaakseen ennen lääkintökollegiolle ja serafimihallitukselle kuuluneet tehtävät. Paitsi että talousosasto istunnoissaan päätti esitysten tekemisestä hallitsijalle lääkintölaitoksen järjestämisen suhteen tai antoi määräyksiä kulkutautien ehkäisemisestä, ratkaisi anomuksia sairaiden ottamisesta hospitaaleihin, kuten mainitut virkakunnat, oli sen otettava vastaan lääkintökollegion sijaisena alavirkamiesten virkakertomukset, ilmoitukset kulkutaudeista ja neljänneslaskelmat, ja joutui niiden vastaanottaminen ja säilyttäminen kansliatoimituskunnan asiaksi. 2) Ja vaikka konseljin järjestämisessä oli edellytetty, että maaherroille olisi siirretty lääkintökollegiolla ollut tehtävä laatia ehdollepanot piirilääkäreiden virkoihin, ja maaherrat tekivätkin ehdotuksia lääkäriin virkojen täyttämistä, saattoi tapahtua, että kansliatoimituskunta myös laati ehdollepanoja piirilääkäriin virkoihin. 3) Siten oli lääkintökollegion tehtäviä joutunut osittain maaherroille, osittain kansliatoimituskunnalle. Mutta tällainen asiain hoito kävi konseljille vaikeaksi, jopa mahdottomaksikin. Eraat lääkintöopilliset tutkinnot, jotka ennen oli suoritettu lääkintökollegiossa, oli määrättävä pidettäväksi akatemiassa tai piirilääkäreiden edessä, kun konselji tai kansliatoimituskunta ei luonnollisestikaan voinut niitä pitää, ja samasta syystä oli lääkintövirkamiesten annettava

1) Kenraalikuvernööri oli kirjeellä $19/12$ 1809 ilmoittanut konseljille, että maassa liikkui luvatonta kirjallisuutta, ja vaati konseljia ryhtymään toimiin sen maahan tuonnin estämiseksi. Konselji, talousos. ist. $15/1$ 1810, katsoi parhaaksi olla antamatta julkisia säädöksiä, kun ne olisivat sen mielestä vain kiihottaneet halua hankkia kiellettyä kirjallisuutta. Julkinen määräys annettiin vain siitä, että kirjallisuutta saatiin tuoda maahan ainoastaan Turun kautta, missä akatemian sensoreiksi määrättyt jäsenet sen tarkastaisivat. Maaherroille annettiin käsky ottaa salaisesti kielletty kirjallisuus takavarikkoon ja tuomiokapituleille määräys valvoa, ettei sitä kirjakaupoissa myyty. Sittemmin talousos. istunnossa $9/1$ 1810 päätettiin, että ulkomaisen kirjallisuuden sensuroiminen oli jätettävä prokuraatorille, jonka piti itsensä tarkastaa Turkuun tuleva kirjallisuus ja asettaa asiamiehiä tarkastusta varten muihin merikaupunkeihin (Pöytäk. main. päiv.).

2) Talousos. pöytäk. $21/6$ 1810.

3) Kts. esim. talousos. pöytäk. $23/7$ 1810.

tehdä valansa maistraattien edessä. 1) Olipa sellaisiakin lääkintökollegiolle kuuluneita asioita, joita ei voitu jättää millekään silloiselle viranomaiselle. 2) Näin ollen oli luonnollista, että ryhdyttiin järjestämään erityistä virastoa, lääkintökollegiota, jolle talousosastolla ja kansliatoimituskunnalla sekä maaherroilla olleet toimet tulivat siirtymään. 3) Lääkintökollegio perustettiin kuulutuksella marrask. 14/26 p:ltä 1811. 4) Tämä virasto ei kuitenkaan tullut asemansa puolesta vastaamaan Ruotsin lääkintökollegiota ja serafimihallitusta, jotka olivat olleet suorastaan hallitsijasta riippuvia keskusvirastoja, vaan jäi konselji edelleen korkeimmaksi lääkintöasiain hallinto- ja valvontavirastoksi, ja lääkintökollegio oli vain sen alainen instanssi. Suomessa siis muodostui lääkintöasiain käsittelyjärjestys toisenlaiseksi kuin mitä se oli Ruotsin vallan aikana.

Yleisten rakennusten hoitokin oli tehtäviä, joita konselji ei voinut suorittaa ilman erityistä virastoa. Intendenttivirus-tolle kuuluneita toimia ei konselji voinut jättää toimituskunnillekaan. Niiden suorittajana se käytti satunnaisesti erästä arkkitehtiä, mutta kun sellainen asiain hoito kävi ajan pitkään mahdottomaksi, ehdotettiin intendenttiviruson perustamista, ja virasto asetettiin kuulutuksella syysk. 3 p:ltä 1811. 5) Suomen intendenttiviruson tullen olemaan ylihallintovirastona pysyneen konseljin alaisena, oli toisessa asemassa kuin Ruotsin intendenttiviruson, joka oli ollut itsenäinen keskusvirasto. — Metallien kontrollerausta varten perustettiin myös erityinen konseljin alainen konttori kuulutuksella helmik. 19 p:ltä 1810. 6)

Maksumääräysten antamisen, jonka ennen valtiokonttori oli suorittanut, toimitti finanssitoimituskunta konseljin päätösten perustuksella. 7) Määräysten antaminen maaherroille puustellinvuokraushuutokauppojen pidosta kuului yhteisesti finanssi- ja sotilastoimituskunnalle, „joilla — kuten konselji kerran lausui — oli sama tehtävä, joka jouluk. 17 p. 1799 annetun kunink.

1) Talousos. pöytäk. 3/3 1810; 2/7 1811.

2) Kts. ylemp. s. 273 muist. 4.

3) Kts. ylemp. s. 312.

4) Saml. af förordn. ss. 168—170.

5) Kts. ylemp. s. 312. Kuulutus: Saml. af förordn. ss. 152—155.

6) Kts. ylemp. s. 277. Kuulutus: Saml. af förordn. ss. 61—63.

7) Talousos. pöytäk. esim. 16/4 1810.

asetuksen mukaan sota- sekä kauppakollegiolla oli ollut näissä asioissa Ruotsin hallituksen aikana¹⁾

Tullilaitoskin oli asetettu maaherrain välittömään hoitoon samalla kertaa kuin postiasiat. Tällöin tuli maaherrain suoritettavaksi toimia, jotka aikaisemmin olivat kuuluneet ylitullikonttoreille, kuten virkavapauksien antaminen tullivirkkamiehille lyhyemmäksi aikaa, ehdollepanojen laatiminen tullivirkkoihin ja esitysten tekeminen tullimaksujen kannosta, tullipaikkojen asettamisista ja tullirakennusten hoidosta, joiden esitysten suhteen konselji antoi päätöksiä.²⁾ Toiselta puolen kuitenkin oli myös toimituskunnilla entisille ylitullikonttoreille kuuluneita tehtäviä, kuten huolenpito, että tilit ja laskelmat lähetettiin ajoissa tullikamareista. Sen lisäksi oli finanssitoimituskunnan tehtävänä painattaa tullijournaalit ja varustaa ne sineteillä, mikä oli ollut tullidirektionin toimia.³⁾ Kun sitten tullidireksioni perustettiin ohjesäännöllä helmik. 2/18 p. 1812⁴⁾, siirtyivät maaherroilla olleet toimet⁵⁾ sekä myös osittain toimituskuntien valvontatehtävät tälle virastolle. Täten syntyneitä käsittelyjärjestystä, jos sille tahtoisii etsiä vastinetta aikaisemmista oloista, saattanee parhaiten verrata tullihallintoon kamarikollegion ja ylitullikonttorien sitä hoitaessa, — jos muuten ollenkaan vertailu entisen ja uuden järjestelmän välillä on mahdollinen. Maanmittauskonttorin järjestäminen oli, kuten on nähty⁶⁾, jo konseljin ohjesääntöä laadittaessa edellytetty. Ennen sen perustamista oli konseljilla vaikeuksia maanmittausasiain hoidossa. Kun oli sellaisia ylimaanmittauskonttorille kuuluneita toimia, joita eivät konseljin toimituskunnat kyenneet suorittamaan, täytyi konseljin käyttää satunnaista apua. Maanmittarien palkkiolaskuja se määräsi Turun ensimmäisen lääninmaanmittarin Tillbergin tutkimaan sekä käski häntä myös pitämään maanmittaustutkintoja eräiden akademian professorien kera.⁷⁾ Verollepanoasioita sen toisinaan täytyi jättää ratkaisematta, kunnes maanmittauskonttori ehdit-

1) Talousos. pöytäk. 29/5 1810.

2) Sam. 24/10 1810, 22/5 1811.

3) Sam. 20/2 1812.

4) Kts. ylemp. s. 266. Ohjesääntö pain. Saml. af förordn. ss. 236.

5) Talousos. pöytäk. 25/4 1812.

6) Vrt. ylemp. s. 201.

7) Talousos. pöytäk. 24/1 1810, 7/2, 15/5 1811.

tiin järjestää.¹⁾ Konttori perustettiin ohjesäännöllä marrask. 2/14 p:ltä 1812.²⁾ Sen suhde konseljiin ei tullut olemaan lähekkään yhtä läheinen kuin mitä Ruotsin kamarikollegion ja maanmittauskonttorin suhde oli ollut.

Luotsilaitoksen asioiden ei konselji voinut hoitaa ilman erityistä virastoa, joka saattoi lähemmin valvoa laitosta ja lähettää esityksiä laitosta koskeissa asioissa konseljin ratkaistavaksi sekä tehdä virkaehdollepanoja. Tällainen viranomaisen syntyi, kun luotsi- ja majakkalaitoksen ohjesäännöllä toukok. 17 p:ltä 1812 perustettiin luotsimajarin virka.³⁾

Vielä mainitsemme erityisesti kansliatoimituskunnalle jätetyt poliisiasiat nähdäksemme, mikä suhde niihin nähden konseljin ja kenraalikuvernöörin vallan välillä oli, jota suhdetta, kuten on mainittu, ei konseljin ohjesäännössä oltu määrätty.⁴⁾ Konselji päätti, alavirkamiesten esitysten johdosta, sellaisista asioista, jotka koskivat esim. passien antamista Venäjälle⁵⁾, yhdistyksen lakkauttamista⁶⁾, näyttelijäjoukon poistamista pääkaupungista⁷⁾, venäläisen sotaväen antamista maaherralle irtolaisten kukistamiseksi, jotka tekivät vastarintaa heitä sotaväkeen otettaessa.⁸⁾ Kansliatoimituskunnalle maaherrat lähettivät luetteloja ulkomalaisista matkustajista ja ilmoituksia yleisestä järjestyksestä.⁹⁾ Saamiensa tietojen nojalla ryhtyi toimituskunta toimenpiteisiin.¹⁰⁾

¹⁾ Talousos. pöytäk. 10/10 1811.

²⁾ Saml. af förordn. ss. 393—405. Vrt. ylemp. s. 312.

³⁾ Vrt. ylemp. s. 312. Ohjes. pain. Saml. af förordn. ss. 352—378.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 208.

⁵⁾ Kts. ylemp.-s. 277 muist. 4.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 279 muist. 2.

⁷⁾ Akatemian konsistorion ilmoitettua, että kaupungissa oleskeli eräs näyttelijäjoukko vastoin asetuksia, määräsi konselji maaherran poistamaan sen kaupungista (Talousos. pöytäk. 6/2 1810).

⁸⁾ Kuopion maaherra oli ilmoittanut, että irtolaiset olivat nousseet sotaväkeen ottoa vastaan ja keräytyneet asetettuina metsiin, sekä pyysi sotaväkeä heidät kukistaakseen. Konselji päätti, että hänelle ei silloin vielä annettaisi sotaväkeä, mutta jos hän uudisti anomuksensa, pyytäisi konselji kenraalikuvernööriä lähettämään hänelle sotaväkeä (Talousos. pöytäk. 22/10 1810).

⁹⁾ Kansliexped. akter 1811—1812.

¹⁰⁾ Mannerheim kirj. 21/4 1812 piispa Tengströmille pyysi yksityisesti tietoja eräästä uskonlahkosta, kun Mannerheimille oli ilmoitettu lahkon saattavan aikaan epäjärjestyksiä, ja kehotti piispaa ryhtymään toimiin, jos ilmoituksissa oli perää. Kirj.: Ad. Neovius, m. t. I ss. 228—9.

Kenraalikuvernööri, katsoessaan toimenpiteet tarpeellisiksi poliisiasioissa, kääntyi yleensä konseljin puoleen. Useimmiten asiat esitettiin konseljissa, joka antoi määräyksiä. Niinpä konselji kenraalikuvernöörin pyynnöstä antoi käskyn maaherroille eräiden karkulaisten kiinniottamisesta.¹⁾ Myöskin kenraalikuvernöörin pyydettyä, että konselji, „jolla oli lähempi huolenpito maan hyvästä“, velvottaisi maaherrat valitsemaan poliisivirkoihin kyvykkäitä, nuhteettomia, omanvoitonpyytämättömiä ja oikeudellisuutta rakastavia henkilöitä, antoi konselji tästä määräyksen.²⁾ Toisinaan kuitenkin kansliatoimituskunta antoi kenraalikuvernöörin pyyntöjen johdosta määräyksiä esittämättä asioita konseljille.³⁾ Talousosastossa marrask. 5 p. 1811 kenraalikuvernööri nimenomaisesti ilmotti, että kun yleistä järjestystä koskevat asiat useimmiten vaativat nopeampaa toimintaa kuin minkä tavallinen konseljin käsittelyjärjestys salli, hän vastedes kääntyisi kansliatoimituskunnan puoleen, joka antaisi heti hänelle vaadittua apua, mutta heti myös ilmottaisi asiasta konseljille esittelyvuoroa odottamatta.⁴⁾ Milloin kenraalikuvernööri antoi itse yleistä järjestystä koskevissa asioissa käskyjä tai säädöksiä, mikä muuten tapahtui vain silloin, kun säädökset samalla tarkoittivat myös venäläistä sotaväkeä, antoi hän tavallisesti asiasta konseljille tiedon. Niinpä kenraalikuvernööri kirjeellä marrask. 2 p:ltä 1809 ilmotti saattaneensa asukkaiden tietoon määräyksensä, jotka koskivat sotilas- ja siviiliviranomaisten suhteita pidettäessä epäjärjestyksien johdosta tutkintoja tai toimitettaessa majotuksia ja kyydityksiä, sekä kieltonsa sotilaille siviilihallintoon sekaantumasta.⁵⁾ Omassa nimessään antoi kenraalikuvernööri kuulutuksen kesäk. 5 p. 1811 kuleksivien venäläisten sotilaiden kiinniottamisesta ja jättämisestä sotilaspäälliköille.⁶⁾ Hallitsijalle antoi kenraalikuvernööri raportteja maassa vallinneesta tilasta.⁷⁾ Mitään sekaannuksia ei syn-

1) Talousos. pöytäk. 22/1812.

2) Talousos. pöytäk. 21/1811.

3) Kts. ylemp. s. 315.

4) Talousos. pöytäk. main. päiv.

5) Talousos. pöytäk. 22/11 1809.

6) Saml. af förordn. s. 145.

7) Enimmäkseen oli raporttien sisältönä, että mitään erityistä ei ollut tapahtunut. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 66; 1811 n:o 88. Suomen asiain komit. asiakirj. 1812 n:o 9.

tynyt konseljin ja kenraalikuvernöörin välillä poliisiasiaain hoidossa, vaikkakaan heidän valtansa välistä rajaa ei oltu millään säädöksellä määrätty.

Toimituskuntiin saapui suuri joukko asioita, jotka vain kaukaisesti jos ollenkaan liittyivät niihin asiaryhmiin, jotka ohjesäännössä oli lueteltu toimituskunnille kuuluvan. Saatamme tässä vain viittauksina mainita muutamia sellaisia. Kansliatoimituskunnan käsittelypiiriin joutuivat esim. asiat, jotka koskivat korvauksia sodan aikana syntyneistä vahingoista, karanteenia ja Tornion rajaseudun alueellista järjestelyä.¹⁾ Kamari-toimituskunnalle luettiin kuuluvan uutistiloja ja köyhäin lasten hoidon järjestämistä koskevat asiat²⁾, finanssitoimituskunnalle kysymykset palkkain järjestelystä, Turun linna-alueen jättämisestä venäläiselle sotaväelle³⁾, sukelluskomppanian toiminnasta, suolavarastojen hoidosta, metsänhoitoa koskevat asiat⁴⁾, hätäaputoimet⁵⁾, kysymys pitäjänmakasiinien perustamisesta⁶⁾, ve-

¹⁾ Vrt. ylemp. esim. s. 261. Lausunnon laatiminen meriopistoasiassa (vrt. ylemp. s. 266) oli jätetty kansliatoimituskunnan päällikölle Mannerheimille. Lindström m. t. s. 207 on maininnut, että asia kuului lähimmin sotilastoimituskunnalle, mutta että lausunnon laatimista pidettiin nähtävästi sangen arkaluontoisena asiana ja annettiin kyvykkäimmän jäsenen Mannerheimin tehtäväksi. Tätä johtopäätöstä tuskin voi tehdä. Nähtävästi tämä kysymys joutui opetuslaitoksia koskevana asiana kansliatoimituskunnan käsiteltäväksi. — Tutkimuksen toimeenpano Tammissaaren maistraatin ja venäläisten sotilaiden välillä syntyneissä rettelöissä jätettiin Nordensvanille, joka sai asian järjestetyksi; kumpaakin riitapuolta kehoitettiin sovinnollisuuteen ja asia jäi siihen. (Talousos. pöytäk. $\frac{3}{10}$, $\frac{6}{11}$ 1810).

²⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{21}{6}$ 1810.

³⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{17}{11}$ 1809.

⁴⁾ Kenraalikuvernööri oli syksyllä 1809 ehdottanut, Turun läänin ylijahtimestarin Bodénin pyydettyä saada säilyttää virkansa, että konseljille annettaisiin tehtäväksi laatia ehdotus metsänhoitolaitoksen järjestämisestä, johon hallitsija suostuikin. Konselji käsitteli asiaa keväällä 1810, mutta ei puoltanut metsänhoitovirkamiehistön asettamista, kun se konseljin mielestä oli tarpeeton, koska kruunun palvelijat voivat hyvin kruununmetsäin valvonnan ja ajojahdin suorittaa. Bodén oli kuitenkin pysyttävä virassaan, ja oli hänen toimintansa ulotettava muuallekin kuin Turun läänin; jolla tavoin sitten asia järjestettiinkin. Talousos. pöytäk. $\frac{4}{4}$, $\frac{7}{8}$ 1810. Plen. pöytäk. $\frac{15}{7}$ 1810. Generalgub. bref 1810 ff. 153—6. Val-tiosiht vir. asiakirj. 1809 n:o 117, 1810 n:o 121.

⁵⁾ Kts. niistä E. Neovius, Suomen raha-as. järj. ss. 205—6, 289—91 Lindström, m. t. ss. 161—4, 171—6.

⁶⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{7}{8}$ 1810.

näläisen rahan levittämisestä liikkeeseen vaihtamalla sitä ruotsalaiseen ¹⁾ ja palovakuutusdireksioonista ²⁾, sekä pankkia ³⁾ ja koskenperkausdireksiona koskevat seikat. ⁴⁾ Sotilastoimituskunnan asioita olivat yleistä makasiinilaitosta, salpietarin valmistusta ja ruutikauppaa koskevat kysymykset. ⁵⁾

Lukuisat asiat olivat sellaisia, että niihin nähden syntyi epätietoisuutta, mihin toimituskuntaan ne olivat luettavat. Niin kävi m. m. maaherrain lähettämien vuodentulokertomusten suhteen. Ensin oli finanssitoimituskunta ne esittänyt, mutta sitten konselji, otettuaan kerran asian harkittavaksi, päätti, että ne, kun ne olivat läheisessä yhteydessä köyhäinhoidon kanssa, olivat katsottavat kuuluvan kansliatoimituskunnalle ⁶⁾. Ensin oli tapana, että kun jossakin toimituskunnassa syntyi epäilyksiä siitä, että saapunut asia ei sille kuulunut, lähetti toimituskunta sen toiselle, ja tämä ehkä kolmannelle. Siten saattoi asia käydä useammassa toimituskunnassa ennen esittelyä, ja voi vielä sattua, että kun se vihdoin esitettiin, konselji ei katsonutkaan sen esittelevälle toimituskunnalle kuuluvan ja lähetti sen jollekulle muulle, jossa se jo ennen oli käynyt ⁷⁾. Tällaisen epäjärjestyksen estämiseksi päätettiin talousosastossa toukok. 21 p. 1811, että toimituskunnat eivät saaneet lähettää asioita suoraan toisilleen, vaan oli niiden epätietoisuuden syn-

¹⁾ Venäläisestä rahasta kun oli syntynyt puute ja köyhä väestö joutunut keinottelijain kiskomisille alttiiksi, käski keisari, että suurempi summa venäläistä rahaa oli vaihdettava ruotsalaiseen, ja määräsi v. Haartmanin finanssipäällikön apulaisena lähemmin hoitamaan vaihtoa. Talousos. pöytäk. ²²/₁₁ 1811, ³/₁, ²⁵/₁ 1812 y. m. Kts. Lindström, m. t. ss. 213—5.

²⁾ Talousos. pöytäk. ²⁶/₈ 1812. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 161—6.

³⁾ Talousos. pöytäk. ¹⁴/₃, ²/₇ 1812 y. m. Pankki oli konseljin välittömän valvonnan alla. Kaksi jäsentä, valinnan mukaan, tarkasti tilinpäätöksen vuosittain, inventeerasi kassan ja antoi kertomuksen konseljille. Vrt. E. Neovius, Suomen pankin perustaminen s. 145 y. m.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. ²⁸/₃, ⁴/₉ 1811.

⁵⁾ Vrt. ylemp. s. 312. Yleinen makasiinilaitos oli toista kuin pitäjänmakasiinit. Vrt. myös talousos. pöytäk. ²⁹/₆ 1810 y. m.

⁶⁾ Talousos. pöytäk. ⁹/₇ 1812.

⁷⁾ Talousos. pöytäk. ²¹/₈ 1811. Epätietoisuutta syntyi usein palkkausasioihin nähden, olivatko ne kanslia- vai finanssitoimituskunnasta esiteltävät (talousos. pöytäk. ²²/₁₁ 1810, ²³/₁₀ 1811), veroasioihin nähden, kuulivatko kamari- vai finanssitoimituskunnalle (Talousos. pöytäk. ²⁸/₆ 1810, ²⁹/₆, ⁹/₁₁ 1811, ¹³/₈ 1812 y. m.) j. n. e.

tyessä, mihin toimituskuntaan asia kuului, annettava konseljin siitä päättää¹⁾. Mutta kun finanssitoimituskunnasta esitettiin erittäin paljon kruununtilariitoja koskevia asioita, jotka täytyi sotilastoimituskuntaan lähettää, ja joiden suhteen olisi voitu finanssitoimituskunnassakin päättää, että ne sotilastoimituskunnalle kuuluivat, määräsi konselji, että finanssitoimituskunnan esittelijä sai ne suoraan sotilastoimituskunnalle jättää²⁾. Sekaannuksien syntyminen siihen nähden, mihin toimituskuntaan asia oli menevä, riippui suurimmaksi osaksi siitä, että oli tosiaan monesti vaikea ratkaista, mihin asiaryhmään asia oli katsottava kuuluvan. Samanlaisia sekaannuksia oli sattunut lukuisasti myös Ruotsin valtioekspeditsioneissa. Osittain johtui sekaannuksien lukuisuus myös virkamiesten epäjohtomukaisuudesta asiain jaottelun tekemisessä ja ohjesäännön määräysten tulkitsemisessä siinä suhteessa.

Hallituskonselji toimi keskusvirastona hoitaen asioita ja valvoen virkamiehistöä toimituskuntain avulla ja kautta. Konseljin ja Ruotsin keskusvirastojen välillä oli kuitenkin suuri ero siihen nähden, että konseljilla oli muillekin keskushallintoorgaaneille kuin keskusvirastoille kuuluvia tehtäviä, joka ero yhä suureni, kun konseljin alaisiksi perustettiin toisia „keskusvirastoja“ ja konselji muuttui yhä enemmän ylihallinto- ja ylivalvontavirkakunnaksi. Myöskään toimituskunnille, sellaisina miksi ne todellisuudessa muodostuivat, ei saata, kuten ylempänä esitetystä näkyy, löytää vastineita entisistä oloista. Niillä oli osittain samoja tehtäviä kuin kollegioiden konttoreilla, osittain samoja kuin kollegioilla.³⁾ Mutta arvoon nähden asetti konselji ne Ruotsin valtioekspeditsionien tasalle. Kun esim. konseljin tietoon oli tullut, että Ruotsin valtiokonttori ei ollut hyväksynyt konseljin sotilastoimituskunnan erään yksityisen asiassa asianomaiselle antamia todistuksia, vaan vaatinut konseljin pöytäkirjan otetta, päätti konselji, että kun konselji eräissä tapauksissa oli hyväksynyt Ruotsin kenraalijutantin ja sotilasekspeditsionin valtiosihteerin todistukset, tuli saman mukaisesti konseljin sotilastoimituskunnan päällikön allekirjo-

¹⁾ Talousos. pöytäk. main. päiv.

²⁾ Talousos. pöytäk. 6/11 1811. 27/4 1812.

³⁾ Kts. ylemp. s. 318 y. m.

tuksella ja toimituskunnan sinetillä varustetun todistuksen olla riittävä¹⁾).

Toimet, jotka konseljin oli suoritettava keskusvirastona, olivat monta vertaa moninaisemmat, lukuisammat ja enemmän sen aikaa vievät kuin sen tehtävät hallitsijalle kuuluneita asioita ratkaisevana virkakuntana ja hallitsijalle menevien asiain valmistelukuntana. Mainittuja toimia hoitaessaan joutui konselji tekemisiin mitä vähäpätöisintä hallinnon yksityisseikkain kanssa. Tarvitsee vain muistaa, että sen muutamien jäsenten oli istutettava huutokauppatilaisuuksissa sotilaspuustelleja vuokrattaessa tai konseljin kirjoitustarpeita hankittaessa, ja että konseljilta meni kymmeniä istuntoja vuodessa yksin revisionikonntorin tilien johdosta tekemien muistutusten ratkaisemiseen, ymmärtääksään, miten yksityiskohtaisista asioista konseljin oli huolehdittava ja miten paljon aikaa siltä kului juuri näiden asiain hoitoon. Hallintotoiminnan suuren keskityksen pahimpia haittoja oli, että hallituskonseljin oli hoidettava rinnan tärkeitä ja vähäpätöisiä asioita, joista viimeämainitut veivät sen enimmäkseen ajan, mikä häittä sentään jossain määrin väheni keskusvirastojen perustamisen jälkeen.

Toiselta puolen kuitenkin se, että konselji toimi kaikkien hallintoalojen johtajana eikä vain yhden, kuten Ruotsin keskusvirastot, ja kaikkien maan virkamiesten valvojana, ja että sillä siten oli mahdollisuus — jos se vain muuten kykeni — pitää yllä hallintotoiminnan yhteyttä ja määrätä sen periaatteet ja kulku, oli yksi niistä seikkoja, jotka synnyttivät käsityksen, että se oli maan etuja valvova „ylihallitus“, jota nimeä oli konseljiä järjestettäessä ja konseljin ohjesäännöissäkin käytetty, ja joksi sitä konseljin jäsenetkin kutsuivat²⁾).

¹⁾ Talousos. pöytäk. 27/8 1811.

²⁾ Vrt. lausuntoa, että konselji oli maan etujen valvoja ylemp. s. 258 muist. 7. Hallituksen nimeä käytti m. m. Nordensvan kysymyksen ollessa majotuskomiteoista, joita hän ei pitänyt laillisina, vaan katsoi, että majotuksesta oli maistraattien huolehdittava, joiden päätöksistä saatettiin valituksia hallitukselle tehdä. Talousos. pöytäk. 17/1 1810. — Tässä yhteydessä voisimme mainita myös Virallisen lehden. Mannerheimin tehtyä plenumissa 25/11 1809 ehdotuksen virallisen lehden perustamisesta, sellainen kun hänen mielestään oli välttämätön kuulutusten, ilmoitusten ja virastojen asiain julkaisemista varten, jätettiin talousosaston huoleksi ryhtyä toimiin sen suhteen. Suunnitelman mukaan, jonka pro-

Mutta oliko sitten hallituskonselji todellisuudessa hallinto-toiminnan laadun ja kulun yksinomaisena määrääjänä?

Tämän kysymyksen valaisemiseksi koskettelemme ensin näkin konseljnin ja sen puheenjohtajan, kenraalikuvernöörin, keskinäistä suhdetta.

Hallituskonseljin istunnoissa oli kenraalikuvernööri yleensä usein läsnä. Barclay de Tolly ja samoin hänen seuraajansa vapaaherra Fabian Steinheil, joka astui toimeensa maaliskuussa 1810¹⁾, oli saapuvilla melkein kaikissa plenumissa, jälkimäinen myös monesti talousosaston istunnoissa, mutta oikeusosaston istunnoissa ensinmainittu ei ollut kertaakaan ja Steinheilkin hyvin harvoin²⁾. Ensi aikoina Steinheil antoi konseljille tiedon, milloin hän ei voinut istuntoihin saapua, mutta sittemmin ei hän siitä enään erityisesti ilmoittanut. Useimmiten hän saapui keskellä istuntoa ja läksi pois ennen sen päättymistä³⁾.

fessorit Wallenius, Franzén ja Radloff laativat Mannerheimin pyynnöstä ja jonka viimemainittu jätti konseljille plenumissa 4/12 1809, piti lehden sisältää ulkomaan uutisia, konseljnin kuulutukset ja ilmoitukset sekä Suomen virkamiesten nimitykset ja ne Venäjän virkamiesten nimitykset, joilla saattoi olla merkitystä Suomeen nähden. Myös yksityisten ilmoituksia oli siihen otettava. Lehden tuli ilmestyä kolmasti viikossa. Konselji päättikin perustaa lehden, määräten Mannerheimin ehdotuksesta mainitut professorit sen toimittajiksi ja panna sen nimeksi „Åbo Allmänna Tidning“. Toimittajat, jotka määrättiin kerrallaan aina kolmeksi vuodeksi, olivat, konseljnin päätöksen mukaan, konseljille vastuunalaiset, poliittisiin asioihin nähden oli noudatettava varovaisuutta „jota asiain nykyinen tila — kuten sanat kuuluvat — näyttää vaativan“, ja oli lehteä julkaistava Ruotsin entisten Postisanomien koossa. Lehden ilmestymisestä sekä siitä, että se oli virallinen, päätettiin antaa kuulutus. (Plen. pöytäk. main. päiv.)

¹⁾ Steinheil oli ensi kerran läsnä plenumissa 20/3 1810, jolloin hän piti tervehdyspuheen, ja Tandefelt vastasi hänelle jäsenten puolesta. (Plen. pöytäk. main. päiv.)

²⁾ Muutamina kuukausina oli Steinheil useammin, muutamina harvemmin konseljissa, toisinaan matkojen vuoksi pitempiä aikoja kokonaan poissa, kuten kesällä 1810 hänen ollessaan sotilastarkastuksilla, vuosien 1810 ja 1811 vaihteessa Pietarin matkalla, kesällä 1811 virkamatkalla ja niinkään keväällä v. 1812. Syyskuun alussa v. 1812 hän lähti sotänäyttämölle viipyen poissa aina seuraavan vuoden alkupuolelle saakka. Ylimalkaisesti sanoen on talousosaston istuntojen luku, joissa kenraalikuvernööri oli läsnä, noin kolmas osa kaikista istunnoista, v. 1811 melkein puolet niistä.

³⁾ Plen. ja talousos. pöytäk.

Puheenjohtajana oli kenraalikuvernöörin johdettava keskustelija. Miten ja millä kielellä — konseljihan itse käytti ruotsia — se yleensä tapahtui, siitä eivät asiakirjat kerro mitään. Niinä harvoina kertoina kun pöytäkirjassa puhutaan hänen käyttämästään kielestä, mainitaan siksi ranskan kieli ¹⁾. Kenraalikuvernöörin poissaollessa johti plenumissa puhetta tavallisesti Tandefelt, talousosastossa useimmiten de Geer, joka toisinaan nimittikin itseään puheenjohtajaksi ²⁾, ja joka sellaisena otti esille hänelle muuten kuulumattomia asioita, m. m. konseljin työtä koskevia seikkoja ³⁾. Ollessaan läsnä istunnoissa kenraalikuvernööri otti osaa äänestyksiin, antoipa joskus äänestettäessä pöytäkirjaan kirjallisiakin lausuntoja ⁴⁾. Puheenjohtajana lausui hän aina ajatuksensa viimeiseksi. Toisinaan Steinheil yhtyi enemmistöön, toisinaan vähemmistöön, toisissa asioissa äänesti jäsenten kera, joiden käsitystä hän toisissa kysymyksissä oli vastustanut ⁵⁾. Asioissa hän muuten saattoi tuoda esiin mielipiteitä, jotka olivat aivan eroavia koko konseljin käsitystavasta, kuten olemme nähneet tapahtuneen kysymyksissä venäläisten suhteesta Suomen oikeusistuihin ja kaupunkien velvollisuudesta hankkia eräitä rakennuksia sotaväen tarpeisiin ⁶⁾. Että konselji monesti nojautui kenraalikuvernöörin käsitykseen, vieläpä jätti asian hänen valtaansa, kun se itse ei ollut selvillä menettelytavan suhteen, tai täytti virkoja yksin hänen puoltolauseensa perustuksella, on ylempänä nähty ⁷⁾. Erinäisissä tapauksissa konselji pyysi kenraalikuvernööriä toimimaan konseljin puolesta, esim. lausumaan puheenjohtajana konseljin kiitoksen Venäjän Tukholmassa olleelle lähettiläälle tämän konseljille lähettämistä kiitoksista, kun konselji oli hänelle ollut avullisena Suomen asioissa ⁸⁾. Sellaisiin hallitsijalle menneisiin esityksiin nähden, joiden päättämässä kenraalikuvernööri oli ollut mukana, saattoi tapahtua, että vähemmistön

¹⁾ Esim. plen. pöytäk. $\frac{9}{2}$ 1811.

²⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{16}{6}$ 1811.

³⁾ Sam. $\frac{12}{7}$ 1811, $\frac{6}{8}$ 1812 y. m.

⁴⁾ Sam. esim. $\frac{20}{2}$ 1812.

⁵⁾ Plen. pöytäk. $\frac{13}{4}$ 1810, $\frac{1}{5}$, $\frac{7}{12}$ 1811. Talousos. pöytäk. $\frac{4}{2}$, $\frac{23}{7}$ 1812 y. m.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 258 muist. 9, 259 muist. 10.

⁷⁾ Kts. ylemp. s. 262 muist. 8 ja 9, 284 muist. 6.

⁸⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{22}{10}$ 1811.

mielipide, jos kenraalikuvernööri oli vähemmistöön kuulunut, tuli hyväksytyksi vastoin enemmistön kantaa¹⁾

Kenraalikuvernöörin toimet konseljissa eivät rajoittuneet yksin siihen, että hän otti osaa siellä esiintulleiden asiain käsittelyyn, vaan hän itsekin esitti asioita ja teki ilmotuksia, huomautuksia ja pyyntöjä asioissa, joissa hän katsoi tarpeelliseksi toimiin ryhtymistä. Konseljille jätti hän asioita myös pyytämällä jotakin konseljin jäsentä — de Geeriä, v. Troilia, Mannerheimia — esittämään ne hänen puolestaan konseljissa. Tavallisimmin teki hän kuitenkin esityksensä kirjelmien muodossa. Täten joko kenraalikuvernöörin itsensä konseljissa esilleottamat tai jäsenten kautta tai kirjeissä konseljille esitetyt asiat koskivat mitä moninaisimpia seikkoja: luettelojen antamista joka kahden viikon kuluttua hallitsijalle kenraalikuvernöörin kanslian kautta lähetetyistä kirjelmistä²⁾, tiedon antamista kenraalikuvernöörille edeltäpäin, mitä asioita konseljin istunnoissa kulloinkin esitettäisiin³⁾, konseljin istuntopäivän ja aikojen järjestelyä, konseljin toimivallan laajentamista⁴⁾, asiakirjain hankkimista Ruotsista⁵⁾; kestikievarienvarempaa varustamista, määräksiä postissa kuletettavien arvolähetysten suhteen⁶⁾, orpolasten tilan ja vankeinhoitolaitoksen parantamista⁷⁾, hospitaalientarastamista⁸⁾, eläkelaitoksen järjestämistä, metallien maastavien kieltoa⁹⁾, rästitutkimusten toimeenpanoa¹⁰⁾, määräystä maaherroille, että saivat maksuja suorittaa vain maksumääräysten perustuksella¹¹⁾, veroviljan myyntiä, viljantuontikiellon antamista¹²⁾, ruotsalaisen rahan käytön lakkauttamista yksityisessäkin liikkeessä¹³⁾, tullilaitoksen järjestämistä¹⁴⁾, venäläisten kaup-

¹⁾ Kts. ylemp. s. 263 muist. 3.

²⁾ Talousos. pöytäk. ⁸/₅ 1810.

³⁾ Sam. ⁹/₁ 1810.

⁴⁾ Vrt. ylemp. s. 243, 293.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 273.

⁶⁾ Talousos. pöytäk. ¹⁹/₃ 1810.

⁷⁾ Sam. ²⁹/₁₀ 1811. Plen. pöytäk. ¹⁵/₆ 1812

⁸⁾ Kts. ylemp. s. 314.

⁹⁾ Kts. ylemp. s. 275.

¹⁰⁾ Talousos. pöytäk. ²³/₁₃, ³¹/₁ 1810.

¹¹⁾ Sam. ²⁴/₁ 1810.

¹²⁾ Sam. ²⁵/₂ 1812.

¹³⁾ Kts. ylemp. s. 275.

¹⁴⁾ Talous. pöytäk. ⁹/₁₁ 1809, ²⁴/₁ 1810.

piaiden oikeuksia¹⁾, luotsien päivärahan alentamista ja luotsimajurin asettamista venäläisen sotilaspäällystön alle²⁾. Kuten edellisestä näkyy, ulottuivat kenraalikuvernööriin alkuunpanot ja esitykset, joihin hän sai aiheita m. m. virkamatkoilla oloihin omin silmin tutustuneensa, kaikille hallinnon aloille, joten kenraalikuvernööriin vaikutus hallinnon kulkuun oli melkoinen. Sitäpaitsi hän liittämällä lausuntonsa konseljin hallitsijalle lähettämiin esityksiin, joiden laatimisessa hän ei ollut itse ollut mukana, vaikutti ratkaisun suuntaan. Tärkeimpiä asioita, joissa kenraalikuvernööri asetui konseljin kannalle, vastoin venäläiseltä taholta esitettyjä käsityksiä, oli kysymys Venäjän kauppamanifestin ja tullitaksan sovittamisesta Suomeen, joka asia ylempänä on mainittu³⁾. Yleensä oliivat ne asiat harvat, joissa kenraalikuvernööri asetui toiselle kannalle kuin konselji. Mainita ehkä ansainnee niistä viinantuontikielto-asia⁴⁾. Toisinaan kenraalikuvernööri teki esityksen, ennenkuin konselji oli ennättänyt sellaista lähettää, kuten tapahtui hätäavustusta koskevassa asiassa⁵⁾, tai ehdotuksen viran täyttämisestä ennenkuin konselji oli ehdollepanon laatinut ja hallitsijalle toimittanut⁶⁾. Toisinaan hän sai esityksellään aikaan poikkeamisen hallitsijan aikaisemmin vahvistamista periaatteista, kuten hautausapumaksukysymyksessä⁷⁾. Myöskin voi kenraalikuvernööri persoonallisilla keskusteluillaan Speranskin kanssa Pietariissa vaikuttaa asiain ratkaisuun, niinkuin esim. v. 1811 alussa sotilaspalkka- sekä kanavanrakennusasiassa⁸⁾.

Viimemainitut seikat osottavat, että kenraalikuvernööri saattoi toimia ilman yhteisvaikutusta konseljin kanssa. Kuitenkin kenraalikuvernööri enimmäkseen oli konseljin kanssa yhteistoiminnassa, ja muullainen menettely tuli kysymykseen vain harvoin, ikäänkuin poikkeuksena. Tämä osottaa, että konseljin syrjäyttäminen kenraalikuvernööriin puolelta ei tapahtu-

¹⁾ Sam. 24/1 1810; vrt. Lindström, m. t. ss. 225—6.

²⁾ Talousos. pöytäk. 23/2 1810, 26/6 1811.

³⁾ Kts. s. 267 muist. 2.

⁴⁾ Vrt. Lindström, m. t. ss. 184—7.

⁵⁾ Kts. E. Neovius, Suomen raha-as. järj. ss. 205, 289—90.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 265 muist. 1.

⁷⁾ Kts. ylemp. s. 306 muist. 3.

⁸⁾ Kts. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 250, 255.

nut tarkoituksessa supistaa konseljin toimipiiriä ja valtaa. Toisin hän saattoi syrjäyttää konseljin muullakin kuin ylläkerrotulla tavalla. Hän antoi, matkoilla ollen tai muuten, määräyksiä maaherroille, käskien heitä esim. suorittamaan varoja sotaväen viljanostoihin, palkkoja tullivirkamiehille ¹⁾, olemaan ottamatta Viipurin läänissä hautausapumaksua virkamiehiltä ²⁾, kantamaan sotilasvaroja kruunun makasiineihin ³⁾, ja niinikään oli hän antanut kansalaisille luvan panna rahankeräyksen toimeen suomalaisen sotaväen asettamista varten ⁴⁾, mutta useat näistä määräyksistä, kuten konseljille lähetetyissä ilmoituksissa lausuttiin, oli annettu „ajan voittamiseksi“. Nämäkään tapaukset eivät siis kumoa ylempänä tehtyä johtopäätöstä, että konseljin syrjäytys kenraalikuvernöörin puolelta ei ollut tahallista konseljin toimipiirin supistamista. Hänellä oli ennen kaikkea halu saada asiat nopeammin kulkemaan, kuin mitä säännölliset muodot sallivat, ja hän joutui sen vaikutuksesta nuo muodot syrjäyttämään.

Kenraalikuvernöörin puolelta tapahtunut konseljin toimipiirin supistaminen ei olisi tuottanut konseljin auktoriteetille sanottavia vaurioita. Mutta se oli uhattuna muultakin taholta. Venäläiset sotilasviranomaiset toisinaan kieltäytyivät noudattamasta Suomen lakeja, toisinaan vaativat määräysvaltaa Suomen hallintoa koskevista asioista, jolloin konselji voi joutua varsin tukalaan asemaan. Sellaisista tapauksista mainittakoon rettelöt v:n 1811 kuluessa konseljin ja Turun kenttämittauskonttorin päällikön everstilutnantti Neidhardtin välillä, viimemainittu kun oli saanut suomalaisia maanmittareita avukseen, mutta ei tahtonut suostua maksamaan heille palkkaa Suomen asetusten mukaan, joista rettelöistä konselji selvisi vain kenraalikuvernöörin avulla ⁵⁾. Viaporin sotilaskuvernöörin vara-amiraali Sablinin

¹⁾ Talousos. pöytäk. ²²/₂ 1810, ⁸/₈ 1812.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 306 muist. 3. Kun konselji asiasta tiedon saatuun otti kysymyksen esille, niin konselji, kuten pöytäkirjassa lausutaan, „ansåg sig icke tillständigt, att uti detta gen. gouv:n:s förordnande göra någon ändring“. Talousos. pöytäk. ²⁴/₈ 1812.

³⁾ Sam. ²⁰/₁ 1810.

⁴⁾ Plen. pöytäk. ⁵/₈ 1812.

⁵⁾ Kts. kirjoitustani „Poimintoja hallinnon historiasta Porvoon valtiopäiväin jälkeisiltä vuosilta. 2. Hallituskonseljin ja venäläisten sotilasviranomaisten välisiä selkkauksia.“ Hist. Aikakauskirj. 1908 ss. 112—9.

kanssa konselji joutui keväällä ja kesällä 1811 kireisiin väleihin, kun Sablin vaati luotsilaitoksen asettamista komentonsa alle, josta kenraalikuvernöörikin antoi konseljille määräyksen, mutta selviytyi sitten asia niin, ettei konselji paljoa menettänyt määräysvallastaan¹⁾. Selkkauksia syntyi myös v. 1811 alussa Viaporin komendantin kenraalimajuri Gavron kanssa vankeinhoitoa koskevassa asiassa²⁾. Ylemmät venäläiset viranomaiset saattoivat myös syrjäyttää konseljin, ei yksin siten, että konseljille ei annettu sen olemassaolon ensi aikoina tilaisuutta lausua mielipiteitään niin tärkeistä kysymyksistä kuin olivat v. 1809 rahamanifestin ja v. 1810 vakanssimaksumanifestin valmistukset³⁾, vaan myös siten, että ne tekivät alkuunpanoja ja saivat aikaan määräyksiä, joiden toimeenpaneminen saattoi käydä konseljille raskaaksi, kuten tapahtui kysymyksissä postilaitoksen järjestämisestä, irtolaisten lähettämisestä Pietariin sotapalvelukseen, Venäjän kauppamanifestin ulottamisesta Suomeen ja salpietarin hankinnasta.

Mutta omankin maan kansalaisten ja viranomaisten puolelta konseljin arvoa saatettiin loukata. Paitsi että anomuksia osotettiin kenraalikuvernöörille, joka kyllä jätti ne useastikin konseljille, mutta toisinaan lähetti ne Pietariin,⁴⁾ tai tehtiin — Ruotsin vallan ajalta perittyä tapaa noudattaen — pyyntöjä suoraan hallitsijalle,⁵⁾ käännettiin hallitsijan puoleen sellaisissakin asioissa, jotka konselji oli ratkaissut. Mainittakoon siitä muuan kuvaava esimerkki. Konselji oli hylännyt majuri de Beschin palkka-anomuksen eikä ollut suostunut selittämään hylkäyksen syitä asianomaiselle, joka silloin lähetti anomuksensa

¹⁾ Kts. Lindström, m. t. ss. 191—2. Vrt ylemp. s. 329 muist. 2.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 258 muist. 3. Sablin ei ollut komentaja, joksi häntä on muutamissa tutkimuksissa sanottu (Lindström, m. t. s. 95), vaan sotilaskuvernööri, joksi v. 1812 Sablinin sijalle tuli kontreamiraali Bodisko, mutta komendantti Gavro pysyi virassaan paljoa kauemmin. Gavrosta vrt. G. Rein, Helsingin uudestaan rakentamisesta ss. 177—8 y. m. Sekä Bodisko, joka kuoli v. 1815, että Gavro ovat saaneet aikalaisilta tunnustusta kunnioitettavasta ja lojaalisesta käytöksestään. Edellis. nähden vrt. Walleenin kirj. ^{11/11} 1815 Ehrenströmille. Stjernvall-Walleenin, kok., kart. 14; jälk. G. Rein, m. t. s. 225.

³⁾ Kts. ylemp. ss. 271—2.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. ^{2/5} 1811 y. m.

⁵⁾ Kts. ylemp. ss. 267.

keisarille, ja konseljiilta vaadittiin selitystä menettelynsä johdosta. Vastauksessaan konselji lausui, että se ei ollut voinut ruveta asianomaiselle selittelemään syitä anomuksen hylkäykseen, „kun olisi ollut vastoin tavallista oikeudenkäyntijärjestystä ja loukannut konseljin arvoa korkeimpana tribunaalina, jos olisi ruvettu selittelemään syitä ja vaikuttimia, joita oli seurattu H. K. M:nsä korkeassa nimessä tehdyssä päätöksessä“. 1) Sen johdosta, että konseljin jäsenistä Rotkirch oli lähettänyt keisarille virkavapausanomuksen ilmottamatta asiasta konseljille, päätti konselji, että sen jäsenten oli aina ilmoitettava sellaiset anomuksensa konseljille, joka ne toimitti hallitsijalle. 2) Kun maaherratkin olivat syrjäyttäneet konseljin virkavapausanomuksia jättäessään, teki konselji asian korjaamiseksi esityksen hallitsijalle, joka määräsi, että maaherrain ja ylempien siviiliviranomaisten oli jätettävä keisarille osotetut virkavapausanomukset kenraalikuvernööriille, jonka tuli niistä ilmoittaa konseljille ennen Pietariin lähettämistä. 3) Monesti maaherrat osottivat kirjelmänsä kenraalikuvernööriille, minkä johdosta konselji, jolle kenraalikuvernööri tavallisesti kirjelmät jätti, oli pakotettu antamaan muistutuksia tai palauttamaan kirjeet takaisin. 4) Muutamat maaherrat tuottivat konseljille paljonkin vaikeuksia retelöimällä sen kanssa, olemalla tottelematta sen käskyjä, kääntymällä venäläisten viranomaisten puoleen tai olemalla välittömissä suhteissa Pietarissa olevien suomalaisten hallintomiesten kanssa. Oulun maaherran Ehrenstolpen ja konseljin väleistä on osittain jo ylempänä puhuttu. 5) Tämä maaherra lähetti esityksiä hätäavustusta koskevassa asiassakin suoraan Pietariin. 6) Hämeen-Uudenmaan maaherran Fredrik Stjernvallin Pietariin jättämä viinantuontikieltoa koskeva esitys on jo mainittu. 7) Hänen aloitteestaan myös syntyi alussa v. 1812 ajatus Helsingin julistamisesta Suomen pääkaupungiksi ja virastojen muuttamisesta

1) Talousos. pöytäk. 17/6 1811.

2) Talousos. pöytäk. 3/5, 28/5 1810. Plen. pöytäk. 18/6 1811.

3) Talousos. pöytäk. 28/5, 8/10 1810. Valtiosiht. vir. asiak. 1810 n o 34.

4) Niin kävi useiden Kuopion maaherran kenraalikuvernöörielle osottamien kirjeiden suhteen. Talousos. pöytäk. 31/1 15/11, 1810, 11/12 1811.

5) Kts. ylemp. s. 279 muist. 2.

6) Vrt. E. Neovius, Suomen raha-as. järj. s. 205 muist. 3.

7) Kts. ylemp. s. 266.

sinne. ¹⁾ Kaupungin uudestaan rakentaminen jätettiin rakennuskomitealle, joka oli konseljista riippumaton. ²⁾ Osittain oli hänen alotettaan myös kysymys uudesta läänijaosta. ³⁾ Varoja hän käytti — kuten hän itse kirjeissään kertoo — ilman konseljin lupaa. Konseljin toimia hän moniaasti sangen purevasti arvosteli, ⁴⁾ ja Armfeltin kanssa hän oli välittömissä suhteissa ⁵⁾ samoin kuin hänen veljensäkin, Viipurin läänin maaherra Kaarle Stjernvall, joka myös lääninään koskevissa asioissa teki suoraan esityksiä Pietariin. ⁶⁾ Mainitut Stjernvall-veljekset kuuluivat konseljin vastustajiin, jotka kutsuivat konseljin miehiä ja puol-

¹⁾ Vrt. G. Rein, m. t. ss. 180—2, 190—1. Keisarillisessa kirjeessä ^{27/3} 1812, jolla Helsinki määrättiin pääkaupungiksi, lausutaan, että oli sekä poliittisessa että moraalisisessa suhteessa turmiollista, jos maan yleinen hallitus jäisi paikkakunnalle, joka oli kaukana sekä maan muista osista että valtakunnan pääkaupungista ja senvuoksi välttämättä sai aikaan viivytystä asiain kulussa ja pitkäveteyttä, milloin hallituksen oli ryhtyminen tarmokkaisiin toimiin, ja joka oli myös alttiina vihollisen hyökkäyksille ja sodan sattuessa vaarassa joutua erotetuksi yhteydestä muun maan kanssa. Plen. pöytäk. ^{30/4} 1812.

²⁾ Vrt. G. Rein, m. t. ss. 165—9, 196—7.

³⁾ Läänijakoasian esilleottamisesta vrt. Kaarle Stjernvallin kirjeitä ^{2/5}, ^{1/7}, ^{2/7}, ^{13/11} 1811 veljelle Fredrikille. Stjernvallin kokoelma. Armfeltin kirj. ^{22/12} 1811 ilmotettiin konseljille, että keisari oli kaupan sitten kiinnittänyt huomionsa uuden läänijaon tarpeellisuuteen. Hänelle oli jätetty kaksi ehdotusta, joista hän oli toisen hyväksynyt. Konseljin oli ehdotettava läänien rajat ja muutenkin annettava asiassa lausuntonsa. Konselji yhtyi prokuraattorin laatimaan mietintöön, jossa ehdotusta ei puollettu. Läänien muodostelu ehdotetulla tavalla jäi sillä kertaa, mutta konselji sai käskyn valmistaa uuden ehdotuksen läänien järjestelystä. Vrt. asian kulusta plen. pöytäk. ^{22/22}, ^{24/23}, ^{9/3}, ^{8/5} 1812. Suomen asiain komit. asiakirj. 1812 n:o 92. Kallio, m. t. ss. 62—63.

⁴⁾ Fredrik Stjernvallin kirj. ^{29/6} 1812 veljelle Kaarille. Stjernvallin kokoelma. Kirjottaja kertoo, kuinka hän oli käyttänyt varoja värvättyjen joukkojen asettamiseen omalla uhallaan ilman hallituksen lupaa. Puhuessaan sitten konseljin viivytteleistä ja päättämättömyydestä joukkojen asettamiseen nähden hän lausuu: „För alla dessa försummelser, villrådighet, villervalla och deraf följande tidsutdrägt hoppas jag man skall hitta på att sätta landshöfdingarne i sticket.“

⁵⁾ Fredrik Stjernvall kirj. ^{15/3} 1812 veljelle Kaarille kertoo lähettävänsä asiapapereita suoraan Armfeltille, „jonka kanssa — kuten sanat kuuluvat — olen ollut ja olen suorassa yhteydessä (i en direct communication)“. Kirj. ^{12/5} 1812 hän myös puhuu veljelleen samaan tapaan. Stjernvallin kokoelma.

⁶⁾ Vrt. Kallio, m. t. ss. 35—6.

tajia milloin turkulaiseksi „cabaliksi“, milloin liigaksi. Vastapuoluelaiset lausuiivat toisistaan useinkin hyvin ankaroi ta sanoja. Asioita, joihin ottelu kohdistui, oli m. m. kysymys hallituskonseljin ja virastojen siirrosta Helsinkiin, jota „turkulaiset“ koettivat ehkäistä. Intrigejä jatkui muodossa tai toisessa vielä seuraavina vuosinakin. Oikeastaan vasta silloin ne saivatkin vakavamman luonteen ja ansaitsevat enemmän huomiota. Emme senvuoksi niihin tässä esityksessä sen enemmän kajoa.¹⁾

Siihen seikkaan, että Suomen asiain esittelyä hoitavista virastoista muodostui valmistelukuntia konseljin rinnalle, on ylempänä viitattu.²⁾ Suomen asiain komiteasta sitäpaitsi kehittyi, kuten alempana näemme, virkakunta, joka saattoi toiminnallaan monessa suhteessa konseljin varjoon. Ajanjakson kuluessa, minkä tämä esitys käsittää, ei komitea ollut kauan ennättänyt toimia, se kun perustettiin, kuten on mainittu, v. 1811 lopulla, eikä tässä yhteydessä olekaan tarkotus ryhtyä komitean ja konseljin suhteita lähemmin selvittämään; mutta muutamat viittaukset siihen ovat

¹⁾ Fredrik Stjernvallin kirjeissä Kaarle veljelle on ehtimiseen puhetta cabalista ja sen juonista: kirj. $\frac{2}{7}$ 1811, missä hän mainitsee välttämättömäksi paljastaa cabali kenraalikuvernööriille; kirj. $\frac{16}{4}$ 1812, jossa hän cabaliin eli vastustajiinsa lukee kenraalikuvernööriin ja konseljin herrat; kirj. $\frac{12}{6}$ 1812, jossa hän mainitsi saaneensa selville, että myös kenraalikuvernööriin kanslian herrat olivat täydellisiä „Åboiteja“, ja huomautti, että sen puolueen periaatteet — kuten veli tiesi — eivät olleet „mycket lumineusa eller vidsträckt utom staketet af deras stad“; kirjeissä $\frac{6}{6}$ ja $\frac{22}{6}$ 1812 hän puhuu „suuresta cabalista“ ja „vaarallisesta liigasta“, joka oli häntä vastaan ja joka toivoi hänelle kaikkia mieliharmeja. Stjernvallin kok. Kaarle Stjernvall jälleen kirj. $\frac{2}{6}$ 1811 Fredr. veljelle lausuu: „Man vill inset veta, att icke hela Conseillen är sammansatt af tämligen hederligt folk hvar för sig, icke dess mindre regerar där mera intrigue än uti Stor Sultans Seraile“. Stjernvallin kokoelma. — Turkulaisten aikeista ehkäistä hallituksen siirto: Ehrenströmin kirj. $\frac{6}{6}$ 1812 Aminoffille, kts. G. Rein, m. t. s. 201. Mannerheim kyllä puolestaan vakuutti kirj. $\frac{13}{4}$ 1812 Aminoffille, että hänellä ei ollut mitään hallituksen muuttoa vastaan, mutta että hänen yksityiset asiansa eivät sallineet hänen senjälkeen enään olla konseljissa. Riilahden kok., kart. 15. Haartmanin jälleen Ehrenström kirj. $\frac{22}{7}$ 1812 Aminoffille mainitsi tahtoneen hallituksen muuton siirtämistä siksi kuin Turussa ennetettiin valmistaa tarpeelliset virkamiesainekset, mutta tätä katsoi kirjottaja syyksi, jolla muuton voisi siirtää vaikka ikipäiviksi. Riilahden kok., kart. 8. Alempana näemme vielä muutamia tietoja näistä seikoista.

²⁾ Kts. s. 301

kuitenkin paikallaan. Suunnituksista, jotka laadittiin komitean eikä konseljin aloitteesta, on ylempänä mainittu meriopiston ja kamarioikeuden perustamista koskevat ehdotukset.¹⁾ Komitean puheenjohtaja Armfelt, jonka vaikutusta suureksi osaksi oli, että Viipurin lääni yhdistettiin Suomeen, sai aikaan että läänin maaherra nimitettiin konseljin ja kenraalikuvernöörin mieltä kuulematta ja että maaherralle annettiin valta ehdottaa suoraan keisarille ensimmäiset lääninhallituksen virkamiehet.²⁾ Monet konseljin esitykset saivat komitean toimesta toisen muodon. Konseljin ehdotusta, että ruotsalaista rahaa olisi saatu käyttää veronkannossa, ei hyväksytty, vaan saatiin aikaan määräys, että venäläistä rahaa oli vaihdon kautta hankittava liikkeeseen. Kauppamanifestia ei julkaistu konseljin, vaan komitean valmistamassa muodossa. Majotusohjesääntö sai komiteassa, kuten nähty, aivan toisen muodon,³⁾ konseljin lähettämä ehdotus tullidirektionin johtosäännöksi muodostettiin uudestaan ja niin ikään luonnoksen sijasta, jonka konselji oli tehnyt maanmittauskonttorin ohjesäännöksi ja lähettänyt hallitsijalle, laadittiin komiteassa aivan uusi ohjesääntö, jonka hallitsija vahvisti ja määräsi noudatettavaksi.⁴⁾

Niistä tosiasioista, jotka edellä on tuotu esiin, selviää, että hallituskonseljin rinnalla oli orgaaneja, joilla oli siihen määrään vaikutusta hallinnon kulkuun, että konselji jäi osittain syrjään, ja myös, että konselji ei saanut kaikilla tahoilla auktoriteettiaan omin voimin ylläpidetyksi.

Vastattavanamme on vielä kysymys, kuinka hallituskonselji selviytyi tehtävistä, jotka sillä oli suoritettavaan.

Konseljin toiminnan arvostelu edellyttää kaikkien niiden vaikeuksien huomioonottamista, jotka konseljin työtä ehkäisivät sen ensimmäisen valtaluvan aikana. Olemme nähneet, että konseljin toimintakauden alussa meni pari kolme kuukautta ennenkuin virkamiehistö ennätettiin saada asetetuksi, ja vielä

¹⁾ Kts. ylemp. s. 266.

²⁾ Vrt. Kallio, m. t. ss. 23—4.

³⁾ Kts. ylemp. näistä kysymyksistä ss. 258, 267, muist. 2, s. 307.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. ¹⁰/₇ 1812. Suomen asiain komit. pöytäk. ⁷/₂,

⁸/₁₀ 1812 u. l.

enemmän aikaa kului, ennenkuin virkamiehistö, niin konseljnin oma kuin alempikin, sekä yleisö tottuivat uuteen hallintojärjestelmään.¹⁾ Sekä talous- että oikeusosastoon lähettivät alavirkamiehet ja yksityiset asioita, jotka eivät suoranaisesti tai eivät ollenkaan konseljille kuuluneet, tai joita ei oltu hallitsijalle osotettu,²⁾ tai joissa asiakirjat olivat muuten vaillinaisia. Noudatettavaksi otetun työtavan monimutkaisuus, muodollisuus ja turhantarkkuus monessa suhteessa tuotti virkamiehistölle paljon tarpeetonta työtä. Keskustelujen johto istunnoissa ei myös näytä olleen mallikelpoista. Niinpä v. Haartman kertoessaan kirjeessä tammik. 4 p:ltä 1812 Aminoffille, minkä vaikutuksen konselji oli häneen tehnyt, kun hän oli ensi kertaa läsnä, mainitsee, että käsittely oli oikeaa sekasotkua. Oltiin tottumattomia kollegiaaliseen työhön, eikä ollut puheenjohtajaa, joka olisi pystynyt johtamaan tottumattomatkin oikealle tolalle. Kun asia esitettiin — seurataksemme Haartmanin kertomusta — ei mitään varsinaista päätöspropositiosta tehty, vaan keskusteltiin oikealle ja vasemmalle, kunnes otettiin esille uusi asia, jonka kuluessa kuitenkin vielä edellisestäkin keskusteltiin.³⁾ Joskaan tätä kuvausta ei saatakaan sovittaa konseljnin työhön yleensä, viittaa se kuitenkin osaltaan siihen, mitä lausuumme ylempänä käsittelyjen johtamisesta.

Sitäpaitsi vaikeutti konseljnin toimintaa sekin, että joukko hallinnollisia asiakirjoja oli Ruotsissa ja että meni aikaa, ennenkuin ne — monien vaikeuksien jälkeen — sieltä saatiin.⁴⁾

¹⁾ Kts. ylemp. s. 238.

²⁾ Talousos. pöytäk. ^{27/11} 1809, ^{15/12}, ^{9/4}, ^{31/5}, ^{10/11} 1810, ^{12/2} 1811 y. m. Oikeusos. pöytäk. ^{11/1} 1810 y. m. Esimerkkeinä asioista, jotka eivät konseljille ollenkaan kuuluneet, mainittakoon erään maaherran esitys mitalin antamisesta uutteruudesta, mikä asia kuului talousseuralle, ja monenlaiset valitukset, jotka olisi pitänyt hovioikeuksiin lähettää. Alavirkamiehet myös usein tekivät konseljille tarpeettomia kyselyjä, joihin ei voitu muuta vastausta antaa kuin että heidän tuli noudattaa selviä aseuksia tai ennen annettuja määräyksiä. Talousos. pöytäk. ^{16/4}, ^{11/5}, ^{3/11} 1810 y. m.

³⁾ Riilahden kok., kart. 12.

⁴⁾ Haminan rauhakirjan mukaan piti asiakirjat jätettävän Ruotsista kuuden kuukauden tai viimeistään vuoden kuluessa. Mutta ennenkuin konselji oli saanut suoritetuksi valmistukset, joihin se kenraalikuvernöörin huomautuksesta oli ryhtynyt, hankkinut selvityksen, mitä asiakirjoja tarvittiin, ja asettanut komissionin, jonka tuli asiakirjat noutaa, oli

Asiat, jotka Ruotsissa olivat jääneet ratkaisematta, joutuivat konseljin käsiteltäviksi. Niiden lukua on vaikea tarkalleen laskea, mutta ylimalkaan sanoen nousi se lähemmä tuhatta. Nämä sekä myös Viipurin läänin yhdistämisen johdosta Venäjän virastoista konseljille siirretyt ratkaisemattomat asiat ¹⁾ lisäsivät

kevät v. 1810 käsissä. Talousos. pöytäk. ^{18/12} 1809, plen. pöytäk. ^{7/4}, ^{10/4} 1810. Komissioni, jonka puheenjohtajana oli Turun talouspormestari Klas Joh. Sackleen, sekä jäsenenä hovioikeudenassessori Olof Langenstein, konseljin kamaritoimituskunnan kamreeri Kustaa Nordensvan, Turun läänin ensim. maanmittari Tillberg ja kruununvouti Eerik Joh. Backmansson, pääsi lähtemään matkalle kesäk. lopulla 1810, lähetti sitten joukon asiakirjoja Suomeen kesän ja syksyn kuluessa sekä palasi lokak. alussa, paitsi Langenstein, joka jäi edelleen Ruotsiin, viiheen siellä aina kesään v. 1812 ja lähetellen asiakirjoja, joiden saannissa hänellä oli usein vaikeuksia. Plen. pöytäk. ^{5/8}, ^{25/9}, ^{3/10}, ^{7/11} 1810, ^{3/4}, ^{16/6}, ^{4/7}, ^{2/11} 1811, ^{14/3}, ^{30/6} 1812. y. m. Vrt. myös Hausen, Öfersigt af finska statsarkivets uppkomst ss. 1—16. E. Neovius, Suomen raha-as. järj. s. 201. Förteckning öfver de ifrån Sverige till Finland öfverkomne handl. Valtionarkistossa. Valtio-siht. viraston asiakirj. 1810 n:o 50—53, 1811 n:o 64, 69. Vähiläisesti teki sekin haittaa konseljin työlle, että sodan aikana muutamien lääninvirastojen asiakirjat olivat hävinneet, joten mainitut virastot eivät saattaneet lähettää tilejä tai muita välttämättä tarvittavia asioita. Kuopion läänin asiakirjoista oli osa Vibeliuksen toimesta kuletettu armeijan mukana perädyttyessä Ouluun, sinne jätetty, ja saatiin niistä vain muutamia takaisin, osa oli jäänyt Kuopioon ja venäläiset ne siellä hävittäneet. Talousos. pöytäk. ^{7/3} 1810, ^{30/3}, ^{5/9} 1811. Vrt. myös E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 86. Cederberg, Minne-ovat Kuopion lääninhallituksen asiakirjat joutuneet. Hist. Aikakauskirj. 1907 ss. 76—8. Vaasan läänin asiakirj. oli lääninsihteerin Silfverberg ottanut mukaansa kaupungista lähtiessään, ja siten oli v. Döbeln kuletuttanut niitä sekä osan Oulun läänin asiakirjoja Uumajan kautta Hernösandiin, mistä suuri osa saatiin niistä takaisin. Журн. 1809. Vaas. maah. kirj. ^{9/6} 1809. Plen. pöytäk. ^{24/11} 1810, ^{15/2}, ^{16/5}, ^{7/11}, ^{23/11} 1811, ^{20/1}, ^{27/1} 1812. Oulun läänin asiakirjoista oli sijaismaaherra Schultz osan kuletuttanut Ruotsiin, osa kuletettaessa jäänyt taivasalle ja joutunut venäläisten käsiin, ja saatiin niitä sitten takaisin Ruotsista ja tiedusteltiin venäläisiltäkin. Plen. pöytäk. ^{15/2}, ^{29/4} 1811, ^{14/3}, ^{30/6} 1812.

¹⁾ Julistuksessa ^{12/1} 1812 § 20 oli määräys, että Venäjän oikeuskollegion ja senaatin oli jätettävä ratkaisemattomat asiat konseljille käsiteltäväksi asianomaisessa järjestyksessä. Kallio, m. t. ss. 16—19. Vähää myöhemmin asetettiin Pietariin komitea, jossa oli esimiehenä parooni Rosenkamp ja hänen apulaisenaan Suomen asiain komitean jäsen Walleen, kolme esittelevää jäsentä, kielenkääntäjiä y. m., kääntämään ruotsiksi mainittuja asioita. Komitea asetettiin vain vuodeksi, mutta jatkui sen toiminta paljoa kauemmin. Ohjesääntö komitealle: Saml. af förordn. ss. 198—200. Kts. plen. pöytäk. ^{22/2} 1812, ^{20/12} 1813, ^{29/6} 1814, ^{23/11} 1816. Suomen asiain komit. asiakirj. 1813 n:o 275 ja Kallio, m. t. s. 24 ja muist. 2.

muutenkin vuosi vuodelta kasvavien asiain lukua. Mikä määrä asioita konseljilla oli käsiteltävänä, ja kuinka paljon niistä vuosittain ennätettiin ratkaista, osottavat muutamat työluetteloista otetat numerot. Vuonna 1810 tuli talousosastoon (ple-numit siihen luettuina) 2663 asiaa, joista ehdittiin ratkaista lopullisesti 1975, v. 1811 saapui 3648 ja käsiteltiin loppuun näistä ynnä edelliseltä vuodelta jääneistä 2406. Ratkaisematta jääneiden asiain luku oli siis jälkimäisenä vuonna suhteellisesti paljoo suurempi kuin ensinmainittuna. Asioita tuli eniten kansliatoimituskunnalle, nim. v. 1810 905, v. 1811 1098, senjälkeen finanssitoimituskunnalle, v. 1810 766 ja v. 1811 1012, sitten kamaritoimituskunnalle, v. 1810 443, v. 1811 797, ja sotilastoimituskunnalle v. 1810 380, v. 1811 561, vähimmin kirkollis-asiain toimituskunnalle, v. 1810 169, v. 1811 111. Lopullisesti ratkaistiin kansliatoimituskunnan asioista v. 1810 763, v. 1811 868, finanssitoimituskunnan v. 1810 551, v. 1811 420, kamaritoimituskunnan v. 1810 284, v. 1811 580, sotilastoimituskunnan v. 1810 239, v. 1811 380 ja kirkollistoimituskunnan v. 1810 138, v. 1811 108. Finanssitoimituskunnassa ratkaisematta jääneiden asiain suuri luku v. 1811 johtui osittain siitä, että tässä toimituskunnassa oli enemmän kuin muissa asioita, joihin lausunnot tai muut selitykset eivät olleet saapuneet ja joita ei siis oltu voitu lopullisesti ratkaista, mutta osittain myös siitä, että toimituskunta ei jaksanut niitä tarpeellisella joutuisuudella esittää. Oikeusosastoon saapui asioita v. 1810 607, joista ratkaistiin lopullisesti 396, v. 1811 596, joista ynnä edelliseltä vuodelta jääneistä päätettiin 471. Vuodelta 1812 eivät kaikki työluettelot ole saatavissa, eikä siis ole mahdollista mainita täsmällisiä ukuja asiain paljoudesta, mutta tallella olevistakin luetteloista voi päättää, että saapuneiden asiain luku ei suinkaan ollut vähäisempi kuin edellisenä vuonna.¹⁾

¹⁾ Luettelot v:lta 1810 käsittävät oikeastaan konseljin perustamisesta jouluk. alkuun v. 1810 esilletulleet asiat, v:lta 1811 jouluk. alusta v. 1810 v. 1811 loppuun. V. 1812 ensi puoliskolta ei luetteloja ole löydettävissä. V:n 1810 luettelot: Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 63, 1811 n:o 36; v:n 1811 luettelot: Valtiosiht. vir. asiakirj. 1812 n:o 10. Kenraalikuvernöörin kanslian asiakirj. 1812 n:o 34. Talousosaston luettelot v. 1812 jälkim. puoliskolta: Kenraalikuvern. kanslian asiakirj. 1813 n:o 4. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Ruotsissa siviiliekspeditsioniin saapuneita asioita esim. v. 1803 oli 2914, sotilasekspeditsioniin tulleita 1984.

Vielä oli siitäkkin konseljin työlle haittaa, että sen huoneustot olivat ahtaat ja sopimattomat. Osastot olivat eri taloissa ¹⁾, konseljin arkisto myös niistä erillään akatemiatalossa, mistä sitä varten oli saatu pari pientä huonetta ²⁾. Katsoen mukavuuteen, mikä olisi saavutettu, jos osastot ja arkisto olisi voitu sijoittaa samaan taloon, sekä myös sen johdosta, että hyyryjä ehtimiseen korotettiin, teki konselji elok. 1810 esityksen oman talon rakentamisesta konseljille. Hallitsija kuitenkin siirsi v. 1811 lopulla kysymyksen ratkaisun toistaiseksi, ja sitten, kun vähän aikaa sen jälkeen Helsinki julistettiin pääkaupungiksi ja konselji määrättiin muutettavaksi sinne, raukesi tietystikin aije talon rakentamisesta Turkuun, ja konselji sai tulla vuokrahuoneissa toimeen muuttoon saakka miten voi. Keväällä v. 1812 täytyi ryhtyä hankkimaan lisää huoneita talousosastoa varten ³⁾. Mainittava on myös, että kamari-, finanssi- sekä sotilastoimituskunnalle tuotti vaikeutta sekin, että niiden kamreerit toimivat leimapaperikonttorin virkamiehinä, mikä konttori, niinkuin tulemme näkemään, oli samoin kuin revisionikonttorin hallituskonseljiin yhdistetty.

Eri toimituskunnat selviytyivät eri tavoin töistään riippuen siitä, mitä toimia niillä oli suoritettavanaan, sekä myös siitä, minkälainen niiden virkamiehistö oli. Parhaiten suoriutui tehtävistään kansliatoimituskunta. Se valmisti useita järjestämissuunnituksia, siltä riitti aikaa alaistensa laitosten tarkastamiseen, ja asiain hoito kävi yleensä säännöllisesti vaikeuksitta. Mutta tämä toimituskunta olikin niitä, joiden työtä sodan aikaisen sekasorron jälet eivät erityisemmin häirinneet, ja sen päällikkö Mannerheim oli epäilemättä, kuten häntä ovat sekä aikalaiset että myöhempi aika arvostelleet, kyvykäs, terveälyinen ja toimielias; ⁴⁾ paitsi monia oman toimituskuntansa

¹⁾ Kts. ylemp. s. 232 muist. 2.

²⁾ Plen. pöytäk. $\frac{6}{10}$, $\frac{19}{10}$, $\frac{7}{11}$, $\frac{7}{12}$ 1810.

³⁾ Taluosos. pöytäk. $\frac{7}{8}$ 1810, $\frac{5}{3}$ 1812. Plen. pöytäk. $\frac{2}{8}$ 1810, $\frac{7}{12}$ 1811. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 166.

⁴⁾ De la Chapellen arvostelu, kts. Frosterus, En vändpunkt i Alexander I:s regering. Sv. litteratursällsk. handl. XI ss. 73—4. Tutkijain arvosteluja: Castrén, Skildr. ss. 55, 62, 67—9, 131—2, 202—3, 207—8. Lindström, m. t. ss. 85—6. Elämäkerrallisia tietoja konseljin jäsenistä ja virkamiehistä yleensä kts. Spåre, Biografiska anteckningar om senatens ordförande och ledamöter 1809—1859.

piiriin kuuluvia kysymyksiä, otti hän esille muillekin aloille kuuluvia asioita, kuten tullilaitoksen järjestämistä koskevia seikkoja, tai vaikutti ratkaisevasti asiain järjestämisiin, niinkuin tapahtui pankkikysymyksessä¹⁾. Sitäpaitsi kansliatoimituskunnassa oli heti konseljin perustamisesta alkaen päälliköllä apulainen, jona toimi, kuten nähty, Idman, paitsi muutamaa aikaa kesäkuusta v. 1811 alkaen, jolloin Idman oli finanssipäällikön apulaisena. Joskaan Idman, joka muuten omien sanojensa mukaan oli aikaisin ollut pakotettu luopumaan valtiovirasta ja asettumaan maanviljelijäksi ja siten menettänyt tilaisuuden hankkia virkamiestietoja, ja jonka työtä sairaus häytti — syksyllä 1810 oli hän kauan sairaana ja kesällä 1812 samaan aikaan kuin Mannerheim — ei varsinaisia alkuunpanoja tehnytään, saattoi hän hoitaa juoksevia asioita, joten päällikölle jäi aikaa tärkeämpiin toimiin²⁾. Mannerheimin auttajana oli myös osittain yleinen esittelijäsihteeri, jona oli, niinkuin on nähty, Aksel Kustaa Mellin. Mutta Idmanin seuraaja esittelijänä, entinen lääketieteen professori ja talousseuran sihteeri Fredr. Vilhelm Radloff, osotti virassaan huolimattomuutta, viran hoito meni yli hänen voimiansa ja ennen pitkää oli hänen siitä luopuminen. Jo keväällä 1811 täytyi hänen ottaa pitkäksi aikaa virkavapautta valmistaakseen muutamia köyhäinhoitoa ja hospitaaleja koskevia toimituskunnassa tekeillä olleita ehdotuksia, ja pian senjälkeen hän pyysi eroaan mainiten syiksi terveyden murtumisen ja kykenemättömyytensä hoitamaan „juridisia tehtäviä“, joita hänellä ei ollut ennen ollut³⁾. Eron hän saikin syysk. 1811, jolloin hänen sijal-

¹⁾ Kts. ylemp. s. 258 muist. 7, s. 266 muist. 6, s. 276 muist. 3.

²⁾ Idmanin puhé hänen virkaan astuessaan, talousos. pöytäk. ²⁷/₁ 1810. Kesällä 1812 oli Mannerheim pitempiä aikoja sairaana. Kirjeessä ¹⁰/₆ 1812 Aminoffille hän valitti olevansa varjo sielun ja ruumiin puolesta. Riilahden kok., kart. 5. Tavallisen virkavapauden lisäksi hän hankki kahden kuukauden virkaloman oleskellakseen Ruotsissa. Kun Idmankin, kuten mainittu, oli tällöin sairaana, hoiti Rotkirch toimituskunnan päällikön tehtäviä. Talousos. pöytäk. ²⁴/₃, ⁵/₆ 1812.

³⁾ Radloffin huolimattomuuksia tuli hänen virasta erottuaan esille; m. m. oli hän laiminlyönyt maksaa kruunun rakennuksista palovakuutusmaksut, jotka hän määrättiin korvaamaan. Talousos. pöytäk. ²¹/₃, ⁴/₁₀ 1813. Radloffille oli hänen erotessaan annettu tehtäväksi laatia tilastollinen kertomus Suomesta, ja oli hänellä oikeus nauttia täyttä esittelijäsihteerin palkkaa. Kun tuloksia ei alkanut työstä näkyä, ruvettiin vähentämään hänen palkkiotansakin, kunnes hänet viimein v. 1816 vapautettiin työstä,

leen nimitettiin toimituskunnan protokollasihteeri, entinen lääninsihteeri Eerik Wallenius. Pöytäkirjanpito oli ollut tehtävä, jota toimituskunta asiain lisääntymisen vuoksi ei ollut kyennyt suorittamaan, minkä vuoksi konselji syysk. 1810 ehdotti kolmannen protokollasihteerin viran perustamista, ja käskykirjeellä jouluk. 3 p:ltä 1810 v. l. tulikin siihen suostumus ¹⁾). Perustetun viran hoitaja, hovioikeuden auskultantti ja entinen toimituskunnan kanslisti Aadolf Joh. Wasenius, ja Walleniuksen seuraaja, varalääninsihteeri ja sotilastoimituskunnan entinen kanslisti Nils Sven Heurlin, joutuivat kuitenkin kahden hoitamaan tehtävää, kun kolmas protokollasihteeri, varatuomari Joh. Walheim, määrättiin alussa vuotta 1812 hoitamaan finanssitoimituskunnan apulaisestittelijän tointa. Myös kolme uutta kopistin paikkaa oli konseljiin täytynyt ehdottaa heinäk. 1811 perustettavaksi. Niihin nimitettiin virkamiehet marraskuussa samana vuonna ²⁾).

Jotakuinkin suoriutui myös kamaritoimituskunta tehtävistään, paitsi mikä koski sotavuosien veronkannon ja tilien selvittämistä, jossa suhteessa sota-ajan sekasorron jälet tuottivat suuria vaikeuksia ³⁾). Toimituskunnan työtä ehkäisivät aikajottain virkamiehistön sairaudet ja toimet ulkopuolella toimituskuntaa. Päällikkö Nordensvan — erään aikalaisen arvostelun mukaan vakaa vaikka vähän hidas virkamies, mutta jolla oli tietoja ⁴⁾ — oli keväällä 1811 sairauden vuoksi estetty pitkäksi aikaa työstä, jolloin finanssipäällikön oli myös hänen teh-

---

palkkio lakkautettiin ja hänelle annettiin eläke. Lopullisestikin olivat työn tulokset rajottuneet muutamaiin Viipurin lääninä koskeviin tilastollisiin muistuinpanoihin. Radloffin ja hänen palkkionsa suhteen oli viranomaisilla ollut paljon vaivaa. Talousos. pöytäk. $\frac{6}{5}$, $\frac{24}{5}$, $\frac{21}{6}$, $\frac{15}{10}$. 1811, $\frac{28}{1}$ 1812, $\frac{21}{3}$, $\frac{4}{10}$, $\frac{18}{11}$ 1814, $\frac{27}{5}$ 1816. Suomen asiain komit. pöytäk. $\frac{17}{8}$ 1813 v. l. $\frac{4}{5}$ 1815 v. l., $\frac{21}{2}$ 1816 v. l. ja asiakirj. 1814 n:o 159. Hisingerin kirje $\frac{3}{4}$ 1814 Fredr. Stjernvallille. Stjernvallin kok. Vrt. myös Laine, m. t. s. 115 ja muist. 2.

¹⁾ Plen. pöytäk. $\frac{26}{9}$, 1810, $\frac{23}{1}$ 1811. Mannerheim oli ehdottanut esityksen tekemistä, että työtaakkaa eri toimituskuntien välillä olisi tasotettu, mutta konselji ei siihen suostunut katsoen sopimattomaksi ehdottaa muutoksia äskettäin vahvistettuun konseljin ohjesääntöön.

²⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{12}{7}$, $\frac{5}{11}$ 1811.

³⁾ Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 107, 230—1, 246—7.

⁴⁾ De la Chapellen arvostelu. Frosterus, m. e. ss. 73—4.

täviään hoidettava¹⁾. Kamreeri, entinen kruununvouti Kustaa Nordensvan, oli kesällä ja syksyllä 1810 ollut asiakirjakomissionin jäsenenä Ruotsissa. Esittelijäsihteeri, aikaisemmin vuorikollegion notaarina ja sitten Suomen vuorimestarina palvelnut Kaarle Lundström jälleen sai kesällä 1812 kenraalikuvernööriltä käskyn lähteä keräilemään eri paikoista Suomea mine-raaleja Pietarin kouluylitirehtöörin laskuun, ja määrättiin hänen poissaollessaan kamreeri Nordensvan pitämään huolta myös esittelijän toimista. Toimituskunnan päällikkö vaati itselleen täydellistä vapautusta edesvastuusta, jos toimituskunnan työt tulivat tämän kautta laiminlyödyiksi²⁾.

Kun on puhuttava finanssitoimituskunnan työstä, saa kertoa alituisista vaikeuksista, joihin toimituskunta joutui. Mutta sillä olikin suoritettavana sekä järjestämistoimia, joita maan uusi asema vaati toimituskunnan alaisiin laitoksiin nähden, että valtiohallinnon tärkeinten asiain käsittely ja tämä vielä sotavuosien sekasorron jälkeen, joten sen virkamiehiltä vaadittiin sekä järjestämistaitoa että virkamieskykyä. Toimituskunnan päällikköä Tulindbergia on eräs aikalainen sanonut nerokkaaksi ja hyväpäiseksi mieheksi, ja tutkijat arvostelleet virkamieheksi, jolla, kuten hänen virkatovereillaankin, oli ammattivarmuutta, mutta samalla taipumusta muodollisuuteen³⁾. Heti konseljin työn alkaessa sairastui Tulindberg, mikä ehkäisi asiain esitettäviksi valmistamista jonkun aikaa⁴⁾, mutta seuraavina vuosina oli hän vähemmän työstä estetty, sairauden vuoksi kuin moni muu konseljin jäsen. Tammikuun keskivaiheilla 1810 alkoivat varsinaiset vaikeudet. Esittelijäsihteeri, entinen auditööri ja Helsingin oikeusraatimies Joh. Fredr. Stichæus, ilmotti että hän ei ennättänyt kaikkia asioita eikä lähetteitä valmistaa, jonka johdosta konseljin täytyi määrätä, että päällikkö sai jättää kamreerille osan asioita valmistettavaksi ja esitettäväksi⁵⁾. Mutta kamreeri, entinen Pietarsaaren tullinhoitaja Kaarle Fredr. Tengström, oli pakotettu pois-

¹⁾ Talousos. pöytäk. 2/5 1811.

²⁾ Talousos. pöytäk. 2/7 1812.

³⁾ De la Chapellen arvostelu: Frosterus, m. e. ss. 73—4. Tutkijain arvosteluja: E. Neovius, Suomen raha-as. järj. ss. 103—4. Lindström, m. t. s. 87.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. 22/11 1809. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 105.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. 17/1, 23/1 1810. Vrt. ylemp. s. 249.

tumaan konseljistä pariksi kuukaudeksi päättääkseen Pietarsääressä tullitilinsä, jona aikana sotilastoimituskunnan kamreeri Wacklin hoiti virkaa¹⁾. Juuri tällöin oli suoritettavana toimituskunnan raskain työ, tulo- ja menoarvion laatiminen vuotta varten. Sen laatiminen viipyi viipymistään, kun tarvittavia asiakirjoja ei käskyistä huolimatta saatu lääninvirastoista. Toimituskuntailmotti konseljille katsovansa itsensä vapautetuksi kaikesta edesvastuusta, vaatipa myös, että syyt menoarvion viipymiseen ilmoitettaisiin hallitsijalle, minkä konselji tekikin²⁾. Kiireen vuoksi saattoivat hallitsijallekin lähetettävistä asioista muutamat jäädä aina puoleksi vuodeksi toimituskunnasta lähettämättä³⁾, ja päällikön täytyi virkavapautta nauttiessaankin olla toimituskunnan esittelypäivinä istunnoissa läsnä⁴⁾. Kun sitten v. 1810 budgetti oli keväällä valmistunut, oli ennen pitkää ryhdyttävä laatimaan seuraavan vuoden tulo- ja menoarviota, joka saatiinkin valmiiksi joulukuun loppupuolella⁵⁾. Mutta toimituskuntaa vainosivat onnettomuudet. Juuri kun menoarvioehdotus oli valmistumaisillaan, joutui Stichæus tapaturman — jalan katkeamisen — vuoksi puoleksitoista kuukaudeksi työhön kykenemättömäksi, jolla aikaa Tulindbergin oli pakko olla poissa istunnoista ja auttaa Tengströmiä läheteiden valmistamisessa. Paljojen asiakirjojen joukkoon hukkui häneltä tärkeitä hätäaputoimia koskevia papereita, jonka vuoksi konseljin päätös jäi kuukausimääräksi lähettämättä, minkä johdosta taas prokuraattorin apulainen Rehbinder teki huhtikuussa v. 1811 toimituskunnalle muistutuksen, huomauttaen että asian tärkeyden ja kokonaisen maankulman vaikean aseman vuoksi olisi pitänyt noudattaa mahdollisimman suurta joutuisuutta⁶⁾. Vahvistetun tulo- ja menoarvion saavuttua helmikuussa oli toimituskunnalla ollut monia toimia sen toimeenpanossa⁷⁾, ja sitten olisi

1) Talousos. pöytäk. $\frac{14}{2}$, $\frac{14}{3}$ 1810. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 158 muist. 2.

2) Talousos. pöytäk. $\frac{14}{2}$, $\frac{4}{5}$, $\frac{25}{5}$ 1810. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 157—8.

3) Talousos. pöytäk. $\frac{5}{6}$ 1810.

4) Sam. $\frac{9}{4}$ 1810.

5) Sam. $\frac{19}{12}$ 1810. - Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 215 ja muist.

6) Sam. $\frac{13}{12}$ 1810, $\frac{30}{4}$ 1811.

7) Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 223—4.

pitänyt laatia myös ehdotus pankin organisatsiona varten. Mutta viimemainittuun eivät enään toimituskunnan voimat riittäneet. Tehdessään selkoa talousosaston istunnossa huhtik. 25 p. 1811 toimituskunnan työstä, kuinka paljon sillä oli ollut asioita valmistettavana ja kuinka suuri joukko oli valmistettukin, Tulindberg huomautti, että vaihtokonttorin organisatsiona koskevan ehdotuksen laatimiseen ei hänellä ollut virkamieskokemuksensa perustuksella edellytyksiä eikä voitu vaatia, että hänen olisi pitänyt yksin muiden toimiensa ohella tarpeeksi lyhyessä ajassa valmistaa¹⁾. Tällöin konselji ryhtyi keinoon, jota sen oli myöhemmin muissakin asioissa käyttäminen, milloin tärkeitä ja laajoja kysymyksiä oli pohdittavana: se jätti asian erityisen komitean valmistettavaksi²⁾. Sitten oli toimituskunnan laadittava ehdotus asiassa, joka koski Venäjän tullitaksan soveltamista Suomeen, ja tämä sattui juuri silloin, kun Tulindbergillä oli myös kamaritoimituskunnan päällikkyys hoidettavanaan. Päällikön ensimmäisen konseljille jättämän mietinnön konselji hylkäsi³⁾. Tulindberg jälkeinpäin myönsikin, että hän oli asian liian ahtaasti käsittänyt, mutta toi puolustukseksen, paitsi että asia oli hänelle vieras ja erehdys senvuoksi ymmärrettävissä, että hän oli ollut kahden toimituskunnan päällikkönä mietintöä laatiessaan⁴⁾. Tulindberg ei muuten omia eikä toimituskuntansa heikkouksia kaunistellut. Niinpä, kun kesällä 1811 esitettiin eräs vuoritointa koskeva kysymys, ilmotti hän konseljille, että oli pyydetty Lundströmiä laatimaan lausunto, kun toimituskunnan virkamiehillä ei ollut tietoja mainitunlaisissa asioissa⁵⁾.

Alkoi näkyä, että toimituskunta ei voinut tulla toimeen ilman työvoimain lisäystä. Valmistettaessa tärkeitä asioita, jotka olivat saatavat esitetyiksi ennen kenraalikuvernöörin matkalle lähtöä, oli toimituskunnan päälliköllä jälleen kesäkuussa 1811 niin kiire, että hänen täytyi olla poissa istunnoista. Kenraalikuvernööri teki silloin kesäk. 3 p. 1811 v. l. esityksen Idmanin siirtämisestä Tulindbergin apulaiseksi. Hänen piti etupäässä

¹⁾ Talousos. pöytäk. main. päiv.

²⁾ Kts. ylemp. s. 266 muist. 6.

³⁾ Kts. Lindström, m. t. s. 120.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. 29/6 1811.

⁵⁾ Sam. 20/6 1811.

olla avullinen tilien päättämisessä. Mutta jo seuraavan kuun alkupuolella Idman ilmotti kenraalikuvernöörille, että hän ei tähän tehtävään pystynyt, minkä johdosta hän määrättiin olemaan apulaisena vain oikeudellisissa asioissa, eikä siis hänen siirrostaan ollut tarkotettua hyötyä.¹⁾ Alempi virkamiehistökin näytti olevan riittämätön. Talusosastossa heinäk. 10 p. 1811 Stichæus ilmotti, että hän ei ottanut vastuulleen, jos asiain lähettäminen viipy asiain paljouden ja työvoimien vähäisyyden vuoksi. Annettuaan hänelle sen johdosta väliaikaisesti vallan käyttää enemmän apua, konselji parin päivän kuluttua lähetti hallitsijalle esityksen asiassa. Siinä mainittiin, kuinka konseljin ja etenkin finanssitoimituskunnan työt, jotka ennen olivat olleet useiden kollegioiden ja virastojen välille jaetut, olivat siksi laajat ja moninaiset, että Stichæus, vaikkakin hän oli erityistä taitoa ja ahkeruutta osottanut, ei jaksanut yksin niitä suorittaa. Pyydettiin senvuoksi toisen esittelijän asettamista ja ehdotettiin siksi protokollasihteeri Walheimia, ja vielä ehdotettiin neljännen kamarikirjurin asettamista toimituskuntaan sekä kamariviskaalin viran perustamista, jonka viran hoitajan tuli valvoa, että kruunun kiinteätä omaisuutta ei tarpeettomasti luovutettu, että kruunun etu otettiin huomioon kruunun liikamaiden lohkomisessa ja verollepanoissa, että privilegioita ja vapauksia ei väärinkäytetty, että tilien tarkastuksessa ei tehty laiminlyöntejä, että pääkirjain päättämistä koskevat riidat laillisesti ratkaistiin ja että sakot ja vaillinkisummat suoritettiin. Kenraalikuvernöörikin puolsi hartaasti esityksen hyväksymistä.²⁾ Suomen asiain komissioni, jonka käsiteltäväksi asia joutui, katsoi että konseljin ehdotus ei ollut tarkotuksenmukainen, kun asioita kahdellekin esittelijälle ehkä saattoi karttua liikaa. Piti asetettaman esittelijälle kaksi protokollasihteerin arvoista, esittelijän valvonnan alaista apulaista, jotka komissionin mielestä tekisivät paremmin työtä kuin toinen itsenäinen esittelijä, kun luvattaisiin heitä muistaa esittelijävirkein avoimiksi tullessa.

1) Talusos. pöytäk. 28/4, 28/6, 5/7 1811.

2) Talusos. pöytäk. 10/7, 12/7 1811. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 6. Samassa esityksessä ehdotettiin kolmen kopistin paikan perustamista, jota seikkaa edellä on kosketeltu. Kts. ylemp. s. 341. Vrt. tutkijain arvosteluja Stichæuksesta. Häntä on sanottu yhdeksi konseljin kykenevimmistä virkamiehistä. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 109.

Kamariviskaaliin nähden komissioni, viitaten kamarikollegiolle v. 1734 annetun johtosäännön §§ 29 ja 37, huomautti, että kamariviskaalilla lakien valvonnan ohella olisi pitänyt olla myös työn kulun valvonta, mutta että sitä varten jo oli konseljissa prokuraattori ja että siis entisten kamariviskaalin tehtäviä koskevien säädösten sinänsä sovittaminen talousosastoon ei käynyt päinsä. Kuitenkin katsoi komissioni, että finanssihallinnon kulun edistämiseksi oli asetettava konseljiin kamariviskaali, mutta määrättävä, että hän, perustaen toimintansa kamarikollegiolle v. 1734 annetun ohjesäännön kamariviskaalia koskeviin säädöksiin, ei ollut riippuvainen konseljin jäsenistä, vaan asetettiin prokuraattorin alaiseksi. Siten komissionin mielestä asteittainen valvonta ja vastuunalaisuus säilyi, asiain kulku sai nopeutta ja prokuraattorin valta jäi koskemattomaksi. 1) Komissionin käsityksen mukaisesti ratkaistiin asia ja päätöksestä ilmoitettiin keisarillisella kirjeellä syysk. 6 p:ltä 1811 v. l. konseljille. Finanssitoimituskunta sai siten, kun uuden kamarikirjurin viran perustamiseenkin oli suostuttu, virkamiehistön lisäyksen pääasiassa siten kuin se oli esittänyt. Mutta kului aikoja ennenkuin apulaisesittelijäin virat saatiin täytetyiksi. Oli ensinnä määrättävä työnjako esittelijäin välillä. Päällikön konseljin käskystä antamassa ja talousosastossa marrask. 26 p. 1811 esitetystä lausunnossa huomautettiin, että kun kamreerin esittelyt eivät enään tulisi kysymykseen, piti toisen apulaisesittelijöistä olla kameraaliasioihin perehtynyt, jotta hän voisi kamreerin valmistamat asiat itsenäisesti hoitaa, niin ettei hänen tarvinnut aina kamreerin puoleen kääntyä. Sitäpaitsi vaativat tätä lausunnon laatijan mielestä toisetkin syyt. Kolmella toimituskunnalla oli osansa tilinpidossa, mutta ei ollut mitään yhtymäkohtaa eikä kokonaisuutta. Selvyyttä ei syntynyt, ennenkuin joku virkamies sai yleisvalvonnan toimekseen. Oli kauan nähty, että tilinpitolaitos vaati tärkeitä parannuksia, jotta monimutkaisuus olisi vältetty ja laitos saatu yksinkertaiseksi ja selväksi, minkä vuoksi olisi ollut välttämätöntä antaa yleisiä sääntöjä ja määrätä kaavat sekä menettelytapa. Ohjesäännössä ei millekään toimituskunnalle ollut jätetty yleisvalvontaa. Toiselle apulaisesittelijöistä saatettiin nyt antaa mainittu tehtävä, minkä vuoksi hänen oli oltava mies, joka tunsi

1) Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 6.

täydellisesti tilinpitolaitoksen.¹⁾ Tämän jälkeen konselji ehdotti keisarille protokollasihteerin Walheimin ja revisori Nils Joh. Idmanin määräämistä virkoihin, ja heidät keisari jouluk. 26 p. 1811 v. l. toimiin hyväksyikin. Helmikuussa v. 1812 voivat he alkaa toimensa. Varmaa työnjakoa ei kuitenkaan heidän välilleen muodostunut, sitä vähemmin saattoi kumpikaan esittelijöistä toimia yhtenäisyyttä ylläpitävänä organina, jollaisen syntymistä Tulindberg oli toivonut.²⁾

Sillävälillä olivat vaikeudet jatkuneet. Syyskuussa v. 1811 oli Tulindbergin täytynyt jälleen olla poissa istunnoista paljosten töiden vuoksi.³⁾ Tällöin hän, työstä rasittuneena, näyttää ajatelleen jättää valtion palveluksen kokonansa.⁴⁾ Kenraalikuvernööri, lähettäessään Pietariin kirjeellä lokak. 8 p:ltä 1811 v. l. tilien edellisen vuoden ylijäämävaroista, luetteli syyt tilien viipymiseen ja mainitsi, että niitä olivat paitsi sodan aikainen sekasorto finanssitoimituskunnan työn paljous, ja huomautti, että päällikön heikot voimat eivät riittäneet sitä hallitsemaan ja että vain kameraliviraston perustaminen oli ainoa tehokas keino työtä vähentämään.⁵⁾ Silloin syntyi Pietarissa ajatus Haartmanin määräämisestä Tulindbergin apulaiseksi. Nimitys oli päätetty jo marraskuussa, mutta vahvistettiin jouluk. 5 p. 1811 v. l. ja tapahtui se ilman, että asiaa oli Suomen asiain komiteassa käsitelty⁶⁾ ja ilman että konselji ja kenraalikuvernööri siitä mitään tiesivät. Haartman astui toimeensa jouluk. 28 p:nä.⁷⁾ Nimityskirjeessä mainittiin, että hallitsija, katsoen siihen että finanssipäällikkö välttämättä tarvitsi työn paljouden vuoksi apulaisekseen työkykyisen ja taitavan miehen, oli sellaiseksi nimittänyt professori v. Haartmanin. Reh binder, puolustellessaan nimitystä,

¹⁾ Talousos. pöytäk. main. päiv.

²⁾ Talousos. pöytäk. $12/2$, $20/2$, $7/3$ 1812 y. m. Apulaisessittelijän palkkain järjestelystä kts. sam. $25/2$ 1812.

³⁾ Talousos. pöytäk. $18/9$ 1812.

⁴⁾ Tulindberg oli hakenut Turun läänin lääninkamreerin virkaa ja hänet oli asetettu ensimmäiselle sijalle ehdollepanossa, mutta sitten hän ilmoitti konseljille, että hän ei kykenisi sairaaloisuutensa ja vanhuden vuoksi sitäkään virkaa hoitamaan, vaan aikoi konseljista eron saatuaan pyytää vapautuksen valtion palveluksesta. Talousos. pöytäk. $18/9$ 1811.

⁵⁾ Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 300—1, 304—5.

⁶⁾ Esityslista 1811 n:o 5. Ministerivaltiosiht. virastossa.

⁷⁾ Plen. pöytäk. main. päiv.

josta kenraalikuvernööri, syrjäytyksensä vuoksi, oli loukkautunut siihen määrään, että jätti eronpyyntönsä, jonka hän sitten kuitenkin peruutti, mainitsi kirjeessä tammik. 1 p:ltä 1812 Mannerheimille, että menettely oli johtunut siitä, että toimituskunta oli tarvinnut apulaista ja v. Haartman oli siihen kykenevä, että maassa oli toivottu Haartmanin nimitystä virkaan, jotta konseljia vastustava puolue olisi saatu vaikenemaan,¹⁾ ja että keisari oli tahtonut toimittaa nimityksen ennenkuin laaja tehtävä, venäläisen rahan vaihto, tuli toimituskunnan suoritettavaksi, minkä vuoksi kenraalikuvernöörin lausuntoa ei oltu ennätetty hankkia.²⁾ Haartman puolestaan, lausueessaan eräässä kirjeessä lopulla v. 1811 Suomen asiain komitean jäsenelle Aminoffille kiitoksensa nimityksestään ja mainiten, että hänelle jätetyt asiat eivät vastanneet hänen alaansa ja tietojaan ja tuottaisivat hänelle lukemattomia huolia ja vaikeuksia, pyysi Aminoffia sanomaan kenraalikuvernöörille, että hän itse ei ollut toimeen pyrkinyt.³⁾

Toimituskuntaan tuli Haartman aikana, jolloin kamreeri Tengström oli sairaana ja sotilastoimituskunnan kamreeri Wacklin hoiti hänen virkaansa.⁴⁾ Melkeinpä hämmästyttävä on tarmo, jolla Haartman ryhtyi asioihin käsiksi. Heti toimeensa astuttuaan joutui hän sen komitean puheenjohtajaksi, jonka tuli laatia lausunto Venäjän kauppamanifestin soveltamisesta Suomeen,⁵⁾ ja laajan rahanvaihtotoimen suorittajaksi, jonka toimen hallitsija oli hänelle jättänyt — kuten asiakirjoissa lausutaan — „hänen tunnettuun toimintahaluunsa ja intoonsa luotetaan“, ja jonka hän suureksi osaksi konseljista riippumatta suoritti.⁶⁾ Tulindbergin nauttiessa keväällä 1812 virkavapautta,

¹⁾ Vrt. ylemp. s. 334 muist. 1. Fredr. Stjernvall kirj. 17/5 1812 Kaarle veljelle lausui, että Haartman oli „en mestare i tusende konster.“ Stjernvallin kokoelma.

²⁾ Kirje sit. Castrén, Skildr. ss. 285—7.

³⁾ Riilahden kok., kart. 12. Samassa kirjeessä Haartman mainitsee, että kenraalikuvernöörin ehdokas virkaan oli ollut laamanni Leopold.

⁴⁾ Wacklinillakin oli täysi tekeminen toimen hoitamisessa. Työssä sai hän istua k:lo 8:sta aamulla k:lo 9:ään illalla. Talousos. pöytäk. 11/12 1811.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 267 muist. 2.

⁶⁾ Talousos. pöytäk. 28/11 1811. Vrt. Lindström, m. t. ss. 213—5. Toimituskunnassa syntyi epätietoisuutta siihen nähden, tarvitsiko esittelijän laatia ja vahvistaa Haartmanin vaihtoasiassa lähettämät kirjelmät, kun määräyksen voi käsittää niin, että toimi oli hänelle persoonallisesti

joutui Haartmanille toimituskunnan töiden lähempi johto.¹⁾ Olemme nähneet ne monet sekä toimituskunnan työn järjestämistä että toimituskunnalle kuuluvia asioita koskevat esitykset, jotka hän näihin aikoihin jätti konseljille.²⁾ Ja vielä oli hän lääkintökollegion esimiehenä, mikä tehtävä häiritsi hänen toimintaansa konseljissa,³⁾ otti akatemiassa osaa konsistorion istuntoihin⁴⁾ ja seurasi kesällä 1812 kenraalikuvernöörin mukana tämän tehdessä virkamatkoja.⁵⁾

Mutta Haartmaninkaan tulo konseljiin ei auttanut kaikissa suhteissa toimituskuntaa pääsemään vaikeuksista. Stichæus joutui huhtikuussa v. 1812 prokuraattorin apulaiseksi, ja esittelijän apulaiset jäivät yksin toimituskunnan töitä hoitamaan.⁶⁾ Vähän sen jälkeen otti kamreeri Tengström kolmen kuukauden virkavapauden terveyden hoitamista varten, ja virkaa toimitti kruununvuoti Wallin, joka myöskin pian tunsii asemansa tukalaksi ja pyysi eroa, vaikkeikaan sitä saanut.⁷⁾ Näihin aikoihin muuten alkoi kenraalikuvernöörissä kypsä ajatus, että Tengström ei ollut kykenevä virkaansa, ja ehdottikin kirjeessä heinäk. 20 p:ltä 1812 Rehbinderille hänen siirtämistään sopivampaan toimeen.⁸⁾ Oli jouduttu jälleen entiseen tukalaan asemaan. Kesäkuun lopulla ilmotti apulaisiesittelijä Idman konseljille, että lähetteitä ei oltu ehditty tarpeeksi nopeaan valmistaa, vaikka rekistratuurin kirjottaminen oli pysäytetty, kun asiat päivä päivältä lisääntyivät ja kamarikirjurien aika meni muihin töihin, minkä kamreerin auttamiseen, minkä diarioiden pitoon, ja olivat he kokonaan

---

jätetty. Konselji päätti kuitenkin määräyksestä käyvän selville, että tehtävä oli hänelle jätetty päällikön apulaisena ja että siis lähetteet olivat valmistettavat tavallisessa järjestyksessä. Talousos. pöytäk. $\frac{16}{1}$, $\frac{19}{6}$ 1812. Kts. myös ylemp. s. 323 muist. 1.

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{15}{3}$ 1812. Vrt. tutkijain arvosteluja hänen tarmostaan ja kyvystään. Lindström, m. t. s. 87.

²⁾ Kts. ylemp. s. 312.

³⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{6}{5}$, $\frac{30}{6}$ 1812 y. m.

⁴⁾ Konsistorion pöytäk.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{6}{7}$ 1812 y. m.

⁶⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{14}{4}$ 1812.

⁷⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{25}{5}$, $\frac{2}{6}$, $\frac{8}{9}$ 1812.

⁸⁾ Rehbinderin kirjekok., nid. VI. Valtioarkistossa. Vrt. tutkijain arvosteluja Tengströmistä, että hän ei ollut toimeensa kykenevä. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 104.

uupuneet, eikä heiltä voitu enempää vaatia. Heinäkuun alkupuolella apulaisestittelijä Walheimkin puolestaan ilmoitti, että toimituskunnalla oli liiaksi työtä, ja että hän ei ottanut vastuulleen, ettei voinut tehtäviään täyttää.¹⁾ Finanssitoimituskunta ei siis koko ensimmäisen valtaluvan aikana päässyt tukalasta asemasta, johon se oli heti toimintansa alussa joutunut.

Vaikeuksia oli myös sotilastoimituskunnalla voitettavanaan. Erittäin vaivaloinen tehtävä toimituskunnalle oli luettelujen laatiminen sotilasmanifestin etuihin oikeutetuista henkilöistä.²⁾ Toimituskunnassa myös suunniteltiin muutamia järjestämisiä päällikön de Geerin johdolla. Tätä miestä muuten aikalaiset ja tutkijat ovat arvostelleet rehelliseksi ja hyväntahtoiseksi, mutta heikoksi ja yleisiin asioihin tottumattomaksi.³⁾ Asioita kertyi niin paljon, että katsottiin tarpeelliseksi jo v. 1811 alussa antaa päällikölle apulainen, joksi nimitettiin kenraalikuvernöörin ehdotuksesta käskykirjeellä helmik. 11 p:ltä 1811 v.l. everstiluutnantti Reuterskjöld, joka huhtikuussa astui virkaansa.⁴⁾ Ehdottaessaan sotilastoimituskunnan esittelijäsihteeriksi luutnantti Adam Theodor Langenskiöldiä oli Barclay de Tolly maininnut, että hän oli tunnettu hyvästä käytöksestä ja tiedoista, ja arvellut, että hän hyvin täyttäisi paikkansa. Sitävastoin on arvostelu, jonka Reuterskjöld virkaansa astuessaan antoi toimituskunnan esittelijäsihteeristä ja yleensä toimituskunnan tilasta, sangen

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{26}{6}$, $\frac{9}{7}$, 1812.

²⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{28}{7}$, $\frac{17}{12}$ 1810 y. m. Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 137—8.

³⁾ De la Chapellen arvostelu: Frosterus, m. e. ss. 73—4. Vrt. Castrén, Skildr. s. 126. Tutkijain arv. kts. Lindström, m. t. s. 86.

⁴⁾ Plen. pöytäk. $\frac{3}{4}$, 1811. Armfelt oli kirj. syysk. 1/13 p. 1810 Speranskille m. m. lausunut: „Votre Excellence n'a pas jugé à propos de donner un adjoint au Baron De-Geer, et cela m'a mis dans le cas de ne pas pouvoir achever mon plan pour la milice du corps dont j'ai eu l'honneur de Vous parler. Le Baron est zélé et honnête, mais nullement à la hauteur des circonstances difficiles qu'il faut se préparer à vaincre — d'autant plus que des préjugés et l'intérêt particulier présenteront bien des entraves. Si pour l'aider dans les détails et les recherches auxquels il faut se livrer avant de rien déterminer, il eût ou M. de Reuterskiöld ou M. le colonel Salmfelt (= Palmfelt) ou le colonel Sternvall, officier qui jouit d'une confiance bien méritée, on pourrait au moins préparer les matériaux pour la marche à suivre, quand une fois le gouvernement voudrait mettre ce projet en exécution.“ Dubrovin, m. t. III s. 295 ja ss.

ankara. Kirjeessä toukok. 7 p:ltä 1811 Fredrik Stjernvallille¹⁾ hän mainitsi, että Langenskiöldiä yleensä pidettiin paikkaansa kykenemättömänä, juonittelijana, vieläpä taipuvana lahjain ottoon, ja lausui, että häneen oli tehnyt syvän vaikutuksen, kun sen miehen, joka tuli olemaan hänen lähin alaisensa, ei katsottu luottamusta ansaitsevan. Itse puolestaan hän sanoi nähneensä, että toimituskunnan työt eivät kulkeneet tarpeellisen nopeasti, alemmat virkamiehet eivät olleet kyllin työteliäät, asioita oli sadottain ratkaisematta, eivätpä edellisten vuosien palkkauslistatkaan valmiit, mikä hänestä oli anteeksiantamaton. Reuterskjöldin konseljiin astuttua tuli hänestä varsinainen toimituskunnan töiden johtaja. Hänen toimintaansa katsoen näyttää oikealta arvostelu, joka on hänestä annettu, että hän oli voimakas, kyvykäs ja erilaisiin asioihin perehtynyt.²⁾ Mutta osittain silloin tällöin kohdanneet sairaudet ja vielä enemmän hänen toimensa kesästä v. 1812 alkaen erään värvätyn rykmentin päällikkönä haittasivat hänen työtään konseljissa.³⁾ Toimituskunnan toimintaa vaikeutti sekin, että kamreeri, entinen lääninkamreeri Mikael Wacklin, oli pakotettu ajottain hoitamaan, kuten nähty, finanssitoimituskunnan kamreerin tehtäviä oman virkansa ohella. Alussa v. 1812 Wacklin nimitettiin Oulun lääninkamreerin virkaan, mutta pysyi kuitenkin toimituskunnan päällikön pyynnöstä konseljissa maaliskuun keskivaiheille.⁴⁾ Mainitun kuun loppupuolella nimitti keisari hänen jälkeläisekseen varalääninkamreeri Martinin, mutta tämä oli vähää aikaisemmin joutunut Viipurin läänin väliaikaiseksi lääninkamreeriksi, joten toimituskunta sai olla ilman vakinaista kamreeria kesään saakka, jolloin konselji, kun toimituskunnassa oli virkamiehistä puute, kutsui Martinin virkaansa hoitamaan.⁵⁾

Vähimmin oli kirkolliasiain toimituskunnalla vaikeita tehtäviä ja myös vähimmin huolia. Päällikkö Rotkirch erään ai-

¹⁾ Stjernvallin kokoelma.

²⁾ Kts. Ländström, m. t. s. 86.

³⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{20}{8}$, $\frac{2}{9}$ 1812 y. m.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{10}{2}$ 1812. Konseljista lähdettyään tuli Wacklin Viipurin läänin järjestämiskomitean jäseneksi. Vrt. Kallio, m. t. s. 39.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{22}{4}$, $\frac{9}{6}$, $\frac{11}{8}$ 1812. Martinia, joka oli ollut Hämeen-Uudenmaan läänin varalääninkamreerina, sanoi Fredrik Stjernvall kirjeissä $\frac{8}{4}$, $\frac{5}{6}$, $\frac{12}{8}$ 1812 Kaarle veljelle virkamieheksi, johon voi olla tyytyväinen. Stjernvallin kokoelma.

kalaisen sanojen mukaan oli enemmän perehtynyt hienoihin tapoihin, kuin virkamiestehtäviin¹⁾. Lakiehdotus, jonka hän konseljille esitti, on ylempänä mainittu²⁾. Esittelijäsihteerinä toimi entinen Turun katedraalikoulun rehtori Henrik Reinh. Bäck, jota piispa Tengström oli puoltanut ja kenraalikuvernööri ehdottanut virkaan³⁾.

Taloussosaston jäsenistä, joilla ei ollut toimituskuntaa johdettavanaan, Knut von Troil joskus hoiti sijaisena toimituskuntain päälliköiden toimia, milloin päälliköt olivat estettyjä, joskus esitti, kuten nähty, kenraalikuvernöörin puolesta asioita konseljille, vieläpä joskus kenraalikuvernöörin ja de Geerin poissaollessa johti puhetta taloussosastossa⁴⁾. Yleensä hän oli usein estetty konseljiin saapumasta maaherratehtäviensä tähden, joskus myös sairauden vuoksi, kunnes hän, niinkuin nähty, keväällä 1811 terveydellisistä syistä vapautettiin konseljiin toimista. — Kustaa Ladaun nimittäminen syksyllä 1811 konseljiin jäseneksi ei tapahtunut samanlaisista syistä kuin muiden lisäjäsenten määrääminen, eikä hänen asemansaakaan ensi aluksi ollut samanlainen kuin muiden jäsenten. Miten Ladaun konseljiin joutui, ei ole mahdollista aivan tarkoin selvittää, mutta pääpiirtein voi sen kuitenkin osottaa. Ajatus hänen määräämisestään konseljiin ei ollut hetkellinen. Olemme nähneet, että Buxhövdén helmikuussa v. 1809 oli kehottanut Speranskia nimittämään Ladaun „Suomen päähallinnon“ jäseneksi⁵⁾. Speranski näyttää ajatelleenkin hänen määräämistään konseljiin, koskapa Ladaun kirjeessä heinäk. 28 p. 1809 pyysi häntä toteuttamaan talvella antamansa lupauksen hänen asettamisestaan taloussosaston jäseneksi ja mainitsi, että Barclay de Tolly oli luvannut puoltaa häntä sotilastoimituskunnan päälliköksi, kun paikkaan ehdotettu de Geer ei todennäköisesti ottaisi tointa vastaan. Aivan

¹⁾ De la Chapellen arvostelu: Frosterus, m. e. ss. 73—4.

²⁾ Kts. s. 313.

³⁾ Kenraalikuvernööri oli elok. lopulla 1809 käsenyt konsistorioiden ehdottaa esittelijäsihteerin virkaan kolme henkilöä, minkä konsistoriot tekivätkin. Tengström oli antanut puoltolauseensa Bäckille. Журн. за 1809 г. ss. 52—3. Журн. вход. 1809 № 214, 215, 216.

⁴⁾ Taloussos. pöytäk. 7/3, 16/3, 1810 y. m.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 133 muist. 2.

oikein kenraalikuvernööri kirjeellä heinäk. 29 p. Speranskille suosittelikin Ladauta mainittuun toimeen, kiitellen hänen laajoja tietojaan maan sisäisiä oloja koskevissa asioissa ja arvellen hänen hyvin täyttävän paikkansa¹⁾. Nimityksestä ei kuitenkaan tällä kertaa tullut mitään, ja Ladau sai jatkaa palvelustaan kenraalikuvernöörin kansliassa, kunnes lokakuussa kenraalikuvernööri ja sisäasiain ministeri alkoivat suunnitella postilaitoksen järjestämistä²⁾, jolloin nähtävästi Ladau joutui näitä asioita käsittelemään. Ainakin päättyi hänen entinen toimintansa kenraalikuvernöörin kansliassa lokakuussa, ja toukokuussa 1810 ilmotti Speranski Ladaulle, että hänelle tuli annettavaksi postitirehtöörin paikka ja että hänelle oli määrätty tehtäväksi laatia ehdotus postilaitoksen järjestämisestä, joka ehdotus sitten valmistui v. 1811 alussa ja josta kenraalikuvernööri antoi helmikuussa 1811 lausuntonsa. Ja vihdoin käskykirjeellä syysk. 9/21 p. 1811 nimitettiin Ladau postitirehtööriksi sekä määrättiin, että hänellä postitirehtöörinä oli oleva jäsenyys konseljissa paremman yhtenäisyyden saavuttamiseksi asiain kulussa („för bättre sammanhang uti ärendernas gång Post Directeur i denna egenskap ägde säte och stämman i Regerings Conseillen“)³⁾. Kun hallitsijalle oli esitetty Ladaun ehdotus siihen liittyvine asiakirjoineen, oli hän määrännyt yhdeksi postilaitoksen järjestämisen perusteista, että postitirehtööri, jonka hallitsija nimitti kenraalikuvernöörin ehdotuksesta, oli oleva konseljin talousosaston jäsen.⁴⁾ Kun tämä periaate oli hyväksytty, oli siitä seurauksena, että Ladau, joka jo aikaisemmin, kuten nähty, oli päätetty nimittää postitirehtööriksi, tuli myös konseljin jäseneksi, ja tapahtuikin Ladaun lopullinen nimitys juuri samana päivänä, kuin ylempänä mainittu postilaitoksen järjestämiskäsymys oli esitetty. Ladaun taas oli hallitsija päättänyt nimittää postitirehtööriksi — kuten Speranski oli selittänyt kenraalikuvernöörille ilmottaessaan hänelle kirjeellä toukok. 17 p:ltä 1810 v. l. Ladaun määräämisestä postilaitoksen järjestäjäksi, — Barclay de Tollyn antaman erittäin kehuvaan arvostelun tähden ja

¹⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 101.

²⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 36.

³⁾ Sam. 1810 n:o 196, 1811 n:o 9. Talousos. pöytäk. 27/6 1811. Plen. pöytäk. 7/12 1811. Vrt. myös E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 200 muist. 3.

⁴⁾ Esitysnootti ja muut asiakirj. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 N:o 9.

vakuutettuna, että tämä virkamies erinomaisten ominaisuuksiensa vuoksi voi tulla palveluksessa sangen hyödylliseksi¹⁾. Edelläesitetystä siis selviää, että Speranskin ja keisarin huomio oli kiintynyt Ladaun erityisestikin Barclay de Tollyn suositusten vaikutuksesta, ja hänet senvuoksi päätettiin määrätä postitirehtööriksi, ja hän, kun periaatteeksi oli hyväksytty että postitirehtööri oli oleva konseljin jäsen, pääsi myös täten konseljiin. Kun myöhemmin epäiltiin Armfeltia Ladaun nimityksen aikaansaajaksi, huomautti Armfelt kirjeessä jouluk. 14 p:ltä 1812 Aminoffille, että häntä ei voitu nimityksestä syyttää, kun se oli tapahtunut hänen ollessaan vielä sukutilallaan Suomessa; asia oli mennyt Speranskin kautta, vaikka siten Armfelt oli saanut toimekseen täyttää keisarin tekemän päätöksen²⁾. Mutta todennäköistä kuitenkin on, että Armfeltilla oli osansa siihen, että Ladau sai konseljissa saman aseman kuin muutkin jäsenet. Sitä asemaa hänellä näet — kuten viitattu — ei aluksi ollut. Kun nimityskirjelmä joulukuun alkupuolella esitettiin konseljissa, syntyi kysymys, oliko tarkotettu, että Ladaulla oli oleva sama asema kuin muilla jäsenillä, vai oliko hän oikeutettu ottamaan osaa konseljin istuntoihin vain postilaitosta koskevilla asioissa, jota viimeainittua konseljin mielestä nimityskirje näytti tarkottavan, ja senvuoksi konselji päätti tehdä asiassa kysymyksen hallitsijalle. Ladau kyllä sai tehdä valansa plenumissa joulukuun 14 p:nä, mutta kenraalikuvernööri ilmoitti hänelle konseljin puolesta, että hänen oikeutensa ottaa osaa asiain käsitelyyn konseljissa riippui hallitsijan konseljin esitykseen antamasta päätöksestä³⁾. Sillävälän oli Viipurin läänin yhdistämisestä koskevassa manifestissa jouluk. 11/23 p:ltä määrätty, että kaksi läänin asukkaista nimitettäisiin hallituskonseljin jäseniksi. Kun konseljin Ladaun asemaa koskeva esitys esitettiin jouluk. 26 p. v. l. keisarille, nimitti hän Ladaun manifestin säädöksen perustuksella yhdeksi Viipurin läänin puolesta konseljiin määrättävistä jäsenistä, sekä katsoi, että tämän nimityksen kautta

¹⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 196. Itsekin Speranski huomautti kenraalikuvernöörille Ladaun innosta ja kyvyistä.

²⁾ Riilahden kokoelma. Tegnér m. t. III s. 317 mainitsee, että Armfelt usein kirjeissään vakuutti olevansa nimitykseen osaton.

³⁾ Plen. pöytäk. 7/12, 9/12, 14/12 1811.

ei enempi Ladaun aseman selittely ollut tarpeen¹⁾. Sitten vasta astui Ladau plenumissa tammik. 30 p. 1812 konseljin jäsenenä virkaansa²⁾: Myöhempi nimitys tapahtui, kuten Rehbinderin kirjeestä tammik. 22 p:ltä 1812 Mannerheimille näkyy³⁾, ohi Suomen asiain komitean ja valtiosihteerin, ja eräässä toisessa kirjeessä, johon alempana tutustumme, mainitsee Rehbinder nimenomaisesti, että esittelyn toimitti Armfelt. Armfeltin osuutta Ladaun nimitykseen osottavat myös Ladaun kirjeet ensinmainitulle. Niissä Ladau mainitsee, että kenraalikuvernööri ei ollutkaan hänen tulostaan hämmästynyt, kuten Armfelt oli ennen kirjottajan lähtöä Pietarista salaisessa keskustelussa arvellut, vaan oli kohdellut häntä hyvin ystävällisesti, niin että hän itse olikin se, joka joutui ymmälle, ja niinikään hän usein kosketeli konseljissa herännyttä kysymystä, oliko häntä pidettävä varsinaisena jäsenenä, ja mainitsi mieheksi, joka etupäässä hänen jäsenyyttään vastusti, Mannerheimin, arvelleen hänen käytävän de Geeriä ja Rotkirchiä asiassa apunaan, sekä pyysi Armfeltia puoltamaan asiaansa, lausuen olevansa vakuutettu, että

¹⁾ Esityslista 1811 n:o 8. Ministerivaltiosiht. virastossa. Suomen asiain komitean diaarion mukaan olisi nimitys tapahtunut 9 p:nä v. l. Aikais. tutkimuksissa (Kallio, m. t. s. 24 muist. 2) on mainittukin nimityspäiväksi tammik. 9/21 p. 1812, mutta päivä tarkoittaa vain kenraalikuvernöörille lähetetyn reskriptin päivän määrää. Esitysnotissa olevaa, tekstissä mainittua päivää on pidettävä nimityspäivänä. Jo kirj. tammik. 4 p. 1812 v. l. oli Armfelt ilmottanut konseljille, että Ladau oli saava konseljin jäsenille tulevan palkan, ja kirj. tammik. 11 p:ltä v. l. antoi hän sille tiedoksi keisarin ylemp. mainitun päätöksen Ladaun asemaa koskevan esityksen suhteen. Kenraalikuvernööri oli saanut tehtäväkseen ehdottaa neljä miestä, joiden joukosta Viipurin läänin puolesta konseljiin tulevat jäsenet piti valittaman. Kun ehdotus — ehdokkaat olivat kenraalimajuri Kopiev, kapteeni Satrapesnoi, kollegiasessori Sattler ja asessori Europæus — saapui Suomen asiain komitealle, päätti komitea, että kun Ladau jo oli määrätty läänin puolesta konseljiin, ei tarvittu enään talousosastoon ketään nimitettää, vaan ainoastaan yksi jäsen oikeusosastoon. Suom. asiain komit. asiakirj. 1812 n:o 6. Komitea ehdotti siksi Sattleria, ja hallitsija hänet nimitti tammik. 31 p. 1812 v. l. Esityslista 1812 n:o 13.

²⁾ Talousosastossa kyllä Ladau oli postiasioita käsiteltäessä läsnä jo aikaisemminkin. Uutta valaa ei Ladaulta vaadittu, kun hän mainituissa plen. istunnossa otti paikkansa konseljissa. Talousos. pöytäk. 9/1 1812. Plen. pöytäk. main. päiv.

³⁾ Kirj. ref. Castrén, Skildr. s. 288.

pääsi voitolle¹⁾. Tällainen Ladaun esiintyminen viittaa siihen, että Armfeltilla oli osuutta siinä, että hallitsija nimitti hänet konseljiin Viipurin läänin puolesta. — Sillä seikalla, että konseljin jäsenlukua lisättiin Viipurin läänin yhdistämisen vuoksi, ei ole konseljin organisatsioonin kannalta erityisempää merkitystä, se kun oli vain satunnainen toimi, yksi keino, jolla läänin liittämistä muuhun Suomeen tahdottiin helpottaa. Sitävastoin on mainitussa suhteessa huomattavampi se, että tarkoitus oli ollut ottaa periaatteeksi, että postitirehtööri virkansa puolesta olisi ollut konseljin jäsen, kun siten postiasian hallinnolla olisi tullut olemaan ikäänkuin oma edustajansa konseljissa ja siten tämä hallintoala saanut erikoisen aseman muiden hallintoalojen rinnalla. Keskitys, joka yleensä oli keskusvirastojen perustamisella alkanut höltyä, oli joka tapauksessa, kun Ladau tuli konseljiin, samassa määrin säilynyt postihallinnon kuin lääkintöhallinnon alalla, lääkintökollegion päällikkökin kun oli konseljin jäsen.

Konseljissa Ladau, paitsi että oli mukana istunnoissa asiain käsittelyssä ja otti siellä itsekkin esille postilaitosta koskevia asioita, sai toisinaan hoitaa sijaisena toimituskuntain päälliköiden tehtäviä²⁾. Joskus hänen täytyi olla poissa konseljista kiireellisten postihallituksessa sattuneiden töiden, usein myös sairaustapausten vuoksi³⁾.

Oikeusosastollakin oli toiminnassaan vaikeutensa. Jäsenistä olivat Tandefelt ja Ervast pitempiä aikoja sairaina v. 1810 alkupuolella ja Krogius vuoden lopulla, Wallerian kuoli, kuten on nähty, samoihin aikoihin ja Carp syksyllä 1811. Öhmann, joka tuli Wallerianin sijalle, nimitettiin virkaansa tammik. 1811 ja astui toimeensa maaliskuussa, ja Krook, joka astui Carpin sijalle, nimitettiin joulukuussa samana vuonna sekä ryhtyi toi-

¹⁾ Ladaun kirjekonseptit esim. marrask. 29/jouluk. 11, jouluk. 2/14, 14/26 p. 1811. Yliopiston kirjastossa. Kaikissa konsepteissa ei ole osotusta eikä päivämäärää, mutta vertaamalla sisällystä niihin, jotka ovat Armfeltille osotetut ja päivätyt, voi melkoisella varmuudella päättää, mitkä kaikki ovat hänelle tarkotetut.

²⁾ Talousos. pöytäk. ²⁷/₂, ¹¹/₆ 1812.

³⁾ Melkeinpä joka kuukausi oli Ladau poissa sairauden vuoksi muutamista istunnoista. Tämä sairaustapausten yhtämittäinen ja säännöllinen uudistuminen viittaa siihen, että niiden syyt ehkä ovat etsittävät hänen elintavoistaan.

meensa helmikuussa v. 1812 ¹⁾). Sattler, joka sekä kenraalikuvernöörin että Suomen asiain komitean puoltamana nimitettiin tammiukuun lopulla v. 1. 1812 Viipurin läänin puolesta oikeusosastoon ²⁾, astui virkaansa huhtikuussa v. 1812 ³⁾). Ennenkuin valtalupa oli loppunut, oli siis osasto kadottanut työhön perehtyneitä jäseniä ja uusia astunut sijalle. Myös tapahtui muutoksia virkamiehistöönkin nähden. Esittelijäsihteerit, Anders Fab. Orræus ja entinen lääninsihteeri Reinh. Vilh. Stierwald, kyllä pysyivät viroissaan, mutta jälkimäinen, määrättyä Viipurin läänin järjestämiskomitean jäseneksi, oli estetty v. 1812 alkupuolelta alkaen virkaansa hoitamasta ⁴⁾). Toinen protokollasihteereistä, asessori Henrik Joh. Wasenius, oli konseljin toiminnan ensi aikoina sairaana ja sitten v. 1812 alkupuolella joutui toiseen virkaan, ja toinen, varatuomari Olof Amnorin, oli jo v. 1811 saanut viran konseljin ulkopuolella ⁵⁾). Asiain enentymisen vuoksi oli osaston virkamiehistö käynyt riittämättömäksi, minkä vuoksi konselji teki esityksen hallitsijalle yhden protokollasihteerin, kanslistin ja kopistin asettamisesta osastoon entisten lisäksi ehdottaessaan kansliatoimituskuman virkamiehistön lisäämistä, ja suostuikin hallitsija edelliseen samalla kertaa kuin viimemainittuun esitykseen ⁶⁾). Uuteen protokollasihteerin virkaan nimitettiin toukokuussa 1811 osaston kanslisti, hovioikeuden ylimääräinen notaari Alb. Fredr. Rich. de la Chapelle, Amnorinin jälkeiseksi taas osaston rekistraattori, varatuomari Kustaa Svinhufvud.

Kokoonpanoltaan oli hallituskonselji virkamieskunta, virkakunta, johon kuului pelkästään entisiä virkamiehiä. Talousosaston jäsenistä viisi — de Geer, von Troil, Mannerheim, Reuterskjöld, Ladau — oli palvellut aikaisemmin sotilasalalla, kaksi ensinmai-

¹⁾ Plen. pöytäk. $\frac{18}{3}$ 1811, $\frac{4}{2}$ 1812.

²⁾ Kts. ylemp. s. 355 muist. 1. Ehdottaessaan miehiä Viipurin läänin puolesta konseljiin, oli kenraalikuvernööri yksityisessä kirjeessä Armfeltille puoltanut Sattleria, kiitellen häntä arvokkaaksi ja kykeneväksi mieheksi. Suomen asiain komitea katsoi, että kenraalikuvernöörin ehdokkaista saattoivat vain Sattler ja Europæus tulla kysymykseen, kun muut eivät tunteneet maan lakeja. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1812 n:o 6.

³⁾ Plen. pöytäk. $\frac{14}{4}$ 1812.

⁴⁾ Vrt. Kallio, m. t. s. 22. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1812 n:o 101.

⁵⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 248, 1812 n:o 83.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 341 muist. 1.

nittua myös maaherroina ja Ladau, kuten nähty, kenraalikuvernöörin kansliassa, muut siviiliviroissa, nim. Rotkirch Ruotsin kuninkaan kabinetin kirjuriina, ollen toisinaan kuninkaan mukana matkoilla, Idman hovioikeudessa ylimääräisenä virkamiehenä, Nordensvan Hämeen-Uudenmaan läänin ja Tulindberg Oulun läänin lääninkamreerina, Haartman professorina. Oikeusosaston jäsenet olivat kaikki olleet tuomaritoimissa, Tandefelt m. m. Ruotsin korkeimman tuomioistuimen jäsenenä ja Turun hovioikeuden presidenttinä, v. Willebrand Ruotsin yliauditöörin virastossa ja sitten Turun laamannikunnan laamannina, Carp, Wallerian ja Gyldestolpe hovioikeudenneuvoksina, Krogius Karjalan ja Krook Vaasan laamannikunnan laamannina, Ervast ja Sattler kihlakunnantuomareina, Öhmann oikeuspormestarina. Useimmat konseljin jäsenistä olivat siis saavuttaneet virkamiesuralla tottumusta, ja useimmat heistä myös olivat parhaassa miehuuden ijässä, 40—60 vuoden välillä, paitsi Rotkirch, joka konseljiin tullessaan oli vasta 34 vuotias. Sen, että muutamat sääytyen ehdotuksesta konseljiin nimitetyistä miehistä eivät olleet yhteiskunnalliselta asemaltaan korkea-arvoisia eivätkä olleet palvelleet korkeammassa viroissa, katsoivat eräät aikalaiset konseljin arvoa alentavaksi. Mannerheim on muistiinpanoissaan lausunut, että niin vähäarvoisia miehiä kuin lääninkamreereja ja kauppiaita ei olisi pitänyt tulla maan hallitukseen, joka johti hallitusta keisarin omassa nimessä¹⁾, ja samanlainen ajatus esiintyy myös eräissä Kaarle Joh. Walleenin Suomen hallintolaitosta koskevilla mieluelmissä.²⁾ Aikansa valtiollisissa tapahtumissa olivat moniaat konseljin jäsenistä olleet mukana. Emme tarkota varsinaisesti Ruotsin vallan aikoja, jolloin m. m. Mannerheim oli ottanut osaa Anjalan liittoon oppositiomiehenä joskaan ei Suomen itsenäisyyden harrastajana, v. Troil myös ollut samaan liittoon osallinen, de Geer menettänyt maaherravirkansa sekaantumisensa vuoksi Anjalan itsenäisyysmiesten harrastuksiin ja Ladau, kuten tunnettu, ollut itsenäisyysmiesten johtajia, vaan enemmän tapahtumia, jotka sattuivat, kun Suomi liitettiin Venäjään.

¹⁾ Mannerheim, Anteckningar ss. 78—9, vrt. Castrén, Skildr. s. 195.

²⁾ Walleen katsoi, että ei ollut sopivata, että valtion päämiestä edustivat henkilöt, „qui, venant de sortir des classes subalternes n'ont pas encore atteint à ce degré de rang supérieur qui distingue aux yeux du peuple les premiers magistrates de ceux du second ordre“.

Suomen lähetyskunnassa oli Mannerheim ollut puheenjohtajana, Rotkirch ja Haartman jäseninä. Porvoon valtiopäivillä oli de Geer ollut maamarsalkkana, Tandefelt oikeuskanslerina, ja — m. m. Mannerheim, joka oli finanssivaliokunnan puheenjohtajana, Rotkirch, joka toimi saman valiokunnan ja Nordensvan, joka oli siviili- ja talousvaliokunnan jäsenenä, sekä v. Troil olivat kuuluneet aatelissäätöön.¹⁾ Mutta konseljiin tultuaan eivät monetkaan heistä esiintyneet valtiollisissa asioissa toimimiehinä. Ainoat konseljin jäsenistä, joilla oli huomattavampia suhteita hallitsijan lähistössä oleviin piireihin, olivat Mannerheim ja Ladau. Mannerheimillä oli persoonallista vaikutusvaltaa läheisten suhteidensa vuoksi valtiosihteeri Rehbinderiin, jonka kanssa hän oli kirjevaihdossa ja jolta hän sai luottamustoimia. Niinpä tuli hänen koettaa taivuttaa kamreeri Nordenstedtiä muuttamaan Ruotsista Suomeen, jota miestä Armfelt ajatteli maanmittauslaitoksen ylitirehtööriksi²⁾, sekä toimia sovittajana kenraalikuvernöörin ja Suomen asiain komitean välillä kenraalikuvernöörin loukkauduttua ja pyydettyä eroa Haartmanin nimityksen johdosta.³⁾ Ladau jälleen oli suhteissa venäläisiin viranomaisiin, m. m. sisäasiain ministeriin, joilta hän sai salaisia ohjeitakin. Selvemmat näitä suhteita valaisevat tiedot ovat kuitenkin vasta myöhemmiltä vuosilta, jonka vuoksi emme tässä niitä tarkemmin koskettele. Mainittakoon vain, että Reh binder jo kirj. tammik. 22 p:ltä 1812⁴⁾ lausui Mannerheimille: „Ole varovainen Ladaun ja hänen kannattajiensa suhteen. Hän on hyvin vilkkaassa kirjevaihdossa erään ylhäisen miehen kanssa.“

Konseljin ensimmäistä kokoonpanoa arvostelivat muutamat aikalaiset osittain hyvinkin ankarasti. Armfelt vielä ollessaan Ruotsissa yksityiskirjeissä v. 1810 moitti konseljin kokoonpanoa⁵⁾. Hallitsijalle kesäk. 1810 v. l. — käydessään Suomessa ja Pietarissa — Speranskin kautta jättämässään memoriaalissa „Trés

¹⁾ Kts. säätyjen pöytäkirj. Porvoon valtiopäivillä.

²⁾ Reh binderin kirj. ¹²/₁₂ 1811 Mannerheimille, ref. Castrén, Skildr. ss. 283—4, kirj. ²²/₁ 1812 sam. s. 285.

³⁾ Reh binderin kirj. ¹/₁ 1812 Mannerheimille, sam. ss. 285—7.

⁴⁾ Sam. ss. 287—8.

⁵⁾ Kirj. ¹¹/₁ 1810, ref. Tegnér, m. t. III s. 257 muist. 3. Kirje ¹/₇ 1810 Sandelsille, ref. Georg Schaubman, Armfelt om Finlands ställning. Sv. litt. sällsk. handl. XV, ss. 205—6.

humble apperçu sur la Finlande¹⁾, oli hän lausunut, että oikeusosasto oli täyttänyt hyvin korkeatkin vaatimukset, eikä oikeutta oltu koskaan paremmin käytetty Suomessa kuin silloin, mutta että muilla osastoilla oli päälliköt, joilla oli intoa ja hyvää tahtoa, mutta joilta puuttui tottumusta asiain hoitoon. Vain v. Troil, yhtä kyvykäs kuin toimekas mies, omasi kokemuksen ohella tietoja. Lokakuussa 1811 keisarille jättämässään kirjotelmassa „Aperçu de la situation actuelle de la Finlande“²⁾ hän kuvaa konseljin jäsenet miehiksi, joilta puuttui tottumusta tärkeämpien asiain käsittelyyn ja joiden näköpiiri ja toimintatapa osotti vähemmän lahjakkuutta kuin puhtaita ja kunniallisia katsantotapoja, ja vain Mannerheim ja oikeusosaston jäsenet saivat häneltä tunnustusta. Samantapaisia moitteita konseljin huonosta kokoonpanosta on myös hänen kirjeissään vuodelta 1811³⁾ ja 1812. „Konseljimme on“, lausui Armfelt kirj. tammik. 14 p:ltä 1812 Aminoffille⁴⁾, „hervittävästi (detestabelt) kokoonpantu, paitsi oikeusosastoa, ja paitsi Mannerheimiä ei vakaumukseni mukaan ole ainoatakaan, joka hyödyttäen (med nytta) voi istua hallituskonseljissa“. De la Chapellen mukaan kyllä oikeusosastossa oli lainopillista taitoa, mutta talousosastossa ei ollut muilla kuin Mannerheimillä nerokkaisuutta.⁵⁾

Tutkijain arvostelut jälleen ovat koskeneet sitä, että yleensä konseljin jäsenet eivät kyenneet katsomaan asioita suurin piirtein, vaan että asiain ydin jäi huomaamatta yksityiskohtain vuoksi⁶⁾, että he olivat enemmän toisarvoisia virkamiehiä kuin valtiomiehiä.⁷⁾

Jos lähemmin rupeamme tarkastelemaan niitä seikkoja, joita ylempänä viitatuissa arvosteluissa on kosketeltu, konseljin jäsenten yhteiskunnallista asemaa ja heidän niin valtiollisia kuin muitakin kykyjään, niin näyttää, että on otettava huomioon mui-

1) Dubrovin, m. t. IH ss. 274—91.

2) Tegnér, m. t. III s. 352 ja muist. 2.

3) Kirj. ^{26/11}1811 Fredrik Stjernvallille: Tegnér, m. t. III s. 324.

4) Sit. Hartman, m. t. s. 260.

5) Kts. Frosterus, m. e. ss. 73—4.

6) Frosterus, m. e. ss. 72—5.

7) Castrén, Två landshöfdingar, Finsk Tidskr. 1879 I ss. 3—4. Vrt. Skildr. ss. 329—30. E. Neovius, Oloja ja henkilöitä Suomessa, Valvoja 1899 s. 704.

takin näkökohtia kuin mitä mainituissa arvosteluissa on tuotu esille. Herää joukko kysymyksiä, joita ei voi syrjäyttää pyrkiessään muodostamaan objektiivisen kuvan konseljin ensimmäisestä kokoonpanosta ja eri jäsenten vaikutusvallasta. Olisiko ollut mahdollista saada konseljiä perustettaessa sinne yhteiskunnalliselta asemaltaan korkeampiarvoisia ja samalla kyvykkäämpiä miehiä? Eikö konseljin organisatsioni asettanut jäsenille vaatimuksia, joita vain erityiset valiohenkilöt kykenivät täyttämään? Ja esiintyiköhän Mannerheim todella niin etevästi kuin mitä arvosteluissa on sanottu? Koetamme seuraavassa antaa viittauksia siitä, kuinka asiain laita näissä suhteissa oli.

Että maassa oli korkeammassa yhteiskunnallisessa asemassa olevia henkilöitä, jotka olisivat saattaneet tulla konseljiin, näkyy siitä, että sellaisista oli ollut puhetta valtiopäivilläkin säätyjen valitessa jäsenehdokkaita, ja siihen taas, että myös kyvykkäämpiä ja tarmokkaampia miehiä — joskin aikalaisten lausuntojen mukaan kyvykkäistä ja kokeneista miehistä yleensä oli punte¹⁾ — olisi voitu jäseniksi saada, viittaa se, että sellaisia miehiä jo parin vuoden kuluttua astui konseljiin. Mutta säädyt eivät kiinnittäneet päähuomiota jäsenten yhteiskunnalliseen asemaan, jota osottaa m. m. se, että Bladh oli kaikkien neljän säädyn ehdokas, ja taas toiselta puolen hallitusmiesten, etupäässä kenraalikuvernöörin vaikutuksesta miehet, joita useimmat säädyt olivat pitäneet konseljin jäseniksi sopivimpina, eivät niiksi tulleet. Oliko valinnassa pidetty silmällä sitä, että konseljiin tuli erityisesti kameraalihallinnon alalla tottumusta saavuttaneita miehiä, tahdottiinko kiinnittää erityisesti huomio aatelittomien säätyjen toiveisiin jäsenpaikkojen täyttämässä, tai olivatko ehkä muut syyt määrääviä, ei voi sanoa, kun vaikuttimet eivät ole tunnetut. Joka tapauksessa tämän valinnan kautta tuli konseljiin miehiä, joilla oli vähemmän edellytyksiä täyttämään vaatimuksia, mitkä konseljin organisatsioni jäsenille asetti. Se edellytti miehiä, joilla olisi ollut laajakatseisen valtiomiehen silmä yhdistettynä virkamiestaitoon. Mutta se olikin edellytys, jonka täyttäminen kävi vaikeaksi kyvykkäämmillekin miehille, ja jonka poistaminen oli yhtenä silmämääränä seuraavina vuosina esiintyneissä konseljin uudestimuodostamista tarkottaneissa suunnitelmissa. Haartmanille,

1) Vrt. Castrén, Skildr. ss. 329—30, 337—8.

jonka tarmokkaaseen toimintaan olemme ylempänä tutustuneet, jonka kyvyt olivat herättäneet huomiota¹⁾, oli raskasta suoriutua tehtävistään, niin että hän, kuten konseljin historia seuraavien vuosien kuluessa osottaa, tunsi murtuvansa työtaakan painosta. Jos taas Mannerheim, jolla oli onnistumiseen edellytykset luonnonlahjojen ja kokemuksenkin puolesta, paremmin selvisi toimistaan, riippui se suureksi osaksi, kuten on osotettu, siitä että hänen toimituskuntansa oli edullisemmassa asemassa muihin nähden. Muuten ei Mannerheimkään säästynyt erehdyksiltä. Olemmehan nähneet, mihin asemaan konselji joutui majotusohjesääntöä ja kasarmirakennusta koskevissa kysymyksissä, joissa hän oli alkuunpanijana ja joissa konselji oli seurannut hänen mielipidettään. Toiselta puolen olisi erehdystä luulla, että Mannerheimin käsitys olisi yleensä määrännyt konseljin jäsenten menettelytavan. On lukuisa joukko asioita, joissa hänen käsityksensä ei päässyt voitolle, eduksi asioille moniaassa tapauksessa, kuten aikaisemmin kosketelluista esimerkeistä näkyy²⁾, joskin taas toisissa asioissa, joissa hänen käsityksensä jäi kannatusta väille, hänen mielipiteensä näyttää olleen oikeampi.³⁾ Juoksevista asioista äänestivät monesti Nordensvan, Tulindberg ja Rotkirch hänet kumoon, toisinaan pääsi taas Reuterskjöldin ja Ladaun käsitys voitolle, vieläpä tärkeissäkin asioissa.⁴⁾

Mainitsemme vielä sanasen konseljin virkamiehistöstä. Muuttamat heistä olivat toimineet yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä. Niinpä olivat eräät olleet Porvoon valtiopäivillä säätyjen jäseninä tai erinäisissä toimitissa, kuten Mellin aatelissäädyn jäsenenä,

¹⁾ Kenraalikuvernööri m. m. erityisesti huomautti hallitusmiehille lausunnosta, jonka Haartman oli antanut kauppamanifestia koskevassa asiassa (vrt. Lindström, m. t. ss. 135—7).

²⁾ Vrt. ylemp. s. 259 muist. 10.

³⁾ Kts. ylemp. s. 276 muist. I. Asioista, joissa Mannerheimin käsitys ei voittanut, vielä esim. talousos. pöytäk. $\frac{6}{2}$ 1810, $\frac{11}{2}$ 1811 y. m. Syksyllä 1810 oli Mannerheim kenraalikuvernöörin esityksestä, „hänen innokkaan ja tuloksellisen toimintansa vuoksi“ korotettu valtioneuvokseksi. Plen. pöytäk. $\frac{28}{2}$ 1810.

⁴⁾ Reuterskjöldin käsitys esim. kysymyksessä kaupunkien velvollisuudesta hankkia venäläisille sotilaille sairaalahuoneita (kts. ylemp. s. 259 muist. 10), Ladaun esim. kauppamanifestia koskevassa asiassa (vrt. Lindström, m. t. ss. 136—7).

Stichæus porvarissäädyn ja Orræus, kuten nähty, talonpoikaissäädyn sekä Langenskiöld ritarihuonevaliokunnan sihteerinä. Toiset heistä olivat huomattuja taidoistaan, kuten kansliatoimituskunnan protokollasihteerinä, aikaisemmin Pietarin oikeuskollegiossa palvellut Aadolf Joh. Wasenius, joka puhui useita kieliä, m. m. saksaa ja ranskaa.¹⁾ Kuinka eri toimituskuntain virkamiehet suoriutuivat tehtävistään on ylempänä nähty. Yleensä oli kaikkiin virkoihin, kanslisteihin ja kopisteihin saakka — hakijoista kun ei ollut puutetta — saatu oikeusopillisen tutkinnon suorittaneita ja oikeuslaitoksessa palvelleita miehiä.²⁾ Ensimmäisiä virkamiehiä nimittäessään konseljin virkoihin talousosasto päätti enemmistön mukaan, että osasto ei pitäisi silmällä yksistään hakijain virkavuosia tai monipuolista virkatoimintaa, vaan enemmän heidän taitoaan ja sitä, missä määrin he ansaitsivat luottamusta³⁾, jotavastoin oikeusosasto ei periaatteellisesti määritellyt kantaansa virkanimityskysymyksissä. Konseljin avoimiksi joutuneiden virkain täyttämiseen nähden talousosasto otti periaatteeksi, vedoten Ruotsin kuninkaan kansliassa ja kollegioissa noudatettuun tapaan, antaa ensi sijassa virat konseljissa ennen palvelleille miehille, jos vain he toimeen kykenivät, vaikkapa ansiokkaampia olisi saatukin konseljin ulkopuolelta, koska sen katsottiin kehottavan konseljin virkamiehiä ahkeruuteen ja

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{2}{4}$ 1811. Häntä oli Speranski suositellut kenraalikuvernööriille jonkun viran saajaksi. Журн. вход. дѣлъ 1809 s. 261.

²⁾ Konseljin ensimmäisistä alempaan virkamiehistöön kuuluvista miehistä mainittakoon kansliatoimituskunnan kanslistit hovioik. ylimäär. notaari Aadolf Vilh. Ekestubbe, hovioik. auskult. Barth. Laurell ja ylemp. mainittu A. J. Wasenius, kopistit hovioik. auskultant. Joh. Lund ja Carl Aug. Ramsay; rekistraattorit tuomari Joh. Collan ja oikeusraatimies And. Joh. Plomqvist; kamaritoimituskunnan kamarikirjurit hovioik. ylim. notaari Dan. Hirn, hovioik. auskultant. Gab. Borgström ja Per Joh. Pipping, revisionikomissaari ylitulii-inspeht. Gerh. Dahlbeck, revisorit varatuom. Nils Joh. Idman ja ent. diskonttokonttorin kirjanpitäjä Kust. Enberg; finanssitoimituskunnan kamarikirjurit audit. Aadolf Fredr. Gadd, varatuom. Carl Fröberg ja hovioik. auskult. Carl Vilhelms; sotilastoimituskunnan kanslistit kamarikirj. Carl de Carnall ja varalääninsiht. Nils Sven Heurlin; kirkollistoimituskunnan kanslisti audit. Carl Ruueberg; oikeusosaston kanslistit hovioik. ylimäär. notaar. Alb. Fredr. de la Chapelle ja Per Jon. Törnqvist, kopistit hovioik. auskultant. Lars Sacklén ja Aadolf Jabel, ja rekistraattori varatuom. Kust. Svinhufvud.

³⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{5}{10}$ 1809.

taidon hankkimiseen.¹⁾ Ehdoksi konseljien vakinaiseen tai ylimääräiseen virkaan pääsemiselle määräsi talousosasto toukok. 30 p. 1810, että hakija oli suorittanut julkisen tutkinnon.²⁾ Alkupuolella vuotta 1812 heräsi kysymys venäjän kielen taidon asettamisesta yleensä virkaanpääsyn ehdoksi, ja käskykirjeellä kesäk. 6 p:ltä 1812 v. l. määrättiinkin, että kouluihin oli asetettava venäjän kielen opettajia, ja viiden vuoden kuluttua siitä, kuin niitä kaikissa kouluissa oli, oli venäjän kielen taitoa virkoihin pyrkiviltä vaadittava.³⁾ Tämä määräys tuli tietenkin koskemaan myös konseljien virkamiehistöä. Konseljien yksinomainen käyttökieli oli ruotsi. Suomen kielen kielenkääntäjän viran perusta-

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{2}{4}$ 1811. Kanslistien, kopistien ja kamarikirjurien virkoja täytti konselji ilman virkain avoimiksi julistamistakin siirtämällä niihin muita vakinaisia tai ylimääräisiä virkamiehiä. Tätä kuitenkin vastustivat muutamät jäsenet, nim. Rotkirch ja Nordensvan, joista viimeainittu vaati, että ainakin kahdeksan päivän hakemusaika asetetaisiin näille viroille, ja alettiinkin niin tehdä kesästä v. 1811 alkaen. Talousos. pöytäk. $\frac{14}{6}$ 1810, $\frac{17}{6}$ 1811. Saattoi tulla myös kysymys siitä, oliko nimitysperusteeksi otettava virkamiehen nauttima luottamus vaiko palvelusvuodet, jos virkaa olivat hakeneet vain konseljissa ennen palvelleet miehet. Niinpä talousosastossa $\frac{4}{2}$ 1812 täytettäessä rekistraattorin paikkaa vähemmistö (Reuterskjöld, Mannerheim, Rotkirch ja kenraalikuvernööri) vaativat virkaan nimitettäväksi miestä, joka tunnettiin taitavaksi ja joka nautti luottamusta, mutta enemmistö (Haartman, Ladau, Idman, Tulindberg, Nordensvan) toista, jolla oli enemmän palveluvuosia. Pöytäk. main. päiv.

²⁾ Talousos. pöytäk. main. päiv.; vrt. myös $\frac{23}{6}$ 1811.

³⁾ Armfeltin kirj. $\frac{11}{1}$ 1812 ilmotettiin konseljiille, että keisari, katsoen hyödylliseksi ja välttämättömäksi, että Suomen virkamiehet taisivat venäjää, käski konseljiä antamaan lausunnon, minkä ajan kuluttua virkamiehiltä voitiin ruveta vaatimaan venäjän kielen taitoa. Konselji, vaadittuaan viranomaisilta lausuntoja, laati mietintönsä, jossa se esitti, että ainoa keino venäjän kielen taidon edistämiseksi oli asettaa ylempiin ja alempiin oppilaitoksiin venäjän kielen opettajia. Nopeimmin voitiin tuloksia saavuttaa, jos annettiin palkkioita akatemian venäjän kielen opettajille, jotka osottivat erityistä intoa, ja jos venäjän kielen opettajiksi aikoville annettiin kaksi virkavuotta paitsi asetusten määräämiä kaksinkertaisia virkavuosia. Kymmenen vuoden kuluttua siitä, kuin kaikissa oppilaitoksissa oli venäjän kielen opettajia, voitiin ruveta vaatimaan virkamieheksi pyrkiviltä julkista venäjän kielen näytettä. Plen. pöytäk. $\frac{3}{2}$, $\frac{18}{4}$ 1812. Vrt. myös kenraalikuvernöörin kanslian asiakirj. 1811 n:o 33. Aika, jonka kuluttua venäjän kielen taitoa oli ruvettava vaatimaan, määrättiin viideksi vuodeksi Suomen asiain komitean ehdotuksesta. Suom. asiain komit. pöytäk. $\frac{6}{5}$ 1812 v. l. Käskykirje asetti virkaan pääsyn

misesta teki konselji esityksen marraskuussa 1809, ja jo seuraavassa kuussa antoi hallitsija siihen hyväksymisensä.¹⁾ Venäjän kielen kielenkääntäjän viran asettamisesta oli myös ollut kysymys ja oli Barclay de Tolly luvannut tehdä asiasta esityksen, mutta se oli kuitenkin jäänyt tekemättä. Konselji otti kysymyksen käsiteltäväkseen maaliskuussa 1810 ja päätti pyytää viran perustamista, jota se piti sitä tärkeämpänä, kun uusi kenraalikuvernööri oli ilmoittanut, että hän saattoi kirjevaihdossaan konseljin kanssa käyttää vain venäjän kieltä.²⁾ Kenraalikuvernöörin tehtyä asiassa esityksen antoi hallitsija hyväksymyksen viran perustamiseen³⁾, mutta kykenevien hakijain puutteessa ei konselji saanut virkaa vakinaisesti täytetyksi, vaan ainoastaan väliaikaisesti.⁴⁾

Konseljin virkamiesten oikeuksiin ja arvoon nähden päätti konselji plenumissa marrask. 25 p. 1809, että konseljin virkamiehillä oli oleva sama oikeus virkain hakuun ja sama arvo kuin

---

ehdoksi venäjän kielen taidon sekä sotilas-, siviili- että kirkollisvirkoihin pyrkijöille. Myöhemmin määrättiin vielä tarkemmin aika, jonka kuluu venäjän kielen taitoa koskevaa määrystä alettavaa sovittoa käytäntöön.

¹⁾ Esitys tehtiin plen. 25/11 1809, hallitsijan hyväksymys annettiin 23/12 v. l. Plen. 7/4 1810 nimitti konselji virkaan filos. kand. Jakob Siméliuksen. Hakijoita oli kahdeksan, joista kuitenkin vain ylioppilas Jaakko Judén ja Simelius katsottiin päteviksi. Simelius sai enemmistön äänet.

²⁾ Plen. pöytäk. 20/3 1810.

³⁾ Hyväksymys annettiin budgetin hyväksymisen yhteydessä; vrt. plen. pöytäk. 19/10 1810.

⁴⁾ Paikka oli julistettu haettavaksi Pietarin ja Turun sanomalehdissä, mutta sitä haki vain kenraalikuvernöörin kanslian kanslisti J. M. Langell, ja virka julistettiin uudelleen haettavaksi. Plen. pöytäk. 9/3 1811. Hakemusten saavuttua pantiin toimeen käännöskokeet, joita kenraalikuvernöörin kanslian tihetööri ja erään osaston päällikkö tarkastivat. Tarkastajat havaitsivat, että hakijoista main. Langellilla oli taitoa venäjän kielessä. Konselji puolestaan katsoi tarkastajain lausunnon sisältäneen, että kellaän hakijoista ei ollut tarpeellista kielitaitoa — kokeissa oli ollut käännettävä venäjämästä ruotsiksi ja päinvastoin — ja virka jätettiin täyttämättä. Plen. pöytäk. 31/8, 2/11, 24/12 1811. Kesällä 1812 ilmotti kenraalikuvernööri aikovansa ehdottaa keisarille, että kielenkääntäjälle määrätty palkka annettaisiin eversti Spaldingille, jonka tehtäväksi hän aikoi jättää sotilas- ja siviilihenkilöiden välisten riitain tutkimisen, ja joka oli velvotettava toimimaan tarvittaessa konseljin kielenkääntäjänä, ja niin hallitsija määräsi. Plen. pöytäk. 13/6, 15/6, 30/10 1812.

vastaavilla virkamiehillä Ruotsin kuninkaan kansliassa, ja että siis esittelijäsihteereillä oli hovioikeudenneuvoksen, protokollasihteereillä hovioikeudenasessorin ja rekistraattoreilla hovioikeuden sihteerin arvo. Kun kuitenkin ruotsalaisten asetusten mukaan virkamiestä ei voitu asettaa virkaan, jonka arvo oli hänen entistä arvoaan alempi, eikä siis mainittuja virkamiehiä voitu panna ehdolle tuomarinvirkoihin, joissa palkka saattoi olla parempi kuin viroissa, jotka heillä konseljissa oli, pyysi konselji, että konseljin virkamiehiä, jotka olivat ennen konseljiin tuloaan tuomarinvirkoja hakeneet, saatettaisiin ehdottaa mainittuihin virkoihin, ja pyyntöön hallitsija suostuikin. ¹⁾ Jo konseljin toiminnan alkuaikana määrättiin jäsenille ja virkamiehille virkapuvut. ²⁾ Konseljin virkamiehistön palkat olivat Ruotsin oloihin nähden verraten edulliset ³⁾, eikä varsinaisia palkanparannusvaatimuksia

¹⁾ Plen. pöytäk. ²⁵/₁₁ 1809, ⁵/₃ 1810.

²⁾ Kenraalikuv. kanslian asiakirj. 1809 n:o 18. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 36. Plen. pöytäk. ¹⁸/₆ 1810.

³⁾ Hyväksytyin menosäännön mukaan nauttivat — paitsi konseljin jäsenet entisten palkkojensa lisäksi 2,000 rupl. hop. — esittelijäsihteerit 1,500, protokollasihteerit 700, kanslistit 300, kopistit 150, rekistraattorit 700, kamreerit 1,000, kamarikirjurit 200, revisionikomissaari 700, revisorit 500 rupl. hop. Säädetyt olivat koettaneet ylentää virkamiesten palkkoja, mutta ehdotusta, kuten nähty, ei hyväksytty. Konseljin menosääntö v. 1810. Generalgub. bref 1810 ff. 511—14. Konseljin menosäännöstä vrt. myös E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 153, 165, 216 ja muist. 1. Ruotsissa useiden kollegioiden prisidenttien palkka oli v. 1807—1808 menosäännön mukaan 1,666 pankkoriksiä, kanslian ekspeditsionien esittelijäin 600, protokollasihteerien 333, kollegioiden rekistraattorien yleensä 120—133, kanslistien 90—100, kopistien 60—70, kamreerien 333, kamarikirjurien 90—100. Vertaamalla ruotsalaisen ja venäläisen rahan suhdetta (kts. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 89—90, 115—121) huomaa, että konseljin virkamiehistön palkat olivat paremmat, kuin yleensä Ruotsin keskusvirastojen samannimellisten virkamiesten. Vrt. silloisen ja nykyisen rahayksikön arvosuhdetta. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 89, muist. 3. Vrt. myös vero- ja rahapalkkaa nauttivain virkamiesten erilaisesta asemasta ja pakkokurssin vaikutuksesta palkkaoloihin, sam. ss. 16, 72, 109, 126—7, 187—90, 275—7 y. m. Virkamiesten palkkain korotusta koskevan asian yhteydessä esitti finanssitoimituskunta, että jos palkankorotus suotiin muille virastoille, piti myös konseljin virkamiesten palkat korottaa samalle tasalle, jotta konselji aina voisi saada kunnollisia virkamiehiä. Talousos. pöytäk. ²²/₁₁ 1810. Muuten konseljin yksityiset virkamiehet kyllä pyysivät erityisiä palkkaetuja (Stierwald oikeutta saada nauttia entisiä lääninsihteerin tuloja. Talousos. pöytäk. ²⁷/₆ 1810, ²⁸/₃ 1811. Valtiosiht.

vielä ensi vuosina esiintynytkään. Erityinen etu konseljin ensimmäisille virkamiehille oli myös, että he olivat vapautetut hautausapumaksun suorituksesta.¹⁾

Ennen hallituskonseljin ensimmäisen valtaluvan loppua oli vallanpitäjissä alkanut syntyä ajatus, että hallituskonseljin kaikki jäsenet eivät kyenneet kunnolla täyttämään paikkaansa, että siis konseljin kokoonpano ei ollut tyydyttävä. Toiselta puolen alettiin nähdä, että myöskään konseljin organisatsioni ei ollut virheetön. Konseljin täytyi käyttää „korkeinta valtaa“ samalla kuin se toimi keskusvirastona, sen asema edellytti jäseniltä ominaisuuksia, joita vain harvoilla merkkihenkilöillä saattoi olla, ja systeemi näytti myös olevan liian kaukana aikaisemmasta hallitusjärjestelmästä, joka kuitenkin oli tarkotettu Suomen oloissa säilyttää entisenään. Näin oli tultu siihen, että ruvettiin katsomaan muutoksia tarpeellisiksi niin konseljin kokoonpanoon kuin se organisatsiooniin nähden, jotta se olisi paremmin vastannut sekä käytännön vaatimuksia että ratsionaalisia teorioja siitä, miten oikean hallintosysteemin tuli olla rakennettu, ja jotta se samalla myös olisi ollut enemmän entisen hallintosysteemin mukainen. Kaikki nämä puolet esiintyvät muutossuunnituksissa, joita ryhdyttiin valmistelemaan konseljin ensimmäisen ja toisen valtakauden vaihteessa.

2. Kenraalikuvernöörin virasto.

Kokoonpanoa, minkä kenraalikuvernöörin kanslia oli saanut Barclay de Tollyn toimesta, oli katsottu vain väliaikaiseksi.²⁾

---

vir. asiakirj. 1811, n:o 160, 165. Kanslisti Runeberg pyysi saada nauttia entistä auditöörin palkkaa. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 166). Muutamat jäsenetkin saivat erityisiä etuja: Ladau puustellin (talousos. 23/8 1812, Suomen asiain komit. asiakirj. 1812 n:o 126), Troil myös puustellin perheen nautittavaksi kaksitoista vuotta hänen kuolemansa jälkeen. Talousos. pöytäk. 9/8 1811.

¹⁾ Kts. ylemp. s. 306.

²⁾ Kts. ylemp. s. 139.

Tämän kenraalikuvernöörin aikana¹⁾ ei kuitenkaan virkamiehistössä tapahtunut muita muutoksia kuin että kansliatirehtöörinä toiminut sihteeri Ladau, joka lokakuussa sai hovineuvoksen arvonimen²⁾, oli todennäköisesti samassa kuussa poistunut kansliasta joutuen postilaitoksen järjestämistä koskeviin toimiin.³⁾ Mutta kun kenraalikuvernööriksi tuli Steinheil, joka nimitettiin virkaan keisarillisella kirj. helmik. 19 p:ltä 1810 v. l. ja astui toimeensa, kuten nähty, maaliskuussa s. v.⁴⁾, ryhdyttiin kansliaa uudistamaan sekä kokoonpanoon että organisaatioon nähden. Kenraalikuvernöörin maalisk. 9 p. 1810 v. l. tekemästä esityksestä määrättiin käskykirj. saman kuun 21 p. v. l. kansliatirehtööriksi aikaisemmin Venäjällä ja sittemmin kenraali Obreskovin palveluksessa ollut nimineuvos Elfving.⁵⁾ Ledun erosi toimestaan syysk. 30 p. 1810 v. l.⁶⁾, hänet kun kutsuttiin virkamieheksi Suomen asiain komissioniin. Kanslian jakoi kenraalikuvernööri, kuten hän kirj. tammik. 27 p. 1811 Speranskille kertoi, kahteen ekspeditsiooniin, joista ensimmäinen oli kenraalikuvernöörin ja konseljin keisarille lähettämiä kirjelmiä ja toinen kenraalikuvernöörin ja virastojen välistä kirjevaihtoa ja muita kenraalikuvernöörin asioita varten. Kun kansliassa ei ollut tarpeeksi virkamiehiä — Ledunhan oli poistunut ja Högström ei kenraalikuvernöörin ilmoituksen mukaan osannut tarpeeksi venäjää, — pyysi hän, että Viipurin kuvernementihallituksessa palvelleva asessori, hovineuvos Merlin, joka osasi sekä venäjää että ruotsia, määrättäisiin hänen kansliaansa, ja käskykirjeellä tammik. 30 p. 1811 v. l. nimitettiinkin hän kanslian ensimmäisen ekspeditsioonin päälliköksi.⁷⁾ Toisen osaston päällikkönä toimi Schöder.⁸⁾ Kesällä v. 1811 toimitti kenraalikuvernööri Högströmin Heino-

1) Kenraalikuvernöörin vaihdoksesta kts. s. 255, muist. 5. Vrt. Danielson, Suomen sota ja sotilaat s. 731. Schilder, m. t. III s. 4.

2) Журн. исход. дѣлъ 1809 с. 340. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 162.

3) Kts. ylemp. s. 353.

4) Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 189. Vrt. ylemp. s. 326.

5) Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 198: Talousos. pöytäk. $\frac{30}{5}$ 1810. Lokakuussa 1811 sai Elfving kanslianeuvoksen arvon. Talousos. pöytäk. $\frac{26}{11}$ 1811.

6) Talousos. pöytäk. $\frac{21}{3}$ 1811.

7) Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 249. Talousos. pöytäk. $\frac{13}{3}$ 1811.

8) Hän sai $\frac{26}{10}$ 1811 v. l. laamannin arvon. Talousos. pöytäk. $\frac{26}{11}$ 1811.

lan lääninsihteerin virkaan ¹⁾, ja hänen nauttimansa palkka määrättiin käskykirjeellä syysk. 18 p:ltä 1811 v. l. annettavaksi kanslistille, kollegirekistraattori (sittemmin sotakamreeri) von Tavastille. ²⁾ Muita kanslisteja olivat Langelin, Harfström, Lagervall, Lund ja Smirnoff. ³⁾ Jälleen kirj. helmik. 15 p:ltä 1812 v. l. kenraalikuvernööri ehdotti kansliavirkamiehistön lisäystä. Suomen asiain komitean puoltamana ehdotus hyväksyttiin ja käskykirjeellä maalisk. 12 p:ltä 1812 v. l. vahvistettiin uusi kanslian menosääntö. ⁴⁾ Sen mukaan oli kenraalikuvernöörin virastossa kansliatirehtööri, yksi ensimmäisen ja yksi toisen ekspeditsionin päällikkö, kaksi ekspeditsionipäälliköiden apulaista, rekistraattori, aktuaari, kaksi kanslistia ja kaksi kopistia. Kenraalikuvernööri sai vallan nimittää uusiin virkoihin miehet sekä jakaa menosääntöön otetuista palkoista alemmalle virkamiehistölle rekistraattorista alkaen sen määrän, minkä katsoi kunkin ansaitsevan. Senjälkeen toimi kansliatirehtöörinä Elfving, ensimmäisen ekspeditsionin päällikkönä Merlin ja toisen Schröder, kunnes hänet elok. 28 p. 1812 v. l. nimitettiin Viipurin läänin puolesta Turun hovioikeuden jäseneksi ⁵⁾, jonka jälkeen hänen sijalleen määrättiin syysk. 6 p. 1812 v. l. laamanni Bengdt Fabritius. ⁶⁾ Tällöin ei enään ketään Sprengtportenin ja Barclay de Tollin aikaisista virkamiehistä ollut kenraalikuvernöörin kansliassa. ⁷⁾ Kuten on nähty ⁸⁾, oli kenraalikuvernöörin kanslian virkamiesten palkat Barclay de Tollin aikana maksettu Suomen, mutta kenraalikuvernöörin itsensä palkka Venäjän varoista. Valtion menosääntöehdotuksessa vuodelle 1810 oli konselji ehdottanut kenraalikuvernöörinkin palkan maksamista Suomen varoista, johon keisari hyväksyessään menosääntöehdo-

¹⁾ Kts. ylemp. s. 265 muist. 1.

²⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 220, talousos. pöytäk. ^{23/10} 1811.

³⁾ Nämä kaikki saivat vuoden 1811 kuluessa kuvernementsinsihteerin arvonimen. Käskykirj. ^{30/1}, ^{18/9} 1811 v. l. Talousos. pöytäk. ^{13/3}, ^{23/10} 1811.

⁴⁾ Suomen asiain komit. pöytäkirj. ^{7/3} 1812 v. l., asiakirj. n:o 75. Generalgub. bref 1812, 1 nid. fol. 649, talousos. pöytäk. ^{13/4} 1812.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. ^{8/9} 1812, vrt. Kallio, m. t. s. 25 muist.

⁶⁾ Talousos. pöytäk. ^{18/3} 1813.

⁷⁾ Adjutanteikseen pyysi kenraalikuvernööri kirj. ^{26/6} 1812 v. l. majuri Spaldingia ja majuri Rosvallia. Suomen asiain komit. asiakirj. 1812 n:o 217 ja 218.

⁸⁾ Kts. ylemp. s. 139.

tuksen suostui, joten koko kenraalikuvernöörin viraston palkkaus suoritettiin Suomen varoilla. ¹⁾ Kenraalikuvernöörin asunto oli Turussa vuokratalossa. ²⁾

Hallintoasiain siirtäminen kenraalikuvernöörin kansliasta hallituskonseljille tapahtui ensi kuukausien kuluessa konseljin perustamisen jälkeen. ³⁾ Senjälkeen kanslian käsiteltäviksi jäivät vain asiat, jotka koskivat sotaväen elintarpeiden hankintaa, maan asukkaiden ja sotilaiden suhteita, esim. linnoituksissa olevia pakkotyöntekijöitä, ja matkapassien antamista. ⁴⁾ Luonnollisestikin oli kanslian tehtävänä myös kenraalikuvernöörin lausuntojen ja hallitsijalle tai viranomaisille lähetettävien kirjelmien kokoonpaneminen sekä konseljin hallitsijalle menevien ja hallitsijalta konseljille saapuvien kirjelmien perillesaattaminen. ⁵⁾

¹⁾ Menosäännössä v. 1810 oli kenraalikuvernöörin palkka 8,000 hopearupl., mutta kun kenraalikuvernööri pyysi palkankorotusta, määrättiin käskykirj. ^{25/8} 1810 v. l. lisäksi 4,000 hopearupl., joten hänen koko palkkansa tuli olemaan 12,000 hopearupl. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 82, vrt. E. Neovius, Suomen raha-as. järj. s. 199. Konseljin päätöksen mukaan ei hänen palkastaan otettu hautausapumaksua. Talousos. pöytäk. ^{26/8} 1810. Palkan maksusta seteleissä v. 1811 vrt. talousos. pöytäk. ^{9/10} 1811. Elfvingille oli nimityskirjeessä määrätty palkaksi 1,500 hopearupl., joka maksettiin hänelle ilman hautausapumaksulyhennystä. Talousos. pöytäk. ^{30/5} 1810. Käskykirj. ^{30/1} 1811 korotettiin hänen palkkaansa 500 hopearuplalla. V. 1812 annettun menosäännön mukaan oli kansliatirehtöörin palkka 2,000 hopearupl. ensin. ekspeditsionin päällikön 1,500, toisen 1,200, ekspeditsionipäälliköiden apulaisten à 600, rekistraattorin 400, aktuaarin 350, kanslistien à 250, kopistien à 200. Tarvevarat olivat 833: 33 hopearupl. vuodessa. Yhteensä kanslian menot tekivät 8,383: 33 hopearupl. Kanslian palkoista vrt. Suomen asiain komiss. asiakirj. nid. I n:o 21, talousos. pöytäk. ^{13/4} 1812. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 165, 198—9. Keisarin ^{3/4} 1812 v. l. antaman määräyksen mukaan oli Suomen varoista maksettava myös niiden kahden kanslian virkamiehen matka- ja päivärahat, jotka seurasivat kenraalikuvernööriä hänen virkamatkoillaan. Kenraalikuvernöörin kanslian asiakirj. 1812 n:o 11. Virkamiesten virkapuvuista annettiin v. 1811 säädös. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 49; kenraalikuvernöörin kanslian asiakirj. 1811 n:o 232.

²⁾ Ylitirehtööri Bremerin talo. Suomen asiain komit. asiakirj. 1813 n:o 174.

³⁾ Talousos. pöytäk. ^{2/12}, ^{16/12} 1809 y. m.

⁴⁾ Kenraalikuvernöörin kanslian diaariot, kenraalikuvernöörin kanslian arkistossa. Vrt. myös valtiotsiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 45, 1810 n:o 40, 41, 44, 1811 n:o 28.

⁵⁾ Vrt. ylemp. s. 255.

Mutta keskusviraston luonne, mikä kenraalikuvernöörin kanslialla oli ollut sotavuosina, katosi siltä konseljin perustamisen jälkeen. Sitävastoin kenraalikuvernöörin virka säilytti monessa suhteessa sotavuosilta periytyneen vaikutusvaltaisen ja painavan asemansa. Oli luonnollista, että kenraalikuvernööri toimi yksin korkeimpana hallitusmiehenä vielä niinä kuukausina, jolloin konselji ei ollut päässyt varsinaiseen työn alkuun. Niinpä hän näiden kuukausien kuluessa antoi kuulutuksia m. m. paloviina-akssiisista¹⁾ ja pakkokurssin noudattamisesta²⁾, sekä määräyksiä esim. sotilaiden palkkain kannosta kruunulle³⁾, tulo- ja menoarviota varten tarvittavain asiakirjain lähettamisestä⁴⁾ ja rauhakirjan säädösten sovittamisesta.⁵⁾ Myöhemminkin, kuten olemme nähneet⁶⁾, antoi kenraalikuvernööri kuulutuksia ja säädöksiä yleistä järjestystä koskevissa asioissa, milloin ne tarkottivat samalla venäläistä sotaväkeä. Sotilasasioissa kenraalikuvernööri muutenkin julkaisi omassa nimessään säädöksiä, kuten syksyllä 1810 kehoituksen asukkaille ystävällisesti kohtelemaan venäläistä sotaväkeä⁷⁾, ja kuulutuksen maksuista sotilasten käytettäväksi jätetyistä heinämaista.⁸⁾ Vuonna 1811 hän sitäpaitsi antoi kuulutuksen hallitsijan maalle osottamista hyvistä töistä.⁹⁾ Olemme myös nähneet, kuinka hän tarkastusmatkoillaan tai muutenkin valvoi hallintotoimintaa, tarttui hallinnon kulkuun, ja kuinka painava hänen vaikutuksensa oli sekä asiain käsittelyihin konseljissa että niiden ratkaisemiseen Pietarissa. Muistettava on myös kenraalikuvernöörin vaikutusvalta siinä suhteessa, että hän yleensä sai ehdottaa konseljin jäsenet, joskin poikkeustapauksissa hän siinä syrjäytettiin, ja kenraalikuvernöörin vaikutusvallasta riippuivat niinikään kokonaan

¹⁾ Kuulut. 28/7 1809, vrt. Lindström, m. t. s. 181.

²⁾ Ättioåriga minnen ss. 134—5, vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 109.

³⁾ Kts. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 131—2.

⁴⁾ Määr. 30/10 1809, sam. s. 157.

⁵⁾ Määr. 12/10, 30/10 1809 y. m. Lindström, m. t. ss. 76—9. Laine, m. t. ss. 49—51.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 321.

⁷⁾ Talousos. pöytäk. 8/10 1810.

⁸⁾ Kuulut. 29/10 1810. Saml. af förordn. s. 127.

⁹⁾ Saml. af förordn. s. 186.

muiden korkeimpien virkojen, kuten maaherrain ja hovioikeuksien presidenttien paikkain täyttämiset.¹⁾

Niistä miehistä, jotka kysymyksessä olevana aikana hoitivat kenraalikuvernöörin virkaa, oli Liivinmaalla syntynyt kenraali Barclay de Tolly aikaisemmin ainoastaan hyvin vähässä määrin perehtynyt maamme oloihin. Hän oli vain ollut mukana Kustaa III:n aikaisessa ja sitten 1808—1809 sodassa. Että hänen käsitystapansa saattoi olla suurestikin eroava suomalaisesta katsantotavasta, olemme nähneet kosketeltaessa hänen mietintöään konseljin perustamista koskevassa kysymyksessä. Mutta juuri samaisesta mietinnöstä käy selvästi esiin, että hänen tarkoituksenaan ei ollut poiketa maalle vahvistetuista laeista, joskin hän ne omalla tavallaan ymmärsi²⁾, ja samaa todistaa myös hänen menettelynsä konseljin asettamiseen nähden sitten kuin sen perustaminen kerran oli päätetty³⁾. Selvä todistus hänen lojaalisuudestaan Suomen lakeja kohtaan on vielä, kuten alempana näemme, hänen kantansa leimapaperikonttorin järjestämistä koskevassa asiassa. — Vapaaaherra, vuodesta 1812 kreivi Fabian Steinheil, Virossa syntynyt aatelismies, oli kenraalikuvernööriksi tullessaan melkoista enemmän tutustunut maahamme, hän kun oli m. m. ollut pitkiä aikoja linnotus- ja topograafitoissa Itä-Suomessa⁴⁾. Että hänenkin käsitystapansa saattoi erota suomalaisten katsantotavasta moniaa suhteessa, niinkuin tapahtui kysymyksissä, jotka koskivat venäläisten suhteita maan laitoksiin ja lakeihin, on ylempänä nähty⁵⁾, mutta että hän kannatti suomalaista käsitystapaa, milloin hän sitä piti oikeana, on myös ylempänä käynyt selväksi. Joskin hän oli, niinkuin aikalaisten lausunnot osottavat⁶⁾, luonteeltaan sävyisä,

¹⁾ Plen. pöytäk. 10/4, 18/10 1810.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 156.

³⁾ Kts. s. 160. Barclay de Tollystä vrt. myös E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 122—3.

⁴⁾ Kts. esim. Laine, m. t. ss. 108—9.

⁵⁾ Vrt. s. 327.

⁶⁾ Viittaamme tässä muutamiin usein siteerattuihin lausuntoihin. Armfelt eräässä kirj. toukok. 1811 lausui: „Generalguvernören, som är en ängel och i allt en vördnadsvärd man, — —“. Tegnér, m. t. III s. 293 (vrt. Laine, m. t. s. 209. Lindström, m. t. s. 90). Ehrenström eräässä kirj. 1812 mainitsee, että Steinheil rehellisesti rakasti maataamme, ja että hän oli yleensä rakastettu mies. (Sit. Laine, m. t. s. 109.) Fredr. Stjernvall

ei se merkinnyt sitä, että hän olisi ollut tarmoton ja vähän asiain kulkuun vaikuttava. Aikaisemmissa tutkimuksissa on jo tuotu esiin todisteita siitä, että hän saattoi itsenäisesti ja toimekkaasti ottaa osaa asiain menoon ¹⁾). Se, mitä tässä tutkimuksessa on esitetty kenraalikuvernöörin vaikutuksesta hallinto-toiminnan kulkuun, osoittaa että Steinheilin osuus siinä ei suinkaan ollut passiivisen, vaan päinvastoin monessa suhteessa varsin aktiivisen hallintomiehen. Kieltää ei kuitenkaan sovi, että hän oli altis erilaisille vaikutuksille, mikä johti hänet toisinaan menettelemään tavalla, joka näyttää häilyväisyydeltä ²⁾), ja kohtelemaan hallintomiehiä niin, että hän itsekin sitten menette-lyään katui ³⁾).

Mikä Steinheilin suhde oli Suomen asiain komissionin miehiin, siitä ei ole paljon tietoja. Kirjeessä huhtik. 5 p:ltä 1811 Armfelt lausui Aminoffille: „Hän vihaa ja pelkää Emineä, hän ei luota aivan Speranskin hyväntahtoisuuteen, pitäen kaikkea seu-rauksena keisarin jatkuvasta hyvyydestä Suomea kohtaan, koska ei uskalleta vastustaa hallitsijaa“ ⁴⁾). Sitävastoin on tunnettua, että Suomen asiain komitean ja Steinheilin välit rikkoutuivat

kirj. 12/6 1812 Kaarle veljelle lausuu: „Han är för god att kunna vara länge onädig, men också genom hans godhet hafva de frånvarande alltid orätt efter de närvarande omöjligen kunna hafva det med honom, om de lïtet veta att begagna sig af hans svaga sida.“ Stjernvallin kok. Eräsäikalai-nen, Palmfelt, kirj. 26/6 1812 sanoo kenraalikuvernöörin olleen „en var man i anseende till sin hederliga tänkesätt och som näst Kejsaren för-tjenar hvarje finnes kärlek“. Palmfeltin kokoelma.

¹⁾ Laine, m. t. ss. 109—10.

²⁾ Vrt. venäläisten sotilaiden vapaakirjeoikeutta koskev. asiaa ylemp. s. 316 muist. 2.

³⁾ Fredrik Stjernvall kirj. 4/6 1812 Kaarle veljelle kertoo, että kun Stjernvall oli eräässä nootissa paljastanut kenraalikuvernöörille totuuksia, oli amiraali Sablinin onnistunut kääntää hänet niin, että hän oli suu-riilla päivällisillä, korkeiden sotilas- ja muiden arvohenkilöiden kuullen kiihkeästi syyttänyt Stjernvallia itsensä ja arvonsa loukkaamisesta ja oli ollut harmistunut etenkin muutamien lausuntojen vuoksi, jotka kirjottaja oli antanut kenraalikuvernöörin kansliasta, mikä virasto — kuten Stjern-vall kirjeessään huomauttaa — ei ollut kaikkein oivallisimmin ja moit-teettomimmin järjestetty. Kenraalikuvernööri oli kuitenkin sittemmin Ehrenströmin kautta ilmottanut Stjernvallille olevansa pahoillaan me-nettelynsä vuoksi ja oli persoonallisestikin pyytänyt, että hän ei olisi asian johdosta suutuksissaan. Stjernvallin kokoelma.

⁴⁾ Kirj. sit. Hartman, m. t. s. 241.

joskus jo niiden vuosien kuluessa, joista tässä esityksessä on kysymys. Kenraalikuvernöörin loukkautumisesta ja eronpyynnöstä sen johdosta, että Haartman nimitettiin konseljiin ilman hänen tietoaan, on ylempänä kerrottu. Kirjeessä tammik. 1 p:ltä 1812 Mannerheimille, missä Rehbinder pyysi häntä välittäjäksi asiassa ¹⁾, Rehbinder lausui, että „jos kenraalikuvernööri ei olisi tunnettu jalosta ajatustavasta ja kunnioitettavasta luonteesta, luulisi hänen kuuluvan liittoon, joka kokee kukistaa Armfeltin“. Rehbinder sanoi kunnioittavansa Steinheilii liiaksi voidakseen häntä epäillä, mutta samalla hän sanoi hänen menettelyään omituiseksi. Hän vakuutti Armfeltin olleen kenraalikuvernöörin puolella, milloin tämän monet viholliset koettivat saada hänet kukistetuksi. Kuinka voisi kenraalikuvernööri ajattelevana ihmisenä olla pahastunut, jos hallitsija toimitti yhden nimityksen kenraalikuvernööriä kuulematta, tapahtuihan sellaista joka hallituksessa. Armfelt oli keisarin suosiossa siihen määrään, että jos eronhakemus jätettiin, olisi se heti hyväksytty. Jos Armfelt olisi ollut kenraalikuvernöörin vihollinen, olisi tämä ollut erinomainen tilaisuus hänen kukistamiseensa. Armfelt ja kaikki he muut toivoivat rehellisesti, että maa saisi pitää hallitusmiehen, joka oli ansainnut sen rakkauden. Piti saada hänet peruuttamaan eronhakemuksensa ja olemaan uudistamatta eronpyyntöään joka neljästoista päivä. Kun sitten kenraalikuvernööri oli peruuttanut eronhakemuksensa, lausui Rehbinder Mannerheimille kirjeessä tammik. 22 p:ltä 1812 ²⁾, missä hän kiitti tätä välittäjätehtävän suorittamisesta, että hän ei koskaan ollut tahtonut edistää pyyteitä Steinheilin poistamiseksi Suomesta ja että myös Armfelt oli kokonaan ollut hänen puolellaan. Rehbinder kuitenkin myönsi, että oli tehty pieniä epäjohdonmukaisuuksia, „jotka ehkä olivat ukossa herättäneet oikeutettua harmia“. Hän kuitenkin pesi kätensä, sillä Ladaun nimitys, pankin järjestäminen, lääkintölaitos, Leopoldin nimitys y. m. olivat tapahtuneet ennen hänen Pietariin tuloaan. Kirj. toukok. 24 p:ltä 1812 ³⁾ Mannerheimille kertoi Rehbinder, että kenraalikuvernööri tullessaan Pietariin oli ollut kovin suutuksissaan Suomen asiain komi-

1) Kts. ylemp. s. 359 muist. 3.

2) Sit. Castrén, Skildr. ss. 287—8.

3) Sit. Castrén, Skildr. ss. 292—4.

teaan, luullut tulleen henkilöidensä persoonallisesti nöyryytetyksi joka ai-noassa komiteasta mennessä lähetteessä ja lausunut suoraan, että komitean perustamisesta alkaen ei ollut Suomessa ollut het-kenkään lepoa, ja että kaikenmoiset onnettomuudet olivat seü-ranneet tämän kamalan (infernala) laitoksen perustamisesta. Hän oli kuitenkin lähtenyt Pietarista tyydytettynä. Rehbinder kertoo huomauttaneensa hänelle, että he saattoivat olla eri mieltä, mutta että heidän täytyi seurata vakaumustaan niinkuin hänenkin. „Kaikissa asioissa“, lausuu Rehbinder lopuksi, „olemme koettaneet kuulla konseljien ja kenraalikuvernöörien mieltä, ja useimmissa tapauksissa onkin heidän ajatuksensa hyväksytyt. Siitä huolimatta sanotaan, että tahdomme nöyryyttää sekä toista että toista.“

3. Prokuraattorin virasto.

Prokuraattorin virka oli asetettu, kuten on nähty, halli-tuskonseljin perustamisessa konseljin ohjesäännöllä¹⁾. Tehdes-sään ehdotuksen viran täyttämistä²⁾ oli Barclay de Tolly lau-sunut, että prokuraattorin viralla oli „mitä suurin merkitys ja on se uskottava tietorikkaalle ja luonteeltaan koetellulle miehelle, joka pelotta ja oikeutta harrastaen (qui sans crainte et intérêt, l'image de la justice) täyttäisi velvollisuutensa“. Kukaan sää-tyjen ehdottamista miehistä ei hänen mielestään omannut siinä määrin näitä ominaisuuksia kuin Calonius, mutta jos ei häntä nimitettäisi, ehdotti hän paikkaan Willebrandia. Virkaan mää-rättiin, niinkuin nähty, Calonius. Hän oli toiminut Turun aka-temian oikeusopin professorina ja useita vuosia myös Ruotsin korkeimman tuomioistuimen jäsenenä, ja on hän saanut jälki-maailmalta tunnustuksen tavattomasta oppineisuudestaan, terä-västä ymmärryksestään ja arvostelukyvyystään sekä itsenäisestä ja oikeudellisesta esiintymisestä³⁾. Mutta prokuraattoriksi tulles-saan oli hän jo yli seitsemänkymmenen vuotias. Ilmottaessaan kir-

¹⁾ Vrt. ylemp. ss. 208—11.

²⁾ Kts. ylemp. s. 235.

³⁾ Caloniuksesta esim. Castrén, Finlands första prokurator: Skildringar; hänen toiminnastaan korkeimmassa tuomioistuimessa vrt. Brissman, m. t. ss. 147—51.

jeessä elok. 13/25 p. 1809 Caloniukselle¹⁾ nimityksestä lausui Barclay de Tolly, että hallitsija oli sillä tahtonut antaa osotuksen luottamuksestaan Caloniuksen taitavuuteen ja ominaisuuksiin. Kun Calonius, jolle kyllä oli annettu sama palkka kuin konseljin jäsenille, mutta jonka oikeudesta pitää myös entiset palkkaetunsa ei oltu mitään mainittu, oli anonut kenraalikuvernööriltä mainittua etua, huomautti Barclay de Tolly kirj. syysk. 5 p:ltä 1809 Speranskille²⁾, että Caloniuksella tuli olemaan ainakin yhtä paljon tehtäviä kuin konseljin jäsenillä, ja pyysi häntä hankkimaan Caloniuksen erinomaisten ansioiden vuoksi keisarilta suostumuksen hänen anomukseensa.

Noin vuotta jälkeen prokuraattorin viran perustamisen asetettiin prokuraattorille apulainen. Calonius oli syyskuussa 1810 saanut halvauksen, toipuen kuitenkin siitä sen verran, että jo marraskuussa saattoi jotenkin kirjoittaa³⁾. Tällöin Reh binder, Speranskin auttaja Suomen asiain esittelyssä, pyysi kirjeellä Speranskia⁴⁾ esittämään hallitsijalle, että hänet nimitettäisiin prokuraattorin apulaiseksi. Reh binder mainitsee, että hän huonojen taloudellisten asiainsa ja muiden seikkain vuoksi oli pakotettu etsimään tointa isänmaassaan, sekä viittaa myös siihen, että prokuraattorilla oli siksi paljon työtä, että tuskin Caloniuksenkaan kyky siihen riitti. Caloniushan oli jo yli 70 vuoden vanha ja oli äskettäin saanut halvauksen oikeaan käsivarteensa, niin ettei hän saattanut enään työskennellä tavallisella tarmollaan, jonka vuoksi apulainen olisi hänelle yhtä välttämätön kuin hyödyllinenkin. Samalla hän pyysi, että hän saisi pitää Pietarissa nauttimansa palkan, jota ilman hän ei katsonut voivansa elää Turussa. Pyyntöön suostuttiinkin. Käskykirjeellä lokak. 6 p:ltä 1810 v. l. ilmotettiin, että hallitsija, helpottaakseen prokuraattorin työtä hänen monien vaikeiden tehtäviensä suorituksessa, oli määrännyt hänen apulaisekseen vapaaherra Reh binderin ja tälle palkaksi 4000 seteliruplaa, jotka olivat maksettavat

¹⁾ Till prokuratorn ankomne bref 1809. Valtioarkistossa.

²⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 9.

³⁾ Caloniuksen kirj. 20/11 1810 lehtori Magn. Alöpæukselle. Ad. Neovius, Ur Finlands hist. I ss. 174—5.

⁴⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 190. Kirje kyllä on päivämäärä vailla, mutta sisällyksestä voi päättää, että se on mainitulta ajalta.

Suomen varoista ¹⁾. Plenumissa marrask. 7 p. 1810 teki Reh-binder virkavalansa ²⁾. Että taloudelliset vaikeudet todella olivat tärkeänä syynä Reh-binderin muuttoon Pietarista, osottaa se, että hän oli jo vähää ennen prokuraattorin apulaiseksi tuloaan hakenut erästä tuomarinvirkaa Suomessa, jolloin kenraalikuvernööri, suositellessaan kirj. syysk. 12 p. 1810 Speranskille ³⁾ Reh-binderiä viran saajaksi, oli huomauttanut, että Reh-binder oli Pietarissa ollessaan joutunut tukalaan taloudelliseen asemaan, ja että hän ansaitsi saada korvauksen. Selonteosta, minkä Reh-binder antoi kirjeessä helmik. 22 p. 1811 Walleenille ⁴⁾ taloudellisesta asemastaan, käy vielä selvemmin esiin, että taloudelliset syyt olivat olleet vaikuttamassa siihen, että hän pyrki pois Pietarista. Kirjeessä Speranskille oli hän kuitenkin viitannut siihen, että se tapahtui muistakin syistä. Mitkä ne olivat, ei ole yksityiskohdittain selvitettävissä, mutta tuskin erehtyy arvellessaan, että Reh-binder tarkotti asemaa, mihin hän Suomen asiain komissionissa oli joutunut, ja jota koskettelemme alempana tarkemmin. Että hän pyrki prokuraattorin apulaiseksi, johtui siitä, että Calonius sattui olemaan silloin avun tarpeessa. Reh-binder ollessaan prokuraattorin apulaisena nimitettiin kesäk. 3/15 p. 1811 hovioikeuden neuvokseksi ⁵⁾, pysyen samalla entisessä virassaan. Kun sitten lopulla samaa vuotta Suomen asiain esittely järjestettiin uudelle kannalle, määrättiin Reh-binder lokak. 26 p. v. l. Suomen valtiosihteeriksi, ja siirtyi hän marraskuussa Pietariin ⁶⁾. Caloniuksen ei katsottu nytkään voivan tulla toimeen ilman apulaista. Kirj. maalisk. 5 p:ltä 1812 v. l. oli kenraalikuvernööri pyytänyt apulaisen määräämistä prokuraattorille ja ehdottanut siksi Stichæusta ⁷⁾. Kun vastaus ei ennättänyt heti saapua, ehdotti kenraalikuvernööri plenumissa huhtik. 14 p. ⁸⁾, että väliaikaisesti määrättäisiin joku henkilö seuraamaan häntä prokuraattorin sijaisena matkoilla, kun Calo-

¹⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 190. Plen. pöytäk. 7/11 1810.

²⁾ Plen. pöytäk. main. päiv.

³⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 190.

⁴⁾ Stjernvall-Walleenin kokoelma.

⁵⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 251.

⁶⁾ Plen. pöytäk. 2/11 1811.

⁷⁾ Suomen asiain komit. asiakirj. 1812 n:o 94.

⁸⁾ Plen. pöytäk. main. päiv.

nus sairaaloisuuden vuoksi oli estetty, ja olisi hänen mielestään etusijassa tullut kysymykseen Mellin, mutta hän ei taitanut tarpeeksi hyvin kieliä, minkä vuoksi kenraalikuvernööri ehdotti toimeen Stichæusta, jota vastaan Caloniuksellakaan ei ollut mitään muistutettavaa. Hänet konselji määräsi toimeen. Sitäpaitsi Armfeltin kirjeellä huhtik. 10 p. 1812 v. l. ilmoitettiin, että keisari oli määrännyt Stichæuksen toistaiseksi olemaan prokuraattorin apulaisena esittelijäsihteerin palkkaa nauttien, ja astui Stichæus varsinaisesti virkaansa kesäkuun alussa¹⁾. Näihin aikoihin oli jo ollut kysymys Caloniuksen seuraajastakin. Aminoff oli ehdottanut, kun Calonius alkoi olla lopussa, hänen seuraajakseen Gyldenstolpea. Sen johdosta Armfelt kirj. kesäk. 12 p. 1812 Aminoffille²⁾ lausui, että ehdotus hänestä kyllä oli oivallinen, mutta että hän pelkäsi Gyldenstolpen ehkä olevan liian myöntyväisen virkamiehiä kohtaan.

Ensi aikoina ei prokuraattorilla ollut vakinaista kansliavirkamiehistöä apunaan, vaan täytyi hänen tulla toimeen satunnaisella avulla. Sen nojalla, että helmik. 10 p. 1811 v. l. hallitsijan vahvistamassa prokuraattorin johtosäännössä (§ 14) oli määrätty prokuraattorin virastoon asetettavaksi sihteeri, rekistraattori ja kaksi kopistia, pyysi Rehbinder plenumissa huhtik. 3 p:nä 1811 näiden virkamiesten asettamista, koska hänen sanojensa mukaan prokuraattori ei voinut ilman niitä tarpeellisella tarmolla virkaansa hoitaa. Kun virkamiehistön palkkoja ei oltu määrätty, ei konselji katsonut voivansa virkamiehiä asettaa, vaan jätti nimityksen siksi, kuin esitys, jonka kenraalikuvernööri lupasi palkkain määräämisen suhteen tehdä, olisi hyväksytty.³⁾ Mainittu johtosääntö kuitenkin, kuten tulemme näkemään, pian kumottiin ja siinä määrätty prokuraattorin viraston virkamiehetkin jäivät asettamatta, ja prokuraattori sai edelleen tulla toimeen satunnaisella avulla.⁴⁾ Vasta kun uusi prokuraattorin johtosääntö tammik. 31 p. 1812 v. l. sai vahvistuksen, jossa johtosäännössä oli prokuraattorin viraston virkamiehistö

¹⁾ Plen. pöytäk. $\frac{5}{3}$, $\frac{6}{6}$ 1812.

²⁾ Riilahden kokoelma.

³⁾ Plen. pöytäk. main. päiv.

⁴⁾ M. m. määrättiin, kun talousosasto oli saanut v. 1811 lopulla kolme uutta kopistia, yksi niistä, entinen kamarikirjuri Lannér, palvelemaan kopistina prokuraattorin virastossa. Talousos. pöytäk. $\frac{5}{11}$ 1811.

määrätty samaksi kuin edellisessäkin, voitiin lopullisesti ryhtyä virkamiesten asettamiseen. Aikaa kului kuitenkin ennenkuin prokuraattorin ja virkamiehistön arvo ja palkkaedut saatiin määrättyiksi. 1) Sihteerin virkaa ei myös kukaan määrääjän kuluessa hakenut, joten virka oli julistettava uudelleen haettavaksi, ja kun vihdoin lopulla vuotta 1812 ehdotus voitiin tehdä, ei konselji asettanut ehdolle samaa miestä, jota Calonius oli puoltanut, vaan erään toisen. Tämänkin nimittäminen viipyi toista vuotta, 2) joten prokuraattorin virasto ei ennättänyt saada vakinaista sihteerää niinä vuosina, mitkä tämä tutkimus käsittää. Rekistraattorin ja kopistien paikat saatiin täytetyiksi jo maaliskuussa v. 1812. 3)

Prokuraattorin tehtäväksi oli hallituskonseljin ohjesäännössä määrätty konseljin työn ja virkamiehistön valvonta. 4) Calonius hoiti tätä tehtäväänsä v. 1810 syksyyn saakka ole-malla läsnä melkein kaikissa plenumissa ja usein myös osastojen istunnoissa. On esimerkkejä siitä — niitä on ylempänäkin mainittu 5) — että hän ensi aikoina saattoi ottaa esille ky-

1) Johtosäännön mukana ei ollut viraston menosääntö saapunut, jonka vuoksi kenraalikuvernööriin täytyi tehdä asiassa esitys. Sen johdosta taas vaadittiin prokuraattorin lausuntoa, jonka hän antoi 7/4 1812 ehdottaen siinä, että sihteerille annettaisiin konseljin protokollasihteerien ja rekistraattorille konseljin rekistraattorien sekä kopisteille konseljin kopistien arvo ja palkka, koska hän arveli heille tulevan yhtä paljon työtä. Konseljin ja Suomen asiain komitean puoltamana ehdotus hyväksyttiin, ja 25/6 1812 v. l. annettiin käskykirje viraston virkamiesten palkoista ja 3/6 v. l. heidän arvoistaan. Suomen asiain komit. asiakirj. 1812 n:o 74. Plen. pöytäk. 22/2, 11/4 1812. Aminoffin kirj. 25/6 1812 oli ilmoitettu keisarin määränneen, että prokuraattorin virkaa silloin tai vastedes hoitava henkilö oli virkansa nojalla kantava valtioneuvoksen arvonimeä. Plen. pöytäk. 30/6 1812.

2) Calonius 9/12 1812 tekemässään ehdollepanossa oli puoltanut toiselle ehdokasijalle asettamaansa Vaasan varalääninsihteerää Clasenia m. m. hänen saksan ja ranskan kielen taitonsa vuoksi. Konselji ei hyväksynyt koko ehdollepanoa, vaan muutti Haartmanin ehdotuksesta sen, asettaen ensi sijalle auditööri Öijerin, joka elok. 1814 virkaan nimitettiin. Plen. pöytäk. 9/9, 16/11 1812, 3/10 1814. Calonius Sv. arb., suppl. band ss. 179—80.

3) Rekistraattoriksi nimitti konselji entisen kirkollistoitumiskunnan kanslistin Kaarle Runebergin. Kopisteina olivat E. Fr. Salmén ja J. Fr. Harfvelin. Talousos. pöytäk. 4/3 1812.

4) Kts. ylemp. s. 209.

5) Calonius otti esille kysymyksen osastojen täydentämisestä jäsenten puutteen sattuessa (kts. ylemp. s. 239) ja päälliköiden ja esittelijäin suhteesta asiain valmistamisessa (kts. ylemp. s. 246).

symyksiä, mutta yleensä hän vain seurasi asiain käsittelyä, ja katsoessaan konseljin menetelleen väärin, teki hän huomautuksen tai pani vastalauseensa päätöstä vastaan. Niinpä, kun konselji aikoi ottaa talousosastossa käsiteltäväksi anomukset päästä kielletyissä tapauksissa avioliittoon, huomautti Calonius, että ne eivät kuuluneet talous- vaan oikeusosastolle.¹⁾ Hautausapumaksuasiassa tehtyä päätöstä vastaan hän pani vastalauseen, mikä seikka, kuten on ylempänä viitattu, synnytti konfliktin prokuraattorin ja konseljin välillä.²⁾ Koskettelemme sitä tarkemmin tässä yhteydessä. Konseljin mainitussa asiassa tekemää päätöstä ei Calonius arvostellut siltä kannalta, että se olisi ollut perustuslain vastainen, josta Mannerheim oli huomauttanut. Tästä puolesta ei hänen lausunnossaan mainittu sanaakaan. Calonius oli vain siinä suhteessa eri mieltä konseljin kanssa, että hän katsoi hautausapumaksua hyödylliseksi ja senvuoksi puolsi sen säilyttämistä. Kun konselji pöytäkirjan tarkastuksessa plenumissa toukok. 15 p. 1810 epäsi hänen vastalauseensa ottamisen pöytäkirjaan, lausui Calonius katsovansa, että hänen virkaansa kuului oikeus tuoda asioissa selvityksiä varten (upplysningsvis) esiin mielipiteensä ja pyysi, että hänen lausuntonsa otettaisiin pöytäkirjaan. Mutta konselji päätti, että kun konseljin ohjesääntö ei antanut aihetta käsitykseen, että prokuraattori saisi mielensä mukaan jättää lausuntoja (andraganden) pöytäkirjaan, ja kun konselji ei liioin ollut häneltä lausuntoa pyytänyt, ei lausunnon pöytäkirjaan ottamiseen voitu suostua. Konselji tunnusti kuitenkin prokuraattorilla olevan vallan lähettää lausuntonsa hallitsijalle kenraalikuvernöörin kautta. Niin Calonius tekikin, ja konflikti päättyi siihen.³⁾

Senjälkeen kuin prokuraattorin apulaisen virka oli asetettu, ei Calonius itse käynyt konseljin istunnoissa, vaan hänen apulaisensa. Reh binder oli niissä hyvin usein läsnä, Stichæus vähän harvemmin. Konseljin työtä valvoi Reh binder erittäin tarkasti. Hän teki huomautuksia milloin siitä, että pöytäkirjain puhtaaksi kirjotus oli laiminlyöty,⁴⁾ että tärkeitä lähetteitä oli viivytetty,⁵⁾

¹⁾ Taluosos. pöytäk. $\frac{2}{3}$, 1810.

²⁾ Kts. ylemp. s. 305.

³⁾ Plen. pöytäk. $\frac{18}{10}$, $\frac{15}{5}$, 1810. Calonii Sv. arb, suppl. band ss. 39—44.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 251 muist. 3.

⁵⁾ Kts. ylemp. ss. 256, 343.

että tilien laatiminen konseljin menoista ja tarvevaroista oli laiminlyöty¹⁾ tai siitä, jos joku konseljin virkamiehistä oli jäänyt tulematta toimeensa virkavapautensa päättyessä.²⁾ Myös teki hän ilmoituksen leimapaperikonttorin kehnosta tilasta³⁾ sekä esityksen passimaksun suuruuden määräämisestä, kun muutamat viranomaiset olivat olleet siitä epätietoiset⁴⁾, ja esityksen toimiin ryhtymisestä Suomen ja Ruotsin välisen postinkulun järjestämiseksi turvallisemmalle kannalle, kun englantilaiset risteilijät olivat anastaneet postin Itämerellä, josta seikasta Rehbinden oli saanut postivirkamiehiltä tiedon.⁵⁾

Yksinomaan konseljin toiminnan valvomiseen eivät prokuraattorin tehtävät todellisuudessa rajottuneet, vaan laajenivat paljon sen ulkopuolelle. Prokuraattori saattoi suuresti vaikuttaa asiain kulkuun sen kautta, että häneltä vaadittiin lausuntoja, kenraalikuvernöörin tai konseljin toimesta, hyvin lukuisista asioista, tai annettiin hänen tehtäväkseen laatia lakiehdotuksia. Asioista, joissa prokuraattori antoi lausuntoja, on ylempänäkin muutamia mainittu. Hän laati lausunnon Kuopion raastuvan-oikeuden asemasta,⁶⁾ venäläisten suhteesta Suomen tuomioistuimiin,⁷⁾ uudesta läänijaosta,⁸⁾ ehdotuksesta kirkonpalvelijain rankaisua koskevaksi asetukseksi,⁹⁾ Ruotsin kuninkaan sotavuosina antamien päätösten lainvoimaisuudesta.¹⁰⁾ Myös sai hän antaa lausunnon ehdotuksesta asetukseksi vuoritoimeen nähden,¹¹⁾ ja toisinaan lausuntoja yksityisten valituksista ja anomuksista¹²⁾ tai virkamiesten virkarikosasioista.¹³⁾ Prokuraat-

¹⁾ Talousos. pöytäk. 14/3 1811.

²⁾ Sam. 21/3 1811.

³⁾ Sam. 14/3 1811.

⁴⁾ Sam. 28/6 1811.

⁵⁾ Sam. 24/7 1811.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 274 muist. 2. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 31—3, 149—50.

⁷⁾ Kts. ylemp. s. 258 muist. 9. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 130—4.

⁸⁾ Kts. ylemp. s. 333 muist. 3.

⁹⁾ Kts. ylemp. s. 273 muist. 3. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 135—8.

¹⁰⁾ Kts. ylemp. s. 276 muist. 1. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 34—6, 101—6.

¹¹⁾ Talousos. pöytäk. 10/9 1812. Vrt. Laine, m. t. s. 116.

¹²⁾ Talousos. pöytäk. 18/12 1811. Prokur. expeditionens brefkonsept. Valtioarkistossa. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 26—30.

¹³⁾ Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 81—2 y. m.

tori laati ohjeita Viipurin läänin järjestämisasioissa,¹⁾ ja hänen toimekseen jätettiin myös ehdotuksen valmistaminen entisten ase-
tusten muodon muuttamisesta maan uutta asemaa vastaavaksi.²⁾ Sitäpaitsi jätettiin tosinaan hänen tehtäväkseen ajaa maaherroja
vastaan nostettuja virkarikosjuttuja.³⁾ Itsekin hän antoi mää-
räyksen hovioikeuden kanneviskaalille panna Heinolan maa-
herran syyteeseen, kun hän oli laiminlyönyt lähettää raportteja
kenraalikuvernöörille.⁴⁾ Kun kamariviskaali oli asetettu konseljiin,
jätti prokuraattori usein hänen toimekseen panna syyteeseen
tehtävänsä laiminlyöneitä viranomaisia. Sensuuri-tehtävien jou-
tumisesta prokuraattorille on jo aikaisemmin puhuttu.⁵⁾ Hank-
kimilleen asiamiehille antoi prokuraattori ohjeita kirjallisuuden
ja paino-olojen valvomisen suhteen.⁶⁾ Toisinaan prokuraat-
tori kääntyi kenraalikuvernöörin puoleen, pyytäen hänen apuaan,
huomatessaan venäläisten viranomaisten menetelleen vastoin
maan lakeja, kuten saadessaan tietää, että Viaporin kreikkalais-
katoliset papit kastoivat luterilaisia lapsia.⁷⁾ Joskus jälleen
yksityiset henkilöt kääntyivät prokuraattorin puoleen anoen
hänen apuaan katsoessaan joutuneensa vääryttä kärsimään
virkamiesten puolelta.⁸⁾

Sellaisena, miksi prokuraattorin toiminta todellisuudessa
muodostui, muistutti se suuresti entisen oikeuskanslerin toi-
mintaa. Pyrkipä silloin tällöin sellainen käsityskin esiin, että
prokuraattori vastasi oikeuskansleria. Toiselta puolen taas mo-
nestikin epäiltiin jättää prokuraattorille tehtäviä, jotka olivat
ennen oikeuskanslerille kuuluneet, kun millään säädöksellä ei

¹⁾ Pien. pöytäk. ¹⁷/₁ 1812, vrt. Kallio, m. t. s. 21.

²⁾ Kts. ylemp. s. 274 muist. 4. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 373—5.

³⁾ Kts. ylemp. s. 279 muist. 2.

⁴⁾ Määräys annettu ¹⁴/₁₂ 1811. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 90—91.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 317 muist. 1.

⁶⁾ Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 44—5 y. m.

⁷⁾ Kirj. ⁷/₅ 1810. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 37, 362—3.

⁸⁾ Niinpä entinen Kuopion lääninsihteeri Ritz pyysi prokuraattorin
apua saadakseen korvauksen akordista, kun muka maaherra Vibelius, jota
hän moitti yleensäkin despoottisesta käytöksestä alaisiaan kohtaan,
oli pakottanut hänet tekemään epäedullisen sopimuksen. Eräs taas
valitti, että maanjako-oikeuden päätöksen toimeenpanoa oli viivytetty.
Kirjelmia ¹¹/₁₁ 1809, ¹⁴/₅ 1811. Till prokur. ankonna bref och skrifter.
Valtioarkistossa.

prokuraattoria oltu asetettu oikeuskanslerin vertaiseksi. Etenkin vältti Calonius itse tarkoin sellaisiin tehtäviin ryhtymistä. Kerran oli muuan maistraatti asettanut kaupunginviskaalin ja pyytänyt hänelle valtakirjaa, josta asiasta maaherra teki ilmoituksen konseljille. Kansliatoimituskunnan valmistaessa asiaa oli Mannerheim ollut sitä mieltä, että asia kuului prokuraattorille, jota vastoin Idman katsoi, että kun Suomeen ei ollut asetettu oikeuskansleria vastaavaa viranomaista, oli kaupunginviskaalien asettaminen, joka oli ennen oikeuskanslerille kuulunut, nyt toisin järjestettävä. Konselji hyväksyi Mannerheimin käsityksen ja asia meni prokuraattorille. Mutta Calonius ei ryhtynyt sitä käsittelemään, huomauttaen, että hän ei ollut vielä saanut mitään määräystä, oliko hänen, kuten ennen oikeuskanslerin, maa- ja kaupunginviskaalit asetettava vai ei; ohjesääntöehdotuksen, kuten hän huomautti, oli hän kyllä hallitsijalle lähettänyt, mutta esitykseen ei vielä ollut saapunut vastausta, jonka vuoksi hän ei suostunut ottamaan asiaa käsiteltäväkseen. Tämän johdosta konseljikin päätti, että asia oli jäävä lepäämään, kunnes prokuraattorille oli annettu johtosääntö, sekä siirsi myöhemminkin samantapaiset asiat mainittuun aikaan.¹⁾

---

¹⁾ Talousos. pöytäk. ¹¹/₁₂ 1809, ¹⁰/₁, ¹⁹/₂, ¹/₈ 1811. Calonii Sv. arb., suppl. band. ss. 76—7.

Neljäs luku.

Kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöt vuodelta 1812.

Kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin tehtävien tarkempi määrääminen oli hallituskonseljia perustettaessa jätetty toistaiseksi. Oli päätetty antaa erityinen johtosääntö sekä kenraalikuvernöörille että prokuraattorille ja niissä säätää mainitusta seikasta. Kenraalikuvernöörin johtosäännössä oli oleva kaksi osaa, julkinen ja salainen. Prokuraattorin johtosäännön laatimisen erityisestikin piti kenraalikuvernöörin mielestä tapahtua ilman, että konselji sai olla siinä osallisena, koska hän pelkäsi, että se ei antaisi prokuraattorille tarpeeksi valtaa hänen velvollisuuksiensa täyttämässä.¹⁾

Ensimmäisten luonnosten valmistaminen mainittuja johtosääntöjä varten, oli annettu, niinkuin on nähty, kenraalikuvernöörin toimeksi.

Muistaessamme, että Barclay de Tolly oli kääntynyt Caloniuksen puoleen jo silloin, kun häneltä oli vaadittu lausuntoa konseljin perustamiskysymyksestä, ja että hän suuresti luotti Caloniuksen taitoon ja kykyyn, voimme arvata, että Calonius oli juuri se mies, jolle Barclay de Tolly jätti luonnosten laatimisen. Tästä on muuten selviä todistuksiakin. Speranski eräässä myöhemmin kenraalikuvernöörille lähettämässään kirjeessä mainitsee, että Calonius oli laatinut ranskan kielellä johto-

---

¹⁾ Kts. ylemp. ss. 161, 208, 211. Barclay de Tollyn kirj. elok. 4 p. 1809 u. l., kts. ylemp. s. 160.

sääntöehdotukset, ja että Barclay de Tolly oli toimittanut ne Pietariin. ¹⁾ Caloniuksen omasta konseljille antamasta ilmoituksesta, johon ylempänä on viitattu, ²⁾ käy jälleen esiin, että ehdotuksen prokuraattorin johtosäännöksi hän oli jo ennen v. 1810 alkua Barclay de Tollylle jättänyt. On olemassa ranskan kielellä laadittu ehdotus kenraalikuvernöörin johtosäännöksi, sisältäen 22 pykälää. Ehdotus on päiväämätön, eikä siinä ole tekijää mainittu, mutta sen sisältö, kuten tulemme näkemään, tekee mahdolliseksi otaksumisen, että juuri se on Caloniuksen laatima luonnos. ³⁾ On myös olemassa Caloniuksen tekemä, 9 pykälää sisältävä ehdotus prokuraattorin johtosääntöä varten, joka ehdotus on ollut aikaisemminkin tunnettu. ⁴⁾ Tämä päiväämätön ehdotus on yleensä otaksuttu olevan vuodelta 1811, ⁵⁾ mutta muista lähteistä päättäen ei prokuraattori laatinut sinä vuonna erityistä ohjesääntöehdotusta, joten mainittu ehdotus mahdollisesti on jo vuodelta 1809. Ja joskin se olisi, otaksumisten mukaisesti, myöhemmältä ajalta, on todennäköistä, että se sisällöltään läheisesti liittyy aikaisempaan luonnokseen.

Kun Caloniuksen ehdotukset olivat menneet Pietariin, laadittiin siellä uudet johtosääntöluonnokset, jotka olivat todennäköisesti ainakin loppupuolella v. 1810 valmiit. Ennenkuin kuitenkin ryhdymme tarkemmin koskettelemaan näiden luonnosten valmistusta, tarkastelemme, miten oli sen kenraalikuvernöörin johtosäännön osan laita, jonka piti olla salainen.

Käytettävänä olevien lähteiden avulla ei ole mahdollista antaa tarkempaa selvitystä kenraalikuvernöörille aijotusta suurpoliittisia seikkoja koskevasta johtosäännön osasta. Mutta asiain laadusta päättäen tulivat tänä salaisena johtosäännön osana olemaan ne salaiset ohjeet, jotka kenraalikuvernöörille annettiin syysk. 14/26 p. 1810. Ehdotuksen, joka laadittiin näiksi

¹⁾ Speranskin kirj. ^{12/5} 1811 v. I. Steinheilille. Dubrovin, m. t. III ss. 306—309. Vrt. ylemp. s. 230.

²⁾ Kts. s. 383.

³⁾ Ehdotus on Venäjän ulkoasiain ministeriön arkistossa. Kopion siitä on tohtori U. L. Lehtonen hyväntahtoisesti antanut käytettäväkseni.

⁴⁾ Pain.: Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 61—5.

⁵⁾ Caloniuksen teoksissa se on painettu v:n 1811 asiakirjain joukkoon. Myös Rob. Castrén mainitsee sen olevan main. vuodelta, Skildr. ss. 336—7.

ohjeiksi, on, kuten tiedetään, kenraali Dubrovin julkaisut.¹⁾ Alkuosa ohjeista on ollut tunnettuna suomalaisillekin lukijoille J. R. Danielsonin teoksista.²⁾ Että ohjeet eivät jääneet pelkäksi ehdotukseksi näkyy siitä, että ne annettiin käskykirjeellä kenraalikuvernööri Steinheilin tiedoksi,³⁾ ja vielä enemmän kuin kymmenen vuotta myöhemmin kenraalikuvernööri — jona silloin oli jo toinen mies — vetosi juuri näihin samoihin ohjeisiin.⁴⁾ Ohjeiden alkuosassa — esittääksemme tässäkin pääpiirtein niiden sisällön — puhutaan suhteista Ruotsiin, millaiset ne olivat, ja mille kannalle piti niihin nähden asettua.⁵⁾ Mainitaan kaksi Suomen yhdistämisestä Venäjään seurannutta perusohjetta, joista toinen sisälsi, että tarkoitus oli „asettaa Suomen sisällinen järjestys sellaiseksi, että tällä kansalla Venäjään yhdistettynä on verrattomasti enemmän etuja kuin mitä se nautti Ruotsin yliherruuden aikana“. Johtopäätösten joukossa, jotka näistä säännöistä lähtivät, m. m. mainitaan: „Järjestäessäni Suomen olot on Minun tarkotukseni ollut antaa tälle kansalle valtiollinen olemus, niin, ettei se lukisi itseänsä Venäjän valloittamaksi, vaan omien, silmännähtävien etujensa kautta siihen liitetyksi; sentähden: 1:o On sille säilytetty ei ainoastaan yhteiskunnalliset, vaan myöskin sen valtiolliset lait; 2:o Hallinto itse on uskottu Teidän tarkastuksenne alla Suomen konseljille.“⁶⁾ Loppuosassa mainitaan käyttäytymisen ohjeet. Ensiksi huomautetaan, että

¹⁾ Dubrovin, m. t. III. ss. 298—303.

²⁾ Danielson, Suomen sisällinen itsenäisyys ss. 72—78.

³⁾ Danielson, Suom. sis. itsenäis. s. 72.

⁴⁾ Kenraalikuvernööri Zakrevsky v. 1825 tunnetussa riidassaan senaatin kanssa lausui vastauksessa, jonka hän laati senaatin asiassa tekemän esityksen johdosta, m. m. seur.: „В заключение осмѣливаюсь Вашему Императорскому Величеству всеподданнѣйше донести, что управление народомъ финляндскимъ предоставлено Сенату сего княжества токмо подъ надзоромъ генераль-губернатора, какъ сказано въ секретномъ Высочайшемъ рескриптѣ къ послѣднему отъ 14 сентября 1810 г., — — —.“ Sit. Borodkin, m. t. s. 561.

⁵⁾ Steinheil oli kirj. 1/3, 1810 v. l. sotaministerille kosketellut sekä suhteita Ruotsiin että mielialaa maassa. Dubrovin, m. t. III ss. 292—4. Nähtävästi on tämä kirjé ollut lähimpänä aiheena ohjeiden antamiseen.

⁶⁾ Seuraavat johtopäätökset olivat: „3:o Paljon veroja on poistettu. 4:o Maan sotaväki on hajotettu. 5:o Aatelistolle ja tämän sotaväen virkamiehille on annettu sellaiset edut, joita Ruotsi ei koskaan millään tavalla voinut heille antaa. 6:o Kauppamiehistö on vapautettu monopolista eli velvollisuudesta käydä kauppaa pääasiallisesti Ruotsin kanssa.“

kenraalikuvernöörin tuli olla luja mutta oikeudellinen, säädylinen ja huomaavainen kansan tarpeisiin nähden; toiseksi, että hänen oli koetettava kiinnittää itseensä henkilöitä, joilla älynsä tai muiden ominaisuuksiensa vuoksi oli vaikutusta yleiseen mielipiteeseen; kolmanneksi, että hänen tuli erityisestikin kääntää huomionsa papistoon, jolla oli suuri valta kansaan, ja käyttää joka tilaisuutta osottaakseen sille huomiota; neljänneksi, että hänen piti antaa sopivalla tavalla kauppiaiden ymmärtää, että kaupan vaikea tila ei voinut olla ainainen ja että rauhan vakautuessa heidän kauppansa suuresti laajeni; viidenneksi, että talonpojille oli vakuutettava, että hallitsija aina kiinnitti heidän luokkaansa erityisesti huomionsa, ja piti kenraalikuvernöörin ehdottaa niille armonosotuksia, jotka osottivat erityistä kykyä taloudenpidossa tai muussa elinkeinon harjoituksessa; kuudenneksi, että kun kauppiaat ja talonpojat epäilemättä kärsivät sotaväen majotuksesta ja kyydityksestä, oli majotusta kevennettävä jaottamalla sotajoukko laajemmalle alalle, ja mietittävä, missä määrin voitiin ryhtyä kasarmien rakentamiseen, josta konseljille oli annettu määräyksiä, sekä kyydityksiä koetettava vähentää ja ostaa elintarpeita maasta, vaikka se tuli jonkunverran kalliimmaksikin. Seitsemänneksi mainitaan, että kun ei voitu edellyttää, ettei Ruotsista tulisi Suomeen huhuja uudesta järjestyksestä, lähenevästä sodasta ja Suomen takaisin valtaamisesta, ja vaikka niitä huhuja ei pitänyt pelätä, ei niitä saatu sallia, jonka vuoksi, kahdeksanneksi, kenraalikuvernöörin tuli salaisesti valvoa ja vastustaa luotettavien henkilöiden avulla huhujen levittämistä, mutta hyvin varovasti, että vainoamiset eivät synnyttäisi vehkeitä ja syytöksiä, ja, yhdeksänneksi, mainittua salaista valvontaa varten sai hän käytettäväkseen 10,000 rupl. Suomen varoista. Kymmenenneksi määrättiin, huhujen levittämisen alkuunsa tukehuttamiseksi, että Ruotsin ja Suomen rajan yli ei kukaan saanut kulkea ilman säädettyä passia. Lopuksi käskettiin kenraalikuvernööriä ilmottamaan tapauksista, jotka näyttivät tärkeiltä, ja kääntämään huomionsa mahdollisesti Suomen hallintoa vastaan syntyvään tyytymättömyyteen ja koettamaan lopettaa se alkuunsa poistamalla asukkaiden säännölliset tarpeet tai selvittämällä syyt, sekä menettelemään niin, ettei mitään jäänyt tekemättä, joka koski maan rauhottamista ja menestystä.

Palaamme kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosääntöjen valmistamiseen. Mannerheim myöhemmin laatimisaan muistiinpanoissa mainitsee Speranskin niiden ehdotusten tekijäksi, jotka Pietarissa valmistettiin ¹⁾ Caloniuksen ehdotusten sinne saavuttua. Reuterskjöldin erästä Fredr. Stjernvallille lähettämästä kirjeestä, ²⁾ jonka sisältöä alempana tarkemmin koskettelemme, käy esiin, että hän — kuten konseljin jäsenet yleensäkin — piti Emineä niiden kokoonpanijana. Todennäköisesti olikin Emine, mahdollisesti Speranskin valvonnan alla, ne laatinut, päättäen siitä osasta, mikä hänellä oli niiden myöhempään muodosteluun. Valmistetut ehdotukset, niinkuin Speranski ylempänä mainitussa kirjeessään kertoo, lähetettiin Turkuun, missä kenraalikuvernööri teki niiden johdosta useita huomautuksia, jonka jälkeen ne palasivat Pietariin lopullisesti muodostettavaksi. Muistutusten johdosta, jotka Turussa oli tehty, antoi sitten Emine selityksiä ennenkuin ehdotukset esitettiin hallitsijalle. ³⁾ Virallisesti eivät ehdotukset olleet ennen esittelyä Suomen asiain komissionissa käsiteltävinä, vaan vasta sen jälkeen, kuin hallitsija helmik. 7 ja 10 p. 1811 v. l. oli ne vahvistanut, tulivat ne komissioniin, joka istunnossa helmik. 14 p. v. l. päätti, että johtosäännöt olivat otettavat noudatettaviksi. ⁴⁾ Vahvistetut johtosäännöt jätti kenraalikuvernööri ruotsiksi käännettyinä konseljille plenumissa huhtik. 3 ja 4 p:nä 1811. ⁵⁾

On tunnettua ⁶⁾ ja olemme jo ylempänäkin siihen viitanneet, ⁷⁾ että johtosäännöt herättivät levottomuutta konseljissa. Mannerheim kirjotti huhtik. 13 p. 1811 Aminoffille: „Olemme saaneet merkillisiä dokumentteja Pietarista, kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöt, jotka todella supistavat konseljin toimintapiiriä, saavat aikaan kaiken mahdollisen asiain kulun hidastamisen ja vaikeuttavat toimeenpanoa. Kunpa vain se ei vähitellen johtaisi despotismiin ja lakiemme säilyttämiseen vain

¹⁾ Anteckningar s. 85.

²⁾ Stjernvallin kokoelma.

³⁾ Suomen asiain komissionin asiakirjat nid. 3 n:o 18.

⁴⁾ Komiss. pöytäk. Istunnossa olivat läsnä vain Emine ja Friccius.

⁵⁾ Plen. pöytäk. main. päiv.; johtosäännöt: Generalgub. bref 1811.

⁶⁾ Danielson, Suomen sis. itsenäis. s. 79.

⁷⁾ Kts. ylemp. s. 303 muist. 2.

paperilla.“¹⁾ Kaarle Stjernvall, joka niihin aikoihin oli Turussa, lausui kirjeessä huhtik. 29 p:ltä 1811²⁾ Fredrik veljelle: „Täällä on hirvuminen hämminki (en förbannad jäsning) konseljissa kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosääntöjen vuoksi, jotka meidän lakeihimme sopimattomina tekevät tyhjäksi konseljin arvon ja vaikutuksen. Kysymys ei ole ollut vähemmästä kuin siitä, että kaikki jäsenet eroaisivat virastaan, mutta tarkemman miettimisen jälkeen ovat he päättäneet esittää keisarille, mikä vahinko tulisi tämän maan vapaudelle, *Valtiolliselle olemukselle*, laeille y. m.³⁾, jos johtosääntö jäisi voimaan. Tätä asiaa esittämään oli presidentti⁴⁾ valittu ja piti hänen matkustaa $\frac{1}{5}$ (huono vaali), mutta myöhemmin annetun lähetystön valitsemista koskevan käskyn johdosta jäi hänen matkansa ja saa hän nyt muutamia järkeviä virkatovereita mukaansa. En katso yhtään vaikeaksi saada tätä asiaa muutetuksi, kun tuntee keisarin vapaamieliset periaatteet ja sitten kun kenraalikuvernöörikin ymmärsi sellaisen ohjesäännön vahingollisuuden, joka asetti hänet lain yläpuolelle. Ukko on varsin kunnioitettava ja hyväntahtoinen. Hänen käsissään ei ohjesäännöstä olisi mitään vaaraa.“ Vähää myöhemmin, kirj. toukok. 2 p:ltä 1811⁵⁾ lausui hän vielä: „Saa nähdä kuinka ohjesääntöjen muutoksen käy, jos se onnistuu olemme voittaneet suuren voiton ja silloin Suomi on pelastettu, enkä sitä epäilekään.“ Reuterskjöld ylempänä mainitussa kirjeessään sanoi: „Emine on nyt pannut kokoon kauniita asiakirjoja, kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöt. Edellinen saattaisi kääntää nurin kaikki mitä konselji on tehnyt, päättänyt, laittanut, konstitutsionin, viedä kaikki hiiteen. Muutamat lähtevät nyt Pietariin koettamaan saada kaiken pelastetuksi sillä muuten on loppu tullut Suomelle („adieu med Finland“), kaikki on hukassa. Liian paljon olen jo sanonut, sillä konseljin vain piti siitä tietää. Olemme enemmän kuin onnellisia, kun Steinheil on kenraalikuvernöörinä.“ Lisäksi kirjeessä vii-

¹⁾ Riilahden kokoelma.

²⁾ Stjernvallin kokoelma.

³⁾ Alkukielellä: — — „vådan för detta lands frihet, *Politiska Excis-tence*, lagar m. m.“

⁴⁾ S. o. Tandefelt.

⁵⁾ Stjernvallin kokoelma.

tataan virkaeroon, joka tulisi tapahtumaan, jos ei Pietarissa saatu mitään aikaan.

Konselji menetteli asiassa varovasti. Vain muutamat harvat saivat tietää, että lähetystö, joka meni esittämään hallitsijalle konseljin kiittollisuutta, oli saanut tehtäväkseen ilmoittaa hallitsijalle myös johtosääntöjen konseljissa synnyttämät huolet. Asia oli arkaluontoinen, huomauttaa Mannerheim muistiinpanoissaan, sillä kysymys ei ollut vähemmästä kuin sen muuttamisesta, minkä korkein valta oli päättänyt.

Kenraalikuvernööri oli jo kirjeellä huhtik. 20 p:ltä 1811 v. 1.¹⁾ saattanut syntyneet huolet Speranskin tietoon. Hän huomauttaa, että ohjesääntöjen julkaiseminen vastoin hänen neuvoaan oli tuottanut ikäviä seurauksia. Konselji ei ainoastaan katsonut sille annettujen etuuskien tulleen johtosäännöissä rajoitetuksi, vaan oli sitä mieltä, että johtosäännöt myös loukkasivat maalle annettua konstitutsionia ja että ne useissa kohdin eivät olleet lakien mukaiset. Kenraalikuvernööri sitten mainitsi, että huomautukset, jotka konselji oli asiassa tehnyt, tulisi Tandefelt esittämään Speranskille, ja lausui toiveen, että jos poliitisten seikkain vuoksi oli mahdollista, tšekäläisiin säädöksiin sopimattomat pykälät selvennettäisiin tai jätettäisiin pois. Tämä näytti välttämättömän tarpeelliselta ei vain tapahtuneen, vastenmielisyyttä synnyttäneen toimenpiteen korjaamiseksi, vaan myös johtosääntöjen julkaisemisesta johtuvan yleisen hämmingin ehkäisemiseksi. Tandefelt saattoi esittää sopivia keinoja vaikeuksien poistamiseksi. Itsensä puolustamiseksi kenraalikuvernööri vielä lisäsi, että hän pintapuolisten tietojensa vuoksi, hän kun sotilaana ei ollut saattanut tietoja hankkia, ei ollut voinut huomata hämäämistä ristiriitoja. Caloniuksen vaikea sairaus oli tehnyt mahdottomaksi käyttää hänenkään neuvojaan. Pääasiallinen syy oli kuitenkin se, että hän oli luottanut Eminenten tunnetuihin tietoihin. Kenraalikuvernööri lopuksi pyysi Speranskia ottamaan huomioon kaikki nämä seikat.

Kun lähetystö oli toukok. 13 p. 1811 ollut hallitsijan puolella, lähetti Speranski kenraalikuvernöörille asiassa kaksi kirjettä. Molemmat kirjeet, toinen yksityinen, toinen virallinen, ovat toukokuun 19 p:ltä v. 1.²⁾ Yksityisessä kirjeessään Spe-

¹⁾ Julkaistuna: Dubrovin, m. t. III ss. 305—6.

²⁾ Julkaistut: Dubrovin, m. t. III ss. 306—310.

ranski huomauttaa johtosääntöjen valmistamisesta, mitä ylempänä jo on mainittu, nim. että Calonius oli laatinut alkuluonnokset, että Pietarissa valmistettiin uudet ehdotukset, joissa Speranskin käsityksen mukaan oli säilytetty tarkoin Caloniuksen laatimain ehdotusten pääperusteet, vaikkakin erinäisissä kohdin tehtiin täydennyksiä suuremman selvyuden aikaansaamiseksi, ja että sitten ehdotukset olivat olleet kenraalikuvernöörin tarkastettavina. Speranski mainitsi, että hän, haluten säilyttää maalle vahvistetut oikeudet ja lait täydessä voimassaan, oli tarkastanut Tandefeltin jättämiä muistutuksia aivan puolueettomasti, mutta ei ollut huomannut niissä mitään perusteellisempia, vaan ainoastaan eräitä vähäpätöisiä seikkoja, jotka olisi voitu helposti muuttaa. Muistutusten perustana oli hänen mielestään kaksi väärää ajatusta. Toinen oli se, että muistutusten laatijat olivat pitäneet konseljiä heidän maansa konstitutsioonin mukaisien oikeusistuinten vertaisena. Tämän johdosta lausui Speranski oman ajatuksensa, jonka jo ylempää tunnemme ¹⁾, nimitäin että konseljin perustaminen oli ollut yksinomaan hallinnollinen eikä säädyistä riippuva toimi, ja konseljin ohjesääntö hallinnollinen säädös, johon voitiin tehdä lisäyksiä ja muutoksia. Kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöt, niin jatkuu Speranskin esitys, eivät olleet muuta kuin konseljin ohjesäännön lisäyksiä. Johtosääntöihin ei voitu sovittaa hovi-oikeuksia tai muita alavirastoja koskevia säädöksiä, mutta muistutukset perustuivat juuri sellaisiin ja olivat siis väärällä pohjalla. Toinen väärä ajatus oli, että muistutusten tekijät olivat ajatelleet, että johtosäännöistä ennen niiden vahvistamista olisi pitänyt antaa konseljille tieto ja pyytää sen lausuntoa. Siihen ei ollut mitään perustusta laissa. Kysyttiinkö vai ei sen mieltä riippui hallitsijasta. Muita muistutuksia ei Speranski katsonut tarpeelliseksi kosketella, vaikkakin hänestä olisi ollut helppoa kumota ne konseljin ohjesäännön säädöksillä. Yhden esimerkin hän vain tahtoi mainita useiden joukosta. Konseljin ohjesäännön 28 §:ssä annettiin kenraalikuvernöörille valta ilmottaa hallitsijalle eriävä mielipiteensä rikosasioissa. Syntyy tällöin kysymys, jäikö konseljin päätös toimeenpanematta, kunnes vastaus tuli kenraalikuvernöörin ilmoitukseen. Konseljin jäsenten mielestä ei

¹⁾ Kts. s. 230.

ilmoitus estänyt päätöksen toimeenpanoa. Mutta jos konselji vastoin lakia antaisi päätöksen henkirikosasiassa ja määräisi päätöksen toimeenpantavaksi hallitsijalle asiaa alistamatta, niin mitä hyödyttäisivät kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin esitykset, kun rikolliselta olisi pää jo katkaistu. — Senjälkeen Speranski tekee selvää siitä, miten asia parhaiten saatettiin päätökseen. Konseljin jäsenten esityksen jättäminen huomioonottamatta olisi ollut suurin ja oikein keino, mutta se vahvistaisi heidän väitteitään ja todistaisi, että he itse asiassa olivat oikeassa. Siihen katsoen oli tarpeellista vastata heille, 1:o että asia ei ollut niin tärkeä kuin he olivat itselleen kuvitelleet, 2:o että jos ohjesäännöissä oli lain vastaisia pykäläiä, ne helposti voitiin korjata, 3:o että näiden epäsuhtaisuuksien osottamiseksi piti ennen kaikkea niitä tarkastaa ja muodostella ilman kiirettä ja antaa tilaisuus tähän tarkastukseen myös Caloniukselle, joka ensinnä näitä asioita oli käsitellyt, 4:o että muuten H. M. K. ei nähnyt mitään vaikeutta siinä, että ohjesääntöjen käytäntöönpano joksikin aikaa keskeytettiin. Näiden keinojen täyttämiseksi oli tarpeen 1:o olla osottamatta asialle erityistä huomiota, sillä huomio vain lisäisi sen merkitystä; 2:o kyselyihin piti vastata ilman perusteellisia selityksiä, että asia aikanaan korjattiin; 3:o ei kiinnittää suurta huomiota väitteisiin ja jättää Caloniukselle itselleen ohjesäännön puolustaminen, jotta asia näyttäisi opilliselta riidalta juristien kesken eikä hallitusasialta; 4:o Mannerheimille, joka luonteensa mukaan otti tähän asiaan mitä innokkaimmin osaa, oli osotettava suurinta luottamusta ja imartelua, jolla enemmän saatettiin hänen itserakkautensa toimintaan kuin tuotettiin asialle hyötyä. Yleensä asia ei ollut tärkeä ja senvuoksi sitä voitiin ja pitikin ajaa hitaasti, ilman äkkipikaisuutta.

Virallisessa kirjeessään taas Speranski ilmotti, että hallitsija presidentti Tandefeltin tehtyä persoonallisesti ilmoituksia vaikeuksista, jotka voivat syntyä kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosääntöjen toimeenpanosta, oli käskenyt asettaa komissionin, johon tuli kuulua kenraalikuvernööri puheenjohtajana sekä kaksi tai kolme konseljin jäsentä, ja jossa myös Caloniuksen piti olla mukana, tarkastamaan: 1:o „missä kohden muutamat pykälät näissä ohjesäännöissä ehkä ovat ristiriidassa voimassa olevien lakien kanssa, nimittäin perustuslakien eikä väliaikaisten säädösten, joiden muuttaminen aina, niiden luonteen

mukaan, on ollut hallituksen vallassa; 2:o mitä pykälää piti poistettavien sijaan asettaa näihin johtosääntöihin.“ 3:o Työn päätyttyä oli tulos lähetettävä hallitsijan tarkastettavaksi. Kunnes tarkastustyö oli lopetettu ja ehdotukset hyväksytyt, piti aikaisemmin vahvistetut johtosäännöt jätettävän käytäntöön panematta.

Komissioniin, joka oli käsketty asettaa, valittiin plenu-missa kesäk. 11 p. 1811 jäseniksi Gyldenstolpe, Ervast ja Tulindberg¹⁾. Jo toukokuun alkupuolella oli Calonius laatinut huomautuksia kenraalikuvernöörin johtosäännön johdosta kuul-tuaan, että konselji oli sellaisia tehnyt, vaikkakaan, kuten hän mainitsee, niistä ei oltu hänelle annettu tietoa²⁾. Prokuraatorin johtosäännön useihin pykälisiin teki jälleen prokuraattorin apulainen Rehbinder muistutuksia³⁾. Sekä Caloniuksen että Rehbinderin huomautuksissa on, kuten tulemme näkemään, joukko samanlaisia kohtia kuin muistutuksissa, jotka komissioni teki kumpaankin johtosääntöön. Muistutukset komissioni esitti kahdessa promemoriassa ja näiden promemoriain perus-tuksella sitten valmisti uudet ehdotukset kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöksi. Ehdotuksissa, jotka ovat Steinheilin, Caloniuksen, Gyldenstolpen, Ervastin ja Tulind-bergin allekirjottamat, on kunkin pykälän kohdalle merkitty seli-tykset ja motiveeraukset⁴⁾. Näihin asiakirjoihin liittyy vielä kaksi komissionin laatimaa relatsionia, joissa komissioni tekee selvää ajatuksistaan ja työssä noudattamistaan periaatteista. Toisessa huomautetaan, että helmikuussa v. 1811 vahvistetut johtosäännöt olivat epäilemättä annetut „tarkotuksessa, kuten kaikki ennen H. K. M:nsa antamat hänen uusien alamaistensa parasta tarkottavat viisaat ja armolliset säädökset, säilyttämällä

¹⁾ Plen. pöytäk. main. päiv.

²⁾ Caloniuksen huomautukset toukok. 6 piltä. Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 68—75, vrt. Castrén, Skildr. ss. 342—3.

³⁾ Rehbinders särskilda bref och handlingar. Muistutukset ovat tehdyt ranskan kielellä ja ovat ne Rehbinderin käsialalla kirjoitetut. Päivämäärä puuttuu, mutta luultavasti ne ovat juuri tältä ajalta päättäen siitäkin, että Mannerheim muistiinpanoissaan (s. 85) sanoo muutamien konseljin jäsenten yhdessä Rehbinderin kanssa tehneen ehdotuksia muutoksiksi; vaikkakin niissä toiselta puolen on kohta, joka viittaa siihen, että ne olisivat jo aikaisemmalta ajalta.

⁴⁾ Mainitut asiakirjat kts. kenraalikuvernöörin kirjeet Suomen asiain komitealle, diaar. n:o 40/6.

maan lait, edelleen edistää lainkäytön puolueetonta harjottamista sekä järjestyksen, hyvinvoinnin (trefnad) ja taloudellisen elämän kohottamista. Näissä johtosäännöissä kuitenkin esiintyy säädöksiä, jotka eivät ainoastaan tuota käytännössä mitä suurimpia vaikeuksia ja aseta esteitä hallituskonseljin työn nopealle ja keskeytämättömälle kulle, vaan myös, mikä enemmän merkitsee, antavat Suomeen asetetulle yllhallitukselle toisen suunnan sekä, niitä seurattaessa, järkyttävät niin konseljille v. 1809 annettua ohjesääntöä kuin maan entisiä perusasetuksia ja yleistä lakia, joiden järkähtämättömästä säilyttämisestä H. K. M:nsa on suvainnut armossa antaa Suomen asukkaille juhlallisen vakuutuksen.“ Toisessa relatsionissaan lausuu komissioni m. m., että se uusia johtosääntöehdotuksia laatiessaan „on huolellisesti koettanut välttää kaikkea, joka voi jollain tavoin rajottaa (förnärma) mainittujen johtosääntöjen kautta kenraalikuvernöörille ja prokuraattorille annettuja virkatehtäviä, paitsi mikäli se on näytännyt välttämättömältä mainittujen vaikeuksien poistamiseksi. Lakien loukkaamaton säilyttäminen pyhydessään ja jokaisen kansalaisen vapauksien ja oikeuksien turvaaminen, josta H. K. M:nsa on suvainnut antaa Suomen asukkaille juhlallisen vakuutuksen, on myös ollut komitean jäsenten tarkotusperänä“ („hafva utgjort föremål äfven för committerades uppmärksamhet“).

Kun komissionin lausunnot ja ehdotukset oli käännetty venäjäksi kenraalikuvernöörin kansliassa, lähetettiin ne sieltä jouluk. 26 p. 1811 v. l. Pietariin. Suomen asiain komitea käsittelee niitä istunnoissaan tammik. 22 ja 24 p:nä 1812 u. l.¹⁾ Komitea katsoi komissionin tekemiä muistutuksia yleensä hyvin perustelluiksi ja puolsi johtosääntöehdotuksien hyväksymistä, ne kun sen mielestä olivat yhtäpitäviä maan perustuslakien kanssa ja sopivia silloiseen asiain tilaan. Vain muutama kohettiin oli sillä huomautuksia tehtävänään. Täten valmistettuina esitettiin ehdotukset hallitsijalle, joka kumosi aikaisemmin annettut johtosäännöt ja vahvisti uudet tammik. 31/helmik. 12 p. 1812²⁾. Konseljin plenumissa helmik. 22 p. esitettiin vahvistetut johtosäännöt ja päätettiin ne ottaa noudatettaviksi³⁾.

¹⁾ Suomen asiain komitean pöytäk. main. päiv.

²⁾ Saml. af förordu. ss. 216—234.

³⁾ Plén. pöytäk. main. päiv.

Siitä, että oli saatu uudet kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöt, oli Mannerheimin käsityksen mukaan Suomen kansan kiittäminen kenraalikuvernöörin toimia ja Armfeltin välitystä ¹⁾. Tästä päättäen oli siis myös Armfeltilla, joka keväällä 1811 oli käymässä Pietarissa, osuus toimissa, jotka johtivat v:n 1811 johtosääntöjen kumoamiseen ja uusien antamiseen.

Joskus on venäläiseltä taholta tuotu esiin väite, että v:n 1811 johtosääntöjen kumous tapahtui pääasiassa vain käytännöllisten häittojen poistamiseksi, ja että muutokset olivat vähäarvoisia ²⁾. Että näin ei ollut laita, on kyllä ylempää selvästi käynyt esiin. Mutta vielä tarkemmin näemme lähtiessämme yksityiskohtaisesti tarkastelemaan lopullisten johtosääntöjen sisältämiä konseljia, kenraalikuvernööriä ja prokuraattoria koskevia säädöksiä, mistä syistä v:n 1811 johtosääntöjen kumoaminen todella johtui, sekä myös, kuinka merkityksellisiä tehdyt muutokset olivat.

Jo kenraalikuvernöörin johtosääntöä varten laaditussa ranskankielisessä luonnoksessa, jossa, kuten mainittu, oli 22 pykälää, oli eri pykälissä puhuttu kenraalikuvernöörin tehtävistä konseljin puheenjohtajana ja eri pykälissä hänen tehtävistään kenraalikuvernöörinä, mutta vasta v:n 1811 johtosääntö, joka kaikkiaan sisälsi 45 pykälää, jakautui tähän nähden kahteen osaan, samoin kuin myös v:n 1812 johtosääntö, joka — käsittäen 38 pykälää — sisältää, paitsi yhtä yleistä pykälää, kaksi osaa, joista edellinen koskee kenraalikuvernöörin tehtäviä konseljin puheenjohtajana, toinen hänen tehtäviään kenraalikuvernöörinä. Caloniuksen laatimassa prokuraattorin johtosäännön luonnoksessa oli 9 pykälää, v:n 1811 prokuraattorin johtosäännössä taas 29 pykälää, ja oli sekin jaettu kahteen osaan. Sen mukaisesti myös v:n 1812 johtosääntö, jossa on 19 pykälää, käsittää paitsi paria yleispykälää, kaksi osaa, joista edellisessä kosketellaan prokuraattorin tehtäviä konseljiin nähden, toisessa hänen tehtäviään muussa suhteessa, nim. lainkäyttöön ja yleiseen järjes-

¹⁾ Mannerheimin kirj. ¹⁴/₁, 1812 Aminoffille. Riilahden kokoelma. Anteckningar s. 85.

²⁾ Jelenevin käsitys, vrt. Hermanson, Bemötande ss. 97—99.

tykseen nähden. Sekä kenraalikuvernöörin että prokuraattorin lopullisessa johtosäännössä oli siis säilytetty v:n 1811 johtosääntöjen muoto, jota tarkastuskomissionikin oli ehdotuksissaan noudattanut.

Kenraalikuvernöörin johtosäännön yleisessä pykälässä mainitaan, että hallituskonseljin ohjesäännön mukaan kenraalikuvernööri oli konseljin puheenjohtaja, ja ensimmäisen osan ensimmäisessä pykälässä (johtosäännön § 2), että yleiset perusteet kenraalikuvernöörin toiminnalle konseljin puheenjohtajana olivat määrättyt mainitussa ohjesäännössä. Sitten määrätään eri pykälissä kenraalikuvernöörin tehtävistä osastojen yhteisistuntoihin nähden, hänen tehtävistään oikeusosastoon ja vihdoin tehtävistä talousosastoon nähden. Kuten tästä näkyy, oli kenraalikuvernöörin johtosäännössä kosketeltu myös plenumeita, joiden toiminta siis nyt tuli säädöksissäkin määrättyksi. Johtosäännössä sitäpaitsi oli muutamia määräyksiä talousosaston istunnoista ja osaston valtuuksista. Otammekin ensin, seuraamatta johtosääntöjen pykäläjärjestystä, tarkastaaksemme johtosäännön sisältöä plenumeihin ja talousosastoon nähden, sitten kosketelaksemme varsinaisesti kenraalikuvernööriä koskevia säädöksiä.

Plenumien kokoonkutsuminen v:n 1812 johtosäännön mukaan oli kenraalikuvernöörin asia ja piti sen tapahtua, kun hallitsija erityisesti käski jättää jonkin asian plenumin käsiteltäväksi, kun oli esitettävä hallitsijan käskykirjeitä, jotka sisälsivät maan asukkaita yleensä koskevia asetuksia, kun oli tehtävä hallitsijalle esityksiä selityksen antamisesta johonkin asetukseen tai lakiin, tai kun oli ratkaistava käskykirjeessä maalisk. 3 p:ltä 1810 mainitut anomukset.¹⁾ Ranskankielisessä johtosääntöluonnoksessa oli ehdotettu, että kenraalikuvernöörin piti kutsua plenum kokoon joko hallitsijan erityisestä käskystä tai milloin kenraalikuvernööri tahtoi ottaa keskusteltavaksi lakeja, konstitutsionia (la constitution) tai maan yleistä hallintoa koskevia seikkoja, v:n 1811 johtosäännössä jälleen, että kenraalikuvernöörin piti kutsua plenum kokoon paitsi hallitsijan määrätessä, yleisiä asetuksia sisältäviä käskykirjeitä esitettäessä ja lausun-

¹⁾ Ne luetellaan johtosäännössä yksityiskohtaisesti ja samoin kuin mainitussa käskykirjeessä (kts. ylemp. ss. 263, 292—3). Johtosäännössä on käskykirje virheellisesti mainittu olevan maalisk. 3 p:ltä. Kuten on nähty, meni kenraalikuvernöörin esitysikin Pietariin vasta huhtikuussa.

toja vaadittaessa asetuksista ja laeista, myös silloin kun oli kysymys yleisistä, erityistä huomiota ansaitsevista asioista, kuten kruunun tulojen tasottelusta, verojen suorituksen sopivammasta tavasta, kruunun tulojen lisäämisestä ja kruunun omaisuuden luovuttamisesta yksityisille, mitkä asiat olivat osastoissa valmistettavat plenumissa esiteltäviksi. Tarkastuskomissioni huomautti, että konseljnin ohjesäännön mukaan tällaiset asiat kuuluivat talousosastolle, sekä että asiain valmistus kuului toimintakunnille eikä osastoille, ja jätti ehdotuksestaan mainitut määräykset pois, mutta mainitsi kyllä v:n 1811 johtosäännön mukaan plenum-asiain joukossa verohintaluetteloiden vahvistamisen, ja ehdotti lisäksi, että plenumissa käsiteltäisiin hovioikeuksien ehdollepanot oikeusvirkoihin ja niitä koskevat valitukset ja vielä mainitussa v:n 1810 käskykirjeessä luetellut asiat. Suomen asiain komitea kuitenkin katsoi, että verohintaluetteloiden vahvistus oli yksin talousosastolle, ja oikeusvirkein täyttämistä koskevat seikat oikeusosastolle kuuluvia. Tämän mukaisesti sai lopullinen säädös sen muodon kuin ylempänä mainittiin. Äänestyksistä plenumissa oli v:n 1811 johtosäännössä määrätty, että erimielisyyden sattuessa hallitsijalle menevissä asioissa olivat lausunnot annettavat kuuden päivän kuluessa ja kenraalikuvernöörin ne lähetettävä hallitsijalle, ja että muissa asioissa äänten mennessä tasan kenraalikuvernöörin oli jätettävä asia hallitsijalle oman lausuntonsa kera. Mutta tarkastuskomissioni huomautti, että yleisen lain mukaan piti lausunnot antaa neljän päivän kuluessa¹⁾ ja että kysymystä ei voinut olla äänten menemisestä tasan, kun kenraalikuvernöörillä oli ratkaiseva ääni, jonka johdosta mainitunlaista säädöstä ei myöskään lopulliseen johtosääntöön tullut.

Talousosaston suhteen säädetään v:n 1812 johtosäännössä, että osasto, joka konseljnin ohjesäännön mukaan sai käsitellä ja ratkaista kaikki Suomen yleistä taloutta koskevat asiat, kun ne toimituskunnissa oli valmistettu, kokoontui tavallisesti kolme kertaa viikossa tai tarvittaessa useamminkin, ja määräsi kenraalikuvernööri niin säännöllisten kuin ylimääräistenkin istuntojen päivät²⁾, mikä säädös oli otettu johtosääntöön tarkastus-

¹⁾ Komissioni viittaa nimenomaan R. B. 23 kap. 6:een pykälään.

²⁾ Johtos. § 18.

komissionin ehdottamassa muodossa. Sen johdosta, että v:n 1811 johtosäännössä oli määrätty, että vähäisemmät asiat, joihin nähdessä asetuksissa oli selvät säädökset, sai varsinaisesti talousosasto ratkaista ja päättää, vaikka kenraalikuvernööri ei ollutkaan läsnä, ja että osasto piti säännöllisiä istuntoja kenraalikuvernöörin määrääminä aikoina kahdesti viikossa ja tarvittaessa ylimääräisiäkin, oli tarkastuskomissioni huomauttanut, että konseljien ohjesäännön mukaan talousosastolla oli oikeus ratkaista kaikki yleistä taloutta koskevat asiat laatuun katsomatta, ja myös, että vaikka osasto oli pitänyt istuntoja melkein joka arkipäivä, ei se ollut ennättänyt kyllin nopeasti asioita käsitellä, sekä muodostanut pykälän mainittuun muotoon.

Kenraalikuvernööri oli v:n 1812 johtosäännön mukaan johtava puhetta sekä plenumissa että talousosastossa, mikäli muut toimet tai lailliset esteet eivät häntä siitä ehkäisseet, mutta oikeusosaston istunnoissa ei hän ollut läsnä riita-asioita ratkaistaessa, kun hänellä konseljien ohjesäännön mukaan ei niissä ollut tuomio-oikeutta, paitsi ellei hän katsonut läsnäoloaan tarpeelliseksi jonkun asian erityisen tärkeyden vuoksi, jota vastoin hän sai ottaa osaa rikosasiain käsittelyyn ja oli henkeä ja kunniaa koskevia asioita käsiteltäessä aina läsnä milloin hänellä ei ollut esteitä.¹⁾ Tähän nähdessä oli ranskankielisessä johtosääntöluonnoksessa ollut määrätty, että kenraalikuvernööri oli oleva puheenjohtajana plenumissa ja talousosastossa sekä oikeusosastossa silloin kun hän ei ollut estetty ja kun tärkeät asiat sitä vaativat, jota vastoin v:n 1811 johtosäännössä oli säädetty siihen tapaan kuin sitten v:n 1812 johtosäännössä määrättiin. Allekirjotukseen nähdessä oli ranskankielisessä luonnoksessa säädetty, että kenraalikuvernöörin tuli allekirjottaa plenumin päätökset, ja milloin hän oli eri mieltä, lähettää asia selityksensä kera hallitsijalle, sekä piti hänen myös talousosaston päätökset allekirjottaa, mutta oikeusosaston päätösten allekirjotuksista ei oltu mitään mainittu.²⁾ Vuoden 1811 johtosääntö taas sisälsi, että kenraalikuvernööri oli allekirjottava kaikki plenumien ja talousosaston päätökset, nekin joiden teossa hän itse

¹⁾ Johtos. §§ 4, 12, 13, 19.

²⁾ Kenraalikuvernöörin tehtävien suhteen rikosasioihin nähdessä oli viitattu konseljien ohjesääntöön.

ei ollut läsnä, mutta jos hän oli eri mieltä, jätti hän päätökset allekirjottamatta ja teki esityksen hallitsijalle, jolloin päätös jäi toimeenpanematta, kunnes hallitsijan vastaus saapui; mitkä määräykset oli sovitettu myös oikeusosaston rikosasioita koskeviin päätöksiin, mutta siviiliasioihin nähden määrätty, että niissä tehdyt päätökset olivat jätettävät prokuraattorin tarkastettaviksi ja jos hän pani vastalauseensa, sai kenraalikuvernööri vaatia konseljin selitystä, sekä tarvittaessa tehdä hallitsijalle esityksen ja ehkäistä päätöksen toimeenpanon. Siihen nähden, mikä koski asiain käsittelyä plenumissa ja talousosastossa, tarkastuskomissioni viittasi konseljin ohjesääntöön, jossa oli määrätty, että kenraalikuvernöörin tuli allekirjottaa vain ne päätökset, joiden teossa hän oli ollut mukana, ja että kaikkien asiain käsittelyssä läsnäolleiden jäsenten oli päätökset allekirjotettava, minkä vuoksi komissioni katsoi, että konseljiin ei sopinut tavallinen ylioikeuksien menettely, jonka mukaan vain puheenjohtaja allekirjotti läheteet, oli hän käsittelyssä osallisena tai ei. Tämän nojalla ja siihen katsoen, mitä v:n 1772 hallitusmuodon § 32 määrää kollegioiden presidenttien tehtävistä¹⁾, katsoi komissioni sopimattomaksi, että kenraalikuvernööri olisi saanut allekirjottaa hänen poissaollessaan tehdyt päätökset. Jos taas kenraalikuvernööri olisi saanut ehkäistä konseljin päätösten toimeenpanon, olisi se ollut komissionin mielestä ristiriidassa konseljin ohjesäännön kanssa, missä konseljille jätettiin ratkaisuvallta, ja olisi se myös saanut aikaan viivytyksen asiain kulussa. Kaikella tällä ei ollut muuta tarkotusta kuin „tehdä kenraalikuvernöörin virasta konseljiä korkeampi ylihallitus“ („hos generalgouvernörsemetet förena en ännu högre öfverstyrelse än Conseillen“). Sen suhteen taas, mikä koski oikeusosastoa, oli Calonius muistutuksissaan ehdottanut, että kenraalikuvernöörin piti saada allekirjottaa hänen poissaollessaan päätetyistä asioista vain henkilöasiat, vaan ei muita, kun asiain kulku olisi hidastunut, sekä huomauttanut, että kenraalikuvernöörille annettu oikeus ehkäistä osaston päätösten toimeenpano oli vastoin konstitutsionia, ja että hallitsija, menen yli hänelle kuuluvan vallan, oli antanut liian suuren mahdin kenraalikuvernöörille. Tarkastuskomissioni puolestaan toi esiin, että saattoi syntyä haittoja, jos kenraalikuver-

¹⁾ Pykälä koskee sitä, että presidenteillä ei ollut virkavaltaa ulkopuolella kollegioiden.

nöörin allekirjotusta piti odottaa niihinkin päätöksiin, jotka tehtiin hänen poissaollessaan, ja saman huomautuksen teki komissioni siihenkin nähden, että kenraalikuvernööri sai oikeuden ehkäistä osaston päätösten toimeenpanon.¹⁾ Sitäpaitsi mainittu oikeus komissionin mielestä ei ainoastaan ollut vastoin konseljien ohjesääntöä, vaan myös vastoin v:n 1772 hallitusmuodon § 8 ja v:n 1789 Yhdistys- ja vakuuskirjan § 2, mitkä lait hallitsija oli perustuslakeina Suomelle vahvistanut.²⁾ Mainituissa perustuslaeissa oli hallitsijan ratkaisultaan pidätetyistä asioista nimenomaisesti erotettu oikeusasiat, jotka oikeusrevisioni oli ratkaissut ja joissa kuninkaalla, milloin hän oli läsnä, oli vain kaksi ääntä ja ratkaisulta äänten mennessä tasan. „Aina onkin — lausuu komissioni — tämä lopullisen tuomiovallan jättäminen lakiin perehtyneiden, omien kansalaisten keskuudesta kokoonpanulle tuomioistuimelle luettu omistusoikeuden kaikkein vahvimpiin tukiin.“ Kenraalikuvernöörin valta estää oikeusosaston keisarin nimessä tekemien päätösten toimeenpano oli komissionin käsityksen mukaan yhtä vähän kuin prokuraattorin vastalauseoikeus sopusoinnussa keisarin korkean arvon, perustuslakien ja asiain nopeata käsittelyä tavoittavan järjestyksen kanssa. Komissioni ehdotti senvuoksi kysymyksessä olevien kohtien toisenlaisiksi muuttamista, ja lopulliseen johtosääntöön otetut määräykset kuuluivatkin, että kenraalikuvernööri allekirjotti päätökset, joiden teossa hän oli ollut läsnä plenumissa tai talousosastossa sekä oikeusosastossa rikosasioissa, ja että hän sai prokuraattorin kautta, joka oli välittömästi hänen alaisensa, valvoa riita-asiain asianmukaista käsittelyä ja nopeata ratkaisua, tarkasti ottaen huomioon lait ja asetukset. Jos hän oli eri

¹⁾ Komissioni m. m. viittasi siihen, että inhiiberausoikeuden kautta persoonallinen turvallisuus saattoi joutua kärsimään, ja että maan lakien tuntemattomuus saattoi johtaa muihinkin oikeuden väärinkäyttöihin, ja joka tapauksessa syntyi horjuva, pitkävetäinen käsittelytapa. Sen johdosta, että v:n 1811 johtosäännössä oli määräys, että päätökset kunniaa ja henkeä koskevissa asioissa olivat lähetettävät puheenjohtajan, jäsenten ja prokuraattorin allekirjottamina hallitsijan vahvistettaviksi, huomautti komissioni, että ennen oli tarvinnut vain henkirikosasiat alistaa hallitsijan vahvistettaviksi, ja pitäen mainittua säädöstä lain muutoksena, ehdotti sen poistamista.

²⁾ Komissionin motiveerauksista tähän nähden vrt. mys Danielson, Suomen sis. itsen. ss. 81—2.

mieltä, merkitytti hän sen pöytäkirjaan, mutta allekirjotti päätöksen, sekä sai tehdä esityksen hallitsijalle sen kuitenkin esittämättä päätöksen toimeenpanoa.¹⁾ Vielä säädettiin johtosäännössä, että jos kenraalikuvernööri oli paikkakunnalla, mutta ei konseljissa läsnä, kun tehtiin ehdollepanoja virkoihin, jotka hallitsija täytti, tai täytettiin virkoja, oli kenraalikuvernöörin mielipidettä kysyttävä²⁾, mikä säädös oli otettu johtosääntöön tarkastuskomissionin ehdottamassa muodossa poikkeamalla osittain v:n 1811 johtosäännön määräyksistä.³⁾

Siinä tapauksessa, että kenraalikuvernööri oli Pietarissa, matkoilla Suomessa tai muissa virkatoimissa tai satunnaisesti sairas, toimi v:n 1812 johtosäännön mukaan konseljin vanhin jäsen puheenjohtajan sijaisena plenumissa, ja sekä plenumien että osastojen päätökset voitiin panna toimeen kenraalikuvernööristä riippumatta, mutta jos hän oli poissa Suomesta ja Pietarista erityisiä tehtäviä suorittamassa, tai pitemmän aikaa sairas, oli konseljissa puheenjohtajana vanhin jäsen ja kenraalikuvernöörin viran hoitajana henkilö, jonka hallitsija kenraalikuvernöörin tai konseljin ilmoituksesta siksi määräsi. Nämäkin määräykset erosivat niin ranskankielisestä luonnoksesta, jossa oli ehdotettu, että kenraalikuvernöörin ollessa poissa lyhyempiä aikoja ei plenumia pidettäisi ja hänen pitempiä aikaisten poissaolojensa kuluessa puhetta johtaisi plenumissa keisarin määräämä henkilö ja osastoissa vanhin jäsen, sekä että kenraalikuvernöörille oli annettava tieto päätöksistä ja käsittelyistä, kuin v:n 1811 johtosäännöstä, missä määrättiin, että kenraalikuvernöörin ollessa poissa paikkakunnalta tai sairaana vanhin jäsen oli johtava puhetta, mutta päätökset piti ilmoittaa kenraalikuvernöörille, joka oli myös kirjevaihdossa konseljin kanssa, ja

1) Johtos. §§ 4, 5, 12, 13, 14, 19, 21.

2) Johtos. §§ 23, 24.

3) V:n 1811 johtosäännössä oli määrätty, että oikeusvirkoja täytettäessä oli pyydetävä oikeusosaston lausuntoa. Komissioni katsoi, että lausuntoa voitiin vaatia vain alavirkamiehiltä, mutta ei yhdenarvoiselta oikeusosastolta ja ehdotti, kuten nähty, oikeusvirkein täyttämisen siirtämistä plenum-asioihin. Kun Suomen asiain komitea piti oikeusvirkein täyttämistä oikeusosastolle kuuluvana, ei komissionin ehdotusta hyväksytty. Koko oikeusvirkein täyttämistä koskeva kohta jäi pois, kun siitä oli jo vähän ennen johtosääntöjen julkaisemista annettu erikoisasetus. (Kts. ylemp. s. 264).

että pitempiaikaisten sairauksien aikana vanhin jäsen toimi konseljissa puheenjohtajana, mutta kenraalikuvernöörin sijaisena Turun maaherra, ja kenraalikuvernöörin ollessa kauemman aikaa muissa toimissa antoi keisari asiain hoidosta määräyksiä. Myös kaikissa näissä tapauksissa olisi kenraalikuvernöörillä ollut valta ehkäistä päätösten toimeenpano. Tarkastuskomissioni senvuoksi jälleen tässä kohdassa huomautti, että siten olisi syntynyt pitkäveteisyyttä, ja muutenkin viittasi aikaisempiin muistutuksiinsa, ja komissionin ehdotuksen perustuksella saivat säädökset asiain hoidosta kenraalikuvernöörin lyhyempiaikaisten poissaolojen kuлуessa ylempänä mainitun sisällön. Sitävastoin oli komissioninkin ehdotus asiain käsittelystä hänen ollessaan pitempiä aikoja poissa samanlainen kuin v:n 1811 johtosäännön määräys. Suomen asiain komitea kuitenkin, katsoen sopimattomaksi, että kenraalikuvernöörin tehtävien hoito olisi jätetty maaherralle, muodosti säädöksen toisin kuuluvaksi, ja komitean ehdottamassa muodossa se sitten tuli myös johtosääntöön. Kirjevaihdosta määrätään v:n 1812 johtosäännössä, että tarpeen vaatiessa oli kenraalikuvernööri kirjevaihdossa konseljin plenumin ja osastojen, maan hovioikeuksien, alatuomioistuimien ja muitten yleisten laitosten ja viranomaisten kanssa, käyttäen sitä varten annettuja kaavakkeita.¹⁾ — Kenraalikuvernöörin suhde konseljiin hänen ollessaan poissa paikkakunnalta, josta seikasta oli jo konseljin ohjesäännössä luvattu antaa määräys, tuli siis järjestyksi vasta v:n 1812 kenraalikuvernöörin johtosäännöllä.

Puheenjohtajan valvontaoikeudesta konseljiin nähden oli ranskankielisessä luonnoksessa mainittu, että talousosasto oli jätetty hänen välittömän johtonsa alle, ja v:n 1811 johtosäännössä, että toimituskunnat olivat välittömästi hänen alaisiaan. Tarkastuskomissioni huomautti ristiriidasta, mikä oli tämän säädöksen ja konseljin ohjesäännön välillä, kun viimeainituksessa

¹⁾ Johtos. § 10. V:n 1811 johtosääntöön liittyvien kaavakkeiden suhteen teki tarkastuskomissioni muistutuksen, että kun kaava, jota konseljin piti käyttää alistaessaan asioita hallitsijalle, olisi laveutensa vuoksi antanut paljon työtä esittelijöille, jotka yksin kykenivät esitykset laatimaan, ja siten säännöllinen työn kulku ehkäistynyt, oli Pietariin asetettava lain tunteva suomalainen mies laatimaan oikeusasioissa esityksiä kaavan mukaan ja konseljin annettava tehdä esityksensä entiseen tapaan. Kaava olikin sellainen, että jos sitä olisi käytetty, olisi se merkinnyt kunkin asian selostamista aivan yksityiskohtia myöten.

toimituskuntain lähin valvonta oli annettu konseljin jäsenille, ja jätti kohdan pois ehdotuksestaan, eikä se myös tullut lopulliseen johtosääntöön. Sitävastoin oli v:n 1812 johtosäännössä muilla säädöksillä kenraalikuvernöörille annettu oikeus määrätä konseljin työstä ja valvoa sen toimia. Paitsi että kenraalikuvernööri sai, kuten nähty, määrätä istuntopäivät ja ajat, jakoi hän myös keisarin käskykirjeet plenumille ja osastoille, ja talousosaston esittelijäin valmistamien luettelujen mukaan määräsi hän, mitkä asiat esitettiin plenumeissa. Tämä tehtävä kenraalikuvernöörin poissaollessa oli molempien osastojen vanhimmilla jäsenillä yhteisesti¹⁾. Mainittu tehtävä oli v:n 1811 johtosäännössä annettu vanhimmille jäsenille ja prokuraattorille yhteisesti, mutta tarkastuskomissioni huomautti, että prokuraattori, joka ei ollut konseljin alainenkaan, ei saattanut missään muodossa antaa konseljille määräyksiä työtavasta, vaan oli prokuraattorin toiminta rajotettava yksin työn valvontaan, minkä vuoksi lopullisessa johtosäännössä prokuraattorista ei tässä kohden enään mainittu mitään.

Kenraalikuvernöörin tuli v:n 1812 johtosäännön mukaan valvoa, että niin plenumeissa kuin osastoissa asiat lainmukaisesti ja nopeasti kulkivat. Plenumeihin tulleista asioista oli hänen saatava puolivuositain yleiseltä esittelijältä luettelo, jonka prokuraattori tarkasti, ja jossa mainittiin, montako asiaa oli ratkaistu ja montako oli ratkaisematta ja annettiin ilmotus syistä siihen sekä asiain laadusta. Luettelot piti kenraalikuvernöörin tarkastaa ja lähettää keisarille kuukauden kuluessa, ja vielä oli hänen joka vuoden alussa lähetettävä hallitsijalle myös edellisen vuoden vahvistettu verohintaluettelo²⁾. Samoin oli hänen saatava talousosastolta joka vuosi marraskuussa seuraavan vuoden tulo- ja menoarvio, lokakuussa yleistä edellisen vuoden tuloista ja menoista ja maaliskuussa tilit konseljin tarvevaroista, joka puoli vuosi luettelo kuhunkin toimituskuntaan jätetyistä keisarin käskykirjeistä ja ilmotus toimista niiden suhteen, luettelo toimituskuntiin tulleista ratkaistuista ja ratkaisemattomista asioista, laskelma valtiorahaston tuloista, menoista ja säästöistä sekä samanlainen sotilasvaroista ja luettelo venäläiselle sotaväelle

¹⁾ Johtos. §§ 6, 20.

²⁾ Johtos. §§ 7, 8.

annetuista raha- ja luonnonvaroista, sekä joka kuukausi finanssi-kamreerilta yhteenvedo lääninrahastojen varoista edelliseltä kuukaudelta kahtena kappaleena, joista toinen jäi kenraalikuvernöörille ja toista pidettiin konseljin istuntohuoneessa. Nämäkin luettelot oli kenraalikuvernöörin tarkastettava ja lähetettävä kuukauden kuluessa keisarille ¹⁾). Oikeusosastolta sai hän prokuraattorin kautta puolivuositain esittelijäin laatimat luettelot keisarin käskykirjeistä rikos- ja riita-asioissa, päätetyistä ja päättämättömistä asioista, ja prokuraattorilta yleisluettelon hovioikeuksien kanneviskaalien neljännesvuositain lähettämistä vankiluetteloista, ja joka vuosi luettelon hovioikeuksissa esiintulleista uskontoasioista, luettelon hovioikeuksista joka istuntokauden lopussa tulleista leuteratsioniasioista sekä luettelon hovioikeuksista samaan aikaan tulleista ratkaistuja ja ratkaisemattomia asioita koskevista ilmoituksista. Kenraalikuvernöörin tuli joka tammikuussa lähettää nämä luettelot hallitsijalle, ja jos hän tarkastaessaan niitä oli havainnut, että asiain käsittelyssä oli tapahtunut epäjärjestyksiä, tai että asioita oli suotta viivytetty tai vangittu henkilö saanut syyttömästi kärsiä, oli hänen käskettävä prokuraattoria ryhtymään toimiin ²⁾). Työluetteloiden suhteen oli ranskankielisessä luonnoksessa ollut määräyksiä oikeastaan vain oikeusosaston luetteloista ja vankiluetteloista, jotka piti kuukausittain annettaman. V:n 1811 johtosäännössä oli taas hyvin tarkkoja säädöksiä luetteloiden lähettämisestä. Plenumien ja osastojen käskykirje- ja työluettelot olivat jätettävät joka kuukausi, samoin myös talousosaston ilmoitukset valtio- ja sotilasrahaston tuloista ja menoista, ja lisäksi oli talousosaston velvollisuutena ollut antaa ilmoituksia kaupunkien varoista ja syötävien tavarain hinnoista, sekä oikeusosaston alioikeuksienkin asioista. Tarkastuskomissioni oli muistuttanut, että luetteloiden näin usein antaminen tuotti ajanhukkaa, vieläpä, että se esim. valtio- ja sotilasvaroja koskeviin luetteloihin nähden oli mahdotontakin. Kaupunkivarain valvontaa koskevan määräyksen suhteen oli Calonius — joka muutenkin katsoi, että joskin talousosaston toiminta näytti tarvitsevan mitä tarkinta silmälläpitämistä olivat työluettelot muodostettavat yksinkertaisemmiksi — tehnyt muistutuksia, ja komissioni huomautti, ettei aikaisemmin

¹⁾ Johtos. § 25.

²⁾ Johtos. §§ 16, 17

viranomaiset olleet kaupunkivarain hoitoa valvoneet, kun se kuului kaupunkien itsehallintoon. Valtion tuloja ja menoja koskevan yleistilin lähettämistä helmikuussa, kuten v:n 1811 johtosäännössä oli vaadittu, piti komissioni mahdottomana, kun veronkantokin tapahtui vasta huhtikuussa ja yleislaskelmat valmistuivat vasta kesäkuussa. Sen v:n 1811 johtosäännössä olleen määräyksen suhteen, että kenraalikuvernöörin piti valvoa tilien nopeata saapumista lääninkonttoreista, muistutti komissioni, että se oli liian ala-arvoinen työ kenraalikuvernöörille, kun se oli ollut ennen kollegioiden ja sitten konseljin kamreerien tehtäviä. Oikeusosastostakin annettavien luetteloiden valmistamista kuukausittain piti komissioni mahdottomana, kun osasto itse sai tiedot vain puolivuositain. Komissioni huomautti samalla, ettei koskaan ennen ollut tarvittu laatia luetteloja alioikeuksien asioista, kun hovioikeudet valvoivat niiden toimintaa. Sen määräyksen suhteen jälleen, että kenraalikuvernööri sai vaatia konseljilta selityksiä havaitessaan laiminlyöntejä tapahtuneen, muistutti komissioni, että tämä ei sen mielestä ollut sopusoinnussa sen luottamuksen kanssa, jota konseljille oli osotettu, kun sille oli annettu valta päättää asiat keisarin nimessä. Konseljin jäsenet kyllä olivat vastuunalaiset virheistään ja lainrikkomuksistaan, mutta piti hallitsijan antaa määräys, missä ja millä tavoin jäsenet pantiin rikkomuksistaan syytteeseen, „ehkä — kuten komissioni lausui — tuomioistuimessa, missä kenraalikuvernööri on puheenjohtajana, jos ei hän ole jäävi, ja joka mahdollisimman mukaan on kokoonpantu samoin kuin v:n 1772 hallitusmuodon 16 §:ssä mainittu valtakunnanoikeus maassa syntyneistä, ylhäisimmistä, laintaitavista ja jäävittömistä miehistä“¹⁾. Vankilistojen suhteen taas huomautettiin, että ne olivat ennen lähetetyt yksistään oikeuskanslerille joutumatta korkeimpaan tuomioistuimeen, ja että siis niiden piti mennä nytkin suoraan prokuraattorille. Komissioni laati pykälät uuteen muotoon ja sen ehdotuksen mukaisesti otettiin ne lopulliseen johtosääntöön.

Asemasta, mikä kenraalikuvernöörillä oli kenraalikuvernöörivirkansa nojalla, säädetään v:n 1812 johtosäännössä, että hän oli siviilieksekutiivihallituksen päällikkö maassa, ja oli hänen etupäässä huolehdittava, että yleinen rauha ja turvallisuus val-

¹⁾ Vrt. Danielson, Suom. sis. itsenäis. s. 83.

litsi, että hallitsijan käskyt, määräykset ja säädökset toimeenpantiin ja että niitä noudatettiin, sekä että maan asukkaalle turvattiin laki ja heidän privilegionsa, vapautensa ja oikeutensa ¹⁾). Säädös liittyy sisällykseltään ranskankieliseen luonnokseen, missä oli määrätty, että kenraalikuvernöörille oli jätetty korkein käskyvalta maassa, että kaikki siviilihallinto keskittyi hänen persoonansa, että hänen tuli valvoa yleisen rauhan ja turvallisuuden säilymistä, ja että hänen tuli persoonallisesti vastata siitä, että lait, konstitusiot (les loix, constitutions) ja privilegiot pysytettiin voimassa ja persoonallinen turvallisuus säilyi häiritsemättä, sekä v:n 1811 johtosääntöön, jonka mukaan hän oli kaikkien läänien ylimaaherra ja siviiliksekutiivivallan päällikkö, ja jossa hänen tehtävistään määrättiin samaan tapaan kuin ranskankielisessä luonnoksessa paitsi että „konstitusioneista“ ei mainittu mitään. Kenraalikuvernöörille kuului v:n 1812 johtosäännön mukaan kaupunkien ja maaseudun poliisin, köyhäinhoidon sekä irtolaisuuden ja kerjäyksen ehkäisemisen, posti- ja tullilaitoksen, maanmittaus- ja jahtivirkamiesten, sotaväen y. m. ylivalvonta, ja ryhtyi hän tarvittaviin toimiin niiden suhteen yhdessä konseljnin talousosaston kanssa, tai jos aika ei sitä sallinut, välittömästi maaherrain avulla, jotka alaisineen siinä suhteessa olivat riippuvaiset kenraalikuvernööristä, lakia ja asetuksia noudattaen ja ilmottaen talousosastolle toimistaan ristiriitaisten käskyjen välttämiseksi. Maaherrain ja rajaseutujen päälliköiden oli lähetettävä hänelle tietoja, ja hänen toimitettava keisarille joka kuukausi luettelo ulkomaan matkustajista, joka kahden viikon kuluksia kertomuksia tilasta maassa ja huomattavammista tapauksista sekä erityisten tärkeiden tapahtumien sattuessa annettava ilmoitus heti ²⁾). Näihin seikkoihin nähden oli ollut ranskankielisessä luonnoksessa säädetty, että suoranaisesti kenraalikuvernöörin alaisina olivat poliisit, ja maaherrat hänen käskettävinaan, että hän sai erottaa virasta ajaksi maa- ja kaupunkipoliisit laiminlyöntien vuoksi, jolloin he kuitenkin saivat nauttia puoli palkkaansa, ja raskauttavissa tapauksissa kokonaankin, ollen hän kuitenkin velvollinen joka tapauksessa jättämään asian tuomioistuimen käsiteltäväksi. Sama oikeus oli hänellä myös tulli-, posti- ja

¹⁾ Johtos. § 26.

²⁾ Johtos. §§ 27, 38.

rahastonhoitovirkamiehiin nähden, milloin he tekivät virkari-koksia. Joka kuukausi oli maaherrain hänelle lähetettävä ra-portteja sattuneista tapauksista ja erikoistapauksissa viipymättä. Vuoden 1811 johtosääntö sisälsi samantapaisen säädöksen ken-raalikuvernöörin vallasta poliisien ja maaherrain suhteen kuin edellämainittu luonnos, määräsi hänen valvomaan irtolaisuuden ja kerjäyksen ehkäisemistä sekä toiselta puolen apua tarvitse-vain auttamista, ja asetti posti-, tulli-, maanmittaus- ja jahtivirka-miehistön hänen alaisekseen. Konseljin ja kenraalikuvernöörin vallan raja määriteltiin niin, että konselji valvoi lakien ja ase-tusten huomioonottamista, mutta kenraalikuvernööri asiain kä-sittelyn nopeutta ja oikeata järjestystä. Raporttien lähettämi-sestä oli niinkään määräys. Tarkastuskomissioni muistutuk-sissaan esitti, että saattoi syntyä lukemattomia epäjärjestyksiä, ja ettäonseljin määräykset menettivät vaikutuksensa, jos ken-raalikuvernööri ryhtyisi yksin toimiin, jotka olivat talousosaston päätöksille vastaisia, tai kumosi sen määräykset, minkä vuoksi oli tarkotuksenmukaisempaa, että kenraalikuvernööri myös po-liisiasioissa ja suhteissaan muihinkin laitoksiin ja virkamiehiin toimisi yhdessä talousosaston kanssa, jonka johdosta sitä kos-keva määräys otettiin v:n 1812 johtosääntöön. Myös kruunun omaisuuden hoidon valvonta oli ranskankielisessä luonnoksessa ehdotettu jätettäväksi kenraalikuvernöörille, ja v:n 1811 johto-säännössä määrättiin hän valvomaan kruununverojen ylöskantoa ja kruunun omaisuuden hoitoa. Tähänkin nähden oli tarkastusko-missionilla huomautettavana, että valvonnan tuli tapahtua talous-osaston avulla, minkä johdosta v:n 1812 johtosäännössä määrättiin, että hänen tuli yhdessä talousosaston kanssa valvoa alavirkamies-ten avulla, että kruunun verot oikein kannettiin veronmaksajia vastoin lakia raskauttamatta, että tilit ajoissa tehtiin, että rästi-tutkimukset toimitettiin, rahastot invertteerattiin ja että läänin-konttorit antoivat säädetyt tilit ja maakirjat. Työn edistämi-seksi lääninkanslioissa ja -konttoreissa sai hän yhdessä talous-osaston kanssa antaa määräyksiä. Tarkastuskomissionin ehdo-tuksesta määrättiin myös, että kruunun makasiinit olivat ken-raalikuvernöörin valvonnan alla, ja oli hänen yhdessä talous-osaston kanssa huolehdittava, ettei syntynyt puutetta elintar-peista¹⁾. Sekin v:n 1811 johtosäännön määräys, että maaher-

¹⁾ Johtos. §§ 28, 29, 30.

rat eivät saaneet kääntyä kenraalikuvernööriä syrjäyttämällä suoraan hallitsijan puoleen paitsi milloin kenraalikuvernööri ei kiinnittänyt huomiota heidän toistamiseenkaan tekemiinsä esityksiin, muutettiin niin kuuluvaksi, että maaherrat eivät saaneet kenraalikuvernööriä ja konseljia syrjäyttää, ja että jos ei kenraalikuvernööri heitä kuullut heidän toistettua esityksensä, saivat he ilmoittaa asiasta asianomaiseen konseljin osastoon, joka toimitti asian hallitsijalle ¹⁾.

Jokainen, joka tahtoi etsiä kenraalikuvernöörin suojelusta, sai v:n 1812 johtosäännön mukaan kääntyä kenraalikuvernöörin puoleen, ja oli hänen, jotta hän ei häiriytyisi muissa toimissaan ja että toiselta puolen asiamiesten ei tarvinnut hukata aikaa, määrättävä kaksi päivää viikossa vastaanottoa varten ja ilmoitettava siitä kuulutuksella maan kirkoissa sekä Åbo allmänna Tidningissä. Valituksia tuomioistuntien ja virkamiesten toimista ja anomuksia, jotka kuuluivat ylioikeuksille tai konseljille, ei hän saanut ottaa vastaan, ja valitukset virkavirheistä olivat jätettävät prokuraattorin käsiteltäviksi, mutta lääninhallitukseen kuuluvat ja konstitutoriaaleilla palvelevat virkamiehet voi kenraalikuvernööri tarvittaessa erottaa viroista, mutta saivat erotetut pitää puoleen palkkaansa. Oikeudellisuutta, intoa ja ahkeruutta osottaneille virkamiehille oli hänen ehdotettava palkkioita. ²⁾ Kenraalikuvernöörin puoleen kääntymistä ja alavirkamiesten päätöksistä tehtäviä valituksia koskevat säädökset olivat olleet samantapaiset v:n 1811 johtosäännössäkin, mutta sitäpaitsi siinä oli annettu lupa tehdä valituksia konseljia, maaherroja ja muita ylempiä viranomaisia vastaan, ja oli kenraalikuvernöörillä valta vaatia niiden johdosta asianomaisilta selityksiä. Kenraalikuvernöörillä oli valta jättää virkamiehet tuomioistuntien tutkittaviksi ja tuomittaviksi, ja kaikki muut virkamiehet paitsi oikeudenhoitolaitokseen kuuluvat sai hän erottaa, mutta tuli heille jättää kuitenkin puoli palkkaa. Aina kysymyksen ollessa virkamiesten erottamisesta piti tehdä ilmoitus siitä kenraalikuvernöörille. Sen suhteen, mikä koski valituksia konseljin osastojen päätöksistä, huomautti tarkastuskomissioni, että saattoi tulla esiin valituksia sellaisissakin asioissa,

¹⁾ Johtos. § 32.

²⁾ Johtos. § 33.

joiden päättämisessä kenraalikuvernööri itse oli ollut läsnä, ja että valituksia varmaan tultaisiin paljon tekemään, kun häviölle joutunut riitapuoli harvoin tyytyi ratkaisuun. Sitäpaitsi ei ollut Ruotsin vallan aikana tapahtunut, että korkeimman tuomioistui-
men olisi tarvinnut antaa selityksiä hallitsijan nimessä tekemistään päätöksistä, mikä ansaitsi tulla otetuksi huomioon, vaikkakin kenraalikuvernöörin olisi katsottu muuten voivan vaatia selityksiä konseljilta. Kun laissa oli määrätty paikka ja aika valituksia varten, oli tarpeetonta, että kenraalikuvernööri niistä yksin huolehti. Valituksia virkavirheistä piti taas prokuraatorin käsitellä. Virkamiesten erottamiseen nähden oli Calonius huomautuksissaan lausunut, että ensin piti tuomion langeta ja sitten vasta erottamisen tapahtua, eikä päinvastoin kuten v:n 1811 johtosäännössä oli säädetty. Tarkastuskomissioni puolestaan mainitsi, että Yhdistys- ja vakuuskirjan ja Ruotsin vallan aikana vallinneen käytännön mukaan tuomareita ja virkamiehiä, joilla ei ollut luottamusvirka-arvoa tai jotka eivät olleet lääninviroissa tai palvelleet konstitutoriaalilla, ei voitu ilman tutkintoa ja tuomiota virasta erottaa, joten nytkin esim. konseljien ja hovioikeuksien virkamiehet, maanmittarit y. m. olivat erottamattomia. Lain mukaan yleisten syyttäjain, maaherrain, hovioikeuksien, viimeainittujen erityisestikin v:n 1772 hallitusmuodon 15 §:n nojalla, oli velvollisuus panna virkamiehet virkarikok-
sista syytteeseen, ja jos syytös oli aiheettomasti tehty, joutui syyttäjä siitä itse vastuuseen. Nämä muistutukset huomioonottamalla muodosteltiin v:n 1812 johtosääntöön otetut säädökset. V:n 1811 johtosääntöä seuraten määrättiin v:n 1812 johtosäännössä, että käskyjen antamisessa alioikeuksille tai virkamiehille ei kenraalikuvernöörin pitänyt sivuuttaa niiden esimiehiä paitsi erityisen kiireellisissä tapauksissa ja kun kenraalikuvernööri oli itse paikalla mutta kaukana sieltä, mistä käskyn olisi muuten pitänyt tulla; kuitenkin piti hänen toimeenpanon valvontaa varten antaa esimiehelle tieto, mistä asiasta, milloin ja kenelle hän oli käskyn antanut.¹⁾

Elinkeinojen edistäminen oli ranskankielisen luonnoksen mukaan kenraalikuvernöörin tärkeimpiä tehtäviä. Hänen tuli huolehtia maanviljelyksen, teollisuuden ja kaupan kohottami-

¹⁾ Johtos. § 34.

sesta, ollen siinä suhteessa varmimpia keinoja omaisuuden koskemattomuuden säilytys, maan teollisuustuotteiden suojeleminen ja uusien yritysten avustaminen. Samantapainen, paikotellen melkein sananmukaisesti yhtäläinen säädös sisältyi v:n 1811 johtosääntöönkin, ja niin myös v:n 1812 johtosäännössä määrättiin, että maanviljelyksen, kaupan ja elinkeinojen edistämistä piti kenraalikuvernööri erityistä huolta ja suojeli kaikilla hänen käytettävissä olevilla keinoilla näitä yleisen hyvinvoinnin lähteitä. Hän hankki niissä asioissa kirjallisesti tai suullisesti neuvoja ja tietoja virkamiehiltä ja kansalaisilta, jotka olivat taidoistaan ja kokemuksestaan tunnetut, ja herätti palkkioilla ja hallitsijan armonosotusten lupauksilla halua ryhtymään hyödyllisiin yrityksiin.¹⁾ Kenraalikuvernööri oli ranskankielisen luonnoksen mukaan myös velvollinen tekemään matkoja, joilla hänen piti tutkia lakien noudattamista, finanssihalintoa, poliisitoimia ja asukkaiden tilaa, ja niinkään oli hän v:n 1811 johtosäännössä määrätty tekemään kahdesti vuodessa matkoja ja tutkimaan asiain kulkua virastoissa sekä tarkastamaan laitoksia ja elinkeinojen tilaa, ja ryhtymään nopeasti sopiviin toimiin väärinkäyttöjä tai puutteellisuuksia huomattaessaan. Tähän nähden huomautti tarkastuskomissioni, että vaikka kenraalikuvernööri olikin korkein toimeenpanovallan valvoja, ei hänen toimintansa voinut ulottua määräysten antamiseen asiain käsiteltävän perusteista, vaan ainoastaan viivytysten, epäjärjestyksen ja väärinkäyttöjen estämiseen toimeenpanossa. Kenraalikuvernööri tuskin saattoi matkoillaan itse tutkia ja oikoa virkamiesten vikoja, vaan täytyi hänen käyttää apunaan jotakin virkamiestä tai prokuraattoria. Konseljille piti hänen antaa toimistaan tieto ristiriitaisten käskyjen välttämiseksi ja selkkauksien ja ikävyyksien estämiseksi. Komissioni katsoi vielä tarpeelliseksi, että hänellä oli matkoillaan mukana maan lakeihin perehtynyt virkamies. Niinpä määrättiinkin sitten v:n 1812 johtosäännössä, että kenraalikuvernöörin oli tehtävä lääneissä vuosittain kaksi matkaa aikoina, jolloin maanviljelijöillä oli vähimmin työtä, tarkastaen kullakin kerralla toisen puolen maata. Matkalla seurasi häntä joku konseljin jäsen tai prokuraattori tai hänen sijaisensa tai joku esittelijäsihteeri. Hänen oli otettava

---

¹⁾ Johtos. § 35.

selvä yleisesti asiain kulusta alatuomioistuimissa ja lääninvirastojen ja kruunun makasiinien tilasta, käytävä vankiloissa, kouluissa, vaivashoitolaitoksissa ja hospitaaleissa y. m., tarkastettava yleiset rakennukset, tiet, sillat, lautat, majatalot, ja tutkittava kaupan, tehdasliikkeen, tehtaiden, käsityölaitosten, maanviljelyksen, karjanhoidon ja muiden yleistä taloutta koskevain seikkain tilaa sekä asukkaiden elatustapaa ja -keinoja. Huomatut puutteet, väärinkäytöt ja epäjärjestykset korjasi hän nopeasti lakia noudattaen konseljin tai prokuraattorin avulla tai jos tarvittiin paikalla olevia virkamiehiä käyttäen, sekä ilmotti tarkastuksen tuloksista hallitsijalle.¹⁾ Kuten v:n 1811, säädettiin myös v:n 1812 johtosäännössä, että paitsi mitä johtosäännössä määrättiin oli kenraalikuvernöörin noudatettava marrask. 4 p. 1734 annettua maaherrain johtosääntöä sekä lakia ja asetuksia.²⁾ Vielä oli määrätty, niinkään v:n 1811 johtosäännön mukaan, että vaikka maassa oli laitoksia, joilla privilegioidensa nojalla oli erityinen hallintonsa, ja jotka eivät olleet kenraalikuvernöörin katannon alla, kuten Turun yliopisto y. m., niin oli kuitenkin kenraalikuvernöörillä, nähdessään näissä laitoksissa laiminlyöntejä tai epäjärjestyksiä, oikeus muistuttaa asianomaisia nopeasti ryhtymään toimiin vikojen oikaisemiseksi, ja sai hän itsekin tarttua tärkeimmissä tapauksissa asioihin vahingollisten seurausten estämiseksi, mutta tuli hänen ilmoittaa siitä heti laitoksen varsinaiselle hallitusmiehelle.³⁾

Prokuraattorin johtosäännön yleisissä pykälissä (§§ 1 ja 2) määrättiin, että prokuraattori auttoi kenraalikuvernööriä sen valvomisessa, että sekä maan yleistä lakia että muita asetuksia, säädöksiä, johtosääntöjä, privilegioita virkakunnissa noudatettiin ja että jokainen virkamies rehellisesti täytti velvollisuutensa, niin ettei kukaan, ylhäinen tai alhainen, rikas tai köyhä, joutunut oikeutensa puolesta kärsimään, ja oli prokuraattori, kuten jo konseljin ohjesäännössä oli määrätty, yksin kenraalikuvernöörin alainen. Lisäksi viitataan, että prokuraattorin tehtävät olivat konseljin ohjesäännössä yleispiirtein määrättyt, mutta että niistä nyt johtosäännöllä tarkemmin säädettiin. Caloniuksen

1) Johtos. § 36.

2) Johtos. § 37.

3) Johtos. § 31.

ehdotuksessa jo oli määrätty hänen toimekseen lakien, asetusten, johtosääntöjen ja privilegioiden noudattamisen, virkamies-toiminnan sekä kunkin oikeuksien säilyttämisen valvominen, ja niin myös v:n 1811 johtosäännössä, mutta viimeainitussa vasta oli varsinaisesti terotettu prokuraattorin riippuvaisuutta kenraalikuvernööristä, minkä mukaisesti siitä säädettiin v:n 1812 johtosäännössäkin.

Prokuraattorin velvollisuudet konseljiin nähden olivat määrättyt v:n 1812 johtosäännössä siten, että hänen tuli tarkoin valvoa, että kaikki konseljiin tulleet asiat oikein diaarioihin merkittiin, kunnollisesti valmistettiin ja nopeasti sekä tärkeyden mukaan konseljissa esitettiin; olla niin usein kuin mahdollista läsnä plenumissa ja osastojen istunnoissa ja pitää vaaria, että asiat laillisessa järjestyksessä ja oikein käsiteltiin; olla mukana pöytäkirjain tarkastuksessa tai ainakin lukea pöytäkirjat läpi ja merkitä niihin viikottain, että oli ne tarkastanut, merkittyttä muistutuksensa pöytäkirjaan katsoessaan sen tarpeelliseksi, ilman että se kuitenkaan esti päätöksen toimeenpanoa; valvoa, että pöytäkirjat oikein valmistettiin ja ajoissa tarkastettiin ja että läheteet pöytäkirjain mukaan ja nopeasti toimitettiin, sekä ilmottaa huomaamistaan laiminlyönneistä toimituskunnan päällikölle tai oikeusosastoon nähden puheenjohtajalle tai, jos siitä ei ollut apua, konseljille.¹⁾ V:n 1811 johtosäännössä oli prokuraattorille annettu valta muistuttaa esittelijöitä laiminlyönneistä, mutta jos laiminlyönnejä useammin sattui, tuli hänen ilmottaa asia kenraalikuvernöörille. Sekä plenumien että talousosaston päätösten ja myös oikeusosaston siviiliriitoja koskevain tuomioiden toimeenpanon sai prokuraattori ehkäistä katsoessaan ne lainvastaisiksi panemalla vastalauseensa niitä vastaan ja ilmottamalla asian kenraalikuvernöörille, mutta jos hänellä ei ollut niiden suhteen muistuttamista, merkitsi hän niihin nimensä. Jos kenraalikuvernööri katsoi hänen muistutuksensa aiheettomiksi, sai prokuraattori, milloin tahtoi, lähettää ne hallitsijalle. Läheteet ennen allekirjottamista olivat jätettävät hänen tarkastettavakseen, ja valmiisiin läheteisiin merkitsi hän nimensä. Milloin hän näki konseljin ryhtyvän käsittelemään asioita, jotka olisi pitänyt ensin alavirastoissa käsitellä, teki

¹⁾ Johtos. §§ 3, 4, 5.

hän siitä huomautuksen. Tähän nähden oli Reh binder muistutuksissaan lausunut, että prokuraattorin valta ehkäistä konseljin päätösten toimeenpano ei ollut sopusoinnussa tämän tuomioistuimen arvon kanssa, joka sai päättää asioita hallitsijan nimessä, jonka puheenjohtajana kenraalikuvernööri oli ja jonka käskyjä niin yleisön kuin virkamiestenkin tuli totella kuten hallitusvallan edustajan määräyksiä, että ehdotettu järjestys ei herättänyt kunnioitusta ja että se lamasi konseljin jäsenten mielen. Hänen käsityksensä mukaan piti valvonnan tapahtua konseljin vastuunalaisuutta hävittämättä, ja ehdotti hän määrättäväksi, että jos prokuraattori huomasi konseljin menettelevän vastoin lakia ja konstitutsionia, oli hänen siitä ilmoitettava kenraalikuvernöörille, joka sai panna vastalauseen toimeenpanoa vastaan. Myöskään ei se, että prokuraattori merkitsi lähetteisiin nimensä, ollut Reh binderin mielestä sopivata, lähetteet kun annettiin hallitsijan nimessä. Tarkastuksen piti tapahtua niin, että pöytäkirjat jätettiin prokuraattorin nähtäviksi. Vielä pitemmälle meni tarkastuskomissioni muistutuksissaan. Huomauttaen, että virastoissa yleensä puheenjohtajan velvollisuutena oli valvoa asiain nopeata käsittelyä ja oikeata esittelyä, ja että konseljin osastoissa niin oli tapahtunut sekä että vielä toimituskuntain päällikötkin olivat velvotetut työn kulkua valvomaan, komissioni kyllä myönsi prokuraattorin valvonnan hyödylliseksi, jos se tapahtui niin, että hän ilmotti epäjärjestyksistä päälliköille ja oli pöytäkirjantarkastuksissa läsnä tai tarkasti itse pöytäkirjat, jotavastoin komissioni katsoi valvonnan läheteiden valmistukseen nähden asiain kulkua hidastuttavaksi ja tarpeettomaksikin, kun lähetteet tarkastettiin konseljissa ja jäsenet allekirjottaessaan ne lukivat läpi, ja kun korkeimman instanssin päätökset olivat niin pyhiä, ettei niihin voitu perästäpäin muutoksia tehdä. Siihen nähden jälleen, mikä koski konseljin päätösten toimeenpanon ehkäisemistä, teki komissioni samantapaisen huomautuksen kuin kenraalikuvernöörin johtosäännön vastaavan kohdan suhteen. V:n 1772 hallitusmuodon § 8 mukaan oli hallitsijalla ollut korkeimmassa tuomioistiuksessa vain kaksi ääntä, ja oli hän allekirjottanut päätökset, vaikka hän olisikin ollut eri mieltä ja jäänyt äänestyksissä vähemmistöön. Tämä hallitsijan ja säätyjen hyväksymä ja keisarin Suomelle vahvistama lainkäyttö, jota Suomen kansa piti

yhtenä pyhimmistä yhteiskuntaoikeuksistaan, muuttuisi ja ehkä häviäisikin sen kautta, että kenraalikuvernööri ja prokuraattori saivat ehkäistä konseljin keisarin nimessä tekemien päätösten toimeenpanon. Heille olisi siten tullut valta, jota ei edes hallitsija ollut itselleen omistanut. Prokuraattorin nimikirjotuksella tarkotettiin synnyttää oikeutta etsivissä vakuus tuomioi- den oikeudellisuudesta, mutta oli epäiltävää, eikö ehkä sellainen merkitseminen keisarin nimessä annettuun päätökseen, minkä teki virkamies, joka ei ollut tuomarina osallinen asiaan, tekisi toista vaikutusta asukkaihin, jotka olivat sellaiseen oikeuden- käyntijärjestykseen tottumattomia, mutta jotka sensijaan aina mielellään tottelivat korkeimman vallan käskyjä ja siis myös hallitsijan maalle lahjottaman ja siihen saakka luottamusta naut- tineen hallituksen päätöksiä. Sitäpaitsi riidanhaluiset asian- omaiset ja voitonhimoiset asianajajat saattoivat toivoa saavansa aikaan, joskaan ei muutosta korkeimmassa instanssissa ratkaistuun asiaan, ainakin toimeenpanon viivytyksen, mikä olisi useinkin suureksi vahingoksi kruunulle ja yksityisille ja johtaisi rikos- asioissa tarkotetun nopean rangaistuksen vaikutuksen heikenty- miseen. Komitea vielä epäili, että prokuraattori moninaisten hänelle joutuneiden tehtävien ohella ennättäisi tarpeeksi tar- koin käydä läpi kaikki plenumien ja osastojen useinkin sangen laajat päätösasiakirjat, että hän voisi täydellisesti vakuutettuna antaa todistuksensa asiain oikeasta käsittelystä. Sopivin tapa konseljin työn kontroleerausta varten oli, että prokuraattori sai asiain käsittelyssä, samoin kuin ennen Ruotsin oikeuskans- leri hänelle lokak. 16 p. 1779 annetun ohjesäännön § 3 mu- kaan, pöytäkirjaan merkitä muistutuksensa sekä olla läsnä pöytäkirjain tarkastuksissa tai lukea pöytäkirjat läpi, jonka kautta prokuraattori sai nähdät syyt, lainkohdat ja asetukset, joihin päätös nojautui. Jos hän katsoi tarpeelliseksi kanteen nostamisen konseljin jäseniä vastaan, piti siitä ilmoitettaman kei- sarille, joka silloin asetti n. s. valtakunnan oikeuden, joka oli mahdollisimman mukaan kokoonpantava v:n 1772 hallitusmuo- don § 16 määräämällä tavalla, ja jossa prokuraattori persoonal- lisesti sai esiintyä syyttäjänä. Korkeimman tuomioistuimen jäsenet Ruotsissa eivät olleet koskaan olleet tällä tavoin vas- tuunalaisia, mutta konseljin jäsenet komissionin käsityksen mu- kaan eivät tahtoneet kieltäytyä vastaamasta lainrikoksista tai

muista mahdollisesti sattuvista törkeistä rikoksista. Mitä taas tuli niiden asiain käsittelyyn, jotka eivät konseljille kuuluneet, katsoi komissioni, että kun konseljin ohjesäännössä ja asetuksissa oli määrätty, mitkä asiat konseljille kuuluivat, rajottuivat prokuraattorin tehtävät tässäkin vain lakien noudattamisen valvomiseen. Kysymyksessä olevat säädökset komissionin muodostelemina tulivat läheisesti muistuttamaan Caloniuksen ehdotuksen sisältämiä määräyksiä, ja otettiin ne sellaisinaan v:n 1812 johtosääntöön.

Jos kenraalikuvernööri poikkesi laeista ja asetuksista, sai prokuraattori v:n 1811 johtosäännön mukaan häntä siitä muistuttaa ja tarvittaessa ilmottaa asiasta hallitsijalle. Rehbinder oli katsonut, että kun kenraalikuvernöörin virka oli maassa korkein, oli prokuraattorin tehtäväksi määrättävä vain selityksien antaminen kenraalikuvernöörille lakien sisällyksen suhteen. Tarkastuskomissioni taas tahtoi, että prokuraattorin muistutusvalta ulotettiin myös konseljiin, ja sen mukaan v. 1812 johtosäännössä tuli pykälä kuulumaan, että jos kenraalikuvernööri tai konselji virkatoimissaan poikkeaisi laista ja asetuksista, oli prokuraattorin siitä tehtävä huomautus, mutta jos sitä ei otettu huomioon, sai hän ilmottaa asian keisarille.¹⁾ Prokuraattorin tuli v:n 1811 johtosäännön mukaan konseljin käskystä valvoa kruunun, vieläpä — yksityisten tehdessä valituksia — yksityistenkin juttujen ajamista tuomioistuimissa, ja jos konseljiin jätetyissä asiakirjoissa käytettiin viranomaisia loukkaavaa puhetapaa, piti hänen vaatia asianomaisille vastuuta. Viimemainitun suhteen tarkastuskomissioni huomautti, että määräys edellytti, että prokuraattori luki läpi konseljiin saapuneet asiakirjat, jota hän kuitenkin tuskin ennätti tehdä ja että sitäpaitsi konseljin oli lain mukaan pantava loukkaajat vastuuseen, mutta jätti kuitenkin kohdan ehdotukseen. Suomen asiain komitea piti sitä kokonaan tarpeettomana, ja lopulliseen johtosääntöön otettiin vain säädös, että prokuraattori ajoi tai antoi ajaa asiat, jotka konselji tai kenraalikuvernööri hänelle jätti, sekä syytteet virkamiehiä tai yksityisiä vastaan, jotka konselji, kenraalikuvernööri tai hän itse katsoi tarpeellisiksi.²⁾ Vuosittain tuli

¹⁾ Johtos. § 7.

²⁾ Johtos. § 6.

prokuraattorin Caloniuksen ehdotuksen mukaan antaa kenraalikuvernöörille luettelo hänelle jätetyistä asioista sekä kertomus lainkäytöstä maassa, kun taas v:n 1811 johtosäännön mukaan hänen oli toimitettava kuukausittain useanlaatuisia luetteloja konseljin asioista. Tässäkin tarkastuskomissioni huomautti mahdottomuudesta antaa luetteloja kuukausittain, jonka vuoksi v:n 1812 johtosäännössä määrättiin, että hänen tuli puolivuositain jättää kenraalikuvernöörille luettelot plenumissa ratkaistuista ja ratkaisemattomista asioista, talous- ja oikeusosastoon tulleista keisarin kirjelmistä ja muista talousosastoon saapuneista sekä oikeusosastoon tulleista ratkaisemattomista rikos- ja vetous- sekä virkarikosasioista¹⁾ Prokuraattorin viraston virkamiehistöksi oli Caloniuksen luonnoksessa ehdotettu vain kanslisti ja kopisti, joiina voivat toimia ne konseljin virkamiehet, joilla oli aikaa. Kuten on nähty, annettiin v:n 1811 johtosäännössä virastolle useampia virkamiehiä, mutta heidän nimityksestään ei mitään ollut määrätty.²⁾ Täydellisyyden vuoksi ehdotti tarkastuskomissioni, että sen suhteen annettaisiin määräys, ja v:n 1812 johtosäännössä säädettiin, että keisari nimitti sihteerin konseljin tehtyä prokuraattorin mieltä kuultuaan ehdollepanon, ja kenraalikuvernööri rekistraattorin ja kopistit prokuraattorin ehdotuksen saatuaan.³⁾

Niistä prokuraattorin tehtävistä, jotka hänellä oli yleensä lainkäyttöön ja yleiseen järjestykseen nähden, määrättiin — osittain Caloniuksen ehdotuksen ja lähinnä v:n 1811 johtosäännön mukaisesti — v:n 1812 johtosäännössä, että jos prokuraattori huomasi hänelle lähetettävistä hovioikeuksien istuntodiaariosta,

¹⁾ Johtos. § 9.

²⁾ Kts. ylemp. s. 378. Reh binder muistutuksissaan oli huomauttanut, että konseljin kanslistit ja kopistit eivät ennättäneet prokuraattoria auttaa, ja että tarvittiin erityinen sihteeri ja rekistraattori. Kun Caloniuksen ehdotuksessa ei näitä virkamiehiä mainittu ja v:n 1811 johtosääntöön ne oli otettu, viittaa se siihen, että Reh binderin muistutukset olisivat olleet annetut ennen v:n 1811 johtosäännön valmistamista ja niiden vaikutuksesta mainitut virkamiehet määrätty prokuraattorille. Toiselta puolen kuitenkin Reh binderin muistutusten vaikutusta ei huomaa muuten v:n 1811 johtosäännössä, mikä taas viittaa otaksumiseen, että muistutukset ovat myöhemmältä ajalta. Täytyy jättää ratkaisematta, kuinka tämän seikan laita oikeastaan oli.

³⁾ Johtos. § 8.

maanjako-oikeuksien päiväkirjoista ja virkarikosasiain luette-loista laiminlyöntejä tapahtuneen, oli hänen ryhdyttävä tarvit-taviin toimiin, ja jos hänelle tehtiin valituksia asiain viivyt-telystä tai lainrikkomisista, oli hänen ne otettava vastaan ja jätettävä asianomaiseen paikkaan, tai jos yleisen syyttäjän tointa tarvittiin, antoi hän siitä määräyksen, ja tuli hovi- ja ylioikeuksien sekä maaherrain viipymättä hänen pyytäessään antaa hänelle apuaan.¹⁾ Vankilistojen lähettämisestä proku-raattorille kuten ennen oikeuskanslerille sisälsi Caloniuksen eh-dotus määräyksen, samoin kuin myös v:n 1811 johtosääntö, jossa vielä prokuraattori velvotettiin persoonallisesti tarkasta-maan Turun linnavankila kerran viikossa ja kehruhuone aina-kin kahdesti kuussa sekä valvomaan muita vankiloita viskaalien avulla. Tarkastuskomissionin mielestä, kun vankilat olivat maaherrain alaiset, maaherrain piti etukädessä niitä valvoa ja prokuraattorin vasta toisessa sijassa, ja oli tarpeeksi, jos pro-kuraattori tarkasti linnavankilan ja kehruhuoneen kerran kuussa. V:n 1812 johtosäännössä senvuoksi määrättiin, paitsi että prokuraattorille oli kuukausittain hovioikeuksista lähetet-tävä vankiluettelot ja Turun kehruhuoneesta maaherran kautta erityinen luettelo sekä puolivuositain kenraalikuvernöörin kans-liasta luettelo linnotuksissa olevista henkilöistä, jotka luettelot hänen piti tarkastaa ja tarvittaessa ryhtyä toimiin, että hänen tuli valvoa, että järjestystä noudatettiin niin vankien vartioimisessa kuin muutenkin heidän kohtelussaan, jonka vuoksi hänen tuli tarkastaa Turun vankila ja kehruhuone ainakin kerran kuussa. Muualla toimittivat tarkastuksen määrättyt henkilöt, pormestari, viskaalit tai järjestysmies, sekä ilmottivat väärinkäytöistä maa-herralle, ja jos ei se auttanut, prokuraattorille, joka ryhtyi toi-menpiteisiin.²⁾ Prokuraattorin tehtäväksi oli v:n 1811 johto-säännössä annettu myös kenraalikuvernöörin auttaminen rahasto-
jen valvomisessa. Reh binder oli huomauttanut muistutuksissaan, että muita rahastoja ei ollut kuin lääninrahastot, jotka olivat finanssitoimituskunnan valvonnan alaiset, ja että siis koko sää-dös oli tarpeeton. Samoin katsoi Suomen asiain komitea sitä tarpeettomaksi ja poisti sen johtosääntöehdotuksesta, johon tar-

¹⁾ Johtos. §§ 10, 11.

²⁾ Johtos. §§ 12, 13.

kastuskomissioni oli sen jättänyt. Caloniuksen ehdotuksessa oli määrätty viskaalit asetettaviksi prokuraattorin käskevällän alaisiksi, prokuraattorille annettu valta heitä valvoa, asettaa virkoihin ja erottaa ajaksi sekä kokonaankin virasta, ja hovioikeuksien kanneviskaalivirkain täyttämisen ollessa kysymyksessä oli hänen saatava antaa lausuntonsa. Tästä poikkesi v:n 1811 johtosääntö siihen nähden, että siinä maa- ja kaupunginviskaalien asettaminen jätettiin konseljin tehtäväksi. Tarkastuskomissioni huomautti, että ennen oli oikeuskanslerilla ollut valta asettaa ja erottaa mainitut virkamiehet ja että kun prokuraattori parhaiten tunsii heidän taitonsa ja kykynsä, oli sama valta annettava hänelle heihin nähden kuin mikä ennen oikeuskanslerilla oli ollut. V:n 1812 johtosäännössä määrättiin, että kaikkien krunun asiamiesten ja viskaalien oli toteltava prokuraattorin käskeytä, ja oli prokuraattorin mitä tarkimmin valvottava, että he toimekkaasti täyttivät tehtävänsä, että he eivät laiminlyöneet tarpeellisten syytteiden tekemistä, eivätkä toiselta puolen käyttäneet väärin virkavaltaansa. Prokuraattori asetti virkaan kaikki maa- ja kaupunginviskaalit maaherrain ja maistraattien lähetettyä hakemukset ja lausuntonsa niiden suhteen, aiheen sattuessa erotti syyllisen ajaksi, mutta jos rikos oli niin suuri, että virkaero tuli kysymykseen, oli hänen jätettävä asia tuomioistuimen ratkaistavaksi. Hovioikeuksien kanneviskaalien paikkoihin tehdyistä ehdollepanoista oli häneltä vaadittava lausuntoa, ja samoin myös täytettäessä hovioikeuksien varakanneviskaalien ja ylimääräisten viskaalien virkoja, ja jos sattui erimielisyyttä hovioikeuksien ja prokuraattorin välillä näissä nimitysasioissa, joutui asia oikeusosaston ratkaistavaksi.¹⁾ Prokuraattorin tuli Caloniuksen ehdotuksen mukaan uskollisesti valvoa maan asukkaiden hyvinvointia, rauhaa ja turvallisuutta. V:n 1811 johtosäännön mukaan piti hänen saada kuukausittain monenlaisia luetteloja hovioikeuksilta kenraalikuvernöörille jätettäväksi, minkä suhteen tarkastuskomissioni huomautti, että ennen oli tarvinnut lähettää vain istuntokausien lopussa luetteloja, ja että ne nyt voitiin lähettää oikeusosastoon ja sieltä jättää prokuraattorille. Ikäänkuin yhteenvetona näistä säädöksistä sisältyi v:n 1812 johtosääntöön määräys, että hovioikeuksien istuntokau-

¹⁾ Johtos. §§ 14, 15, 16, 17.

sien lopussa lähettämät luettelot ja kertomukset tarkastettuaan oli prokuraattorin jätettävä ne kenraalikuvernööriille ja samalla ilmoitettava, mitä niiden suhteen oli muistutettavaa, ja tuli hänen yleensäkin viipymättä mainita kenraalikuvernööriille ajatuksensa toimenpiteistä, jotka hän katsoi tarpeellisiksi kansalaisten oikeuden turvaamiseksi ja epäjärjestysten ehkäisemiseksi. ¹⁾ Prokuraattorin ollessa sairaana hoiti v:n 1811 johtosäännön mukaan hänen virkaansa apulainen, jos sellainen oli, tai jos ei ollut tai hänkin oli estetty, Turun hovioikeuden kanneviskaali, kunnes keisari antoi määräyksen. Apulaisen tuli ottaa osaa kansliatyöhön ja käydä konseljin istunnoissa ja muutenkin tarvittaessa auttaa prokuraattoria. Rehbinder oli muistutuksissaan maininnut, että jos prokuraattori ja hänen apulaisensa olivat estetyt, oli hallitsijan määrättävä sijainen, ja myös tarkastuskomissioni katsoi sopimattomaksi, että kanneviskaali, joka oli prokuraattorin alainen ja konseljin alaisen viraston virkamies, hoitaisi hänen virkaansa, ja ehdotti, että Ruotsin vallan aikaiseen tapaan joku esittelijäsihteeri määrättäisiin toimeen, kunnes keisarin määräys ennätti saapua. Sen johdosta, että komissioni ajatteli prokuraattorin sijaisen määräämisen jätettäväksi kenraalikuvernöörin asiaksi, huomautti Suomen asiain komitea, että sitä yleistä periaatetta noudattaen, että kenraalikuvernöörin ei tullut toimia yksin vaan yhdessä konseljin kanssa, oli konseljille yhdessä kenraalikuvernöörin kanssa annettava tässäkin suhteessa määräysvalta, ja sen mukaisesti säädettiin v:n 1812 johtosäännössä, että prokuraattorin ollessa jäävi tai sairas hoiti hänen tointaan apulainen, jos sellainen oli, tai muussa tapauksessa ja apulaisenkin ollessa estettynä määräsivät kenraalikuvernööri ja konselji jonkun esittelijäsihteerin sijaiseksi, kunnes hallitsijan määräys saapui. Prokuraattori sai apulaisensa toimeksi jättää tehtäviä, joita hän ei itse ennättänyt suorittaa, sekä piti apulaisen antaa tieto prokuraattorille toimistaan. ²⁾

Vertaillenään eri johtosääntöluonnoksia toisiinsa huomaa, että ranskankielinen ehdotus on ollut v. 1811 laaditun kenraalikuvernöörin johtosäännön pohjana. Siihen, että luonnos olisi Caloniuksen laatima, viittaa osaltaan se, että se ei sisältänyt

¹⁾ Johtos. § 19.

²⁾ Johtos. § 18.

yhtään kohtaa, jota Caloniuksen v. 1811 tekemät muistutukset olisivat koskeneet. Myöskin näkyy, että v:n 1811 prokuraattorin johtosäännön pohjana on ollut joko se Caloniuksen laatima johtosääntöehdotus, joka on tunnettu, tai jokin läheisesti sitä muistuttava luonnos. Pohjaluonnosten säädökset, erityisestikin mitä tulee kenraalikuvernöörin johtosääntöön, olivat kuitenkin monessa kohdin siksi ylimalkaiseen muotoon laaditut, että ymmärrettävästi syntyi tarve tarkemmin määritellä niiden sisältö. Mutta tässä määrittelemisessä on sovitettu johtosääntöihin periaatteita, jotka ovat pohjaluonnoksille kokonaan vieraat. Ei näytä otaksuttavalta, että v:n 1811 johtosääntöjen laatija olisi tahallisesti tahtonut loukata maan lakeja ja sen oikeusjärjestystä. Sitä vastoin käy johtosäännöistä selvästi esiin, että niiden tekijällä oli aivan toisenlainen katsantotapa ja että hän ei tuntenut maan lakeja ja sitä käytäntöä, mikä keskushallinnossa oli edellisinä vuosina kehittynyt. V:n 1811 johtosäännöissä esiintyvä perusajatus, että kenraalikuvernööri toimi konseljille rinnakkaisena, konseljista riippumattomana, vieläpä tavallaan konseljia ylempänä orgaanina, oli kokonaan vieras niille periaatteille, joita konseljia järjestettäessä oli seurattu, ja sille käytännölle, joka edellisinä vuosina oli alkanut vakaantua. Mainittu perusajatus, kuten monessa kohdin säädösten sanamuotokin, esim. mikä koski kenraalikuvernööriä lakien valvojana, sorrettujen suojelejana, tuomioistuinten toiminnan kaitsijana, jollaisena hän saattoi ehkäistä toimeenpanon sen tarpeelliseksi katsoessaan, elintarpeiden puutteen ehkäisijänä, muistuttaa niin läheisesti Vanhan Suomen käskynhaltijan johtosäännössä esiintyviä ajatuksia ja määräyksiä, että saattaisi otaksua myös tätä johtosääntöä käytetyn v:n 1811 kenraalikuvernöörin johtosääntöä valmistettaessa.¹⁾ Monet v:n 1811 johtosääntöjen säädöksistä, esim. määräykset asiain valmistuksesta, talousosaston toimipiiristä, päätösten allekirjottamisesta, olivat ristiriidassa konseljin ohjesäännön kanssa, toiset taas olivat vastoin entisiä lakeja ja asetuksia, kuten esim. säädös kenraalikuvernöörin vallasta mielivaltaisesti erottaa virkamiehet. Työluetteloja koskeva määräys olisi johtanut mahdottomuuksiin, kun siinä asetettuja vaatimuksia ei olisi voitu täyttää osittain sen vuoksi, että hallintotoiminnan kulku kävi

¹⁾ Vanhan Suomen käskynhaltijasta vrt. ylemp. s. 125 muist. 2.

toisin kuin mitä johtosäännöissä oli edellytetty, osittain siksi, että virkamiehistö olisi ollut riittämätön syntyvää työn paljoutta suorittamaan. Määräys työajoista osottaa, että sen laatijalla ei ollut tietoa, mihin tulokseen edellisten vuosien kokemus oli johtanut. Säädös kenraalikuvernöörin vallasta antaa matkoilla ollessaan virkamiehille käskyjä olisi aiheuttanut ristiriitojen ja sekasorron syntymisen.

Kaikissa manituissa suhteissa tehtiin v. 1812 johtosäännöissä korjaus. Konseljin ohjesäännön edellyttämä ja käytännössä jo toteutettu periaate, että kenraalikuvernöörin toiminta oli liittyvä yhteen konseljin toiminnan kanssa, niissä vahvistettiin, lakien vastaiset kohdat poistettiin ja mahdottomuksiin ja ristiriitoihin johtavat säädökset muodosteltiin käytäntöön ja tarpeisiin soveltuviksi. Niiden varsinainen merkitys onkin enemmän siinä, että ne ehkäisivät sen järjestyksen ja käytännön rikkoutumisen, mikä oli säädetty konseljin perustamisessa ja alkanut vakautua, kuin siinä, että ne olisivat entistä järjestelmää kehittäneet tai uusia edistyneempiä muotoja luoneet.

Eräissä tärkeissä suhteissa kuitenkin kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöt kehittivät keskushallinto-organisatsiona. Konseljin plenumien toiminta tuli säädöksillä järjestetyksi. Prokuraattorin toimivaltaa taas melkoisesti laajennettiin. Hänelle jätettiin useita ennen oikeuskanslerille kuuluneita tehtäviä, ja siten poistettiin vallinnut epämääräisyys ja epätietoisuus siitä, oliko vai ei prokuraattori oikeutettu mainittuja tehtäviä suorittamaan.

Viides luku.

Hallituskonseljiin liitetyt virastot.

1. Revisionikonttori.

Järjestettäessä hallituskonseljia oli revisionikonttori asetettu konseljin yhteyteen. Caloniuksen ehdotuksen mukaan oli revisionikonttori ollut yksi talousosaston konttoreja, ja oli sen virkamiehistönä komissaari ja kuusi reviisoria. Kun järjestämiskomitean toisen ehdotuksen mukaan kamaritoimituskunta tuli Caloniuksen ehdottaman yliprovinssikonttorin ja revisionikonttorin sijalle, joutuivat komitean ehdotuksessa, niinkuin sitten lopullisessa ohjesäännössäkin, Caloniuksen viimeainitulle konttorille ajattelemat tehtävät kamaritoimituskunnalle, ja asetettiin niitä varten toimituskuntaan revisionikomissaari ja kaksi reviisoria, jotka muodostivat „revisionikonttorin“. 1) Revisionikomissaariksi nimitti keisari konseljin ehdollepanon perustuksella marraskuussa 1809 ylitulli-inspehtori Gerhard Dahlbeckin, ja revisoreiksi määräsi konselji samassa kuussa varatuomari Nils Joh. Idmanin ja diskonttokonttorin kirjanpitäjän Kustaa Enbergin, jotka miehet myös mainitussa kuussa astuivat virkaansa. 2)

Suhde revisionikonttorin ja konseljin välillä oli konseljin ohjesäännön mukaan, niinkuin ylempänä on mainittu, sellainen, että kamaritoimituskunnan kamreeri valvoi, että tilit aikanaan

---

1) Kts. ylemp. ss. 171, 172 y. m.

2) Vrt. ylemp. ss. 237, 363.

saapuivat, jonka jälkeen ne menivät revisionikonttoriin, missä komissaari ne jakoi reviisoreille tarkastettavaksi, ja kun tarkastus oli tapahtunut ja reviisorit jättäneet muistutuksensa konseljille, vaati se niistä asianomaisten selitykset, joiden saavuttua se teki päätöksensä muistutusten suhteen, joko velvottaen asianomaiset muistutuksissa vaadittuihin suorituksiin tai vapauttaen heidät vastuusta. ¹⁾ Konseljin työmuotoja järjestettäessä oli talousosasto määrännyt, että revisionikonttori oli oleva kamaritoimituskunnan erityisen valvonnan alla. ²⁾ Konselji muutenkin järjesteli konttorin ja toimituskuntain suhteita, esim. määräämällä kamreerit antamaan konttorille tiedon konseljin tilintekolaitosta jollain tavoin koskevista päätöksistä sekä tarkastamaan ylimalkaisesti tilit ennen konttoriin jättämistä. ³⁾

Konseljia koskevasta esityksestä olemme nähneet, että kamaritoimituskunnalle tuotti vaivaa konttorin muistutusten esittäminen ja että konseljilta meni paljon aikaa muistutusten ratkaisemiseen. Konttorin läheinen yhteys konseljin kanssa oli yksi niitä organisatsioonin vikoja, jotka ehkäisivät konseljin työtä. Ennen pitkää heräsikin ajatus erityisen kamarirevisionin perustamisesta.

Tämä ajatus ei kuitenkaan syntynyt konseljin keskuudessa vaan Pietarissa. Lähimpänä aiheena siihen oli kenraalikuvernöörin ylempänä mainittu kirje lokak. 8 piltä 1811 v. l., jossa hän, ilmottaessaan finanssihallinnossa syntyneistä vaikeuksista, oli maininnut kameraaliviraston perustamisen ainoaksi keinoksi sekasorrosta pääsemiseksi. ⁴⁾ Aikaisemmin kosketellussa, lokak. lopulla keisarille jättämässään kirjeltemassa „Aperçu de la situation actuelle de la Finlande sous des rapports civils et économiques“ Armfelt oli lausunut, että oli tarpeellista perustaa tilien tarkastusta varten revisionivirasto, ⁵⁾ ja kun sitten mainittu kenraalikuvernöörin kirjelmä oli hallitsijalle esitetty, määräsi hän asiassa toimiin ryhdyttäväksi. Armfeltin kirjeellä marrask. 7 piltä 1811 ⁶⁾ ilmoitettiin konseljille, että sen

¹⁾ Kts. ylemp. s. 199.

²⁾ Kts. ylemp. s. 237.

³⁾ Taluosos. pöytäk. ^{20/8} 1810, ^{30/8} 1811.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 347.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 360. Tegnér, m. t. III s. 327 ja muist.

⁶⁾ Säilyt.: Generalgv. bref 1811.

tuli laatia ehdotus konseljin alaisen „kameraaliasiain konttorin eli kamarirevisionin“ järjestämisestä. Keisari oli, kuten kirjeessä sanotaan, kenraalikuvernöörin viimeisen promemorian¹⁾ johdosta, jossa oli sanottu välttämättömäksi perustaa erityinen konseljin valvonnan alainen kamarivirasto (kammarvärks inrättning), sekä katsoen asiain suureen lukuun, joka esti konseljin tarpeellisella tarkkuudella ja huolella tarkastamasta maan tilejä, ja siihen että kenraalikuvernööri, jonka aika muutenkin oli tarkalla, ei voinut saavuttaa täydellistä tilien tuntemusta eikä siis voinut antaa valtion tulojen hoitoon nähden tarvittavia ilmoituksia, käsenyt kenraalikuvernööriä konseljin kera laatimaan täydellisen ehdotuksen kamarioikeuden eli kamarirevisionin perustamisesta. Viraston tehtävänä oli oleva yleensä valtion tilien tarkastus. Ehdotuksen laatimisessa oli otettava harkittavaksi, eivätkö ehkä konseljin esittelijäsihteerit voisi muodostaa viraston virkamiehistöä.

Kamaritoimituskunnan esittelijäsihteeri, jonka piti valmistaa asia konseljissa esitettäväksi, oli epätietoinen, mitä Armfeltin kirjeessä oikein tarkotettiin. Toimituskunnan päällikölle hän ilmoitti, että hän ei ollut selvillä siitä, oliko kysymys sellaisen kamariviraston perustamisesta, jolla oli valta antaa käskyjä maaherroille ja yleensä kruunun veronkantoviranomaisille, vai tarkotettiinko muodostaa erityinen kameraalikonttori eli kamarirevisioni konseljin valvonnan ja välittömän käskyvallan alaiseksi jo löytyvän, konseljin yhteydessä olevan revisionikonttorin rinnalle. Tämän vuoksi hän ei ollut voinut mitään esitystä asian johdosta laatia, jättäen konseljin ratkaistavaksi mainitun kysymyksen. Mutta samalla hän kuitenkin ilmoitti tahtovansa nyt jo huomauttaa mahdottomuudesta, että konseljin esittelijät voisivat viraston muodostaa, tuli siitä sitten millainen hyvänsä. He eivät olleet kameralisteja, heidän muut työnsä veivät kylläkin aikaa, ja sitäpaitsi he olisivat jäävejä esittämään konseljille kamarivirastossa päättämäänsä asioita. Konselji ei kuitenkaan ruvennut selityksiä antamaan, vaan määräsi ainoastaan, että Lundströmin oli laadittava ehdotus kamarirevisionin järjestämisestä ja jätettävä se konseljin tarkastettavaksi.²⁾

¹⁾ Tarkotettu juuri mainittua lokak. 8 p. v. l. lähetettyä kirjelmää.

²⁾ Talousos. pöytäk. ⁵/₁₂ 1811.

Paljon ei Lundströmiltä mennyt aikaa suunnituksen laatimiseen. Jo jouluk. 19 p. 1811 saatettiin se esittää talousosastossa. ¹⁾ Ehdotuksessa lähdettiin käsityksestä, että tarkoituksena oli perustaa konseljin alainen tuomio-oikeudella varustettu kamarivirasto, joka tutki ja ratkaisi sellaisia kameraaliasioita, joita oli osittain kamarioikeudessa ja osittain kamarikollegiossa Ruotsin vallan aikana käsitelty, minkä kautta talousosastolta olisi suuri joukko asioita vähentynyt ja se kohta korjautunut, että talousosasto oli samalla kertaa sekä ensimmäinen että korkein istuin mainituissa asioissa. Virkamiehistönä oli oleva kamarineuvos, joka toimi puheenjohtajana, kaksi asessoria, sihteeri, kamreeri, kaksi notaaria, rekistraattori, aktuaari, kaksi kopistia ja kamarikirjuri. ²⁾ Virasto oli kollegiaalinen, ollen puheenjohtajalla ja asessoreilla kollegiaalisesti päätösvalta. Asessorit esittivät vuoroin asiat. Vetoamis aika maaherrain päätöksistä kamarioikeuteen oli 90 päivää ja kamarioikeudesta konseljiin 60 päivää. Oikeuden käsiteltäväksi tulivat revisionikonttorin muistutukset ja maaherrain päätökset lääninkonttoreissa tileihin tehdyistä muistutuksista, kamariviskaalin muistutukset tileistä, kruununvarojen tuhlaus, riidat kruununvarojen laskemisesta sekä pääkirjain päätöksistä, valitukset eksekuuttorien päätöksistä veroihin nähden, riidat kontrahdeista ja kautsioneista, riidat porvariston ja maistraattien välillä kaupunkien varain hoitoon nähden, verollepanoa ja liikaveroa koskevat asiat mikäli kruununtulojen enennys tai vähennys tileissä oli kysymyksessä, maakirjoja ja niiden oikaisuja koskevat asiat, valitukset kruununverojen taksotuksesta, kysymykset väärin kannettujen verojen takaisinmaksusta, jutut jotka koskivat maastamuuttavien omaisuudesta otettavaa prosenttia; kymmenysverojen tarkastus, viljelykseen otettujen autiutilain veroja koskevat asiat, kamariviskaalin muistutukset aikanaan lähettämättä jätettyjen tilien suhteen. Viraston piti vuosittain lähettää hallitsijalle laskelma

¹⁾ Taluosos. pöytäk. main. päiv. Ehdotus säilyt.: Generalgub. bref 1811.

²⁾ Palkat: 1 kamarineuvos 2,000 hopearupl., 2 asess. à 1,500, 1 siht. 1,000, 1 kamr. 1,000, 2 notaar. à 600, 1 rekistr. 500, 1 aktuaari 500, 2 kopist. ja 1 kamarikirj. à 200, 2 vahtim. à 100. Hyyry ja muut menot 2,000, yht. 12,000.

ja kertomus kruunun varain hoidosta aina seuraavan vuoden lokakuun lopussa lääninkonttoreilta ja virastoilta saatujen tietojen perustuksella, mikä aika Ruotsissakin oli ollut määrätty ylöskantokertomuksen jättämiselle. Vertaamalla näitä kertomuksia tulo- ja menoarvioihin saatiin kuva yleisten varain tilasta. — Kamarioikeuteen eivät tulleet kriminaaliset jutut eikä ylöskantomiesten vaillinkiasiat, jotka konseljin ohjesäännön mukaan kuuluivat hovioikeuksille.

Konselji, käsiteltyään ehdotusta parissa istunnossa, vaati siitä prokuraattorin lausuntoa. 1) Lausunto, joka valmistui huhtik. 4 p. 1812, 2) sisältää pääasiassa seuraavaa. Kaikessa yksinkertaisuudessa kamarioikeuden tehtävänä on niiden asiain ratkaiseminen, jotka johtuvat revisionikonttorin muistutuksista. Sille ei kuulunut suinkaan summittaisen ylöskantokertomuksen laatiminen, mikä oli finanssitoimituskunnan tehtävä. Muistutusten tarkastaminen ja niistä päättäminen ei taas vienyt niin paljon aikaa, että kollegiaalista virastoa olisi sitä varten tarvittu. Lääninkonttoreissa tarkastettiin läänien ylöskantomiesten tilit, mikä vähensi revisionikonttorin työtä. Posti- ja tullihallituksessa oli näitä laitoksia varten omat reviisorinsa. Spesiaalilit olivat siis tarkastetut ennen konttoriin saapumista. Virheitä oli kyllä revisionikonttorikin runsaasti löytänyt, mutta jos virkamiehistöä tarkemmin valvottiin, vähenivät virheet. Kun vielä konttori laati esityksensä lyhyesti ja asiallisesti, ei pitkiä muistutuksia tarvittu lukea läpi. Tarpeetonta siis oli ja valtiokassalle rasittavaa perustaa erityistä kollegiota. Kylliksi oli, jos asetettiin valiokunta kamaritoimituskunnan päällikkö puheenjohtajana sekä finanssi- ja sotilastoimituskunnan kamreerit jäseninä, mikä valiokunta kokoutui jónakin iltapäivänä viikossa asioita päättämään. Kamariviskaalin tuli olla istunnoissa läsnä ja joku kamarikirjuri olisi auttajana. Siten talousosasto pääsisi näistä toimista ja voitaisi aikaa.

Lopullisesti oli asia käsiteltävänä talousosastossa toukok. 14 p. 1812. Prokuraattorin lausunnon perustuksella tuli konseljikin siihen tulokseen, että kamarirevisionia ei tarvittu. Kon-

1) Talousos. pöytäk. 19/12 1811, 16/1 1812.

2) Calonii Sv. arb., suppl. b. ss. 139—42.

selji arveli, että kun posti- sekä tullihallituksessa tarkastettiin näiden laitosten tilit, pääsisi konselji käsittelemästä niitä lukuisia muistutuksia, jotka siihen saakka olivat antaneet talousosastolle tavattomasti työtä ja enentäneet sen toimia. Mutta konselji pyysi kuitenkin valtuutta — jos talousosaston tehtävät niin lisääntyivät, että ei voitu tarpeellisessa järjestyksessä silloisen työtavan mukaan niitä ratkaista, — ehdottaa vastedes asian auttamiseksi keinoja, jotka vähimmin rasittivat valtiovaroja ja varmimmin veivät tarkotukseen. ¹⁾

Konseljin esitys lähetettiin Pietariin toukokuun lopussa 1812. ²⁾ Suomen asiain komiteassa oli se käsiteltävänä kesäk. 8 p. v. l. ³⁾ Komiteakin ehdotti, että kamarirevisionin perustamiseen ei sillä kertaa ryhdyttäisi, mutta sen perustelu oli aivan toinen kuin prokuraattorin ja konseljin. Se nimittäin lausui, että H. M:nsa „nähee yleisen Hallituskonseljin organisatsioonin muuttamisen välttämättömäksi ja antanee siitä vastedes määräyksen, jolloin sopivimmin samalla kertaa voitaisiin määrätä tehtävät, jotka ovat erotettavat Hallituskonseljin toimintapiiristä, sekä laitokset, joita sen johdosta tarvitaan.“ Komitean esityksen hallitsija hyväksyi. Kirj. syysk. 24 p:ltä 1812 ilmotti Rehbinder konseljille hallitsijan määränneen, että kamarirevisionin perustaminen oli sillä kertaa jäävä toteuttamatta. ⁴⁾

Kamarirevisionin perustaminen siis raukesi, ei valtiovarojen säästämisen vuoksi eikä myöskään luulosta, että konseljin työ kamarioikeutena olisi vähentynyt muutamien keskusvirastojen asettamisen kautta, joihin seikkoihin Calonius ja konselji olivat perustaneet epäävän lausuntonsa, vaan sen vuoksi, että Suomen asiain komitea sitoi asian konseljin organisatsioonin muuttamista koskeviin tuumiinsa. Ja konselji jäi ensi valtalupansa lopussa edelleen tässäkin suhteessa kärsimään vaikeuksista, jotka sillä oli ollut voitettavanaan edellisinä vuosina.

¹⁾ Talousos. pöytäk. main. päiv.

²⁾ Suomen asiain komit. asiakirj. 1812 n:o 187.

³⁾ Komit. pöytäk. main. päiv.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. ²¹/₁₀ 1812.

2. Leimapaperikonttori.

Ehdotus leimapaperikonttorin perustamisesta oli tehty, kuten nähty, jo kesällä 1808, mutta jäänyt toteuttamatta.¹⁾ Kun leimapaperi alkoi loppua, kannettiin maksu Buxhövdenin jouluk. 1808 antaman määräyksen mukaan siten, että suoritus merkittiin asiakirjoihin. Ohjeissa, jotka Sprengtporten kenraalikuvernööriksi tultuaan sai tammik. 1809, oli hänen käsketty huolehtia valtakunnan rahastonhoitajan kera venäläisen leimapaperin käytäntöön ottamisesta Suomessa. Asiasta annettiin maaliskuussa 1809 käskykirjekin, ja venäläistä paperia lähetettiin Suomeen, mutta se jäi kuitenkin käyttämättä.²⁾ Asia sai nimittäin uuden käänteän. Tosin ei Porvoon valtiopäivien tekemä pyyntö oman, entistä Ruotsin leimapaperikonttoria vastaavan leimapaperikonttorin järjestämisestä Suomessa sitä aikaansaanut.³⁾ Sitävastoin, kun Turun maaherra oli kesällä 1809 tehnyt kenraalikuvernöörille esityksen leimapaperikonttorin asettamisesta, koska asetusten mukainen leimapaperi oli loppumassa, ja kenraalikuvernööri kirj. heinäk. 30 p. v. l. Speranskille puoltanut konttorin järjestämistä, kun hänen mielestään venäläistä leimapaperia ei voitu käyttää loukkaamatta maan lakeja, ilmotti Speranski kirj. syysk. 7 p. v. l. keisarin määränneen, että Suomessa oli käytettävä sellaista leimapaperia, kuin entisissä asetuksissa oli säädetty, sillä erotuksella, että paperiin painettiin Suomen vaakuna Ruotsin vaakunan sijasta, ja oli paperin valmistamista varten Suomeen perustettava leimapaperikonttori.⁴⁾ Tämän ilmoituksen saatuaan Barclay de Tolly tiedusteli kirj. syysk. 16/28 p:ltä Turun maaherralta⁵⁾, voitiinko Turussa valmistaa Suomen

¹⁾ Kts. ylemp. s. 112.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 129 muist. I. E. Neovius, Suomen raha-as. järj. ss. 96—8. Kiertokirjeellä helmik. 15/27 p. 1809 oli Sprengtporten antanut määräyksiä viranomaisille venäläisen leimapaperin käytäntöön ottamisesta. Журн. съ нач. 1809 г.

³⁾ Sekä finanssi- että siviili- ja talousvaliokunnassa oli kosketeltu leimapaperikonttorin perustamista, ja vastauksessaan veroja koskevaan propositiioniin säädetyt pyysivät konttorin asettamista. Borgarest. protok. ss. 249—51, 261. Prästest. prot. s. 211.

⁴⁾ E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 98—9. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 41.

⁵⁾ Журн. за 1809 г. n:o 347.

vaakunalla painettua paperia, kun kenraalikuvernöörin mielestä oli monesta syystä edullisinta, jos valmistaminen saattoi tapahtua Suomessa, ja eikö ehkä paperitehtaissa voitu laittaa paperia, johon leima sisältyi, jotta paperin vääreennys olisi käynyt vaikeammaksi. Maaherran tuli myös laatia täydellinen ehdotus leimapaperikonttorin järjestämisestä, konttori kun oli asetettava taloudellista puolta hoitamaan. Samoihin aikoihin kenraalikuvernööri ryhtyi myös toimiin venäläisen leimapaperin takaisin lähettämiseksi.¹⁾

Nähtävästi sai kenraalikuvernööri tietää heti Turun maaherran ajatuksen paperin valmistamisen tavasta, sillä jo samana päivänä kuin hän oli lähettänyt ylempänä mainitun kirjeen maaherralle, pyysi hän Speranskia huolehtimaan paininten valmistamisesta Venäjällä Suomen leimapaperikonttoria varten.²⁾ Ehdotuksen laatimisen konttorin organisatsiona varten maaherra jätti lääninkamreerin, kamarineuvos Winterin tehtäväksi. Luonnos, joka on laadittu ruotsin ja saksan kielellä, valmistui marrask. 21 p. 1809. Winter ei ollut katsonut voivansa laatia ehdotusta varsinaisen vaan ainoastaan väliaikaisen konttorin järjestämisestä, kun Suomen vaakunan muotoa ei vielä oltu vahvistettu eikä ruotsalaisen ja venäläisen rahan suhdetta lopullisesti määrätty, minkä vuoksi täytyi toistaiseksi painaa Ruotsin rahayksikön mukaista paperia. Lähettäessään Winterin ehdotuksen marrask. 25 p. v. I. konseljille³⁾ kenraalikuvernööri nimenomaisesti huomautti, että nyt oli kysymys vain väliaikaisesta konttorista, kunnes varsinainen konttori saatiin kuntoon. Ehdotuksen mukaan piti väliaikaiseen konttoriin kuulua kolme jäsentä, jotka hankkivat paperin ja siitä valmistivat leimapaperin siten, että ensimmäinen jäsen merkitsi joka arkille kirjaimilla leimapaperin valöörin sekä nimensä ja pöytäkirjaan arkien lukumäärän ja jätti paperin sitten toiselle jäsenelle, joka merkitsi siihen arvon numeroilla sekä nimensä, minkä jälkeen se pöytäkirjaan merkitsemisen tapahduttua annettiin kolmannelle. Tämä leimasi paperin leimasimella ja pani arvon päiväkirjaan. Joka

¹⁾ Kirj. Hämeen-Uudenmaan maaherralle syysk. 21 p. v. I. Журн. за 1809 г. n:o 367 y. m.

²⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 23.

³⁾ Ehdotus ja kenraalikuvernöörin kirj.: Finance exp. brefakter för 1809.

viikon lopussa verrattiin pöytäkirjat toisiinsa ja paperi jätettiin lääninkonttoreihin kahden reversaalin kera, joista toinen kuitatuna lähetettiin takaisin. Tilitys tapahtui entisten Ruotsin aikaisten kaavain mukaisesti, ja piti konttori huolen kontrollista, laatien vuoden lopussa päätilin. Valöörit olivat asetusten määräämät. Tällaisen paperin väärennystä ei ehdotuksen tekijä pelännyt, kun väärentäminen ei olisi kannattanut kustannusten vähäisyyden vuoksi, ja kun paperin valmistajat olivat toistensa kontrollin alaiset.

Väliaikaisen leimapaperikonttorin asettamisesta antoi konselji maaherroille tiedon. Todennäköisesti ei sitä kuitenkaan järjestetty. Ainakaan ei sen toiminnasta ole asiakirjoissa tietoja. Konseljikin tuli toimeen ruotsalaisella leimapaperilla, jota oli vielä jonkun verran Turun lääninhallituksessa tähteenä¹⁾, siksi että varsinainen konttori, jonka järjestämistä oli sillä välin valmisteltu, saatiin asetetuksi.

Kirjeellä marrask. 2 p:ltä 1809 v. l.²⁾, siis jo vähää aikaisemmin kuin Winterin väliaikaista konttoria koskeva ehdotus oli valmistunut, oli kenraalikuvernööri käsenyt finanssitoimituskunnan valmistaa ehdotuksen varsinaisen leimapaperikonttorin järjestämisestä. Toimituskunnan suunnitus esitettiin talousosastossa jouluk. 15 p. 1809. Suunnituksessa ei konttorille ehdotettu erityistä virkamiehistöä, vaan katsottiin talousosaston kolmen kamreerin voivan suorittaa tehtävät, kun toimituskunnan käsityksen mukaan paperia tarvittiin painaa vain kerran tai kahdesti vuodessa, eikä siis päivittäinen virantoimitus tullut kysymykseen. Konttori oli, vaikkakin sitä piti katsottaman itsenäiseksi virastoksi eikä finanssitoimituskuntaan välittömästi yhdistetyksi, kuitenkin oleva mainitun toimituskunnan valvonnan alainen. Konseljin virkamiehiä ei katsottu voitavan velvottaa palvelemaan konttorin virkamiehinä ilman erityistä palkkiota. Kamreereista oli oleva yksi komissaari, toinen kirjanpitäjä ja kolmas kasööri. Kaikkien näiden tuli saada kunkin 300 setelirupl. palkkioksi, sekä apuna olevan vahtimestarin 75 setelirupl. Maaherrain annettua vuosittain elokuun aikana tiedon tarvittavasta leimapaperimäärästä, hankittiin paperi

¹⁾ Taluosos. pöytäk. 20/12 1809.

²⁾ Generalgouv. bref 1809.

huutokaupalla, ja painaminen tapahtui niin, että finanssitoimituskunnan päällikön ja kolmen kamreerin läsnäollessa ja kirjanpitäjänä toimivan kamreerin pitäessä pöytäkirjaa vahtimestari löi vaakuna- ja valööripainimilla leimat paperiin, minkä jälkeen komissaarina toimiva kamreeri merkitsi siihen nimensä, ja jätettiin se sitten kasöörinä toimivalle kamreerille säilytettäväksi. Pöytäkirja oli finanssipäällikön ja komissaarin nimellään vahvistettava. Painamisen jälkeen pantiin painimet säilyyn finanssitoimituskunnan kassakirstuun päällikön ja kamreerin läsnäollessa, ja heidän oli myös oltava saapuvilla niitä sieltä otettaessa. Valiajalla säilytti finanssipäällikkö avainta. Mutta jos erityinen kirstu hankittiin, oli siinä oleva kolme erilaista lukkoa, joihin finanssipäälliköllä, komissaarilla ja kirjanpitäjällä oli avain. Komissaari antoi määräyksiä paperin lähettämistä myytäväksi. Kasööri, joka säilytti paperin, piti huolen lähetyksestä lääninkonttoreihin. Vuosittain ennen tammik. 8 p. teki hän tilit, ja finanssitoimituskunnan päällikkö sekä komissaari ja kirjanpitäjä heti sen jälkeen tarkastivat varastossa olevan paperimäärän. Tarkastuspöytäkirjat ja reversaalit jätettiin kirjanpitäjälle, jolla tuli olla tarkoin selvillä paperin, sen arvon ja lähetysten määrä. Kaikkia lähetyksiä seurasi kaksi reversaalia, joista toinen palautettiin kuitattuna konttoriin heti ja toinen tilien mukana. Lähetykset osotettiin lääninrahastoihin, joiden hoitajat olivat myyjiä. Maaherranvirastot saivat kuitenkin ottaa jälleenmyyjiä maaseuduilla erityistä myyntiprovisionia vastaan. Valöörit olivat määrättävät sekä ruotsalaisessa että venäläisessä rahassa kesäk. 10 p. 1803 annetun asetuksen mukaan, mikä asetus muutenkin jäi voimaan paitsi niissä kohdin, jotka eivät uusiin oloihin so-
pineet.

Konselji puolestaan hyväksyi ehdotuksen ja myöhemmin kenraalikuvernöörikin, joka ei ollut istunnossa läsnä, paitsi että hän tahtoi paperin valöörin määrättäväksi jouluk. 1809 annettua rahamanifestia noudattamalla.¹⁾ Asian ollessa lopullisesti esillä talousosastossa helmik. 22 p. 1810 teki konselji ehdotukseen vain sen muutoksen, että kamreerien auttajina tuli olla kaksi vahtimestaria, että kirstujen, joissa painimet säilytettiin, piti olla ulkolukoilla varustetut, ja että kasöörin piti

¹⁾ Talousos. pöytäk. 10/1, 13/2 1810.

tehdä tilit neljännesvuosittain. Konttori oli siten perustettu. Maaherroille annettiin jo samassa istunnossa käsky tähteenä olevan ruotsalaisen paperin lähettämisestä konseljiin, ja kuulutuksella huhtik. 4 p. 1810 ilmotettiin yleisölle konttorin asettamisesta ja määrättiin, että seuraavan toukokuun 15 p:stä alkaen oli ruotsalaisen leimapaperin käyttö loppuva.¹⁾

Konttorin tarpeita oli hankittu jo v. 1810 alussa²⁾, painimet saapuivat Venäjältä huhtikuussa³⁾, ja konttori saattoi alkaa työnsä. Mutta kunnolla ei vielä oltu päästy alkuun, kun jo rupesi näkymään, mitä vaikeuksia syntyi siitä, että konttorin tehtävät oli jätetty konseljin virkamiesten suoritettavaksi. Kaikki konseljin vahtimestarit piti panna painamisessa auttamaan.⁴⁾ Kun sitten finanssikamreeri Tengström, joka toimi komissaarina, ei saanut muilta kamreereilta⁵⁾ tarpeeksi apua, ja hän itsekin oli ollut leväperäinen, kävi niin, että virastoilla ei ollutkaan tarpeeksi uutta leimapaperia, kun sen käytännön piti alkaa.⁶⁾ Tengström sai konseljilta muistutuksen ja hän lupasi vastedes paremmin täyttää tehtävänsä. Mutta pian hän huomasi, ettei hän jaksanutkaan niitä suorittaa. Jo kesäk. 27 p. 1810 hän jätti konseljille memoriaalin, missä hän lausui, että kun kamreereilla oli monia ja raskaita tehtäviä, eivät he jaksaneet konttorin töitä suorittaa, minkä vuoksi piti kaksi tai ainakin yksi kamarikirjuri asetettaman konttoriin hoitamaan pysyväisesti sen tehtäviä, pitämään painamisesta kontrollia, huolehtimaan paperin laskemisesta ja lähettamisestä, ja vahtimestarin sijasta oli asetettava erityiset henkilöt toimittamaan painamisia ja muita konttorin töitä ja annettava heille vuosipalkka tai erityinen palkkio. Epäjärjestystä oli syntynyt senkin johdosta, että konttorilla ei ollut tilaa tarpeeksi. Memoriaalin johdosta antoi Tulindberg lausunnon, missä hän aluksi huomautti, että parasta olisi ollut asettaa konttoriin erityinen virkamiehistö, niin että konttori olisi ollut aivan konseljista erillään oleva ja vain sen valvonnan alai-

¹⁾ Talousos. pöytäk. main. päiv. Kuulut.: Saml. af förordn. ss. 68—70.

²⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{4}{1}$, $\frac{17}{1}$ 1810.

³⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1810 n:o 23.

⁴⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{30}{3}$ 1810.

⁵⁾ Nordensvan oli konttorin kirjanpitäjä, Wacklin kasööri.

⁶⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{24}{5}$ 1810.

nen virasto¹⁾, mutta kun se silloisissa oloissa näytti vaikealta toteuttaa, piti koetettaman tulla toimeen entistä järjestystä noudattamalla ja tekemällä siihen lisäyksiä ja parannuksia. Kamreereilta oli kysyttävä, katsoivatko he voivansa edelleen toimia konttorin virkamiehinä muita töitään syrjäyttämättä, ja jos he kieltäytyivät toimesta, olivat tehtävät annettavat muille konseljin virkamiehille. Joka tapauksessa piti paperin laskemista varten määrätä joku konseljin kamarikirjuri 100 hopearupl. palkalla konttorissa palvelemaan. Paperin valmistamisen kontrolleeraukseen nähden olivat sopivia ne keinot, joita kamari- ja sotilas-toimituskunnan kamreerit konseljille jättämässään memoriaaleissa olivat ehdottaneet. Painajina oli edelleen käytettävä konseljin vahtimestareita, mutta heille annettava palkka arkittain. Asiaa käsiteltyään istunnossa elok. 7 p. 1810 konselji päätti, että kustannusten vuoksi ei konttorille voitu antaa erityistä virkamiehistöä, vaan piti sitä kuten siihenkin saakka konseljin virkamiesten hoitaa. Yksi kamarikirjuri kuitenkin Tengströmin ehdotuksen mukaan määrättiin konttorin palvelukseen. Kamreerit kutsuttiin sisään ja kysyttiin heiltä, vieläkö he katsoivat voivansa hoitaa konttorin tehtäviä, johon he vastasivat myöntävästi. Tulindbergin käskettiin valmistaa ehdotus muutoksiksi ja lisäyksiksi konttorin ohjesääntöön.

Sillävälän kuin Tulindbergin valmistama uutta ohjesääntöä, lisääntyivät yhä vaikeudet, eikä konttori kyennyt valmistamaan tarpeeksi paperia.²⁾ Maaliskuussa 1811 ilmotti prokuraattorin apulainen Rehbinder huomanneensa konttoria tarkastaessaan, että konttorissa ei ollut tarpeellista järjestystä eikä kontrollia. Kasööri ei ollut tehnyt vuositilejä määrättyinä aikoina eikä finanssipäällikkö muiden kamreerien kera tarkastanut paperivarastoa, ja finanssitoimituskunta ei ollut vielä laatinut ehdotusta konttorin parannetuksi ohjesäännöksi. Rehbinder vaati konseljia ryhtymään ponteviin toimiin näiden seikkain korjaamiseksi pidättäen itselleen oikeuden nostaa syytteen kasööriä vastaan, jos näki sen tarpeelliseksi. Konselji määräsi kasöörin tekemään

¹⁾ Siltä varalta, että konttori erotettiin konseljista, ehdotti Tulindberg siihen virkamieheksi komissaarin 800 ruplan, kirjanpitäjän ja kasöörin kummankin 500 ruplan, ja kaksi vahtimestaria 50 ruplan palkalla. Kaikkiaan tekivät konttorin menot ehdotuksen mukaan 2,600 rupl.

²⁾ Talouso. pöytäk. 10/10 1810.

tilinsä kahdeksan päivän kuluessa ja finanssipäällikön toimittamaan inventeerauksen seuraavana päivänä sekä ensi tilassa jättämään konseljille ehdotuksen konttorin ohjesäännöksi.¹⁾

Viipyi kuitenkin vielä kuukausia, ennenkuin Tulindberg sai ehdotuksen valmiiksi. Vasta lokakuun lopussa 1811 voitiin se esittää konseljille.²⁾ Kun konseljin määräyksen mukaan konseljin virkamiesten edelleenkin tuli hoitaa konttorin tehtäviä, ei uudessa johtosääntöehdotuksessakaan oltu muutettu konttorin suhdetta konseljiin, vaan pysytetty se entisenä. Annettiin vain entistä tarkempia määräyksiä konttorin työmuodoista ja virkamiesten tehtävistä, esim. että painaminen oli tapahtuva säännöllisesti kahtena päivänä viikossa, että kontrollin vuoksi kullakin virkamiehellä oli eri painimensa hoidossaan, että finanssipäällikkö, jonka tuli avata konttoriin saapuneet kirjeet, tarkasti neljännesvuosittain painamispäiväkirjat, ja että konttorista ei saatu paperia myydä. Konselji hyväksyi ehdotuksen ja vahvisti sen konttorille ohjesäännöksi.

Tämänkään jälkeen ei leimapaperin hoito ollut tyydyttävää. Milloin oli konseljin ryhdyttävä toimiin, kun oli syntynyt epäluuloja, että leimapaperin jakamisessa oli harjoitettu petosta, milloin taas annettava määräyksiä paperin jättämisestä konseljille ja tilittämisestä, tai tilien lähettämisestä suoraan maaherranvirastoista leimapaperikonttoriin, „joka — kuten konseljin eräässä määräyksessä lausuttiin — „on auktoriseerattu virasto, ja vastaa sitä, joka Ruotsissa on samaa tarkotusta varten ollut asetettu“.³⁾

Perussyy, mikä leimapaperikonttoriin nähden oli tuottanut konseljille alituisia harmejä ja vaikeuksia, konttorin läheinen yhteys konseljin kanssa, ei siis ollut vielä konseljin ensimmäisen valtaluvan aikana tullut poistetuksi.

¹⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{11}{3}$, 1811.

²⁾ Sam. $\frac{20}{10}$, 1811.

³⁾ Talousos. pöytäk. $\frac{3}{1}$, $\frac{3}{6}$, $\frac{1}{7}$, $\frac{2}{7}$, 1812.

Kuudes luku.

Suomen asiain esittely hallitsijalle.

1. Suomen asiain komissioni.

Hallitsijan määrättyä vahvistaessaan ehdotuksen Suomen väliaikaisen hallituksen järjestämisestä¹⁾, että kaikki Suomen asiat olivat esitettävät hänelle suoraan eikä Venäjän ministerien kautta, kuten suunnituksessa oli ehdotettu, jätettiin, niinkuin olemme nähneet²⁾ mainittujen asiain esittely valtiosihteeri Mikael Speranskille. Kirjeellä jouluk. 28 p:ltä 1808 v. l. Speranski ilmotti sisäasiain ministerille, että keisari oli määrännyt hänet esittelemään Suomen asiat ja olemaan yhteydessä ministerien kanssa.³⁾ Näin tuli tämä venäläinen mies⁴⁾, joka oli alhaista syntyperää, mutta joka lahjakkaisuutensa kautta oli erittäin nopeasti valtioviroissa kohonnut, olemaan ensimmäinen Suomen edus-

¹⁾ Kts. ylemp. s. 120.

²⁾ Kts. ylemp. s. 135.

³⁾ Kirj. kts. Ordin, m. t. II, liitt. s. 78.

⁴⁾ Kuten tunnettua oli Speranski syntyisin kyläpapin poika, kävi ensin hengellisen seminaarin ja hengellisen akatemian, joutui sitten sisäasiain ministeriöön virkamieheksi, kohosi toimituskunnan päälliköksi ja tuli syksyllä 1807 keisarin sihteeriksi ja saavutti hänen luottamuksensa. Oltuaan keisarin seurassa syksyllä 1808 Erfurtissa ja tutustuttuaan siellä ranskalaisiin ja heidän aatteisiinsa, hän alkoi suunnitella suuria uudistuksia. Tällöin syntyi m. m. ajatus valtiohallinnon uudistamisesta, jota koskeva laaja suunnitus valmistui lokakuussa 1809, ja jonka seurauksena oli sitten valtakunnanneuvoston perustaminen — ja Speranskin itsensä määrääminen valtakunnansihteeriksi — sekä ministeriöiden uudesti järjestäminen. Kts. tästä ylemp. s. 125 muist. 1, missä myös on mainittu Speranskin elämää käsitteleviä teoksia.

taja hallitsijan luona. Venäjän ministereiltä, jotka olivat siihen saakka esittäneet keisarille Suomen asioita, mikäli niitä oli tullut esiin, siirrettiin tällöin heidän käsiteltävinään olevat Suomen asiat Speranskille. ¹⁾

Yksinään ei kuitenkaan Speranski joutunut Suomen asioita hoitamaan, vaan sai hän itselleen suomalaissyntyisiä auttajia. Ylempänä on jo viitattu siihen, että Rehbinder tuli hänen apulaisekseen. ²⁾ Suomen lähetyskunnan ollessa Pietarissa oli ulkoasiain ministerin apulainen kreivi Soltykov tehnyt keisarin puolesta lähetyskunnan puheenjohtajalle Mannerheimille kysymyksen, eikö hän olisi suostunut rupeamaan keisarin sihteeriksi, ja kun Mannerheim oli toimesta kieltäytynyt, pyytänyt häntä ehdottamaan sopivia henkilöitä toimeen. Mannerheim mainitsikin muutamia miehiä, jotka hän katsoi sopiviksi, ja olivat ne laamanni Willebrand, asessori Gyldenstolpe, vapaaherra Rehbinder, tuomari vapaaherra v. Kothen ja hovioikeuden kanneviskaali Kaarle Walleen. ³⁾ Sprengtporten kirj. jouluk. 30 p:ltä 1808 v. l. Speranskille suositteli toimeen — s. o. Speranskin apulaiseksi — Rehbinderiä, jonka tietoja, sivistystä ja luonnetta hän kiitteli. Tammikuun 6 p:nä 1809 v. l. lähetti Rehbinder Speranskille kirjeen ja memoriaalin, mainiten niissä Sprengtportenin hänelle ilmottaneen, että hallitsija aikoi asettaa hänet Suomen asiain virastoon, jonka vuoksi hän tahtoi esittää muutamia seikkoja ennenkuin otti viran vastaan. Yksi ehto, jonka hän asetti ennenkuin suostui ottamaan toimen vastaan oli, että hän tulisi saamaan ainakin 4,000 ruplaa palkkaa, ja lisäksi katsoi hän tarpeelliseksi, että hänelle annettiin erityinen sihteeriksi. ⁴⁾ Ehdot hyväksyttiin ja Rehbinder määrättiin toimeen. Vapaaherra Robert Henrik Rehbinder, joka oli ensin ollut sotilaana, mutta sitten kääntynyt siviilialalle, oli m. m. Tukholmassa, revisioniekspeditionissa palvellessaan, ollut läheisessä yhteydessä etevien miesten ja hovipiirienkin kanssa, ja tultuaan Turun hovioikeuteen, jonka asessoriksi hänet nimitettiin 1807,

¹⁾ Kts. ylemp. s. 135 muist. 4. Asiain siirtoja sisäasiain ministeriltä Speranskille tammik. 1809. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 171.

²⁾ Kts. ylemp. s. 135.

³⁾ Castrén, Skildr. ss. 20, 276. Ordinin mukaan oli ehdokkaita myös Rotkirch, m. t. II s. 284.

⁴⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 137.

oli hän saavuttanut huomiota siinä määrin, että hänet oli valittu hovioikeuden edustajaksi Suomen lähetyskuntaan. ¹⁾

Väliaikaiseksi sihteerikseen pyysi Rehbinder helmik. 1 p. 1809 Speranskille lähettämässään memoriaalissa varakanneviskaali Bäckborgia. Vakinaiseksi sihteeriksi hän taas suositteli Walleenia, jota hän piti kykenevänä paikan täyttämään. ²⁾ Walleen näkyy astuneen toimeensa vasta elokuussa v. l. 1809. ³⁾ Sekä Speranskin että hänen suomalaisten apumiestensä palkat suoritettiin Venäjän varoista. Walleenin palkka määrättiin kuitenkin sittemmin korvattavaksi Suomen varoista. ⁴⁾

Ennenkuin Porvoon valtiopäivät olivat kokoontuneet, oli siis Suomen asiain erikoinen esittelyjärjestys määrätty. Mikä osuus sekä Speranskilla että Rehbinderillä oli valtiopäivätyöhön, on yleensä tunnettua ja on siitä tässä esityksessäkin ylempänä viittauksia annettu. ⁵⁾ Mutta Suomen asiain käsittely hallitsijan läheisyydessä joutui vielä jatkuvien järjestelyjen alaiseksi. Jo keväällä 1808 oli, kuten nähty ⁶⁾, Sprengtporten ehdottanut komitean asettamista Pietariin käsittelemään Suomen asioita. Porvoon valtiopäiväin aikana ehdotusta laadittaessa hallituskonseljin järjestämisestä syntyi todenteolla kysymys erityisen konseljin asettamisesta Pietariin. Mannerheimin kirjeestä huhtik. 24 p:ltä 1809 ja Tengströmin kirjeestä saman kuun 25 p:ltä ⁷⁾ näkyy, että Rehbinder oli Speranskin puolesta kysynyt, pitikö konseljikomitea tarpeellisena erityisen konseljin asettamista hallitsijan läheisyyteen, vieläpä lujasti vaatinut komiteaa antamaan mietinnön mainitusta asiasta. Komitean jäsenet, kirjeiden mukaan, olivat kuitenkin katsoneet, että he, kun heille ei oltu annettu varmoja määräyksiä, eivät olleet oikeutettuja asian käsittelyyn ryhtymään. Yksityishenkilönä Mannerheim kuiten-

¹⁾ Rehbinderistä kts. Castrén, Rob. Henrik Rehbinder: Skildringar.

²⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 138.

³⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 100.

⁴⁾ Vuoden 1810 menoarvioon otti konselji 5,000 hopearupl. Speranskin palkaksi, mutta keisari määräsi, että Speranskin palkka oli maksettava yksinomaan Venäjän varoista. Walleen sai palkkaa v. 1809 500 rupl. sekä sitten 2,000 rupl. vuodessa. Valtiosiht. vir. asiakirj. 1809 n:o 100 ja 137. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 92 muist., ss. 167, 172.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 144 y. m.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 113.

⁷⁾ Kts. ylemp. s. 151.

kin lausui siitä mielipiteensä. Hänen käsityksensä mukaan ei erityisestä konseljista ollut sillä hetkellä nähtävää hyötyä. Kun Speranski oli Suomen asiain johdossa, ei ollut enempää toivoamista. Hänen luonteensa takasi Suomen oikeuksien ja onnen turvaamisen, ja hänen apulaisensakin ansaitsi suomalaisten täyden luottamuksen. Ei siis tarvittu uutta konseljiä, joka hänen käsityksensä mukaan vain olisi hidastuttanut asioita ja joka ehkä olisi ollut uutena muutamien kansalaisten kunnianhimon ja juonittelujen paikkana (un nouveau ressort a l'ambition et a l'intrigue de quelqu'uns de nos compatriotes). Usein on, lausuu Mannerheim, parempi, että tärkeät asiat ovat yhden kuin useiden kädessä. Tengström puolestaan sanoi katsovansa asiaa niin yksinkertaiseksi, että se voitiin järjestää ilman komitean neuvoja ja selityksiä. Hallitsijan tahdosta riippui kutsua Pietariin kaksi tai kolme taitavinta ja enin kunnioitettua (instruits et les plus honêtes) Suomen kansalaista antamaan lausuntojaan maan tarpeista (sur le bien et les interêts), jotka miehet eivät tarvitsisi muuta johtosääntöä tehtäviinsä nähden kuin isänmaallisuutensa ja kiintymyksensä hallitsijan persoonan.

Aijotun konseljin asettamisesta ei tullut mitään. Mutta kuten aikaisemmin jo on viitattu, perustettiin syksyllä v. 1809 Suomen asiain komissioni maamme asioita käsittelemään hallitsijan läheisyydessä.¹⁾ Perustaminen tapahtui keisarillisella ukaasilla lokak. 18 p:ltä 1809 v. l., missä komissionille annettiin myös toimintaohjeet.²⁾ Ukaasin alkusanoissa lausutaan: „Tahtoen, että ne vastayhdistetyn Suomen hallitusta koskevat asiat, jotka Meidän ratkaistaviksemme tulevat, tarkastettakoon ja tutkittakoon juuri niiden lakien mukaan, jotka ovat sille maalle ominaiset ja jotka Me olemme sille vahvistaneet, ja koska sen ohessa katsomme tarpeelliseksi, että myöskin vanhan Suomen kuvernementti, jonka järjestäminen on ollut uskottu erityiselle komitealle, muodostettaisiin mitä edullisimmalla, sille sopivimmalla tavalla, olemme Me katsoneet hyväksi asettaa tämän komissionin.“ Senjälkeen määrätään, ketkä tulivat sen

¹⁾ Kts. ylemp. s. 255.

²⁾ Ukaasi painettuna: Dubrovin, m. t. III ss. 267—9. Myös Danielsonin julkais. Hist. Ark. XI ss. 400—403. Vrt. myös sam., Viip. läänin palauttam. s. 51 ja ss.

jäseniksi, mitä asioita sen oli otettava käsiteltäväkseen, sekä säädetään työjärjestyksestä ja kanslian rakenteesta. Jäseniksi määrättiin todellinen salaneuvos parooni Heiking, salaneuvos Theils, todellinen valtioneuvos Emine, valtioneuvos Friccius, valtioneuvos parooni Reh binder ja everstilutnantti Jägerhorn. Asiain käsittelyssä tuli komissionin noudattaa lyhyintä järjestystä. Sen pöytäkirjat tuli valtiosihteeri Speranskin esittää hallitsijalle, ja hänen kauttaan sai se myös asiain käsittelyssä tarvitsemansa tiedot. Komissioni ehdotti keisarille kansliavirkamiehistön nähtyänsä, minkälaista virkamiehistöä asiain lukumäärä vaati. Yhtenäisyyden ja järjestyksen säilyttämiseksi asiain käsittelyssä asetettiin kanslia yhden komissionin jäsenen erityisen katsannon alle. Sinä jäsenenä oli oleva valtioneuvos Emine, jonka valvonnan ja johdon alla komissionin kirjalliset toimitukset suoritettiin. „Komissionin asettamisen kaksinaiseen tarkotukseen nähden“, lausutaan ukaasissa, „tulevat sen käsittelyjen pääesineet olemaan seuraavat: 1:o Mitä tulee vastayhdistetyn Suomen, sille vahvistettujen perusteiden ja lakien mukaiseen hallintoon, on komitean otettava tarkastettavakseen ja tutkittavakseen ne asiat, jotka sille Meidän käskystämme jätetään. 2:o Vanhan Suomen kuvernementin järjestämistä koskevissa kysymyksissä tulee komitean, tarkastettuansa todellisen valtioneuvoksen Eminen toimesta koottuja asianmukaisia tietoja ja hänen ehdotuksiaan kuvernementin saattamisesta parempaan kuntoon, esittää Meille niistä ajatuksensa.“ Sittenmin uskaasilla heinäk. 20 p:ltä 1810 v. l. hallitsevalle senaatille ¹⁾ määrättiin, että v. 1802 Vanhan Suomen järjestämistä varten asetetulta komitealta, joka lakkautettiin, ja muistakin departementeista, oli jätettävä kaikki Vanhaa Suomea koskevat asiat komissionin kansliapäällikölle Eminelle, ja kirj. elok. 18 p:ltä 1810 v. l. ²⁾ Speranski ilmotti Eminelle uudet ohjeet Vanhan Suomen järjestämistä koskevissa asioissa.

Komissionin jäsenistä olivat vain Reh binder ja Juhana Antti Jägerhorn, joka oli, paettuaan v. 1788 Suomesta, ollut

¹⁾ Venäjän asetuskokoelmassa oleva ukaasi on heinäk. 20 p:ltä v. l., Dubrovinin julkaisema konsepti on kesäk. 20 p:ltä. Dubrovin, m. t. III s. 272.

²⁾ Dubrovin, m. t. III ss. 291—2. Myös Danielsonin julkais. Hist. Ark. XI ss. 403—406. Ref. sam., Viip. läänin pal. s. 55 ja ss.

Venäjän palveluksessa¹⁾, suomalaisia miehiä. Nikolai Emine, paitsi että hän oli ollut v. 1802 Vanhan Suomen oloja järjestämään asetetun komitean jäsen ja vuodesta 1804 Vanhan Suomen siviilikuvernööri²⁾, oli toiminut, kuten nähty, Buxhövdenin auttajana Suomen sodan aikana. Muista jäsenistä oli vain Friccius oleskellut enemmän aikaa Suomessa, julkaissut Vanhan Suomen oloista esityksenkin³⁾, ja tuli hän sittemmin myös v. 1812 alussa asetetun Viipurin läänin järjestämiskomitean jäseneksi.⁴⁾ Armfelt kirjeissään Kaarle Stjernvallille vuodelta 1812 sanoi häntä mieheksi, jolla oli tietoja ja ymmärrystä, mutta jonka sydän ei ollut paraassa maineessa. Sprengtporten kutsui häntä älyksi ja mainitsi, että keisari suosi häntä erityisesti.⁵⁾ Salaneuvos senaattori Theils oli ollut v. 1802 asetetun Vanhan Suomen komitean puheenjohtajana.⁶⁾ Parooni Heikingistä ei asiakirjoissa ole tavattavana tietoja.

Niinkuin komissioni kokoonpanoltaan oli suurimmaksi osaksi venäläinen, tuli myös sen kansliavirkamiehistö olemaan samanlainen. Aluksi ei kanslia ollut säännöllisesti järjestetty, vaan hoitivat siellä asioita Eminen ottamat henkilöt, kuten entinen manufaktuurihallituksen virkamies, kollegisihtteri Dementjev, joka oli määrätty kirjuriksi asiakirjain kopioimista ja tilien tarkastusta varten.⁷⁾ Vasta elok. 5 p. 1810 v. l. teki komissioni lopullisen ehdotuksen kanslian jaosta, virkamiesten nimityksestä ja työmuotojen järjestämisestä, minkä ehdotuksen hallitsija saman kuun 9 p. v. l. vahvisti.⁸⁾ Komissioni oli katsonut, että asiat olivat jaettavat kolmeen ryhmään: oikeusasioihin, hallintoasioihin yleensä sekä finanssi- ja tilinpitoasioihin, kun nämä erilaatuiset asiat vaativat erilaista käsittelytapaa ja komissionissa, kuten se huomautti, oli puute ruotsin ja venäjän kieltä taitavista ja lakeihin ja mainittuihin hallintoasioihin perehtyneistä miehistä. Näiden asiaryhmien mukaan jaettiin ko-

¹⁾ Kts. ylemp. s. 142.

²⁾ Vrt. Danielson, Viip. lään. palauttam. ss. 31—39.

³⁾ E. G. Palménin selostus Hist. Ark. XVII, pöytäk. s. 44.

⁴⁾ Danielson, Viip. lään. palauttam. s. 119.

⁵⁾ Sit. Danielson, Viip. lään. palauttam. s. 119 muist. 2.

⁶⁾ Sam. s. 31 y. m.

⁷⁾ Komissionin asiakirjat, nid. 1 n:o 15.

⁸⁾ Komiss. asiakirj., nid. 1 n:o 12, 13.

missioni ja sen kanslia kolmeen osastoon, oikeus-, toimeenpanosekä finanssi- ja tilintarkastustoimituskuntaan, joissa kussakin oli sihteeri ja kaksi kirjuria, ja sitäpaitsi kansliapäälliköllä oli erityinen kirjuri. Kansliaan otettavain kielenkääntäjain piti työkennellä siinä osastossa, missä milloinkin tarvittiin, ja tuli heistä yhden osata ranskaa. Arkistonhoitoa varten asetettiin arkistonhoitaja, jolla oli kirjuri apunaan, ja jonka tuli myös pitää huolta rekistratuurin pidosta. Vielä oli komissionissa oleva rahastonhoitaja eli eksekuuttori. Kansliatirehtöörillä oli valta jättää tarvittaessa osastoille ja virkamiehille muitakin asioita, kuin mitkä niille varsinaisesti kuuluivat. Komissionin ehdotuksen mukaisesti tulivat keisarin määräyksestä virkamieheksi seuraavat: oikeusosaston sihteeriksi nimineuvos Kruskopf, joka komissionin asiakirjain mukaan oli entisessä Vanhan Suomen komiteassa palvellessaan oppinut tuntemaan Ruotsin lait ja oikeudenkäyntijärjestyksen ja sittemmin ollut virkamiehenä lakikodifikatsioonikollegiossa ja Itämerenmaakuntain kuvernementti-hallituksen lakiosaston päällikön apulaisena; toimeenpano- eli politiaosaston sihteeriksi entinen Suomen kenraalikuvernöörin kanslian virkamies nimineuvos Ledun, joka taisi ruotsin kieltä; finanssiosaston sihteeriksi kollegineuvos Zeiger, joka osasi ranskan kieltä, ja joka komissionin mielestä saattoi komissionin venäjän kieltä taitamattomille jäsenille selvittää asiakirjain sisältöä. Kielenkääntäjiksi tulivat kuvernementinsihteeri von Tavast, entinen Kyminkartanon läänin lääninkanslian virkamies Hornborg ja kollegisihteeri Falck, joka oli ollut Eminent sihteerinä hänen ollessaan Vanhan Suomen siviilikuvernöörinä ja toimiesaan Uuden Suomen siviilihallinnon järjestäjänä, ja jolla oli ruotsin kielen taito. Neljänneksi kielenkääntäjäksi määrättiin Turun hovioikeuden sihteeri Walleen, josta asiakirjoissa mainitaan, että hän „taisi ranskaa ja tunsu Ruotsin lait“. Rahastonhoitajaksi nimitettiin kollegiasessori Komarov, joka oli palvellut entisessä Vanhan Suomen komiteassa. Arkistonhoitajaksi ehdotti komissioni marrask. 3 p. 1810 Lauri Gabriel Haartmanin, joka komissionin ilmoituksen mukaan oli ollut ulkoasiain kollegion aktuaarina, mutta nautti tieteellisten töiden vuoksi vapautta, ja taisi tyydyttävästi myös venäjää. ¹⁾ Näiden miesten

¹⁾ Komiss. asiakirj., nid. I n:o 19.

lisäksi oli komissionissa, paitsi mainittua Dementjeviä, joka tammik. lopussa 1811 v. l. otti eronsa siirtyäkseen toisiin toimiin¹⁾, nimineuvos Birschert, joka oli komissionissa „erityisiä toimia varten“, mutta joka myös v. 1811 alussa erosi komissionista ja muutti Suomeen postilaitoksen palvelukseen.²⁾ Kopisteina ja kirjureina toimivat entinen Pietarin kuvernementtihallituksen virkamies kollegirekistraattori Provykovsky, kapteeni Suttkov sekä Poduskov, Seppen ja Klementjev.³⁾ — Keisari oli jo heinäk. 21 p. 1810 v. l. määrännyt, että komissionin perustamisesta syntyneiden kustannusten korvaamiseksi oli Suomen varoista maksettava 2,000 ruplaa, ja että samoista varoista oli suoritettava myös Eminen palkka.⁴⁾ Emine olikin ainoa jäsenistä, joka sai vuosipalkan; Friccius nautti „pöytärahoja“ kuukausittain, mutta muille jäsenille ei ollut annettu mitään palkkiota. Kansliavirkamiehistölle sitävastoin oli menosäännössä määrätty vakinaiset tulot, mutta komissioni oli ehdottanut muutamille virkamiehille aluksi pienemmät palkat, kuin mitkä menosääntöön oli otettu, ja vasta myöhemmin annettiin heille täysi palkka.⁵⁾ Myös Fricciuksen palkkio ja kanslian menot suoritettiin Suomen varoista.

Samalla kertaa kuin keisari hyväksyi komissionin ehdotuksen kanslian jaosta ja virkamiesten nimityksestä, vahvisti hän myös komissionin työjärjestyksen. Sen mukaan olivat komissionin journalit laadittavat venäjän kielellä. Niitä jäseniä varten, jotka eivät venäjää osanneet, piti ruotsin tai ranskan

¹⁾ Komiss. asiakirj. nid. 3 n:o 11.

²⁾ Sam. nid. 3, n:o 11.

³⁾ Sam. nid. 1, n:o 20, 37, nid. 3, n:o 31.

⁴⁾ Komiss. asiakirj. nid. 1, n:o 17.

⁵⁾ Eminen vuosipalkka oli 4,000 rupl. ja lisäksi sai hän 150 rupl. pöytärahoja kuukaudessa. Fricciuksen pöytärahat tekivät 120 rupl. kuussa. Sihteerien palkka oli menosäännön mukaan 2,500 rupl., kielenkääntäjien 1,200, rahastonhoitajan 1,200 ja arkistonhoitajan 1,000 rupl. Sihteereistä kuitenkin vain Zeiger ja kielenkääntäjästä Falck ja Walleen saivat alusta alkaen täyden palkan. Vasta helmik. 28 p. 1811 v. l. keisari määräsi komissionin ehdotuksesta, että kaikki sihteerit ja kielenkääntäjät saivat nauttia menosäännössä määrättyä palkkaa. Hyyry- ja tarverahat olivat 10,000 ruplaa. Menosäännöstä kts. komiss. asiakirj. nid. 1, n:o 9; muista palkkain järjestelyistä sam., nid. 1 n:o 13, 15, 20, 37, nid. 3 n:o 29. Komissionin menoja koskeva ukaasi on heinäk. 20 p:ltä 1810 v. l.

kielellä valmistaa lyhyitä yhteenvetoja asiain sisällyksestä ja kulusta. Ollessaan eri mieltä saivat mainitut jäsenet antaa lausuntonsa niinkään ruotsin tai ranskan kielellä, jotka lausunnot käännettiin venäjäksi ja liitettiin pöytäkirjaan. Se jäsen, joka vastaanotti komissioniin saapuneet asiakirjat, merkitsi myös niihin saapumispäivän ja jakoi ne sihteereille osastoissa valmistettavaksi sekä valvoi niiden nopeata käsittelyä. Kaikkien jäsenten läsnäoloa ei joka päivä tarvittu paitsi tärkeissä tapauksissa, vaan voitiin asiat jättää kansliavirkamiesten valmistettavaksi. Komissionin oli joka kuun alussa otettava selvä asiain kulusta ja kolmannesvuosittain annettava hallitsijalle luettelo päätetyistä ja päättämättömistä asioista sekä selonteko syistä niiden päättämättä jäämiseen. Työjärjestyssäännöissä annettiin lopuksi määräyksiä komissionin varain hoidosta ja rahastonhoitajan tehtävistä siinä suhteessa.

On muistettava, että komissionin menosääntö ja työjärjestys vahvistettiin komissionin oltua lähes vuoden ajan toimessa. Jos luomme silmäyksen siihen, millaiseksi komissionin työskentelytapa oli ensi vuoden kuluessa muodostunut, näemme helposti, että annetut säädökset olivat laaditut sen mukaisiksi, kuin käytäntö oli muodostunut. Komissionin suomalaisista jäsenistä Reh binder oli läsnä komissionin istunnoissa vain yhden kerran, komissionin pitäessä ensimmäisen kokouksensa marrask. 26 p. 1809, jolloin käsiteltiin valtiopäiväin vastausta rahaa- ja rahalaitosta koskevaan propositsiooniin. Mahdollisesti tuns Reh binder asemansa tukalaksi. Nähtävästi sen vuoksi otti hän kevättälvella 1810 pitkäksi aikaa virkavapautta, alkoi pyrkiä kesällä 1810 Suomeen ja siirtyikin sitten, kuten nähty, Turkuun prokuraattorin apulaiseksi. Toinen suomalaisista jäsenistä, Jägerhorn, ei ollenkaan ottanut osaa komissionin istuntoihin, eivätkä myöskään venäläisistä jäsenistä Heiking ja Theils. Ainoastaan Emine ja Friccius mainitaan pöytäkirjoissa läsnäolleiksi. He kahden pitivätkin säännöllisesti istuntoja ja muodostivat siten komissionin. Tästä ymmärrämme, miksi menosäännössäkkin annettiin palkka vain näille kahdelle miehelle. Kun vahvistetuissa työohjeissa sanottiin, että kaikkien jäsenten läsnäoloa ei joka päivä tarvittu, vaan että asiat voitiin jättää kansliavirkamiesten valmistettavaksi, lausuttiin siinä vain ilmi tulos, johon käytännössä oli jouduttu. Samalla tapaa jatkui komissionin toiminta

työjärjestyksen vahvistamisen jälkeenkin. Mikäli Jägerhorn puuttui Suomen asioihin, kääntyi hän suoraan hallitsijan puoleen, kuten jättäessään alussa vuotta 1811 hänelle kirjotuksen Suomen valtiotalouden järjestämisestä ¹⁾, eikä ottanut asioita esille komissionissa. Muuten hän kirjeessään tammik. 20 p:ltä 1811 Aminoffille ²⁾ lausui sangen ankan arvostelun Eminestä, mainiten että Speranski käytti Emineä factotuminaan, ja että „Herra Emine — — tyytyväinen itseensä kuin kuningas, kun hän ilkeällä tavalla, kaikenlaisilla kujeilla voi tiputella salaista myrkyä, joka ennemmin tai myöhemmin tekee lopun kaikesta tämän maan vapaudesta ja menestymisestä, joita kohtaan hän on vannonut leppymätöntä vihaa.“ Rehbinder niinikään on muistelmissaan sanonut Emineä itsekkääksi olennoiksi, joka oli niin hyvin tunnetta kuin päätä vailla ³⁾. Kahden toimivat Emine ja Friccius komissionissa aina komissionin lakkauttamiseen saakka, paitsi maaliskuussa 1811, jolloin Friccius oli lomalla ja Emine yksin suoritti asiat. Koskaan ei pöytäkirjoissa mainita erimielisyyttä näiden jäsenten kesken sattuneen. Kun tavallisesti otettiin käsiteltäväksi vain harvoja asioita, toisinaan ainoastaan yksi kerrallaan, ja sensijaan pidettiin usein istuntoja, on pöytäkirjojen luku hyvin suuri. Pöytäkirjoissa refereerattiin käsiteltävät asiat erittäin tarkoin, niin että ne melkeinpä ovat suoranaisia käännöksiä asioista venäjän kielelle. Ilmotuksen mukaan, jonka Emine, työjärjestystä noudattaen, teki ratkaistuista ja ratkaisemattomista asioista joulukuussa 1810, oli komissioniin saapuneita asioita kaikkiaan 55, joista 49 oli valmistettu ja lähetetty valtiosihteerille esiteltäväksi ⁴⁾.

Asioista, jotka olivat komissionin käsiteltävinä, on jo ylempänä mainittu ⁵⁾ eräät tärkeät Porvoon valtiopäivillä esillä olleet asiat. Kysymys Suomen rahalaitoksen järjestämisestä oli komissionissa tarkastettavana marraskuussa 1809 ⁶⁾, kysymys sotalaitoksen järjestämisestä jätettiin sille niinikään samassa kuussa

¹⁾ Vrt. Jägerhornin kirj. 20/1 1811 Aminoffille, sit. Danielson, Viip. lään. pal. ss. 60—1.

²⁾ Vrt. edell. muist.

³⁾ Vrt. Danielson, Viip. lään. pal. s. 60.

⁴⁾ Komiss. asiakirj. nid. 1, n:o 2.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 271.

⁶⁾ Vrt. edell. s.

ja eräitä sotalaitosta koskevia asioita lopulla vuotta 1810, kysymys kruununverojen kannosta oli esillä tammi- ja touku-kuussa 1810. Kuten aikaisemmista tutkimuksista tunnetaan, seurasi komissioni näiden kysymysten suhteen antamisissaan lausunnoissa toisia näkökantoja kuin säädyt, syrjäytti monessa kohdin säätyjen toivomukset ja osotti — joskaan ei tahallista Suomen lakien halveksimista — kuitenkin perehtymättömyy- tensä niiden sisällykseen ja henkeen ¹⁾. Olemme tutustuneet myös komissionin syksyllä 1811 antamaan lausuntoon konseljin virkamiehistön lisäämistä koskevassa kysymyksessä ²⁾, joka lausunto on komissionin katsantotavalle kuvaava. Komissioni, kun se sai antaa lausuntoja tärkeissä, maan uudesta asemasta johtuneissa järjestämiskysymyksissä, joutui toimimaan valmistelukuntana, vieläpä yksinomaisena valmistelukuntana niissä asioissa, joista konseljin lausuntoa ei ollenkaan vaadittu, tai konseljille rinnakkaisena valmistelukuntana konseljin hallit- sijalle esittämässä asioissa ³⁾. Komissionilla oli täten vaikutusta asiain ratkaisun suuntaan, ensinmainituissa kysymyksissä melkoisessa määrinkin. Mutta suureksi ei silti komissionin vai- kutusta yleensä hallintotoiminnan kulkuun käy sanominen. Monista konseljin hallitsijalle lähettämistä asioista ei komis- sioni antanut itsenäistä lausuntoa, vaan ainoastaan refereerasi konseljin esityksiä, joita referaatteja tavallisesti käytettiin esit- telynootteina. Niin tapahtui esim. ruotsalaisten saatavien selvit- telyyn nähden asian ollessa tammikuussa 1810, ja likvidatsioni- komissionin asettamiseen nähden kysymyksen ollessa elokuussa samana vuonna komissionin käsiteltävänä ⁴⁾, samoin intendentti- viraston perustamisen ⁵⁾ ja myös niinkin tärkeiden hallintoasiain kuin budgettien suhteen. Muita mainittavampia kysymyksiä ei komissionissa ollutkaan käsiteltävinä. Konseljin esitys virka- miesten palkankorotusasiassa ratkaistiin ilman komissionin lau- suntoa ja vain päätös lähetettiin komissionille tiedonantoa var-

¹⁾ Kts. E. Neovius, Suom. raha-as. jär. ss. 115—128, 195 muist., 219—20, 283—5 y. m.

²⁾ Kts. ylemp. s. 345.

³⁾ Vrt. ylemp. s. 301.

⁴⁾ Vrt. E. Neovius, Suom. raha-as. jär. ss. 236—9, 242 muist.

⁵⁾ Vrt. ylemp. s. 318.

ten¹⁾, käskykirje heinäk. 5 p. 1811 v. l. Haminan rauhakirjaan sisältyvän Ruotsin ja Suomen välistä kauppaa koskevan sopimuksen pitentämisestä julkaistiin komissionia kuulematta²⁾, tärkeimmät virkanimitykset, kuten maaherrain määräämiset, tapahtuivat ilman komissionin vaikutusta, monet järjestämiskysymykset, kuten lääkintökollegion, tullilaitoksen, ylimaanmittauskonttorin, luotsilaitoksen, eläkelaitoksen, vuoritoimen järjestäminen, tai huomattavammat lainsäädäntötoimet, kuten muutokset kirkkolakiin ja majotusohjesääntökysymys, joissa alkuunpano oli tapahtunut komissionin olemassaolo-vuosina, siirtyivät aikaan, jolloin komissioni oli lakkautettu. Komissionin tehtävien toiseen puoleen, Viipurin läänin olojen järjestämiseen nähden, ei sen asiakirjoissa ole edes minäkäänlaisia jälkiä komissionin toiminnasta³⁾. Muualta tulleiden vaikutusten kautta sai, kuten tunnettu, Viipurin läänin koskeva kysymys aivan uuden käänteen ja johti siihen, että vähän jälkeen komissionin lakkauttamisen Vanha Suomi liitettiin muuhun Suomeen.

Mitä sitten jäi Suomen asiain komissionin tehtäväksi? Sen aika meni, paitsi asioihin, joita ylempänä on kosketeltu, referaattien ja venäjänkielisten esitysnoottien valmistamiseen keisarille lähetetyistä juoksevista hallinnollisista ja hänelle alistetuista oikeusasioista. Etenkin juuri viimeainittujen refereeraamiseen käytti komissioni suurimman osan aikaansa ja työtänsä. Oikeusasioissa laaditut referaatit ovat niin laveasti ja yksityiskohdaisesti valmistetut, että tosiaan tarvittiinkin kokonainen kanslia sellaisen työn suorittamiseen. Toisina aikoina taas komissionin pöytäkirjat sisältävät vain komissionin omia asioita, esim. kansliamateriaalin hankintaa ja kassavarojen hoitoa koskevia seikkoja.

¹⁾ Kts. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 220—3.

²⁾ Kts. ylemp. s. 303 muist. 2. Asiassa kysyttiin vain kev. 1811 Pietarissa olleen lähetystön mieltä. Lindström (m. t. s. 82) vaikkakin hän esittää Rumjantsovin main. asiaa koskevan kirjeen sisällön niin, että siinä olisi käsketty kysymään asiassa Suomen asiain komissionin mieltä, kuitenkin viittaa mahdollisuuteen, että Rumjantsov oli tarkottanut lähetystöä eikä komissionia. Niin olikin. Lähetystöstä eikä komissionista oli kysymys.

³⁾ Entisen Vanhan Suomen komitean asiakirjoja on kyllä sidottu komissionia asiakirjain joukkoon (nid. 1), mutta komissionin omia toimia ei niihin näy sisältyvän.

Komissionista, joka oli perustettu Speranskin auttajaksi Suomen asiain esiteltäviksi valmistamisessa, ei siis muodostunut orgaania, joka olisi sille määrätyn tehtävän kyennyt kunnolla suorittamaan. Speranski taas, vaikkakin hän epäilemättä oli, kuten sekä aikalaiset että tutkijat ovat lausuneet, persoonallisten ominaisuuksiensa ja katsantotapansa puolesta sopivampi kuin kukaan muu vieras kansalainen Suomen asioita esittämään ¹⁾, ei saattanut valtakunnan asiain vuoksi uhrata Suomen asioille tarpeeksi huolta. Saattoivatpa hallitsijalle esitettäväksi lähetetyt asiat hukkuu hänen papereihinsa ja jäädä esittämättä, kuten kävi rautatehtaiden omistajain v. 1809 tekemän vuoritointa koskevan anomuksen ja erään konseljin alussa v. 1810 lähettämän hätäavustusta koskevan esityksen ²⁾, tai viipyivät esittelyt suhteettoman kauan, niinkuin tapahtui ruotsalaisia saatavia koskevassa asiassa sekä kenraalikuvernöörin elok. 1810 antaman vuoritoimen järjestämistä koskevan esityksen suhteen ³⁾. Kun siten puuttui Suomen oloja tuntevaa ja yksistään sen asiain esittelystä huolehtivaa orgaania, oli asiain käsittely hallitsijan läheisyydessä sekä muodollisesti että asiallisesti vaillinaista, vieläpä virheellistäkin. Milloin tapahtuivat esittelyt, kuten edellisestä on käynyt selväksi, yksin komissionin, milloin yksin konseljin tai sekä komissionin että konseljin, milloin taas vain pelkän satunnaisen valmistelun perustuksella. Yhtenäistä, johtavaa periaatetta ei siis muodollisessa suhteessa ollut. Kenraalikuvernöörin tehtyä konseljin puolesta pyynnön selityksen antamisesta siihen sotilasmanifestin pykälään, mikä koski sotavuosina tehdyn sotaväen palkkojen takavarikkoonoton kumoamista, antoi Speranski itse selityksen, joka muutti kokonaan pykälän sisällyksen, minkä asian sitten kuitenkin kenraalikuvernööri Pietarissa käydessään sai korjatuksi ⁴⁾. Finanssiasioissa hän jätti muutaman ajan kulut-

¹⁾ Vrt. Rehbinerinin lausunto Speranskista Castrén, Skildr. ss. 284—5. Tutkijain lausuntoja: Tegnér, m. t. III ss. 369—70. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 279—80. Vrt. myös Speranskin keisarille jättämää kirjojista „Observations sur la Finlande avec quelques parallèles sur les principes de l'administration intérieure.“ Ref. Danielson, Viip. lään pal. ss. 70—72.

²⁾ Kts. Laine, m. t. ss. 43—6, 107; E. Neovius, Suomen raha-as. järj. s. 203 muist. 2.

³⁾ Kts. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 236—41, Laine, m. t. ss. 112—4.

⁴⁾ E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 244—6, 263.

tua huomioonottamatta säädöksiä, joiden antamisessa hän itse oli ollut mukana, mistä aiheutui hämminkiä raha-asiain hallinnon alalla¹⁾). Eikä hän aina ymmärtänyt suomalaisia käsitystapoja-kaan. Vakanssimaksuasiasiaa hän katsoi toisin kuin säädyt ja liittyi Suomen asiain komissionin perusteluihin²⁾). Vielä selvemmin tuli hänen erilainen katsantotapansa näkyviin kenraalikuvernööriin ja prokuraattorin johtosääntöjä koskevassa kysymyksessä. Armfeltin mielestä oli Speranski „konstikas herra“, ja Armfelt lausui myös, että hän „toisinaan tahtoo meidät kohoittaa ylös, mutta taas toisissa tapauksissa tahtoo antaa meidän tuntea riippuvaisuutemme. Toiselta puolen on hän aina katsonut Suomen asioita vähäiseksi sivuasiaksi“³⁾). Tosiaankin saattoi Speranskin menettely Suomen asioissa näyttää usein epäjohdonmukaiselta, mutta se riippui varmaan enemmän järjestelmästä kuin Speranskin luonteesta ja tarkoituksista.

Seurauksena johdonmukaisuutta puuttuvasta asiain käsittelystä hallitsijan luona oli myös, että vastoin vahvistettua periaatetta Venäjän ministerit saattoivat sekaantua Suomen asioihin. Tosin hallitsija itse tahtoi pitää johdonmukaisesti kiinni siitä, että Suomen asiat olivat käsiteltävät niille määrättyssä erityisessä järjestyksessä. Kun rautatehtaiden omistajat olivat jättäneet anomuksensa ulkoasiain ministerille Rumjantsoville, käski keisari heinäkuussa 1809 antaa sen Speranskille⁴⁾). Toimeenpanon salpietariasiassa hallitsija niinkään käski tammikuussa 1810 jättää Speranskille⁵⁾). Kenraalikuvernööriin lähetettyä palkkaansa koskevan esityksen sotaministerille ja tämän esitettyä sen keväällä 1810 keisarille, määräsi keisari hänen kääntymään Speranskin puoleen⁶⁾). Upseerilähetystön keväällä 1810 ollessa Pietarissa — joka lähetystö muuten oli kääntynyt Rumjantsovinkin puoleen ja pyytänyt häntä suojelijakseen — otti keisari sen esittämän asian persoonallisesti omakseen ja sota-asiain ministeri asiassa syrjäytettiin⁷⁾). Sitävastoin kyllä hallitsijan käskystä saatettiin

¹⁾ E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 294—7, 299—300, 306—7.

²⁾ Sam. ss. 189—91.

³⁾ Armfeltin kirj. sit. Tegnér, m. t. III s. 371.

⁴⁾ Laine, m. t. s. 45.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 272 muist. 2.

⁶⁾ E. Neovius, Suom. raha-as. järj. s. 197 muist. 2.

⁷⁾ Danielson, Suomen sota ja sotilaat ss. 725—7, 737, 742.

ministereiltä vaatia lausuntoja Suomea koskevista asioissa, kuten ulkoasiain ministeriltä kenraalikuvernööriin syksyllä 1809 tekemästä esityksestä, joka koski selityksen antamista Ruotsin ja Suomen väliseen kauppasopimukseen ¹⁾ sekä kulkulaitosten päälliköitä konseljiin syksyllä 1811 tekemästä koskenperkausta koskevasta esityksestä ²⁾. Ministerit itsekin jättivät usein Suomen asioita Speranskille, kuten sota-asiaain ministeri keväällä 1809 Sprengtportenin eronpyyntöasian ³⁾ ja sama ministeri myöhemmin hänelle joutuneita anomuksia ⁴⁾, tai kääntyivät he Speranskin puoleen tarvitessaan lausuntoja Suomen asioista, kuten sotaministeri salpietarin valmistuslaitoksia koskevassa asiassa ⁵⁾, opetusministeri pyytäessään Suomesta tietoja Venäjän valtiokalenteria varten ⁶⁾ ja sisäasiain ministeri halutessaan tietoja viinantuontikiellosta ⁷⁾. Mutta saattoi tapahtua, että ministerit vaativat lausuntoja suoraan Suomen viranomaisilta Speranskin puoleen kääntymättä, kuten sotaministeri halutessaan lausuntoa Venäjällä voimassa olleen sotilasarakennuksia koskevan määräyksen sovittamisesta Suomeen ⁸⁾, tai lähettivät samaten ilmoituksia tai pyyntöjä, kuten poliisiministeri lähettäneiden passien antamisen oikeutta koskevassa asiassa ja valtakunnan kontrollööri tietojen lähettämisestä syötävään tavarain hinnoista ⁹⁾. Kävipä niinkin, että joku ministeri saattoi hankkia keisarilta suoraan säädöksen ja lähettää sen sitten Suomen viranomaisille toimeenpantavaksi. Siten menetteli sotaministeri keväällä 1810 hankkimalla keisarilta käskyn irtolaisten lähettämisestä sotapalvelukseen Pietariin ¹⁰⁾ ja syksyllä samana vuonna esittämällä keisarille kenraalikuvernööriin esityksen, joka koski säädöksen

¹⁾ Lindström, m. t. ss. 76—7.

²⁾ Kulkulaitosten päällikkö oli vaatinut kenraalikuvernööriltä tietoja kulkulaitosten tilasta. Sitten teki konselji koskenperkausasiassa esityksen. E. Neovius, Suom. raha-as. järj. ss. 251, 269—70.

³⁾ Kts. ylemp. s. 150 muist. 2.

⁴⁾ Kts. ylemp. s. 267 muist. 7.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 267 muist. 5.

⁶⁾ Valtiosiht. vir. asiakirj. 1811 n:o 97.

⁷⁾ Lindström, m. t. s. 188.

⁸⁾ Kts. ylemp. s. 267 muist. 4.

⁹⁾ Kts. ylemp. s. 272.

¹⁰⁾ Kts. ylemp. s. 269.

antamista armeijan syöttömaista, missä asiassa määräys annettiin sotaministerin esityksen perustuksella ¹⁾).

Että Suomen asiain esittelyssä oli puutteita, siitä oli Speranski itsekkin selvillä. Hallitsijalle helmik. 11 p. 1811 v. l. jättämässään kertomuksessa virkatoiminnastaan vna 1810 ²⁾, kosketellessaan Suomen asioita, hän — ensinnä viitaten siihen, että Suomen tärkeimmät asiat olivat olleet valtiopäivät, jotka laskevat maan olemassaolevalle järjestykselle lujan perustuksen, konseljin perustaminen, rahalaitos, sotalaitos, edellisten vuosien valtiotulojen järjestäminen, vuosien 1810 ja 1811 tulo- ja menoarviot sekä kenraalikuvernöörin ja prokuraattorin johtosäännöt — lausuu: „Paitsi näitä pääasioita sattuu joka päivä joukko juoksevia asioita. Ne seuraavat tämän maan perussäännöstä. Hallitusvalta, joka tässä maassa on lain rajottama, oli pakotettu vahvistamaan itseään yksityiskohtaisilla määräyksillä. Siitä syntyivät seuraavat juoksevat asiat: 1:o Nimittäminen melkein kaikkiin virkoihin. 2:o Kirkkoherrain nimitys keisarinpitäjiin ja eläkkeet. 3:o Kysymykset avioliitosta ja avioerosta eri säätyluokissa. 4:o Rikosasiat. — Suomi on valtio eikä kuvernementti (Финляндія есть государство а не губернія). Senvuoksi ei sitä sovi hallita sivumennen eikä juoksevain asiain ohella. Tähän saakka on kuitenkin koko tämä hallinto sekotettu juoksevien asiain joukkoon ja hoidettu kansliassa, johon kokonaisuudessaan kuuluu kolme virkamiestä ³⁾ ja jossa nämä asiat eivät ole toimien kymmenes osa. Suomen komissioni — tuskin ennättää tarkastaa rikosjuttuja ja koota tietoja Vanhan Suomen järjestämiseksi. — Tämän hallinnon asettamiseksi lujalle perustukselle on välttämättömän tarpeellista: 1:o Valita korkeimman arvoinen virkamies valtiosihteerin tai oikeuskanslerin nimellä ja uskoa hänelle näitten asiain johto. Hänen tulee myös olla yliopiston kansleri. 2:o Hänen sivullaan tulee olla komitea, johon kuuluu kaksi suomalaista ja kaksi venäläistä jäsentä sekä riittävä kansliahenkilökunta. 3:o Tämän valtiosihteerin tulee olla kirjevaihdossa kenraalikuvernöörin ja konseljin kanssa, pitää silmällä asiain

¹⁾ Talousos. pöytäk. 19, 1810.

²⁾ Korff, m. t. I ss. 264—5. V. Laguksen (m. t. s. 5 muist. 4) julkaisemana on sisälllys yhdessä kohdin täydellisempi.

³⁾ Ne olivat Shuravlev, Formintzyn ja Zeiger; lisäksi mainitaan, että Speranskin itsensä täytyi panna kokoon tärkeimmät asiakirjat.

yleistä kulkua, esittää ne kaikkein korkeimmasti vahvistettaviksi ja ennen kaikkea tuntea henkilöitä, ylläpitää tarpeellista yhteyttä heidän ja hallituksen välillä, osottaa heille hyväntahtoisuutta ja ystävyyttä sekä saavuttaa heidän rakkautensa ei ainoastaan asiain hoidon puolueettomuudella ja rehellisyydellä, vaan myös olennon, elintapojen ja vieraanvaraisuuden ystävällisellä hyväntahtoisuudella.“

Ennen vuoden 1811 loppua muodostettiinkin Suomen asiain esittely uudelle kannalle. Keisarin käskykirjeellä lokak. 26 p. 1811 v. l. lakkautettiin Suomen asiain komissioni¹⁾, joka marrask. 24 p:nä piti viimeisen istuntonsa. Emine sai pitää entiset palkkaetunsa, ja kansliavirkamiehille, joiden määräämisestä muihin virkoihin oli annettu ministereille käsky, suotiin oikeus nauttia entisiä palkkojaan heinäk. 1 p:nä 1812. Speranskin esittelyt myös loppuivat samoihin aikoihin. Hänen puolestaan lausui kenraalikuvernööri plenumissa tammikuun 20 p. 1812 konseljille kiitoksen yhteistyöstä²⁾.

2. Suomen asiain komitea.

Toiseltakin taholta kuin Speranskin puolelta oli hallitsijalle huomautettu Suomen asiain esittelyn uudestijärjestämisen tarpeellisuudesta. Kun Kustaa Mauri Armfelt, käydessään kesällä 1810 Suomessa ja Pietarissa taloudellisten asiainsa vuoksi — pääasiassa voidakseen säilyttää Suomessa olevan sukutalansa³⁾ — oli hän kirjoitelmassansa „Trés-humble apperçu sur la Finlande“, jonka hän kesäkuussa mainittuna vuonna jätti Speranskin kautta keisarille, ja josta ylempänä olemme maininneet⁴⁾, lausunut: „Siitä hetkestä saakka, josta lähtien H. M:nsa itse on suvainnut erityisesti huolehtia rauhan ja hyvinvoinnin

¹⁾ Komiss. asiakirj., nid. I n:o 34.

²⁾ Plen. pöytäk. main. päiv. Kuten tiedetään kukistui Speranski maaliskuun lopussa 1812 hovijuonien vaikutuksesta, joissa olivat osallisina poliisiministeri Baleskov, parooni Rosenkampf ja Armfelt. Hänet karkotettiin syrjäseutuihin, missä hän oleskeli useita vuosia, mutta sai taas myöhemmin hallitsijan luottamuksen takaisin, vaikkeikaan entistä asemaansa.

³⁾ Tegnér, m. t. III ss. 256—7.

⁴⁾ Kts. ss. 359—60.

vakaannuttamisesta kansassa, jonka sodan kauhut olivat runnelleet ja riistäneet siltä toivonkin valtiollisesta olemuksesta kansakuntana (en lui ôtant jusqu'à l'espérance de son existence politique comme nation), on sillä ollut tuo mitä suurin onni nähdä, että M. Speranski on ollut uuden hallitsijan sydänhalujen (des éffusions) ja tahdon toimeenpanija (l'organe). Tämän valtakunnansihteerin lahjat ja vapaamieliset periaatteet ovat tunnetut ja yhdenmukaiset Aleksanteri I:sen suurten ja hyväätarkottavien ajatusten kanssa, eikä ole muuta toivomista, kuin että on muodostettava, kun tietää, kuinka paljon tällä ministerillä on asioita hoidettavanaan, hänen rinnalleen erityinen virasto Suomen asioita varten (ne resterait qu'un désir à former, sachant combien ce ministre est surchargé d'affaires, celui de lui voir un Bureau particulier pour les affaires de la Finlande). Tämän viraston päällikön on oltava kunnioitettava (intègre), kyvykäs ja työntoinen, ja virastoon on asetettava alavirkamiehiä, jotka ovat otetut Suomen nuorista, käytöksensä ja kykyjensä puolesta eniten kunnostautuneista (les plus distingués) miehistä. Paitsi että sen kautta kaikkien asiain kulku kävisi nopeammaksi, kasvatettaisiin huomaamatta miehiä, jotka kykenevät täyttämään hallintopaikat, sopeutuen muun valtakunnan tapoihin ja tottumuksiin (en les identifiant aux usages et habitudes du reste de l'Empire).“ Senkin jälkeen kuin Armfelt oli palannut Ruotsiin, oli Suomen asiain esittelyn tila hänen mielessään. Kirjeessä tammik. 22 p:ltä 1811 Aminoffille ¹⁾ hän, huomautettuaan Speranskillä olevan niin paljon asioita, että hän saattoi uhrata vain hyvin vähän aikaa Suomen asioille, minkä vuoksi ne kulkivat hitaasti, pyysi Aminoffia menemään Pietariin ja koettamaan saada aikaan suurempaa joutuisuutta. „Ei ole suomalaista, joka voi epäillä keisari Aleksanterin ajatustapaa maata kohtaan. Mutta niin kauan kuin meillä ei ole omaa virastoa, vaan meidän asiamme kulkevat muiden Venäjän provinssien asiain joukossa, synnyttää se täydellisen lamaantumisen Suomen asiain suhteen asetuksiimme nähden, jotka ovat kaikessa erilaiset kuin venäläiset.“ Samaan aikaan oli Jägerhorn puhunut Aminoffille Suomen asiain vaikeasta tilasta ja lausunut toivonsa, että Armfelt muuttaisi Suo-

¹⁾ Kirj. sit. Hartman, m. t. s. 224.

meen. Ylempänä mainitussa kirjeessä tammik. 20 p:ltä 1811¹⁾ hän sanoi: „Vähien voimieni mukaan olen kaikin tavoin koettanut osottaa H. Millensa meidän vaarallisen asemamme, mutta minä olen täällä ainoa suomalainen saapuvilla. Sprengtporten, joka kyllä pääasiassa tarkoittaa maan parasta, ja jolla myöskin on kykyä toteuttamaan tuumansa, on ikänsä ja kivuloisuutensa tähden toimeton, ja ehkäpä muutenkin ollaan vähemmin taipuvia kuulemaan miestä, joka niin äskettäin on kadottanut vaikutusvaltansa. Sanalla sanoen minä ikävöin kenraali Armfeltin palajamista, ja ainoastaan toivo voittaa hänestä hyvä auttaja saa minut vielä viipymään täällä jonkun ajan. Toivon, että kun hän palaa, lopullisesti ruvenneena Suomen kansalaiseksi, on hän helpommin pääsevä esille ja saavuttava varmemman luottamuksen. Hän on siinä kohden paljon minua edellä: hänen sininen ritarinauhansa, hänen virka-arvonsa ja hänen keveä ja miellyttävä seurustelutapansa tuottavat hänelle monta tilaisuutta asiansa ajamiseen, jota minun täytyy vaivalla hakea.“

Vähän tämän jälkeen, huhtikuun alussa 1811 muutti Armfelt, Ruotsista karkotettuna, lopullisesti Suomeen. Kenraalikuvernööri ilmotti hänelle silloin, että häntä odotettiin Pietariin²⁾. Ennenkuin Armfelt oli sinne lähtenyt, saapui huhtikuun lopulla kenraalikuvernöörille tieto, että oli päätetty perustaa uusi komitea Pietariin Suomen asioita varten. Saamansa tiedon perustuksella kenraalikuvernööri ilmotti konseljille kirjeellä, joka esitettiin plenumissa toukokuun 1 p. 1811, keisarin käskeneen konseljin valita suomalaisista miehistä kaksi tai kolme ehdokasta jäseniksi uuteen komiteaan, ja tuli ehdokkaiden olla asiantuntevia ja kielitaitoisia miehiä voidakseen tulla toimeen muiden komitean jäsenten kanssa³⁾.

Määräyksestä, että ehdokkaita oli oleva vain kaksi tai kolme, ja viittauksesta heidän toimintaansa „muiden“ jäsenten kanssa näkyy selvästi, että nyt oli kysymys sellaisesta suomalaisista ja venäläisistä kokoonpantavasta komiteasta, jota Speran-

¹⁾ Kts. s. 444.

²⁾ Tegnér, m. t. III ss. 289—92.

³⁾ Plen. pöytäk. main. päiv. Kenraalikuvernöörin asiakirj. 1811

ski oli ehdottanut. Turussa muuten liikkui huhu, että Emine oli tuleva komitean puheenjohtajaksi ¹⁾).

Valinnan siirsi konselji „asian tärkeyden vuoksi“, kuten pöytäkirjassa sanotaan, toistaiseksi. Aikalaisten kirjeistä näkyy, että konseljille oli mitä vaikeinta löytää sopivia ehdokkaita, kun oli etenkin kielitaitoisista miehistä puute. Ehdokkaina mainittiin Palmfelt, Gyldenstolpe, v. Troil, sittemmin Aminoff viime mainitun sijasta, mutta sekä Palmfelt että Aminoff olivat uhanneet kieltäytyä toimesta ²⁾. Reh binder ja myös konseljin jäsenet katsoivat, että Walleeniakaan ei voitu valinnassa syrjäyttää ³⁾. Kun sitten plenumissa toukok. 16 p. vaali suoritettiin, saivat enimmin ääniä Walleen, Joh. Fredr. Aminoff ja laamanni Joh. Vilh. Hisinger ⁴⁾. Muut ääniä saaneet olivat Krook, Reh binder, Gyldenstolpe ja everstilutnantti A. Finckenberg. Ehdokkaiksi päätti konselji asettaa kolme ensin mainittua. Ensinnä Aminoff kieltäytyi ehdokkuudesta ⁵⁾. Syyksi siihen mainitsi hän kirj. toukok. 17 piltä 1811 Armfeltille ⁶⁾, että hän ei katsonut itseään kykeneväksi tehtävään, ja että hän ei halunnut jättää lepoaan. Armfelt lausui sen johdosta paheksumisensa, ja vähää myöhemmin Aminoff taipuikin ottamaan ehdokkuuden vastaan ⁷⁾. Myös Hisinger oli aikonut, kuten Reh binder kirjeessä heinäk. 23 piltä 1811 Aminoffille ⁸⁾ mainitsee, kieltäytyä komitean jäsenyydestä, jos hänelle se tarjottiin. Lausuttuaan olevansa vakuutettu, että Hisinger oli rehellinen luonne, tietoja omaava, vaikkakin hänellä oli vähemmän onnistunut tapa esittää ajatuksensa ja taipumus takertua pikkuasioihin, Reh binder huomautti, että yleinen mielipide ei

¹⁾ Kaarle Stjernvallin kirj. ²/₅ 1811 Fredrik veljelle. Stjernvallin kokoelma.

²⁾ Kaarle Stjernvallin kirje ²/₅ 1811 Fredr. veljelle. Stjernvallin kokoelma.

³⁾ Reh binderin kirj. ⁶/₅ 1811 Walleenille. Stjernvall—Walleenin kokoelma.

⁴⁾ Walleen sai 8, Aminoff 6, Hisinger 5 ääntä. Plen. pöytäkirja. päiv.

⁵⁾ Plen. pöytäkirja ²²/₅ 1811.

⁶⁾ Kirj. ref. Hartman, m. t. ss. 246—7.

⁷⁾ Armfeltin kirje ³⁰/₅ 1811 Aminoffille. Aminoffin kirje kesäk. 1811 Armfeltille. Ref. Hartman, m. t. ss. 247—9, vrt. myös s. 252.

⁸⁾ Riilahden kokoelma.

ollut hyväksynyt hänen valintaansa, ja että Armfeltilla ja myös Walleenilla oli jotain hänen persoonaansa vastaan, ja oli selvää, että jos komitean jäsenillä ei ollut täydellistä luottamusta toisiinsa, olisi se häirinnyt asiain kulkua, jonka vuoksi hän katsoi Hisingerin kieltäytymisen hyväksyttäväksi. Syntyi silloin kysymys, ketä oli ehdotettava jälkeläiseksi. Rehbinder katsoi, että juristeja ei enempää tarvittu, vaan että finanssi-, kamari- ja talousasiat olivat heikoimminkin edustetut, mutta siihen taas oli vaikea löytää miestä. Viran puolesta olivat vain lääninkamreerit niihin perehtyneet, mutta heitä tarvittiin entisissä viroissaan. Haartmanilla oli tietoja ja hyviä edellytyksiä, mutta hän oli juonittelija ilman vertaistaan, jotapaitsi hänellä oli ikuinen viha konseljiä vastaan. Juonet yhtyneinä egoismiin olisivat saattaneet komiteassa aikaan häiriöitä ja tuottaneet arvaamattomia seurauksia, vihansa vuoksi hän olisi koettanut alentaa konseljiä ja lisätä komitean valtaa, mikä olisi ollut ensimmäinen askel koko hallinnon perustusten murtamiseen. „Sillä — sanoo Rehbinder — tänään olemme me siellä, ja huomenna voi Emine kumppaneineen jälleen päästä asioihin.“ Senvuoksi olisi hänestä ollut sangen varomatonta siirtää Haartman Pietariin, jotavastoin, jos hänet otettiin konseljiin, hänen juonillaan ei olisi ollut suoranaisia vaikutuksia ja hänen vihansakin olisi lauhtunut. Rehbinderin mielestä oli Palmfelt sopivin mies. Hänellä oli selvä pää, paljon tietoja talousasioissa, hieno poliittinen sivistys ja todellinen kiintymys asiain silloiseen tilaan. Valinta riippui Armfeltin puoltolauseesta, mutta kun Rehbinder arveli Armfeltin kysyvän hänen mieltään, oli hän tahtonut puolestaan tiedustella Aminoffin ajatusta, koska hän itse voi pettyä Palmfeltin suhteen, tämä kun oli hänen hyvä ystävänsä.

Kun Tandefelt oli ollut Pietarissa viemässä keisarille konseljin kiitoksia keisarin osottamista hyvistä töistä ja m. m. siitä, että konselji oli saanut ehdottaa komitean jäsenet, oli hän lausunut hallitsijalle, konseljille tekemänsä ilmotuksen mukaan, että mainittu seikka lujitti konseljin ja kansalaisten toivoa, että perustuslakeja ja lainsäädäntöä ei tultu muuttamaan tai lakkauttamaan keisarin hallituksen aikana¹⁾.

Samoihin aikoihin kuin konselji toimitti komitean jäsenten vaalin, oli Armfelt kutsusta matkustanut Pietariin ja ollut hal-

¹⁾ Plen. pöytäk. 27/8 1811.

litsijan puheilla, jolloin keisari oli hänelle ilmottanut, että hän aikoi jättää Suomen asiain esittelyn Armfeltille. ¹⁾ Hän sai myös tehtäväkseen laatia ehdotuksen esittelyn järjestämisestä, mikä ehdotus valmistui toukok. 30 p. 1811. Muutamia päiviä sen jälkeen kuin Armfelt oli ollut keisarin puheilla ja vähän ennen hänen ehdotuksensa valmistumista eli toukok. 12/24 p. oli Jägerhorn esittänyt promemoriassa Armfeltille ajatuksensa Suomen asiain esittelyn järjestämisestä. ²⁾ Esitämme tämän promemorian sisällyksen, ennenkuin lähdemme tekemään selkoa Armfeltin ehdotuksesta. Mietteensä sanoo Jägerhorn antavansa keskustelun johdosta, mikä hänellä oli ollut edellisenä päivänä Armfeltin kanssa. Jägerhorn huomauttaa, että aina poliittisesta muutoksesta saakka (s. o. Suomen yhdistämisestä Venäjään) hän oli pitänyt kiinni ajatuksesta, että syntyperäisistä, todella isänmaallisista suomalaisista kokoonpantu komitea keisarin läheisyydessä oli välttämättömän tarpeen. Jos asiat ensi alussa johdettiin virheellisesti, ei niitä enään voitu auttaa. Silloinen Suomen asiain kulku osotti tämän kyllin selvästi todeksi. Huomautettuaan, että hallituskonselji ei ollut kykenevä vikaa korjaamaan, mainitsee hän, että sitä vähemmin oli pystyvä silloinen Suomen asiain komissioni tarvetta täyttämään; etenkin kun valtakunnansihteeri oli tehnyt Eminestä yksin toimekkaan ja mielihyvällisen välikappaleen, joka aina saattoi epäjärjestykseen asiat, jotka joutuivat hänen käsiinsä. Oli myös mahdottomuus, että toiseen kansaan kuuluvat miehet voivat, kuinka hyvät heidän tarkoituksensa olivatkin, järjestää toisen kansan hallinnon, jonka olot kaikissa suhteissa olivat aivan erilaiset. Antaakseen hallitsijalle neuvoja tuli tuntea maan paikallisolot, kieli, tavat, historialliset suhteet, tarpeet ja niiden tyydyttämiskeinot ja henkilöt. Piti siis järjestettävän suomalainenonselji hallitsijan läheisyyteen. Sen piti olla kokoonpantu todellisista suomalaisista, neuvonantoon ja asiain varmaan johtoon kykenevistä miehistä. Luotuaan silmäyksen ruotsalaisen valtiomuodon kehitykseen ja mainittuaan konstitutsioniin perustuvan valtioneuvoston,

¹⁾ Armfelt oli kutsuttu keisarin kirjeellä $\frac{1}{5}$ v. l. Pietariin, saapunut sinne $\frac{17}{5}$ v. l. ja parin päivän jälkeen ollut keisarin puheilla. Armfeltin kirj. $\frac{20}{5}$ 1811. Ref. Danielson, Viip. lään. palauttam. ss. 78—80.

²⁾ Kopion promemoriasta on senaattori Danielson-Kalmari hyvän tahtoisesti jättänyt käytettäväkseni.

kirjotelman tekijä huomauttaa, että hallitsijan menettely oli synnyttänyt sen varman ajatuksen, että hän ei tuntenut vastenmielisyyttä tätä poliittista laitosta kohtaan. Hänhän oli luonut sellaisen laitoksen Venäjää varten. Miksipä hän kieltäytyisi osottamasta samaa hyvänähtoisuutta Suomelle, joka mainittua laitosta todella tarvitsi konstitutsioonin mukaisesti. Maalla oli kyllä miehiä, jotka voivat paikat täyttää arvokkaasti. Niistä mainitsee hän Cronstedtin, jonka toimeettomuus oli hänestä kansallinen vahinko, puolustaen hänen menettelyään Viaporin antautumisessa, minkä seikan ei pitänyt estää hänen ottamistaan maan palvelukseen. Kenraali Aminoff, jonka tunteet Suomea kohtaan olivat tunnetut, ei saanut olla toimeettomana. Muista miehistä mainitaan Lauri Jägerhorn ja eversti Nordenskiöld. Ruotsissa olevista, paikkaan kykenevistä miehistä hän mainitsi Poppiuksen. Hallitsijaa piti pyydettämän yhdeksi nimittämään Alopæus, ¹⁾ jotta olisi arvokas ja kyvykäs mies Vanhasta Suomesta, jos hallitsija halusi sen yhdistämistä muuhun Suomeen. Armfeltiin itseensä nähden viitattaa hän siihen, että hän oli kirjotuksen laatijalle maininnut asettuvansa Suomeen vain yksityishenkilönä ilman julkisia toimia, ja toiselta puolen siihen, että hallitsijalle oli ollut vaikeata valita miestä Suomen asiain johtoon, ja huomauttaa, että juuri Armfelt oli sopiva sellaiseksi kokemuksen, arvon, luottamuksen ja innon vuoksi sekä kysyy, oliko silloin oikein ajatella omia yksityissuunnitustaan ja omaa mukavuuttaan. Armfeltin piti olla konseljissa samassa asemassa kuin kansliapresidentti Ruotsin neuvostossa tai presidentti hallitsijan poissaollessa Venäjän valtakunnan neuvostossa. Jos suomalaiset kieltäytyivät hallitsijan palveluksesta, ei olisi syytä valittaa, jos asiat joutuivat aivan toisenlaisten miesten käsiin. Itseensä nähden Jägerhorn mainitsee, että hän oli valmis toimeen, mutta jos oli joku sopivampi hänen sijalleen tähän senaattiin, oli hän mielellään siirtyvä syrjään. Konseljin rakenteen määräsi asiain luonne. Suomen hallituskonselji oli jaettu, oikeusosasto lukuunotettuna, kuuteen osastoon. Samaa

¹⁾ David Alopæus oli syntynyt Viipurissa ja noussut korkeisiin arvoihin, m. m. ollen v. 1808 lähettiläänä Tukholmassa (vrt. ylemp. s. 102 muist. 3), myöhemmin otti Venäjän edustajana Rumjantsovin kera osaa rauhanneuvotteluihin Haminassa, sai muitakin luottamustoimia ja kohosi vapaaherraksi ja kreiviksi. Kts. Danielson, Viip. lään. palauttam. s. 74—6.

järjestystä piti seurattaman hallitsijan läheisyydessä olevassa konseljissa. Siinä oli oleva vähintään kuusi jäsentä, joilla kullakin oli omat tehtävänsä, sekä sihteeri toimistojen päällikköinä alavirkamiehineen. Konseljin valmistettua asiat kansliapresidentti esitti ne hallitsijalle. Kansliapresidentin tuli myös valvoa työn säännöllistä kulkua, ja oli hänellä oleva käytettävään sihteerin johtama kansliavirasto. Jos konselji järjestettiin entisen Ruotsin neuvoston tapaan, piti oikeusosasto erotettaman hallituskonseljista ja hovioikeuksien asiat lähetettämän suoraan Pietarin konseljiin, jonka vuoksi sen oikeusosastoon piti kutsuttaman juristeja neuvoksiksi ja asetettaman kolme tai neljä audittööriä, joita tarpeen vaatiessa voitiin käyttää apujäseninä. Oikeus- ja muita asioita käsiteltiin eri istunnoissa. Pöytäkirjanpitoa varten oli kolme tai neljä pöytäkirjanpitäjää. Aktuaari oli tarpeen rekistratuurin hoitajana. Menot eivät voineet nousta suuremmiksi kuin silloisen Suomen asiain komissionin ja konseljin oikeusosaston yhteensä. Jos hallitsija asettaisi vain Suomen asiain kanslian silloisen komissionin tapaan, ainoastaan toimittaisi reorganisatsioonin määräämällä valtiosihteerin eli ministerin sen johtoon, pysyisivät asiat entisellään, ja komitea ei olisi konstitutsioonin periaatteen mukainen eikä ajanpitkään kykenevä pitämään pystyssä kansallista arvoa. Siihen määrättäisiin henkilöitä, jotka eivät mitään ymmärtäneet, eivätkä koskaan Suomen asioita hallitsijalle selvittäisi valtiomiehet, joilla oli laaja katse ja korkeat ajatukset.

Samat mietteet Suomen keskushallinto-organien muodostamisesta mahdollisimman mukaan entisiä, konstitutsioonin mukaisia orgaaneja vastaaviksi, jotka Jägerhorn oli tuonut esiin paria vuotta aikaisemmin, esitti hän siis jälleen tässä Armfeltille jättämässään ehdotuksessa. Niinkuin aikaisemmin jäi hänen ehdotuksensa nytkin toteuttamatta. Armfelt suunnittelei esittelyorganin muodon aivan toisenlaiseksi. Mutta jos organin rakenne olikin toisenlainen, olivat kuitenkin Armfeltin ehdotuksen perusajatukset samat kuin Jägerhornin. Armfelt ranskaksi laatimassaan ehdotuksessa¹⁾ huomauttaa, kuinka suomalaiset olivat olleet vanhoista ajoista hallitsijaansa kiintyneitä, ja kuinka keisari oli jalosti menetellyt pidättäes-

¹⁾ Julkaistuna: Frosterus, m. e. s. 79, ja muist. 4.

sään hallituskonseljin perustamisessa itselleen asiat, jotka konstitusionin mukaan hallitsijalle kuuluivat. Suomalaiset katsoivat sitä, että hallitsijalle saatettiin esittää valituksia, karantiaksi sortoa vastaan. Mutta yksi virkamies, kuinka kyvykäs hän olikin, ei voinut yksin hallitsijalle saapuvia asioita hoitaa, ja sitäpaitsi oli tarkka lakien, paikallisolojen ja tapojen tunteminen välttämätön. Oli siis tarpeen perustaa virasto valmistelemaan mainittuja asioita. Sellainen valmisteluvirasto oli ollut Ruotsissakin. Jäsenet, jotka hallitsija oli välittömästi nimittänyt, oli voitu vaihtaa vuosittain tai pysyttää paikallaan hallitsijan tahdon mukaan. He olivat saaneet pitää entiset palkkansa. Oikeuskansleri eli drotsi oli toiminut komiteassa puheenjohtajana, valtiosihteeri esittänyt asiat ja ottanut osaa asiain käsittelyyn kuten muut jäsenet. Näiden periaatteiden mukaisesti piti järjestettävän komitea Suomen asioita varten. Komitean tuli tarkastaa ja valvoa asioita, jotka konstitusionin jaonseljin ohjesäännön mukaan kuuluivat korkeimmalle vallalle. Se ei saanut asioita lopullisesti ratkaista, vaan ainoastaan antaa niistä lausuntoja hallitsijalle. Jäsenet otettiin maan asukkaista. Niitä oli oleva neljä sekä lisäksi puheenjohtaja. Jäseniksi nimitettävään henkilöiden tuli olla moitteettomia käytökseltään ja tiedoistaan sekä yleisen hyvän harrastuksestaan erittäin huomattut. Nimittämisen toimitti hallitsija välittömästi. Puheenjohtaja, jonka myös hallitsija nimitti, johti keskusteluja, valvoi työn kulkua ja oli läsnä esittelyissä antaakseen tarvittaessa selityksiä. Valtiosihteeri, jonka niinkään hallitsija nimitti, oli oleva syntysisin suomalainen, ja esitti hän asiat komiteassa, otti osaa asiain käsittelyihin ja oli muutenkin jäsenten arvoinen. Komitean alikirjottama nootti oli oleva perustana asioita hallitsijalle esitettäessä. Kaikkien asiain piti kulkea komitean kautta. Virkamiehistönä oli oleva sihteeri, rekistraattori, kaksi protokollasih-teeriä ja muita alempia virkamiehiä.

Joskinonseljin valitessa jäseniä Suomen asiain komiteaan kysymys oli ollut suomalaisista ja venäläisistä muodostettavasta komiteasta, oli tässä pian sen jälkeen syntyneessä Armfeltin ehdotuksessa yksi pääperiaatteita, että komitea oli kokoonpantava yksinomaan suomalaisista miehistä. Järjestämisiä oli saanut sen kautta uuden käänteen.

Armfeltin ehdotusta ei ennätetty tarkastaa ennen kesää, jolloin Armfelt oleskeli Suomessa, ja palasi hän vasta lokakuussa Pietariin. Ennen hänen sinne lähtöään oli Speranski syysk. 20 p. 1811¹⁾ ilmoittanut hänelle, että keisari oli hyväksynyt konseljin ehdottamat henkilöt komiteaan ja antanut hänen, Speranskin, tehtäväksi valmistaa lopullisen ehdotuksen komitean johtosäännöksi, ottamalla huomioon Armfeltin esittämät näkökohdat. Vasta sitten kuin Armfelt saapuisi Pietariin, julkaistaisiin johtosääntö. Aminoff oli kirj. syysk. 18 p:ltä²⁾ huomauttanut Armfeltille, että olisi ehkä ollut parasta, jos Armfelt yksin olisi ollut ministerinä viraston auttamana ja valvonut Suomen asioita. Komitea näytti Aminoffista tarpeettomalta, jos konselji paremmin järjestettiin. Se saattoi vähitellen muodostua despotismin vaaralliseksi aseeksi. Jo aikaisemmin oli Kaarle Stjernvall ennustanut, että komitea tulisi ajanpitkään nielemään konseljin.³⁾

Speranskin laatima lopullinen johtosääntöehdotus⁴⁾ hyväksyttiin melkein sinänsä; vain vähäisiä muodollisia muutoksia siihen tehtiin. Siten valmistettuna vahvistettiin Suomen asiain komitean johtosääntö lokak. 25/marrask. 6 p. 1811⁵⁾ ja lähetettiin konseljille, joka päätti plenumissa marrask. 18 p. sen julkaista. Käskykirjeellä lokak. 26/marrask. 7 p:ltä nimitettiin komitean puheenjohtaja sekä jäsenet, ja samana päivänä annettulla Suomen asiain komissionin lakkautusta koskevalla käskykirjeellä määrättiin, että komissionin oli jätettävä valmistamatomat asiat uudelle komitealle.

Suomen asiain komitean johtosäännön johdannossa sanotaan komitean perustamisen aiheena olleen sen, että hallitsija oli tahtonut, että Suomen yleistä hallitusta koskevat hallitsijan ratkaistaviksi tulevat asiat tutkittiin, valmistettiin ja ratkaistiin hallitsijan maalle vahvistamien lakien ja asetusten mukaan. — Komitean jäsenluku ei ollut määrätty, vaan oli ainoastaan säädetty, että jäseniä vähintään piti olla kolme, puheenjohtajaa lukuunottamatta. Jäsenet nimitti hallitsija Suomen asukkaista samoin

1) Hartman, m. t. s. 252.

2) Kirj. sit. Tegnér, m. t. III, ss. 314—5.

3) Kirj. 25/5 1811. Tegnér, m. t. III s. 315 muist.

4) Venäjän valtakunnanneuvoston arkistossa. Kopion siitä on tohtori U. L. Lehtonen hyväntahtoisesti jättänyt käytettäväkseni.

5) Saml. af förordn. ss. 159—63.

kuin puheenjohtajankin. Jäsenet saivat nauttia erityistä palkkaa ja pitää sitäpaitsi entiset palkkansa, arvonsa ja virkansa. Jos hallitsija erotti heidät ilman eronpyyntöä, saivat he pitää vuoden ajan komiteasta saamansa palkan. Valtiosihteerin nimitti hallitsija Suomen asukkaista, ja oli hänellä samat edut kuin jäsenillä. Komitean kanslian muodostivat toimitussihteeri, rekistraattori ja kaksi protokollasihteeriä ja muut menosäännössä mainitut virkamiehet. Toimitussihteerin nimitti hallitsija. Hän sai pitää entisen palkkansa ja virkansa, ja jos hän virasta erotettiin, oli hänellä samat edut kuin jäsenillä. Muut virkamiehet nimitti komitea, ja määrättiin heidän palkkansa menosäännössä. Komitean puheenjohtajan tuli johtaa asiain käsittelyä komiteassa ja valvoa asiain kulkua. Esiteltäessä asioita hallitsijalle tuli hänen olla läsnä. Valtiosihteerin, jolla oli komiteassa äänioikeus, esitelti asiat hallitsijalle. Puheenjohtajan ja valtiosihteerin ylikatsannon alaisena valvoi lähinnä toimitussihteeri kansliaa. Valtiosihteerin poissaollessa hoiti toimitussihteeri hänen virkaan, saaden myös äänestää komiteassa. Rekistraattori hoiti arkistoa ja piti luetteloja saapuneista asioista. Protokollasihteerit hoitivat vuoroin pöytäkirjaa. Muille virkamiehille sai toimitussihteeri määrätä työjärjestyksen. — Komitean perustamisen tarkoituksena oli, että siinä oli tarkastettava ja valmistettava asiat, jotka maan perustuslakien ja konseljin ohjesäännön mukaan riippuivat hallitsijan välittömästä ratkaisusta. Kaikki tällaiset asiat jätettiin siis komitealle ennen niiden esittelyä. Yhtenäisyyden ja kokonaisuuden säilyttämiseksi asiain käsittelyssä määrättiin yleiseksi säännöksi, että kaikki toimet, joihin Suomen hallintoon nähden ryhdyttiin, olivat komitealle ilmoitettavat ja sen pöytäkirjaan otettavat, ja tuli virkamiesten vastuun uhalla säilyttää konseptit arkistossa. Komitea ei saanut lopullisesti asioita ratkaista, vaan olivat ne hallitsijalle esitettävät. Saapuneet asiat jätettiin puheenjohtajalle. Kun ne oli diaarioon merkitty, jätettiin ne valtiosihteerille, joka ne esitti komitean istunnossa. Keskusteluissa lausui ensinnä valtiosihteerin ajatuksensa. Äänestykset toimitettiin yleisen lain säätämässä järjestyksessä. Jäsenet antoivat erimielisyyden sattuessa lausuntonsa kirjallisesti, ja otettiin ne pöytäkirjaan sekä esitettiin hallitsijalle. Käsittelyn päätyttyä laadittiin valtiosihteerin valvonnan alla nootti, johon asia lyhykäisesti mutta selvästi merkittiin. Nootti luettiin komiteassa ja

vahvasti puheenjohtaja sen nimellään, ja käytettiin sitä esitel-
täessä asiata hallitsijalle. Asiain käsittelyssä saatiin toistaiseksi
käyttää ruotsin kieltä, mutta tuli toimitussihteerin huolehtia diaa-
rioiden ja pöytäkirjain kääntämisestä heti venäjäksi. Hallitsijan
ratkaistua asiat ilmoitettiin päätös komiteassa, ja huolehti ko-
mitea sen lähettämisestä asianomaisille Lähetteet, jotka meni-
vät hallituskonseljille, olivat komiteassa laadittavat venäjän kie-
lellä, mutta ruotsalainen käännös oli niihin liitettävä. Komitean
oli valvottava, että lähetteet olivat keisarin päätösten mukaiset.

Komitean puheenjohtajaksi tuli, niinkuin ylempänä on
mainittu, ¹⁾ Kustaa Mauri Armfelt. Kun hän Kustaa III:n kuoleman
jälkeen n. s. Armfeltin salaliiton johdosta maanpakoon
ajettuna oli eelillyt Venäjällä, oli hän tullut jo silloin Aleksan-
terin tuttavuuteen. Sittemmin oli hän saanut Ruotsissa ta-
kaisin oikeutensa, mutta jälleen joutunut hallituksen epäsuo-
sioon ja muuttanut Suomeen. ²⁾ Valtiosihteeriksi, kuten on
nähty, ³⁾ nimitettiin Reh binder, jolle sekä Armfelt että Speranski
heti ilmoittivat nimityksestä. ⁴⁾ Jäseniksi määrättiin konseljnin eh-
dottomat, keisarin hyväksymät miehet, kenraalimajuri Johan
Fredrik Aminoff, joka myöskin oli ollut Ruotsin vallan aikana
huomatussa asemassa ja Suomen sodassa ylipäällikön auttajana,
asettunut sodan päätyttyä Suomeen ja ollut upseerilähetystön
johtajana lähetystön Pietarissa käydessä; ⁵⁾ laamanni Jakob
Wilhelm Hisinger, joka aikaisemmin oli toiminut Kymin tuo-
miokunnan tuomarina; sekä Kaarle Johan Walleen, entinen Suo-
men asiain komissionin virkamies, joka v. 1810 oli saanut lää-
mannin arvon. Sittemmin Viipurin läänin yhdistämisen joh-
dosta lisättiin komitean jäsenlukua yhdellä jäsenellä ja nimitet-
tiin siksi tammik. 9 p. 1812 u. l. liiviläinen aatelismies, entinen
Venäjän lakikomissionin sihteeri, parooni Kustaa v. Rosenkampff. ⁶⁾

¹⁾ Kts. ylemp. s. 255.

²⁾ Vrt. ylemp. s. 102 muist. 3, s. 453.

³⁾ Kts. ylemp. s. 377.

⁴⁾ Armfeltin kirj. ^{25/10} v. 1, missä hän samalla pyysi Reh binderiä
mahdollisimman pian saapumaan Pietariin. Hist. Ark. XV, pöytäk. ss. 30—1.
Speranskin kirj. ^{26/10} v. 1. Rehbinders breffsamling, Valtioarkistossa.

⁵⁾ Aminoffista kts. Hartman, m. t.; Danielson, Suomen sota ja so-
tilaat.

⁶⁾ Esityslista 1811 n:o 8.

Tällä nimityksellä poikettiin siitä johtosäännön nimenomaisesta määräyksestä, että jäsenet otettiin Suomen asukkaista. — Komitean ensi istunnossa marrask. 29 p. 1811 olivat läsnä vain Armfelt, Rehbinder ja Walleen. Hisinger oli ensi kerran läsnä jouluk. 11 p:nä. Aminoff sairauden vuoksi voi saapua komiteaan vasta helmik. lopulla 1812.¹⁾ Rosenkampff oli alkanut työnsä tammik. 20 p. 1812.

Samalla käskykirjeellä, jolla jäsenet oli määrätty, oli toimitussihteeriksi nimitetty Lauri Gabriel v. Haartman, entinen Suomen asiain komissionin arkistonhoitaja. Muihin virkoihin Armfelt valitsi miehet ja ilmotti komitean ensi istunnossa, että hän ajan voittamiseksi oli valinnan toimittanut, ja komitea hyväksyi hänen menettelynsä. Protokollasihteeriksi tulivat entinen luutnantti Klas Kustaa af Stenhoff, jonka nimittämisestä virkaan useat komitean jäsenet olivat jo aikaisemmin sopineet,²⁾ ja auditööri Henrik Cygnæus, rekistraattoriksi hovioikeuden ylimääräinen netaari Lauri Rutger Jägerhorn, kanslisteiksi Rehbinderin ehdottamat³⁾ konseljin kopistit Kaarle Aug. Ramsay ja Krist. Boije, kielenkääntäjiksi nimineuvos Petter Kruskopf, joka kyllä tammikuun lopulla 1812 nimitettiin Viipurin tuomiokunnan tuomariksi, mutta määrättiin edelleen komiteassa palvelemaan, ja Le Faivre sekä tammikuusta 1812 alkaen kolmanneksi kielenkääntäjäksi nimineuvos Joh. Thessleff, ja kopisteiksi hovioikeuden auskultantit Aksel Boije, Kaarle Mellin ja kopisti Aleks. Parfeneck, joka sai myös kasöörin toimen hoitaakseen. Kun Viipurin läänin yhdistämisen johdosta komiteaan asetettiin edellisten lisäksi vielä kielenkääntäjä ja kopisti,⁴⁾ nimitti komitea Rehbinderin esityksestä tammik. 10 p. 1812 u. l.

¹⁾ Komit. pöytäkirjat.

²⁾ Rehbinder eräässä kirj. lopulla v. 1811 Aminoffille mainitsi, että Armfelt, Walleen ja hän olivat hyväksyneet protokollasihteeriksi Stenhoffin, joka oli toimeen pyrkinyt, ja pyysi siihen myös Aminoffin hyväksymistä. Syyt, miksi häntä puollettiin, olivat, että hän oli saanut keisarilta lupauksen päästä siviilivirkaan ja saavuttanut keisarin erityisen ystäväyyden, että hänellä oli hyvä pää ja kielitaitoa ja että hän tarvitsi apua, ja oli Walleen luvannut aluksi pitää pöytäkirjaa ja vastata hänen töistään. Riilahden kokoelma, kart. 17.

³⁾ Rehbinderin kirj. ²⁹/₁₀ 1811 Walleenille. Stjernvall-Walleenin kokoelma.

⁴⁾ Esitys ¹⁹/₁₂ 1811 v. l. Esityslista 1811 n:o 7.

kielenkääntäjäksi Engelbachin ja kopistiksi ylimääräisen kopistin kuvernementinsihteerin Wilhelm Popoffin. ¹⁾ Cygnæuksen pian jouduttua tuomarinvirkaan Suomeen, määrättiin helmik. 17 p. 1812 u. l. Rehbindein esityksestä hänen sijalleen Jägerhorn, tämän sijalle taas Ramsay, ja hänen jälkeläisekseen Mellin, ja kopistiksi otettiin maalisk. 26 p. 1812 v. l. auditööri C. U. Asp. ²⁾ Jäsenten ja virkamiesten palkat ³⁾ määrättiin maksettavaksi Suomen varoista, ⁴⁾ ja tapahtui maksu, Armfeltin tehtyä meriasiaain ministerin kanssa sopimuksen, siten että konselji antoi summan kolmannesvuosittain Viaporin sotilaskuvernöörille ja komitea nosti meriasiaain departementista vastaavan summan. ⁵⁾ Käskeykirjeellä lokak. 28 p. 1811 v. l. annettiin komitean virkamiehille sama arvo ja samat oikeudet virkain hakuun kuin mitkä konseljin virkamiehillä oli. ⁶⁾

Sen lisäksi, mitä komitean toimintamuodoista oli johtosäännössä määrätty, päätti komitea istunnossa marrask. 29 p. 1811, ⁷⁾ että komiteaan saapuneet kirjeet oli puheenjohtajan avattava, jonka jälkeen ne merkittiin pöytäkirjaan ja diaarioihin, ja että komitean valmisteltua ja valtiosihteerin esiteltyä asiat keisarille

¹⁾ Komit. pöytäk. main. päiv.

²⁾ Komit. pöytäk. main. päiv. Aspista oli Rehbindein jo kirj. 16/11 1811 Aminoffille maininnut lausuen, että hän ei voinut tulla komiteaan, kun ei ollut paikkoja auki. Kirj. Riilahden kok. — Armfeltin esityksestä määräsi keisari, että komiteaan oli otettava venäjän kielen opettaja opettamaan virkamiehille venäjää. Komit. pöytäk. 17/1 1812 u. l.

³⁾ Menosäännön mukaan oli puheenjohtajan palkka 6000 rupl. hop., jäsenten ja valtiosihteerin 4000, toimitussihteerin 2500, protokollasihteerien 2000, rekistraattorin 1000, kanslistien 750, kielenkääntäjien 1000, kopistien 500; hyyryyn y. m. menoihin 5500 rupl. hop.

⁴⁾ Plen. pöytäk. 19/11 1811, talousos. pöytäk. 29/1 1812. Virkamiehistön palkoista oli ollut puhetta komitean perustamisen aikoina Rehbindein ja Armfeltin kesken ja oli edellinen lausunut pelkäävänsä, että virkamiehet joutuivat kärsimään kurssin vuoksi. Armfelt huomautti,kin Speranskille palkkain riittämättömyydestä, mutta Speranski vastasi, että tuloja voitiin lisätä virkamiehille antamalla heille palkkioita kuten venäläisissä virastoissa oli tapana. Rehbindein kirj. 9/11 1811 Walleenille. Stjernvall-Walleenin kokoelma. Komit. pöytäk. 17/5 1813 v. l.

⁵⁾ Talousos. pöytäk. 6/4 1812. Ensin oli syntynyt sekavuuksia, mutta ne selvisivät ja main. tapaa jatkettiin edelleen. Haartmanin kirj. 12/1 1812 Fredr. Stjernvallille. Stjernvallin kokoelma.

⁶⁾ Plen. pöytäk. 8/5 1812.

⁷⁾ Komit. pöytäk. main. päiv.

puheenjohtajan läsnäollessa laadittiin komiteassa hallitsijan päätöksestä nootti, joka jätettiin hallitsijan allekirjotettavaksi, ja sen mukaan sitten olivat lähetteet valmistettavat. Niiden valmistamisen suoritti toimitussihteeri ja tarkastettiin ne komiteassa ennen lähettämistä. Tärkeimmät lähetteet ja kaikki valtakirjat olivat lopullisessa muodossa jätettävät keisarin allekirjotettavaksi, mutta muut varustettiin vain komitean puheenjohtajan allekirjotuksella. Istuntoja päätettiin pitää kahtena päivänä viikossa ja alkaa ne klo 11:ltä päivällä. Pöytäkirjat katsoi ennen niiden tarkastusta valtiosihteeri läpi, tarkastus toimitettiin aina seuraavassa istunnossa, ja oli puhtaaksikirjotus suoritettava kahdeksan päivän kuluessa tarkastuksesta lukien. Tässä työjärjestyksessä ei kuitenkaan voitu aivan täsmällisesti pysyä. Rehbinder ei ennättänyt lukea läpi pöytäkirjoja ennen tarkastusta, minkä vuoksi komitea antoi jouluk. 27 p. 1811 u. l. sen Walleenin tehtäväksi. Kaksi istuntoa ei myöskään ajanpitkään näyttänyt tarpeelliselta, ja komitea päätti toukok. 6 p. 1812 v. l. pitää istuntoja vain kerran viikossa. Mutta kun ekspedieeraus siitä hidastui, annettiin toukok. 15 p. v. l. puheenjohtajalle ja valtiosihteerille oikeus yhdessä huolehtia lähetteiden lähettämisestä kiireellisissä tapauksissa ilman pöytäkirjan tarkastusta, ja oli heidän vain ilmoitettava komitealle, milloin olivat tätä oikeuttaan käyttänyt. — Komitean työtapa muodostui aivan kollegiaalisen viraston työtavan laatuiseksi. Jäsenet saattoivat ottaa äänestyksissä asiakirjat lähemmin tarkastaakseen, pöytäkirjoihin, joissa asiat usein hyvinkin laveasti refereerattiin, otettiin vain päätös, milloin ei äänestystä ollut, mutta äänestyksen tapahtuessa myös kaikki lausunnot. Kysymyksessä olevana aikana esiintyi vain kerran huomattavampi erimielisyys jäsenten kesken, nimittäin istunnossa maalisk. 27 p. 1812, kun konseljnin esitys muutaman aatelissäterin omistusoikeutta koskevan anomuksen johdosta oli esillä. Ensin Armfeltin, Aminoffin ja Rehbinderin käsitys voitti Walleenin ja Hisingerin kannan, mutta istunnossa maalisk. 30 p:nä Aminoff ja Rehbinder muuttivat mielipiteensä, jolloin Armfelt jäi yksin käsitystään edustamaan.¹⁾ Istunnoissa käsiteltiin kerrallaan kymmenittäin asioita, ja noudatettiin niiden esittelyssä yleensä, vaikeikaan aivan tarkasti, laadunmukaista

¹⁾ Komit. pöytäk. main. päiv.

ryhmitystä. Aluksi oli sellaisetkin asiat, joissa lausuntoja tarvittiin, esitetty hallitsijalle ja hän antanut määräyksen lausuntojen vaatimisesta, mutta kun tämä menettely oli kovin pitkä-veteistä, teki komitea jouluk. 8 p. 1811 Armfeltin esityksestä pyynnön keisarille, että komitea saisi hankkia tarvittavat lausunnot ja tiedot asioista niitä ensin hallitsijalle esittämättä. Paitsi että saapuneita asioita esitettiin komiteassa, saattoivat myös jäsenet ottaa asioita esille. Niinpä Rehbinder istunnossa huhtik. 21 p. 1812 u. l. ehdotti, että piti tehtämän esitys selityksen antamisesta Viipurin läänin yhdistämistä koskevan manifestin 20:een pykälään, kun hän oli matkoilla ollessaan huomannut tuomioistuinten olevan erimielisiä sen sisällyksestä, ja komitea päättikin tehdä sellaisen esityksen.¹⁾ Jäsenten ollessa poissa oli toimitussihteeri lisäjäseneä. Tämä tapahtuikin hyvin usein, sillä jäsenten poissaoloja sattui ehtimiseen. Armfelt, yksi komitean virkamiehistä mukaan, oli huhtikuun lopusta elokuun alkupuolelle 1812 pääkortteerissa Vlnassa, jonne keisari oli lähtenyt sotatapausten vuoksi. Palattuaankin oli Armfelt komiteassa läsnä vain syysk. 12 p. 1812 v. l., hän kun muiden toimien, m. m. kenraalikuvernöörin viran hoidon vuoksi oli kuukausiksi estetty komitean työhön osaaottamasta.²⁾ Aminoff, joka oli Armfeltin poissaollessa toiminut puheenjohtajana, nautti virkavapautta kesäkuun keskivaiheilta 1812 aina lokakuuhun, jolla aikaa Rehbinder hoiti myös puheenjohtajan tehtäviä.³⁾ Rosenkampff taas, joka oli valtakunnanneuvoston jäsen, ei kevästä 1812 alkaen neuvoston istuntojen vuoksi voinut monestikaan olla läsnä, ja heinäkuun alkupuolella ilmoitti hän olevansa kokonaan estetty komiteaan saapumasta.⁴⁾ Niin olivat vain Rehbinder ja Walleen Haartmanin avustamina kesällä ja syksyllä 1812 komitean työn suorittajina, jotka miehet muutenkin ottivat hyvin säännöllisesti työhön osaa.

Tarkastuksen — mainitaksemme vielä muutamia seikkoja työtavasta — merkitsi puheenjohtaja tai hänen sijaisensa pöy-

¹⁾ Komit. pöytäk. main. päiv.

²⁾ Komit. pöytäk. main. päiv. Vrt. myös Tegnér, m. t. III ss. 389—410, 412—5.

³⁾ Komit. pöytäk. $\frac{9}{10}$ 1812. Komit. asiakirj. 1812 n:o 15.

⁴⁾ Komit. pöytäk. $\frac{6}{10}$ v. l., $\frac{13}{7}$ u. l. 1812.

täkirjaan. Esittelynootteihin, jotka olivat ranskankieliset, merkitsi hallitsija ranskaksi hyväksymisensä, tai milloin esityksestä poikettiin, kirjotti hän tai kirjoitutti valtiosihteerillä päätöksensä nootin laitaan. Kun puheenjohtajakin oli esittelyissä läsnä, muodosti hän valtiosihteerin kera tavallaan konseljin, joskaan ei aivan samanlaista kuin Ruotsin vallan aikaiset esittelykonseljit.

Ensi aikoina komitean perustamisen jälkeen eivät viranomaiset heti alkaneet lähettää kirjelmiään komitealle, vaan toimittivat ne edelleen Speranskille. Sen johdosta lausui Armfelt eräässä kirjeessään marraskuussa 1811 Aminoffille,¹⁾ viitattuaan siihen, että suuresta määrästä (grufvelig mängd) asioita ja anomuksia, jonka Speranski oli jättänyt hänelle,²⁾ oli paljon hukunut hänen papereihinsa, että „jos Turusta yhä lähetetään kaikki hänelle (Speranskille) vastoin keisarin tahtoa ja ohjesääntöä, saavat pitää hyvänä, jos asiat viiptyvät — sillä mikä joutuu hänen kansliaansa, ei tule minulle moniin viikkoihin, enkä siis voi auttaa viipymistä.“

Johtosäännön mukaan oli komitean tehtävänä oleva hallitsijalle ratkaistaviksi menevien asiain tarkastaminen, ja oli siis tämän mukaan komitea oleva valmistelukunta. On jo ylempänä viitattu siihen Suomen keskushallinto-organisatsioonin omituisuuteen, että täten tuli olemaan oikeastaan kaksi valmistelukuntaa, kun hallitsijalle lähetettävät asiat käsiteltiin ensin hallituskonseljissa ja sitten komiteassa.³⁾ Usein siellä pohdittiin asioita, esim. virkanimityskysymyksiä, punnitsemalla yksityiskohtia aivan samoin kuin konseljissa oli tapahtunut. Komitean lausunto, milloin se poikkesi konseljin esityksestä, tavallisesti hyväksyttiin, ja siten määräävä vaikutusvalta oikeastaan siirtyi komitealle. Aivan selvästi toimi komitea konseljille rinnakkaisena valmistelukuntana niissä tapauksissa, jolloin se otti käsiteltäväkseen hallitsijalle ohi konseljin jätettyjä anomuksia tai virkamiesten esityksiä, joista on ylempänä nähty joukko esimerkkejä,⁴⁾ ja joista mainittakoon vielä kenraalikuvernöörin komitealle lähettämä esitys, joka koski sodan aikaisten viljalainojen

¹⁾ Kirj. sit. Hartman, m. t. s. 259.

²⁾ Myös Reh binder kirj. 18/11 1811 Aminoffille mainitsi Speranskin jättäneen jälkeensä hirmuisen sekasotkun, joka ei selviytynyt, ennenkuin Suomen miehet saapuivat Pietariin. Riilahden kokoelma.

³⁾ Kts. ylemp. s. 301.

⁴⁾ Kts. ylemp. ss. 331—3.

takaisinmaksua, sekä hänen kansliansa virkamiehistöä koskevat asiat.¹⁾ Nämä tapaukset eivät kuitenkaan olleet varsin lukuisat. Useimmitenhan, kuten on nähty²⁾, myös konseljin lausuntoa hallitsijalle suoraankin tulleista asioista vaadittiin, ja virkamiesten esityksiä jätettiin monesti käsittelemättä. Niinpä, kun finanssipäällikön apulainen Haartman lähetti esityksen komitealle rahanvaihtoa koskevassa asiassa, päätti komitea istunnossa tammik. 10 p. 1812, että kun keisarin tahto oli, että tällaiset asiat käsiteltiin konseljissa ennen hänelle lähettämistä, oli esitys palautettava takaisin konseljissa esitettäväksi. Toiset ohi konseljin tehdyt esitykset se kyllä esitti keisarille, mutta ehdotti niiden hylkäämistä. Kun Haartman lääkintökollegion puheenjohtajana oli lähettänyt keisarille ehdotuksen erään henkilön nimittämisestä kollegion sihteeriksi, jota ehdotusta kenraalikuvernööri oli puoltanut, päätti komitea mainitussa istunnossa ehdottaa esityksen hylkäämistä, kun lääkintölaitoksen järjestämistä koskevassa asetuksessa oli määrätty, että konselji oli nimittävä sihteerin kollegion ehdotuksen perustuksella, ja sen mukaisen päätöksen hallitsija antoikin.³⁾ Samoin, kun postitirehtööri Ladau teki kenraalikuvernöörin kautta esityksen erään henkilön nimittämisestä Tornion postimestariksi ja silloisen postimestarin siirtämisestä postimestarin apulaiseksi, päätti komitea istunnossa maalisk. 12 p. 1812 u. l. ehdottaa tämänkin esityksen hylkäämistä, kun kaikilla postimestareilla oli oikeus saada pitää virkansa.⁴⁾

Niidenkin esityksien ratkaisuan, jotka konselji niin sanoaksemme itse puolestaan teki, oli komitealla melkoinen vaikutus. Muntamiin esityksiin, kuten esim. luotsilaitoksen järjestämistä koskevaan kysymykseen sillä kyllä ei ollut mitään lisättävää tai muuten ehdotettavaa,⁵⁾ mutta niinkuin on nähty saivat monet muut konseljin ehdotukset komitean toimesta aivan uuden muodon.⁶⁾ Juoksevilla asioissa yleensä komitea yhtyi hallituskonseljin mielipiteisiin. Konseljin maaherrain vuoden-

¹⁾ Komit. pöytäk. ¹¹/₁₂ 1811 u. l., ²¹/₄ 1812 u. l.

²⁾ Kts. ylemp. s. 300.

³⁾ Komit. pöytäk. main. päiv. Esityksistä 1812 n:o 11. Vrt. myös Rehbinderin kirj. ²²/₁ 1812 Mannerheimille, sit. Castrén, Skildr. s. 287 ja ss.

⁴⁾ Komit. pöytäk. main. päiv.

⁵⁾ Komit. pöytäk. ²²/₃ 1812 v. l.

⁶⁾ Kts. ylemp. s. 335.

tulokertomusten johdosta antamat ilmotukset ja sen puolivuosittain lähettämät laskelmat kruunun tuloista ja menoista jou-
tuivat komitean arkistoon ilman että ne aiheuttivat minkään-
laisia toimia. Keisarin käskystä komitea ilmotti konseljille, että
kun keisarin tarkoitus oli panna toimeen kaikilla hallintoaloilla
järjestys, joka olisi tehnyt mahdolliseksi vertailla valtakun-
nan eri osia toisiinsa ja helpottanut yleissilmäyksen saantia, oli
myös konseljin laadittava kertomus finanssien tilasta maassa. ¹⁾

Komitea sinänsä saattoi tehdä alkuunpanoja ja itsenäisiä
esityksiä, jollaisista tapauksista ylempänä on mainittu esi-
merkkejä. ²⁾ Vieläpä se saattoi asioita ratkaistakin, kuten vali-
tukset Helsingin uudestirakentamiskomitean päätöksistä, jota-
paitsi se käsitteli rakennuskomitean esityksiä, mitkä kaikki asiat
olivat kokonaan hallituskonseljin toimipiirin ulkopuolella. ³⁾ Vii-
memainitussa suhteessa Suomen asiain komitea erosi kokonaan
Ruotsin vallan aikaisesta yleisten asiain valmistelukunnasta, jota
sen järjestämisessä oli pidetty esikuvana, tämä kun oli toiminut
yksinomaan valmistelukuntana. Tähän nähden se myös esiintyi
ikäänkuin toisena, konseljille rinnakkaisena, vieläpä suuremman
vaikutusvaltansa vuoksi sitä korkeampanakin „hallituksena“.
Sitäpaitsi komitean jäsenillä oli tilaisuus käyttää persoonal-
lista vaikutustaan ja — asemansa vuoksi — suurempi mahdolli-
suus kuin konseljin jäsenillä esiintyä „valtiomiehinä“. Komitean
jäsenten ajatuksissa liikkui sellaisia kysymyksiä kuin
uuden hallitusmuodon hankkiminen Suomelle, hallintolaitoksen
uudestaan järjestäminen, valtiopäiväin kokoonkutsuminen ja
oman sotaväen asettaminen. ⁴⁾

Että hallituskonseljissa oli tyytymättömyyttä Suomen asiain
komiteaan, tiesivät kyllä komitean miehetkin. Kirjeessä hei-
näk. 5 p:ltä 1812 Armfelt lausui Aminoffille ⁵⁾: „Tiedän, että
konseljissa ollaan hyvin tyytymättömiä komiteaan; olenpa näh-
nyt siitä mustaa valkosella. Ei voida syyttää komiteaa mistään,
mutta väitetään, että se on karkäs ja suvaitsematon tehtäessä

¹⁾ Komit. pöytäk. 9/6 1812 v. 1.

²⁾ Kts. ylemp. s. 466.

³⁾ Komit. pöytäk. esim. 24/3 1812 u. 1.

⁴⁾ Kts. näistä kysymyksistä Tegnér, m. t. III ss. 325—6, 341—7.
Hartman, m. t. ss. 267—77. Castrén, Skildr. ss. 357—62.

⁵⁾ Kirj. sit. Tegnér, m. t. III ss. 351—2.

esityksiä (tyeckmycken, ömtålig och ej indulgent, då man gör representationer) y. m. Ehkä niin onkin; mutta komitea ei ainakaan hidastele, niinkuin pikku Aleksanterit konseljissa. "Steinheilin ja komitean väleistä on ylempänä ollut puhetta¹⁾. Paitsi siinä yhteydessä mainittujen syiden tähden oli Steinheil tyytymätön komitean miehiin toisen Viipurin läänin yhdistämistä koskevan manifestin johdosta²⁾. Toiselta puolen sattui tapauksia, jotka synnyttivät komiteassa epäluulon, että kenraalikuvernöörin kansliassa oli punottu juonia, kuten siinä, että kenraalikuvernööri konseljin kera oli ehdottanut erästä henkilöä suunnitellun ylimääräisyydenkonttorin tirehtööriksi, vaikka ei olisi tirehtööriä pitänyt ehdottaa ennenkuin konttori oli perustettu ja vaikka Armfeltille hänen Turussa ollessaan oli puhuttu Nordenstedtistä ja muista paikkaan sopivista henkilöistä, mutta ei mainitusta miehestä³⁾. Armfelt oli kenraalikuvernöörille harrmissaan siitäkin, että Steinheil oli niin epäluuloinen ja arka syrjäyttämisenä suhteen⁴⁾.

Joskin komitea toiminnallaan ja asemansa kautta heikensi konseljin auktoriteettia ja vaikutusvaltaa, tuli toiselta puolen komitean toimesta korjatuksi konseljin tekemiä virheitä. Niinhän tapahtui muutamissa aikaisemmin mainituissa konstitutsionaalisissa kysymyksissä, joissa komitean vaikutuksesta perustuslait tulivat huomioonotetuiksi⁵⁾. Muutenkin esiintyi asioita, joissa komitea joutui valvomaan Suomen lakien noudattamista. Kun kenraalikuvernööri oli lähettänyt Venäjän poliisiministerille esityksen muutamanlaisen piiskurin (knotmästare) toimitamisesta Suomeen rankaisuja toimeenpanemaan ja ministeri ilmoittanut asiasta komitealle, päätti komitea istunnossa huhtik. 6 p. 1812 v. l. esittää keisarille, että kun sellainen rankaisutapa oli Suomen lakien mukaan tuntematon, ei olisi menetel-

¹⁾ Kts. ylemp. ss. 373—5.

²⁾ Rehbindein kirj. ^{22/1} 1812 Mannerheimille, sit. Castrén, Skildr. s. 290.

³⁾ Rehbindein kirj. ^{12/12} 1811 Mannerheimille, sit. Castrén, Skildr. s. 283.

⁴⁾ Armfeltin kirjeitä 1812 alkupuolelta Kaarle Stjernvallille. sit. Tegnér, m. t. III ss. 353—5.

⁵⁾ Kts. ylemp. s. 305 ja ss.

tävä kenraalikuvernöörin pyynnön mukaan, vaan lähetettävä tuomitut Pietariin rangaistustaan kärsimään¹⁾.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on huomautettu, että Suomen asiain komitean perustaminen oli tärkeä askel Suomen erikoisaseman tunnustamiseksi Venäjän valtakunnassa²⁾. Mitä selvimmin olikin komitean johtosäännössä lausuttu ilmi periaate, että kaikkien Suomen asiain tuli kulkea komitean kautta. Kirjeessä toiselle Stjernvall-veljeksistä marrask. 26 p. 1811 Armfelt³⁾ lausui: „Minun on kuitenkin ilmoitettava, että mitään Suomen asiaa ei nykyään saa esittää keisarille muuten kuin komitean kautta ja että, jos niin tapahtuisi, H. M. Keisari heti lähettää paperit luokseni. Speranski, jonka kanssa olen täydellisesti yksimielinen, tietää sen eikä puhu koskaan keisarille mistään Suomea koskevasta asiasta kuulematta minua.“ Ukaasilla helmik. 12 p. 1812 v. l.⁴⁾ tehtiin Venäjän hallitsevalle senaatille tiedoksi, että siitä alkaen piti kaikkien Suomen asiain esittelyjen tapahtua komitean puheenjohtajan Armfeltin välityksellä (всѣ сношенія по дѣламъ финляндскимъ отнынѣ имѣють быть производимы посредствомъ Предсѣдателя сей коммисси, генерала Барона Армфельда), mistä myös senaatti antoi muille viranomaisille tiedon. Mutta tarkoin ei Venäjän viranomaisten puolelta mainittua periaatetta noudatettu. Alkupuolella v. 1812 ilmotti Viipurin maaherra komitealle, että Venäjän ministerit olivat lähettäneet hänelle kirjeitä, jotka sisälsivät koko maata eikä yksin Viipurin läänin koskevia asioita, ja jotka hänen piti edelleen muihin lääneihin toimittaa, sekä pyysi komiteaa tekemään sellaisesta menettelystä lopun. Komitea istunnossaan huhtik. 20 p. 1812 v. l. päättikin tehdä ministereille huomautuksen, että he jättäisivät komitealle esityksensä, milloin yhteys heidän ja Suomen yleisen hallituksen välillä oli tarpeen⁵⁾. Muuten Armfelt, jonka vaikuttava asema — hän kun oli keisarin neuvonantajana suurpoliittisissa ja Venäjäkin koskevissa asioissa⁶⁾ — synnytti tyytymättömyyttä

¹⁾ Komit. pöytäk. main. päiv.

²⁾ Tegnér, m. t. III s. 321.

³⁾ Kirj. sit. Tegnér, m. t. III s. 323 muist.

⁴⁾ Полное собраніе законовъ н:о 24 994.

⁵⁾ Komit. pöytäk. main. päiv.

⁶⁾ Tegnér, m. t. III ss. 359—69, 382—416, y. m.

venäläisissä viranomaisissa, oli osittain kireissäkin väleissä ministerien kanssa. Jo Pietariin saavuttuaan hän lausui olevansa ilmi sodassa herrain ministerien kanssa, ja sittemmin hän puhui kilpailusta hänen ja ministerien välillä, ja mainitsi myös voimakkaasta „cabalista“, joka oli Pietarissa Suomea vastaan ¹⁾).

Mutta myös Suomen asiain komitean jäsenissä oli tyytymättömyyttä Armfeltin menettelyyn. Ennen komitean työn alkua oli hän tarttunut hallintoasioihin. Kirjotelmassaan „Aperçu de la situation actuelle“ oli hän keisarille esittänyt monien hallintoasiain järjestämisen tarpeellisuuden, kosketellen makasiinilaitosta, kauppaa, tullilaitosta, kamarioikeuden perustamista, kenraalikuvernöörin kanslian kautta kulkevien läheteiden yksinkertaisemmiksi tekemistä, salaisen poliisin järjestämistä ja konseljin jäsenille annettavaa velvollisuutta tehdä vuotuisia tarkastusmatkoja. Kirjeessä Aminoffille marrask. 29 p:ltä ²⁾ 1811 lausui hän: „Lääkintölaitoksen olen aluksi pannut käyntiin, samoin lainaus- ja talletuskonttorin, mutta muita asioita en ole voinut yksin suorittaa, kun ne tarvitsevat enimmäksi osaksi nudestimuodostelua.“ Lääkintölaitoksen ja pankin järjestelyyn lisäksi oli toisen Viipurin läänin yhdistämisestä koskevan manifestin antaminen tärkeimpiä asioita, jotka Armfelt saattoi perille komiteaa kuulematta, ja joiden johdosta Rehbinder aikaisemmin mainitussa kirj. tammik. 22 p:ltä 1812 Mannerheimille ³⁾ lausui paheksumisensa. Kirjeessä tammik. 14 p:ltä 1812 u. l. Aminoffille ⁴⁾ oli Rehbinder asiain joukossa, jotka Armfelt oli ilman hänen tietoaan esittänyt, maininnut myös Ladaun ja Haartmanin nimityksen konseljiin, Rosenkampfin määräämisen komitean jäseneksi ja Stjernvallin Viipurin maaherraksi. Rehbinder, viitaten siihen, että hänen itsensä olisi ollut parasta uudelleen vetäytyä „nurkkaansa“, kun hän sai kantaa syyn asioista, joihin hän ei ollut ottanut osaa, pahotteli sitä, että Armfelt seurasi enimmäkseen ensimmäistä vaikutusta ja oli kärsimätön, jos sai vähänkin vastalauseita osakseen. Tyytymättömyyden osotukset eivät olleet auttaneet. Rehbinder huomautti, että hänellä oli keisarin luottamus ja että olisi tarvittu vain sana kaiken kor-

¹⁾ Tegnér, m. t. III s. 324, Hartman, m. t. ss. 259, 289.

²⁾ Kirj. sit. Hartman, m. t. s. 259.

³⁾ Kts. ylemp. s. 374.

⁴⁾ Riilahden kokoelma.

jaamiseksi, mutta että olisi ollut halpamaista heittää varjo mieheen, joka oli tehnyt Suomelle niin suuria palveluksia; ennen antoi hän vaikka haudata itsensä kuin niin teki. Juonittelujen ovet olivat myös hänelle avoinna enemmän kuin muille, mutta niille poluille — niin hän vakuutti — ei hän koskaan astuisi jalkaansa. Rehbinder lausui, että toivo pantiin Aminoffiin, joka ystävyys-oikeudella saattaisi johtaa Armfeltin erhetyksestä (en förvillelse), joka, jos jatkuisi, saisi hänet kukistumaan. Aminoffin tulo olisi saattanut aikaan sopusoinnun ja järjestyksen. Viimemainitussa suhteessa kuitenkin Rehbinderin toivo petti. Armfeltin ja Aminoffin sopu oli huonoa. Aminoff oli tyytymätön siksi, että Armfelt, jonka luonteen mukaista oli olla välittämättä asioista, joita hän katsoi vähäisiksi, toisinaan laiminlöi hallintomuotojen noudattamisen, kuten jättäessään vahvistamatta komitean jäsenten nimityskirjelmän ¹⁾, ja siksi, että hän käytti Rosenkampfia auttajanaan Viipurin läänin järjestämisestä koskevassa asiassa ²⁾, sekä myös siksi, että hän katsoi Armfeltin osottaneen mielivaltaisuutta ja varomattomuutta sekä mahtailua Venäjän ministerejä kohtaan, joiden hän pelkäsi sopivan hetken tullessa ryhtyvän koston ³⁾.

Ennen tuloaan komiteaan oli Rehbinderillä ollut pelko, että toimitussihteeri Haartmanista tulisi komitealle ikävyyksiä. Kirjeessä lokak. 29 piltä 1811 Walleenille ⁴⁾ hän mainitsi saaneensa kuulla, että tuleva toimitussihteeri Haartman oli kirjoittanut ystävilleen häväistyksiä hänestä — Rehbinderistä — ja Walleenista. „Hän lienee lurjus“, lausui Rehbinder ja jatkaa: „Onpa se hyvä alku valtiossihteerin ja toimitussihteerin keskinäiselle sovulle.“ Onneksi ei Rehbinderin paha aavistus Haartmaniin nähden toteutunut.

¹⁾ Aminoffin kirje ^{28/11} 1811 Armfeltille, sit. Hartman, m. t. ss. 253—4. Toimestaan komitean puheenjohtajana Armfelt lausui: „Minun tehtäväni ei ole istua täällä ekspedieeraamassa joutavanpäiväisiä asioita, vaan tulee minun antaa hallinnolle oikea kulku ja osottaa keinot järjestyksen aikaansaamiseksi kaikessa.“ Tegnér, m. t. III s. 323.

²⁾ Kirj. ^{6/4} 1812 Armfeltille, sit. Danielson, Viip. lään. palauttam. ss. 132—3.

³⁾ Kirjeitä alkupuolelta vuotta 1812. Kts. Danielson, Viip. lään. palauttam. ss. 130—1. Tegnér, m. t. III ss. 337—8. Hartman, m. t. ss. 261—2.

⁴⁾ Stjernvall-Walleenin kokoelma.

Komiteea ei Armfelt ollut katsonut laitokseksi, joka olisi jäänyt pysyväisesti olemaan. Jo kirjeessä tammik. 14 p:ltä 1812 ¹⁾ Aminoffille oli hän lausunut: „Nyt on enään jälellä tullilaitos, kauppa, eläkkeet ja maanmittauskonttori, kaikki tärkeitä asioita. Viimemainitun suhteen en tee mitään, ennen kuin sinä olet saapunut. Kun tämä on ratkaistu, on vain juoksevia asioita jälellä — ja silloin minusta näyttää, että kallista komiteea ei enään tarvita.“ Keväällä 1812 ilmotti hän Ehrenströmille aikovansa ehdottaa, että komitea lakkautettaisiin ja vain valtiosihteeri pienen kanslian kera jäisi Pietariin ²⁾, ja kirj. kesäk. 12 p:ltä 1812 Aminoffille hän puhui suuresta aikeestaan muuttaa komitea toimistoksi (bureau), huomauttaen että hän aina seurasi ajatustaan, kunnes oli saavuttanut tarkotuserän ³⁾. Myös Aminoff oli keväällä 1812 eräässä kirjeessään maininnut katsovansa, että komitea piti syksyyn mennessä pienennettämän, niin että siihen kuului vain kaksi jäsentä paitsi puheenjohtajaa ja valtiosihteeriä ja ehkä muutamia virkamiehiä, ja että hän itse ja Hisinger olivat tarpeettomia ⁴⁾. Ajatuksia, että komitean organisatsioni sellaisena, miksi se oli muodostettu, ei ollut tarkoituksenmukainen, oli siis herännyt komitean piirissä. Niitä liikkui myös komitean ulkopuolella. Fredr. Stjernvall kirj. toukok. 12 p:ltä 1812 ⁵⁾ Kaarle veljelle, huomauttaen että komitean herrat kyllä olivat viisaita ja taitavia miehiä, mutta liiaksi mukavuutta rakastavia käydäkseen läpi tarkastettavat asiakirjat, lausui pisteliäästi: „Jos he tekisivät mitä heiltä voidaan kalliiden kustannusten vuoksi vaatia, olisi heidän jaettava asiat keskenään valmistettaviksi. Sehän on valmistelukomitea eikä hallitus, mutta herrat ovat niin korkea-arvoisia, etteivät he ymmärrä, miten tavallisia asioita on käsiteltävä ja ratkaistava.“

Samoihin aikoihin, kuin valmisteltiin suunnituksia keskushallintolaitoksen uudestaan muodostamisesta yleensä, oli siis syntynyt ajatuksia Suomen asiain komiteankin organisatsiionin muuttamisesta, ja samanlaisia tuumia esiintyi myös välittömästi mainittujen uudestimuodostus-suunnitusten yhteydessä.

¹⁾ Kirj. sit. Hartman, m. t. s. 260.

²⁾ Hartman, m. t. ss. 287—8.

³⁾ Riilahden kokoelma.

⁴⁾ Hartman, m. t. s. 287.

⁵⁾ Stjernvallin kokoelma.